
HIERONYMUS
ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP

(GEVESTIGD TE UTRECHT)

DERDE SERIE

Nº. 13

JACOBUS TRAIECTI ALIAS DE VOECHT
NARRATIO DE INCHOATIONE DOMUS CLERICORUM IN ZWOLLIS

BENEVENS

AKTEN EN BESCHEIDEN BETREFFENDE DIT FRATERHUIS.

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1908

JACOBUS TRAIECTI ALIAS DE VOECHT

NARRATIO DE INCHOATIONE DOMUS CLERICORUM IN ZWOLLIS

MET

AKTEN EN BESCHEIDEN BETREFFENDE DIT FRATERHUIS

UITGEGEVEN DOOR

DR. M. SCHOENGEN

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1908

INLEIDING.

De „Narratio" van Jacobus de Voecht, sedert 1879 meer en beter bekend onder den naam van: „*De Kroniek van het Fraterhuis te Zwolle*" is ons in handschrift in twee exemplaren fragmentarisch bewaard gebleven. De codex, volgens welke de hoofdtekst van deze uitgave is afgedrukt, berust in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage. Het tweede handschrift, minder volledig dan het eerste en dat derhalve meer tot tekstvergelijking dan tot uitgave gediend heeft, is eigendom der Bibliothèque Royale de Belgique te Brussel.

Het Haagsche handschrift, door mij als HS. H. geciteerd, werd zeer veel geraadpleegd en herhaaldelijk beschreven. De eerste, die op deze hoofdbron voor de kennis van den kring van den Deventer hervormer der veertiende eeuw de aandacht vestigde, was G. H. M. Delprat in zijn: *Verslag omtrent eenige handschriften in de Koninklijke Haagsche Boekerij berustende, meest betrekkelijk de Fraterhuizen en derzelver eersten stichter Geert Groete*, in Kist en Royaards' *Archief voor Kerkelijke geschiedenis*, dl. VI (1835), blz. 275—302. Straks zal ik genoodzaakt zijn dieper op deze publicatie in te gaan; hier kan ik volstaan met de eenvoudige memoreering er van. In den tweeden druk van zijne: *Verhandeling over de Broederschap van G. Groote*, (Arnhem 1856) p. 344, kwam Delprat in het kort op ons HS. terug en citeerde het als HS. I.

Te aangehaalder plaatse vermeldt Delprat een opstel in den *Overijsselsche Almanak voor* 1845 p. 92 en 93: *Uittreksel uit eene Kronijk van het Klooster Windesheim*, uit-

gegeven uit de nalatenschap van Mr. Jac. Visser door Molhuysen. Met deze Kronijk van Windesheim was onze „Narratio" van Jacobus de Voecht bedoeld, gelijk uit de opgave der namen van de beste kopiisten en de bekwaamste verluchters blijkt.

Delprat verzuimt echter er op te wijzen, dat hier een misverstand had plaats gehad. J. H. E. van der Zand was de eerste, die in zijn werkje: *De vroegste Verhouding tusschen Sint Agnietenberg en Windesheim*, uitgegeven door de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis (Deventer 1870) p. 86 noot 4 tegen de voorstelling van Visser-Molhuysen opkwam en er op wees, dat deze Kroniek niets met Windesheim had uittestaan. Maar intusschen waren de valsche voorstellingen uit den Overijsselschen Almanak overgenomen in: W. Moll, *Kerkgeschiedenis van Nederland vóór de Hervorming* [1]) en door Dr. van Vloten in *Nederlands Schilderkunst* [2]).

G. J. R. Acquoy gebruikte bij het schrijven van zijn beroemd standaardwerk: *Het Klooster te Windesheim en zijn invloed* (Utrecht 1875) de „Narratio" herhaaldelijk [3]) en getuigt later [4]) dat ze hem gewichtige diensten heeft bewezen. Maar beschreven heeft hij toen het HS. niet. Het scheen echter, alsof de Narratio den Leidschen hoogleeraar na nadere kennismaking aan het hart was gegroeid. Want reeds in 1879 verscheen van zijne meesterhand in de *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen*, Afdeeling Letterkunde, 2de Reeks, deel IX, p. 4—42 *De Kroniek van het Fraterhuis te Zwolle, eene bijdrage tot de kennis van het inwendig leven der Fraterhuizen.*

Na op de tekortkomingen van Delprat ten opzichte van ons HS. op de hem eigen zachte manier, in alle goedheid maar tevens met historische waarheidsliefde, gewezen

---

1) Deel II st. iii blz. 190.

2) Vloten, J. van, Nederlands schilderkunst van de 14e tot de 18e eeuw, voor het Nederlandsche volk geschetst. Met ruim 50 houtsneden en een portret van Rembrandt, op staal geëtst door J. W. Kaiser. Amsterdam 1874, 8o. blz.. 58.

3) Zie vooral deel I blz. 23 noot, 88 n. 5, 221 n. 4.

4) De Kroniek van het Fraterhuis te Zwolle blz. 7 noot 1.

te hebben, geeft hij eene voor dien tijd afdoende beschrijving van den codex, om dan over te gaan tot nadere kennismaking met den inhoud van de Kroniek. Aan het slot van zijne verhandeling geeft Acquoy zijn voornemen te kennen om de Kroniek uit te geven.

Behalve door O. Lorenz, *Deutschlands Geschichtsquellen* II[3], Berlin 1887, S. 84 noot 3 en S. Muller Fz., *Lijst van Noord-Nederlandsche Kronijken* p. 85 [1]) wordt ons HS. nog terloops vermeld door dezen of genen, die zich met de geschiedenis der Broeders van het gemeene Leven bezig houdt, maar beschreven werd het alleen door mij in het Vorwort mijner *Schule von Zwolle* (Freiburg Schweiz, 1898) S. X—XIII. Bij eene dergelijke vermelding sloop in het uitstekend opstel: *Brüder des gemeinsamen Lebens* in de *Realencyklopädie für Protestantische Theologie und Geschichte*, III[3] 472—507 eene vergissing in: Prof. L. Schulze veronderstelt nl. twee verschillende werken, nl. de door Acquoy beschreven Kroniek van het Fraterhuis en de Narratio [2]).

Ik zou gevoegelijk met deze aanwijzingen kunnen volstaan, ware het niet, dat sedert die tijden andere eischen aan het beschrijven van handschriften werden gesteld en dat ik, door dieper indringen in de bronnen, die tot het vervaardigen van de Narratio gediend hebben, — indien niet tot een andere gevolgtrekking, dan toch tot andere praemissen gekomen ben dan wijlen Prof. Acquoy. Die ter kennis van den lezer te brengen acht ik mijn plicht.

Sedert het jaar 1904 draagt het Haagsche handschrift de signatuur 70 H. 69. Delprat en Acquoy citeeren het

---

1) Muller, S. Fz., Lijst van Noord-Nederlandsche Kronijken met opgave van bestaande Handschriften en Litteratuur. (Werken uitgeg. door het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht, nieuwe reeks, nº 31.) 1880.

2) „Die Zwoller Chronik", schrijft hij S. 481, „reicht bis 1487 u. ist bearbeitet von Acquoy l. c. Ferner ist eine Hauptquelle, die handschriftlich auf der Haager Bibliothek vorhandene narratio de inchoatione status nostri et deinde de fratribus — auctore Jacobo Trajecti alias Voecht, zu vergl. Acquoy I, 23, auch Delprat 2 A. p. 344".

onder N° 346, dat het van af 1816 tot ± 1880 droeg. Ik leerde het kennen als HS. X 92 (Th. 346) en beschreef het onder die benaming in bovengenoemd werk.

Het handschrift 70 H. 69 is gebonden in een stevigen omslag met klep van dik perkament. Of die omslag oorspronkelijk is, valt niet met zekerheid te zeggen. Ik vermoed van wel, omdat de eenvoudige praktische wijze van binden geheel die der 16de eeuw is. Het boek is genaaid op drie riemen van stevig wit leer, zooals die gevonden worden in de oude kloosterbanden, registers en resolutieboeken. De rug is blijkbaar niet gelijmd. De riemen zijn getrokken door twee lengte-insneden, die aan iederen kant van den rug in het perkament op de juiste breedte van den riem gesneden zijn, zoodat het boek door deze beknelling stevig met den omslag verbonden is. Bovendien zijn drie koperen pennen ter verkrijging van meerdere stevigheid door het perkament en den riem gestoken.

Op den buitenkant van dezen omslag staat door eene hand uit het begin der 19de eeuw geschreven, het volgend opschrift: „*Patris Jacobi de Trajecto Narratio de Origine et Progressu Congregationis Religiosae, Praes. Florentio in Zwollâ et de Monte Stae Agnetis prope Zwollam etc. MS. in pergo.*”

Op de binnenzijde van den omslag staan van de hand der verschillende conservatoren der handschriften van de Koninklijke Bibliotheek de signaturen, die het HS. achtereenvolgens gekregen heeft, deels met potlood deels met inkt geschreven.

Het HS. zelf, geheel op papier, hoog 214 en breed 144 mM., wordt verder beschut door een stuk oud perkament uit een liturgisch zangboek van 200 × 134 mM. afmeting. Op den vrij breeden onbeschreven bovenkant staat door een 19de eeuwsche hand met zwarten inkt geschreven: MSS.: 4to 12 H.: B.: 12a. Het tweede cijfer 12 is doorgehaald. Hieronder staat de handteekening: „J. T. Royer” met „Constanter” er achter. Iets lager is dan met potlood geschreven: „fol. 65”.

Als schutblad dient verder nog een katern wit papier van twee bladen, dat door samenvoeging met het stuk perkament een geheel uitmaakt. Op de keerzijde van het

laatste schutblad staat met potlood geschreven: „fol. 65" en iets lager: „Zwolsche fraterhuis."

Het watermerk, voorkomende in deze twee bladen, komt overeen met figuur N° 1 op plaat XV van de Stoppelaar [1]), echter met dit verschil, dat in ons merk de letters I. P. ontbreken.

Nu volgen 5 katerns van 6 bladen, een katern van 5, een van 3 en een van 4 bladen, benevens 1 blad papier, dat met een stuk perkament, waarop een fragment uit een juridisch traktaat voorkomt, als schutblad dient.

Het papier vertoont verschillende watermerken. Dat, voorkomende in de vier eerste katerns, komt overeen met N° 14 van plaat XIII bij de Stoppelaar. Katern 6 heeft daarentegen een watermerk, dat veel overeenkomst heeft met n° 6 van plaat XIV. Katern 7 en 8 vertoonen weer het merk van n° 14, plaat XIII, de volgende van n° 4, plaat XIII; de merken van katern 9 en 10 komen overeen met figuur 1, plaat XV, echter zonder de letters I en P.

Oorspronkelijk is het handschrift noch gekaterneerd noch gefolieerd. Een moderne hand heeft het thans met potlood van af het eerste beschreven blad gefolieerd en wel de beschreven bladen met cijfers, de onbeschreven bladen met de achtereenvolgende kleine letters van het alphabet. De schutbladen zijn niet medegeteld. De beschreven bladen zijn gemerkt 1—65, de onbeschreven a—u. Ik voeg er aan toe, dat fol. 65v eveneens blanco is.

Fol. 1—65 en a—fv en kr en v. zijn met den griffel gelinieerd. Op enkele plaatsen, vooral op de onbeschreven folio's, vertoonen de lijnen een roodachtige kleur, die echter klaarblijkelijk niet van inkt afkomstig is, noch ontstaan kan zijn door stof, dat zich in de voren gezet heeft. Ik vermoed, dat het instrument, waarmeê de lijnen getrokken zijn, niet geheel roestvrij geweest is en dat daaraan de rossige kleur van enkele lijnen toe te schrijven is. Twee lengtelijnen, met inkt getrokken, geven de grens aan van het kader der te beschrijven ruimte. De afstand

---

1) Stoppelaar, J. H. de, Het Papier in de Nederlanden gedurende de middeleeuwen inzonderheid in Zeeland, Middelburg 1869.

der lijn van den buitenkant is grooter dan die van den binnenkant en wel in de verhouding van 3 tot 2. Voor de te beschrijven ruimte blijft dus over 150 × 103 mM.

Het aantal regels schrift is in het begin van den codex geregeld 30, later ook wel hier en daar 29, maar nooit minder. Het eerste getal wordt nergens overschreden, behalve op fol. 65^r, waar men 37 regels telt. Dit verschil is ontstaan door dat de tweede schrijver veel kleiner en dichter in elkaar geschreven heeft.

Het schrift van fol. 1—65^r is zeer gelijkmatig en sober. Het vertoont geheel het karakter van het door de Broeders van het gemeene Leven in niet-liturgische boeken gebruikte rondschrift. Deze scriptura in rotunda, zooals de door hen gebezigde technische term luidt, werd door de Broeders, de Windesheimers en de Karthuizers e. a. gebruikt in hunne cartularia, charters en rekenboeken. Bizonder mooie specimina zijn ons bewaard gebleven in het cartularium van het klooster Sint Agnietenberg bij Zwolle, dat vermoedelijk voor een gedeelte geschreven is door Thomas à Kempis en thans in het gemeente-archief te Zwolle berust, en vooral in dat van het Karthuizerklooster Nieuwlicht in het Rijksarchiefdepôt te Utrecht. Ook is het autograaph van de Imitatio in deze lettersoort geschreven.

Als karakteristieke bizonderheden van het schrift heb ik opgemerkt, dat de schrijver in plaats van een punt een streepje op de i zet, en dat c en t meestal goed van elkaar te onderscheiden zijn, daar de t een dwarsstreepje heeft. Van de letterteekens *ɩ* en *ꝛ* maakt de schrijver een willekeurig gebruik; u en v worden in een woord steeds als u geschreven, tenzij ze als beginletter voorkomen; in dit geval schrijft hij v. Ook maakt hij verschil tusschen y en ij. Zoo b. v. schrijft hij laycus, ydoneus; echter Gijsbertus, Wijchmannus, Steenwijck enz. In het schrijven van persoons- en eigennamen is hij willekeurig, nu eens schrijft hij ze met een groote, dan weer met eene kleine beginletter. Ook in het gebruik van Romeinsche en Arabische cijfers volgt hij geen vasten regel. Meestal komen Romeinsche cijfers voor, maar de Arabische zijn, vooral in de tweede helft van den codex,

niet zeldzaam. Hier en daar gebruikt hij beide tegelijk in een jaartal b. v. (blz. 193) M° 483° en (blz. 202) M° CCCC° 84°.

De afkortingen geschieden volgens phonetische regels b. v. val- de, la- bores enz. Als afkortingsteeken gebruikt hij echter niet het liggende (horizontale), maar een iets gebogen staande (perpendiculair) streepje.

Uit de schriftvergelijking blijkt onomstootelijk, dat de eerste schrijver tevens de rubricator van het door hem geschrevene is.

Om ieder misverstand dadelijk uit te sluiten, stip ik hier reeds aan, dat de rubricator niet, zooals dat zoo veelvuldig het geval is, tevens de functie van corrector heeft uitgeoefend. Zijne rol bepaalde zich hoofdzakelijk

a. tot het schrijven met menie van alle opschriften van onderafdeelingen of nieuwe hoofdstukken door hem gemaakt,

b. tot het teekenen van de roode beginletter van iedere onderafdeeling of ieder hoofdstuk,

c. tot het onderstreepen met rood van de jaartallen, de verwijzingen als b. v. require, vide infra, de quibus supra; van de nederduitsche woorden of spreekwoorden — op een enkele uitzondering na — van latijnsche citaten, van titels van boeken b. v. Apocalipsis,

d. tot het aanvullen van een open ruimte met een haal,

e. tot het plaatsen van het teeken ¶ in den tekst bij een nieuwe onderafdeeling. Dit gebeurt echter uiterst zeldzaam,

f. tot het rubriceeren van iedere hoofdletter in den tekst van fol. 1—65^v voorkomende. Dit geschiedt door een eenvoudig lengtestreepje met rood in de letter aan te brengen.

Van verluchting van den codex kan nauwelijks sprake zijn, tenzij men de groote sobere blauwe en roode letters daartoe wil rekenen.

Groote blauwgekleurde letters komen in 't geheel viermaal voor. De eerste vinden wij op fol. 1^r als beginletter van het geheele werk. Een sierletter in den eigenlijken zin des woords is de kapitale C niet, hoewel ze de buiten-

gewone afmeting van 25 mM. hoogte heeft en ook een klein ornamentje in het dikste gedeelte van den halfkring draagt. Ik vermoed, dat de leelijke witte ruimte in het binnenste van de letter oorspronkelijk wel bestemd was voor eene versiering en dat ook enkele roode filigranes tot meerdere opluistering zouden gemaakt zijn, indien de codex geheel afgewerkt ware. Maar dit is nu niet het geval. De drie andere blauwe letters, zonder de minste versiering, staan als beginletters van het eerste woord, waarmede een hoofdstuk over een rector van het huis begint. Zoo bij de levensbeschrijving van Dirk van Herxen fol. 11^v, van Albert van Calcar fol. 33^r en van Hendrik van Herxen fol. 51^r.

De sobere kapitale beginletters in rood staan alle binnen de beschreven ruimte, behalve de groote I, die buiten dit kader op den rand staat en zich door meerderen zwier en grootere afmeting van hare zusters onderscheidt. Deze letter neemt — de beperkte ruimte van het geheel in aanmerking genomen — meestal buitensporige afmetingen aan, daar ze van 40 mM. tot 57 mM. hoogte varieert. Staat zij bij toeval te dicht bij den benedenkant, zoodat geen voldoende ruimte er voor te vinden is, dan weet de illuminator zich te behelpen door de schacht van de I zóó te breken, dat ze een rechten hoek beschrijft en den benedenhoek van de bladzijde bevallig vult.

Op gezag van Acquoy heb ik, toen ik als student voor het eerst kennis maakte met ons HS. en er veel nut uit putte voor mijne dissertatie, met hem een tweeden schrijver aangenomen, die op fol. 65^r 23 regels schreef en bovendien talrijke verbeteringen en aanvullingen zoowel in den tekst als op den kant aanbracht. Toen ik later het HS. ten behoeve dezer uitgave bewerkte, begon ik echter bij nadere schriftvergelijking te twijfelen, of Acquoy wel juist gezien had en zich niet te zeer had laten leiden door het duidelijk in het oog springende verschil, ontstaan door de veel kleinere letter en het dichter in elkaar schrijven. Immers ieder, die zich met palaeographie bezig houdt, is het bekend, hoe zeer het karakter van een letter verandert, naarmate ze grooter of kleiner geschreven wordt. In ons geval moest noodzakelijk de letter zeer vele fijn-

heden missen, of konden deze ten minste niet zoo onmiddellijk in het oog vallen als bij de grootere van het voorafgaande gedeelte van het HS. het geval is.

Ik zou dan ook niet geaarzeld hebben te verklaren, dat niet twee maar dat één schrijver aan het werk geweest is, indien een jarenlange ondervinding mij niet geleerd had, dat vooral bij schrift uit den kring der Broeders afkomstig, de ductus van de hand van den leerling bijkans dezelfde is als die van den leermeester. Een later palaeographisch onderzoek der talrijke charters, afkomstig uit het Fraterhuis te Zwolle, bevestigde op afdoende wijze het vroeger verkregen resultaat.

Er is echter nog een tweede reden, die voor mij den doorslag gevend geweest is, waarom ik van mijne meening teruggekomen ben en met Acquoy twee verschillende handen aanneem. Met een enkel woord heb ik reeds gezegd, dat door den tweeden schrijver tal van verbeteringen zijn aangebracht. Dit doet hij nu zóó, dat het verschil van letter, vooral wat de grootte er van betreft, onmiddellijk in het oog springt, en op eene wijze, die zeer dikwijls met het principe van schoonheid, dat de eerste schrijver steeds zorgvuldig bewaard heeft, in strijd is.

Ware de eerste schrijver tevens de corrector (en de voltooier van het HS.) geweest, dan zou hij zeer zeker daar, waar hij blijkbaar de „Vorlage" niet heeft kunnen lezen en ruimte liet om de letters of het ontbrekende woord in te vullen, dezelfde letter gebruikt hebben als voor het geheele werk. Dit verschil van lettergrootte en de vluchtige en in zekeren zin slordige manier van schrijven, die geheel niet overeenkomt met het statige aesthetische geheel, is voor mij het bewijs, dat een tweede, meer geletterde wel is waar, maar tevens meer onverschillige schrijver aan het werk is geweest.

De hoofdtaak, die de tweede schrijver zich gesteld heeft, was blijkbaar niet het werk te voltooien, d. i. het ontbrekende gedeelte er bij te schrijven. Had dit in zijne bedoeling gelegen, dan is hij in de uitvoering er van helaas zeer waarschijnlijk schromelijk te kort geschoten. Want ik neem niet aan, zooals ik straks nader zal betoogen, dat wij de „Narratio" in haar geheel bezitten,

Volgens mijne opvatting ligt dan ook zijne hoofdverdienste niet zoo zeer in het bijschrijven van de laatste levensbeschrijving, dan wel:

1. in de menigvuldige aanvullingen van den tekst zooals wij die hoofdzakelijk vinden of fol. 20^r, 20^v, 28^r en 64^r [1]),
2. in het maken van onderafdeelingen in de hoofdstukken [2]) en
3. vooral in de rol, die hij als corrector van het geheel gespeeld heeft.

Bestudeeren wij het werk van den eersten schrijver nauwkeurig, dan komen wij al ras tot de ontdekking, dat onder het bevallige uiterlijk heel veel ongerechtigheden schuilen. De eenige verklaring en tevens ook verontschuldiging is, dat deze schrijver machinaal en geen intellectueel werk geleverd heeft en leveren kon. Correctie in den eigenlijken zin des woords vinden wij bij hem niet, en geen wonder, want bij de Broeders was de corrector meestal een ander dan de scriptor. Vier of vijf keeren nochthans verbetert hij, of liever vult hij de uitlatingen aan, en wel viermaal door zonder eenige verwijzing op den kant het ontbrekende woord te schrijven, en één keer, op fol. 9^v namelijk, door het boven-plaatsen van het woordje *jam* in den tekst.

Anders de tweede schrijver of de eigenlijke corrector.

Zorgvuldig heeft hij het werk van zijn voorganger nagezien en hoogst zelden is hem een foutje ontgaan. De wijze, waarop hij die verbetert, verschilt naar aard en grootte van de fout. Tot vermeerdering der kennis van de Nederlandsche palaeographie acht ik het niet van belang ontbloot om die verschillende manieren hier in 't kort aantestippen.

a. Daar, wààr de schrijver een woord of lettergreep oningevuld heeft gelaten, omdat hij zijn voorbeeld niet kon lezen, of waar deze letters in de pen zijn blijven steken, verbetert de corrector die fout

---

1) Vergl. p. 76, p. 78, p. 105 en 207.

2) Deze onderafdeelingen zijn in de uitgave door het teeken: § en door cursieven druk kennelijk gemaakt.

door het invullen en bijschrijven van het ontbrekende. Zoo b.v. fol. 2^r di *cta domus* [1]), fol. 6^v sibi cre *ditis*, fol. 10^r s *ua*, fol. 17^r cor *dialiter* en fol. 19^v demons *trans*.

Opmerkelijk is, dat twee fouten van gemelden aard op fol. 9^r hem ontsnapt zijn en dat die door een 19de eeuwsche hand — zeer waarschijnlijk door Prof. Acquoy — op de wijze van den corrector met potlood verbeterd zijn, nl.: ti *muit* en labo *re*.

b. Heeft de schrijver een woord uitgelaten bij het begin van een nieuwen regel, dan verbetert de corrector die vergissing door het weggelatene zonder meer op den kant voor de regel te schrijven, b.v. fol. 27^v *ad eos*, 49^r *dixit*.

c. Zijn woorden of geheele zinnen (fol. 20^r en 28^r) in den tekst uitgelaten, dan schrijft de corrector het ontbrekende òf in den tekst tusschen de regels òf op den kant. Door een verwijzingsteeken ∧ geeft hij bovendien de juiste plaats van het ontbrekende woord aan.

d. Verbeteringen van geheele zinnen of meerdere woorden geschieden òf door de foutieve zinnen of woorden te onderschrappen en de correctuur op den kant te zetten (fol. 20^v en 64^r), òf door de foutieve woorden door te halen en de verbetering zonder meer er boven te schrijven (fol. 47^r).

e. Enkele foutieve woorden verbetert hij òf door het woord te onderschrappen en de verbetering zonder meer op den kant te schrijven, òf door het woord met een horizontaal streepje door te halen en de correctuur er eenvoudig boven te schrijven of ze op den kant met of zonder verwijzingsteeken ∧ te plaatsen. Een enkelen keer (fol. 35^r) plaatst hij de verbetering onder het doorgehaalde woord, omdat de correctie in den laatsten regel der bladzijde plaats had en de open ruimte daaronder voor de verbetering als aangewezen was.

---

1) Zie p. 8, 27, 42, 66, 73.

Er rest mij nog te vermelden, dat de doorhalingen niet met zorg, maar blijkbaar in der haast zonder lineaal uit de vrije hand geschied zijn, ja het komt voor, dat woorden tweemaal op zeer slordige wijze doorgeschrapt zijn. De corrector was dan ook geenszins met de schoonheidsidee bezield van den schrijver, die, kon hij zijn werk in den huidigen toestand aanschouwen, vrij zeker geprotesteerd zou hebben tegen deze van weinig smaak getuigende ontsiering van zijn arbeid.

Volledigheidshalve stip ik hier nog aan, dat vele woorden door een 19de eeuwsche hand met potlood onderstreept zijn en de meeste onderstreepte woorden met potlood op den kant geschreven staan. Vele zijn echter met behulp van gomelastiek uitgeveegd, zonder dat de sporen van het geschrevene geheel verdwenen zijn. Ook zonder moderne hulpmiddelen is met het bloote oog nog te lezen wat er gestaan heeft.

De codex heeft, niettegenstaande zijne zorgvuldige natuurlijke bescherming van omslag en schutbladen, veel geleden. Niet alleen, dat het papier hier en daar zeer duidelijke sporen draagt van een veelvuldig en meêdoogenloos gebruik, maar ook heeft het zeer door vocht of water geleden. Gelukkig zijn de onbeschreven bladen het meest aangetast. Bovendien is de rug van het handschrift vooral aan den benedenkant door slijten sterk beschadigd, zoo dat de onderste gedeelten van de meeste bladen niet meer verbonden zijn maar los zitten.

Over de geschiedenis van het handschrift valt niet veel te zeggen. Of het deel uitgemaakt heeft van de bibliotheek van het Fraterhuis te Zwolle, is niet uit te maken, daar niet het geringste spoor te vinden is, dat dit vermoeden zou kunnen rechtvaardigen. Integendeel. Het vrij groote aantal handschriften, afkomstig uit genoemde bibliotheek, die ik onderzocht heb, dragen alle op de binnenzijde van den band of op een of ander fol. voor of achter in het HS. de bekende inscriptie: „*Iste liber pertinet ad librariam domus clericorum Zwollensis*”. In ons handschrift ontbreekt echter die inscriptie niet alleen, maar ook is op den band geen spoor te ontdekken van

een strookje papier, dat er ooit ingeplakt zou zijn geweest en er later uit verdwenen is.

Zeker is echter, dat het handschrift in het bezit geweest is van een Zwollenaar. Tot deze ontdekking leidde mij een strookje papier (68 × 76 mM.), dat tusschen fol. 18 en 19 gehecht is en dat het volgend fragment van een inscriptie bevat:

De
Domus Fratrum
sub Patrocinio
viventium in
Incipit narratio
et deinde de Fr
Auctore D. Jac
Seniore nostro
Communis vita in
Apostolis.

De tweede, ontbrekende, helft van het strookje zal wel voor altijd verloren zijn. Onderzoekingen, die ik in particuliere archieven te Zwolle daaromtrent deed, bleven vruchteloos.

Op het eerste gezicht van het schrift van dit strookje herinnerde ik mij onmiddellijk, dat ik dit herhaaldelijk te Zwolle voor oogen had gehad en wel in een particulier archief of in stukken afkomstig uit een dier archieven, die in verband stonden met de reliquieën van Thomas à Kempis. Ik wist zeker, dat een onderzoek in het Gemeente-archief aldaar mij niet verder zou brengen en daarom nam ik de eerste gelegenheid, die zich voordeed, te baat, om het eenmaal gevonden spoor in de parochiale archieven te vervolgen. Wetende, dat ik met een persoon te doen had, die omstreeks 1650 geleefd heeft — dit leerde mij het schrift — gelukte het mij, dank zij de welwillendheid van den Zeer Eerwaarden heer deken N. A. van Balen, die mij een onderzoek in het onder zijn beheer staande archief der R. K. parochie Sint Michiel toestond, weldra tot een resultaat te komen.

Vrij spoedig had ik mijn man gevonden: Arnoldus Waeyer, aartspriester van Salland en pastoor der statie in

de Spiegelsteeg aldaar. Meer dan 60 jaren heeft hij te Zwolle en omstreken als priester gewerkt en vooral in den tijd van het herstel van den katholieken godsdienst onder bisschop Bernard van Galen in 1673 een belangrijke rol gespeeld. Dat hij onder zijne geloofsgenooten grooten invloed had, kunnen wij a priori uit de hooge waardigheid, die hij bekleedde, afleiden en dat het hem in zijn positie gemakkelijk was in het bezit te komen van dokumenten en boeken, behoorende aan vroegere kloosters of kerken, behoeft wel geen verder betoog. Dat hij zich moeite gegeven heeft om die kostbare stukken in handen te krijgen, getuigt 's mans historische nalatenschap en het rijke archief van zijne parochie. Hierover meer bij de beschrijving van het cartularium van het Fraterhuis en het archief van de parochie St. Michiel.

Met deze uitkomst op grond van schriftvergelijking stelde ik mij natuurlijk niet tevreden, te meer niet, daar ik mocht veronderstellen, dat ik in de nalatenschap van den besten kenner van het oude Zwolle en vooral van het katholieke Zwolle: Mr. F. P. A. Heerkens allicht nadere gegevens omtrent ons handschrift zou vinden. Ik had mij niet bedrogen, want inderdaad vond ik in zijne aanteekeningen, dat de Narratio van Jacobus de Voecht in het bezit geweest is van den aartspriester van Salland Arnoldus Waeyer [1]).

Hoe en wanneer de codex uit Zwolle weggeraakt en in het bezit gekomen is van den secretaris van het Hof van Holland, Mr. Jean Theodore Royer, weten wij niet. Na diens overlijden te 's Gravenhage in 1808, werd hij den 1 April 1816 op de boekenveiling bij Scheurleer te 's Gravenhage met nog een ander handschrift te zamen voor de

---

1) In No. 75 p. 156 der Verzameling Heerkens (Biblioth. van de Vereeniging tot beoefening v. Overijsselsch Regt en Geschiedenis), schrijft hij: „Volgens de meening van den Bibliothecaris van Holtrop zoude dit handschrift vroeger aan Antonius Matthaeus hebben behoord en laatstelijk uit de boekerij van Romswinkel onder de regeering van Lodewijk zijn aangekocht. Zeker is het, dat hetzelfde allereerst in het bezit, immers in handen is geweest van Arnoldus Waijer, blijkens een in dit handschrift liggend verscheurd gedeelte van het eerste blad, door dezen eigenhandig afgeschreven."

kapitale som van zegge één gulden door de Koninklijke Bibliotheek aangekocht [1]).

Alvorens tot de beschrijving van het tweede handschrift, dat wij bij deze uitgave gebruikt hebben, over te gaan, dienen eerst enkele woorden gezegd te worden betreffende den inhoud van het handschrift H. Maar die is immers bekend; herhaaldelijk toch is reeds gezegd, dat ons handschrift een kroniek van het Fraterhuis te Zwolle bevat, waartoe dan nog eene nadere inhoudsopgave? Omdat de twee opschriften van onzen codex, die beide eene inhoudsopgave behelzen, ten minste schijnbaar in tegenspraak zijn.

Op den omslag immers staat het volgende opschrift: *„Patris Jacobi de Trajecto Narratio de Origine et Progressu Congregationis Religiosae, Praeside Florentio in Zwollâ et de Monte Sanctae Agnetis prope Zwollam etc.*", en op fol. 1r de authentieke inhoudsopgave met roode inkt geschreven: *„Incipit narratio de inchoatione status nostri et deinde de fratribus huius domus nostre autore domino Jacobo traiecti alias voecht seniore nostro lxxxario.*"

Acquoy oordeelt over het eerste opschrift als volgt [2]): „Dat dit „Praeside Florentio" uit verwarring met het Deventersche Fraterhuis moet zijn ontstaan, ligt voor de hand; dat er betreffende het klooster op den S. Agnietenberg slechts in het voorbijgaan iets in het H. S. voorkomt, kan ik verzekeren; evenzoo dat het „etc." door den inhoud niet wordt gerechtvaardigd, terwijl er bovendien geen spoor van vroegere samenvoeging met meerdere handschriften in denzelfden omslag is te vinden. Hoogst waarschijnlijk heeft dit gansche opschrift zijn ontstaan te danken aan de omstandigheid, dat het H. S. met iets anders te zamen in een pakje is gebonden geweest, toen het, weinige jaren na den dood van zijn reeds genoemden eigenaar [J. Th. Royer] in 1816 onder den hamer werd gebracht."

1) Acquoy, De Kroniek van het Fraterhuis te Zwolle, p. 7 noot 3.
2) De Kroniek, p. 7.

Met dit betoog van den door mij hoog geëerden hoogleeraar kan ik mij tot mijn spijt geenszins vereenigen. Want al komt dit „Praeside Florentio" ons op den eersten blik voor rechtstreeks in strijd te zijn met het tweede, officieele opschrift, inderdaad is dit echter niet het geval. Immers leest men de beide opschriften goed, dan zien wij dat beide vermelden, dat in den codex geschetst zal worden de wording van de Broederschap des gemeenen Levens. Het eerste opschrift zegt dit duidelijker dan het tweede, maar ook hier kan „status nostri" niets anders beteekenen dan — „Congregatio Religiosa." Het „praeside Florentio" slaat dan ook niet op het Fraterhuis te Zwolle, maar op het geheel, de Congregatio religiosa. Was Florentius Radewijns — want niemand anders wordt hier bedoeld — ook al niet de stichter van de moderne devotie of van de Broederschap, toch staat het op grond van de nieuwste resultaten der geschiedvorsching vast, dat hij de eigenlijke man is geweest, die aan de moderne devotie die richting heeft gegeven, door onder zijne leiding uitgezochte mannelijke elementen der moderne devoten te vereenigen. Door dit te doen vóórdat hij de goedkeuring van zijn meester Geert de Groote had verkregen, is hij en niet G. de Groote de eigenlijke stichter [1]) der Broederschap van de *Broeders* van het gemeene Leven geworden. Wat Florentius te Deventer had gedaan, dat deden andere devoten b.v. te Zwolle onder goedkeuring en met krachtdadige hulp van G. de Groote onder de geestelijke leiding van den blinden Johannes van Ommen; maar allen zonder uitzondering erkenden en vereerden Florentius als „pater generalis omnium devotorum" [2]), en in dien zin wordt hier terecht gesproken van „de origine et progressu Congregationis Religiosae Praeside Florentio."

Een afdoend antwoord op de vraag, of terecht of ten onrechte beweerd wordt, dat onze codex handelt „de Monte Sae Agnetis prope Zwollam etc.", geeft onze uitgave op de

---

1) Vergl. Gerretsen, J. H., Florentius Radewijns, Nijmegen 1891, blz. 60 v. — Acquoy, Windesheim, I, 44 v., 49. III, 239 v.

2) Acquoy, Windesheim, I, 238, noot 2 en II, 371.

meest besliste wijze. Men behoeft alleen de opschriften der verschillende hoofdstukken te raadplegen en men zal tot de overtuiging geraken, dat ons handschrift gelukkig iets meer behelst dan levensbeschrijvingen van broeders van het Fraterhuis te Zwolle. En juist hierin ligt volgens mijne meening de hoogere waarde van het geschrift.

Dit feit erkent Acquoy trouwens ook, wanneer hij blz. 14 schrijft, dat „het H. S. niet alleen over het Zwolsche huis handelt, maar tevens de oprichting en inrichting van eene menigte dergelijke gestichten bespreekt, en daarbij natuurlijk veel bekends maar ook veel onbekends mededeelt." Welk feitelijk bezwaar hij nu tegen dat „etc." heeft, begrijp ik niet.

De dispositie van de „Narratio" zal ons bovendien aantoonen, dat de schrijver genoodzaakt was, meer of minder uitvoerig te berichten over de Broeder- en Zusterhuizen, die van uit Zwolle gesticht waren, of — om den geijkten term te gebruiken — het Fraterhuis te Zwolle als hun moederhuis beschouwden.

Het plan, dat de schrijver van de Narratio heeft gevolgd, kennen wij uit 's mans eigen woorden. Nadat hij als inleiding op zijn werk eene beknopte maar wel doordachte schets van het verval der zeden en het kwijnen van het godsdienstig leven op het einde der veertiende eeuw ontworpen en den lezer met het tijdstip van de bekeering en den verderen levensloop van den man, die hierin verbetering zou brengen, Gerrit de Groote, bekend gemaakt heeft, gaat hij over tot de schildering van het ontstaan der „Moderne devotie" en de stichting der eerste Fraterhuizen in- en buiten Zwolle. Op fol. 4^v komt hij dan tot zijn eigenlijk doel: de beschrijving van de opkomst en de verdere ontwikkeling van het Domus Sancti Gregorii [1]) of ook Domus Major genaamd. Te dezer plaatse geeft

1) De meer gebruikelijke naam, ten minste in de eerste eeuw na de stichting er van, was: Domus Clericorum, Klerkenhuis, later werd het woord: Fraterhuis, Domus Fratrum, meer en meer door de Broeders zelve gebruikt, vooral in oorkonden. In de Narratio is herhaaldelijk sprake van het Domus Major; ook werd het wel eens en vooral door het volk, het Heer-Dirk-van Herxenshuis genoemd.

hij dan ook de dispositie van zijn geschrift aan in de volgende bewoording [1]): „Jam ulterius de hujus Domus nostre, que Major dicitur, fundatore et fundatione rectoribusque et fratribus usque in presens secundum ordinem consequenter dicendum." Wat de schrijver onder het „secundum ordinem" verstaat, verklaart hij op verschillende plaatsen van zijn geschrift, zoo b. v. „Sed antequam de ultima ipsa infirmitate (scil. Alberti de Calcar) loquamur, videamus prius de fratribus hiis, qui sub eo defuncti sunt, non secundum ordinem, quo defuncti sunt, sed secundum ordinem senii" [2]).

Volgens oud kloostergebruik rekent echter de schrijver den ouderdom der broeders niet van af den dag hunner geboorte, maar van af den dag hunner opname in de Broederschap. Dit blijkt ten duidelijkste uit de rangschikking in de naamlijsten der broeders, die hij bij het overlijden van een rector van het huis opmaakt [3]).

De dispositie wordt ook uiterlijk kennelijk gemaakt door aan het begin van eene nieuwe hoofdafdeeling van zijn werk, nl. het leven van een rector van het huis, eene blauwe hoofdletter te plaatsen.

Om den rector groepeert de schrijver dan de tijdens diens rectoraat overleden broeders in de boven aangegeven orde. De daden van de rectoren worden breedvoerig verhaald en daar hij ook meestal iederen broeder op zijn levensweg volgt, komt hij van lieverlede op tal van broeders- en zustershuizen en kloosters in de hedendaagsche Nederlanden niet alleen, maar tot aan de Russische grens, die van uit Zwolle gesticht òf gereformeerd werden.

Hierdoor verkrijgen wij omtrent tal van instellingen in den lande hoogst welkome inlichtingen, die we des te meer op prijs moeten stellen, omdat ze meestal geheel onbekend waren of omdat ze reeds bekende gegevens verbeteren of aanvullen.

---

1) Vergl. p. 22.
2) Zie p. 145. Vergl. ook p. 190.
3) Zie p. 116 en 170.

Door de volgende schema's, die tegelijk den stamboom van het Sint Gregoriushuis voorstellen, verkrijgen wij tevens het beste overzicht over den directen invloed, die van het Zwolsche Fraterhuis naar alle richtingen uitging.

Iste Stichting 1384 door G. de Groote.

Zwolle (huis in de Begijnenstraat, later het huis van Heer Hendrik van Gouda).

Fraterhuis op den Nemelerberg bij Zwolle (Maart 1384 aangewezen door G. de Groote) bewoond in 1396.

1398 klooster Reguliere kanunniken Westerhof bij Dalfsen

terug naar Nemelerberg, thans St. Agnietenberg.

1398 St. Janskamp bij Vollenhove, later Derde regel v. St. Franciscus.

IIde Stichting 1394 door Meynold van Windesheim: het domus sancti Gregorii.

1. Albergen. Domus Sti Anthonii Confessoris. 1406.
2. Voersterdijk bij Zwolle, verplaatst naar Hulsbergen. Domus Sti Hieronymi. 1407.
3. 's Hertogenbosch. Domus Sti Gregorii. 1424.
4. Doesburg. Domus Sti Gregorii. 1429.
5. Harderwijk. Domus Sti Gregorii. 1441.
6. 's Hertogenbosch (Ten Orthen). Domus Sti Andreae.
7. Groningen. ± 1457.
8. Culm. 1472.

Vrouwenconventen, die onder de leiding der broeders van het domus clericorum te Zwolle stonden.

I. *Binnen Zwolle.*

1. Het Oude Convent. Vóór 1384.
2. Kadeneters of St. Gertrudis. ± 1390.
3. Het Kinderhuis of St. Caecilia. 1394.
4. Op die Maat. Vóór 1397.
5. Ten Bosche of Marienbosch. Vóór 1401.
6. Wytenhuis. Na 1409.

II. *Buiten Zwolle* [1].

1. Bethania buiten Arnhem.
2. Bethlehem buiten Utrecht.
3. Briel. (St. Andries?)
4. Calcar. (Caecilienconvent.)
5. Delft. (St. Ursula.)
6. Goch.
7. Gorkum.
8. Griet.
9. Kampen. St. Agnetis.
10. Nieuwkerk bij Harderwijk.
11. Oen op de Veluwe.
12. Ten Orthen te 's Hertogenbosch.
13. Rossum.
14. Rugge.
15. Utrecht. (St. Ursula.)
16. Utrecht. (St. Caecilia.)
17. Vucht.
18. Wamel.
19. Zaltbommel.

---

1) Daar de stichtingsjaren van de meeste dezer conventen mij onbekend zijn, heb ik ze in alphabetische orde van de plaatsnamen gerangschikt.

Uit het bovenstaande volgt nu reeds, dat ons HS. geen „kroniek" in den eigenlijken zin van het woord is noch kan zijn. Immers de gebeurtenissen, die de schrijver verhaalt, kunnen niet chronologisch gerangschikt zijn; dit ligt reeds in den aard van het boek en volgt nog meer uit de strekking, die de schrijver er bij op het oog gehad heeft: de stichting en onderwijzing zijner medebroeders. Dit doel heeft hij gemeend het best te kunnen bereiken door hun het ootmoedige en stichtelijke leven der overleden broeders als voorbeeld voor te houden. En om dat te kunnen doen, was hij genoodzaakt van elk een afzonderlijke levensgeschiedenis te schrijven. Feitelijk is de „Narratio" dan ook niets anders dan een aaneenschakeling van biographieën. Opmerking verdient, dat de afschrijvers en vooral Jacobus de Voecht het werk niet „Chronicon" genoemd hebben; dezen naam heeft het 't eerst van Delprat gekregen en in navolging van hem is hij gebruikt door Acquoy en anderen. Ik heb gemeend ter voorkoming van verwarring den naam *Kroniek van het Fraterhuis te Zwolle*, onder welken naam vooral sedert Acquoy de „Narratio" meerbekend is, niet te moeten blijven gebruiken.

Wie was nu de auteur van de „Narratio", of beter in de eerste plaats: wie was hij niet?

In duidelijke woorden, die mijns inziens iederen twijfel uitsluiten, wordt ons in het opschrift op fol. 1r van het Haagsche handschrift gezegd, dat hij geweest is: *Jacobus Traiecti alias Voecht.*

Desniettegenstaande heeft Delprat gemeend hem buiten den kring der Broeders van het gemeene Leven te moeten zoeken en wel in het klooster der Reguliere kanunniken Sint Agnietenberg bij Zwolle. Immers aangaande den schrijver betoogt hij [1]): „Bij geenen schrijver van dien tijd vind ik zekere melding van hem. Misschien is hij dezelfde, welke bij *Thomas a Kempis* in het *Chronicon Montagnetarum* (p. 53 ed. Rosweyde) voorkomt onder den naam van Jacobus A. conversus de Trajecto, ten jare 1425 aangenomen tot inwoner van het St. Agneten Klooster

1) Archief voor Kerkgeschiedenis, deel VI, p. 279.

bij Zwol. Alsdan zal hij geweest zijn een bloedverwant van Willem Vornken of Vorniken, Prior, eerst van het St. Agneten Klooster, en daarna van dat te Windesheim", enz.

Deze veronderstelling van Delprat, die bovendien op p. 344 durft beweren, dat hij den inhoud van onzen codex zoo volledig heeft weergegeven, dat hij eene uitgave er van onnoodig acht, is waarlijk onbegrijpelijk.

Want afgezien van het duidelijke opschrift, komt de naam Jacobus Traiecti en Jacobus Traiecti alias Voecht herhaaldelijk in de „Narratio" voor [1]), en niet alleen als „senior of frater noster", maar ook als „horum collector" [2]). De meest oppervlakkige bewerker van het handschrift zou nu al zeer spoedig moeten bemerkt hebben, dat de „Narratio" de geschiedenis van het Fraterhuis van St. Gregorius te Zwolle behandelt en niet die van het Regulierenklooster Sint Agnietenberg. Dus kon de schrijver er van alleen een broeder uit dit huis zijn en onmogelijk in een naburig klooster gezocht worden. Een vergissing omtrent den persoon van den schrijver had — dit geef ik gaarne toe — een vluchtigen bewerker kunnen overkomen, omdat in de „Narratio" onder denzelfden vóór- en toenaam „Jacobus Trajecti" twee verschillende personen voorkomen. Maar gemakkelijk had deze vergissing niet kunnen gebeuren, omdat de auteur de twee personen angstvallig uit elkaar houdt door steeds dáár, wáár eene verwarring zou kunnen ontstaan, hun dubbelen toenaam aan te geven. De eene is hij zelf: „*Jacobus Traiecti alias Voecht*" en de andere „*Jacobus Traiecti de Wijck.*"

Buitendien behelst ons handschrift omtrent dezen laatste vrij nauwkeurige inlichtingen in diens levensgeschiedenis [3]). Dáár ook wordt ons welkome opheldering gegeven omtrent het ontstaan van diens bijnaam „Traiecti." In het kort komt diens geschiedenis hierop neer. Jacobus de Wijck was choraal te Utrecht en had de aandacht ge-

1) Zoo b. v. fol. 32r, 50v, 65r.
2) Fol. 47r. — Vergl. ook p. 168v. en XLI.
3) Pag. 168 v. Vergl. ook p. 410 de oorkonde van 7 October 1465.

trokken van den kanunnik van St. Jan, Johannes de Voecht [1]). Deze bewerkte bij den toenmaligen procurator van het Domus Pauperum te Zwolle, Albert van Calcar, zijne opneming in genoemd huis. Na voltooide studien aan de stads- of parochieschool aldaar, werd hij lid van de Broederschap van het gemeene Leven, en wel in het Fraterhuis te Zwolle. Spoedig verwierf hij zich door zijne nauwgezetheid en stipte navolging van den regel in hooge mate de liefde van den inmiddels tot rector van het huis bevorderden Albert van Calcar [2]), „qui voluit ut deinceps vocaretur ab omnibus Jacobus Traiecti." Hij bleef echter niet te Zwolle, want hij werd waardig bevonden opvolger te worden van den uit zijn ambt ontslagen biechtvader der nonnen te Rugge in den Briel [3]). Hij overleed aldaar, vermoedelijk den 22 Maart 1482.

In kloosters van verschillende orden trof ik hier en daar wel eens een naamgenoot, Jacobus Traiecti [4]), aan. Maar om niet in dezelfde fout te vervallen als Delprat en ook omdat ze om chronologische redenen niet identiek met Jacobus de Voecht kunnen zijn — want de mogelijkheid, dat hij op lateren leeftijd lid van een kloosterorde zou geworden zijn, is zoo goed als uitgesloten, daar wij hem op 80jarigen leeftijd nog te Zwolle in het Fraterhuis vinden — laat ik ze onvermeld. Alleen meen ik een oogenblik stil te moeten staan bij een tijdgenoot van hem en evenals hij broeder van het gemeene leven: Jacobus Traiecti junior [5]), eerst in het Fraterhuis te Delft,

1) Zie over hem p. XXXVIIvv.

2) Diens keuze tot rector had plaats den 24 April 1457.

3) In de opstellen van H. de Jager over de Brielsche kloosters St. Clara, St. Catharina en St. Andries te Rugge, verschenen in Nijhoff-Fruin's Bijdragen, IIIde Reeks, deel I en II, vond ik zijn naam niet vermeld.

4) Zoo b. v. *Jacobus* Taets *de Traiecto*, die in 1428 te Windesheim ingekleed werd (Acquoy, Windesheim, III, p. 274.)

5) Zie over hem: Henric van Arnhem's Kronyk van het Fraterhuis te Gouda, uitgegeven door Dr. A. H. L. Hensen, in de Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap, deel XX (1899), blz. 16 en 24; en: Schlager, P., Zum Leben des Franziskaners Heinrich Harp, Der Katholik, 1905, XXXII. Bd., 6. Heft,

later in dat te Gouda. Deze kwam in 1446 met den later zoo beroemden minderbroeder Henricus Erp uit Delft als een der eerste bewoners van het nieuwe Fraterhuis naar Gouda. Toen echter de rector Henricus Erp wegens te groote moeilijkheden aan het slagen van zijne stichting wanhoopte en in 1450 naar Rome trok om in het klooster Ara Coeli aldaar zijn nederig kleed van broeder des gemeenen levens met de bruine pij van de Minderbroeders-Observanten te verwisselen, was Jacobus Traiecti zijn reismakker. Of Jacobus met hetzelfde plan omging als zijn rector, weten wij niet, want de kroniek vermeldt van hem alleen nog: „Jacobus autem Traiecti, postquam Romam cum eo venerat, statim obiit in pace".

Het geslacht de Voecht of de Voocht was eene oude regeeringsfamilie te Utrecht [1]). Sedert de 14de eeuw komt

---

1) Onder de in het Rijksarchief te Utrecht berustende collectie genealogiën door Buchell, Booth en anderen verzameld, bevinden er zich ook betreffende het geslacht de Voecht van Rynevelt te Utrecht. Op deze collectie werd ik oplettend gemaakt door de vriendelijkheid van den Zeer Eerw. Heer J. H. Hofman, rustend pastoor te Schalkwijk, die mij ook enkele gegevens er uit mededeelde. Door de meest ruime hulp van den heer Rijksarchivaris Mr. S. Muller Fz., werd ik toen in staat gesteld uit bovengenoemde collectie de gegevens omtrent de naaste familieleden van Jacobus Trajecti alias Voecht hier mede te deelen. Ook door latere aanvullende mededeelingen en onderzoekingen betreffende den kanunnik Johannes de Voecht, in zijn archief ingesteld, heeft Mr. Muller mij ten zeerste tot dank verplicht.

Later bleek mij, dat Jhr. G. A. Six te Utrecht in zijn voor de Friesche geschiedenis waardevol opstel: „Het slot Wiardastate te Goutum bij Leeuwarden, met de schilderijen, oudheden daarin aanwezig beschreven en opgehelderd", verschenen in de: Vrije Fries, deel XII (1873), blz. 157 vv., zeer belangrijke gegevens voor de genealogie de Voecht verwerkt had en dat hij daarin ook nuttige vingerwijzingen betreffende het archief van die familie medegedeeld heeft. In hetzelfde jaar gaf de heer Six eene geslachtslijst der familie de Voeght van Rynevelt uit volgens het handschrift van het Provinciaal Archief te Utrecht in deel XXIII, blz. 582—586 van den Navorscher. Ik verwijs naar deze opstellen voor de verdere literatuur betreffende dit geslacht.

Vele data's van overlijden van de door mij genoemde personen heb ik kunnen verifieeren aan de hand van het Necrologium van de Cister-

die naam voor vergezeld van die „van Ryneveldt". Zeer waarschijnlijk dateert deze dubbele toenaam van het huwelijk van den Utrechtschen burgemeester Hildebrant de Vooght met Clara van Rynevelt [1]). Hoe dit ook zij, voor ons is het voldoende te weten, dat uit het huwelijk van Johan de Voecht van Ryneveld [2]), die in 1394 onder de schepenen van Utrecht voorkomt, met Elisabeth van Clarenborch [3]) o. a. voortsproot een zoon Jacob de Voecht

---

ciënser-nonnenabdij St. Servaas te Utrecht, uitgegeven in: Archief van het Aartsbisdom Utrecht, deel XXVII, blz. 104—181.

Betreffende de *Utrechtsche* familie de Voecht, vergl. men verder den Navorscher, deel XXIV blz. 175, 187 en 225; deel XXIX blz. 523; XXXI blz. 187 en 254; XXXIII blz. 12; XXXIV blz. 206; XXXV blz. 273 en 631; XXXVI blz. 84; XXXVII blz. 234; XXXIX blz. 140, 390, 626; XL blz. 133, 371; XLIII blz. 394; XLIV blz. 271, 325, 326, 830; XLVII blz. 152, 163; LIII blz. 382. — Bijdragen tot de geschiedenis van Overijssel door J. J. van Doorninck, deel IV bl. 90; VIII blz. 362; IX blz. 36 en 204; X blz. 9. 10 en 41. — Archief van het Aartsbisdom Utrecht, deel X, blz. 177; XXVII zie Register; XXX blz. 48 en 52. — Archief voor kerkelijke en wereldlijk geschiedenissen van J. J. Dodt van Flensburg, deel I (1838) blz. 207 en 217; deel II (1839) blz. 2 vv., 88, 147 vv., 223, 290 en 356; deel III (1843) blz 25 vv., 201, 242, 255, 278; deel V (1846) blz. 348. — Kronijk van het Historisch Genootschap te Utrecht, 13de Jrg. (1857) blz. 145; 17de Jrg. (1860) blz. 195, 234, 276, 299, 305 en 391; 21ste Jhrg. (1865) blz. 531 en 532; 22ste Jrg. (1866) blz. 151, 152, 162, 184, 187, 204.

Over het geslacht de Voecht vergl. verder de in den Navorscher, deel XXIII, blz. 582, en in de Vrije Fries, deel XII, blz. 217 aangegeven literatuur. — Verder: Raadt, J. Th. de, Sceaux armoriés des Pays-Bas et des pays avoisinants, Bruxelles 1898 v., in voce: Voecht. — Keussen, H., Die Matrikel der Universität Köln, Ister Bd., het Register. — Reussens, E., Matricule de l'Université de Louvain, Tom. I. Louvain 1903.

1) Vergl. Six, G. A., Het slot Wiardastate, in: Vrije Fries, deel XII blz. 207.

2) Hij moet vóór 1409 overleden zijn, daar zijne weduwe in dit jaar genoemd wordt. (Navorscher, XXIII blz. 584.) — In het Necrologium van de Sint Servaas-abdij wordt zijn sterfdag vermeld op IIII Idus Januari, echter zonder vermelding van het jaar van overlijden. (Archief Aartsbisdom Utrecht, XXVII, blz. 108.)

3) In het Necrologium van de Sint Servaas-abdij te Utrecht wordt vermeld: „VIII Kal. Julii obiit domicella Elisabet de Voecht." Het

van Rynevelt [1]), die in 1416—1438 schepen van Utrecht en in 1436 maarschalk van Eemland was. Ook schijnt hij in nauwere betrekking gestaan te hebben tot de kommanderij van St. Jan te Utrecht [2]). In 1412 huwde hij met Frederica Dircsdochter Ruysch [3]), die hem eene reeks

---

jaar van overlijden wordt niet aangegeven. Uit de onmiddellijk op haar volgende overledene, die ook op dien dach is ingeschreven, blijkt echter dat zij vóór 1417 overleden moet zijn. — Vergl. Archief van het Aartsbisdom Utrecht, XXVII p. 137. De Navorscher, deel XXIII blz. 584.

1) Jacobus de Voecht van Rynevelt is niet in 1439, zooals in de genealogieën wordt aangegeven (b. v. den Navorscher t. a. pl.), maar in 1440 overleden. Want in het Necrologium van de Sint Servaas-abdij (Archief Aartsbisdom t. a. pl. blz. 113) staat: „IX Kal. Martii anno 1439 obiit Jacobus de Voecht de Rynevelt, pater Elsabe de Rinevelt, monialis huius loci." Daar nu in de Cistercienserorde steeds de Maria-Boodschapstijl gevolgd werd — dat in dit Necrologium volgens dezen stijl gerekend is, blijkt op verschillende plaatsen — volgt, dat hij den 21. Februari 1440 overleden is.

2) De volgende drie regesten van brieven uit het *Brievenboek der stad Utrecht*, betreffende *Jacob de Voecht*, dank ik aan de vriendelijke toezending van Mr. S. Muller Fz.:

Zonder jaartal of datum (1431 ?) Aan (Jacop de Voecht). Utrecht heeft groote moeite de accijnsen te innen van de geestelijken, voornamelijk van den kommandeur van St. Jan, voor wien hij betalen zou, waarom Utrecht hem betaling verzoekt.

Zonder jaartal of datum (1431 ?) Aan Jacop de Voecht. Utrecht heeft groote moeite de accijnsen te innen van den kommandeur van St. Jan en verzoekt hierin zijne medewerking.

Zonder jaartal of datum (1431 ?) Jacob de Voecht zal volgens verlangen, als welgeboren dienstman van St. Maarten, niet in Woerden terecht staan voor schade en schuld, maar in Utrecht, waarom zijn eischer geleide verlangt naar Utrecht. Betreffende het laatste vergl. ook Dodt, Archief, deel II, blz. 223, No. LX.

3) Over het geslacht Ruysch vergl. De Navorscher XXIV blz. 253; XXVI blz. 94, 308, 479, 621; XXVII bl. 98; XXVIII blz 362; XXIX blz. 371 en 521. — Op blz. 523 van dien jaargang lezen wij, dat „Frederika Ruysch (dochter van Dirk Ruysch van Pijlsweert en Elisabeth Trinde, dochter van Evert Trinde en N. Droem) trouwt anno 1412 Jacob de Voocht van Rynevelt, wiens moeder was N. van Clarenburg" — Onder diegenen, welke in het Necrologium van de Sint Servaas-abdij (Archief Aartsbisdom Utrecht, deel XXVII blz. 177) genoemd worden, welke „habent fraternitatem [Sancti Servatii] et dederunt vitra in refectorio", wordt in het jaar 1439 genoemd: „domina Vrederica Voechts,"

kinderen schonk. De oudste zoon schijnt Frederic geweest te zijn, ten minste na den dood van zijn vader, die den 21 Februari 1440 overleed, gingen de goederen van Rynevelt op hem over en droeg hij dus voortaan alleen den naam van: de Voecht van Rynevelt. Zijne broeders heeten eenvoudig: de Voecht [1]).

Frederic, die in 1466 als schepen van Utrecht voorkomt, was gehuwd met Mechtelt Jacobsdochter van Amerongen [2]); vermoedelijk zijn uit dit huwelijk de latere burgemeesters [3]) van Utrecht en andere waardigheidsbekleeders gesproten. Frederic overleed in 1495 [4]).

Volgens dit Necrologium: „VIII Idus Februari anno 1462 (1463 den 6 Februari) obiit Frederica Voecht, relicta vidua Jacobi Voecht." (Archief Aartsbisdom, XXVII blz. 112.) Vergl. ook de Navorscher, deel XXIII blz. 584.

1) Vriendelijke mededeeling van Mr. S. Muller Fz.

2) Volgens een grafschrift in de Sint Servaaskerk is zij in 1519 overleden. (Navorscher l. c.) Vergl. ook de beschrijving van een grafsteen uit de Sint Catharinakerk te Utrecht, voorkomende in: De Wapenheraut, jaarg. 7 (1603), blz. 522. Op dien steen zou het volgende, mij onverstaanbare omschrift voorkomen: „Hier leit begraven Vrederick de Vooght van Rynevelt, die sterf op a° XVcXVIII sterf Magtild van Amerongen wed. v. Rynevelt huisvrou."

3) Vergl. de Navorscher l. c.

4) Frederik de Voocht van Rynevelt, heer van Blikkenburg, die in 1503 burgemeester van Utrecht was, was zijn kleinzoon. Hij behoorde tot de partij der Gelderschen en kwam in 1528, toen Utrecht door de bisschoppelijken bij verrassing werd genomen, in levensgevaar. In dit jaar maakten de Utrechtenaren het volgende schimpdicht op hem en zijne familie:

„FREDERICK DE VOOGHT VAN RYNEVELDT, DOLLE.
Van bontwerckers ende brouwers zijt ghy gekomen.
U over-oude-moeder sat 't Amsterdam, verkocht warmoesbollen.
Hoe zydy nu dus uytgenomen,
Dat ghij van de Coenroetsen wout zijn geacht?
Ghy hebt se onderhouden ende met dranck vrije."

(Nederlandsche Geschiedzangen, I, blz. 192. Hieruit overgenomen door G. A. Six te Utrecht, in zijn opstel: Het slot Wiarda-State, in: Vrije Fries, deel XII (1873), blz. 207. De over-oude-moeder van Frederik was Frederica Ruysch Dirksdr. (Zie p. XXVI noot 3.)

In 1432, den 2 Juli, was Johannes Voecht [1]) reeds overleden, en daar deze den naam van zijn grootvader draagt, vermoed ik, dat hij en niet Frederic de eerstgeborene en dus de stamhouder was.

Diens zuster Elisabeth was kloostervrouw in de abdij der Cistercienserinnen van Sint Servaas te Utrecht. Zij overleed aldaar 11 October 1439 [2]), dus enkele maanden vóór den dood van haar vader.

Verder worden nog vermeld als kinderen uit dit huwelijk gesproten *a*): Jacob, *b*) Hendrik [3]) en *c*) Sweer [4]).

Jacob is nu zonder twijfel de door ons herhaaldelijk reeds genoemde Jacobus Traiecti alias Voecht.

Jacobus de Voecht [5]) vinden wij het eerst vermeld in

---

1) Dit blijkt uit de Necrologium van de Sint Servaas-abdij (Archief Aartsbisdom, blz. 139), alwaar staat: „VI Nonas Julii 1422 obiit Johannes Voecht, frater Elisabet de Rynevelt, monialis hujus loci."

2) Het overlijden van Elsabe of Elisabeth de Voecht van Rynevelt (zie XXVI noot 1) wordt in het Necrologium van Sint Servaas (Archief Aartsbisdom l. c. blz. 163) met de volgende woorden vermeld: „Idus Octobris anno 1439 obiit Elisabeth de Rynevelt, monialis huius loci."

In de latere jaren komen herhaaldelijk nog leden der familie de Voecht als nonnen van Sint Servaas voor. Vergl. o a. de geslachtslijst in den Navorscher l. c blz. 584. — In 1609 werden o. a. ook de beide nonnen van Sint Servaas, Johanna en Beatrix de Voecht, ieder met 25 goudguldens beboet, omdat zij op den tweeden Paaschdag de kloosterkerk voor het publiek hadden opengezet. Vergl. Navorscher l. c., maar vooral: Dodt, Archief, II blz. 290, alwaar het relaas van den schout van Utrecht, jhr. Johan van Zuylen, en ook het vonnis afgedrukt is.

3) Volgens de in den Navorscher, deel XXIII blz. 584, uitgegeven genealogie van de Voecht is Hendrik de Voecht overleden in 1511 en begraven in de Sint Servaaskerk te Utrecht. In het Necrologium van dit klooster, uitgeg. in het Archief v. h. Aartsbisdom, komt hij niet voor.

4) Zweder die Voicht komt voor als kameraar der stad Utrecht in eene oorkonde dd. 1479 October 15. (Muller, S. Fz., Regesten van het Archief der stad Utrecht, Utrecht 1896, N°. 964.)

5) Volledigheidshalve maak ik hier melding van een Jacobus de Voecht, artium magister, die in 1502 student te Orleans was (Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel, uitgeg. door J. I. v. Doorninck, deel VIII blz 362). Hij is vermoedelijk dezelfde, die in 1501 als lid van het Duitsche huis te Utrecht voorkomt (Navorscher 1873 blz. 584) en zou dan een volle neef van onzen Jacobus zijn. — Tusschen 6 Mei

1449. In dit jaar wordt hij „heer" genoemd, waaruit men moet besluiten, dat hij toen ten minste een geestelijk persoon — clericus — was. Zeer waarschijnlijk was hij toen reeds lid van het Fraterhuis te Zwolle; maar met zekerheid valt dit thans niet te constateeren, daar de bron, waaruit deze kennis geput is, tot op heden niet terug is gevonden [1]). Zeker weten wij echter, dat hij in het volgende jaar te Zwolle in de Broederschap van het gemeene Leven definitief werd opgenomen en lid werd van het Sint Gregoriushuis aldaar. Immers den 6 September 1450 doet „*Jacobus Trajecti, filius Jacobi die Vaecht, clericus Trajetensis dioecesis*" bij notarieele akte afstand van al zijne tegenwoordige en toekomstige goederen ten behoeve van het genoemde Fraterhuis [2]). Deze „resignatio" [3]), gelijk de afstand van goederen door de Broeders van het gemeene Leven werd genoemd, geschiedde echter eerst bij de definitieve opneming in de Broederschap na een afgelegd noviciaat [4]) — een proeftijd, die gewoonlijk tien maanden of een jaar duurde. Jacobus moet derhalve in het najaar van 1449 novitius in het Fraterhuis te Zwolle geweest zijn. Dat hij inderdaad een tijdlang vóór 13 November van genoemd jaar reeds in het Sint Gregoriushuis te Zwolle vertoefde, wordt bevestigd door de Voecht zelf in zijne Narratio.

Hiermede wil nu geenszins gezegd zijn, dat wij een autobiographie van de Voecht bezitten: neen, jammer genoeg moeten wij ons bij het vervaardigen van zijne levensbeschrijving behelpen met korte gegevens, die hier of daar in zijne Narratio toevallig verspreid staan of in officieele

---

1524 en 21 September van dat jaar (toen bisschop Hendrik van Beijeren elect van Utrecht was) hield de stad Haarlem „queudam Jacobum de Vuecht, de cujus clericatu sufficienter constabat", gevangen (Dodt, Archief, II blz. 24). Op blz. 34 wordt die klerk „de Voecht" genoemd.

1) De bron — Lib. A 159 — waaruit deze mededeeling geput is, is volgens vriendelijke mededeeling van Mr. S. Muller Fz., niet teruggevonden.

2) Zie Bijlage IV, N°. 5 p. 407.

3) Zie hierover Bijlage II, N°. 2 en Bijlage IV, N°. 13.

4) Vergl. hierover Bijlage II §. De qualitate fratum (p. 262 v.).

documenten ons bewaard zijn gebleven. Het is te betreuren, dat wij zijne autobiographie niet bezitten; want hoe licht zouden er niet levensdata of andere gegevens in voorkomen, die een ander licht zouden werpen op dezen merkwaardigen man dan wij thans uit onze bronnen in staat zijn te doen. Dat de Voecht zijne levensbeschrijving geschreven heeft of ten minste van plan was die te schrijven, blijkt ten duidelijkste uit zijne Narratio. Want, nadat hij op fol. 47ᵛ ons het leven en het stichtelijke overlijden van zijn medebroeder frater Hubertus Gueden heeft verhaald [1]) en er bijgevoegd heeft, dat na Hubertus „in ordine fratrum fuit Johannes Westerwolt", laat hij er onmiddellijk op volgen [2]): „Post quem fuit dominus Jacobus Traiecti alias Voecht, horum collector, de quo postea; anno xlix° hec facta sunt." Door latere hand — die van den voltooier en corrector van het HS. — zijn de woorden: „de quo postea" doorgehaald en verder het oorspronkelijke: „hec facta sunt" in: „frater factus est" veranderd. Of het „de quo postea" later inderdaad ten uitvoer gebracht is, moeten wij, bij gemis aan andere bronnen in het midden laten.

Het geboortejaar van Jacobus is ons niet bekend [3]), evenmin weten wij iets omtrent zijne jeugd of zijne opvoeding en studies. Alleen over het eerste gedeelte van het jaar van zijn noviciaat zijn wij iets beter ingelicht. Dit proefjaar was voor hem niet alleen een tijd van zedelijke, maar ook van lichamelijke beproeving. Zeer waarschijnlijk werd hij vrij spoedig na de intrede in het noviciaat te Zwolle ernstig ziek, „quasi ad mortem", zooals hij zelf verhaalt [4]). Met den reeds genoemden Hubertus Gueden, een bloedverwant van den rector des huizes, Dirk van Herxen, lag hij in de collatiekamer, die in een ziekenzaal herschapen was, en zocht, zooveel hij kon, troost in het gebed. Maar gelukkig kwam weldra verandering in dien

1) Zie p. 160 v.
2) Zie p. 163 § 3.
3) Vergl. echter p. XXXVII.
4) Vergl. p. 160 v.

toestand. Terwijl zijn lijdensmakker van dag tot dag zwakker werd, ging het hem beter, en weldra kon hij de tijdelijke ziekenkamer verlaten, om met zijne medebroeders de maaltijden òf in de keuken òf in den reefter te gebruiken. Hubertus stierf kort hierop, den 13[den] November 1449 [1]).

Verder verhaalt Jacobus nog, dat hij verschillende zomers achter elkaar met nog een medebroeder in de kluis van het Fraterhuis, te Schelre bij den Boldenberg [2]) gelegen, in afzondering geleefd heeft en dat hij een tijd lang misdienaar geweest is van pater Jacobus Goch [3]) en hoogstwaarschijnlijk secretaris van den rector Albert van Calcar [4]). In ieder geval zal hij de eerste functie uitgeoefend hebben vóór zijne priesterwijding, dus in de eerste jaren van zijn verblijf te Zwolle. Wanneer en door wien hij tot priester gewijd is, weten wij niet; dat hij echter priester geworden is, duiden reeds de woordjes „dominus" en „heer", die in lateren tijd geregeld voor zijn naam geplaatst zijn, op afdoende wijze aan. In ieder geval was hij bij den dood van den rector Dirk van Herxen in 1457 nog niet tot priester gewijd, want onder de 22 leden, die het huis toen telde en die in de volgorde van hunne intrede in het huis worden opgesomd, komt „Jacobus Traiecti dictus Voecht" als de 19[e] voor en wel zonder het woordje „dominus" voor zijn naam [5]).

Wanneer echter in het jaar 1465 bij oorkonde van 7 October de rector en de overige priesters en klerken van het huis gezamenlijk afstand van hunne goederen doen, dan vinden wij, „Jacobus Vaicht de Traiecto", onder de zeven priesters, die toen in het huis aanwezig waren, op de voorlaatste plaats vermeld [6]).

Op meer gevorderden leeftijd werd hij door zijne mede-

---

1) Zie p. 162.
2) Over deze kluis vergl. men p. 96, n. 5 en Bijlage III, N°. 16.
3) Vergl. p. 149.
4) Vergl. p 132 en LX.
5) Zie p. 116 v.
6) Zie Bijlage IV, N°. 7, (p. 410.)

broeders tot provisor van het St. Gregoriushuis gekozen. In deze qualiteit meen ik hem voor het eerst te vinden in eene oorkonde dd. 1479 November 19 [1]). Vervolgens in oorkonden dd. 1483 September 24 [2]), 1484 Juli 23 [3]), 1486 September 27 [4]), 1494 Juli 12 [5]) en ten laatste in 1497 Maart 24 [6]). Ik erken gaarne, dat in al deze oorkonden de Voecht nooit expresselijk „provisor" genoemd wordt en dat ik geen bewijs voor het bovenvermelde heb. Maar bestudeert men de oorkonden der Broeders nader, dan vindt men al ras, dat de vier eerstgenoemde broeders in eene oorkonde voorkomende, — eene koopakte of schenkingsoorkonde of eene oorkonde van anderen aard — steeds provisores genoemd worden en dat bij andere, waarin enkelen in naam van alle broeders handelend optreden, deze vier als provisores in rechtszaken het huis vertegenwoordigen en als rechtspersonen optreden. Daar nu deze diplomatische regel der Broeders bevestigd wordt door de akte van 2 Mei 1415 [7]), waarbij de priesters en klerken eene nadere regeling omtrent hun huiselijk bestuur maken en waarin de rechten van de provisoren nader omschreven worden, en daar in de diplomen van het Fraterhuis tot ± 1500 deze regel steeds gevolgd wordt, meen ik gerechtigd te zijn, op grond van dit diplomatisch bewijs de Voecht onder de provisoren van het Sint Gregoriushuis te rekenen.

Door dit bewijs van vertrouwen stond de Voecht voortaan naast den rector en den procurator van het huis en had hij vooral tot taak, om met hen toezicht te houden op het materieele van het huis en zijne roerende en onroerende goederen. Hij had dus een gewichtig woord mee te spreken in het bestuur van het huis en werd ex officio op de hoogte gehouden van alles wat dit betrof.

1) Zie Bijlage III, „ 97, (p. 365.)
2) „ „ „ „ 102 (p, 368.)
3) „ „ „ „ 105 (p. 369.)
4) „ „ „ „ 110 (p. 372.)
5) „ „ „ „ 114 (p. 374.)
6) „ „ „ „ 115 (p. 375.)
7) „ „ II, „ 2 (p. 274)

Of de Voecht in zijne hoedanigheid als provisor dikwijls en voor langen tijd van Zwolle afwezig moest zijn, dan òf hij een tijd lang een ander ambt in of buiten Zwolle heeft bekleed, weten wij niet. Wij kunnen alleen het vermoeden uiten van wel, omdat hij bij het vermelden van den dood van den rector Albert van Calcar († 1482 Mei 4), bij het optellen van alle aan- en afwezige leden van het huis, achter zijn eigen naam: „*dominum Jacobum Traiecti*" een „*tunc presentem*" laat volgen. Deze bijvoeging wil toch zeker niets anders zeggen, dan dat hij bij den dood van Albertus *toevallig* te Zwolle was.

Als biechtvader van een of ander nonnenklooster binnen of buiten Zwolle heb ik de Voecht echter nergens vermeld gevonden. En daar hij in zijne Narratio de namen van de broeders, wien deze zware taak toevertrouwd werd — want als zoodanig beschouwden zij dit bewijs van groot vertrouwen, door de oversten in hen gesteld, — nauwkeurig vermeldt met den naam des kloosters er bij, mogen wij gerust aannemen, dat hij dien post nooit bekleed heeft.

Hoe dan zijne tijdelijke afwezigheid uit Zwolle te verklaren? Tot mijn spijt moet ik op deze vraag het antwoord schuldig blijven. Want ook het zware en verantwoordelijke ambt van procurator van het Domus Pauperum te Zwolle [1]), dat de Voecht bekleedde, kan die afwezigheid niet verklaren, daar hij zeer waarschijnlijk pas na den dood van Albert van Calcar aan het hoofd van die instelling geplaatst werd. Voor het eerst vinden wij hem in die hoedanigheid in eene oorkonde dd. 1487 Februari 10 vermeld, waarbij „Jacobus van Utrecht en Reynerus van Maastricht, procuratores en verwarers van het huis der armen clerken te Zwolle" betuigen ontvangen te hebben „eene jaarlijksche rente van acht mud roggen ten behoeve van twee arme klerken uit Oetmaersum en Scuttorpe [2]).

1) Vergl. over het Domus Pauperum p. 124 noot 2 en de aldaar aangegeven literatuur.

2) Hattink, R. E., Register op het Oud-Archief van Ootmarsum, uitgegeven door de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, Iste stuk, Zwolle 1878, No. 108.

In het volgende jaar, nl. in eene oorkonde dd. 1488 April 14 [1]), komt hij wederom als „procurator des Armen Clerchuys binnen Zwolle" voor, maar ditmaal alleen, zonder Reinerus van Maastricht als medeprocurator. Uit de beide oorkonden blijkt nu dunkt mij, dat Jacobus de Voecht hoofdprocurator van het huis geweest is, want in die oorkonde van 1487 staat hij op de eerste plaats en in die van 1488 wordt hij alleen vermeld, met den rector en den procurator van het Fraterhuis. Ik leg op dit feit den nadruk, omdat de Voecht in de Narratio met geen woord melding maakt van deze hooge onderscheiding, hoewel hij er gelegenheid te over toe had. Maar hij versmaadt het blijkbaar van zich zelf te spreken en geeft anderen de eer, die hem, ten minste gedeeltelijk, toekomt. Wat een rein en onbaatzuchtig karakter leeren wij in hem kennen, wanneer wij de levensgeschiedenis van zijn medeprocurator Reiner van Maastricht [2]) lezen, die door hem zelf geschreven is! Hierin vermeldt hij wel, dat die rijk begaafde jongeling procurator van het Domus Pauperum geweest is en dat deze „in edificiis multa melioravit et nova construxit, non parcens sibi in laboribus plurimis." De jonge man, die nog niet eens tot priester gewijd was, doet hier alles. Hij verandert en vertimmert het oude huis, treedt hier geheel op den voorgrond; hij laat nieuwe gedeelten er bij bouwen en bovendien, „prompto animo et jocunde secundum modum suum bene rexit et fidelissime servivit (scil. domum)." Van zijn onmiddellijken chef, den hoofdprocurator Jacobus de Voecht, vernemen wij ook niet het geringste. Wisten wij niet uit de oorkonden, dat hij aan het hoofd van dit huis gestaan had, wij zouden het hoogstwaarschijnlijk ook niet uit zijne autobiographie te weten gekomen zijn. Maar wat meer is, uit de genoemde levensbeschrijving weten wij ook, dat die vertimmering van het Domus Pauperum juist in den tijd valt, waarin de Voecht's procuratorschap door authentieke oorkonden wordt bewezen. Hij echter is het niet,

1) Zie Bijlage IX No. 8. (p. 472).
2) Vergl. p. 210 vv.

die dat alles doet, neen zijn jonge helper Reinerus is volgens hem de ontwerper en ook de uitvoerder van dit werk. Want „profectis seu consummatis pro majore jam parte externis practicationibus et structuris, jam se nimium internis imaginationibus applicabat et ingenium suum acutum et memoriam aliqualiter obruebat et nimium gravabat", zoodat men genoodzaakt was hem wegens zware ziekte naar het Fraterhuis over te brengen, waar hij kort daarop, den 4den Februari 1489, overleed [1]).

Welk een ootmoed, welk een zelfverloochening! Wisten wij niet uit de Narratio, welke buitengewoon begaafde mannen aan het hoofd van het Domus Pauperum gestaan hebben en uit den aard der zaak moesten staan, ware het ons niet van elders bekend, welk buitengewoon gewicht de Broeders niet alleen te Zwolle, maar overal waar zij gevestigd waren, juist aan die huizen hechtten, dan zouden wij uit de levensgeschiedenis van Reinerus moeten opmaken, dat het bestuur over dit huis niet veel te beteekenen had. Een jonge man — een clericus — immers is in staat het te bestieren! Maar van eene instelling, aan wier hoofd mannen als Albertus Paep van Calcar [3]), de latere rector van het Fraterhuis, en Johannes van Wesel [4]), om van anderen te zwijgen, jaren lang stonden, — mannen onder wier leiding de Broeders hoofdzakelijk die elementen kweekten, die zij met gerust geweten en vol vertrouwen uitzonden om tuchtelooze kloosters te helpen reformeeren en waaruit zij zelf talrijke en zeer zeker niet de slechtste leden hadden ontvangen, — moeten wij een anderen dunk hebben. En wat moeten wij dan denken van de mannen, die in een tijd, toen het huis blijkbaar wegens een te groot getal kweekelingen te klein was geworden, met die zware taak werden belast? De Voecht zelf geeft ons hierop onvrijwillig een antwoord, door den grooten lof, dien hij zijn medeprocurator Reinerus

1) Vergl. p. 212.
2) Vergl. Acquoy, De Kroniek, blz. 11.
3) Vergl. p. 124.
4) Vergl. p. 145.

toezwaait. Immers men vergete niet, dat het huis wel is waar zonder eenigen twijfel goede, ja zelfs misschien de beste elementen der Zwolsche school herbergde, maar dat het toch ook weer jongelui waren, die uit een kring kwamen, waarin hoofsche manieren niet gezocht moeten worden. En op goede manieren waren de Broeders gesteld. Maar afgezien hiervan moesten zij voor de taak, die hen wachtte — al was het dan ook maar tot eenvoudig voorbeeldig priester — opgevoed worden. Het al of niet welslagen hiervan hangt voor het grootste deel af van de hoedanigheden der mannen, die aan het hoofd van eene dusdanige instelling geplaatst worden. Opmerkelijk is het dan ook, dat te Zwolle herhaaldelijk mannen van adel [1]) of uit hoogere maatschappelijke kringen door hunne medebroeders met de leiding van het Domus Pauperum belast werden.

Hoe lang de Voecht procurator van het Domus Pauperum bleef, konden wij bij gemis aan bronnen niet nagaan. Het is niet uitgesloten, dat hij tot aan zijn dood dit ambt bekleedde, hoewel het met het oog op zijnen hoogen leeftijd en de „petulente jeugd" der scholieren onwaarschijnlijk is.

Na het jaar 1488 heb ik in geen enkele oorkonde de Voecht met name genoemd gevonden. Uit de Narratio weten wij echter, dat hij omstreeks 1503 nog leefde. Want elders heb ik aangetoond, dat de Voecht dit werk onmogelijk vóór het genoemde jaar voltooid kan hebben. Nemen wij nu aan, dat ons HS. geschreven is onmiddellijk na het voltooien van het origineel en dus nog tijdens het leven van den auteur — de schrijver noemt de Voecht immers „senior noster octogenarius" — dan leeren wij hieruit nog geenszins het jaar van overlijden van de Voecht kennen. De mogelijkheid is niet uitgesloten, dat hij nog jaren lang geleefd heeft. Dit vermoeden wordt eenigzins gestaafd door de wetenschap, dat een van zijne broeders, Hendrik, pas in het jaar 1511 overleed [2]). Ik

1) Wij herinneren alleen aan Albertus van Calcar en Jacobus de Voecht.

2) Zie p. XXVIII noot 3.

gis dus, dat de Voecht gestorven is tusschen 1503 en 1510. Zoolang echter het Necrologium van het Fraterhuis niet is teruggevonden, zullen wij omtrent den juisten dag en het jaar van zijn verscheiden steeds in het onzekere blijven.

Recapituleeren wij nu ten slotte en gaan wij uit van het vrij zeker vaststaande gegeven, dat de Voecht omtrent 1503 tachtig jaren oud was, dan zou hij geboren zijn omtrent het jaar 1423 [1]). Dan volgt echter ook hieruit, dat de Utrechtsche edelman op een leeftijd van 26 jaren zijn rijk wereldsch habijt tegen den armoedigen tabbert van de Broeders van het gemeene Leven verwisselde. Immers het staat vast, dat zijn noviciaat te Zwolle in de jaren 1449 en 1450 valt.

Alvorens voor goed van dit genealogische betoog afscheid te nemen, rest mij nog de beantwoording der vraag: wie was de kanunnik Johannes de Voecht, die in de Narratio en ook in de authentieke stukken herhaaldelijk voorkomt, en in welke verwantschappelijke verhouding stond deze tot Jacobus de Voecht?

Niettegenstaande vele moeite, die ik mij getroostte en trots de bereidwillige hulp en voorlichting, die ik in deze onderzoeking wederom in zoo rijke mate van Mr. S. Muller Fz. heb mogen ondervinden, mocht ik er niet in slagen een afdoend antwoord op deze vragen te vinden. Ik deel nochtans de resultaten van die onderzoekingen hier mede in de hoop, dat een ander, steunende op het reeds verkregene, gelukkiger moge zijn dan ik, en volledig licht moge ontsteken omtrent deze kwesties.

Het eerst vond ik *Johan Voecht* vermeld in eene afrekening dd. Vollenhove 1443 April 25 van den bisschop Rudolf van Diepholt met Godeken ten Hove over de goederen te Zeelwairden van Sint Maarten [2]). Voecht fungeert hier als getuige in zijne qualiteit van secretaris van den

---

1) Vergl. p. XXX.

2) Doorninck, J. I. van, Tijdrekenkundig Register op het Oud-Provinciaal Archief van Overijssel. Aanhangsel. Zwolle 1874, p. 291.

bisschop. In 1451 bij de afrekening van den bisschop met Roeloff van Bevervoorde, kastelein van het huis te Laghe en ambtman en rentmeester van Twenthe, den 4[den] Maart te Lage geschied, komt als getuige voor: „heer Jan Voocht", ditmaal echter niet als secretaris van den bisschop, maar als „Canunnik van Sint Jan" te Utrecht [1]). Het volgende jaar bij de afrekening van Rudolf met Gerrit van IJsselmuiden, schout van Vollenhove, gedaan te Utrecht den 3[den] Juni, staat heer Johan Voghet, in dezelfde kwaliteit als in het vorige jaar, als getuige [2]). Hieruit blijkt m. i. genoegzaam, dat hij, ook nadat hij kanunnik geworden was, in de omgeving van zijn bisschop bleef, al staat het ook vast, dat hij diens secretaris niet gebleven is [3]).

Als kanunnik van de Sint Janskerk bekleedde Johan de Voecht eveneens een administratieven post. In 1458/59, 1461/62, 1465/66 en 1469/70 was hij kameraar der kleine kamer van het kapittel en in 1468 staat hij geboekt als kameraar der groote kamer van genoemd kapittel. Verder brachten de onderzoekingen van Mr. Muller aan het licht, dat hij de stichter was van een altaar, ter eere van Sint Elisabeth gewijd, in de Sint Janskerk. Jammer genoeg is de stichtingsbrief van dit altaar nog niet teruggevonden en zoo moeten wij ons tevreden stellen met het weinige, wat wij uit een bundeltje rekeningen over het beheer van dit altaar over 1540—1612 te weten komen.

In deze wordt de stichter: *Johan Voecht van Wunstorp* [4])

---

1) Doorninck, J. I. van, Tijdrekenkundig Register, p. 327.

2) Idem, p. 327.

3) In eene oorkonde dd. 1451 Maart 4 fungeert als secretaris van den bisschop Mr. Jan Florijn, en in eene dd. 1452 Juni 3, Gerardus van den Bussche. (Vergl. Tijdrekenkundig Register, l. c., p. 321 en 327.)

4) Wunstorp kan m. i. geen andere plaats zijn dan het hedendaagsche Wunsdorf in Hannover — het oude door bisschop Theoderich van Minden in 871 gestichtte nonnenklooster Vuonherestorp (zie Hauck, A., Kirchengeschichte Deutschlands, Leipzig 1900, II. p. 602 en 805) en dat onder de namen Wunnendorpe, Wunerstorp, Wonstorp herhaaldelijk in oude oorkonden voorkomt. (Vergl. Oesterley, H., Historisch-geographisches Wörterbuch des deutschen Mittelalters, Gotha 1883, in voce Wunstorp).)

genoemd. Verder wordt er in vermeld, dat aan dit altaar was verbonden eene memorie voor bisschop Rudolf van Diepholt. Mr. Muller meende hieruit te mogen opmaken, dat de stichter in nauwe relatie moet gestaan hebben tot dezen bisschop. Later bleek mij, hoe juist hij gezien had. De verhouding van Johan de Voecht tot bisschop Rudolf [1]) is thans zeker: hij was diens secretaris.

In een register van goederen der vicarieën in de Sint Janskerk komen met eene hand van de 2de helft der 16e eeuw voor eene lijst van de „redditus altaris sancte Elizabet, per dominum Johannem Voecht erecti", en eene lijst van de ornamenten „altaris S. Elizabet ex fundatione D. Johannis de Voecht canonici." De inkomsten bestonden uit 15 goudguldens uit een stuk land bij Hasselt [2]) en 6 goudguldens uit eene halve hoeve land te Zeist.

---

1) Mijn vermoeden, dat de Hannoveraan Rudolf van Diepholt zijn secretaris Johannes de Voecht de Wunsdorp uit Duitschland zou hebben medegebracht, vond ik trots al mijn zoeken niet rechtstreeks bevestigd. Ik ging van de veronderstelling uit, dat, wanneer de kanunnik De Voecht niet tot de Utrechtsche familie behoort, hij of misschien zijne familie in dienst gestaan heeft van de graven van Diepholz. Wunstorf nl. ligt niet ver van Diepholz af, en de naam de Voogt of de Voecht doet aan een dienstman van een hooger geplaatste wel denken. Daar mijne onderzoekingen hier te lande vruchteloos waren — niet eens de geboorteplaats van Rudolf van Diepholt kon ik ontdekken — wendde ik mij tot den Staatsarchivar van Hannover, Archivrath Dr. Döbner, met het vriendelijk verzoek om inlichtingen. Deze werden mij ook bereidwillig verstrekt. Maar de onderzoekingen, te Hannover ingesteld, brachten ook niets aan het licht betreffende de geboorteplaats van Rudolf en evenmin iets omtrent de eventueele dienstbare afhankelijkheid van de de Voechts van de graven van Diepholz. Wel kon Dr. Döbner mij mededeelen, dat de geslachtsnaam Vogt, Voecht, Voigt, Voged, Vaged, Advocatus etc. heel vaak voorkomt in het noorden van Hannover en ook in de streken van Hamelen en Hildesheim wordt gevonden. Van meer belang voor onze onderzoeking is de mededeeling, dat in het jaar 1411 te Wunstorf een Berthold de Voghed voorkomt. In hoeverre deze echter tot de familie van onzen kanunnink behoorde en of hij in dienst stond van den graaf van Diepholz, kon niet uitgemaakt worden.

2) Het zeer gebrekkige Register op het Oud-Archief van Hasselt geeft hieromtrent absoluut geen uitsluitsel.

Te vergeefs heb ik tot heden naar eene bevredigende verklaring gezocht, hoe de Utrechtsche kanunnik landeigenaar bij Hasselt werd; mij is alleen gebleken dat het geslacht de Voecht of Vaecht aan de familie van Ingen te Kampen geparenteerd was en dat te Kampen ook een adellijke familie de Voecht woonde [1]).

Afgezien van zijne vriendschap met de Broeders te Zwolle — waarover dadelijk meer — weten wij van den kanunnik de Voecht alleen nog, dat uit zijn huis sedert 1450/51 eene rente van een Rijnschen gulden aan de celebranten van het kapittel betaald werd. Deze rente komt het laatst voor in de rekening van 1478/79; dan ontbreken de rekeningen tot 1486/87, wanneer men vindt: „Item de domo quondam domini Johannis Voecht 1 florenum Rinensem facit 8 M." [2]). Hieruit blijkt, dat hij dus overleden is tusschen 1479 en 1486.

Niet alleen voor de geschiedenis van het Fraterhuis te Zwolle, maar ook voor de eventueele latere opheldering omtrent de al- of niet verwantschap tusschen Jacob en Johan de Voecht is de juiste beantwoording der vraag, wanneer deze laatste het eerst den Broeders zijne belangstelling getoond heeft, van waarde. Immers door latere toevallige gegevens kan dan gemakkelijker de schakel, die wij thans in onze bewijsvoering missen, ingevoegd worden.

Voor de beantwoording dezer vraag zijn wij bijkans geheel op de „Narratio" aangewezen. Jammer genoeg geldt hier in de ruimste mate wat ik straks omtrent de Voecht's nevelachtige wijze van verhalen van historische feiten nader zal betoogen. Ik zal daarom trachten ook van elders licht op de hier te vermelden feiten te laten vallen.

---

1) Zie hierover de: Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel, deel X, p. 9, 10 en 11.

2) Deze en ook de voorafgaande mededeelingen zonder aangifte van de bron (of beter, de vindplaats) zijn allen geput uit documenten, berustende in het Rijksarchief depôt te Utrecht. Zij werden mij verstrekt door den heer Rijksarchivaris Mr. S. Muller Fz.

De kanunnik Johan de Voecht wordt, zooals boven bleek, door Jacobus genoemd in de levensbeschrijving van Jacobus Traiecti de Wijk [1]), door de mededeeling, dat hij het was, die den jongen koorzanger met Albert van Calcar in kennis bracht [2]), en dat Albert hem in het Domus Pauperum, d. i. in het opvoedingsgesticht voor arme scholieren der Zwolsche school, plaatste.

Nu zou Albert den beschermeling van den Utrechtschen kanunnik òf in zijne hoedanigheid als procurator, d. i. overste, van het Domus Pauperum [3]) òf als rector van het Sint Gregoriushuis, en dus als overste van alle gestichten der Broeders, te Zwolle hebben kunnen opnemen. In het laatste geval zou dan de opname na den 24 April 1457 [4]), den dag der verkiezing van Albert tot rector, hebben plaats gehad. Zeker is, dat Jacobus van Wijk den 21 Maart van dat jaar nog geen lid van het Fraterhuis was, daar hij in de lijst der Broeders, die het huis bij den dood van Dirk van Herxen [5]) telde, niet voorkomt.

Voor het eerst vinden wij hem als lid van het Fraterhuis in de oorkonde van 7 October 1465 [6]), waarbij de rector en de met name genoemde broeders afstand doen van al hunne goederen ten behoeve van het huis. Jacobus Traiecti de Wijck volgt hierin onmiddellijk op den frater, die als het jongste lid van het huis nog voorkomt in bovengenoemde lijst der broeders bij den dood van Dirk van Herxen [7]).

Uit het groot aantal broeders, 11 in het geheel, die na hem genoemd worden en die dus ook na hem als broeders zijn aangenomen, besluit ik, dat hij niet lang na de keuze van Albert van Calcar tot rector, lid der Broeder-

1) Zie p. 168 v.
2) Zie over hem p, 120 vv.
3) Vergl. p. 124.
4) Vergl. p. 126.
5) † 21 Maart 1457. Zie p. 116 v., waar ook de lijst der leden van het Zwolsche huis voorkomt.
6) Bijlage IV No. 7, p. 410.
7) Zie noot 5.

schap werd. Is dit nu het geval, dan moet zijne opname in het Domus Pauperum eenige jaren vóór 1457 hebben plaats gehad. Want om als frater te kunnen worden aangenomen, moest de candidaat zijne humanistische studiën voltooid hebben. Jacobus echter was leerling der school te Zwolle, waarvan het pensum gewoonlijk in acht jaren geabsolveerd werd. In het onderhavige geval moeten wij echter in aanmerking nemen, dat niemand in het Domus Pauperum kon worden opgenomen, tenzij hij bekwaam was om leerling der vijfde klasse der Zwolsche school te worden [1]). Aangenomen, dat de Utrechtsche koraal het bij zijne opneming niet verder dan tot die klasse gebracht had, dan restten hem nog ten minste 6 jaren alvorens hij tot de primarii der school behoorde. In het ongunstigste geval zou hij dan in 1450/51 naar Zwolle gekomen zijn en van dat jaar ook het door de Voecht verhaalde blijk van belangstelling van den kanunnik van Sint Jan dateeren.

Wij vragen ons af: welke beweegredenen had de kanunnik voor zijne handelwijze? Was het zuivere belangstelling voor zijnen beschermeling alleen, of stond hij in nauwere betrekking hetzij door vriendschap hetzij door bloedverwantschap tot de Broeders van Zwolle? Het eerste alleen kan m. i. onmogelijk de causa movens geweest zijn, want hij bleef den Broeders niet alleen zijne belangstelling toonen, maar hielp hen ook in eene voor hen hoogst gewichtige zaak, zooals uit het volgende blijkt.

Het eigenlijke Fraterhuis was zeer ongerieflijk [2]) en op den duur veel te klein geworden. Aan uitbreiding viel echter niet te denken, omdat de belendende perceelen in handen van geestelijke corporaties waren. En toen ten langen laatste door bizondere omstandigheden een perceel vrij kwam, werden de Broeders door de stadswetten belemmerd, dit aan te koopen. Er moest dus raad geschaft worden, maar helper in den nood was niet, zooals

1) Zie: Schoengen, M., Die Schule von Zwolle, Freiburg 1897, p. 57 noot 3, en Hattink, R. E., Register op het Oud-Archief van Ootmarsum, No. 108.

2) Jacobus de Voecht bevestigt dit herhaaldelijk bepaaldelijk op p. 125.

men allicht verwachten zou, een machtige Zwollenaar, maar de Utrechtsche kanunnik Jan de Voecht. Doch laten wij de documenten zelven spreken.

Tusschen de huizen der Broeders en het Oude Convent lag het Terminariushuis der Minorieten van Kampen, in de volkstaal meestal Gaudenten genoemd [1]). Toen dit huis in 1464 door den Minderbroeder Wulft verkocht werd, liet de regeering der stad Zwolle de Gaudenten van Kampen weten, dat het huis aan geen anderen dan aan een wereldlijken persoon verkocht mocht worden [2]). Niettegenstaande dit verbod was de kooper van het huis Albertus Visken, vicarius in den Dom te Utrecht [3]). In 1474 verkoopt deze het huis, bij oorkonde van 22 Augustus, aan „Johannes die Vaecht", kanunnik van Sint Jan te Utrecht [4]), die het bij akte van 22 November 1474 [5]), voor den tijd van 10 jaren verpachtte aan de priesters en klerken van het Fraterhuis. Maar reeds den 1sten Februari 1476 doet Johannes die Voecht voor altijd afstand van zijne bezitting door het als „dos" te bestemmen voor de fundatie van een officium ter eere van Sint Jan Baptist en Sint Jan Evangelist [6]). In den fundatiebrief bepaalt hij, dat hij tot aan zijn dood collator wilde blijven, dat echter na zijn overlijden de provisoren van het Klerkehuis te Zwolle collatoren zouden zijn. Bovendien bestemt hij een jaarlijksche rente van 5 Rhijnsche guldens uit dit huis ten behoeve van de arme klerken, die te Zwolle ter schole gaan.

---

1) Vergl. de Plattegrond No. 3 en p. 15 en noot 3 aldaar.

2) Registrum Antiquum p. 97. (Oud-Archief der gemeente Zwolle.)

3) Albertus Visken stichtte in 1471 den 13. Februari eene vicarie op het altaar van St. Olof in de Bovenkerk te Kampen. In deze oorkonde komt hij voor als: „vice-curatus Campensis." In welk jaar hij met deze waardigheid werd bekleed, en hoeveel jaren hij die functie waarnam, is niet bekend. Zeker is echter, dat hij in 1475 kanunnik in den Dom te Utrecht was. — Vergl. Velthuysen, B. P., Vicecureiten van Kampen, in het Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht, deel XXIV, p. 340.

4) Zie Bijlage No. 2, p. 459.

5) Idem No. 3, p. 460.

6) Zie Bijlage VII, No. 4, p. 461.

Voor een ieder, die ook maar eenigszins op de hoogte is van den strijd tusschen de wereldlijke macht en de doode hand in de middeleeuwen, is het klaar, dat de Utrechtsche kannunnik hier de tusschenpersoon was, die den Broeders hielp in hun jarenlangen strijd tegen de stedelijke regeering, en hun, toen alle middelen blijkbaar vruchteloos beproefd waren, het huis in handen speelde, door het in zekeren zin aan de parochiekerk en ten gunste van de arme scholieren te schenken. Zoodoende was de regeering ten slotte schaakmat gezet, want tegen haar eigen wetten [1]) kon zij onmogelijk handelen en een legaat ten gunste van arme scholieren, die bovendien niet onder de jurisdictie der stad, maar direct onder die van den landsheer stonden, te bemoeielijken, daartoe had zij niet het recht en voorzeker ook niet den moed.

Trekken wij nu de slotsom uit al die gegevens, dan komt het mij voor, dat er andere banden dan die van vriendschap tusschen den invloedrijken kanunnik en de Broeders van Zwolle bestaan hebben. Immers de aankoop van het huis, eerst door een Utrechtschen vicaris en later door een Utrechtschen kanunnik tegen het uitdrukkelijk verbod van den magistraat in, geeft te denken. Stond soms de vicaris van den Dom — die misschien wist in welke verhouding de kanunnik tot de Broeders stond — als tusschenpersoon tusschen de Broeders en Jan de Voecht, om bij de regeering geen achterdocht te wekken? en trad deze pas op den voorgrond, toen de chicanes van de regeering den vicaris te machtig werden [2])? Is datum en regest van het charter in Bijlage VII N° 1 juist, dan staat het buiten allen twijfel, dat onze gissingen waarheid zijn en dat alle overige dokumenten slechts pro forma dienen. Eene dusdanige ontduiking der stedelijke wetten

---

1) Vergl. over de wetten der stad Zwolle en over den strijd der stad dienaangaande met bisschop Frederik van Blankenheim: Schoengen, M. De Kloosterparagrafen in het Tweede Stadboek van Zwolle, in de Verslagen en Mededeelingen der Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, deel XXIII (1903), blz. 9 vv.

2) Vergl. p. 459.

door de Broeders ontmoeten wij hier niet voor het eerst. Hunne stichters waren hen hierin met goed gevolg voorgegaan [1]).

Ook geeft mij een ander feit, waarop ik hier kort wijzen wil, te denken.

De kanunnik Jan de Voecht sticht twee officiën, het eene te Utrecht ter eere van de heilige Elisabeth, en het andere te Zwolle ter eere van Sint Jan Baptist en Sint Jan Evangelist. Waarom juist die heiligen gekozen? De laatste keuze vindt klaarblijkelijk haar verklaring daarin, dat St. Jan zijn eigen patroon was, maar Sint Elisabeth? Ik maak er alleen op opmerkzaam, dat die naam in de Utrechtsche familie de Voecht herhaaldelijk voorkomt; bij gebrek aan klemmender bewijsmateriaal onthoud ik mij echter van iedere conclusie.

De hooge en de verantwoordelijke betrekkingen, die de Voecht door het in hem gestelde vertrouwen én van zijne oversten én van de geheele communiteit bekleedde, zijn eene niet genoegzaam te waardeeren garantie voor de betrouwbaarheid en eerlijkheid van 's mans karakter. Voor den geschiedvorscher, wiens taak het is, niet alleen den schrijver in hart en nieren te onderzoeken, maar vooral in diens werken het scherpe mes der kritiek te zetten, is die wetenschap wel is waar eene groote geruststelling, maar zij is toch geenszins voldoende om zonder meer aan de verklaringen van zijn klient onvoorwaardelijk geloof te hechten. Eerst dient de vraag: kon hij de zaak weten en vanwaar heeft hij die wetenschap, grondig onderzocht te worden. Met andere woorden, uit welke bronnen heeft de Voecht voor zijne Narratio geput?

De historische stof, die in de Narratio verwerkt wordt, loopt van omtrent 1370 tot en met het jaar 1503. Nu staat het onomstootelijk vast, dat de Voecht reeds in het najaar van het jaar 1449 in het Fraterhuis te Zwolle als novitius aanwezig was, en in 1450 als lid definitief in het huis werd opgenomen [2]). Hoogstwaarschijnlijk leefde

1) Vergl. hierover p. 12 noot 5 en de aldaar aangegeven literatuur.
2) Vergl. p. XXIX.

hij nog in het jaar 1503, zoodat hij over de gebeurtenissen van meer dan eene halve eeuw als ooggetuige kon berichten. Maar ook omtrent de geschiedenis van de eerste halve eeuw van het bestaan van het Fraterhuis kon omstreeks 1500 niemand, steunende op mondelijke overlevering, zoo op de hoogte zijn als hij. Immers, hij was nog novitius onder den tweeden rector van het huis, den vermaarden Dirk van Herxen, een der eerste bewoners van het Domus major en een bloedverwant van den stichter er van, Meinhold van Windesheim. Verder stond hij in nauwe betrekking tot den vroegeren procurator van het Domus Pauperum, Albertus Paep van Calcar, die vóór 1430 lid van het Fraterhuis te Zwolle was en onder wiens rectoraat (1452—1482) de Voecht, tenminste tijdelijk, de betrekking van particulier secretaris van den rector waarnam. Onder diens rectoraat vinden wij hem ook reeds in de invloedrijke betrekking van provisor van het huis, die hij tot aan zijn dood bekleedde.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat, toen de Broeders van Zwolle behoefte aan eene geschreven geschiedenis van hun huis gevoelden, Jacobus de Voecht de aangewezen schrijver er van was. In het oog van zijne jongere medebroeders moest hij, de senior van het huis, immers zijn als de levende kroniek er van, — hij, die uit den aard der zaak de vraagbaak was omtrent alles wat de geschiedenis van het huis betrof. Hij toch had vier rectoren, die het huis meer dan tachtig jaren bestierden, ten grave zien dragen en hij was het immers ook, die meer dan drie decenniën medebestuurder van het huis geweest was.

Gaat nu mijne veronderstelling op, dat de Voecht zijne Narratio in opdracht geschreven heeft, dan moeten wij ons verheugen over de gelukkige keuze van dezen historieschrijver, maar ook tevens hulde brengen aan de grondige menschenkennis zijner oversten, die uit deze keuze blijkt. Want behalve grondige kennis van zijn onderwerp bezat de Voecht ook de overige hoedanigheden, onmisbaar voor den historicus.

In de allereerste plaats bezit hij in hooge mate het hoofdvereischte voor een geschiedschrijver: waarheids-

liefde. Immers, hetgeen hij verhaalt strekt geenszins steeds tot lof van zijn moederhuis of der Broederschap in het algemeen. Om maar een enkel feit aan te halen, wijzen wij op de uitvoerige mededeelingen over het onzedelijke leven van den vroegeren procurator van het Domus Major, den lateren biechtvader van alle nonnenkloosters te Zwolle, frater Liefardus of Liephart van der Ulzen [1]). Herhaaldelijk komt de Voecht op dit treurige feit terug en hij heeft geen woorden genoeg om den afschrikwekkenden levenswandel van zijn vroegeren medebroeder aan den kaak te stellen en af te keuren. Ook op het leven der nonnen — mogen zij nu Zusters van het gemeene Leven heeten of van de bevriende orde der Windesheimers zijn — heeft hij heel wat af te dingen [2]). Zijne verhalen dragen den stempel der waarheid; eenvoudig is zijne taal en nergens bespeuren wij bij hem de zucht, zichzelven op den voorgrond te plaatsen of de verdiensten van zijne medebroeders te overdrijven. Al zijn zijne verhalen dikwijls kinderlijk naief, daarom mogen wij toch geenszins met Delprat zeggen [3]), dat hij weinig menschenkennis bezat. Want de Voecht verstaat uitstekend de kunst het innerlijke leven van den mensch te begrijpen en te schetsen; eenige van zijne levensbeschrijvingen zijn dan ook ware kabinetstukken van portretteerkunst; het beeld leeft, de lezer ontvangt den indruk de personen in werkelijkheid voor zich te zien.

Een gevolg van zijne waarheidsliefde is, dat hij van den lezer niet eischt onvoorwaardelijk geloof in zijn woord, maar hem in staat stelt zijne berichten te controleeren. Het streven van den schrijver om de bron aan te geven, waaruit hij zijne gegevens put, is zoo op den voorgrond tredend, dat een ieder, die middeleeuwsche geschiedbronnen kent, zal moeten toegeven, dat de voor hem liggende bron — al wil ik niet zeggen, dat zij aan de eischen van de hedendaagsche kritiek voldoet — zeer gunstig afsteekt bij de meeste gewrochten van dien tijd.

---

1) Vergl. p. 108.

2) Zie p. 19 v., 108 vv.

3) Archief voor Kerkel. Geschiedenis, deel VI, blz. 279.

Nu ligt het in den aard der zaak, dat bij een werk als de Narratio, de schrijver weet te verhalen òf als ooggetuige òf van hooren zeggen. Talrijk zijn dan ook bevestigende uitdrukkingen als: Scio, novi ego, ego hoc novi, ego hoc novi plenius; of: audivi semel, nunquam vidi nec audivi, ut audivi a quodam vicario, certa relatione audivi etc. etc. Hier en daar laten uitdrukkingen als: Assidebam ei semel solus, ego cum per noctem apud eum fuissem, sicut ego hoc novi plenius, qui secum per estatem in clusa habitavi enz. enz. duidelijk blijken, dat de schrijver voor de waarheid van het door hem verhaalde persoonlijk instaat. Is hij niet zeker van zijne zaak, dan schroomt hij niet dit ronduit te bekennen. Zeer vaak stooten wij dan ook op woorden als: „puto, puto si bene memini, credo, ut creditur, ut arbitror"; of ook op een rondborstig: „ignoro". Deze onzekerheid in zijn relaas treedt echter op den achtergrond in de tweede periode van de geschiedenis van het huis, die de Voecht meegeleefd en — meê gemaakt heeft.

Onwillekeurig dringt zich de vraag op: is de Voecht nu ook zoo nauwkeurig en nauwgezet in het aangeven van de geschreven bronnen, die hij toch ook zonder twijfel geraadpleegd moet hebben? Ons antwoord moet zijn: ja en neen. Ja, voor zijne tijdgenooten, die hij door een enkel woord als „Require" of „Vide" naar de bibliotheek of het archief van het huis verwijst, wáár de aangegeven bronnen met goedkeuring en vriendelijke hulp van den frater librarius of, indien het om archief-stukken te doen was, den pater procurator, door een ieder konden geraadpleegd worden. Voor ons, neen, vooral wanneer het om boeken te doen is, en die deel uitmaakten van de bibliotheek van het Fraterhuis, waarvan helaas niet veel meer over is en waarvan wij niet eens een oorspronkelijken catalogus bezitten. Wat betreft archiefstukken zijn wij in gelukkiger omstandigheden, zooals ik later breedvoerig zal betoogen en de lezer onmiddellijk kan constateeren door het raadplegen van de Bijlagen, die achter de Narratio deels in extenso, deels als regest gedrukt zijn.

Reeds op de eerste bladzijden van zijn werk plaatst ons de goede pater voor deze moeielijkheid. Nadat hij n.l. het ontstaan van de „Moderne devotie" en de hoofdmomenten uit het leven van Gerrit de Groote geschetst heeft, acht hij het blijkbaar overbodig er breedvoeriger over te berichten. Hij verwijst eenvoudig zijne lezers naar de levensbeschrijving van den Deventer reformator: „de hoc plenius habetur in libello de vita illius et actibus. Require" [1]).

Voor ons is het nu bijkans onmogelijk uit te maken, welk boek de Voecht hier bedoelt, te meer daar wij niet een, maar ten minste vier schrijvers kennen, die een levensgeschiedenis van G. de Groote geschreven hebben: Thomas a Kempis, Johannes Busch, Dier van Muiden en Petrus Horn [2]). Bovendien is de mogelijkheid geenszins uitgesloten, dat nog andere biographieën van G. de Groote bestonden [3]). Maar hierbij langer stil te blijven staan, de

---

1) Zie p. 5.

2) Zie hierover: Acquoy, Windesheim, I. blz. 15 noot 3, en de Narratio p. 3 noot 5.

3) Aan de aandacht van Prof. Acquoy is ontsnapt eene hoogstmerkwaardige levensbeschrijving van Gerrit de Groote in verzen. Het HS., groot 145 × 108 mM., is thans eigendom van de P.P. Bollandisten te Brussel, die het omtrent 1640 door tusschenkomst van P. J. Gamans S. J. uit de beroemde bibliotheek van het klooster der Reguliere kanunniken der Congregatie van Windesheim, — Bödingen bij Siegburg in het aartsbisdom Keulen, — ontvingen. Dit klooster werd in 1424 door twee broeders uit het klooster Windesheim en twee uit Frenswegen bij Nordhorn gereformeerd. Een der broeders uit Windesheim was Johannes Busch, de latere zoo bekende reformator van de Saksische kloosters. Arnold Huls, de tweede broeder uit Windesheim, werd door Johan Vos, prior superior van het klooster Windesheim, tot eersten rector van Bödingen benoemd. Volgens oud kloostergebruik namen ook de vier broeders de noodige kerk- en andere boeken uit hun moederkloosters naar de nieuwe plaats hunner bestemming mede. Nu staat het onomstootelijk vast, dat de in dit handschrift voorkomende levensbeschrijving moet geschreven zijn tusschen 1417 en 1424. Want in een der verzen wordt gezegd, dat Windesheim omtrent 30 jaren bestaat. Tellen wij bij het jaar der stichting 1387 dertig, dan krijgen wij 1417. Nader bepaald wordt de datum van het ontstaan van het HS. verder nog door het volgende vers:

„Triginta septem jam anno quo mansor manet tumuli" [Gerardus].

mogelijkheid er van aan te toonen en ons daaromtrent in gissingen te verdiepen, zou ons te ver voeren.

Door een „Require" verwijst ons de Voecht naar andere geschriften, die de levensbeschrijving van Johannes Cele, den rector der school te Zwolle, behelzen, „de quo magnalia scripta sunt" [1]). En wanneer hij op fol. 11r [2]) nog eens kortelijk op den Zwolschen rector terugkomt en hem een leerling van G. de Groote noemt, omdat „ipsi per omnia obediens fuit", voegt hij onmiddellijk hieraan toe: „De hoc require". Op p. 7 noot 1, waar ik de ons bekende bronnen over het leven van Johan Cele aangeef, wees ik er reeds op, dat wij geen andere biographie van hem kennen, dan die door Johannes Busch, in het Chronicon Windeshemense [3]), en van Thomas a Kempis, in het Chronicon Montis Stae Agnetis [4]) opgenomen zijn. Wel is waar bestaat nu nog de mogelijkheid, dat de vermaarde schoolrector onder zijne talrijke leerlingen nog

---

Gerrit de Groote overleed echter den 20 Augustus 1384. Tellen wij er 37 jaren bij, dan krijgen wij het jaar 1421. Aangezien nu de vier reformatoren uit de Nederlanden eerst in 1424 te Bödingen komen, moeten wij besluiten, dat de levensbeschrijving ontstaan is óf te Windesheim óf te Frenswegen en dat deze „hymnus", indien niet de oudste, dan zeer zeker een van de oudste biographieën van G. de Groote behelst. — Het bovenstaande heb ik voor het meerendeel ontleend aan het opstel van: H. P. Vanderspeeten, S. J., Hymne en l'honneur du vénérable Gérard Groote, in: Messager des Sciences historiques ou Archives des Arts et de la bibliographie de Belgique. Année 1877, Gand 1877, p. 338—365, alwaar ook de hymne afgedrukt is. — Over het klooster Bödingen vergl. men: Chron. Windeshemense, ed. Grube, p. 359 en 399 vv. en Acquoy, Windesheim, III. 85 vv.

1) Vergl. p. 7.

2) Zie p. 45 § 8.

3) Edit. Grube, p. 201—222; — edit. Rosweyde, p. 601—629. — Behalve deze bestaat nog een andere redactie, ook van de hand van Johannes Busch, voorkomende in den zoogenaamden Codex Novimagensis in Gaesdonck. Men vergl. hierover: Becker V., Een onbekende kronijk van het klooster te Windesheim, in: Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap te Utrecht, deel X, blz. 376—446.

4) Edit. Rosweyde, p. 171 vv.

een anderen dankbaren biograaf gevonden heeft naast Johannes Busch, maar zoolang wij hiervoor geen schijn van een bewijs hebben, mogen wij ons aan het zekere of ten minste het waarschijnlijke houden en aannemen, dat de Voecht hier op het Chronicon Windeshemense of het Chronicon Montis Stae Agnetis het oog heeft. Deze gissing achten wij des te meer geoorloofd, omdat, gelijk ik straks genoodzaakt ben aan te toonen, de Voecht het Chronicon Montis Stae Agnetis gekend moet hebben.

Alvorens tot dit betoog over te gaan, wil ik eerst de vraag beantwoorden: kan de Voecht deze chronica gekend hebben? Ik aarzel niet deze vraag met een volmondig ja te beantwoorden. Want, zooals ik elders aangetoond heb, staat het buiten kijf, dat de Voecht zijne *Narratio* geschreven heeft in het laatste decennium der vijftiende eeuw [1]). Johannes Busch schreef echter zijn: „*Liber de viris illustribus*" tusschen 1453—1459 en voltooide zijn: „*Liber de origine modernae devotionis*" in 1464 [2]). Voor de Windesheimers en niet minder voor de Moderne devoten van beiderlei kunne was Busch's opus in den volsten zin des woords: „ein epochemachendes Werk." Dit bewijzen de thans nog zeer talrijk voorhandene handschriften in de verschillendste boekerijen van Europa. Het laat zich trouwens ook wel begrijpen, dat ieder klooster der congregatie van Windesheim en ieder fraterhuis in het bezit van een werk wilde zijn, dat hun omtrent hun stichter en diens volgelingen en omtrent tal van andere eerbiedwaardige personen de meest volledige inlichtingen kon geven Hoe snel echter het „*Chronicon Windeshemense*" de ronde maakte, bewijst ons het oudste exemplaar er van, dat wij thans kennen. Dit HS., thans berustende in de Universiteits-bibliotheek te Utrecht [3]), was oorspron-

1) Vergl. p. LXXVIv.

2) Vergl. hierover: Grube, K., Des Augustinerpropstes Johannes Busch Chronicon Windeshemense und Liber de reformatione monasterium, Einleitung, p. XXXVII vv. en p. XXXXII vv. — Acquoy, Windesheim, I. 312—323.

3) Volgens Grube, Chronicon Windesh., Einleitung, p. XXXVII zou

kelijk, blijkens een inscriptie, voorkomende op het schutblad, eigendom van het klooster der Reguliere kanunniken te Utrecht. Op fol. 139v staat: *„Scriptum per Johannem Gherardyn Anno domini MCCCCLXVII"*, waaruit blijkt, dat het geheel, prachtig geschreven en geillumineerd, in het tweede jaar na het voltooien van het origineel reeds te Utrecht was. Zou het nu veel langer hebben geduurd, alvorens de Broeders van Zwolle, voor wie het bezoek aan Windesheim noch moeite noch kosten baarde, maar een aangenaam uitstapje was, dit voor hen even kostbare werk gecopiëerd hadden? Dit is op zijn minst genomen zeer onwaarschijnlijk.

Het Chronicon Montis Stae Agnetis was voor de Broeders in het algemeen van geen hoogere waarde dan de kroniek van ieder ander Windesheimer klooster. Voor die van Zwolle echter was het een onschatbare bron, niet alleen omdat het klooster Sint Agnietenberg zijn oorsprong te danken heeft aan het eerste Fraterhuis te Zwolle [1]), gesticht vóór 1384, en dus in zekeren zin een dochterstichting van het Zwolsche huis was, maar vooral omdat in het Chronicon deze eerste stichting en de geschiedenis van de verplaatsing en latere splitsing er van breedvoerig wordt beschreven. Zonder eenigen twijfel mogen wij dan ook a priori aannemen, dat een afschrift van deze kroniek, die tot 1471 door Thomas a Kempis bijgehouden [2]) werd en daarna door een onbekende tot 1477 werd voortgezet, deel heeft uitgemaakt van de bibliotheek van het Fraterhuis te Zwolle.

---

dit HS. berusten onder: „Aevum medium. Script. ecclesiastici 335" in „der Königlichen Bibliothek „im Haag." Daar mij de signature verdacht voorkwam en ik bovendien wist, dat in de laatste jaren de HSS. der Koninklijke Bibliotheek andere Nos. hadden gekregen, vroeg ik, ten einde zekerheid te verkrijgen, te 's Gravenhage naar de hedendaagsche signature van dit HS. Dr. T. J. de Boer had de goedheid mij te berichten, dat deze codex niet in de Koninklijke Bibliotheek, maar in die der Universiteit te Utrecht berust. Vergl. den: Catalogus Codicum Manu scriptorum Bibliothecae Universitatis Rheno-Trajectinae, Utrecht en den Haag 1887, alwaar onze codex onder No. 311 vermeld wordt.

1) Vergl. den stamboom, p. XIX.

2) Acquoy, Windesheim, III, blz. 36.

Maar hiervoor spreken nog andere, meer klemmende bewijsgronden. In de eerste plaats een „Require" op fol. 2r [1]), waar de Voecht zeer beknopt de stichting van het eerste huis der Broeders van het gemeene Leven te Zwolle bespreekt. Na gezegd te hebben, dat zij, toen zij Zwolle verlieten, „locum Montis Agnetis dictum inhabitare ceperunt, ductu et consilio magistri Gerardi", breekt hij het verhaal af en plaatst er: „Require" achter. Nu komt de schrijver op de volgende bladzijde [2]) wel is waar wederom op de stichting van Sint Agnietenberg terug, maar hierop kan toch dat gewichtige „Require" niet slaan. Bovendien is de overeenkomst van zijne woorden met de door Thomas van Kempen in zijn Chronicon gebruikte van dien aard, dat, indien de Voecht niet het Chronicon Montis Stae Agnetis als bron gehad heeft én hij én Thomas a Kempis uit eene ons onbekende bron geput moeten hebben.

Een enkel voorbeeld uit het CHRONICON MONTIS STAE AGNETIS CAP. I [3]) moge als bewijs dienen:

„Cum [4]) igitur charissimus magister ob predicationis verbum moram in Zwollis protenderet: quidam ex cohabitantibus discipulis eius supramemoratis, ipsum secretius adeunt et desiderium secretioris vitae sibi inesse fatentur: nec posse occursum secularium absque nocumento interiorum sufferre, sed potius extra oppidum si ipse persuaserit velle morari. Rogabant igitur paternitatem eius filiali affectu ut ad avisandum locum quietudini aptum cum ipsis extra portam civitatis paululum procedere dignaretur. Qui piis eorum precibus annuens, die crastina inclarescente ad itinerandum se disposuit. Et assumptis secum fratribus Wychmanno, Reynero, Henrico, Jacobo Wittecoep exiit cum eisdem versus montes Nemelenses ad locum a Deo praeordinatum et a turbis segregatum, ubi

---

1) Zie p. 9.

2) Vergl. p. 11.

3) Chron. Montis Stae Agnetis, ed. Rosweydus, p. 5.

4) Op verzoek van het Bestuur van het Historisch Genootschap heb ik, om ruimte te sparen, hier en in het vervolg, van het er naast plaatsen van den correspondeerenden tekst uit de „Narratio" in eene tweede kolom afgezien. — Vergl. Narratio, fol. 2v (p. 10).

rarus hominum transitus et accessus videbatur, sed vepres et urticae sparsim hinc inde in vallibus et montibus nascebantur."

Eene andere hoofdbron, waaruit de Voecht herhaaldelijk geput heeft, is het, helaas tot heden niet teruggevonden *Memoriale Defunctorum* van het Fraterhuis. Vooral maakt hij hiervan gebruik in de levensbeschrijvingen van Broeders, die vóór zijne opname in de Broederschap, dus vóór 1450, overleden zijn. In het begin van zijn werk noemt hij zijne bron niet met name; hij verwijst naar eene officieele bron door eenvoudig te zeggen, b.v. van den procurator Stephanus Herderwijck [1]), „de quo pater noster" (d. i. de Rector van het huis) „scribit, quod fuit frater bonus, utilis, humilis, obediens et devotus". Ook van den bibliothekaris van het huis, Godefridus de Busco († 1421), getuigt hij in deze bewoordingen [2]): „quare venerabilis pater noster Theodoricus, qui ipsum plenissime novit, sic de eodem scribit: „Hujus conversatio sicut fuit omnibus exemplaris et gratissima, sic avulsio ejus molestissima; erat enim vere mitis et humilis corde; fuit et librarius in domo nostra, qui anno Domini M°cccc°xx suam primam celebravit missam et anno sequenti videlicet xxi° die sancti Servatii in presentia fratrum feliciter obdormivit in Domino". Eerst nadat de Voecht ons de stichting van het Fraterhuis te Doesburg breedvoerig vermeld heeft [3]), voegt hij aan zijne schets toe de volgende voor ons zoo belangrijke woorden [4]): „Et quia per nos inicium habuerunt, primi defuncti de domo illa, sicut et de domo Daventriensi et Monte Sancti Iheronimi, conscripti sunt in *Memoriali Defunctorum*, sicut et de domo in Buscoducis". Dat nu de Voecht de reeds vermelde officieele getuigenissen over de overleden Broeders uit geen andere bron dan uit het *Memoriale Defunctorum* heeft, blijkt ten duidelijkste uit hetgeen wij van frater

---

1) Zie p. 73. Aldaar schrijft de Voecht ook van den frater Johannes Tadde: „de quo idem pater noster scribit."

2) Zie p. 75 § 3.

3) Vergl. p. 83 vv.

4) Zie p. 86.

Jacobus Dalen lezen [1]: „de quo pater noster ponit titulum in *Memoriali Defunctorum*, quod fuit promptus ad obedientiam, humilis et quietus". Een enkelen keer geeft de Voecht nog uitdrukkelijk te kennen, dat hij deze bron ook nog geraadpleegd heeft, toen hij reeds lang lid van het Fraterhuis te Zwolle was. Van Gerhard van Vollenhove verhaalt hij immers [2], dat „pater noster dominus Albertus [3] de eo scribit: „devotus et dilectus frater fuit a principio usque in finem mortis sue [4]."

Dat nu de Voecht, behalve voor de levensbeschrijvingen van genoemde broeders, ook voor die van alle andere een veelvuldig gebruik van genoemd Memoriale gemaakt heeft en heeft moeten maken, ligt te zeer voor de hand, dan dat ik er lang bij behoef stil te staan. Immers door de letterlijke aanhalingen van geheele zinnen niet alleen, maar van geheele periodes uit deze bron, wordt ons het bewijs geleverd, dat het Memoriale van het Zwolsche Fraterhuis geen dorre lijst van overledenen, met aangifte van jaar en dag van het overlijden, zonder meer geweest is, zooals de meeste „Doodboeken" dit zijn [5], maar dat klaarblijkelijk achter iederen naam eene korte karakterschets van den overledene, van de hand van den meest bevoegden rechter, den rector des huizes, geschreven stond. Deze biographieën, hoe beknopt ze ook mogen geweest zijn, dienden nu blijkbaar tot grondslag voor de Voecht's werk. Dit leiden wij af, niet alleen uit de dispositie van 's mans werk, maar ook uit de nauwkeurige

---

1) Zie p. 119 § 2.
2) Zie p. 94 § 2.
3) Albertus Paep van Calcar, gekozen 24 April 1457.
4) Vergl. p. 94.
5) B. v. dat van het Heer-Florenshuis te Deventer, uitgegeven door Dumbar in: Kerkelijk en Wereldlijk Deventer, I. p. 616 vv. of dat van het Fraterhuis te Hildesheim, uitgegeven door Doebner, R., in Annalen und Akten der Brüder des gemeinsamen Lebens im Lüchtenhofe zu Hildesheim, Hannover und Leipzig 1903. (Bd. IX Quellen u. Darstellungen zur Geschichte Niedersachsens) p. 283—299. — In het laatstgenoemde Necrologium komt hier en daar ook eene korte aanmerking achter den naam van een broeder voor.

aangifte van den dag van het overlijden van haast iederen broeder, hij moge te Zwolle in zijn moederhuis of elders overleden zijn. Hoe immers zou dit mogelijk zijn, zonder dat de schrijver een officieel overlijdensregister te zijner beschikking gehad heeft? Voor een ieder nu, die zich ooit met het ontleden van middeleeuwsche geschiedbronnen heeft bezig gehouden, behoeft het geen verder betoog, dat de Voecht ook daar van de biographische aanteekeningen zijner bron gebruik gemaakt heeft, waar hij het niet uitdrukkelijk vèrmeldt. De meesten van zijne tijdgenooten — Thomas a Kempis, Johannes Busch en andere Windesheimers incluis — waren niet zoo eerlijk als hij; bij hen is het een tasten in het duistere en meestal is het puur toeval, als men de bron, die zij gebruikt hebben, ontdekt. Van de historische waarde der „Narratio" neemt die wetenschap niets weg; integendeel zij wordt er zeer door verhoogd. Het springt immers dadelijk in het oog, hoeveel hoogere waarde ook de kleinste karakterschets b. v. van den minsten der Broeders heeft, nu wij weten, dat wij te doen hebben met oordeelvellingen van niet alleen tijdgenooten, maar van personen bovendien, die ex officio den man nooit uit het oog gelaten hebben, de rechtmatige overheid van het huis.

Kon nu de Voecht volgens zijn eigen verklaring ons uit het Memoriale de meest vertrouwbare inlichtingen verschaffen ook omtrent de fundatie van de gestichten, die uit Zwolle waren voortgesproten — want de lotgevallen van de personen hingen te nauw met die der gestichten samen, dan dat ze onvermeld konden blijven — niet minder is dit het geval, wanneer hij over de ontwikkeling van deze gestichten of over de geschillen, die òf in eigen kring òf met buitenstaanden rezen, bijzonderheden mededeelt. Gelijk reeds uit het citaat, waarin het Memoriale nader door de Voecht omschreven wordt, blijkt, bleven de huizen met hun moederhuis ten minste in de eerste jaren van hun bestaan in nauwe relatie [1]). Uit

1) Vergl. p. 86 en p. LIV.

andere bronnen weten wij, dat al deze gestichten jaarlijks door den overste van het Zwolsche huis of diens plaatsvervanger moesten „gevisiteerd" worden en dat de oversten van alle gestichten, die tot het Colloquium Zwollense behoorden, ieder jaar te Zwolle samenkwamen, om in het „Colloquium" over de belangen van de Broederschap in haar geheel zoowel als over die van ieder huis in het bijzonder te beraadslagen. De bevindingen van den Rector bij zijne visitaties teekende deze in zijn Visitatieboek op; de beraadslagingen en besluiten van het „Colloquium" werden in de Protocollen en de akten van het Colloquium neergelegd. De Voecht vermeldt nu nergens uitdrukkelijk, dat hij deze bronnen gebruikt heeft. Dat hij ze gekend heeft, staat echter buiten kijf, daar de besluiten van het Colloquium ten minste in ieder Fraterhuis aanwezig waren, en ook zal het Visitatieboek voor hem, die zulk een hooge waardigheid in zijn huis bekleedde, zeker toegankelijk zijn geweest [1]).

Hierbij komt, dat de rector van het Zwolsche huis na den dood van Florentius Radewijns diens plaats als „pater omnium religiosorum et devotorum" [2]) innam en met den rector van het Heer-Florenshuis te Deventer en dien van

---

1) Ik mocht tot mijn spijt tot heden er niet in slagen de Akten van het Colloquium Zwollense terug te vinden. In het Archief der R. K. Parochie St. Michiel te Zwolle berustten vroeger de akten van het „Colloquium Patrum celebratum [anno] 1570] in domo Fratrum Doesborgensium." — Zeer belangrijk, ook voor de kennis van de Nederlandsche Fraterhuizen, zijn de: Protokolle und Aktenstücke über die Colloquia der unirten Frater- und Schwesterhäuser in Münster (1431—1506), uitgegeven door Döbner, in de: Annalen und Akten p. 246—212. Verschillende besluiten van het Colloquium Zwollense zijn in deze „Protokolle" opgenomen. — Men vergelijke verder over „Die Protokolle des Münsterschen Kolloquiums": Boerner G., Die Annalen und Akten der Brüder des gemeinsamen Lebens im Lüchtenhove zu Hildesheim, Fürstenwalde (Spree) 1905, V. 56—74. — In 1437 bepaalde de Broederschap, dat het Colloquium te Zwolle en dat te Munster door twee vertegenwoordigers van de twee afdeelingen, d. i. de Nederlandsche en de Noordduitsche, jaarlijks wederkeerig zouden bezocht worden.

2) Zie p. 77. — Vergl. ook: Acquoy, Windesheim, I. 238 noot 2.

Sint Hieronymusberg te Hulsbergen het bestuur der Congregatie van het Colloquium Zwollense in handen had. Rezen geschillen in een onder het Colloquium ressorteerend huis of dreigden gevaren van buiten, altijd was het de rector van het Fraterhuis te Zwolle, die om raad en hulp aangezocht werd [1]). De Voecht heeft hieromtrent uitvoerige verhalen [2]), die wij uit andere bronnen met meer dan een zouden kunnen vermeerderen [3]). Niet zelden vinden wij den rector van Zwolle in Brabant of België of in Duitschland, om voor de belangen van de Broederschap op te komen, en kon hij er persoonlijk wegens te hoogen ouderdom of te verren afstand niet komen, dan trachtte hij de zaken door correspondentie te beredderen [4]). Het zou een boekdeel vereischen, wilde ik die bemoeiingen, ex officio in het belang der Broederschap gedaan, uitvoerig behandelen, — tot staving van mijne bewering wil ik slechts twee bijzonder karakteristieke gebeurtenissen, die ook door de Voecht verhaald worden, nader releveeren, om tevens op andere bronnen, die hij aangeeft gebruikt te hebben, de aandacht te kunnen vestigen.

De Broeders van Zwolle hadden veel zorg, geld en tijd besteed voor de opkomst en bloei van Sint Hieronymusberg te Hulsbergen [5]). Tegen alle verwachtingen in kwam het huis spoedig, dank zij vooral de ondersteuning van de Bentincks [6]), tot grooten bloei en rijkdom. Dit wekte den

---

1) Dit was vooral het geval tijdens het rectoraat van Dirk van Herxen: zie p. 69.

2) Vergl. o. a. het verhaal betreffende de overrompeling van het Fraterhuis te Hulsbergen door de Benedictijnen van het klooster Klaarwater, p. LIX.

3) Vergl. vooral de Kroniek van het Fraterhuis te Gouda, die bizonder leerrijk op dit punt is.

4) Zie b. v. den brief van Albert Paep van Calcar aan de Broeders te Culm, p. 493, No. 2.

5) Zie over Hulsbergen p. 30 en de aldaar aangegeven literatuur; en verder: Hoefer, F. A., Aanteekeningen betreffende de kerk van Hattem, Arnhem, (Werken van de Vereeniging Gelre) 1900, blz. 56 vv.

6) Zie p. 131.

naijver op van de Benedictijnen uit het naburige Klaarwater [1]), die niets onbeproefd lieten om in het bezit te komen van dit bloeiende gesticht. Nadat reeds vroeger een poging met deze strekking mislukt was, ontstond tijdens het rectoraat van den Zwolschen rector Albert van Calcar door de hernieuwde kuiperijen der Benedictijnen groote oneenigheid onder de broeders van Sint Hieronymusberg [2]). Er vormden zich twee partijen, eene, die den overgang van Hulsbergen tot de orde der Benedictijnen bepleitte, en een andere, die voor het behoud van eigen staat was.

In alle stilte en zonder dat de rector van het huis, Martinus van Schindel, er iets van gemerkt had, had de partij der ontevredenen onder leiding van de fraters Hendrik Alen en Neudo Abrahae van Harderwijk onderhandelingen met die van Klaarwater aangeknoopt om hen in het bezit van het huis te stellen. Groot was dan ook de schrik van den rector Martinus, toen het smeulende vuur plotseling in lichte laaie uitsloeg en de Benedictijnen verschenen om het bestuur van het gesticht over te nemen. In zijne radeloosheid snelde hij naar Zwolle om bij Albert van Calcar raad en hulp te zoeken. Deze, na de hulp van den rector van het Heer-Florenshuis te hebben ingeroepen, verzette zich met alle energie, zijn persoon eigen, tegen deze overrompeling en het wederrechtelijke in bezit nemen van Hulsbergen door de Benedictijnen.

Weldra was, nadat de hoofdoproermakers buiten de deur gezet waren, de vrede en de rust te Hulsbergen hersteld. Het huis bleef voor de Broederschap behouden. Met de Benedictijnen schijnt de rector van Zwolle in schriftelijke onderhandeling te zijn getreden; ten minste appelleerde hij door schrijven op den abt van Bursfeld, onder wiens jurisdictie het klooster Klaarwater stond. „Quo tempore”, zoo verhaalt de Voecht, „pater noster pulcherrimam dic-

---

1) Hoefer, t. a. pl. blz. 57 noot 5.
2) Zie over Klaarwater p. 47 noot 3 en Hoefer, t. a. p. blz. 49vv.
3) Zie hierover vooral: Lindeborn, Historia Episcopatus, p. 495,

tavit epistolam tam longam, ut in duplici papiro ex ore ejus eam scriberem, quam abbati principali Bursfendensi misit, cujus exemplar adhuc alibi habemus" [1]).

Echter niet alleen de minuut van dezen brief, dien hij als secretaris van den rector geschreven had, stond de Voecht later, toen hij dit verhaal voor zijne „Narratio" uitwerkte, ten dienste, maar ook de verdere correspondentie, die naar aanleiding van deze gebeurtenis gevoerd was. Want hij zegt uitdrukkelijk: „De hoc negocio plenius habetur apud eos (scil. fratres in Hulsbergen) et apud nos alibi". En den nieuwsgierigen confrater, die meer van de zaak wenschte te weten, verwijst hij naar deze documenten door het lakonieke: „Vide ibidem" [2]).

Eene andere stichting, die van Zwolle uitging en die het huis groote offers aan geld en uitstekende broeders gekost heeft, was die te Culm in Pruisen [3]). Het eerste begin aldaar baarde groote teleurstelling onder de anders zoo dappere broeders. De gerezen moeielijkheden schenen onoverkomelijk, zoodat de twee broeders met den rector der school, dien zij uit Zwolle meêgebracht hadden, moedeloos naar hun moederhuis terugkeerden. De rector van het nieuwe huis, Johannes Westerwolt [4]), liet echter den moed niet zinken; hij alleen hield voet bij stuk en vrij spoedig kon hij naar Zwolle berichten, dat de moeielijkheden overwonnen waren. In al deze wederwaardigheden ondervond hij krachtdadigen steun van Albert van Calcar, die hem én geld én personen zond. In 1481 zond Albert hem een troostbrief, waarvan in ons HS. gewag gemaakt wordt met de volgende woorden [5]): „Scripsit et pater noster epistolam eis valde edificatoriam, que apud nos servatur adhuc". En wederom volgt dan het woordje „Vide", dat den nieuwsgierige naar het archief van het huis verwijst.

---

1) Vergl. p. 132.

2) Zie p. 132.

3) Vergl. p. 132 vv. en p. 490 het testament van den stichter van dit huis.

4) Vergl. p. 135 v.

5) Zie p. 138.

In HS. B echter, waarin het verhaal der stichting van Culm eveneens voorkomt [1]), lezen wij: „Scripsit autem pater Albertus notabilem epistolam et consolativiam fratibus suis in Prucia in hac forma". Hierop volgt dan de brief van Albert, dd. 1481 Mei 9, dien ik in zijn geheel in de Bijlagen [2]) heb overgenomen.

Uit het verhaal van deze stichting blijkt ten duidelijkste, dat de Voecht inzage gehad moet hebben van de in- en uitgaande brieven en de overige documenten betreffende deze stichting. Wat meer zegt, is, dat wij uit andere bronnen weten, dat hij als provisor van het huis in dezen steeds door den rector moest geraadpleegd worden en dat vooral geene ondersteuning mocht gegeven worden zonder zijne toestemming. Dus niet alleen putte hij hier uit geschreven bronnen, maar kon hij ons ook uit eigen ondervinding van belangrijke feiten, die anderen niet bekend waren, op de hoogte brengen. Straks zullen wij zien, óf en hoe hij dit gedaan heeft [3]).

Eene andere bron, die ook voor de algemeene kerkgeschiedenis van belang is, wordt nog door de Voecht expresselijk vermeld, wanneer hij ons de vervolgingen schildert, die de Broeders van den kant van Matthias Grabow, Dominikaner pater te Groningen, dreigden. Dit bericht [4]), hoe beknopt het ook moge zijn, is voor ons van bijzonder belang, omdat de Voecht getuigt, dat het geschrift van Grabow niet te Deventer in het Fraterhuis, gelijk wij bij Johannes Busch [5]), Lindeborn en ook in ons HS. B. lezen, — maar te Zwolle onder leiding van den rector Dirk van Herxen in ééne nacht is afgeschreven. Hieruit volgt, dat dit opus ook in de bibliotheek van het Fraterhuis te Zwolle voorhanden geweest is en dat ook op dit opus slaat, het: „de illo plenius scripta habemus". Of zou de Voecht hiermee alleen willen zeggen, dat in

1) Zie p. 132 noot 3.
2) Vergl. Bijlage XV. No. 2, (p. 493.)
3) Vergl. p. XLVIII.
4) Zie p. 106.
5) Chron. Windeshemense p. 172.

de bibliotheek nog andere geschriften, b.v. dat van Johannes Busch, die ex professo over dit onderwerp handelen, aanwezig waren? Voor deze lezing pleit meer hetgeen in HS. B. voorkomt: „sicut in alio loco plenius legitur". Ik voor mij neem dit niet aan, omdat wij weten, dat na den dood van Florentius het hoofd van de Broederschap niet meer te Deventer, maar te Zwolle zetelde. A priori mogen wij nu ook aannemen, dat alles, wat de belangen der Broeders raakte, te Zwolle en niet te Deventer te land kwam en dat dáár ook het archief van de Broederschap berustte. Na de aaneensluiting van de Nederlandsche huizen onder den naam van het Colloquium Zwollense wordt hieromtrent iedere twijfel uitgesloten.

Hoe dit nu ook zijn moge, in het onderhavige geval pleiten alle omstandigheden er voor, dat in het Fraterhuis te Zwolle tenminste de afschriften van de documenten, die in het proces tegen Grabow gediend hadden, aanwezig waren. Want al werden ook de oversten van het klooster Windesheim en die van het Heer-Florenshuis te Deventer en die van Hulsbergen in deze zaak betrokken, dan toch ging de stuwkracht zelve van Zwolle en wel van Dirk van Herxen, als algemeen erkend opperhoofd der Broederschap, uit. Zonder hem is zeer zeker in dit geding niets geschied; hij moest besluiten, en om dit te kunnen doen moesten de stukken onder hem berusten. Ik zie mij echter verplicht aan dit betoog toe te voegen, dat mij tot heden in geen archief te Zwolle of elders ook maar de minste aanwijzing onder het oog is gekomen, waaruit ik mag besluiten dat die stukken in het Zwolsche huis geweest zijn.

Hier is voor ons van meer waarde de gewisheid, dat van uitgaande brieven òf de minuut werd bewaard òf dat er copij van werd genomen.

Het laatste zal wel regel geweest zijn; ten minste meen ik dit te moeten opmaken uit hetgeen wij in de Narratio lezen op fol. 34r [1]), waar ons de bekeering van den lateren rector van het huis, Albert Paep van Calcar, geschilderd

---

1) Zie p. 120.

wordt. Deze was tegen den zin van zijn vader, een rijken raadsheer van den hertog van Cleve, lid der Broederschap geworden en vertoefde met de uit Zwolle tijdens het Utrechtsche schisma verbannen Broeders te Doesburg. De vertoornde vader verscheen aldaar en eischte zijn kind terug, en daar de rector Dirk van Herxen juist afwezig was, waagden de Broeders het niet hem tegenstand te bieden en lieten Albert met zijn vader vertrekken. „Dominus autem", zoo vervolgt de Voecht zijn verhaal [1]), „et pater noster Theodoricus, post hoc rediens, ut audivit factum, multum doluit, propter quod statim scripsit ei cordialem epistolam...., *que littera adhuc servatur conscripta inter epistolas domini Theodorici.*"

Het is nu niet goed denkbaar, dat iemand eene betrouwbare geschiedenis van eene instelling meer dan eene eeuw na de stichting daarvan wilde schrijven, zonder de oorspronkelijke akten te raadplegen. Allerminst mogen wij dit van onzen geschiedschrijver verwachten. Inderdaad heeft de Voecht dan ook tal van koopakten en akten van overdrachten voor het schrijven van het eerste gedeelte van zijn werk geraadpleegd. Die allen hier op te sommen zou overbodig zijn, daar ik bij de toelichting van den tekst, in de aanmerkingen, geregeld op het origineel de aandacht gevestigd heb. Ik meen te kunnen volstaan met er op te wijzen, dat de Voecht een enkelen keer zelf vermeldt, dat hij deze akten gebruikt heeft, gelijk uit „hoc ex littera emptionis patet" afdoende blijkt.

Behalve de bronnen, die de Voecht expresselijk vermeldt gebruikt te hebben, zijn er nog andere aan te wijzen, waaraan hij geheele stukken heeft ontleend. Handschrift B. levert ons hiervoor de meest overtuigende bewijzen. Ik moet mij echter hier, met het oog op de beperkte ruimte, die te mijner beschikking staat, bepalen tot de meer in het oog vallende bewijzen. Elders hoop ik dan vollediger aan te toonen, dat de thans bekende geschiedbronnen betreffende de Broeders en de Windes-

1) Zie p. 122.

heimers allen zonder uitzondering niet alleen in het nauwste verband tot elkaar staan, maar ook min of meer van elkaar afhankelijk zijn.

Doch ter zake. Uit de vita van Johannes Haerlem, voorkomende op fol. 117v in HS. B, blijkt op onomstootbare wijze, dat de Voecht in de Narratio, waarin hij eveneens de levensgeschiedenis van den merkwaardigen man heeft opgenomen, zich ten nauwste aan zijne bron aansluit. Ten bewijze hiervan laat ik de vita, voorkomende in HS. B, hier volgen en verwijs ter vergelijking naar p. 17v der Narratio [1]).

[fol. 117v.] DE DOMINO JOHANNE HARLEM.

Defuncto autem domino Henrico (scil. de Gouda), ordinatus est in locum ejus a patribus dominus Johannes Harlem, vir vita et moribus memorabilis, qui domino Aemilio, secundo rectori Domus Domini Florentii, in rectoratu successerat. De hoc viro dominus Aemilius decessurus tale testimonium protulit ad fratres, qui illum adhuc vivente patre et desperabiliter egrotante rectorem elegerant. „Fratres", inquit, „subdatis vos domino Johanni Harlem, quia est vir magne sanctitatis, et ego quoque per totam vitam meam libenter me vellem subjicere illi, eciam si victurus essem centum annos." Hic igitur dominus Johannes Domum Domini Florentii sex annis laudabiliter rexit et tempore suo ordinavit, ut fratres quinta feria in vita et conversacione Domini nostri Jesu se exercerent, translata materia diei illius ad feriam secundam, ut videlicet tunc fratres ante prandium occuparentur memoria Domini judicii, post prandium vero infernalia impiorum tormenta revolverent, quod hactenus in eadem domo servatur. Hic dominus Johannes per consilium patrum fuit missus in Zwollis ad regendum sorores, quas dominus Henricus Goude rexerat, et locus ei deputatus [fol. 118v] est apud sorores Ter Kynderhuys; verumptamen non solum illas rexit, sed et omnes alios feminarum conventus, audiendo confessiones et spiritualiter instruendo. Ipse

1) Zie p LIII, noot 4.

eciam fuit strennuus et solempnis predicator in ecclesia Zwollensi et confidenter et auctoritative arguit consulatum Zwollensem tempore oportuno et vicia plebis. Erat quippe vir eloquens, magne stature et fervens in divino servicio, quapropter a populo magnam habuit audienciam et libenter audierunt illum, diligentes eum propter laudabilem conversacionem suam. Sed tempore interdicti, quod fulminatum erat super dyocesim Traiectensem anno Domini M°CCCC°XXVI°, cum populum obstinatum vehementer argueret, expulsus est ab oppido Zwollensi a scabinis cum magna indignacione, ita ut eciam post annos VII, ablato interdicto, eum intra oppidum recipere nollent. Ipse tamen venerabilis pater, curam habens omnium suarum, morabatur ultra Yselam apud Hattem in terra Gelrensi cum vidua devota dicta Margareta, dicta Bast, (multum dedita hospitalitati religiosorum et pauperum Christi, cui eciam Dominus quandoque miraculose providit de his, que necessaria erant ad prestandum hospitibus vel augmentando habita vel miraculose ministrando, cum nihil haberet) et ad illum locum accedebant filie ejus spirituales, bine et bine, occulte tamen propter cives Zwollenses, et confessiones earum audivit et spiritualiter illas instruxit. Interdicto autem finito, cum nullomodo posset impetrare licenciam rediendi in Zwollis, cedens malicie, profectus est in Bethaniam prope Arnhem ad tempus, donec illis de alio rectore provisum fuisset. Deinde audiens, quod Domus congregationis Sancti Jeronimi in Delft, quam dominus Aemilius, successor domini Florencii in Daventria, per fratrem domus sue sive procuratorem Nove Domus, nomine Bernardus Echt, fundaverat, pene defecisset et collapsa esset, profectus est illuc, satagens pro viribus, ne bonum, quod predecessor suus cum fratribus suis inchoaverant, depravaret. Cumque jam per strennuum magisterium et exercicia virtutum omnia restituisset, laudabili fine ibidem in Domino requievit.

Eene andere bron, waaruit de Voecht putte, is de levensbeschrijving van Henricus de Gouda, waarvan een afschrift eveneens te vinden is in HS. B. Hoewel deze vita nog al breedvoerig is en dientengevolge nog al plaats-

ruimte vergt, meen ik ze toch niet uit mijn bewijsmateriaal te kunnen uitsluiten, te meer niet, omdat zij mij gelegenheid biedt vast te stellen, in hoeverre èn Jacobus de Voecht èn Thomas a Kempis van elkaar afhankelijk zijn en uit eene bron geput hebben.

De domino Henrico Goude [1]). [fol. 115^v.]

Anno Domini M^{o}CCCC^{o}X^o in die Sancti Gregorii Pape [2]) obiit devotus sacerdos, fidelis animarum piscator et custos ac fervidus predicator verbi Dei, dominus Henricus Wopponis in oppido Zwollensi, qui sepultus est in monasterio Sancte Marie in Windesem in ambitu, non longe ab ostio chori. Hic Deo dignus sacerdos in prima sua adhuc constitutus, audiens insignia virtutum preconia magistri Gerardi Magni, qui eo tempore per totam Traiectensem dyocesim preclarus in seminacione verbi Dei et operacione virtutum habebatur, venit Daventriam ad loquendum cum eo de hiis, que salutem anime concernebant. Statimque allectus efficacibus monitis ejus et salutari conversatione, natale solum deseruit, conjungens se discipulis illius, domino scilicet Florencio et aliis, qui simul cum eo in domo vicarie Sancti Pauli commanebant. Inter quos conversans mortificacioni proprie voluntatis et sensualitatis ac ceteris virtutum exerciciis se totum mancipavit ex corde, ita ut in brevi consummatus in omni virtutum perfectione, explevit tempora multa. Cumque in illa domo moris esset, ut unusquisque per unam ebdomadam cibos prepararet pro omnibus in communi, dominus Henricus non attendit se sacerdotem, nec duxit in vilipendium sacerdocii se hoc despicabili officio implicari, sed magis neutro deesse satagens, media nocte surrexit, dicens horas canonicas cum ceteris debitis, et reliquum tempus fideliter in coctura ciborum expendit. Nec longe post hoc missus est a magistro Gerardo in Zwollis ad confortandum eos, quos ibidem magister Gerardus genuerat, scilicet Jo-

1) Vergl. p. LIII, noot 4.
2) 12 Maart.

hannem Ummen cecum, Wittecoep et Wichmannum Ruering et ceteros multos. Emit quoque illis ibidem domum quandam ad habitandum non longe ab ortu Conventus et domo terminarii Minorum Campensium, qui juxta sorores conventus, confessor earum existens, habitabat. Cumque ibidem vir Dei potens in bonis operibus et scienciam scripturarum fervide predicavit, tam in privato quam in publico, permissione pastoris ecclesie, qui et fautor et discipulus [fol. 116r] erat magistri Gerardi Magni, Domino fructum attulit, factumque est in brevi, ut sua industria et magistri Gerardi pio juvamine conventus ille sororum, vicinus domui sue, qui tunc unicus erat in Zwollis, reformaretur. Sorores namque conventus illius Terciam profitebantur regulam sancti Francisci et stabant sub conventu Minorum, tunc dissolutorum, in Campis. Quarum multe in tempore illo peccaverant cum confessoribus suis terminariis, qui juxta illas domicilium habebat vel cum aliis Minoribus, qui apud illum sepius hospitabantur. Loquentes igitur magister Gerardus et domnus Henricus cum sororibus domus illius, que necdum erant infecte, constituerunt illis anitentibus quibusdam ex consulatu, ut non susciperent plures personas sub professione Tercie regule, et jam susceptas per mortem successive exterminari permitterent. Insuper informaverunt easdem ad strictiorem conversacionem. Quod videntes corrupte et pravis consuetudinibus male imbute, discesserunt a loco. Preterea exclusus est terminarius, ne amplius confessionem earum reciperet, omnisque introitus illi et ceteris vagis monachis in aream illarum aut domus interdictus est. Sed et dominus Henricus Goude, favente pastore ecclesie Sancti Michaelis, Reynero de Drynen, confessor earum est ordinatus. Quo facto regularis professio inibi penitus abolevit, sed annunciantibus consulibus opidi composita est carta, continens articulos quosdam, quos deinde observare debuerunt locum inhabitare volentes, quos usque in presens tempus observare noscuntur. Ipse quoque dominus Henricus incepit post hoc domum virginum et viduarum, Ter Kinderhuys dictam, et communem vitam induxit eis et recepit confessiones earum. Que domus idcirco ita appellata est,

quia civium pueros in prima fundacione sua emittere et educare in bonis moribus et disciplinam consueverant. Unde et factum seculares, qui ibidem habebant proles suas, in diebus festivis, cum eas visitare volebant, dicebant: „Eamus ad domum puerorum nostrorum" et exinde hucusque nomen illud Ter [fol. 116v.] Kinderhuys dicitur derivatum. Ipse eciam dominus Henricus cum domino Gerardo Kalker incepit et rexit ceteras domos sororum in Zwollis, sic domum Kaneters et domum Ten Busch atque domum Ter Maet, et confessor omnium earum fuit. Ipse eciam fundavit congregationem sororum in Arnhem.

Quando sorores sacram communionem suscipere desiderabant, interrogabantur a domino Henrico, an carnibus vesci liceret et quot diebus. Item vero respondere solitus erat, „communicetis tot aut tot diebus, sed a carnibus humanis abstineatis", ut videlicet a detractionibus et amaritudinibus sive aversionibus in invicem abstinerent. Habuit quoque hic venerabilis pater in domo sua in Zwollis devotos scolares, quos instruebat et informabat ad cultum Dei, quos informatos et satis in scolasticalibus doctos ad loca religiosa direxit; hanc vero domum suam postea, congregacione fratrum fundata, tradidit illis in eundem usum et seipsum congregacioni fratrum interparavit, et per domnum Florentium et priorem de Windeshem post frater et provisor domus effectus est, fratribus domus nobilioribus peste *sublatis* [1]).

THOMAS A KEMPIS.
CHRON. MONT. STAE AGNETIS.
Cap. XVII p. 166.

Valde eciam humilis erat in vestibus. Vestes namque ejus grisei et abjecte; toga vero ejus longa erat et coloris grisei, in nulla eciam re exteriori curiosus erat nec

Quadam vice transiens per plateam cuiusdum remotae civitatis, ab ignotis pueris per togam a tergo trahebatur et iocis deridebatur. Solebat enim valde simpliciter longa

1) Op de kant.

cupidus honoris aut pecuniarum, sed pocius despici querebat et ingloriosus imputari. Contigit nempe illum aliquando in longinquam, causa urgente, pergere civitatem, cumque ibidem suo more humiliter incederet et abjecte, pueri eum in platea ludentes, insueto attoniti habitu, traxerunt eum per togam a tergo et ante irriserunt. Ille vero mansuete retrospiciens in nullo commotus est, sed placide dixit ad socium suum: „Hic me esse decet, hic namque est merendi locus. In Zwollis dicunt ad me „Domine Domine", sed quid inde mercedis accipio". Hyemali eciam tempore incedebat humiliter in ligneis calceis, quos vulgus *clompen* appellat, quos exuens, quando predicaturus erat, locabat ante ambonem. Et quia non verebatur vicia pre(di)cancium arguere publice et private, studuit et seipsum irreprehensibilem intus et [fol. 117r] foris sedulo exhibere, strictissimus judex consciencie proprie, custos boni nominisque et humilis vite. Vidit aliquando patrem quendam minus custodite cum femina ambulantem et caritative ammonuit eum. Qui, cum se excusaret et diceret, quia

grisea toga indutus transire. In nulla quippe re exteriori curiosus videbatur nec cupidus honoris. Tunc ille sic tractus et inquietatus retro respexit et ait ad semetipsum.

„Hic esse debemus; nam Zwollis dicunt ad nos: Domine Domine, sed quid inde meremur."

soror sua fuisset, ait ad illum: „Quis hoc agnovit, quod soror vestra fuerit." Ipse aliquando, cum sermonem faceret ad populum, ita conclusit: „Quid plura dicam? verba faciunt multa verba, et opera faciunt opera, fructus vero verbi est operis adimplecio."

Fertur etiam hoc notabile verbum praedicasse. „Quid plura dicam? verba faciunt multa verba, et opera faciunt opera. Fructus verbi est operis adimpletio."

Alio quoque tempore invehebatur contra illos, qui temerarie confidunt in indulgenciis aut oracionibus quibusdam a se lectis, cum tamen legem Dei et precepta contempnant, et ait ad illos: „Vos dicitis: „oracionem habeo in libro meo, cui tot vel tante indulgencie asscripte sunt, vel quicumque eam quotidie dixerit, statim post exitum anime a corpore evolabit ad celos, et precepta Dei miseri non observatis; utile et compendiosum, si recipere vultis, dabo consilium: „Obedite preceptis Dei et sancte ecclesie ejus, et tamen dicite quotidie: Henrice de Gouda, Deus concedat tibi prosperum diem. Et sine dubio, vitam eternam post hoc exitum recipietis." Alio rursus tempore predicaverat contra statuta sive plebiscita Zwollensis oppidi, et domum quandam construere ceperat et vocatus est a consulibus. Qui cum comparuisset, prohibuerunt ei, ne consummaret opus inceptum, insuper et mulctam exigebant pro commisso. At ille ait ad eos: „Quare mulctam exigitis et ob quam causam me edificare et consummare prohibetis opus inceptum?" Responderunt illi: „Quia ita scriptum est in libro oppidi hujus." Ad quod ille interrogando intulit: „Oportet omnia observari, que in libro vestro conscripta sunt?" Responderunt illi: „Quicumque Zwollis inhabitare voluerit, oportet, ut statuta nostra, que in hoc volumine continentur, implere studeat aut mulctam solvat." Ad quod ipse respondit: „Si tam stricte et fortiter servatis et defendetis scripta libri vestri, inscribatis in eo decem precepta Domini, et dabo scriptori pro mercede scutum antiquum regis Francie." Tempore quodam, cum Daventrie pertransi- [117v.] ret domum vicarie Sancti

Pauli, memor piorum exerciciorum, quos ibidem in principio conversionis viderat et expertus fuerat, dixisse fertur: „Multe virtutes in domo ista facte sunt." Cum vero jamdiu in vinea Domini fideliter laborasset, vocatus est a vinee procuratore, ut reciperet denarium repromissum. Sumpto igitur Dominico corpore, lecto decubuit et cum in extremis positus inungendus sacerdos ecclesiastico more generalem illi confessionem prediceret et ventum esset ad clausulam illam in detractione, „Do me rationi", ipsi domnus Henricus mutavit, verba dicens: „si excessi in illa, tunc do me reum," quia multum studiose in omni tempore vite sue caverat sibi, ne verbum aliquod detractionis effunderet. Consummato igitur cursu suo, feliciter transivit ad Dominum, angelis gaudium faciens, luctum vero suis devotis, quos hic in terra reliquit. Sepultusque in Windesim cum fratribus, die et loco supradictis.

Ook uit Cap. IX en X der Narratio blijkt ten duidelijkste, dat de Voecht, toen hij de hoofdstukken betreffende de stichting der Fraterhuizen te Albergen en te Hulsbergen schreef, bronnen heeft gebruikt, die thans nog alleen in HS. B. bewaard zijn gebleven. Het zijn vermoedelijk brokstukken uit de kronieken van die gestichten. Dat er een kroniek van het Fraterhuis te Hulsbergen heeft bestaan, weten wij uit de aanhalingen er uit, die bij Lindeborn, *Historia Episcopatus Daventriensis* voorkomen. Op blz. 497 van dit werk deelt Lindeborn ons zelfs den schrijver er van mede: Herman de Berka. Daar ik binnen kort de gegevens, die ik omtrent Hulsbergen heb verzameld, hoop te kunnen uitgeven en mij voorstel in de toelichting er op ook de afhankelijkheid van de Kroniek van Herman de Berka van de Narratio van de Voecht of omgekeerd nader aan te toonen, bepaal ik mij er toe, hier een bewijs te leveren tot staving van het bovenvermelde betreffende Albergen. De capita betreffende dit gesticht, voorkomende in HS. B, zijn uitgegeven door de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis in het werk: „*Albergensia*" [1]). Men verge-

1) Uitgegeven, Zwolle, 1879.

lijke het hier volgende uit HS. B, met den correspondeerenden tekst, afgedrukt in de Narratio p. 32.

De prima inceptione congregationis in Alberghen [1]).

Anno Domini M°CCCC° sexto erant duo senes probique ruricole germani fratres in partibus Twenthie parochia de Ootmersen in burscopia de Albergen nomen unius Hesselus, alterius Albertus Schulte. Hii pariter concluserunt; ut in predio eorum et loco mansionis dicto Hoberghen fieret congregatio devotorum Deo in Communi vita, ut Daventrie et Zwollis servientium. Et miserunt legationem ad dominum Gerardum Kalker, tunc rectorem fratrum in Zwollis, desiderium suum illi pandentes, qui, habito cum fratribus suis consilio, pertractato legacionis negocio, misit quosdam bone voluntatis laicos conversos a seculo cum quodam devoto clerico postmodum presbytero Henrico ter Weteringhe nomine de Zwollis oriundo et cum illo quemdam fratrem domus sue honesto Arnoldo ten Broeck, ut inciperent novam congregacionem.

Uit de in de Narratio onmiddellijk hieraan zich aansluitende levensgeschiedenis van den eersten rector van Albergen, Hendrik Vetter of Wetter, blijkt, dat zij niets anders is dan de sterk verkorte vita, voorkomende in HS. B fol. 132^{v} [2]). Reeds de titel is eensluidend: „De domino Henrico Vetter, primo rectore in Albergen"; maar bovendien is iedere zin, die in de Narratio voorkomt, in de meer uitgebreide vita van HS. B te vinden, niet zelden bijkans letterlijk. Ik acht het overbodig dit nader hier aan te toonen, omdat thans beide bronnen gedrukt te onzer beschikking zijn en eene nadere vergelijking dus gemakkelijk door een ieder kan geschieden.

Alvorens mijn betoog betreffende de bronnenanalyse te eindigen, meen ik eerst de eventueele tegenwerping te moeten ondervangen, dat: aangezien de laatstgenoemde vitae, voorkomende in HS. B, geen origineelen, maar kopieën zijn, het bewijs van de prioriteit van deze met de

---

1) Vergl. p. LIII, noot 4.
2) Zie Albergensia, blz. 80.

Narratio geenszins geleverd is, maar dat zij óf gelijktijdig óf zelfs jonger dan de Narratio kunnen zijn.

Deze aanmerking is geenszins van grond ontbloot, te meer niet, daar het onderzoek van D. H. Brinkerink betreffende de Vita domini Joannes Brinkerink [1]), eveneens voorkomende in dit HS., aan het licht heeft gebracht, dat deze vita niet vóór het jaar 1494 [2]) kon geschreven zijn. Maar hierdoor is geenszins de prioriteit van de Narratio bewezen; want zooals ik aanstonds nader zal bewijzen [3]), kan de schrijver met de Narratio niet vóór 1491 begonnen en ze eerst omstreeks 1503 geëindigd hebben. HS. B daarentegen is ten minste gelijktijdig met de Narratio ontstaan, en daar de vitae in kwestie bovendien te Zwolle gecopiëerd zijn, ten tijde dat de Voecht bezig was zijne Narratio te schrijven, deze echter niet door de Voecht kunnen geschreven zijn, omdat ten minste van ééne vaststaat, dat ze door Thomas a Kempis (1474) is gebruikt, is, dunkt mij, gegronde twijfel aan hare prioriteit uitgesloten.

Het voorgaande in aanmerking nemende, komen wij op grond van de bronnenanalyse noodzakelijk tot de conclusie, dat de Narratio maar gedeeltelijk een oorspronkelijk werk zijn kan en ook is. Het ligt in den aard van het werk, dat vooral het eerste gedeelte er van op vroegere bronnen moet steunen. Een compilatiewerk in den eigenlijken zin des woords is dit eerste gedeelte echter niet, omdat de schrijver èn oorkonden-materiaal verwerkt heeft èn bovendien steunde op de mondelinge overlevering van het huis.

Na het voorafgaande betoog omtrent de betrouwbaarheid van de Voecht als geschiedschrijver zou wellicht iemand tot de conclusie kunnen komen, dat hij geweest is een historicus in optima forma, en dat men hem in alle onderdeelen onvoorwaardelijk geloof moet schenken. Dit is echter geenszins het geval. Want ook de Voecht was een

1) Vergl. het Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis, deel I. blz. 314—354.

2) Ibidem, blz. 319.

3) Zie p. LXXVI vv.

kind van zijn tijd; ook hij lijdt aan het algemeene euvel onder zijn tijdgenooten: het historische feit dient meer tot stichting dan tot onderwijzing. Opmerkelijk is ook, hoe beperkt zijn gezichtskring is. Over de geschiedenis van zijn tijd verhaalt hij ons niets. Alles, wat de geschiedenis van het Fraterhuis niet raakt, blijft onaangeroerd. Ook hierin geeft hij den overigen klooster-kroniekschrijvers niets toe. Wat echter meer te betreuren valt, is, dat hij te zeer het oog gericht heeft op zijn toekomstig auditorium. Hij houdt blijkbaar rekening met de traditie van het huis. Men krijgt den indruk, dat hij uitsluitend voor menschen schrijft, die de personen of feiten in kwestie kennen of die daaromtrent gemakkelijk verdere inlichtingen kunnen verkrijgen. Ophelderende bijvoegingen, personen betreffende of nadere, vooral tijdsbepalingen acht hij meestal overbodig. De kern van zijn verhalen is gewoonlijk een historisch feit; maar daaromheen is zooveel stichtelijks geweven, dat het factum meestal op den achtergrond raakt. Buitendien maakt hij zich hier en daar door te veel naar het stichtelijke te streven aan onnauwkeurigheden schuldig. Hierop heb ik telkens in de noten gewezen.

Bezitten wij nu in HS. H. een autograaf of is het maar eene kopie? Delprat zeide: „Misschien is het wel een autograaf", Acquoy integendeel beschouwde het als eene kopie. „Vreemd toch zou het zijn", zoo concludeerde hij, „dat een tachtigjarig man eene zoo kloeke gelijkmatige hand van schrijven had gehad, maar nog vreemder, dat de rubricator hem aan het hoofd van zijn eigen handschrift zou hebben aangeduid als „senior noster octogenarius".

Ik ben het geheel en al eens met het betoog van den Leidschen hoogleeraar; alleen meen ik zwaarwichtiger bewijsgronden gevonden te hebben dan de zoo juist aangehaalde, om in mij de overtuiging te vestigen, dat wij hier niet alleen met eene kopie, maar ook met een fragment te doen hebben.

In de eerste plaats reken ik als hoofdbewijs de vele verbeteringen, die door den tweeden schrijver zoowel in

den tekst zelf als op den kant van het handschrift zijn aangebracht. Verscheidene schrijffouten nu zijn van dien aard, dat zij onmogelijk door den auteur gemaakt kunnen zijn; zij moeten afkomstig zijn van een kopiïst, die vermoedelijk geen latijn kende en van een voor hem liggend model overschreef. Het meest karakteristieke voorbeeld van dien aard hebben wij op fol. 2r in de volgende zinsnede: „quorum similiter expensis di[*cta domus*] exstructa est" [1]). De kopiïst kon het *cta domus* niet lezen en liet voor de ontbrekende letters ruimte open om die later in te vullen.

Een ander voorbeeld, dat tevens bewijst, dat wij ook met een fragment te doen hebben, is het volgende: „Post quem fuit dominus Jacobus Traiecti alias Voecht, horum collector, de quo postea, anno xlix° hec facta sunt". Door den corrector echter werd deze zin veranderd in: „Post quem fuit dominus Jacobus . . . . horum collector anno [xlix frater factus est [2])". De eerste schrijver heeft zich hier zonder twijfel nauwkeurig aan zijn „Vorlage" gehouden; machinaal heeft hij afgeschreven wat de auteur van zich zelf getuigt. Zonder twijfel zou hij ook dit ontbrekende gedeelte van zijne „Vorlage" hebben overgeschreven, indien hij niet door een ons onbekende oorzaak hierin verhinderd ware. De corrector echter, die misschien enkele jaren na hem het afgebroken werk weer opnam, wist natuurlijk hoeveel nog af te schrijven viel om een volledig geheel te hebben, en geen lust gevoelende, om het ontbrekende gedeelte er bij te schrijven, veranderde hij den tekst zelf op de boven aangeduide wijze.

Dat dit geen bloote veronderstelling is, maar dat inderdaad nog meer van de Narratio door den auteur is uitgewerkt, dan ons door den eersten schrijver overgeleverd is, bewijst ons handschrift op onweerlegbare wijze. Immers de tweede schrijver plaatst naast den door hem afgeschreven tekst, die de levensgeschiedenis van Reynerus van Maastricht behelst, de volgende woorden: „*De Reynero*

---

1) Zie p. 8.
2) Zie p. 163.

fratre nostro sic scribit dominus Jacobus de Traiecto" [1]). Uit deze voor ons kostbare mededeeling volgt nu:

1. dat nóch de eerste nóch de tweede schrijver Jacobus de Traiecto kan geweest zijn,
2. dat zij beiden afgeschreven hebben van een ander werk, dat nog voorhanden was, toen de tweede schrijver zijn werk aanvaardde,
3. dat deze tweede schrijver een lid van het Zwolsche Fraterhuis geweest is. Dit laatste volgt uit de woorden: *de Reynero fratre nostro.*

Ten slotte rest mij nog de beantwoording der vragen: wáár en wanneer is ons handschrift H geschreven?

Op de eerste vraag meen ik zonder aarzelen te mogen antwoorden: te Zwolle. Daar toch berustte het origineel, daar ook vond de tweede schrijver en corrector ons HS. H. Immers volgens zijn eigen getuigenis was hij een broeder uit het Fraterhuis te Zwolle en als zoodanig aan het huis gebonden, want een soort monachi vagantes hielden de Broeders er gelukkig niet op na.

De beantwoording der tweede vraag is moeilijker, ook omdat daardoor de beantwoording der vraag naar het ontstaan van de Narratio ten minste gedeeltelijk in het debat getrokken moet worden, niettegenstaande uit den aard der zaak de definitieve behandeling dezer kwestie pas kan geschieden, nadat wij met ons HS. B hebben kennis gemaakt en de verhouding daarvan tot het origineel en tot HS. H. besproken en nader bepaald hebben. Ik zal trachten zoo weinig mogelijk in herhalingen te vervallen.

Reeds Prof. Acquoy [2]) trachtte dit moeielijke vraagstuk op te lossen in de volgende bewoordingen: „Het werk", zoo schrijft hij, „loopt van fol. 1 tot boven aan fol. 65 met dezelfde gelijkmatige hand voort, d. i. tot op den dood van zekeren broeder op 17 September 1487. Dan echter volgt met eene geheel andere hand de levens-

---

1) Vergl. p. 210.
2) De Kroniek, p. 8,

beschrijving van nog een broeder, die op 4 Februari 1489 is gestorven. Hierop afgaande zou men geneigd zijn het HS. in zijn eersten staat tot omstreeks 1488 te brengen. Dit zou evenwel onjuist wezen. Immers op fol. 50r wordt broeder Johannes Koeckman vermeld met de bijvoeging, dat hij later de zesde Rector van het huis is geworden. Naam en bijvoeging zijn kennelijk van dezelfde hand, die al het andere geschreven heeft. Nu is de genoemde Koeckman niet vóór 1500 als Rector opgetreden. Bijgevolg kan fol. 50v en daarmede het geheele HS. in zijn eersten staat niet hooger opklimmen dan tot dat jaar."

Deze bewijsvoering van den hoogleeraar gaat echter mank, daar de praemisse, nl. de dateering van het begin van het rectoraat van P. Johannes Koeckman, foutief is. Lindeborn [1]) toch, op wiens gezag Acquoy [2]) steunt, heeft zich ruim tien jaar ten nadeele van P. Koeckman vergist. Dit blijkt ten duidelijkste uit ons HS. en wordt bovendien door tal van officieele oorkonden gestaafd. Op fol. 65v van ons HS. lezen wij [3]), dat Reynerus van Maastricht „sub regimine dilecti patris nostri domini Ludowici anno ante obitum ejus videlicet lxxxix° obiit." De opvolger van den vijfden rector, Lodewijk Philippi van Bazel [4]), was Johannes Koeckman [5]), die den 13 Januari 1483 afstand deed van zijne goederen [6]) en den 3 Februari 1491 [7]) voor het eerst in eene oorkonde als rector van het Fraterhuis voorkomt. Daar nu volgens ons HS. Lodewijk Philippi in 1490 overleden is, moeten wij aannemen, dat zijn opvolger ook in dit jaar gekozen is, tenzij diens overlijden tusschen Kerstmis 1490 en Nieuwjaar van 1491 heeft plaats gehad en de keuze van den nieuwen rector heel in het begin van het nieuwe jaar 1491 plaats moest hebben. Dit echter neem ik niet aan,

---

1) Historia episcopatus Daventriensis, p. 305 v.
2) Zie de Kroniek, blz. 8 noot 3.
3) Zie p. 210 v.
4) Vergl. over hem p. 171 noot 10.
5) Vergl. over hem p. 172 noot 7.
6) Zie p. 413, No. 7.
7) Zie p. 373, No. 113.

omdat in ons HS. wordt gezegd [1]), dat hij overleden is in het jaar dat volgt op 1489.

Door deze wetenschap wordt echter het geheele betoog van Prof. Acquoy onhoudbaar, en om tot een resultaat te komen, moesten wij naar een nieuw punt van uitgang zoeken. Dit vonden wij in de levensbeschrijving van den vierden rector van het huis: Hendrik Zwarte van Herxen [2]). Deze was den 16 Januari [3]) 1487 overleden en werd niet, zooals zijne voorgangers en medebroeders, in het klooster te Windesheim, maar op het kerkhof der parochiale kerk te Zwolle begraven. De oorzaak van dit buitengewone feit was de overstrooming van den IJssel en de ingetreden vorst, die Windesheim van Zwolle uit onbereikbaar maakte. De Broeders zagen in deze gebeurtenis iets providentieels, niet alleen omdat zij hierdoor het stoffelijk overschot van hun beminden rector in hunne nabijheid behielden, maar ook omdat zij van nu af ook de overige overledenen uit het huis niet meer te Windesheim, maar te Zwolle naast hun rector mochten ter aarde bestellen.

Het stoffelijk overschot van Hendrik van Herxen bleef daar ter plaatse rusten, totdat de Broeders een eigen kerkhof kregen: „Verum nunc", schrijft de Voecht blijkbaar verheugd, „dante Deo, ossa tanti patris apud nos quiescunt, translata scilicet a loco sepulture, concessione ordinaria, postquam consecratum hic locum habere cepimus" [4]). Een eigen kerkhof kregen de Broeders echter eerst in het jaar 1501, gelijk blijkt uit de akte van 5 Mei van dit jaar [5]), waarbij de vicedeken van het kapittel van Deventer den Broeders deze gunst benevens andere verleent. Bisschop Frederik van Baden keurde deze vergunning goed bij akte van 20 Mei 1501 [6]). Zeer waarschijnlijk heeft de wijding van de begraafplaats niet lang daarna

1) Pag. 211.

2) Vergl. p. 203 vv.

3) Acquoy, De Kroniek, blz. 8, noot 3, geeft foutief als zijn sterfdag den 30. October aan.

4) Zie p. 205.

5) Zie p. 445, No. 14.

6) Zie p. 448, No. 16.

plaats gehad. Maar daar de wijdingsakte en ook de vergunning van den bisschop van Utrecht tot het overbrengen van het gebeente van den rector naar het nieuwe kerkhof niet te onzer kennis gekomen zijn, kunnen wij daaromtrent alleen gissingen uiten; toch gelooven wij de waarheid nabij te komen, wanneer wij aannemen, dat dit alles nog in het jaar 1501 plaats gehad heeft. Bijgevolg kan de biographie van Hendrik van Herxen in de voorliggende redactie en al hetgeen er op volgt niet vóór 20 Mei 1501 geschreven zijn. — Maar de boven aangehaalde tekst laat nog eene andere gevolgtrekking toe, namelijk, dat tusschen de overbrenging en het schrijven van de Narratio nog een zekere tijdruimte ligt. Deze gevolgtrekking wordt gestaafd, dunkt mij, door hetgeen onmiddellijk op het zoo even geciteerde volgt: „unde et posteri omnes fratres, deinceps decedentes, in eodem loco sibi sociantur, impleto certe sompnio, quod de conceptu suo bene ordinando post decessum suum ipse audierat." Want versta ik den zin goed, dan waren reeds, toen deze regels geschreven werden, overledene broeders met hem daar ter plaatse vereenigd, en dan moet ten minste een jaar of wat tusschen 20 Mei 1501 en het schrijven van onzen codex liggen. Bij totaal gemis aan verdere bepaalde gegevens neem ik voorzichtigheidshalve aan, dat het ontstaan van ons HS. omstreeks het midden tusschen 1501 en 1503 te zoeken is.

De vraag, of dan de Narratio wel van genoeg belang is voor de geschiedenis om uitgegeven te worden, heeft, niettegenstaande zijn kritisch onderzoek van het werk, niemand minder dan Acquoy bevestigend beantwoord. Zelfs stelde hij zich voor, persoonlijk die uitgave te bezorgen, zoodra hem zijne veelvuldige werkzaamheden dit zouden toestaan [1]).

Acquoy stond in dezen lijnrecht tegenover Delprat, die aan het slot van zijne meergenoemde beschrijving van HS. H schreef [2]): „En hiermede eindigt dit HS., hetwelk

1) De Kroniek, blz. 39.

2) Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, deel VI, blz. 302.

vroeger, evenzeer als het Chronicon Monteagnetanum, het Chronicon Windeshemense en andere soortgelijke eene openlijke uitgave verdiend had, doch welks inhoud thans, na de mededeeling van het bestaande, voor genoegzaam bekend zal mogen worden gehouden." Acquoy was het dan ook, die omtrent deze bewering van Delprat niet zonder ironie schreef [1]): „ik durf niet beweren, dat die proeve uitnemend is geslaagd." En inderdaad heeft de arbeid van Delprat meer verwarring dan nut gesticht. Zijne beschrijving van en vooral zijne mededeelingen uit dit HS. zijn van dien aard, dat men aanvankelijk tot de conclusie moet komen, dat Delprat een ander handschrift dan ons HS. H. heeft beschreven en geëxcerpeerd. Immers hij geeft de uittreksels weer in gecursiveerden druk. Daar hij nu ook citaten uit andere werken op dezelfde wijze weergeeft, wordt men in de meening versterkt, dat Delprat eveneens letterlijke aanhalingen uit de Narratio geeft. Maar de bestudeering van HS. H. baart dan groote ontnuchtering en teleurstelling tevens, vooral wanneer men, op die uittreksels afgaande en vertrouwende, zijne onderzoekingen er op gegrondvest heeft. Deze teleurstelling bleef mij niet bespaard, toen ik op grond van Delprats beschrijving een deel van mijne dissertatie had uitgewerkt. Een onderzoek in HS. H. overtuigde mij spoedig, dat Delprat den tekst van het HS. niet alleen verkort [2]), maar ook gewijzigd [3]) had, zoodat de meeste aanhalingen zijn maaksel zijn. Afgezien van foutieve oplossingen der palaeographische afkortingen, waardoor niet zelden amusante misverstanden ontstaan, — zoo noemt hij bijv. een zekeren broeder, waarvan de Voecht getuigde dat hij *graciosus* was, een *grossus* [4]) — maakt hij zich ook schuldig aan groote oppervlakkigheid. In de noten op de Narratio heb ik op deze tekort-

1) De Kroniek, blz. 5.

2) Zie b. v. p. 90, noot 1; p. 102, noot 1.

3) Vergl. p. 57, noot 1; p. 101, noot 5; maar vooral p. 144, noot 2; p. 188, noot 1.

4) Vergl. p. 196.

komingen herhaaldelijk gewezen. Ik acht het derhalve overbodig, hier meer bewijsplaatsen aan te halen.

II. Het tweede handschrift, waarin de *Narratio van Jacobus de Voecht*, ten minste gedeeltelijk, voorkomt, is HS. 8849—8859 der Bibliothèque royale de Belgique te Brussel. Het HS. wordt door mij geregeld geciteerd als HS. B.

Dit handschrift, een der meest geraadpleegde der Bibliothèque royale, is een verzamelband, behelzende hoofdzakelijk eene reeks levensbeschrijvingen van mannen en vrouwen uit den kring der Broeders en Zusters van het gemeene Leven. Het werd behalve in den *Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque royale des Ducs de Bourgogne*, (Bruxelles 1842) tom. III, part. 2, pag. 234 min of meer uitvoerig beschreven door: Delprat, G. H. M., *Verhandeling over de Broederschap van G. Groote*, (Arnhem 1856), 2de druk, blz. 345. — Acquoy, J. G. R., *Het klooster te Windesheim en zijn invloed*, deel I, (Utrecht 1875), blz. 15, noot 3. — Gerretsen, J. H., *Florentius Radewijns*, (Nijmegen 1891), blz. 44. — Schoengen, M., *Die Schule von Zwolle*, (Freiburg, Schweiz, 1898), Vorwort p. IX — en: Brinkerink, D. A., in zijne toelichting tot de *Vita venerabilis Joannis Brinckerinck*, in: *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis* van H. C. Rogge en F. Pijper, deel I, (1902) blz. 914 v.v.

Hoewel zeer veel gebruikt en herhaaldelijk beschreven, is toch eene nauwkeurige inhoudsopgave en volledige beschrijving van dit hoogst belangrijke HS. door geen enkelen schrijver tot heden gegeven. Ds. D. A. Brinkerink, een der laatsten, die het HS. geraadpleegd hebben, kondigde in zijn aangehaald opstel, blz. 316, de aanstaande beschrijving er van in de volgende woorden aan: „Ik moet mij, wat het manuscript zelf aangaat, tot de gemaakte vluchtige opmerkingen bepalen. Een verder uitweiden zou onheusch wezen. Want ik weet, dat door Dr. M. Schoengen te Leeuwarden, de schrijver van de verdienstelijke „Dissertation" over „Die Schule von Zwolle" binnenkort zal uitgegeven worden de „Kroniek van het Fraterhuis te Zwolle". In de inleiding dezer uitgave komt ons Brusselsch handschrift, zoo hoogst belangrijk, hier

en daar voor de kennis van de Zwolsche stichtingen uit den vóór-reformatorischen tijd, opzettelijk ter sprake. Nauwkeurig zal het aldaar worden beschreven met vermelding tevens van eene volledige inhoudsopgave."

HS. 8849—8859, een boekdeel in 12°, is thans gebonden in een geelbruinen geimiteerden kloosterband. Door dit waardige moderne kleed werd in het jaar 1901 een oude in flarden hangende 17de eeuwsche bordpapieren band vervangen. Beneden op den rug is de bovenstaande signatuur keurig ingeperst en het boek is dus niet door een opgeplakt etiket ontsierd.

Slaat men het boek open, dan valt dadelijk een stevig perkamenten schutblad in het oog. Boven in den rechterhoek er van staat met potlood geschreven: 8849 en meer naar beneden op een afstand van eenige centimeters met inkt 8,849—8,859.

Op den anderen kant van het blad staat rechts in den hoek met inkt geteekend het exlibris van de vroegere eigenaren van het HS.: de P.P. Bollandisten te Brussel. Meer naar beneden staat met oude hand in minuskelschrift geschreven: *Sub custodia henrici rekelhuissen.*

Of dit „Sub custodia" zooveel wil zeggen als het bij kloosterlingen meer gebruikelijke: „ad usum", of dat daarmede wordt bedoeld, dat het onder de hoede van Henricus Rekelhuissen als librarius van het Heer-Florenshuis te Deventer stond, is bij gemis aan bronnen voorloopig niet uit te maken. Ik voor mij houd het er voor, dat Henricus een tijd lang de bezitter van het boek geweest is, en dat het na zijn dood voor goed in de boekerij van het huis gekomen is. Is mijne gissing juist, dan kan die inlijving niet eerder plaats gehad hebben dan na 15 Mei 1540, den dag van het overlijden van genoemden Henricus, dat bij Dumbar als volgt vermeldt wordt: „*Urbani Papae obiit dilectus Frater noster Henricus Reckelinckhuysen, Presbyter. Anno Domini* 1540" [1]).

In het midden van het blad is opgeplakt het eenigs-

1) Dumbar, G., Het Kerkelijke en Wereldlijk Deventer, Deventer MDCCXXXII. Iste deel, p. 619.

zins beschadigde exlibris der P.P. Bollandisten: een langwerpig-vierkant blaadje wit papier met opgedrukt ✝ MS 34

Op de bovenste helft van fol. 2 recto staat wederom met inkt geschreven: „No. 8 8849—8859". Iets meer naar beneden staat in zwarteren inkt met de hand van Ad. Matthieu [1]), die omstreeks 1850 ambtenaar der Bibliothèque Royale, sections des Manuscrits was: „Complet. La page (le feuillet) 64 lacéré." Hieronder staat het stempel der Bibliothèque Royale.

Op fol. 2^v staat wederom rechts in den hoek met inkt geteekend: ✝ MS 34. Dan volgt eene globale, geenszins nauwkeurige, inhouds-opgave van het HS.

Het HS., geheel op papier, is hoog 148 en breed 105 mM. Het beslaat inclusive de schutbladen 286 folio's, die door de hand van den tegenwoordigen conservator P. J. van den Gheyn S. J. met inkt genummerd zijn.

Oorspronkelijk was het HS. volgens de letters van het alphabet gekaterneerd in dier voege, dat naar gelang de katern 4, 6 of meer bladen beslaat, deze gemerkt zijn met de resp. letter van het alphabet, benevens de cijfers in volgorde van 1 af opwaarts. Zoo b. v. zijn de bladen van de eerste katern gekenmerkt a^1 a^2 a^3 a^4.

Behalve deze katerneering heeft het HS. nog eene 17de eeuwsche folieering met inkt, beginnende met het eerste blad van het eerste traktaat, dus met uitsluiting van de twee schutbladen. Hierdoor telt de oude folieering van het begin af twee fol. minder dan de moderne. De oude folieering liep geregeld door tot en met fol. 74 om dan over te springen op fol. 87. Tot en met fol. 118 is geregeld doorgeteld. Dan volgen de fol. 75—86. Onmiddellijk sluiten hier aan de fol. 119—143. Van de volgende drie onbeschreven bladen is het eerste niet meêgeteld, het tweede draagt het cijfer 144.

Tot en met fol. 238 loopt de nummering wederom ge-

1) Vriendelijke mededeeling van den Z. E. H. P. J. van den Gheyn S. J., Conservator der HSS. der Koninklijke Bibliotheek te Brussel.

regeld door, niettegenstaande op fol. 162 drie onbeschreven bladen volgen. Deze zijn meegeteld. Op fol. 238 volgen nog 8 onbeschreven bladen. De bladen 242—285 volgens hedendaagsche folieering zijn niet door oude hand genummerd, maar dragen nog zichtbare sporen van eene meer moderne nummering met potlood.

Vergelijken wij de oude folieering met de moderne, dan correspondeert fol. 1 van de oude met fol. 3 van de moderne, fol. 74 met 76, 87 met 77, 118 met 108, 143 met 145, 146 met 149, 238 met 241.

In de hiernavolgende gedeeltelijke uitgave van dit handschrift heb ik volgens *de oude folieering* geciteerd. Mijne afschriften waren gereed en ook gedeeltelijk reeds afgedrukt, alvorens de nieuwe folieering plaats had.

Den inhoud van het handschrift heb ik zoo nauwkeurig mogelijk opgegeven. Hiermede wil echter niet gezegd zijn, dat in de vermelde opstellen over Broeder- en Zusterhuizen niet terloops eene kleine biographie van een of ander lid er van voorkomt; dit is bepaaldelijk het geval in het opstel over het Zwolsche Fraterhuis. Die namen afzonderlijk aan te geven achtte ik niet raadzaam — ook omdat het blijkbaar niet in de bedoeling van den schrijver gelegen heeft de levensgeschiedenis van die personen te schrijven — en omdat zij alle in de Narratio voorkomen.

fol. 2^v. Index

fol. 3^r—27^v. *Vita Magistri Gerardi* [1]) *per dominum Petrum Horn collecta* [2]).

---

1) Vergl. over deze biographie: Acquoy, Windesheim, I. blz. 15 noot 3. — Behalve een brokstuk fol. 9^v—10^r door Moll W., Geert Groote als ketterhamer, in: Studien en Bijdragen op 't gebied der historische theologie, deel I. blz. 344 vv. en Fredericq, P., Corpus documentorum Inquisitionis Haereticae pravitatis Neerlandicae, deel I. p. 243—249, is, zoover ik heb kunnen nagaan, niets van belang uit deze „vita" gepubliceerd. Ik stel mij voor ze binnenkort in haar geheel uit te geven.

2) Petrus Horn of Hoorn, een der ijverigste en meest vruchtbare schrijvers uit het Heer-Florenshuis te Deventer, was geboren te Hem

Het opschrift, met roode inkt geschreven, is niet meer geheel te ontcijferen wegens het verdwijnen van de inkt. Het traktaat beslaat 3 katerns van 4 bladen, gekenmerkt a[1]—a[4], b[1]—b[4], c[1]—c[4] dus 24 folio's op zeer zwaar papier. De eerste letter van het traktaat is lichtblauw, met roode filigranes versierd en 15 mM. groot. Het opstel is kennelijk een autograaph, getuige de talrijke doorhalingen en verbeteringen van dezelfde hand, waardoor het geheel geschreven is. Tusschen de blz. 11[v] en 12[r] is een ongenummerde strook papier, hoog 6,4 breed 11,3 cM., van dezelfde kwaliteit als waarop het geheel geschreven is, ingehecht, waarop eene verbetering van den auteur voorkomt. Op fol. 5 staat beneden aan den rand eene aanteekening met inkt, door latere hand geschreven, die wegens het te sterk afsnijden van de katern niet te ontcijferen is.

---

bij Hoorn in het jaar 1423. Nadat hij in de school te Hoorn de grondbeginselen van het quadrivium geleerd had, stuurden zijne ouders hem naar Deventer, waar hij aan de oude kapittelschool zoo snelle vorderingen maakte, dat hij spoedig tot de primarii behoorde. Op 18-jarigen leeftijd, dus in het jaar 1441, verzocht en verkreeg hij opname in het Heer-Florenshuis. Zijn levensbeschrijver, Albertus Lubeck, prijst vooral zijn ijver in het schrijven en het corrigeeren van boeken, — een ijver, die des te meer te bewonderen is, omdat hij een bevende en van nature koude hand had. Van de kou had hij vooral 's winters veel last. Desniettegenstaande bleef hij „usque ad mortem scriptor." Maar niet alleen als afschrijver leeren wij hem kennen. Van hem toch verhaalt zijn biograaf, dat hij behalve het leven van den rector Godefridus Toorn († 3 November 1450) ook dat „fere omnium aliorum fratrum nostrorum, qui post dominum Gothfridum usque ad mortem suam defuncti sunt", beschreef. Volgens het Necrologium van het Heer-Florenshuis, (Dumbar, Kerkelijk en Wereldlijk Deventer, I. 616 vv.) overleden na Godefridus Toorn tot aan den dood van Petrus Hoorn, die den 19. November 1479 plaats had, zeventien broeders, waarvan Dier van Muiden een was. Deze levensbeschrijvingen zijn ons bewaard gebleven en door Dumbar in zijne Analecta, I. p. 114—148 onder den titel: Continuatio scripti R. Dier de Muden, composita per Petrum Hoorn, uitgegeven. — In de levensbeschrijving van Petrus Hoorn, uitgegeven in Dumbar, Anal. I. p. 148—162 wordt geen melding gemaakt van het door hem geschreven leven van G. de Groote. — Vergl. verder: Moll, Geert Groote als ketterhamer, Studien en Bijdragen, I. blz. 343.

fol. 27r—42v. *Vita venerabilis Joannis Brinkerink, Zutphanie nati, mortui* 26 *Martii* 1419 [1]).

Dit opschrift is niet oorspronkelijk, maar door de hand van den Bollandist Coenraad Janning [2]) in modern loopend schrift met diep zwarte inkt geschreven.

De beginletter, een kapitale D, is lichtblauw gekleurd met eene kleine binnenornamentatie en roode filigranes. In den eersten regel zijn de woorden „Johannes brinckerinck" met roode inkt onderstreept. Behalve de twee eerste blz., nl. fol. 27r en v., is deze vita verder niet gerobriceerd.

Het traktaat, geschreven op veel dunner papier dan het voorgaande, beslaat een katern van 8 bladen, gemerkt d1—d8.

fol. 42v—43v vacant.

fol. 44r—55v. *Libellus de dictis Johannis Brinckerinck ad moniales suas.*

Geschreven op twee katerns van 4 bladen, gemerkt e1—4 en f1—4. Het papier is van dezelfde zware kwaliteit als dat van de vier eerste katerns.

fol. 55v—59v vacant.

fol. 60r—66v. *Item de Mathia Zutphania* [3]), *fratre nostro pie memorie.*

Eveneens geschreven op zwaar papier, vormende een katern van 4 bladen gemerkt g1—g4. Het schrift van dit traktaat onderscheidt zich buitengewoon gunstig van al het andere, voorkomende in dezen codex, door duidelijkheid, soberheid en schoonheid. Op den rechterkant van fol. 60r staat aangeteekend door latere hand: „*Manus et*

---

1) Uitgegeven door Brinkerink D. A., in: Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis, deel I (1902), blz. 314—354.

2) Coenraad Janning is geboren in 1650 te Groningen en werd in het jaar 1679 aan de redactie der „Acta Sanctorum" der Bollandisten verbonden. Hij overleed in 1723.

3) Volgens het Necrologium van het Heer-Florenshuis overleed: „In profesto Sancti Benedicti (20 Maart) dilectus Frater noster Mathyas de Sutphania anno Domini MCCCCLXI". (Dumbar, Kerkl. en Wereltl. Deventer, deel I. p. 619.) Vergl. ook zijne korte levensgeschiedenis, geschreven door Petrus Hoorn, in Dumbar, Anal. I. p. 125. Hier wordt als jaar van overlijden aangegeven MCCCCLIX.

stilus domini Petri de Gandavo" [1]). Het traktaat is niet gerobriceerd en ook niet gelinieerd. Het beschreven vlak is hoog 104 en breed 67 mM., waarop het aantal regels tusschen 25 en 28 varieert.

fol. 66v vacant.

fol. 67—73v. *Notabilia dicta patrum nostrorum* [2]).

Gedeeltelijk nog op katern G. geschreven. Katern h1—h4, eveneens op zwaar papier. Het schrift is ongemeen slordig en onduidelijk. De palaeographische afkortingen zijn buitengewoon talrijk en zeer gewaagd.

---

1) Een Fraterheer Petrus van Gent is mij niet bekend. In het Necrologium (ed. Dumbar) komt hij niet voor. Als bewijs voor zijn nietbestaan kan dit echter niet strekken, omdat dit Necrologium wegens den gehavenden toestand van het handschrift slechts fragment is. — Meer bekend in de kloostergeschiedenis is de Windesheimer kloosterling Petrus van Gouda, die den 4den April 1394 te Windesheim ingekleed werd, en dus een tijdgenoot van Matthias van Zutphen was. (Acquoy, Windesheim, III. blz. 268.) Maar die kan hier als schrijver zelfs dan niet in aanmerking komen, wanneer de plaatsnaam „de Gandavo" onjuist zou opgelost zijn. Uit de levensgeschiedenis zelve blijkt immers, dat de schrijver, resp. de auteur van deze vita een Fraterheer uit het Heer-Florenshuis te Deventer was en dat hij geschreven heeft, nadat Petrus Hoorn zijne vitae (uitgeg. Dumbar, Anal. I. 114 v.v.) had vervaardigd. Ik vermoed, dat hij overleden is tusschen de jaren 1483 en 1494. Dumbar was wegens het verdwenen schrift niet in staat de namen van de in dien tijd overleden broeders uit het Necrolgium te ontcijferen. (Vergl. Kerkl. en Wereltl. Deventer, I. 616 v.v.) De beknopte vita van Matthias, door Petrus Hoorn geschreven is te vinden in Dumbar, Anal. I. p. 123.

2) Mgr. F. J. van Vree en Mgr. J. F. Vregt gaven in deel X van het Archief van het Aartsbisdom Utrecht, blz. 333—341 uit een codex, berustende in het archief der R. K. parochie te Deventer: „Aliqua verba notabilia domini Florentii et magistri Gerardi Magni" uit. — Vergl. verder de: „Verba Notabilia" achter de levensgeschiedenis van Florentius Radewijns door Thomas a Kempis. — Spitzen O., in: Verslag van de 52ste Vergadering der Vereeniging tot beoefening van Overijselsch Regt en Geschiedenis, blz. 7 en 8. — Gerretsen J. H., Florentius Radewijns, (Diss.) Nymegen 1891, blz. 94 vv. en de daar aangehaalde litteratuur en verdere bronnen. Men vergl. echter vooral het HS., vroeger in het bezit van M. W. J. Royaards van den Ham (Catalogue de Vente, Utrecht 1898, 1re partie N°. 713), thans berustende in de Koninklijke Bibl. te 's Gravenhage N°. 128 G. 16), waarin voorkomen: „Dicta quaedam specialia domini Florentii. — Dicta et exhortationes Johannis Hatten. — Dicta quaedam magistri Gerardi Magni. — Dicta quaedam Thomae Kempis".

fol. 73^v—76^v vacant.

fol. 77^r. Begin van het *Chronicon Montis Sancte Agnetis* [1]). Katern van 6 bladen, gemerkt i^1—i^6, van veel dunner papier dan het voorgaande. Blauwe beginletter, het geheel in gotieke letter geschreven — niet gerobriceerd.

fol. 77^v vacant.

fol. 78^r—79^r. *De ortu Montis Sancte Agnetis prope Zwollis.* Behelst het eerste hoofdstuk van het Chronicon Montis S^{tae} Agnetis [2]).

fol. 79^v—81^v. *De magistro Everardo de Eza, pastore in Almeloe, et de fundacione et primo fervore fratrum Nemoris Beate Marie prope Noerthorn* [3]).

Het opschrift is rood onderstreept. De eerste letter is rood gekleurd en het traktaat geheel gerobriceerd.

De beide volgende katerns zijn gemerkt k^1—k^6 en l^1—l^6.

fol. 81^v—83^v. *De devoto comite de Benthem Bernardo.*

fol. 83^v—89^v. *De inceptione monasterii Nemoris Beate Marie* [4]).

fol. 89^v—92^v. *De magistro Henrico de Brabancia.*

Roode beginletter.

fol. 92^v—94^r. *De Matthia clerico in specie laici Domino serviente.*

fol. 94^r—109^r. *De inchoatione primaria Domus Clericorum Sancti Gregorii Zwollis ex libro fratris Jacobi de Traiecto* [5]).

Onder aan den voet van fol. 108^v staat: „*Hic sequitur capitale A en B deinde in I.*"

---

1) Zie Chron. Montis Stae Agnetis ed. Rosweyde, p. 2.

2) Chron. Montis Stae Agnetis p. 2—6.

3) In het zoogenaamde Frensweger HS. vindt men: „een verhaal van den aanleg van het klooster Frenswegen en eene levensbeschrijving van die personen, welke daarbij voornamelijk werkzaam waren". (Delprat, De Broederschap, Iste druk, blz. 268.)

4) Acquoy heeft dit opstel blijkbaar niet gekend, ten minste hij vermeldt het niet in de beknopte beschrijving van het klooster Frenswegen in zijn Windesheim, III. blz. 28—30. — Vermoedelijk is de vertaling van dit en ook van het voorgaande opstel te vinden in het Frensweger-HS. (zie noot 3). Een afschrift van dit HS. berust onder N°. 80 in de Universiteits-Bibliotheek te Amsterdam.

5) Uitgegeven in de noten van de Narratio. Vergl. over het verschil van de inleiding van de beide HSS. H. en B. p. CVII vv.

fol. 109^r—115^v. *De primis fundatoribus Montis Sancte Agnetis et qualiter magister Gerardus Magnus hunc locum eis primis significavit.*

Katern van 6 bladen gemerkt m^1—m^6.

Op den rechterkant van fol. 109^r staat met potlood geschreven: „Publié dans Thoma à Kempis Chronicon Canonicorum regularium Montis S. Agnetis. Antwerpiae 1671 Chap. I a IV [1].” Op den kant van fol. 104^v staat met potlood in Duitsche letter geschreven: „Aus der Vorrede”. Beneden aan den voet van fol. 114^v staat met roode inkt geschreven: „*anno* 1501 *quarta feria Pentecostis*” [2]).

fol. 115^v—118^v. *De domino Henrico Goude* [3]).

fol. 118^v—120^v vacant.

fol. 121^r—123^r. *De Domo Clericorum Sancti Gregorii in civitate Zwollensi* [4]).

Gerobriceerd. Katern n^1—n^6.

fol. 123^r—124^v. *De domino Theodorico de Herxen, secundo rectore domus Zwollensis* [5]).

fol. 124^v—127^r. *De fundatione Montis Sancti Iheronimi prope Hattem* [6]).

fol. 127^r—130^r. *De domino Rutgero Zon, primo patre domus Sancti Iheronimi* [7]).

fol. 130^r—131^v. *De domino Gobelino Kempis, primo clerico domus Sancti Iheronimi* [8]).

---

1) Chron. Mont. Stae Agnetis p. 2—17.

2) 2 Juni.

3) Vergl. p. 13.

4) Uitgegeven als Bijlage I, p. 215. — Aldaar is ook afgedrukt de dietsche vertaling er van, voorkomende in het Frensweger HS.

5) Zie Bijlage I.

6) Dit en het volgende traktaat zijn nog niet uitgegeven. Zij verschillen zeer van de redactie, voorkomende in de Narratio (zie p. 30 vv.). In het Frensweger HS. komt voor op fol. CXXXV—CLVI „een berigt van den oorsprong van het huis S. Jeronimusberg bij Hattem, en de levensbeschrijving van deszelfs eerste bestuurders. Onder dezelve komt voor Gobelinus a Kempis, broeder van Thomas”. (Delprat, De Broederschap, 1ste druk, blz. 268.)

7) Vergl. ook het Frensweger HS.

8) Uitgegeven door Rosweyde achter zijne „Vindiciae Kempenses” in:

fol. 131v—133r. *De domino Bernardo de Benthem.*

fol. 133r—134v. *De prima inceptione congregacionis in Alberghen* [1]).

Gerubriceerd. Katern o¹—o⁶. Beneden in den hoek staat door oude hand, met bleeke inkt geschreven: 11.

fol. 134v—141r. *De domino Henrico Wetter, primo rectore in Albergen* [2]).

Op fol. 140r staat beneden aan den voet: „*Anno Domini* 1494 [3]) (?) *Medardi episcopi*". [4]). Het schrift van deze aanteekening is door te sterk afsnijden van de katern voor het grootste gedeelte verloren gegaan.

fol. 141r—149r. *De sorore Agnete monasterii sororum van Orten Buscoducis, que obsessa multa revelavit* etc.

Het opschrift in rood gothiek schrift. Het traktaat begint met roode beginletter en is gerubriceerd. De katern beslaat 4 bladen, gemerkt p¹—p⁴. Beneden in den hoek rechts staat: 12.

fol. 149r—165r. *Vita et conversacio Salome, priorisse in Diepenveen* [5]).

Chron. Windeshemense, Antwerpen 1621, p. 123—127. — In het Frensweger HS. komt eene levensbeschrijving van hem in het Dietsch voor. — Zie Delprat t. a. pl.

1) Uitgegeven in: Albergensia. Verzameling van stukken betrekkelijk het klooster Albergen, door de: Vereeniging tot Beoefening van Overijs. Regt en Geschiedenis, Zwolle 1878, blz. 1—18. — Vergl. ook de „Narratio" p. 32 vv. en de aldaar in noot 5 aangehaalde bronnen en litteratuur. Hieraan is toe te voegen de uitgave volgens een oud handschrift: „Van den iersten beghinne desses huses ende der vergadderinghe der priesteren ende clerken toe Alberghen", in: Kerkelijk Nederland, jaarboekje voor Catholyken, 1847, blz. 47 vv. — Verder vestig ik de aandacht op het Frensweger handschrift, waarin op fol. CLXV vv. voorkomt „een verhaal van den oorsprong van het klooster Albergen in het kerspel Ootmarschen". (Delprat, De Broederschap, Iste druk, blz. 268.)

2) Uitgeg. in: Albergensia.

3) P. van den Gheyn, leest 1494; ik meende 1502 te moeten lezen.

4) 8 Juni.

5) Vergl. over deze vita: Brinkerink, Nederl. Archief p. 320 vv. de noot. — Mededeelingen over zusters uit het Lammenhuis te Deventer zijn te vinden in het opstel van: Spitzen, O. A., Het leven der eerwaardige moeder Andries Yserens, in: Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht, II. 178 vv.

Het opschrift, geschreven in de gewone kleine letter, is rood onderstreept. De katern, die 10 bladen bevat, is gemerkt q^1—q^{10}. Beneden in den hoek rechts: 13.

Beneden aan den voet van fol. 164^v staat: „*Medardi Episcopi*, *anno Domini* 1°" [1]). Het schrift van deze aanteekening is door te sterk afsnijden van de katern gedeeltelijk verloren gegaan.

fol. 165^r—169^r vacant.

fol. 169^r—176^v. *Hanc vivendi formulam edidit mater Salome Sticken, priorissa quondam in Diepenveen, ad instanciam et multiplicatas preces venerabilis prioris in Noorthorn, fratris Henrici Loeder, ut esset fundamentum structure spiritualis in quadam nova congregacione.*

Het opschrift is geschreven met gewone letter en zwarte inkt, maar is rood onderstreept. De beginletter, een fraaie groote S, is rood gekleurd. De katern beslaat 8 bladen, gemerkt r^1—r^8. Rechts in den hoek beneden staat: 14.

Op fol. 176^v staat: „*Explicit exhortacio matris Salome, quondam priorisse in Diepenveen*". Met rood onderstreept. Onmiddellijk hieronder staat: „*Scripsi anno* 1501 *in die Sancte Margarete Virginis in Zwollis*" [2]). Op den kant staat met potlood geschreven: 1501.

Zonder een behoorlijke tusschenruimte sluit daaraan aan: *De communibus moribus sororum Domus Magistri Gerardi Grote et austeritate vite, que erat tempore domini Johannis Brinckerinc in primo fervore.*

Het opschrift is rood onderstreept. De beginletter is rood gekleurd.

fol. 179^v—183^v. *De expulsione sororum ex Daventria.*

Met rood onderstreept en roode beginletter.

fol. 183^v. *Soror Geerbrich ten Woerde.*

fol. 184^v. *Soror Gesa Broekelants.*

De beginletters van deze beide traktaten zijn iets grooter dan het gewone schrift en rood gekleurd.

fol. 185^v—192^v. *Vita et conversacio venerabilis domine Zwedere de Runen, fundatricis Domus Domini Florencii ex parte.*

---

1) 8 Juni 1501.

2) 13 Juli.

Dit opschrift is met zwarte inkt geschreven, maar met rood onderschrapt. De beginletter van het traktaat is rood gekleurd. De katern bestaat uit 5 bladen, gemerkt s¹—s⁵. Beneden aan den voet staat: 15.

Op fol. 192ᵛ beneden staat: „*Scripsi anno* 1501 *Ghertrudis Virginis*" [1]). Op den kant staat met potlood geschreven: 1501.

fol. 194ʳ—201ʳ. *Vita et conversacio Gertrudis Ten Fenne, rectricis quondam sororum Sancte Cecilie* (?) *in Daventria.*

Het opschrift is met rood onderstreept. De eerste letter van het traktaat is blauw gekleurd. De volgende katern bestaat uit 6 bladen, gemerkt t¹—t⁶. In den hoek rechts beneden staat het cijfer 16.

fol. 201ᵛ—206 behelzen levens van eene reeks zusters. Iedere levensbeschrijving is kennelijk gemaakt, of door het onderstreepen van den naam der zuster met roode inkt, of door een roode beginletter of door rood onderstrepen en roode beginletter, of door het plaatsen van het bekende teeken ¶ = kapittel.

De namen der zusters, wier levensbeschrijvingen hier volgen, zijn:

fol. 201ᵛ. *Fenna ten Venne.*
„ 202ʳ. *Margareta ten Venne.*
„ 202ʳ. *Ludgardis de Burick.*
„ 203ᵛ. *Aleydis Phayen.*
„ 204ᵛ. *Margareta van Nyenbeke.*
„ 205ʳ. *Katharina de Arken.*

Beneden aan den voet van fol. 205ᵛ staat eene noot van den schrijver, die echter niet te ontcijferen is wegens het te veel afsnijden van die katern.

fol. 206ʳ—212ᵛ. *Vita et conversacio Ysentrudis de Mekeren, sororis Domus Magistri Gerardi.*

Het opschrift is zwart onderstreept, het stuk niet gerubriceerd. Het is geschreven op een katern van 6 bladen, gemerkt V¹—V⁶. Beneden in den hoek rechts staat: 17.

fol. 212ᵛ—213ʳ. *Notabilia quedam, que venerabilis pater Theodoricus Herxen notavit in quaternione suo.*

---

1) 17 Maart.

fol. 213^r—219^v. *Vita et conversacio venerabilis viri domini Henrici Herxen, rectoris 4i Domus Clericorum in Zwollis* [1]).
Het opschrift in gewoon schrift, niet met rood onderstreept. De beginletter van de eerste regel van het traktaat ontbreekt. Met fol. 218 begint een nieuwe katern van 8 bladen, gemerkt x^1—x^8. Beneden in den hoek staat het cijfer: 18.

fol. 219^r—225^v. *De domino Alberto Kalker, 3° rectore Domus Zwollensis* [2]).
Het opschrift in kleine gewone letter met zwarte inkt en niet met rood onderstreept. Het traktaat is niet gerubriceerd.

fol. 225^r—226^v. *De virgine, que coluerat Christum virginem. (Margareta de Naeltwijc, conversa in Diepenveen.)*

fol. 226^v. *Nicolaus de Harlem, prior Beate Marie prope Arnhem.*

fol. 226^v. *Jutta de Ahuys.*

fol. 227^r—232^r. *Margareta de Ahuys.*

fol. 232^r. *Elizabeth Hasenbroeck.*
De beginletter ontbreekt; eene kleine ruimte is voor deze letter opengelaten.

fol. 234^v. Katern van 8 bladen, gemerkt Y^1—Y^8. In den hoek rechts het cijfer 18.

fol. 235^r. *Me juvat laudes canere.*
(Gedicht van Dirk van Herxen met muzieknoten.)

fol. 235^r—235^v. *Mi lust te loven hoechlic*
Die reinicheit soe pure.
(Gedicht van Dirk van Herxen.) Beneden aan den voet van fol. 235^v staat: „1501 *Oswaldi*" [3]).

fol. 236^r. *Och heer der hemelen stichter.*
(Gedicht van Dirk van Herxen met muzieknoten.)

fol. 236^v—237^r. *Soror Hadewigh de Gelria.*

fol. 237^v. *Mater Berta ter Clocken, 2a rectrix Domus Magistri Gerardi.*

---

1) Gedeeltelijk uitgegeven op p. 174 noot 4.
2) Gedeeltelijk uitgegeven op p. 123 n. 2.; 126 n. 1; 129 n. 1; 131 n. 1; 132 n. 3; en Bijlage XV N°. 2 (p. 493.)
3) 5 Augustus.

fol. 237r. *Soror Gertruidis de Hiesel.*

„ 237v. Verschillende zusters, wier namen niet genoemd zijn.

fol. 238r. *Zwena Holtines.*

„ 238r. *Menta Bernwolts.*

fol. 238v—240. *Soror Christina Zwetelincs, filia fuit sororis domini Florencii, patris nostri.*

fol. 240v. *Soror Gertrudis de Beveren.*

fol. 242—249v vacant.

Op fol. 249v staat geschreven: „*Liber Domus Domini Florencii in Daventria*".

fol. 250r. Nieuwe katern van 6 bladen, gemerkt A1—A6.

fol. 250r. *De destructione purgatorii Sancti Patricii.*

Deze blz. is maar voor 1/4 beschreven.

fol. 251v vacat.

fol. 252r. [*Vita*] *Albertis ter Achter.*

fol. 255v—260v. [*Vita domini Egberti ter Beec de Wii, rectoris in Daventria*] [1]).

Zonder opschrift. De eerste letter is oningevuld.

fol. 260v—266r vacant.

fol. 266r—268r. *Dicta Patrum.*

Gerubriceerd.

fol. 268r—284v. [*Vita domini Johannis Hattem, procuratoris hujus domus* (*Domini Florencii*)] [2]).

Het opschrift ontbreekt. Het traktaat is gerubriceerd. Aan den voet van fol. 284v staat geschreven: „*anno* ... *Christi* 1497 8 (octava) *autem penthecostis* [3]) *scripsi hec.* Op fol. 285 staat boven in loopend schrift: *Liber domus domini Florentii in Daventria*; hieronder in fractuurschrift: *Liber domus Florentiane in Daventria.* Hierop volgt de kleine stempel der Bibliothèque royale.

Een enkelen keer heb ik reeds de maat van het beschreven vlak aangegeven en sprekende over het karakter van het schrift hier en daar den schrijver van een levens-

1) Vergl. Dumbar, Anal. I. p. 162.

2) Uitgeg. door Dumbar, Anal. I. p. 179 vv. volgens het HS. N°. 129 G. 16. der Koninkl. Bibliotheek te 's Gravenhage.

3) 21 Mei.

beschrijving genoemd. Daar nu de wijze van schrijven bijkans van ieder traktaat, naar gelang het een origineel of een afschrift is, verschillend is, en deze op het karakter van het geheel, als boek, zoowel als op dat van het schrift van grooten invloed is, gevoel ik mij verplicht hier in het bizonder er op terug te komen.

. De beschreven ruimte van het traktaat: Vita Gerardi Magni op fol. 2r—fol. 26v is 105 mM. hoog en 27 mM. breed. De regelafstand is niet op iedere folio dezelfde. Op de eerste folios immers varieert het aantal regels schrift tusschen 23 en 24, maar naar het einde van het traktaat toe, stijgt dit getal niet zelden tot 28. Het ligt voor de hand, dat ipso facto het schrift kleiner en onduidelijker wordt. Op den eersten blik wijst het schrift, èn wat vorm èn wat versiering aangaat, op den kring, waarin deze levensbeschrijving ontstaan is: de Broeders van het gemeene Leven. Maar ook op den eersten blik zien wij, dat wij niet met een net schrift, maar met een klad te doen hebben. Wat het schrift betreft heeft dit traktaat in dit opzicht grootere waarde, omdat uit den aard der zaak heel weinig specimina van deze soort bewaard gebleven zijn. Bij nader onderzoek van het schrift en het traktaat zelf blijkt echter ras, dat wij geen klad van een afschrijver maar het oorspronkelijke ontwerp van den auteur zelf voor ons hebben. Want niemand anders dan de auteur van deze levensbeschrijving kan zich de tallooze doorhalingen en verbeteringen veroorloofd hebben, verbeteringen en veranderingen, die niet alleen op den kant of beneden aan den voet van de bladzijde, óf ook na veel doorhalingen op een bijgevoegd strookje papier aangebracht zijn, maar vooral in den tekst onmiddellijk na doorgehaalde woorden geschreven zijn en ons zoo het karakteristieke beeld leveren van een origineel in zijn oorspronkelijken staat.

Van den auteur echter, den Broeder Petrus Hoorn uit het Heer-Florenshuis te Deventer, weten wij, dat hij geen bijzonder mooie hand van schrijven had en zoo kunnen wij dan ook het slechte schrift verklaren. Na het bovenstaande behoeft het wel geen verder betoog, dat dit traktaat te Deventer is geschreven.

Den schrijver van de Vita Johannis Brinckerink (fol. 27^r—42^r), die, zooals straks blijken zal, verreweg het grootste gedeelte van dezen codex geschreven heeft, was het klaarblijkelijk alleen te doen om het bezit van de levensbeschrijving van zijn beroemden confrater. Op schoonheid en bevalligheid van het schrift en het tractaat als boek heeft hij niet gelet. Op een vlak van 125 mM. hoogte en 75 mM. breedte plaatst hij 28 tot 31 regels, zoodat de regelafstand in het ongunstigste geval $4^1/_{31}$ mM. bedraagt. Het schrift is dan ook een ware oogenbederver, vooral daar de schrijver ook het principe der heilige armoede op de afkortingen in ruime mate heeft toegepast. Ik wil niet beweren, dat dit traktaat en de andere door zijne hand geschreven, even lastig te ontcijferen zijn als een philosophisch traktaat, door S. Thomas van Aquino of door een anderen middeleeuwschen philosoof of jurist uit de orde der bedelmonniken eigenhandig geschreven, maar het kan verkeeren. Ik beaam ten volle, wat mij een bekend Bollandist omtrent dit HS. schreef, nl.: „Scriptura est pessima”. Van palaeographisch standpunt is dit HS. dan ook een waar arsenaal van zeldzame en onbekende — immers plaatselijke — afkortingen. De algemeene regels en de palaeographische dictionnaires laten dan ook den bewerker er van helaas al te dikwijls in den steek. Over den schrijver handel ik straks uitvoeriger. Voor nadere bizonderheden omtrent dit traktaat, verwijs ik naar de zorgvuldige uitgave er van, door Ds. D. A. Brinkerink bezorgd in het Nederl. Archief voor Kerkgeschiedenis, deel I, blz. 314—345.

Het beschreven gedeelte van een blz. van het volgende opusculum (fol. 44^r—55^r) meet 100 bij 65 mM., waarop 26 regels schrift staan. Het geheel maakt èn door de mooie sobere kloosterhand èn door de goede proportie tusschen de beschikbare en de gebruikte ruimte een alleraangenaamsten indruk. Opmerkelijk is, dat op fol. 54^v deze hand plotseling van ductus verandert. Bij het begin van een nieuw kapittel wordt het schrift meer loopend en slordig. Op deze wijze zijn geschreven op fol. 54^v twaalf en op fol. 55^r drie regels. De overgang springt ook in het oog door een regel schrift met bleeke en de daaropvolgende

met diep zwarte inkt, — een bewijs, dat de schrijver eèn tijdlang verhinderd is geweest, om de laatste hand aan zijn werk te leggen, en toen hij wederom na deze onderbreking achter zijn lessenaar ging zitten, in der haast vergat zijn inkt behoorlijk om te roeren. Jammer genoeg vinden wij èn in den tekst èn in het HS. geen enkele aanwijzing om den schrijver er van te leeren kennen.

Minder regelmatig geschreven dan het voorafgaande is de nu volgende levensbeschrijving van den Fraterheer Matthias van Zutphen (fol. 60^r—66^v). Niet alsof ook hier de zuinigheid niet eens een witten rand zou hebben open gelaten, neen, want de beschreven ruimte beslaat maar 104 × 67 mM. De onregelmatigheid ligt in het aantal regels, dat hier tusschen 25 en 28 varieert. De evenredigheid is dus verstoord. Maar de vermoedelijke schrijver, Petrus de Gandavo — het zij te zijner eere gezegd — heeft dit zoo gedaan, dat dit aanmerkelijk verschil door het oog van een niet-vakman niet gemakkelijk ontdekt wordt.

Over de nu volgende traktaten, die geschreven staan van af fol. 78 tot aan het einde van het HS., kan ik kort zijn. Daarop is in de ruimste mate van toepassing al wat over het schrift, de afkortingen enz. gezegd is van de levensbeschrijving van Johannes Brinkerink; alle zijn geschreven door dezelfde hand, die dit traktaat geschreven heeft. Enkele er van dragen nog meer den stempel van groote haast, getuige de vele hiaten, die op verschillende plaatsen, maar vooral op fol. 177^v, 181, 189^r en 281 voorkomen. De schrijver heeft blijkbaar woorden, die hij onmiddellijk niet kon lezen, voorloopig overgeslagen om ze bij tijd en wijle in te vullen. Dat de afschrijver groote haast gehad heeft, duidt hij wel is waar niet door het gewone „Raptim" aan; maar het blijkt, dunkt mij, ten duidelijkste én uit de samenstelling van de geheele collectie, waarvan wij met zekerheid weten, dat ze door hem geschreven is, én vooral uit de aanteekeningen, die van hem zelven nopens den tijd van het ontstaan van het afschrift hier en daar in het HS. aangetroffen worden. Want een groot gedeelte er van copiëerde hij „ex libro fratris Jacobi de Traiecto". Uit den tekst blijkt nu over-

tuigend, dat hij met dit „liber" niets anders bedoelde dan de „Narratio" van Jacobus de Voecht. Het origineel van de Narratio, die volgens mijne berekening in het jaar, toen het afschrift genomen werd, nog niet geheel voltooid was, berustte echter te Zwolle en niet te Deventer. Waarschijnlijk is dus, dat dit afschrift in het Fraterhuis te Zwolle vervaardigd is. Deze waarschijnlijkheid wordt echter tot zekerheid door de eigenhandige aanteekening van den schrijver op fol. 176^v, waar hij na het traktaat „*Exhortatio matris Salome*, *quondam priorisse in Diepenveen*", getuigt: „*Scripsi anno* 1501 *in die Sancte Margarete Virginis* (13 Juli) *in Zwollis*". Uit deze aanteekening blijkt nu overtuigend, dat de levensbeschrijvingen der zusters uit Diepenveen niet in de bibliotheek te Diepenveen, maar in die van het Fraterhuis te Zwolle aanwezig waren. Wij zijn den schrijver dankbaar, dat hij juist op deze plaats aangeeft, waar hij zijne „Vorlage" van daan had. Want niemand zou deze biographieën te Zwolle gezocht hebben, maar te Diepenveen zelf. Indien deze nu ook in de bibliotheek van Diepenveen geweest waren, dan zou het copiëeren dezer vitae te Zwolle door een lid van het Deventer Fraterhuis, voor wien een bezoek aan Diepenveen een uitstapje was en met wien zij bovendien in de nauwste relatie stonden, onverklaarbaar zijn. Ik schroom dan ook niet aan te nemen, dat de zusters van Diepenveen deze levensbeschrijvingen niet — ten minste niet in de Latijnsche taal vervat — bezaten. Het Latijnsche origineel — dit staat, dunkt mij, vast — berustte in de bibliotheek van het Fraterhuis te Zwolle. Ook laat deze aanteekening de conclusie toe, dat de kopiist geen lid van het Zwolsche Fraterhuis geweest is; want dit blijkt reeds genoegzaam uit de toevoeging „in Zwollis". Wel is waar ontbreekt deze toevoeging bij alle andere aanteekeningen, die betreffende den datum van het voltooien van het afschrift in het HS. verspreid voorkomen. Ook wil ik niet ontkennen, dat het een algemeen gevolgd gebruik der afschrijvers was, de plaats hunner werkzaamheid aan te geven. Maar dan gebeurde dit in het colophon en diende meer om de plaats hunner inwoning kenbaar te maken en tevens voor verdere reclame. In kostbare bijbelhand-

schriften, in Fraterhuizen geschreven, is dit geregeld het geval. Maar hier kan geen sprake zijn van reclame; daarvoor is het schrift te slecht en de kopie met de talrijke hiaten te slordig. De aanteekeningen kunnen niets anders zijn dan persoonlijke notities van den kopiist, voor wiens persoonlijk gebruik het gecopieerde blijkbaar bestemd was.

Uit andere aanteekeningen, voorkomende in het HS. [1]), staat het boven iederen twijfel vast, dat het HS. eigendom geweest is niet van het Zwolsche huis, maar van het Heer-Florenshuis te Deventer. Gelijk wij nu reeds vroeger gezien hebben, behelst het niet alleen een autograaf van den Deventer Fraterheer Petrus Hoorn, maar bovendien andere levensbeschrijvingen van broeders uit het Heer-Florenshuis, vooral van Johannes van Hattem. Hieruit blijkt, dat de codex van het begin af moet thuis behoord hebben in het Heer-Florenshuis te Deventer.

Maar ook het haastige, slordige afschrijven — dat wij anders van de Fraterheeren niet gewend zijn — geeft ons te denken. In verband met de nauwkeurige aangifte van den datum van het voltooien der kopie levert het ons een nieuw bewijs voor onze stelling: *dat verreweg het grootste gedeelte van dit HS. te Zwolle in het Fraterhuis, naar daar voorhanden origineelen, door een lid van het Fraterhuis te Deventer, tijdens een herhaald kort oponthoud aldaar, in der haast afgeschreven is.*

Vergelijken wij de verschillende data onderling, dan komen wij tot de slotsom [2]):

---

1) Zie p. LXXXVI vv.

2) De data voorkomende in het HS. zijn de volgende:

fol. 114v anno 1501 quarta feria Pentecostis (2 Juni).
„ 140r anno Domini 1494 (??) Medardi Episcopi (8 Juni).
„ 164v Medardi Episcopi anno Domini 1501 (8 Juni).
„ 176v Scripsi anno 1501 in die Sancte Margarete Virginis in Zwollis (13 Juli).
„ 192v Scripsi anno 1501 Ghertrudis Virginis (17 Maart).
„ 205v onleesbaar.
„ 235v 1501 Oswaldi (5 Augustus).
„ 284v anno Christi 1497 8 (octava) autem penthecostis scripsi hec (21 Mei).

1. dat het laatste gedeelte van den codex, handelende over den broeder Johannes van Hattem, procurator van het Heer-Florenshuis te Deventer, het oudste is en geschreven tijdens de octaaf van Pinksteren van het jaar 1497 [1];
2. dat hierop volgt de levensgeschiedenis van Zwedera van Runen (fol. 185r—192v) en hoogst waarschijnlijk ook fol. 179v—185, handelende eveneens over zusters uit Deventer, geschreven den 17 Maart 1501;
3. dat verder in het jaar 1501 al het andere is geschreven, en wel achtereenvolgens: fol. 109—115 over de eerste stichters van het klooster Sint Agnietenberg, of beter het Iste—IVde kapittel uit de kroniek van dit klooster, *quarta feria Pentecostis*, dus des Woensdags na Pinksteren, dus wederom tijdens de octaaf van dit feest;
4. fol. 149r—165r, behelzende de levensgeschiedenis van Salome, priorin van het klooster Diepenveen, zes dagen later, nl. op het feest van Sint Medardus, dat valt op den 8 Juni, dus in de tweede week na Pinksteren;
5. fol. 169r—176r, de levensregels van bovengenoemde kloosteroverste, een goede maand later, nl. den 13 Juli, en ten slotte;
6. fol. 235v vv., behelzende de gedichten van den Zwolschen rector Dirk van Herxen, den 5den Augustus.

Uit de eigenhandige aanteekening van den kopiist weten wij nu met zekerheid, dat N°. 5 te Zwolle geschreven is.

Vestigen wij nu onze aandacht op de levensgeschiedenis, voorkomende onder N°. 4, dan springt ons onmiddellijk in het oog, dat én N°. 5 én N°. 4 nagenoeg hetzelfde onderwerp behandelen, over een en dezelfde persoon loopen en dus hoogstwaarschijnlijk in een en denzelfden codex voorkomen, een codex, die zonder eenigen twijfel te Zwolle berustte. Hierop wijst ook, dunkt mij, het verschil van datum. De kopiist moest wachten, totdat hij bij gelegenheid het origineel kon raadplegen.

1) De dubieuse dateering op fol. 140r „anno Domini 1494" meen ik hier buiten beschouwing te moeten laten.

Uit den inhoud van N°. 3 en N°. 6 en uit hetgeen ik reeds vroeger omtrent de kroniek van Sint Agnietenberg gezegd heb, blijkt voldoende, dat ook hier alles pleit voor de veronderstelling, dat de HSS. te Zwolle berustten en de afschriften te Zwolle gemaakt zijn.

Aangenomen, dat dit nu feitelijk het geval is — waaraan ik niet twijfel — dan moeten de afschriften gemaakt zijn door een Broeder uit Deventer, die herhaaldelijk naar Zwolle kwam — en wel ambtshalve. Dit laatste blijkt genoegzaam uit de aangegeven data. Want afgezien van N°. 1, zijn N°. 3 en 4 geschreven óf in de octaaf van Pinksteren óf in de tweede daarop volgende week. Nu staat het onomstootelijk vast, dat het bestuur der Broederschap, bepaaldelijk dat van de Nederlandsche congregatie, het colloquium Zwollense, in handen lag van de rectoren van de Fraterhuizen van Zwolle, Deventer en Hulsbergen en dat het hoofd van dit centrale gezag de rector van het Fraterhuis te Zwolle was. Vandaar dat in het belang van een geregeld bestuur en den goeden gang van zaken, geregelde besprekingen plaats hadden, en dat, behalve op het jaarlijksche colloquium, ook op andere dagen de rectoren van Deventer en Hulsbergen te Zwolle vertoefden. Rector van het Heer-Florenshuis was echter Jasparus van Marburg († 1 Sept. 1502) [1]).

Nemen wij het bovenstaande in aanmerking, dan wordt het ten minste hoogstwaarschijnlijk, dat niemand anders dan de rector van het Heer-Florenshuis te Deventer, Jaspar van Marburg, de verzamelaar van de door andere

1) Jaspar van Marburg is volgens Lindeborn, Historia Episc. p. 105, in 1501 overleden. In het Necrologium van het Heer-Florenshuis (bij Dumbar, Kerk. en Wereldl. Deventer, I. p. 618) echter staat: „In die Sancti Egidii (1 September) obiit dilectus pater noster dominus Jasparus Marburch anno Domini MVcII." Jasparus moet dan ook de Deventer rector geweest zijn, die in 1501 eenige Duitsche huizen visiteerde. In de „Protokolle" van 1501 van Hildesheim staat immers: „Item eodem anno in die Sancti Mathei apostoli et evangeliste (21 September) visitaverunt domum nostram pater Daventriensis et Marpurgensis et ulterius perrexerunt cum rectore domus hujus et visitaverunt domum Magdeburgensem, Casselensem et Marpurgensem."

geschreven traktaten en tevens de afschrijver is van al de biographieën, die door ééne hand geschreven zijn [1]).

Omtrent de geschiedenis van dit HS. valt met zekerheid niet veel te zeggen. Men zal het met mij eens zijn, dat, met het oog op de data, die in het boek zelf vermeld staan en de wordingstijd er van nauwkeurig aangeven, de verzamelband in zijne tegenwoordige samenstelling en gedaante niet vóór Augustus 1501 ontstaan kan zijn. Nadat hij daarop een tijdlang, vermoedelijk tot den dood van Broeder Henricus Reklinghausen, in gebruik was geweest van dezen, was of kwam hij in de bibliotheek van het Heer-Florenshuis te Deventer. Hierin bleef hij vermoedelijk tot aan de opheffing van het huis in 1580. Welke zijne verdere lotgevallen geweest zijn, valt moeilijk te zeggen.

Te Deventer, zooals elders overal hier te lande, had de magistraat bij de opheffing der kloosters en gestichten op niets anders het oog dan op het naasten van de goederen er van. Niets werd dan ook onbeproefd gelaten om in het bezit te komen van de rechtstitels van die eigendommen. Andere documenten of boeken waren voor hem waardeloos. Voor vele fanatieken zelfs waren bullen, aflaatbrieven of heerlijk verluchte kerk- en getijdeboeken

---

1) Behalve de rector zou nog hoogstens de procurator van het Heer-Florenshuis als schrijver en verzamelaar van ons HS. B. in aanmerking kunnen komen, omdat ook hij niet aan de strenge residentieplicht der Broeders gebonden was. Maar diens herhaalde bezoeken aan Zwolle zijn minder gemotiveerd dan die van den rector. Van dezen weten wij bovendien, dat hij in 1501 als afgevaardigde van het Colloquium Zwollense dat van Munster bezocht (Döbner, Annalen, p. 212) en dat hij in het najaar van 1501 tenminste enkele Duitsche huizen visiteerde. (Zie p. CI noot 1.) Herhaalde besprekingen der hoofden van het Colloquium Zwollense zullen derhalve te Zwolle wel noodzakelijk geweest zijn. Verder pleit voor mijne veronderstelling de samenstelling van den codex uit origineelen en afschriften, die door andere en door den verzamelaar vervaardigd zijn. Immers niet de procurator, maar de rector was het hoofd van het huis. Zonder diens toestemming mocht niemand iets bezitten en zeer zeker zullen de origineelen van levensbeschrijvingen van G. de Groote, in ons geval dien's „vita" van Petrus Horn, niet ter beschikking van den procurator, maar van den rector geweest zijn.

een gruwel. Er zijn bewijzen, dat juist de geletterden [1]) zich schuldig maakten aan het barbarisme — het verscheuren en vernielen van die heerlijke getuigen van kunstzin en smaak hunner voorouders. Voor de katholieken echter en vooral voor de overgebleven kloosterlingen waren juist deze stukken van de grootste waarde. Voor hen was een privilegie, van paus of bisschop verkregen, meer waard dan de eigendomsbewijzen van hunne bezittingen. Keerde het politieke blaadje, dan konden zij die wereldsche goederen gemakkelijk weer terugkrijgen; maar wat thans achteloos en waardeloos weggeworpen werd later weêr te krijgen, was òf onmogelijk óf slechts met de grootste moeite en vele kosten te herwinnen. Zooveel het in hun macht was, trachtten zij dan ook die documenten en kostbare boeken te redden.

Pas later, toen de dolle vernielingsroes iets tot bedaren was gekomen, begrepen heldere hoofden, dat men het kind met het bad had uitgegoten, dat behalve geld en vaste goederen — de nervus rerum voorzeker — er toch ook nog andere dingen op de wereld zijn, die hooge, ja hoogere waarde hebben dan dat, wat men meestal in phariseïsche wereldverachting het slijk der aarde noemde. Maar alvorens men tot dit besef kwam — een idée dringt maar langzaam door, ook bij zestien- en zeventiendeeeuwsche magistraatspersonen — verliepen vrij wat jaren, en ook te Deventer besloten de vroede mannen pas in 1597 [2]) de boeken en handschriften, uit het Heer-Florenshuis afkomstig, voor de Stedelijke Bibliotheek te annexeeren. In 1629, dus dertig jaren later, liet de raad zelf een onderzoek instellen naar boeken, die uit Deventer kloosters afkomstig waren, om die in de Stadslibrie te plaatsen.

Raadpleegt men de catalogussen van deze belangrijke

---

1) Eene droevige vermaardheid heeft zich door het vernielen van mis- en andere boeken o.a. verworven de rector der school in Den Briel: Dierick Cock. (Vergl. Nijhoffs Bijdragen, 1855 p. 149.)

2) Vergl. hierover de mededeelingen betreffende de bibliotheek te Deventer door D. A. Brinkerink in het Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht, deel XXV.

boekerij, dan moet men toegeven, dat nog vrij wat terecht gekomen is; maar voor een vakman beteekent dit toch maar een schamele rest. De beste, waardevolste stukken, afkomstig uit kerken en kloosters van Deventer, zijn er niet. Die moet men zoeken óf in het Aartsbisschoppelijke museum te Utrecht óf in binnen- en buitenlandsche bibliotheken.

Of nu ons HS. B ooit deel heeft uitgemaakt van de Stedelijke Librie van Deventer, is bij gemis aan oude catalogussen dier boekerij niet na te gaan. Ik acht dit echter op grond van het volgende onwaarschijnlijk.

De geleerde Jezuiet Heribertus Rosweydus, de eigenlijke stichter van het geleerde genootschap: „de Bollandisten", gaf in 1626 te Antwerpen achter zijne *Vindiciae Kempenses* de biographie van Gobelinus van Kempen, die in ons HS. [1]) voorkomt, uit. In eene noot zegt hij, dat hij deze levensbeschrijving ontvangen heeft van „Arnoldus toe Boecop [2]), sedulus antiquitatis Belgicae investigator".

Ik heb die levensbeschrijving met den tekst van ons HS. B vergeleken en bevonden, dat behalve in de schrijfwijze geen bijzonder noemenswaardige afwijkingen er in voorkomen. Nu heeft Arnoldus toe Boecop of gedaan zooals vele van zijne ordensgenooten [3]), nl. de origineelen

1) Zie p. LXXXIX noot 6.

2) Volgens Van der Aa, (Biogr. Woordenboek) was Arnold toe Boecop geboren te Zutphen in het jaar 1585. B. P. Velthuysen houdt hem echter voor een Kampenaar. Volgens hem zou hij vermoedelijk de zoon zijn van Derk toe Boecop en Eyfje van Wije (Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht, XXV, p. 148 de noot). Zeker is, dat Arnold een bloedverwant was van den bekenden Kampenaar Arent toe Boecop, die omtrent 1580 overleed. Arnold trad in Duitschland in de orde der Jezuieten. Op eene reis door de Nederlanden werd hij gevangen genomen. Hij stierf den 19 Februari 1622, zeer waarschijnlijk tengevolge van vergift, hem in de gevangenis toegediend. Zijne aan theologische, philosophische en juridische werken rijke bibliotheek was tusschen 1610—1620 naar Emmerik overgebracht en aldaar met die van de Jezuieten vereenigd. Zij maakt thans deel uit van de Gymnasial-Bibliothek aldaar. (Köhler J., Nachträge und Berichtigungen zu dem I. Teil des Rückblicks auf die Entwicklung des höheren Schulwesens in Emmerich von seinen Anfängen bis zur Gegenwart. Osterprogramm des Gymnasiums zu Emmerich 1883, p. 108.)

3) Vergl. p. XLIX noot 3.

naar Antwerpen gezonden óf een afschrift genomen van de biographie in kwestie en die alleen aan P. Rosweydus gezonden. Rosweydus laat ons hieromtrent in het onzekere. Is het eerste nu het geval, dan was ons HS. reeds vóór 1622 te Antwerpen in de Bibliotheek van de P. P. Jezuieten en zal dan zeer zeker niet uit de Deventer bibliotheek ontvreemd zijn. Want ons HS. behoort onder die categorie boeken, waaraan men omstreeks 1580 de minste waarde gehecht heeft. In lateren tijd had men er ook niet veel meê op; want deze onschuldige levensbeschrijvingen behelsden vaak dingen, die lastig en onaangenaam konden worden, vooral in tijden van politieke onzekerheid. Men hield ze dus òf schuil bij katholieken òf voor het oog van nieuwsgierigen goed weggesloten in de stads- of landskist.

Wanneer wij nu aannemen, dat het handschrift vóór 1622 door Arnold toe Boecop naar Antwerpen zou gezonden zijn, dan moeten noodgedrongen de argumenten vervallen, waarmêe men bewijzen wil [1]), dat de geleerde Deventenaar Johannes Lindeborn [2]) het HS. zou gebruikt

---

1) Vergl. p. CXII v.

2) Johannes Lindeborn was omtrent 1630 te Deventer geboren. Hij studeerde te Keulen, waar hij ook den graad van lic. theol. verwierf. In 1656 werd hij kapelaan van de St. Nicolauskerk te Utrecht. Den 23 Juni 1671 werd hij pastoor van die kerk en later ook provicarius van het bisdom Deventer. Hij overleed 15 Augustus 1696 te Utrecht. Te vergeefs heb ik tot heden naar de voor de geschiedenis der Broeders van het gemeene Leven zoo belangrijke wetenschappelijke nalatenschap van Lindeborn gezocht. Zijn bekend werk, de „Historia sive Notitia Episcopatus Daventriensis", dat in 1670 te Keulen verscheen, is immers maar een klein gedeelte van zijn oorspronkelijk werk. Mijn vermoeden, dat deze nalatenschap zou gekomen zijn in het Archief of de boekerij van de Oud-Bisschoppelijke Clerezij te Utrecht, heb ik als onhoudbaar laten vallen, omdat in dit geval zeer zeker én van Heussen én van Rhijn er gebruik van gemaakt en het in hun werk vermeld zouden hebben. De Zeer Eerw. heer deken van Sneek B. P. Velthuysen maakt mij oplettend op eene aanteekening van den heer F. P. A. Heerkens, die de „Aanteekeningen van Arn. Moonen op Lindeborn's Historia Episcopatus" liet copieëren (Moonen's HS. berust in de Bibliotheek van Nederlandsche Letterkunde te Leiden en het HS. Heerkens in die van de Vereeniging van Overijsselsch Regt en Geschiedenis te Zwolle), en voor die kopie schreef: „Moonen maakt dikwerf melding van het HS. van Lindeborn en zegt in eene aanteekening ad p. 68, dat S. G. van

hebben, want deze was in genoemd jaar nog niet geboren. Hoewel nu deze argumenten voor mij geenszins overtuigend en klemmend zijn, wil ik echter voorloopig aannemen, dat Arnold toe Boecop inderdaad aan Rosweydus een afschrift van de vita van Gobelinus de Kempis gezonden heeft. De Zeer Eerwaarde heer J. van den Gheyn S. J., conservator der Handschriften aan de Koninklijke Bibliotheek te Brussel en lid van het genootschap der Bollandisten aldaar, — wien ik vele inlichtingen te danken heb — deelde mij op mijne vraag mede, dat de P. P. Jezuieten, in vreemde landen vertoevende, aan hunne ordebroeders, de Bollandisten te Antwerpen, tal van afschriften uit de verschillendste HSS. gezonden hebben. Ook een ander argument, dat volgens mijne meening voor de aanneming van overzending van het HS. vóór 1622 pleitte, nl. de handschriftelijke aanteekeningen van den Bollandist C. Janning S. J., die er in voorkomen [1]), ontzenuwde P. van den Gheyn door de vriendelijke mededeeling, dat P. Janning pas in het jaar 1723 overleden is. Er staat ons dus van dezen kant niets [2]) in den weg om aan te nemen, dat het HS. door Lindeborn is gebruikt en pas na diens dood en in 1696 in de bibliotheek der P. P. Bollandisten is gekomen. Hierin is het gebleven totdat de bibliotheek der P. P. Bollandisten door den staat werd genaast en ten laatste met de Koninklijke Bibliotheek te Brussel [3]) werd vereenigd. In welk jaar die inlijving van ons HS. in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel plaats had, kan met zekerheid niet gezegd worden. Immers de inlijving der Bibliotheek van de P. P. Bollandisten

---

Rhenen in 1665 daaruit excerpten gemaakt heeft". — Op eene aanvraag bij het Rijksarchief te Arnhem gedaan, wáár thans de nalatenschap van Van Rhenen berust, werd mij echter medegedeeld, dat handschriften van Lindeborn of excerpten uit diens werken aldaar niet aanwezig zijn.

1) Vergl. p. LXXXVI noot. 2

2) Vergl. echter p. CXII v.

3) Betreffende de Koninkl. Bibliotheek te Brussel vergelijke men: Tiberghien, A., De Koninklijke Bibliotheek te Brussel, in: Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen, jaarg. III. N°. 3 blz., 163—184 en de aldaar aangehaalde bronnen.

had niet in eens, nl. na de opheffing der orde der Jezuieten in 1773, plaats. P. van den Gheyn had de goedheid mij mede te deelen, dat nog een tweede naasting in het jaar 1826 plaats gehad heeft. Wij mogen dan ook met zekerheid aannemen, dat in het jaar 1827 het HS. B in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel aanwezig was.

In welke verhouding staat nu HS. B tot HS. H óf omgekeerd?

Ten einde die verhouding na te gaan laat ik hier de eerste kapittels van de Narratio, zooals die in HS. B fol. 94r voorkomen, volgen. Om plaatsruimte te sparen [1]), plaats ik den tekst uit HS. H er niet naast, maar verzoek den lezer de analoge plaatsen uit dit HS. op p. 1—42 na te willen slaan.

„De inchoatione primaria domus clericorum S. Gregorii in Zwollis ex libro fratris Jacobi de Traiecto.

(A)nno Domini M°CCC°LXXVII° cum tota pene Germania per latam viam, religiosi quam laici, incederet, que ducit ad mortem, ita ut communiter tam laxam vitam ducerent et nullum esset ordinate vivens in tota provincia monasterium, exceptis raris Carthusiensibus claustris, placuit Domino suscitare ingentem Gerardum Magnum Daventriensem, in omni scientia doctissimum, annorum circiter triginta trium, qui venerabilis magister, relictis prebendis duabus et omni ornatu seculi, gratia Dei misericorditer adjutus, postquam in Monichusen monasterio Carthusiensi prope Arnhem in habitu clericali per aliquot tempus mortificationi et spirituali profectui studuit, hortatu prioris conventus illius Daventriam rediit, accingens se prout Deus voluit ad predicandum veritatem populo Dei, conversionem a sceleribus quoque et vitam emendatiorem. Accepta itaque auctoritate predicandi a domino Florentio, protunc episcopo Traiectensi, per totam diocesim Traiectensem cepit evangelizare verbum Dei devote

1) Zie p. LIII noot 4.

et ferventer, ita ut commoveret clerum cum populo, et multos dirigeret in viam rectam, qua itur in regnum Dei. Cum autem predicaret in oppido Zwollensi, multos tam clericos quam laicos convertit, inter quos erant pastor ecclesie, dominus Reynerus de Drynen, magister Johannes Cele, rector, et alii multi; laicorum vero ex numero erant Johannes Eskens de Ummen, cecus, Wittecoep et Wychmannus Ruerinc. Anno igitur Domini M°CCC°LXXXIIII°, qui erat ultimus annus vite magistri Gerardi et annus a nativitate ejus quadragesimus, a conversione vero ejus . . . . [1]), emit ab istis prenominatis tribus laicis domum ad spiritualem usum, ut scilicet in ea habitantes segregatam a saeculari conversatione ducerent vitam et Dei famularentur, viventes in communi, et devotos susciperent hospitio. Cumque emisset ab his laicis domum, ne scilicet post mortem eorum ad heredes eorum perveniret, magister Gerardus iterum introduxit venditationem in illam inhabitandam, et duxerunt ibi vitam communem, manibus laborantes pro posse, et spiritualibus studiis insteterunt usque ad mortem magistri Gerardi. Qui ante exitum suum commendavit domum illam ad eosdem usus domino Florentio et domino Johanni de Gronda, discipulis suis in Daventria; quia quidam ex ipsis devotis, quos posuerat in domo illa, desiderio secretioris vite permoti, profecti sunt ad Montes Nemelenses cum magistro Gerardo ad fundandam ibidem novam congregationem, que et fundata est ibi post mortem magistri Gerardi, que congregatio nunc est conventus regularium dictus vulgariter Mons Sanctae Agnetis, et incepta est eodem anno, quo obiit magister Gerardus. Domus vero illorum devotorum, postquam discesserant, per dominum Florentium et suos locata est aliis quibusdam devotis scolaribus, quos dominus Henricus Goude, fervidus predicator populi et rector sororum Conventus antiqui Beginarum, converserat, qui habitabat in proxima domo terminarii Minorum Campensium. Transactis autem annis aliquot, conjunxit se illis devotis clericis Meynaldus de Windesim, vir dives

---

1) Het jaargetal is niet ingevuld.

cum fratre suo Witone, ducens communem vitam cum illis. Et pariter commorantes emerunt a curato ecclesie, domino Regnero, ortum quemdam juxta domum, ad ecclesiam pertinentem, capittulo Daventriensi consentiente, quia consules Zwollenses nolebant domos spirituales erigi in locis sue ditioni subjectis. In hoc orto erecte sunt domus, quas jam fratres inhabitant. Cumque jam multiplicati essent ibidem devoti, desideraverunt a domino Florentio, ut mitteret illic unum de suis clericis pro instructione modi et conversationis, que erat Daventrie in domo sua. Et missus est Gerardus Kalker, clericus, et ordinatus est rector ante sacerdotium, et postea sacerdos factus domum illam laudabiliter rexit et incepit congregationem in Monte S. Jheronimi et in Albergen, et completis in regimine annis .... [1]) requievit in Domino anno Domini 1406° in vigilia vigilie Nativitatis Domini, anno vite sue XXXVI°, et successit ei in regimine domus dominus Theodericus Herxen annorum XXIX [2])."

Vergelijken wij nu den voorstaanden tekst, waarvan uitdrukkelijk gezegd wordt, dat hij *ex libro fratris Jacobi de Trajecto* en dus van onzen Jacobus de Voecht stamt, met den tekst, voorkomende in HS. H, dan komen wij noodzakelijk tot de conclusie, dat deze paar folios uit HS. B een kort uittreksel behelzen van fol. 1—10^v incluis van HS. H [3]), en dat klaarblijkelijk én de dispositie én de redactie van de bron van HS. B eene geheel andere moet geweest zijn dan die, volgens welke HS. H is geschreven.

Dit verschil van redactie van HS. B met die van HS. H valt echter niet alleen hier, maar ook, al is het dan niet in even sterke mate, voor de rest van de Narratio te constateeren. In de uitgave van HS. H heb ik op dit verschil herhaaldelijk gewezen en den afwijkenden tekst van HS. B in de noten medegedeeld. Deze afwijkingen

---

1) Het getal is niet ingevuld.

2) Het afschrift van dezen tekst werd mij welwillend verstrekt door den heer conservator der HSS. te Brussel, den R. P. J. van den Gheyn S. J.

3) Vergl. p. 1—42.

zijn nu dikwijls van dien aard, dat de beide berichten met elkaar niet stroken. Een enkel voorbeeld diene tot staving van deze bewering. Om plaatsruimte te sparen, verwijs ik naar p. 126 dezer uitgave. In Cap. L „De *unanimi* fratrum electione et promotione (Alberti Calcar) in rectorem domus nostre tertium" wordt nog eens door de Voecht herhaald, dat die keuze „*concorditer*" had plaats gehad. In HS. B (zie noot 1, t. a. pl.) lezen wij echter, dat „*maxima pars vocum cecidit super Albertum*".

Dit verschil van „*unamini*" „*concorditer*" en „*maxima pars*" wordt nog iets verscherpt door een bericht, voorkomende in HS. B fol. 218, waar wij betreffende Hendrik van Herxen het volgende lezen: „Expletis autem in officio procurature annis xlvii unanimiter electus est in rectorem domus, *nam in electione domni Alberti*, *predecessoris sui*, *pene in vocibus eligencium cum illo equiparabat*". In HS. H [1]) ontbreekt deze laatste zinsnede geheel.

Is nu HS. B in enkele kleine onderdeelen vollediger dan HS. H, toch staat het onomstootelijk vast, dat HS. H in het algemeen een veel vollediger tekst behelst dan HS. B. Dit verder aan te toonen, acht ik overbodig, omdat dit reeds in het voorafgaande overtuigend bewezen is. Alleen ééne aanhaling uit beide HSS. moet ik nog met elkaar vergelijken ten bewijze, dat HS. B enkele jaren ouder moet zijn dan HS. H. Het bericht betreffende het overlijden en de begrafenis van den rector Hendrik van Herxen levert ons hiervoor het onomstootelijk bewijs. Ik laat hier den tekst van HS. B fol. 218^{v} volgen en verwijs ter vergelijking naar p. 205 van deze uitgave [2]):

„Dilectus Deo et hominibus pater carissimus domnus Henricus obdormivit in Domino in die Sancti Marcelli Pape et Martiris 3a hora de mane anno Domini 1487, sepultus Zwollis in cimiterio sancte Michaelis Archangeli juxta murum ecclesie et post columnam exteriorem, que est vicina ostio meridionali. Quod factum credimus divina

1) Vergl. p. 188, Cap. LXXXV.
2) Vergl. p. LIII noot 4.

disposicione, quia semper humilia amaverat atque secreta. Amici seculares aliud desideraverant, ut scilicet in ecclesia sepeliretur; sed fratres eos acquiescere fecerunt, quia proposuerant mortuos suos exinde juxta illum sepelire debere. Quod autem ad Windesem delatum non est corpus ad predecessores, haec causa fuit, quod hoc tempore Isula fluvius confracto aggere totum itur intermedium occupaverat et insuper gelu validum aquas congelaverat, ita ut nec curru nec navi pateret iter ad sepeliendum."

Uit de vergelijking van de beide teksten blijkt, dat in HS. B alleen melding gemaakt wordt van de begrafenis van Hendrik van Herxen op het kerkhof der parochie van Sint Michiel te Zwolle, maar dat met geen enkel woord gerept wordt van de uitgraving en de overbrenging van diens overblijfselen naar het kerkhof der Broeders, en nog veel minder van het begraven van Broeders, die na 1501 overleden zijn, op hun eigen kerkhof, naast hun beminden rector, zooals dit verhaald wordt in HS. H. Uit de origineele stukken blijkt echter, dat de Broeders pas in de tweede helft van het jaar 1501 een eigen kerkhof hebben gekregen.

Nemen wij hierbij in aanmerking dat, zooals ik elders heb aangetoond, op grond van den tekst, voorkomende in HS. H, dit HS. niet vóór het jaar 1503 geschreven en dus ook niet voltooid kan zijn [1]), dat het echter op grond van de dateeringen, voorkomende in HS. B [2]), onomstootelijk vaststaat, dat dit HS. in Augustus van het jaar 1501 voltooid was, en uit andere dateeringen overtuigend blijkt, dat het jongste gedeelte er van tusschen de jaren 1497 en 1501 naar een exemplaar van de Narratio te Zwolle gecopieerd is, dan komen wij, om de groote en veelvuldige afwijkingen van de beide HSS., tot de conclusie, dat zij naar twee verschillende redacties van het handschrift van de Voecht zijn gecopieerd; dat HS. B hoogstwaarschijnlijk een afschrift is van het oorspronkelijk ontwerp of de eerste redactie van de

1) Vergl. p. LXXIX.
2) Vergl. p. XCIX noot 2.

Narratio en dat HS. H eene kopie behelst van de later door de Voecht meer uitgewerkte en definitief bepaalde redactie der Narratio.

Voor de juiste beantwoording der vraag, wanneer heeft de Voecht de Narratio geschreven, moet de bovenstaande tijdsbepaling als terminus ante quem dienen: voor de redactie van HS. B het jaar 1501 en voor de redactie van HS. H na 1503.

Beide handschriften nu leveren ons genoegzame gegevens om den terminus post quem te kunnen aantoonen. Reeds geheel in het begin vermelden beide immers het Minderbroedersklooster te Kampen. HS. H. vermeldde reeds fol. 3r [1]) van de bewoners daarvan „qui *tunc* Gaudentes erant". Toen de Voecht dit Cap. schreef, waren de bewoners dus geen Gaudenten meer; het klooster was gereformeerd, de Observanten hadden er reeds bezit van genomen. Deze reformatie van het Minderbroedersklooster te Kampen had echter pas na 16 Juni van het jaar 1478 [2]) plaats. Ergo moet de Voecht met het schrijven van de Narratio na dien datum begonnen zijn.

Op fol. 41v van HS. H [3]) vermeldt de schrijver den verkoop van het klooster te Vucht door de zusters aan de Karthuizers. Deze verkoop nu had plaats in het jaar 1473 [4]). Het laatste Cap. van HS. H behelst de levensbeschrijving van den broeder Reiner van Maastricht, van wien verhaald wordt, dat hij overleden is den 4den Februari 1489 [5]).

Beide HSS. vermelden, dat Johannes Kockman de zesde rector van het huis geweest is. Daar nu diens voorganger

---

1) Vergl. p. 5.

2) Vergl. p. 15 noot 3. — Men vergl. ook: Schlager, P., Beiträge zur Geschichte der Kölnischen Franziskaner Ordensprovinz im Mittelalter; Köln 1904, p. 145.

3) P. 146.

4) Ibidem noot 3. Vergl. ook J. B. H., Oorsprong van het Karthuizerklooster te Vucht, Taxandria, jaarg. VII, p. 22v.

5) Zie p. 212.

Lodewijk Philippi van Bazel pas in het jaar 1490 overleden is [1]), kan Johannes Kockman eerst in dit jaar rector geworden zijn. Hieruit volgt echter, dat het cap. LXVII [2]), handelende over het overlijden van den derden rector Albert van Calcar, waarin Johannes Kockman in zijne kwaliteit van lateren zesden rector wordt vermeld [3]), niet vóór het jaar 1490 kan geschreven zijn.

Vatten wij nu deze bewijzen, getrokken uit het begin, het einde en het midden van de „Narratio" samen, dan komen wij tot de slotsom, dat de Voecht zijn werk tusschen de jaren 1490—1500 vervaardigd moet hebben.

Reeds door anderen is aangetoond, dat HS. B door Lindeborn gebruikt moet zijn [4]). Ik kan derhalve tot enkele opmerkingen en het geven van één bewijsplaats mij bepalen. Immers thans, nu door de gedeeltelijke uitgave van HS. B eene vergelijking met de Historia Episcopatus Daventriensis gemakkelijk valt, is het naast elkaar leggen van de correspondeerende plaatsen van de twee werken voldoende, om talrijke overeenstemmende plaatsen, betreffende het Fraterhuis te Zwolle, onmiddellijk aan te toonen. Maar dan zal ook dadelijk in het oog vallen, dat Lindeborn, indien hij inderdaad ons HS. B. gebruikt heeft, zich niet met philologische nauwkeurigheid aan den tekst van zijne bron houdt, maar nu eens een woord door een beter Latijnsch woord vervangt, dan weer een zin omzet, of eindelijk maar een uittreksel geeft uit een lang betoog. Deze overtuiging wordt bevestigd door het naast elkaar plaatsen van de berichten, voorkomende bij Lindeborn en in HS. B betreffende de fundatie van het Fraterhuis te Culm. Door dit te doen, meen ik tevens het afdoende bewijs te leveren, dat Lindeborn ons HS. H niet gebruikt heeft.

---

1) Vergl. p. 171 noot 10 en p. 211.
2) Vergl. p. 169v.
3) Vergl. ook p. 172 noot 7.
4) Vergl. o. a. Brinkerink, D. A., De „Vita venerabilis Joannis Brinckerinck," in: Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis, I. blz. 329.

HS. B.

Convocavit aliquando dominus Egbertus ter Beec, rector congregacionis Domus Domini Florencii in Daventria, patrem Albertum cum omnibus fratribus suis ad amicabile colloquium et caritativum convivium in predium suum Middelen dictum, ad confirmandam antiquam caritatem feria 4a infra octavas Pentecostis anno 14 . . (sic), et habuerunt pariter fratres utriusque domus letam diem. Prandio vero facto, consedimus pariter sub divo (fol. 221v) et ecce advenit quidam nomine Balthasar de Prucia (qui aliquando visitaverat Zwollis, commorans cum ceteris scolaribus sub custodia fratrum) et coram omnibus genua flectens, rogavit cordialissime patres, ut tractarent et convenirent, quatenus aliqui fratres secum pergerent in Prucia ad fundandum novam congregacionem in oppido Culmensi, promittens fidelem assistenciam et allegans, quam magnum fructum ibidem fratres facere possent, quia ibi esset messis multa, operarii vero paucissimi; et

Lindeborn, Historia Episc. Daventriensis p. 126v.

Convocaverat aliquando Dominus Egbertus ter Beeck, Rector Daventriensis, P. Albertum, Rectorem Zwollanum cum suis omnibus Fratribus ad amicabile colloquium et charitativum convivium in praedium suum Middelen intra Daventriam et Zwollas medium ad confirmandam charitatem antiquam quinta feria infra Octavam Pentecostes habueruntque utriusque Domus Fratres laetum diem pariter. Prandio vero facto considentes sub dio, advenit quidam de Pruissia Balthasar nomine, qui aliquando scholas visitaverat Zwollis sub Fratrum custodia, et genua flectens coram omnibus rogabat cordialiter Patres ut tractarent et convenirent in unum, quatenus Fratres aliqui secum pergerent in Pruissiam Congregationis novae fundandae gratia in oppido Culmensi, promittens fidelem assistentiam et allegans qualis fructus animarum ipsos maneret, cum esset messis multa, operarii pauci et paucissimi. Ad hoc opus Dominus Albertus ex chari-

dominus Albertus ex latitudine caritatis onus illud et opus assumpsit rogatu domini Egberti, quia frequenter significaverat, se non affici ad plures congregaciones inchoandas in hac regione, ubi devoti et monastica multiplica sunt, sed magis in locis distantibus, ubi eo major esset necessitas, quanto devotio rarior et post hoc eciam carior et uberior ad fructificandum in aliis. Tempore ergo oportuno misit illuc cum prefato Balthasar fratrem Johannem Westerwolt cum duobus aliis clericis, cum aliquantis pecuniis et aliis requisitis. Et cum provenissent, invenerunt civitatem depauperatam et paucos inhabitantium, et obtento domistadio parvo iidem, a quibusdam graciose suscepti sunt, aliis murmurantibus et dicentibus: „Qui sunt isti"? aliis vero: „Quia boni sunt". Aut ipsi dixerunt: „Venimus ad profectum juvenum vestrorum, ad informandos eos in virtutibus et scienciis, prout fit in partibus occidentalibus". Inceperunt igitur in magna paupertate et multa opprobria sustinuerunt, precipue ab indisciplinatis monachis, qui tum modo ibidem repe-

tatis latitudine se extendit ex rogatu Domini Egberti caeterisque annuentibus, quia significaverat frequenter non se affici ad plures Congregationes erigendas in regione hac sua, ubi Monasteria erant multiplicata, sed magis in terra aliena et deserta ubi eo major esset necessitas quo rarior devotio et per hoc carior et uberior fructificatio. Misit ergo oportuno tempore illuc cum Balthasaro praefato F. Joannem Westerwold cum duobus Fratribus Clericis cum aliquantis pecuniis et requisitis aliis: quo cum pervenissent invenerunt pauperem vulgum despoliatum, civitatem desolatam: obtento autem habitaculo licet exiguo a quibusdam gratiose recepti sunt, murmurantibus aliis atque dicentibus: qui sunt isti? quibusdam dicentibus, quia boni sunt, aliis, quia mali: at ipsi respondebant: venimus ad profectum filiorum vestrorum informandos illos in virtutibus et scientiis prout in occidentibus terris fit. In magna itaque paupertate multa sustinuerunt opprobria praesertim a Monachis vagis et irreformatis, terra enim virtute

riebantur; nam sicut terra illa vastata fuit per bella, sic eciam ab hominibus religiosis desolata, ut nec pauci invenirentur, qui veritatem agnoscerent vel rectam viam docerent vel amarent. Quidam autem eorum, qui missi erant, pusillanimes facti et desperantes de profectu, assumpto secum rectore scolarium, redierunt in Zwollis, consummatis ibidem duobus annis. Sed rector dominus Westerwolt, licet angustiaretur undique, permansit tamen, stabiliter habitans in adjutorio Altissimi, laborans ultra vires tam corpore quam spiritu, qui post aliquot annos rediens Zwollis annunciavit profectum prosperum et multum fructum proventurum, si saltem adjutorium aliquod impenderetur. Dederunt igitur fratres Zwollenses et alie quedam congregaciones ei pecunias, et missi sunt a Zwollis plures fratres cum quibusdam juvenibus bone voluntatis, et ita crevit domus illa et fructum fecit et (crevit) usque in hodiernum diem.

vacua versa erat in vitiorum salsuginem ê malitia inhabitantium in ea, ita ut nec pauci invenirentur qui veritatem agnoscerent vel rectam viam docerent. Quidam igitur pusillanimitate tacti desperantes de profectu consummatis annis duobus assumpto secum Rectore Scolarium Zwollas redierunt, Dominus vero Joannes Westerwoldt, licet angustiaretur undique, permansit tamen stabilis habitans in adjutorio Altissimi laborans corpore et animo ultra vires. Qui post aliquot annos Zwollis annuntiavit profectum prosperum et fructum multum proventurum si saltem adjutorium aliquod impenderetur: dederunt igitur Fratres Zwollenses et aliae quaedam Congregationes pecunias quasdam et missi sunt a Zwollis Fratres plures cum juvenibus quibusdam bonae voluntatis, sicque crevit Domus illa et facit in hodiernum diem. haec é MS.

De overeenkomst van de beide teksten is inderdaad groot; maar het valt ook niet te loochenen, dat de afwij-

kingen veelvuldig en sterk zijn. Heeft Lindeborn letterlijk, zooals hij aangeeft, „e manuscripto" gecopieerd, dan moeten wij aannemen, dat hij een ander handschrift heeft gehad dan HS. B. Hoewel het een algemeen bekend feit is, dat de uitgevers der 17de eeuw zich zelden of nooit streng aan hun bron hielden, heb ik echter geen enkel bewijs gevonden, dat ook Lindeborn zich aan deze onnauwkeurigheid heeft schuldig gemaakt. Nemen wij hierbij in aanmerking hetgeen ik op p. CV omtrent de geschiedenis van HS. B heb betoogd, dan wordt iedere gegronde twijfel daaraan uitgesloten, dat Lindeborn ons HS. B niet heeft gebruikt en dat dus meer exemplaren van HS. B bestaan hebben. In welke mate echter de haast gelijktijdige HSS. vaak van elkaar afwijken, behoef ik hier niet nader te betoogen. Alleen wensch ik er nog op te wijzen, dat om het groote verschil, dat tusschen den tekst van HS. H en HS. B bestaat, het absoluut uitgesloten is, dat Lindeborn HS. H afgeschreven heeft.

III. *De Kroniek van het Fraterhuis te Doesburg* wordt door mij geregeld als **HS. D** geciteerd.

Betreffende dit HS. kan ik mij tot een korte mededeeling bepalen èn omdat ik het reeds in de Bijdragen en Mededeelingen der Vereeniging „Gelre" deel V blz. 383 kortelings heb beschreven, èn omdat ik genoodzaakt zal zijn bij de uitgave eene meer breedvoerige en nauwkeurige beschrijving er van te geven [1]).

Het HS. 142 × 105 mM. is geheel op papier geschreven en beslaat 406 beschreven bladzijden. Het is gebonden in een' modernen half lederen band, blijkbaar door een onnadenkenden binder. Immers door te veel afsnijden zijn vele marginale aanteekeningen gedeeltelijk verloren geraakt. Overigens is het HS. in zeer goeden staat. Het kleine, maar duidelijke schrift doet op den eersten blik een zestiende-eeuwsche hand erkennen. Hieruit blijkt — daar de inhoud van de kroniek loopt over de jaren 1432—

---

1) Vergl. ook p. 84 noot 8.

1572, — dat het HS. als geheel geen origineel zijn kan, maar ten minste gedeeltelijk eene kopie moet wezen. Op dit laatste wensch ik den nadruk te leggen, omdat ik tot heden niet heb kunnen uitmaken, of de schrijver van den codex niet ook de auteur van het laatste gedeelte van de kroniek is.

Het HS. is thans eigendom [1]) van den heer P. de Bruijn Tengbergen te Doesburg, die mij toestond ten behoeve van eene latere uitgave een afschrift er van te maken. Ik betuig den eigenaar hier gaarne mijnen oprechten dank voor zijne groote welwillendheid en waarlijk wetenschappelijke onbaatzuchtigheid.

Voor het eerst werd dit HS. gebruikt door Delprat voor de tweede uitgave van zijne „Verhandeling over de Broederschap van G. de Groote". Prof. W. Moll publiceerde dan in het Kerkhistorisch Archief, III. blz. 108—115, een uittreksel uit deze kroniek en wees nog eens op het belang er van voor de geschiedenis van de Hervorming in zijne Kerkgeschiedenis, II. 2, blz. 169 noot 4 en blz. 351. Behalve in: S. Muller Fz., Lijst van Noord-Nederlandsche Kronijken, blz. 86, werd het HS. sedert niet meer vermeld, totdat ik in de bovengenoemde „Bijdragen" het stuk (blz. 388—406) betreffende de „Fundatio Domus Viduarum" er uit publiceerde.

Behalve enkele uittreksels uit de kroniek, die ik in de noten van p. 56—60 en 85—87 verwerkte, ontleende ik aan dit HS. nog de Nos 8, 11 en 12 van Bijlage XVII.

IV. Als *Bijlage I* geef ik den Latijnschen en den Dietschen tekst van de twee „vitae" van de eerste rectoren van het Fraterhuis te Zwolle: Gerhardus Scadde van Calcar en Theodericus Hermanszoon van Herxen, zooals die voorkomen in HS. B en in het zoogenaamde Frensweger-handschrift. Betreffende HS. B en den daarin voorkomenden Latijnschen tekst heb ik verder geen

---

1) Het HS. werd den 3 April 1906 bij Frederik Muller te Amsterdam publiek verkocht en werd eigendom van het Rijksarchief-depôt in de provincie Gelderland.

bizonderheden te vermelden. Ik verwijs alleen naar de inhoudsopgave van dit HS. en het daar ter plaatse medegedeelde.

De Nederlandsche tekst van deze levensbeschrijvingen vond ik in afschrift in de bibliotheek van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis te Zwolle, waar het deel uitmaakt van de Verzameling Heerkens, N° 75 blz. 185—222. Het opschrift luidt: *„Het Frenswegér handschrift"*. Uit de bij het HS. gevoegde aanteekeningen blijkt vrij spoedig, dat het kopieën bevat van fol. 131—137 uit een handschrift, behoorende tot de bibliotheek van het Regulierenklooster te Frenswegen [1]), in het voormalige graafschap Bentheim gelegen. Ze zijn zeer duidelijk geschreven door eene hand uit de eerste jaren der vorige eeuw, waardoor tal van stukken, in de Verzameling Heerkens berustende, geschreven zijn. Vergis ik mij niet, dan is het die van een klerk van het gerechtshof te Zwolle, die tevens in partikulieren dienst stond van Mr. F. P. A. Heerkens.

De bovengenoemde aanteekeningen vermelden verder, dat de heer W. T. Visch, predikant te Wilsum in het Bentheimsche, onder wien het handschrift berustte, vroeger daaruit eenige uittreksels aan den bekenden oudheidkundige N. Westendorp, predikant te Losdorp, heeft gezonden, die deze weder aan G. H. M. Delprat heeft medegedeeld. De laatstgenoemde meende uit het handschrift te kunnen opmaken, dat het door Lindeborn zoude zijn gebruikt. Professor H. J. Royaards, voor wien Ds. Visch de eerste 102 folio's, handelende over G. de Groote en diens discipelen, had afgeschreven, bestreed echter deze veronderstelling in een schrijven aan den afschrijver [2]), maar uitte tevens de meening, dat hetgeen bij Dumbar

1) Frenswegen of Domus in Nemore B. Mariae lag bij Nordhorn en was gesticht in 1394. Het behoorde tot de Congregatie van Windesheim. In 1809 werd het opgeheven. (Acquoy, Windesheim, III. blz. 28—30.)

2) Volgens brief van Ds. Visch aan Ds. van Senden. (Vriendelijke mededeeling van Dr. J. C. van Slee te Deventer.)

over G. de Groot voorkomt een uittreksel uit het handschrift zou kunnen zijn.

Meer vermelden deze aanteekeningen omtrent de afschriften en hunne bezitters niet. Op die betreffende het origineel kom ik straks terug [1]).

Delprat heeft blijkbaar gebruik gemaakt van de gegevens, voorkomende in de beide levensgeschiedenissen, voor het schrijven van de eerste uitgave zijner Verhandeling over de Broederschap van G. Groote [2]). Op blz. 267 van dit werk geeft hij tevens eene volledige inhoudsopgave van het origineel, hem verstrekt door Ds. Visch door tusschenkomst van Westendorp.

Mijn zoeken naar het origineel, bij particulieren en in publieke bibliotheeken, vooral in Duitschland, bleef vruchteloos; ook in het ontdekken van het afschrift van Prof. Royaards mocht ik niet slagen. De WelEerw. heer Ds. J. C. van Slee, bibliothekaris van de Athenaeumsbibliotheek te Deventer, was gelukkiger.

In het jaar 1898 kwamen door de verkooping van de bibliotheek van Mr. W. J. Royaards van den Ham te Utrecht vrij wat handschriften, die wij door de beschrijvingen of beter door de uitgaven van Dumbar e. a. wel kenden, maar waarvan wij niet wisten, waar zij gebleven waren, weer voor den dag. In den „Catalogue" [3]) van die verkooping kwam dan ook op het „Feuille Supplementaire" voor onder N° 713a: „*Levensbeschrijving van Meester Geerd Groote.* — Afschrift van een handschrift op perkament uit een kloosterbibliotheek, geschreven op het einde der 15de eeuw. 164 [4]) blz. 4to". Dit HS. werd aangekocht door de directie

---

1) Vergl. p. CXXIV.

2) Uitgegeven te Arnhem 1830.

3) Catalogue de la grande collection exquise de Livres imprimés et Manuscrits, Cartes, Portraits et Estampes, provenant de M. W. J. Royaards van den Ham, Utrecht, J. L. Beijers, 1898.

4) Ds. van Slee was zoo vriendelijk mij op mijne aanvrage mede te deelen, dat deze opgave foutief is, daar het afschrift inderdaad 202 blz. beslaat, en dat deze fout ontstaan is, door dat de afschrijver zich een en andermaal in de paginatuur vergist heeft. — Ik betuig hier openlijk aan Ds. van Slee mijnen welgemeenden dank voor zijne welwillende inlichtingen.

van de Athenaeum-bibliotheek te Deventer. Ds. van Slee ontdekte nu in deze zoogenaamde levensbeschrijving van G. de Groote het afschrift van fol. 1—101 uit het Frensweger handschrift, eigenhandig door Ds. Visch voor Prof. Royaards afgeschreven. Verdere onderzoekingen brachten dan aan het licht, dat behalve het fragment, thans door mij uitgegeven, nog een ander in de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam [1]) berustte, dat in het bezit was geweest van Prof. Moll [2]), en eveneens een eigenhandig afschrift van Ds. Visch bleek te zijn. In de 83[de] Vergadering van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, gehouden te Deventer den 6[den] Juni 1899 [3]), deelde Ds. van Slee het resultaat van zijne onderzoekingen mee, die in het kort hierop neerkomen.

Het HS. N° 713a van den auctiecatalogus — thans N° 101 G. 13a-d van de Athenaeum-biblotheek en sub N° 11 opgenomen in den Supplement-Handschriften-Catalogus dier bibliotheek [4]), bevat de afschriften van fol. 1—101 van het origineel uit Frenswegen, gelijk blijkt uit de overeenstemming van de opschriften der verschillende hoofdstukken met die van het Frensweger HS., door Delprat gepubliceerd.

HS. N° 80 der Amsterdamsche Universiteits-bibliotheek bevat dan afschriften van fol. 106—130, terwijl het door mij thans gepubliceerde den inhoud van fol. 131—137 van het origineel weergeeft, zoodat thans nog zoek blijven fol. 102—105 en fol. 138—190.

---

1) Vergl. over dit Handschrift: Catalogus van Handschriften uit de Bibliotheek van wijlen den hoogleeraar Willem Moll, door Curatoren der Universiteit van Amsterdam aangekocht uit de schenking van Mr. C. M. J. Willeumier voor de Bibliotheek der Universiteit van Amsterdam, Amsterdam 1880: No 80 „Geschiedenis van den oorsprong des kloosters Frenswegen, gelegen bij Noordhoorn in het graafschap Bentheim. Afschrift, geschr. door A. F. Visch, van 1838. 52 blz. kl. 4o".

2) Vergl. Acquoy, Windesheim, I. 137, noot 2.

3) Vergl. het: Verslag van de Handelingen der 83 Vergadering. Zwolle 1899, blz. 5—8.

4) Persoonlijke mededeelingen van Ds. van Slee.

Volgens de inhoudsopgave bij Delprat t. a. p. handelen de fol. 102—103 „Van der fonderinge des huezes ter Fonteyn onzer Vrouwen by Arnhem" [1]),

fol. 138—156 bevatten het bericht over de stichting van St. Jeronimusberg bij Hattem en de levensbeschrijvingen van de eerste rectoren daarvan, waaronder voorkomt Gobelinus a Kempis [2]),

fol. 157—164 bevatten het bericht van den dood van den bisschop Frederik van Blankenheim, een verhaal over het interdict na zijnen dood en de troebelen, die in het Sticht ontstonden,

fol. 164—190 geven een beschrijving van de stichting van Albergen [3]) en van de geestelijken van dit klooster.

Al valt nu zonder eenigen twijfel van letterkundig standpunt uit het verlies van dezen codex te betreuren, van geschiedkundig standpunt beschouwd, meen ik, dat het verlies niet groot en niet onherstelbaar is.

Immers bij de vergelijking van den Latijnschen tekst uit HS. B [4]) met den Nederlandschen uit het Frensweger HS. blijkt, dat, hoewel de Dietsche vertaling vrij nauwkeurig is, de Latijnsche tekst echter meer waarde heeft wegens zijne meerdere volledigheid, vooral op punten, waarvoor blijkbaar het leekenelement in de kloosters geen belangstelling had, b. v. voor de titels van de werken van Dirk van Herxen in diens levensbeschrijving, die de dietsche vertaler eenvoudig onvermeld gelaten heeft [5]). Nu blijkt echter uit de in HS. B voorkomende titels, dat dit HS. [6]) hoogstwaarschijnlijk niet alleen de twee met het Frensweger HS. overeenkomende en thans afgedrukte biographieën van de rectoren van het Zwolsche huis bevat, maar ook ten minste een groot gedeelte van het nog ontbrekende of zoekzijnde gedeelte van dit HS.

Ik kom tot deze conclusie, omdat de titels over de

---

1) Vergl. p. XCIII.
2) Vergl. p. XC.
3) Vergl. p. XC.
4) Zie Bijlage I, p. 215—238.
5) Zie p. 234—236.
6) Zie Bijlage I.

stichting van Hulsbergen en de eerste rectoren van dit huis en met name de biographie van Gobelinus van Kempen en de stichting van Albergen, door Delprat vermeld als deel uitmakende van het Frensweger HS., overeenkomen met die van ons HS. B. Bovendien is mij bij onderzoek gebleken, dat de tekst van deze verhalen met geen tot heden bekende overeenstemmen en dus uit eene bron afkomstig zijn, die wij niet kennen, gelijk dit ook het geval is met de twee biographieën, die ik uit dit HS. heb laten afdrukken. HS. B echter is, zooals wij gezien hebben [1]), met uitzondering van de Vita Gerardi Magni, geen origineel, maar eene verzameling van afschriften van bronnen, die ons gedeeltelijk onbekend zijn. Met eenig recht mag ik derhalve het vermoeden uiten, dat de afschrijver uit den codex, waaruit hij onze Bijlage I heeft gecopiëerd, ook meer andere heeft afgeschreven. En daar het vaststaat, dat verreweg de grootste helft van HS. B naar bronnen, berustende in de bibliotheek van het Fraterhuis te Zwolle, afgeschreven is [2]), mogen wij aannemen, dat ook de Latijnsche tekst, waarnaar de dietsche vertaling is gemaakt, hetzij in origineel, hetzij in afschrift thuis behoorde in de bibliotheek van het Fraterhuis te Zwolle.

Volledige zekerheid omtrent de al- of niet juistheid van mijn betoog kunnen wij natuurlijk dan pas verkrijgen, wanneer het origineel weer voor den dag gekomen zal zijn. Want ik veronderstel niet, dat nog verdere kopieën van den heer Visch aan Nederlanders verstrekt zijn, om de eenvoudige reden, dat daaromtrent niets te vinden is in de aanteekeningen, gevoegd bij het Amsterdamsche en Zwolsche afschrift. Ware dit het geval, dan zou Prof. Moll dit wel van Ds. Visch of Westendorp te weten zijn gekomen. Bovendien kan de belangstelling in het nog ontbrekende gedeelte niet zeer groot zijn, omdat Delprat beweerde [3]), en misschien met recht, dat Lindeborn voor

---

1) Zie p. LXXIII.
2) Zie p. XCV vv.
3) De Broederschap, Iste (uitg.) blz. 269 (p. 327.)

de samenstelling van zijne „Historia Episcopatus Daventriensis" het Frensweger HS. gebruikt heeft.

Over het origineel van het Frensweger HS. worden ons in de meergenoemde aanteekeningen èn door Westendorp èn door Delprat belangrijke mededeelingen verstrekt. Deze komen hierop neer. Het was een boekdeel in 8° en bevatte 190 bladen perkament, beschreven door verschillende handen uit de tweede helft der 15de eeuw. Het zeer schoone en duidelijke schrift (zonder twijfel het gewone rondschrift, want Delprat vermeldt, dat het met Hollandsche letters geschreven was) baarde nochtans aan den afschrijver moeielijkheden, daar het vele afkortingen vertoonde. Verder wordt ons nog vermeld, dat er geen ander onderscheidingsteeken dan een punt in te vinden was en dat de titel aan het werk ontbrak, maar dat daarvoor in de plaats eene volledige inhoudsopgave stond.

Het eerste bericht over het bestaan van dit handschrift wordt ons verstrekt door Ds. Visch juist tien jaren na de opheffing van het klooster Frenswegen, die, zooals bekend is, in 1809 plaats had. In 1819 deelde hij aan N. Westendorp, die onderzoekingen naar het klooster Ter Apel instelde, de bevindingen mede, die hij nopens dit onderwerp in de bibliotheek van het klooster Frenswegen had opgedaan. Ds. Visch, die als schrijver van de geschiedenis van het graafschap Bentheim [1]), in nauwe relaties tot den toenmaligen eigenaar van het klooster Frenswegen, den graaf van Bentheim, stond, stuurde echter Westendorp niet alleen eene opgave van het eenige werk, dat uit het klooster Ter Apel naar de bibliotheek van Frenswegen was verzeild, maar tevens hoogst belangrijke mededeelingen omtrent die bibliotheek en over werken, betreffende de geschiedenis van Nederland, die er in berustten. Wij zijn dankbaar, dat Westendorp zich haastte om deze mededeelingen onder het opschrift: *Over de Bibliotheek van het klooster Frenswegen* in zijne „Antiquiteiten" [2]) op

1) Uitgegeven: Zwolle 1820.

2) Antiquiteiten, een oudheidkundig geschrift. Groningen 1819, deel I. blz. 460v.

te nemen. Wij ervaren hieruit, dat in 1819 de bibliotheek van Frenswegen nog op hare vorige plaats was en dat het HS. in kwestie toen nog deel uitmaakte dier bibliotheek. Visch zegt echter niet, dat de bibliotheek toen nog in haar oorspronkelijken ongeschonden staat was. Hierover zwijgt hij. Misschien was hem wel bekend, dat de verdreven paters een deel van de boeken hadden mêegenomen.

Toen, wederom een 10 tal jaren later, Delprat zijne „Verhandeling over de Broederschap van G. Groote" [1]) schreef, verkreeg hij door tusschenkomst van Westendorp de reeds vermelde inhoudsopgave van het HS., die hij in de „Bijlagen" van zijn werk publiceerde [2]). De mededeelingen resp. de ophelderende bijvoegingen zijn echter zoo hypervoorzichtig gesteld, dat men omtrent den toenmaligen eigenaar niets te weten krijgt. Twee feiten nochtans laten zich vaststellen, nl.: 1° dat het werk aan Frenswegen in eigendom *heeft* toebehoord en 2° dat Westendorp de toenmalige eigenaar niet was. Berustte het toen nog in de bibliotheek (en was het dus eigendom van den graaf van Bentheim-Steinfurth) of was het in het bezit van Ds. Visch overgegaan? Zeker is, dat het HS. niet in het bezit is gekomen van Dr. L. Tross, daar het niet in het „Verzeichniss" [3]) van 1838 voorkomt en ook niet in den catalogus, dien hij aan Prof. Moll verstrekte.

1) Uitgegeven: Arnhem, 1830.

2) Blz. 267—269.

3) Ik vestig hier de aandacht op de mededeeling van Ds. Visch: „Men zegt, dat er een Catalogus van deze Bibliotheek is gemaakt, en onder de regeering berustende". (Westendorp, Antiquiteiten, I. 461.) — Eene vondst in de nalatenschap van Mr. F. P. A. Heerkens bevestigt deze mededeeling. Het was echter niet Dr. L. Tross, die de HSS. van Frenswegen catalogiseerde, — zooals men uit de door Meinsma medegedeelde lijst v. HSS., die door dien heer aan Prof. Moll gezonden waren, allicht zou opmaken, — maar Ds. Molhuysen van Deventer, de latere archivaris der gemeente Kampen. De heer Heerkens had blijkbaar deze mededeeling van Ds. Molhuysen zelven, want hij teekent aan: „Volgens den Heer Mollhuysen, welke vroeger de Manuscripten en gedrukte werken in het gewezen klooster Frenswegen uit hoofde van derzelver belangrijkheid had gecatalogiseerd is vervolgens de geheele

V. *De Consuetudines of de Statuten van het Fraterhuis* te Zwolle schijnen, voor zoover ik tot heden heb kunnen

---

bibliotheek door of namens den graaf van Steinfort aan den heer Tross verkocht, die blijkens de hierboven vermelde Verzeichniss dezelve zonder de herkomst daarvan te vermelden in 1838 te Hamm weder heeft verkocht". Gelukkig heeft de heer Heerkens ook den titel van den verkoopcatalogus, waarvan hij spreekt, gecopieerd. Deze luidt: *Verzeichniss einer Sammlung sehr seltener und werthvoller Handschriften und Bücher, welche den Meistbietenden abgelassen werden sollen. Hamm* 1838. Hierbij teekent Heerkens wederom aan, dat „op de keerzijde staat, dat men bestellingen doen en inlichtingen bekomen (kan) bij de heeren Rath Bode zu Burg Steinfurt oder an Herrn Rentmeister Nordbeck zu Benthem oder an Herrn Oberlehrer Dr. Tross zu Hamm". Heerkens vermeldt dan nog den titel van een in het „Verzeichniss" voorkomend HS.: „N°. 16 Alcies in Psalmos Commentarius, theils auf pergament theils auf papier von mehr als 400 Bl. Fol. Am Ende steht: Hunc librum legavit Rembertus ter List, Canon. Eccles. Daventriens. anno D. 1405." — Slaan wij nu den Catalogus (door Dr. L. Tross in het jaar 1850 aan Prof. Moll gezonden) der zoogenaamde HSS. van Frenswegen na (uitgeg. door Meinsma, Middeleeuwsche Bibliotheken, blz. 252—257), dan vinden wij het zoo juist beschreven werk ook onder No. 16 in dien catalogus, met dat verschil echter, dat in den laatsten het Hollandsch het Duitsch vervangen heeft. Er is nu m. i. geen twijfel meer mogelijk, dat de door Meinsma uitgegeven catalogus niets anders is dan een kopie van den verkoopcatalogus van 1838 der heeren Tross, Rath Bode en Nordbeck. Een bewijs ook, dat de door Meinsma uitgegeven catalogus niet is de Catalogus van de Handschriften, die door den graaf van Bentheim geschonken zijn aan de Universiteitsbibliotheek te Straatsburg, is, dat de in den catalogus van Tross genoemde HSS. te Straatsburg niet zijn. — Van zeer groot belang voor de kennis der Nederlandsche bibliotheken zou het terugvinden van een exemplaar van het „Verzeichniss" van 1838 zijn. Want niet alleen werden toen HSS. uit de bibliotheek van Frenswegen verkocht, maar vooral ook incunabels, en wel in zeer groot getal. Zoo wordt b. v. uit dit Verzeichniss door Heerkens vermeld: „*No.* 340 *Theod. de Herxen Exercitium dominicae passionis. S. loco* (*Daventriae R. Paffrad* 1492) in duodecimo". (Zie over dit werk mijne aanteekening op p. 234.) Misschien is dit Verzeichniss in een of andere Duitsche bibliotheek nog te vinden. — Zie verder over deze bibliotheek: Acquoy, Windesheim, II. blz. 199, noot 6; II. 234 en III. blz. 25—30. — Brugmans, H., Nog twee boeken uit Groninger kloosters, in: Groningsche Volksalmanak voor 1902, blz. 37—51. — Meinsma l. c. — en de Narratio p. 235 de noot. In den catalogus van de bibliotheek van Mr. F. P. A. Heerkens wordt nog verder onder No. 37 in 4° aangegeven: „*Speculum futurorum temporum sancte Hille-*

nagaan, in handschrift niet meer voorhanden te zijn. Wel bezit de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage drie HSS., die statuten van een Nederlandsch Fraterhuis behelzen; maar bij nader onderzoek bleek mij al spoedig, dat deze de statuten van het Sint Gregoriushuis [1]) te Zwolle niet kunnen zijn. Wel bleek mij, dat de statuten, in HS. L 41 [2]) voorkomende, zeer waarschijnlijk die van een dochterstichting van Zwolle zijn. Ik acht mij echter verplicht niet nader op deze HSS. en hun inhoud in te gaan, hoewel ik het jus primae occupationis voor mij kon vindiceeren, omdat Dr. K. O. Meinsma [3]) verklaart, die statuten „binnen kort in hun geheel (te) zullen uitgeven." Om deze reden bepaal ik mij hier er toe alleen te verwijzen naar hetgeen ik op blz. 59 noot 2 omtrent twee van die HSS. [4]) geschreven heb.

Aanleiding tot het ontdekken van de gedrukte Consuetudines was de oorkonde dd. 1486 April 10 [5]), waarbij magister Jacobus Philippi de Friburgo aan het Domus Clericorum te Zwolle de som van 200 Rijnsche goudguldens legateert, ten bate van arme scholieren. Bij nader onderzoek van deze merkwaardige oorkonde, die ik heel toevallig in het oud-archief der gemeente Zwolle vond, bleek mij, dat deze niet alleen belangrijk was voor de

---

gardis; Miracula de beata Maria Virgine; Bernardus de Gordonio, De cura rei familiaris; De septem peccatis mortalibus; Stella clericorum; Mgr. G. Groot, De cautela confessorum circa peccatores magnos adhibenda." — De heer Heerkens teekende hierbij aan: „Ex eodem librario (scil. monasterii Nemoris Beatae Mariae prope Noordhorn) en van voormelden pastoor (Esling te Nieuwenhuis) ontvangen. Op papier. Bruine band." — Het werk is thans eigendom van de Vereeniging tot beoefening van Overijss. Regt en Geschiedenis.

1) Vergl. p. 59 noot 3.

2) Bij het afdrukken van den tekst van HS. H. was mij HS. L. 41 — thans 73 G. 22 — nog niet bekend. Dr. Brugmans maakte mij er later op attent.

3) Meinsma K. O., Middeleeuwsche Bibliotheken, blz. 127.

4) Deze beide HSS. hebben intusschen ook eene andere signatuur gekregen. HS. AA 104 is geworden HS. 129 E 4 en HS. F 102 draagt thans de signatuur 70 H 79.

5) Vergl. p. 469 No. 6.

schoolgeschiedenis van Zwolle, maar ook voor de geschiedenis van de Fraters groote waarde had. Door haar immers werd geheel nieuw en onverwacht licht ontstoken omtrent den persoon van den vierden rector van het huis: Lodewijk Philippi uit Bazel [1]). En dan ook bleek al heel spoedig, dat de testator Jacobus Philippi lang niet de eerste de beste was. Vanwaar nu die belangstelling van den geleerden Professor der alma mater Friburgensis voor de school van Zwolle? Niemand kon mij op deze vraag beter antwoord geven dan Professor Ludwig Schulze te Rostock, de uitstekende kenner van de Broeders van het gemeene Leven, die in verschillende opstellen zich met den persoon en de werken van Jacobus Philippi had bezig gehouden [2]). Uit deze opstellen, die mij door den schrijver met de meeste bereidwilligheid werden ter leen gezonden (waarvoor ik hem hier gaarne mijn oprechten dank betuig) leerde ik Jacobus Philippi kennen als een edele figuur, die diep medelijden had met zijne aan hoofd en leden zieke kerk, en die in woord en daad ijverde voor de genezing er van.

Het grondeuvel zag hij in den slechten, onwetenden clerus, het geneesmiddel in betere opvoeding der jeugd, bepaaldelijk van die, welke zich tot priester geroepen achten, de Broeders van het gemeene Leven. Ik kon den wensch niet weerstaan om met het hoofdwerk van Jacobus Philippi, het van kerk- en kultuur-historisch standpunt even merkwaardige: „*Reformatorium Vitae Clericorum*" [3]),

---

1) Prof. Schulze heeft thans de door hem aan het licht gebrachte en verzamelde gegevens samengevat in het artikel: *Philippi, Jacobus, von Basel* in de Realencyclopaedie für protestantische Theologie u. Kirche, Bd. XV, S. 319, alwaar ook de volledige opgave van bronnen en literatuur over hem te vinden is.

2) Verg. over hem p. 171 noot 10.

3) De volledige titel van het werk is: Reformatorium vitae morumque et honestatis clericorum saluberrimum cum fraterna quadam resipiscendi a viciis exhortatione et ad poenitentiae portum applicandi admonitione cum expressione quorumdam signorum ruinae et tribulationis ecclesiae. Het Explicit luidt: Explicit feliciter Reformatorium vitae morumque et honestatis clericorum saluberrimum cum fraterna quadam resipiscendi a viciis exhortatione, et ad poenitentiam admoni-

dat bovendien een bibliographische merkwaardigheid is [1]), kennis te maken. Door de vriendelijke hulp van Dr. Bijvanck kwam ik in het bezit van dit tamelijk zeldzame incunabel. Men kan zich mijne verbazing voorstellen, toen ik al lezende plotseling bemerkte, dat ik voor datgene stond, dat ik jarenlang te vergeefs in binnen- en buitenlandsche archieven en bibliotheken gezocht had en dat ik hier het allerminst kon vermoeden te vinden: de Statuten van het Domus Sancti Gregorii te Zwolle.

Om nu dadelijk ieder misverstand uit te sluiten, vestig ik er de aandacht op, dat in het Reformatorium met geen woord vermeld wordt, dat de aldaar afgedrukte Consuetudines die van het Domus Sti Gregorii te Zwolle zijn.

Het opschrift luidt alleen: „Consuetudines Domus nostre", en men zou hieruit moeten besluiten, dat het de statuten

---

tione, cum expressione quorumdam signorum ruinae et tribulationis ecclesiae, et commendatio vitae communis clericorum ac modus taliter viventium. In urbe Basilea per Michaelem Furter impressorem salubriter consummatum. Anno incarnationis dominicae MCCCCXLIIII in Kathedra Petri. Eene beknopte inhoudsopgave van dit werk is te vinden in de Realencyclopaedie XV[e] S. 320 vv.

1) Ten gevolge van eene drukfout in het Explicit, waar als drukjaar MCCCCXLIIII in plaats van MCCCCXCIIII aangegeven staat, ontstond over het Reformatorium een pennestrijd. De eene partij zag in de dateering het bewijs, dat te Basel reeds in 1444 een drukpers bestond, de andere daarentegen toonde aan, dat het bewijs, op bovengenoemde drukfout steunende, geen steek hield. Een feit is, dat Michael Furter vóór 1489 niet gedrukt heeft (zie Copinger Supplement to Hains Repert. bibliogr. London 1895—1902). Men vergl. over dezen strijd de opstellen van L. Schulze in Luthardts Zeitschrift für kirchl. Wissenschaft und kirchl. Leben, 1886, p. 98 ff. en de aldaar aangehaalde literatuur, vooral Stockmeyer und Reber, Beiträge zur Baseler Buchdruckergeschichte, en het artikel: Basel und die Buchdruckerei, in: J. Ch. Iselin, Historisch-geographisches Lexikon. — Men vergl. verder: Holtrop, J., Catalogus librorum saeculo XV° impressorum, quotquot in Bibliotheca Regia Hagana asservantur, Hag. Com. 1856, No. 848. — Panzer I, 176, 179. — Hain 1379 vv. — Falk, Kleine Beiträge, Katholik 1889, S. 421 ff. — Janssen, Geschichte des deutschen Volkes, I. p. 75 — en Bernoulli, C. Ch., Geistiges Leben und Buchdruck zu Basel in der zweiten Hälfte des 15ten Jahrhunderts, Basel 1901. — Het Reformatorium is te vinden in de bibliotheken van Basel, Mainz, Wernigerode, Sigmaringen, Munchen, Bonn en den Haag.

zijn van het huis, waarvan de uitgever lid was. Nu is echter door de onderzoekingen van Prof. Schulze en de mijne geen enkel gegeven gevonden, waaruit men zou kunnen concludeeren, dat Jacobus Philippi lid van de Broederschap der Broeders van het gemeene Leven geweest is. Integendeel, want ware dit zoo, dan zouden de broeders van Zwolle zonder eenigen twijfel dit lidmaatschap in de akte van 10 April 1486 vermeld hebben; dit is echter niet het geval. Wel levert deze oorkonde het bewijs, dat Jacobus in 1486 te Zwolle vertoefde en dat hij zeer waarschijnlijk ook in het Fraterhuis gewoond heeft. Want de akte is uitgevaardigd te Zwolle voor den notaris Arnoldus ten Hove in de gastenkamer van het Fraterhuis.

De uitgever van het Reformatorium, Jacobus Philippi, heeft dus de huisregel der Zwolsche broeders uit eigen ondervinding leeren kennen. Nu mag men wel a priori veronderstellen, dat hij, zelf geen lid van de Broederschap zijnde, doch een warm voorstander er van, toen hij over de Broeders ging schrijven en zijn betoog door de statuten van een hunner huizen staafde, die statuten liet afdrukken, die hij bij ondervinding kende en die hij het gemakkelijkst kon verkrijgen. Dit waren zonder twijfel die van het Zwolsche huis, waarvan bovendien zijn broeder Lodewijk, tijdens zijne aanwezigheid aldaar, procurator was en in het volgende jaar rector werd.

Maar, zal men mij met recht tegenwerpen, dit is maar een waarschijnlijkheidsbewijs en geenszins afdoende, daar de Freiburger professor op zijne reis van Bazel naar Zwolle gelegenheid te over had om de Fraterhuizen en hunne statuten of huisregels te leeren kennen, b. v. die van Weidenbach te Keulen, te Emmerik, te Deventer, om maar enkele te noemen, die onmiddellijk aan zijnen weg lagen. Hij kan evengoed die huizen hebben bezocht en van den overste de statuten hebben ontvangen, om niet te spreken van de talrijke Zuidduitsche Fraterhuizen, die immers veel dichter bij Bazel en Freiburg lagen.

Hierop antwoord ik, dat de Consuetudines zelve ons op afdoende wijze het bewijs leveren, dat het die van het Fraterhuis te Zwolle zijn.

Hebben wij inderdaad de Consuetudines van het Sint Gregoriushuis voor ons, dan moeten de bepalingen, omschreven in de akte van 2 Mei 1415, waarbij het huiselijk bestuur nader geregeld wordt, ten minste gedeeltelijk in deze Consuetudines zijn opgenomen. Dit nu is feitelijk het geval. Immers de in bovengenoemde oorkonde voorkomende bepalingen omtrent den afstand van den particulieren eigendom ten gunste van de gemeenschap van de Broederschap, vinden wij ook in het cap. „De qualitate fratrum" terug. Ter betere beoordeeling plaatsen wij de beide brokstukken naast elkaar.

Oorkonde van 1415.

Omnes nos et singuli, et praecipue qui patrimonium nostrum seu alia quaevis bona nostra congregationi nostrae incorporavimus et assignavimus etc.... Nequaquam tamen in praemissis bonis parvis vel magnis quisquam nostrum aliquam proprietatem vel appropriationem sibi vindicat; sed communiter et indifferenter utemur eis per administrationem ejus vel eorum, cui vel quibus de voluntate totius congregationis cura incumbit; sicque haeredes nostri post mortem alicujus nostrum nullum jus legitimae successionis habere poterunt in quibuscumque bonis ipsius congregationis. Si etiam, quod absit, aliquis nostrum propter indisciplinatam conversationem suam a congregatione ipsa amotus

Consuetudines.

Item quilibet in domo nostra sic receptus consuevit, si quid habet in commune, proferre et de cetero sine propriis vivere. Item sic receptus infra mensem faciat recognitionem coram notariis et testibus, quod nihil proprietatis aut dominii habeat in domo vel in rebus domus, et quod, si recesserit a domo, non debeat repetere vel impetere aliquid eorum, que ex parte sui domui provenerunt, et quod, si a rectore et fratribus fuerit jussus exire propter malos mores suos, quod tunc cum pace discedet, nihil secum auferendo vel repetendo, nisi vestimenta sua cottidiana. Et faciat talem donationem, quod heredes sui non habeant jus vexandi fratres post ejus obitum.

fuerit, vel per se domum ipsam reliquerit, talis nullum jus vel justum impetitionem habere poterit in bonis, domui vel congregationi assignatis.

Uit het bovenstaande en vooral uit de oorkonden, voorkomende in Bijlage IV, blijkt op onomstootelijke wijze, dat Acquoy zich vergist heeft, toen hij schreef [1]: „Uit een en ander blijkt, dat het broeder-worden de overdracht der goederen aan het Huis niet in zich sloot; dit bleef eene vrijwillige daad".

In hoeverre Acquoy hierin gelijk heeft, wat betreft den eersten tijd van het ontstaan der Broederschap in het algemeen genomen, is bij gemis der oorspronkelijke statuten en huisregels van het Heer-Florenshuis te Deventer zoowel als van die van het Domus Fratrum te Zwolle niet uit te maken. Uit de Narratio en ook uit de oorkonden blijkt echter overtuigend, dat b. v. Witte van Windesheim, toen hij in 1396 lid van het Zwolsche Fraterhuis werd [2], geen afstand van zijne goederen ten gunste van het huis heeft gedaan [3]. Uit de stichtingsoorkonde van het zusterhuis in de Musschenhage, genoemd het Wytenhuis te Zwolle dd. 1 Augustus 1409 [4], en uit de verpanding en den verkoop van goederen [5] moeten wij tot de slotsom komen, dat hij de vrije beschikking over zijne bezittingen heeft behouden. Opmerkelijk is ook, dat van een afstand van goederen of eene schenking ten gunste van het Fraterhuis van de beide broeders Scadde uit Calcar niets vermeld wordt. De Voecht laat echter de gelegenheid niet voorbijgaan, om op de groote armoede van het huis te wijzen tot de intrede van Dirk van Herxen als lid er

1) De Kroniek, blz. 17 noot 2.
2) Vergl. p. 24v.
3) Vergl. oorkonde dd. 1396 Aug. 9, p. 293.
4) Vergl. p. 46 noot 2.
5) Vergl. p. 295 No. 16, 297 No. 18, 311 No. 33.

van. En toch leveren ons de oorkonden het onomstootelijk bewijs, dat de plechtige overdracht van hunne goederen aan het huis, ten overstaan van een notaris en getuigen, te Zwolle gebruikelijk was lang voor de bepalingen van 1415. De eerste oorkonde, die ons dit bewijs levert, is van 2 Januari 1407 [1]) en de volgende dd. 10 Juli 1409 [2]). In allen wordt er de nadruk op gelegd, dat deze schenking „vrijwillig" is geschied. De vrijwillige afstand van goederen sluit echter de verplichting niet uit, gelijk blijkt uit de oorkonden betreffende den afstand van goederen, die uitgevaardigd zijn na het jaar 1415.

Maar dit doet hier ook feitelijk niets ter zake; voor ons is het voldoende te constateeren, dat de verplichte afstand van goederen van 2 Mei 1415 in de Consuetudines is opgenomen.

Maar uit de oorkonden van 2 Januari 1407 en 10 Juli 1409 volgt ook, dat de afstand van goederen niet alleen te Zwolle in gebruik was, maar ook noodzakelijk uit het Heer-Florenshuis te Deventer moet overgenomen zijn. Immers — zooals wij straks zullen zien — het Domus Clericorum werd tijdens het rectoraat van Gerhardus van Calcar (1396—1410) stipt volgens de Consuetudines van het Heer-Florenshuis bestierd [3]).

Men zou mij nu de tegenwerping kunnen maken, dat op grond van de onderzoekingen van Acquoy [4]) vaststaat, dat „elk Fraterhuis zijne eigene bepalingen en gewoonten had", dus dat algemeen aangenomen gebruiken hier niet als bewijs kunnen dienen, maar dat specifiek Zwolsche gebruiken uitsluitend den doorslag kunnen geven. Over de al - of niet juistheid van deze argumentatie wil ik niet strijden [5]), ook omdat het ons gemakkelijk valt, feiten uit de Narratio van Jacobus de Voecht aan te halen, die aan

---

1) Zie p. 314 No. 36.

2) Zie p. 405 No. 1, maar vooral het Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht, II. 250—252, waar de oorkonde in extenso is te vinden.

3) Vergl. p.

4) De Kroniek blz. 17 noot 3.

5) Men vergelijke over de onjuistheid der praemisse p. CXXXIX v.

de strengste eischen der kritiek voldoen en ten gunste van onze stelling pleiten. Het spreekt van zelf, dat in de Narratio tal van gebeurtenissen, het innerlijke leven in het Fraterhuis betreffende, verhaald worden, die in overeenstemming met de voorschriften der Consuetudines zijn [1]). Die alle hier aan te halen acht ik overbodig, ook omdat zij niet alle aan de eischen van bovengesteld criterium voldoen, nl. de zekerheid, dat zij bepaaldelijk eigen aan het Zwolsche huis zijn.

Kortheidshalve haal ik hier de meest klemmende bewijsplaats aan en plaats die wederom tegenover de correspondeerende van de Consuetudines.

Niet alleen uit de Narratio (p. 60), maar ook uit andere bronnen weten wij, dat Dirk van Herxen en de Broeders de bepaling maakten, dat zij voor het onderhoud van hun huis niet meer jaarlijksche inkomsten wilden besteden dan honderd Fransche schilden.

Handschrift B [2]).

Hic igitur rector fratribus, timens ne divicie paupertatem fratrum suorum et religionem obruerent, proposuit consentientibus fratribus suis observare, quod quodcumque eis adveniret de temporalibus bonis ultra centum antiqua scuta regis Francie [3]) cederet ad usum ordinarii et pauperum.

Consuetudines.

§. *De vita communi et paupertate* [4]).

Preterea quia fragilitas et miseria nostra videtur exigere competentem provisionem victualium et aliorum necessariorum, ne tamen nos vel posteri nostri mensuram sufficientie excedant et tot redditus sibi accumulent, ut non necesse

1) Men vergl. vooral Acquoy's voortreffelijke schets over het leven en de gewoonte v. h. Zwolsche huis in: De Kroniek, l.c.

2) Zie Bijlage I. p. 232.

3) De vertaling (het zoogenaamde Frensweger HS.) heeft: „dat, soe wat hen toequame van tijtlicken goederen boven hondert olde schilden, solde gaen tot behoeflicheit der armen." — Vergl. p. 232.

4) Vergl. p. 267.

habeant manuum suarum adjumento victum querere et ab hoc ociositatis et vagacitatis pericula contigat incedere; idcirco firmiter proponimus pro nobis et posteris nostris, quod in annuis perpetuis redditibus summam (centum) antiquorum scudatorum pro personis domus nostre non volumus notabiliter excedere. Sed si contingat aliqua bona post hoc ad nos devolvi, possumus unam tertiam partem de his ad librariam nostram deputare; cetera volumus pauperibus erogare.

Maar er zal allicht iemand gevonden worden, die bezwaren oppert tegen dit bewijs op grond hiervan, dat deze bepalingen ook in statuten van andere Fraterhuizen [1])

---

1) Zie b.v. bij Meinsma t. a. pl. — Statuten van andere Fraterhuizen zijn te vinden in: Miraeus, A., Regulae et Constitutiones clericorum in congregatione viventium. Antwerpen 1638, — waarin p. 144—150 te vinden zijn: „Excerpta ex statutis Fratrum vitae Communis in urbe Monasteriensi, Coloniensi et Vesaliensi". — Meinsma K. O. heeft de Cap. IV. De Scriptuario, Cap. V. De Librario, Cap. XIII. De Rubricatore en Cap. XIV. De Ligatore in zijn werk: Middeleeuwsche Bibliotheken blz. 130—131 afgedrukt. — Vergl. verder over deze zoogenaamde statuten van het Keulsche Fraterhuis: Wattenbach, Schriftwesen, blz. 453. — De statuten van de huizen, behoorende tot het „Münstersche Colloquium", bepaaldelijk die van het Fraterhuis te Hildesheim, zijn thans uitgegeven door Doebner, R., Annalen und Akten, p. 206—245. — Vergl. hierover: Boerner G., Die Annalen und Akten. S. 75—98. — Uittreksels uit de Statuten van het Fraterhuis te Hildesheim zijn te vinden bij: Grube, K., Johannes Busch, Augustinerpropst zu Hildesheim. Ein katholischer Reformator des 15. Jahrhunderts, Freiburg im Breisgau 1881, S. 69 vv. Grube vestigde ook het eerst de aandacht op de aanwezigheid van die Statuten in HS. — De Statuten van het

voorkomen. Tegen hem zou ik dan genoodzaakt zijn interne bewijzen uit de Consuetudines zelve aan te voeren. Zeer waarschijnlijk zullen die dan als afdoende genade vinden.

In het hoofdstuk „De Oratione" [1]) vinden wij de volgende bepaling betreffende de gebeden, die bij het overlijden van een naastbestaande van een lid van het huis of van bevriende personen verricht moesten worden: „Item pro fratribus in Wyndesim [2]), in Monte [3]) et in Belhehem [4]); item pro sororibus in parochia nostra ..... legimus semel vigilias novem lectionum. Item pro fratribus in Domo Domini Florentii [5]) et in Monte Sancti Jeronimi [6]) et in

---

Fraterhuis te Herford zijn uitgeveven in: Theologische Monatsschrift, zweiter Jahrgang, Mainz 1851, S. 543–582. — Ook de Statuten van het Fraterhuis te Munster in Westfalen zijn reeds gedrukt. Volgens vriendelijke mededeeling van Dr. Joh. Linneborn te Arnsberg (Westf.) luidt de titel van het werkje: Instituta primaeva fratrum canonicorum seu clericorum collegii SS. Trinitatis ad fontem Salientem Monasterii in communi viventium ab eiusdem collegii pro tempore rectore seu patre in visitatione episcopali die 9 Maii 1741 producta, ut olim scripta sunt, sequuntur excusa. S. L. (De Universiteits-Bibliotheek te Munster bezit twee exemplaren van dit werkje.) — Vergl. ook: J. J. Dodt van Flensburg, Statuten der Broederen en Zusteren van 't gemeene leven in 't Sticht, in: Tijdschrift voor Geschiedenis, Oudheden en Statistiek van Utrecht, 9e jaargang 1843 blz. 90vv. — Volledigheidshalve vermeld ik hier nog de uitgave van de „Leges domus fratrensium Embricae" door Dr. Joh. Petry in: Jahresbericht über das Schuljahr 1898—99 des Städsischen Progymnasium zu Steele, Steele 1899. Bij onderzoek bleek mij, dat het de huisregel is niet van het eigenlijke Fraterhuis te Emmerik, maar van een scholierenhuis, dat onder de leiding van de Broeders stond. — Vergl. ook p. CXLVIII noot 1.

1) Vergl. p. 270.

2) Vergl. Acquoy, Windesheim, I. blz. 59—90.

3) Over het „Domus Montis S. Agnetis Virginis bij Zwolle, zie Acquoy, Windesheim, III. blz. 33vv.

4) Het „Domus Beatae Mariae in Bethleem" te Zwolle werd in 1309 door Bernardus van Vullenho, kanunnik der stiftskerk te Deventer, gesticht en stond onder de proosdij van Bethlehem bij Doetinchem. — Vergl. Acquoy, Windesheim, III. blz. 15vv.

5) Over het Heer-Florenshuis te Deventer vergl. vooral Lindeborn, Hist. Episc., p. 97, Dumbar, Anal. deel I, en Delprat, De Broederschap, blz. 40vv.

6) Vergl. p. 30 en de aldaar aangegeven literatuur.

Albergen [1]) faciemus aliquid amplius, videlicet ad minus collectam post matutinas et vesperas per octavam".

Hieruit volgt nu klaarblijkelijk, dat het huis, waarvoor deze statuten kracht hebben, geen Zuidduitsch of een Rijnsch-Fraterhuis zijn kan, maar een Nederlandsch, bepaaldelijk een Overijsselsch, zijn moet.

Immers — men zou zich nog kunnen voorstellen, dat een Duitsch Fraterhuis, bepaaldelijk een, dat tot het Munstersche colloquium behoorde, met Windesheim in nauwere relatie stond en een gebedsverbroedering daarmee gesloten had; maar het is ondenkbaar, dat deze zich ook zou hebben uitgestrekt tot de kloosters der Regulieren op den Sint Agnietenberg bij Zwolle en in 't bizonder tot Bethleem binnen Zwolle. Men vergete niet, dat Sint Agnietenberg in den tijd, toen deze statuten geschreven werden, voor de tijdgenooten niets meer beteekende dan ieder ander kloostertje en voor hen volstrekt niet de beteekenis had, die wij sedert den strijd over het auteurschap van de „Imitatio" er aan hechten. Bovendien legt hier veel gewicht in de schaal het feit, dat het klooster Bethleem bij het opstellen van deze bepalingen [2]) nog niet tot de Windesheimer congregatie behoorde [3]) en dus ook niet in nauwer verband tot de Broeders van het gemeene Leven stond, dan b. v. Sint Agnietenberg. Er moeten dus andere redenen zijn, waarom het klooster Bethleem ook met name genoemd wordt. Zou het soms zijn wegens buitengewone verdiensten, die het zich jegens het Fraterhuis in kwestie verworven had? Dit is wel mogelijk, want het wordt op dezelfde lijn geplaatst met Windesheim en Sint Agnietenberg, of was het meer ter wille van goede buurschap?

Indien het laatste het geval is, dan moet dit Fraterhuis in de onmiddellijke nabijheid van Bethleem gelegen hebben,

---

1) Vergl. p. 32 en de aldaar aangegeven literatuur.

2) Vergl. hierover p. CXXXIX.

3) Bethleem te Zwolle vereenigde zich in 1424 met de proosdij te Nuis en vormde daarmede het kapittel van Nuis. Eerst in 1430 ging het tot het kapittel van Windesheim over. — Vergl. Acquoy l. c.

wat alleen met het Zwolsche Fraterhuis het geval was. Ook het vermelden van Sint Agnietenberg wijst er op, dat wij met een naburig Fraterhuis te doen hebben. Nu worden door de Consuetudines als hiervoor in aanmerking komende uitgesloten: het Heer-Florenshuis te Deventer, Sint Hieronymusberg te Hulsbergen bij Hattem en Alberghen. Er blijft dus alleen over het Sint Gregoriushuis te Zwolle. En dan, wie ter wereld wist, behalve een Overijsselaar en bepaaldelijk een Zwollenaar, dat onder den onbepaalden naam „in Monte" Sint Agnietenberg verstaan moet worden? Immers tal van plaatsen werden in den volksmond bij verkorting zoo genoemd. Zoo b.v. was die naam den Deventeraar niet vreemd en ook de Kampenaar zal het Karthuizer-klooster Zonnenberg, kortheidshalve „Op den Berg" genoemd hebben. In geschriften, afkomstig uit het Fraterhuis te Zwolle, is echter de naam „in Monte" voor Mons Stae Agnetis niet zeldzaam.

Om kort te gaan, het gemis van den naam van het Zwolsche Fraterhuis bij de opsomming der overige toen ter tijd bestaande huizen in de buurt van Windesheim is in dezen het sterkste bewijs, dat het de Zwolsche Statuten moeten zijn, die deze gebeden voor de overledene broeders uit Deventer, Hulsbergen en Albergen verplichtend maakten, — overledenen, wier namen, zooals wij reeds gezien hebben, ook in het Memoriale Defunctorum van het Zwolsche huis werden ingeschreven [1]).

Ook uit andere kapittels van de Consuetudines, b. v. die „De visitatoribus" [2]), waarin uitdrukkelijk gezegd wordt, dat het huis zijne visitatoren kiest, en wel uit de rectoren van bevriende huizen of uit het klooster Windesheim, zou men aan de hand van de gegevens, die in de Narratio daaromtrent voorkomen, het bewijs kunnen leveren, dat de Consuetudines geen andere kunnen zijn dan die van het St. Gregoriushuis te Zwolle; maar ik acht dit overbodig, omdat m. i. dit bewijs door het bovenstaande geleverd is.

1) Vergl. p. 86 en LIV.
2) Vergl. p. 259.

Wanneer zijn deze Statuten ontstaan en wie was de ontwerper er van?

Op deze vragen geeft ons de Narratio het meest afdoende antwoord. In cap. VI[1]) immers wordt ons verhaald, dat de stichter van het Domus Sancti Gregorii, de edelman Meinaldus van Windesheim, „desiderans pro majori devotione et volens, ut sicut Daventrie clerici in communi viventes instituebantur ad Dei cultum per venerabilem dominum Florentium, inibi domus nominis sui rectorem, ita et Swollis eundem modum haberent", naar Deventer reisde, ten einde Florentius Radewijns om een voor dit doel geschikten klerk te verzoeken. Florentius was voor dit plan wel te vinden en wijdde den jeugdigen klerk Gerardus Scadde van Calcar, die hem door Meinaldus gezonden was, tijdens een geheel jaar te Deventer in de geheimen van zijne regels in. Na verloop van dit proefjaar zond hij hem „bene instructum" naar Zwolle terug, en nadat gebleken was, dat Gerardus aan alle verwachtingen beantwoordde, werd hij tot rector van het Domus Sancti Gregorii gekozen [2]).

Tijdens zijn rectoraat volgde men te Zwolle de Statuten van het Heer-Florenshuis te Deventer. Maar zijn opvolger — Gerhardus Scadde stierf den 23sten December 1409 — Dirk van Herxen, bracht hierin verandering.

In cap. XX [3]) lezen wij hieromtrent: „Primum igitur domum nostram ipse optime instituit verbo et exemplo rigorose et cum magna diligentia, instruens et exercitans fratres, secundum quod a predecessore suo acceperat, nisi quod plura addidit secundum exigentiam temporis et profectum domus in personis et bonis temporalibus. *Nam consuetudines domus nostre in debitam formam conscripsit, aliqua mutans a modo Daventriensi*, secundum quod ei magis congruum videbatur". HS. B [4]) is hieromtrent nog

---

1) Zie p. 27.
2) Vergl. voor dit alles p. 22—32.
3) Zie p. 59.
4) Zie p. 59 noot 3. De tekst aldaar is door het misplaatsen van een komma achter Florentii onduidelijk geworden.

duidelijker. Aldaar lezen wij: „Consuetudines quoque domus in debitam redugit formam, in multis observans consuetudines domus Domini Florentii in Daventria, a domino Gerardo predecessore suo introductas. Verumtamen aliqua mutavit, prout tempori et loco congrue videbatur".

De eigenlijke ontwerper van deze statuten is dus Florentius Radewijns; de tweede rector van het huis te Zwolle, Dirk van Herxen, bracht er verandering in en gaf hun een nieuwe redactie.

Bij gemis aan de statuten van het Heer-Florenshuis te Deventer is het onmogelijk na te gaan, welke veranderingen de Zwolsche rector noodig heeft geacht. Enkele hebben wij reeds leeren kennen, nl. de bepaling omtrent de jaarlijksche uitgaven [1]), de opname van de oorkonde van 1415 betreffende het bonum commune [2]) en den afstand der Broeders van particulier eigendom [3]).

Andere veranderingen kunnen wij niet met dezelfde zekerheid aanwijzen, hoewel het vrij zeker is, dat ook het hoofdstuk De materiis meditandi [4]) sterk onder den invloed van Dirk van Herxen staat [5]).

Hoewel wij nu niet met zekerheid het jaar van het ontstaan van de statuten van het Heer-Florenshuis kennen, zoo staat nochtans op grond van de berichten, voorkomende in de Narratio, vast, dat zij vóór 1396 in dit huis van kracht waren. Immers in dit jaar werd Gerhard Scadde uit Calcar, zooals wij gezien hebben, door Florentius zelven in de statuten ingewijd. Wanneer wij nu ook niet met Grube [6]) aannemen, dat „Florentius unter Beirath des Gerhard" (de Groote nl.) deze statuten ontworpen heeft en deze dus vóór 1385 moeten ontstaan zijn — want hiervoor missen wij ieder positief bewijs — zoo schijnt het ons toch waarschijnlijk toe, dat deze

---

1) Vergl. p. CXXXIV.
2) Vergl. p. CXXXI.
3) Vergl. p. CXXXII v.
4) Zie p. 241.
5) Vergl. o. a. p. 112 v.
6) Grube, K., Gerhard Groot, S. 66.

statuten zich ontwikkeld hebben uit den huisregel, welke de eerste twaalf discipelen van G. de Groote in het huis van Florentius Radewijns, de vicarie van Sint Paulus te Deventer, volgden. Een grooter getal leden der vereeniging en eene vastere organisatie er van eischte noodzakelijk uitbreiding en klemmender vorm dan die oorspronkelijke huisregel.

Dat G. de Groote bij het ontwerp van dien oorspronkelijken huisregel geraadpleegd is, ligt, de persoonlijkheid van Florentius in aanmerking genomen, voor de hand. Hier te onderzoeken, voor hoever van invloed van G. de Groot sprake zijn kan en in hoeverre die in de ons bekende statuten nog aan te toonen is, kan onze taak niet zijn. Het zij genoeg er op te wijzen, dat haast iedere zin, die er in voorkomt, in zijne geschriften is aan te treffen: de Statuten spiegelen de stichters der Broederschap geheel weer.

De vraag, in welk jaar de ons bekende redactie der Zwolsche Consuetudines ontstaan is, baart eenige moeilijkheden; immers iets positiefs daaromtrent weten wij niet. Alleen, dunkt mij, mogen wij als vaststaand aanneemen, dat zij niet vóór 2 Mei 1415 kan ontstaan zijn, aangezien bepalingen, voorkomende in de akte van dien datum, die wij als de meer uitgewerkte grondwet van het huis moeten beschouwen [1]), er in zijn opgenomen. In dezen datum zouden wij dan den terminus post quem gevonden hebben. De terminus ante quem in den meest uitgebreiden zin wordt natuurlijk bepaald door het overlijden van Dirk van Herxen, dat den 21sten Maart 1452 plaats had [2]). Door gegevens, voorkomende in de Narratio, zijn wij echter in staat gesteld deze termini nader bij elkaar te brengen. Vooreerst komen hier de dochterstichtingen uit het Fraterhuis te Zwolle in aanmerking, waarvan uitdrukkelijk gezegd wordt, dat zij „secundum

---

1) Men vergl. met deze oorkonde die dd. 1394 Sept. 22 (p. 289), welke wederom gebaseerd is op de oorkonden dd. 1384 Juli 13 en 1384 Juli 25.

2) Vergl. p. 115v.

modum" van het moederhuis werden geregeerd. Zóó van het huis ten Orthen te 's Hertogenbosch en van dat van het St. Gregoriushuis aldaar [1]).

Kortheidshalve bepaal ik mij bij het laatste, van welks tweeden rector de Voecht schrijft, dat hij zijn huis bestierde „juxta formam, quam apud nos vidit et didicit." De rector, van wien dit getuigd wordt, was Johannes van Calcar [2]), de opvolger van den eersten rector van het St. Gregoriushuis te 's Hertogenbosch, Gerhardus Scadde van Calcar, die den 24sten Juli 1435 overleed [3]). Dus moet de „forma", volgens welke het Zwolsche huis werd besteld — de Consuetudines — vóór 1435 bestaan hebben.

In den aangehaalden tekst ligt echter, dunkt mij, niet opgesloten, dat Johannes van Calcar te 's Hertogenbosch de Consuetudines Zwollenses heeft *ingevoerd*. Uit den loop der gebeurtenissen wordt dit zelfs hoogst onwaarschijnlijk. Want de stichting te 's Hertogenbosch had plaats omstreeks 1424 onder het rectoraat van Dirk van Herxen [4]), bijkans 10 jaren nadat de meergenoemde oorkonde van 2 Mei 1415 rechtskracht had gekregen en dus de Consuetudines Daventrienses, die tot dit jaar te Zwolle van kracht waren, gedeeltelijk had vervangen.

Nemen wij nu een oogenblik aan, dat Dirk van Herxen tien jaren had laten verloopen, alvorens de nieuwe bepalingen in de Consuetudines op te nemen, dan werd hij genoodzaakt dit te doen in het jaar 1424, toen de magistraat van 's Hertogenbosch hem verzocht om een huis in hunne stad te stichten. Zonder statuten of regel echter, volgens welke het huis zou bestuurd worden, kon de stichting natuurlijk niet plaats hebben. Bovendien mogen wij als zeker veronderstellen, dat de magistraat van 's Hertogenbosch in zake kloosterstichting binnen de stadsgerechtigheid geen uitzondering op den algemeenen regel

1) Vergl. p. 78 en 80.
2) Zie p. 98 § 3.
3) Verg. p. 80.
4) Vergl. p. 78.

heeft gemaakt. Hoe voorzichtig de stedelijke regeeringen te werk gingen, alvorens zij schoorvoetend en dikwijls gedwongen de toestemming tot eene nieuwe stichting gaven, is te zeer bekend dan dat ik er langer bij behoef stil te staan. Twijfelaars echter verwijs ik naar de eerste oorkonde van Bijlage III van deze uitgave. Zonder eenigen twijfel hadden de vroede vaderen van 's Hertogenbosch zich dan ook eerst ter dege op de hoogte laten brengen betreffende het doel en de inrichting van de Broeders, alvorens zij Dirk van Herxen om eene stichting in hunne stad verzochten. En dit te meer, omdat uit alle omstandigheden en gegevens, die wij thans kennen, blijkt, dat het niet de ijver voor het huis Gods — de moderne devotie — was, die den magistraat van den Bosch verteerde, maar dat die stichting hoofdzakelijk moest strekken ten profijte en tot meerderen luister van de stad en haar school. Zou nu die uitnoodiging hebben plaats gehad alleen op grond van een mondeling relaas van enkele magistraatspersonen, die misschien te Zwolle gestudeerd hadden, zonder inzage en grondige kennis van de statuten van het nieuwe huis en den levensregel der nieuwelingen? Het is mogelijk, maar niet waarschijnlijk, omdat de raadsresoluties van andere steden ons anders leeren. Maar ook afgezien hiervan, ligt het voor de hand, dat Dirk van Herxen en zijne medebestuurders, die wars waren van iedere nieuwigheid, geen andere statuten zullen hebben toegestaan dan die, waarvan zij bij ondervinding niet alleen wisten, dat zij goed waren, maar die Dirk bovendien gedeeltelijk zelf ontworpen had en welker toevoegingen hij in de oorkonde van 2 Mei 1415 door alle broeders had laten bekrachtigen. Was er nu ooit meer aanleiding, de statuten in de „debita forma" te gieten, dan op het oogenblik, dat hij er in toegestemd had om aan de uitnoodiging van den Magistraat van den Bosch te voldoen?

Uit andere bronnen aan te toonen, dat de broeders te 's Hertogenbosch van af het begin der stichting werden bestuurd „juxta formam domus Zwollensis", zou mij hier te ver voeren. Ik hoop spoedig gelegenheid te hebben dit elders te doen; hier bepaal ik mij er toe, er op te wijzen,

dat reeds uit hetgeen bij Delprat [1]) omtrent deze stichting te vinden is, voldoende blijkt, dat de inrichting en het doel van dit huis geheel overeenkomen met die van het Zwolsche.

Een andere gewichtige factor in mijne bewijsvoering is de benoeming van Gerhard Scadde tot eersten rector van het Fraterhuis in den Bosch.

Deze, een broeder van den eersten rector van het Fraterhuis te Zwolle, was reeds een man op leeftijd, toen hij door Dirk van Herxen naar den Bosch gezonden werd. Bovendien was de magister artium Pragensis [2]) iemand van rijpe ervaring, die als senior [3]) van het Zwolsche huis jaren lang met Dirk van Herxen het bestuur van het huis in handen gehad had. Zonder zijne goedkeuring [4]) kon Dirk bepalingen van zulk een gewicht als die, welke in de akte van 2 Mei 1415 voorkomen, niet maken. Ook de stichting te 's Hertogenbosch kon zonder zijne goedkeuring niet geschieden. Daar het nu in den aard der zaak ligt, dat eene stichting als de onderhavige niet tot stand komt zonder voorafgaande onderhandelingen, en wij uit andere bronnen voldoende weten, dat de oversten van het Zwolsche huis in dusdanige gevallen gewoon waren de zaak wel te overleggen en grondig te onder-

1) De Broederschap, blz. 126.

2) Keussen, H., Die Matrikel der Universität Köln, I. p. 32, No. 449, veronderstelt, dat de magister artium Pragensis, Gerhardus Scadde, die in het jaar 1389 in de Artisten-fakulteit te Keulen werd ingeschreven, dezelfde is als Gerhard Scadde „van Kalkar", rector van het Fraterhuis te Zwolle. Op grond van de berichten, voorkomende in de Narratio p. 78v., neem ik echter aan, dat de geimmatriculeerde niet de latere rector van het Fraterhuis te Zwolle, die in 1409 overleed, noch diens broeder, de latere rector van het Fraterhuis te 's Hertogenbosch, is geweest. Deze laatste toch kwam in het jaar 1400 a studio Pragensi naar Zwolle, om zijn broeder te bezoeken, en werd door dezen dan overgehaald om Broeder van het gemeene Leven te worden. Ik vermoed, dat de bij Keussen genoemde magister artium Pragensis een oudere bloedverwant van de gebroeders Scadde was.

3) Zie p. 78.

4) Vergl. hierover hetgeen de Consuetudines en de oorkonden betreffende den Rector en de provisores behelzen.

zoeken [1]), zullen de provisores van het Fraterhuis er wel over gewaakt hebben, dat de conditio sine qua non, nl. de huisregel van het nieuwe gesticht, vooraf „in debita forma" den nieuwen rector bij zijn vertrek ter hand gesteld werd. De nieuwe functionaris echter moet, zooals wij gezien hebben, bij de verandering van de Zwolsche wet ex officio geraadpleegd zijn en hij zal met het oog op den goeden gang van zaken en eventueele moeilijkheden, die vooral bij gelegenheid van de jaarlijksche visitatie van zijn huis door den rector van zijn moederhuis gemakkelijk konden ontstaan, er bizonder op gelet hebben, dat in de wet, die hij meê op weg kreeg, alle punten, die sedert zijne opname in het huis in het jaar 1400 gewijzigd of nieuw opgenomen waren, behoorlijk omschreven waren.

Dit alles in aanmerking genomen, komt het mij meer dan waarschijnlijk voor, dat de nieuwe redactie van de statuten van het Domus Clericorum te Zwolle vóór 1424 ontstaan is.

Bleven de statuten te Zwolle nu steeds van kracht of brachten latere rectoren weer veranderingen aan?

Ik neem aan, dat de statuten, zooals ze door Jacobus Philippi zijn afgedrukt, in diens bezit waren vóór zijn terugkeer naar Bazel omstreeks 1482 en dat hij dit afschrift heeft gekregen van zijn broeder Lodewijk met goedkeuring van den rector Hendrik van Herxen. Is deze veronderstelling juist, dan mogen wij met vrij groote zekerheid aannemen, dat door Albert van Calcar en door Hendrik van Herxen niet alleen niets aan de Consuetudines veranderd is, maar ook dat deze, met uitzondering van de inleiding, in haar oorspronkelijken vorm, haar door Dirk van Herxen gegeven, voor ons liggen. Heeft Jacobus Philippi echter eerst eenigen tijd voor het ter perse leggen van zijn Reformatorium een afschrift van den toenmaligen rector Johannes Kockman ontvangen, dan wordt die waarschijnlijkheid reeds minder. Want afge-

1) Vergl. hierover vooral de Kroniek van het Fraterhuis te Gouda, ed. Hensen, in: deel XX der Bijdr. en Meded. v. h. Historisch Genootschap te Utrecht.

zien van andere bronnen [1]) weten wij uit de Narratio, dat onder diens rectoraat de §, betreffende de beperking van de jaarlijksche uitgaven, die volgens Dirk van Herxen 100 Fransche schilden niet mochten overstijgen, buiten werking werd gesteld. Immers op p. 61 van de Narratio zegt de Voecht betreffende deze bepaling: „quod modo tamen propter terre sterilitatem et majorem hospitalitatem et pauperum distributionem jam aliter fieri admisimus". Uit deze weinige woorden volgt nu onomstootelijk, dat deze verandering mede het noodzakelijke gevolg is geweest van het niet opvolgen van een andere § der statuten, nl. die betreffende de gastvrijheid [2]). Waar echter vaststaat, dat met deze §§ de hand gelicht werd, bestaat ook de waarschijnlijkheid, dat die niet de eenige waren, welke omstreeks 1500 niet of maar gedeeltelijk meer van kracht waren.

Op gezag van Acquoy heb ik vroeger aangenomen, dat „elk Fraterhuis zijne eigene bepalingen en gewoonten (had)" [3]). Eene nauwkeurigere bestudeering van de Nar-

---

1) Uit de „Protokolle" van de Colloquia van de Broeders te Hildesheim (uitgeg. door Doebner, R., Annalen und Akten, p. 281) blijkt ten duidelijkste, dat omstreeks 1500 de ijver voor de handhaving van de oorspronkelijke tucht in de Broederschap in het algemeen zeer verslapt was. Over het colloquium te Zwolle, gehouden in het jaar 1500, vinden wij aldaar het volgende teekenende bericht: „Anno domini millesimo quingentesimo fuit rector domus Hildensemensis in colloquio Zwollensi et Monasteriensi cum rectore domus Magdeburgensis. Item in colloquio Zwollensi isto anno erant presentes pene omnes rectores congregacionum de colloquio Monasteriensi et nichil specialiter ibi fuit determinatum, set facta fuit generalis querimonia a multis de negligencia visitatorum". — Deze weinige woorden leveren ons het onweerlegbare bewijs van het bederf, dat in de Fraterhuizen binnengeslopen was. De visitatoren hielden de hand niet meer aan de naleving van den regel, zij zagen misbruiken door de vingers en hierdoor stond natuurlijk de deur open voor het binnendringen van grootere misstanden. — Mag men Grube geloof schenken, dan klaagde reeds Thomas a Kempis († 1471) over het verslappen van den oorspronkelijken ijver van hen, die „sub regula magistri (Florentii)" leefden. Op hen zou dan het: „O teporis et negligentiae status nostri, quod tam cito declinamus a pristino fervore", van cap. 18 der Imitatio slaan. — Vergl. Grube, Gerhard Groot, S. 98.

2) Vergl. hierover: Acquoy, De Kroniek, blz. 16 en 17.

3) Acquoy, l. c., blz. 17 noot 3.

ratio leerde mij echer, dat dit inderdaad niet het geval geweest is. Vele huizen, vooral die, welke uit Zwolle hun oorsprong hadden, volgden de statuten van hun moederhuis. Dit, dunkt mij, lag reeds in den aard der zaak; immers de Zwolsche Broeders hadden ook de statuten van het Heer-Florenshuis [1]) overgenomen en die ruim twintig jaar lang nageleefd. Maar afgezien hiervan kunnen wij aan de hand van de Narratio positieve bewijzen voor de juistheid van het boven beweerde leveren.

Van den fraterheer Johannes van Wesel [2]) verhaalt ons de Voecht, dat hij, toen hij van uit Zwolle naar 's Hertegenbosch gestuurd werd om als opvolger van Johannes van den Zande [3]) het bestuur over het zusterhuis ten Orthen [4]) over te nemen, groote nieuwe gebouwen liet optrekken om er tevens een Fraterhuis aan te verbinden. „Collegit eciam apud se multos clericos, quos oportuno tempore fecit ordinari in sacerdotes, ita ut non minor esset personarum, sacerdotum, clericorum et laycorum, in domo sua quam in ceteris congregationibus clericorum, *quos eciam secundum modum domus nostre* optime instituit in virtutibus et exerciciis ceterarum domorum congregationum."

Dit „secundum modum" kan m. i. niets anders beteekenen, dan dat hij zijn huis bestuurde volgens de statuten van zijn moederhuis, het Fraterhuis te Zwolle [5]).

Reeds vroeger had de Voecht van Johannes van Calcar, den tweeden rector van het Sint Gregoriushuis te 's Hertogenbosch, dat van het begin af als Fraterhuis gesticht was, verhaald, dat hij „fratres suos bene instruxit et exercitavit *juxta formam*, *quam apud nos vidit et didicit*".

Wanneeer wij onder de „forma", die hij te Zwolle gezien had en had leeren kennen, de statuten en gebruiken, dus de Consuetudines, mogen verstaan — waaraan m. i. niet te twijfelen valt —, dan blijkt hieruit overtuigend,

1) Vergl. p. CXXXIX v.
2) Zie p. 145.
3) Vergl. over hem p. 80 v. Cap. XXX.
4) Vergl. p. 80 noot 3, p. 129 en p. 145.
5) P. 98 § 3.

dat het Fraterhuis te 's Hertogenbosch geen eigen statuten had, maar die van Zwolle volgde [1]).

De *Consuetudines* waren in den loop der tijden niet geheel aan het oog der geleerden ontsnapt. Immers reeds in 1860 herdrukte Dr. A. Ruland [2]), uit het Reformatorium, in het Serapeum [3]) de §§ betreffende het afschrijven van boeken, en vergeleek deze met de bij Miraeus uit de statuten van het Munstersche colloquium afgedrukte §§. Ruland herkende echter blijkbaar deze statuten niet als die van een huis van de Broeders van het gemeene Leven — als ik ten minste den naam Regular-Cleriker goed versta — en nog veel minder wist hij te bepalen, uit welk huis ze afkomstig waren.

Wattenbach [4]) nam de mededeelingen van Ruland over in zijn *Schriftwesen im Mittelalter.* Hij zag echter in, dat het uittreksels uit Statuten van een huis van de Broeders van het gemeene Leven waren en citeert ze ook als zoodanig. Opmerkelijk is nu, dat vrij wel het meeste van wat Wattenbach over het schriftwezen der Nederlandsche Broeders vermeldt — en dit is niet weinig — uit het Reformatorium geput is en de geleerde wereld dus reeds sedert lang met de § De liberario, van de Consuetudines Domus Sti. Gregorii te Zwolle kennis heeft gemaakt.

Verder blijkt deze overname der Consuetudines Zwol-

---

1) Tot mijn spijt heb ik geen gebruik meer kunnen maken van de inmiddels in druk verschenen Statuten van het Domus Clericorum te 's Hertogenbosch en die van het Domus Sancti Andreæ te ten Orthen. Eene vluchtige vergelijking van deze statuten met die van het Zwolsche huis bewijzt de juistheid van het door mij betoogde. Deze statuten zijn uitgegeven door G. van der Elsen en W. Hoevenaars in: Analecta Gijsberti Coeverincx (Uitgave v. h. Prov. Gen. van K. en W. in N.-Brabant), z. pl. en j. (1905), blz. 90—114.

2) Dr. Ant. Ruland, Die Vorschriften der Regular-cleriker über das Anfertigen oder Abschreiben von Handschriften.

3) Serapeum, Zeitschrift für Bibliothekwissenschaft, Handschriftenkunde und ältere Litteratur. Herausgg. v. Dr. Robert Naumann, 21e Jhrg., Leipzig 1860, S. 183—193.

4) Wattenbach, W., Das Schriftwesen im Mittelalter, 3te Aufl., Leipzig 1896, passim, vooral echter S. 453 en S. 210, alwaar een gedeelte van de § De liberario is afgedrukt. — Vergl. p. 254 noot 1.

lenses door andere Nederlandsche Fraterhuizen ten duidelijkste uit HS. L. 41 der Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage, dat de statuten van een Nederlandsch fraterhuis behelst. Uit de mededeelingen, die wij bij Meinsma [1]) hieromtrent vinden, springt onmiddellijk de letterlijke overeenkomst van het hoofdstuk: „De cura scribendorum librorum", met de § „De liberario" [2]) der Consuetudines in het oog. Ook uit de bepaling, dat „nu in den vervolge hoogstens honderd nobelen per jaar van de inkomsten uit renten verkregen, mochten besteed worden voor de bewoners van het huis, (en dat) wat er op den duur meer zou zijn voor $^1/_3$ voor de bibliotheek (moet) aangewend worden, terwijl men de rest moest uitdeelen onder de armen" [3]), treedt te zeer de groote overeenkomst met de bepaling van Dirk van Herxen, die wij vroeger hebben leeren kennen [4]), op den voorgrond, dan dat men aan de afhankelijkheid van die statuten van die van het Zwolsche Fraterhuis redelijkerwijze zou kunnen twijfelen. En toch staat het vast, dat het de Consuetudines van het Domus Sti Gregorii niet kunnen zijn, omdat in het begin er van vermeld staat, dat het huis door een zekere devote vrouw gesticht is.

VI. *Het Cartularium van het Domus Clericorum te Zwolle* — thans eigendom van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis te Zwolle — is ons niet in zijn oorspronkelijken staat bewaard gebleven. Zóó als wij het thans kennen, is het bijeengebracht door den verdienstelijken Zwolschen oudheidkundige Mr. F. P. A. Heerkens [5]). In den reeds meergenoemden „Catalogus van zijne Handschriften" omschrijft hij dit HS. onder de rubriek: In Quarto, N° 44, als volgt: „Registers en brieven van het Klerken- en Fraterhuis, uit een hoop verspreide

---

1) Middeleeuwsche Bibliotheken blz. 127.
2) Vergl. p. 252.
3) Meinsma, l. c. blz. 129.
4) Vergl. p. CXXXIV v.
5) Vergl. p. CLXXVI noot 4.

en meest verscheurde papieren in de Spiegelsteegskerk na derzelver opheffing bijeen gezocht en te zamen gevoegt. Pap. band."

De opheffing der R. K. statie in de Spiegelsteeg te Zwolle had plaats in het jaar 1809. Het belangrijke archief — hoogst waarschijnlijk voor een groot gedeelte bijeengebracht door den aartspriester Arnoldus Wayer [1]) — werd met dat van de statie Onder den Bogen vereenigd en berust thans onder het beheer van de kerkvoogden van de parochie van Sint Michiel [2]) aldaar.

Het bericht van Mr. Heerkens werpt een treurig licht op de wijze, waarop de verhuizing van dit archief geschiedde, en op de weinige belangstelling, die de opvolger van Arnoldus Wayer voor documenten, zijne parochie betreffende, aan den dag legde. Des te meer treedt echter de edele figuur van Heerkens op den voorgrond met zijne liefde voor zijne kerk en de buitengewone piëteit, waarmede hij voor hare geschiedenis bezield was. Zonder zijne tusschenkomst zouden niet alleen deze hoogstbelangrijke stukken voor de geschiedenis van de Broeders te Zwolle, maar ook die betreffende de stichting der Broederschap als zoodanig, zeer waarschijnlijk voor altijd verloren zijn. Daarom hulde aan zijn nagedachtenis.

De vraag of wij nu inderdaad in het „Cartularium" het door Heerkens beschreven boekdeel bezitten, is geensdeels ongewettigd. Want hij noemt het immers niet „Cartularium" — dien naam ontving het van B. P. Velthuysen, toen kapelaan te Kampen — maar hij beschrijft het als eene samenvoeging van Registers en brieven, die geen geheel uitmaakten en die gedeeltelijk zeer geschonden zijn.

Niettegenstaande dit bezwaar, meen ik er zeker van te zijn, dat Heerkens geen ander HS. bedoeld heeft dan ons Cartularium. Want al is de beschrijving ook wat globaal, ons HS. beantwoordt er geheel en al aan én wat formaat én wat de samenvoeging en vooral wat den ge-

1) Vergl. p. CLXXII noot 1.
2) Vergl. p. CLXXII.

schonden toestand er van betreft. Bovendien, en dit is voor mij een van de sterkste bewijzen, is in den Catalogus van de bibliotheek van Mr. Heerkens geen ander HS., dat op het Fraterhuis te Zwolle betrekking heeft, te vinden. Het is nu geheel en al ondenkbaar, dat de nauwkeurige bezitter, die met zichtbare voldoening zijn groote verzameling handschriften beschreef — zijn catalogus telt niet minder dan 137 Nos, — een HS. van de waarde van het onze niet geboekt zou hebben. Want Heerkens was op het gebied van de geschiedenis zijner vaderstad te goed thuis, dan dat hij de hooge waarde van dit HS. niet naar behooren zou geschat hebben.

Ook vindt men al ras, zelfs bij een oppervlakkig doorbladeren van den codex, dat naast en tusschen brokstukken, die zonder eenigen twijfel deel hebben uitgemaakt van het oorspronkelijke Cartularium van het huis, stukken zijn ingebonden, die oorspronkelijk er niet in thuis behooren. Zoo b. v. de geheele tweede katern, die op de afschriften van twee koopakten na — welke, ik leg er den nadruk op, niet op het Fraterhuis betrekking hebben, maar op de scholieren, en bovendien van veel jongeren datum zijn, — kopieën bevat óf van privilegiën, die den Broeders door verschillende bisschoppen van Utrecht verleend waren, óf van rechtelijke adviezen ten gunste van de Broeders verstrekt. De omstandigheid, dat deze katern op één blad papier na, dat kennelijk oorspronkelijk geen deel er van uitmaakte, hoewel het ook afschriften van bisschoppelijke gunstbrieven behelst en om die reden blijkbaar door Heerkens bij die katern gevoegd is, op perkament geschreven is, bewijst, dat de Broeders meer waarde aan deze afschriften gehecht hebben dan aan die van hunne koopakten. Ik aarzel dan ook niet aan te nemen, dat deze katern oorspronkelijk afkomstig is uit het Privilegie-boek van het Fraterhuis.

En dan wat betreft den geschonden toestand van de meeste bladen, die kon met het eene woord „jammerlijk" het best gekenschetst worden. Niet alleen is vooral het laatste gedeelte er van op barbaarsche wijze verscheurd, zoodat van vele bladen maar fragmenten over zijn, maar ook heeft het papier vooral aan den beneden-

rand in die mate door vervuren geleden, dat op vele plaatsen door het afbrokkelen van stukjes papier de tekst verloren is geraakt. In één woord, de codex vergt eene grondige herstelling door een vakman. Door deze woorden wil ik nu niet in het minst de verdiensten van Mr. Heerkens, die hij door de piëteitvolle zorg ook voor het behoud van onzen codex heeft, verkleinen. Men vergete niet, dat sedert hij het HS. van een zekeren ondergang redde, bijkans eene eeuw is verstreken. De gesignaleerde factoren van bederf waren hoogstwaarschijnlijk er in voorhanden, en die verrichtten langzaam maar zeker hun werk, vooral, wanneer zij nieuw voedsel door vocht verkregen.

Alvorens tot de beschrijving van het handschrft over te gaan, vestig ik er de aandacht op, dat, niettegenstaande de daarin voorkomende vreemde elementen, toch verreweg het grootste gedeelte uit brokstukken van het oorspronkelijke Cartularium van het Fraterhuis bestaat, en dat het handschrift dus dien naam, hem door zijn tweeden redder gegeven, met recht draagt. Ik citeer dan ook steeds: Cartularium, of afgekort: Cartul.

Het HS. is inderdaad in 4to. De juiste maat er van is echter niet gemakkelijk aan te geven, omdat de verschillende katerns, waaruit het samengevoegd is, in formaat, althans in hoogte, verschillen. Ik geef daarom hier alleen de maat aan van de eerste katern, die 294 × 212 mM, en die van de laatste, welke 258 × 212 meet. Het geheel, dat zonder schutbladen 61 folios telt, is genaaid op twee streepjes perkament en gebonden in een papieren band met platten rug uit het begin der 19de eeuw, gelijk ook blijkt uit het rood gesprenkelde papier, zoogenaamd kievietspapier, waarmede het bordpapier en oorspronkelijk ook de rug beplakt was. Deze laatste vertoont thans, nu het plaksel door het vele gebruik van het werk afgevallen is, een stuk perkament, dat voor het grootste gedeelte onbeschreven is. Dit is nu zoo om den rug geslagen, dat het hem op de meest afdoende wijze beschermt en ook aan het bordpapier, waartegen het aan den binnenkant geplakt is, meerderen steun geeft.

Slaat men het boek open, dan ziet men op den eersten

blik, dat het vel Hollandsch papier, waarvan de eene helft tegen den binnenkant van den band geplakt is, de andere als schutblad dienst doet, uit het begin der vorige eeuw is. Op dezen binnenkant van den band is een langwerpig strookje perkament (21 × 110 mM.) geplakt, dat door zijne geelachtige kleur bij het witte Hollandsche papier nog al afsteekt en daardoor onmiddellijk in het oog valt. Hierop staat met eene hand uit het laatst der 14de of het begin der 15de eeuw geschreven: *Iste liber pertinet ad librariam domus clericorum Zwollensis.*

Zonder titelblad of eenig opschrift op de eerste bladzijde, dat den aard van het werk aangeeft, volgt onmiddellijk na het moderne schutblad een katern van 6 bladen, waarvan er vier op zwaar papier met het watermerk de eenhoorn tusschen twee vel perkament gebonden zijn; wel een bewijs, dat de Broeders waarde hechtten aan den inhoud van het geschrift, anders zouden zij de oude manier, om, ten einde het papier beter te beschermen dit tusschen perkament te binden, niet gevolgd hebben. Het schrift, dat op deze katern voorkomt, vertoont het karakter van het overgangstijdperk van de 14de tot de 15de eeuw en is geheel door dezelfde hand geschreven. De karakteristieke kleine a der 14de eeuw, die gemeenlijk met het tweede oogje ver boven de gewone letters i, o, of m en n uitsteekt, vindt men in dit schrift niet meer. Het is die der 15de eeuw. Maar de w en de v vertoonen nog geheel de vormen van die der 14de eeuw. Over het algemeen is het schrift echter veel kalmer en soberder dan dat der 14de eeuw. Vooral steken de rustige, deftig stijve neêrhalen bij de krullige en vluchtige van het zuiver 14de eeuwsche schrift weldadig af.

Deze katern is van 1—12 met Romeinsche cijfers gefolieerd. Ook is ze, dank zij het stevige papier en de beschutting van de perkamenten bladen, in uitstekenden toestand; alleen is ze aan den bovenkant door water bevlekt en is aan den benedenkant de rug van het papier doorgesleten.

De beginletter van de eerste bladzijde, een kapitale I, is rood gekleurd, maar zonder eenige andere versiering,

als b. v. filigranes enz. Eene dergelijke kapitale I in rood bevindt zich nog op fol. III^r en fol. XII^r. Alle andere beginletters van de overige akten zijn niet gekleurd, maar onderscheiden zich van de gewone hoofdletters, die in den tekst voorkomen, door meerdere grootte en meestal door eene kleine versiering, die er in- of aangebracht is.

De afschriften, welke deze katern vullen, beginnen met een transsumpt dd. 1406 Sept. 14 (No. 35) [1]), waarin opgenomen zijn de akten dd. 1394 Sept. 22 (No. 12), 1402 Mei 19 (No. 23) en 1394 Sept. 19 (No. 11). Op fol. II^v 1396 Aug. 9 (No. 14). Op fol. III^r een transsumpt dd. 1403 Dec. 14 (No. 4) [2]), waarin opgenomen zijn de akten dd. 1403 Sept. 25 (No. 1), 1403 Nov. 9 (No. 2) en 1403 Nov. 10 (No. 3). — Op fol. IV^v de oorkonde van 1400 Juni 5 (No. 19) [3]) en op fol. V^v die dd. 1403 (No. 5) [4]).

Fol. V^r was blanco gelaten. Eene hand uit het begin der 16de eeuw schreef daarop onder het hoofd: „Prima fundatio domus" de oorkonde dd. 1348 Juli 13 af [5]). Het hierop volgende blad van veel dunner papier, met afschriften door dezelfde 16de eeuwsche hand als op bladzijde 40^v vv. geschreven, behelst de oorkonden dd. 1384 Juli 25, 1385 Maart 14 en 1419 Maart 10 [6]).

Eene aanmerking, onder de oorkonde dd. 1385 Maart 14 [7]) voorkomende, waardoor de schrijver naar fol. 9 van deze katern verwijst, bevestigt het vermoeden, dat dit blad niet door Heerkens in deze katern is ingelascht, maar vermoedelijk reeds door den Procurator van het huis, aan wiens goede zorgen het cartularium was toevertrouwd.

Op de volgende folio's bevinden zich de kopieën van de oorkonden dd. 1382 Febr. 2 (No. 1), 1404 Juli 11 (No. 26), 1385 Sept. 11 (No. 7), 1390 Maart 12 (No. 9),

---

1) De tusschen ( ) staande cijfers geven het No. aan van de oorkonde in Bijlage III dezer uitgave.

2) Zie Bijlage VI.

3) Zie Bijlage III.

4) Zie Bijlage VI.

5) Bijlage III Nos. 2 en 3.

6) Bijlage III Nos 4, 6 en 43.

7) Zie p. 285 de noot onder No. 6.

1404 Dec. 20 (No. 30), 1404 Dec. 22 (No. 13), 1395 Jan. 23 (No. 10), 1406 Februari 16 (No. 27), 1403 April 28 No. 26), 1393 Dec. 13 (No. 15), 1398 Juni 28 (No. 16), 1400 Febr. 16 (No. 17), 1400 Juni 3 (No. 18), 1400 Juli 14 (No. 20), 406 Mei (No. 32) en 1406 Sept. 13 (No. 35) [1]).

Tusschen fol. 9^v—10^r is nog een $^1/_4$ vel papier ingehecht van dezelfde zware kwaliteit als het overige dier katern, op eenen kant beschreven met een afschrift van de oorkonde dd. 1409 Juli 31 [2]). Het schrift, hoewel veel kleiner dan dat van de overige afschriften, is kennelijk van dezelfde hand uit de overgangsperiode.

Ik heb den inhoud van deze katern nauwkeuriger aangegeven dan ik met de overige zal doen, om aan te toonen, dat er hoegenaamd geen systeem in de rangschikking der afschriften is. Ten minste heb ik eene systematische rangschikking der oorkonden niet kunnen ontdekken. Wel blijkt overtuigend uit den oorspronkelijken toestand van deze katern, dat de schrijver of vervaardiger er van geen andere oorkonden heeft opgenomen dan die, welke betrekking hebben op de stichting van het jaar 1396: het Domus Clericorum. Het uitsluiten van oudere oorkonden, nl. die betreffende de stichting van 1384, het latere Heer-Hendrik-van-der-Goldeshuis, kan niet anders verklaard worden dan door de omstandigheid, dat deze stichting geheel afzonderlijk werd beheerd tot aan de verbouwing van dit huis met enkele andere tot het Domus Clericorum. Tot deze conclusie meen ik gerechtigd te zijn door het feit, dat eerst na het jaar 1500 de oorkonden betreffende dit huis door den procurator van het Domus Clericorum in het Cartularium er van zijn opgenomen. De origineele stukken berustten blijkbaar tot aan deze verbouwing, die omstreeks het jaar 1500 plaats had, onder het beheer van den procurator van het Heer-Hendrik-van-der-Goldeshuis en niet onder dat van den procurator van het Domus Clericorum.

---

1) Vergl. de oorkonden in Bijlage III onder de aangegeven Nos.

2) Bijlage III No. 37 (p. 314).

De tweede katern valt, zooals ik reeds gezegd heb[1]), geheel buiten het kader van dit kopieboek. Het zorgvuldig op beide kanten bewerkte perkament, het mooie duidelijke schrift, dat, hoewel geen zuiver fractuurschrift, toch aantoont, dat men veel grootere zorgvuldigheid en veel meer tijd er aan besteed heeft dan aan dat van de rest van deze verzameling stukken, dit alles bewijst, meen ik, dat wij met stukken van hoogere waarde te doen hebben dan die in het overige van het werk. De twee eerste bladzijden van deze katern behelzen afschriften van No. 7, 9 en 10 van Bijlage XVII.

Dan volgen het juridisch advies ten gunste van de Broederschap (No. 3 van Bijlage XVII, afgedrukt op p. 501), en twee bladen papier, die door water en ouderdom zeer geleden hebben, met afschriften van oorkonden van David van Bourgondie, de bul van paus Innocentius VIII (No. 5 en No. 6 van Bijlage XVII).

Op het daarop volgende blad perkament bevinden zich de afschriften van de oorkonden (Nos. 14, 16, 13 en 15 van Bijlage V) behelzende gunsten, den Broeders van Zwolle verleend door het kapittel van Deventer, met de bekrachtigingsoorkonden van den bisschop van Utrecht. Het uiterlijk van deze afschriften weerspiegelt blijkbaar de vreugde van de Broeders over de verkregen gunsten. De beginletter van de brieven van het kapittel zijn in roode menie, en alle hoofdletters, ook die in de brieven van den bisschop voorkomende, zijn gerubriceerd.

De beide volgende katerns 3 en 4 zijn blijkbaar uit het oorspronkelijke Cartularium van het Domus Clericorum afkomstig. Zij bestaan geheel uit papier en beslaan te zamen 9 bladen. Katern 3 bestaat uit vijf, katern 4 daarentegen uit vier bladen. Het papier, dat veel dunner is dan dat van de eerste katern van dit werk, vertoont als watermerk eene p met een kruis er op. Het heeft veel overeenkomst met het watermerk, voorkomende op plaat XII bij de Stoppelaar. Het papier is bovendien tamelijk sterk geribd. Daar het echter zeer door

1) Zie p. CLI.

vervuren heeft geleden, valt niet uit te maken, of het goed of wel slecht gelijmd was.

Deze twee katerns vertoonen zeer duidelijk de oorspronkelijke folieering in Arabische cijfers, van af 13 doorloopende tot en met 28. Blijkbaar sloot katern 3 oorspronkelijk onmiddellijk aan bij katern 1, welker laatste folio met XII, echter in Romeinsche cijfers genummerd is.

Voor het grootste gedeelte zijn deze folio's beschreven door de hand van Hendrik van Herxen, die van het jaar 1435 tot 1482 procurator van het Domus Clericorum was. Bij het afschrijven van de oorkonden volgde hij niet het voorbeeld van zijn voorganger, die de eerste katern afschreef, waarin wij tenminste geen systeem kunnen ontdekken; maar hij heeft in navolging van andere cartularia de afschriften van de oorkonden systematisch gerangschikt onder het hoofd, waarop zij betrekking hadden.

Zoo had Hendrik van Herxen blijkbaar fol. 13—fol. 20 incluis bestemd, om er de reeds voorhanden en eventueel later te verkrijgen oorkonden, betreffende het goed Noertbergen, het erfdeel van zijn oom Dirk van Herxen en den grondslag van de latere bezittingen van het Fraterhuis, op af te schrijven. Dit blijkt duidelijk uit de chronologische rangschikking van die oorkonden en het onbeschreven laten van fol. 18—20. Maar de hem opvolgende procuratoren hebben zich aan zijne indeeling niet gehouden, maar de oorkonden dáár afgeschreven, wáár zij plaats vonden. Ook hebben die meestal vrij slordig geschreven in vergelijking met hun voorganger, die niet alleen in keurig rondschrift de aan zijne hoede toevertrouwde oorkonden heeft geregistreerd, maar bovendien iedere oorkonde met eene eenvoudige maar keurig afgewerkte hoofdletter in rood heeft opgeluisterd. De opschriften van de oorkonden zijn echter met zwarte inkt geschreven; alleen vestigt hij de aandacht op eene nieuwe oorkonde of eene nieuwe afdeeling door het bekende teeken ¶ voor Caput in rood er voor te teekenen. Dit geldt ook voor de fol. 20—28, waarvan eveneens verreweg het grootste gedeelte geschreven is door Hendrik van Herxen. Achtereenvolgens heeft hij de inkomsten geboekt, die de Broeders trokken uit de landerijen, gelegen in het gebied van Mastenbroek,

Kampen, Hasselt en IJsselmuiden. Hierop volgen de oorkonden, betrekking hebbende op goederen, gelegen te Hellendoorn en op Splytlofsleen, dat door het voortdurende betwisten door de bloedverwanten van Dirk van Herxen den Broeders veel zorg baarde en daardoor hun archief met menige oorkonde verrijkte. Deze bezorgdheid van de Broeders voor het verlies van de inkomsten uit Splytlofsleen blijkt niet alleen uit de waarschuwende woorden van den procurator Johannes Ghissynck, die hij nopens die kwestie aan zijne confraters richt [1]), maar vooral uit de diplomatieke bizonderheid, die het Cartularium op fol. 37 en 38 vertoont, waar afschriften van de hoofdoorkonden betreffende dit leen geauthentiseerd zijn door den notaris Adrianus de Breda.

Of deze bladen en allen van fol. 36 tot aan het einde oorspronkelijk tot het Cartularium hebben behoord, is, hoewel ik het waarschijnlijk acht, met zekerheid niet uit te maken. Ik grond mijne meening op het feit, dat het eerste fol. van de volgende katern, dus katern 6, die maar één blad groot is, kopieën behelst, die kennelijk door Hendrik van Herxen geschreven zijn. Maar afgezien hiervan is de structuur van het papier en het watermerk, dat er in voorkomt, hetzelfde als van katern 3 en 4. Ook bevindt zich op dit blad een oude folieering, die echter niet bij het voorafgaande aansluit, daar fol. 40 het oude No. 11 en fol. 41 het oude No. 24 draagt.

Het zoo juist gezegde geldt én voor de structuur én voor het watermerk en de folieering ook van het eerste fol. van katern 7. Deze beslaat 8 bladen, de fol. 42—56 inclusive. Het papier van deze bladen is van veel fijnere structuur dan het voorafgaande en dientengevolge ook minder sterk geribd. Het watermerk vertoont eene hand met een kruis op den middelvinger. Deze katern is van af fol. 50 op barbaarsche wijze geschonden. Halve bladen zijn er niet alleen ruw uitgescheurd, maar ook er uit gesneden. De heer Heerkens heeft, zoo goed als hij kon, het ontbrekende bij elkaar gezocht en weer aan elkaar ge-

---

1) Zie p. 343 de laatste alinea.

plakt. Slechts hoogst zelden mocht hij hierin slagen, en in die gevallen plakte hij op wit Hollandsch papier, waarmede hij de losse bladen aan elkaar geplakt en gerestaureerd heeft, andere, door hem bij de ontruiming der pastorie in de Spiegelsteeg gevonden fragmenten, die op de Broederschap betrekking hadden.

Vooral de laatste bladen veroorloven ons een diepen blik in 's mans binnenste te slaan; geen stukje, al is het nog zoo klein, laat zijn piëteit voor het oude verloren gaan; zorgvuldig wordt het op een vel Hollandsch papier geplakt of juister ingeplakt, zóó dat men ook de achterkant kan zien. Deze wijze van inplakken heb ik vooral veel in Italiaansche archieven aangetroffen.

Tusschen het voorlaatste en het laatste blad van deze katern is blijkbaar door den heer Heerkens nog een geheel blad fol. 57 en 58 ingelascht. De twee helften van het blad, die blijkens de verschillende watermerken die ze vertoonen, nooit bij elkaar behoord hebben, zijn zeer geschonden en met Hollandsch papier aan elkaar verbonden.

Bizondere aandacht verdienen de nu volgende fol. 60 en 61. Beide zijn van perkament en hebben zonder eenigen twijfel deel uitgemaakt van een Cartularium of een Register, dat ten dienste stond van den procurator van het Domus Clericorum. Dit blijkt overtuigend uit den inhoud van deze folio's.

Op fol. 60ʳ vinden wij een schema met het opschrift: „Hoc ordine et modo continentur littere nostre in scriniis et capsis nostris". Wij hebben hier dus voor ons het schema, volgens hetwelk de charters van het Fraterhuis geordend en opgeborgen waren.

Fol. 60ᵛ schijnt een ontwerp van eene oorkonde betreffende Splytloffsgoederen en eene lijst van de aangelanden van dit goed te behelzen.

Fol. 61ʳ behelst eene reeks stedelijke en bisschoppelijke resp. landsheerlijke bepalingen en verordeningen betreffende het betalen en het heffen van pacht en huur, benevens bepalingen uit het stadrecht van Zwolle betreffende het erfrecht van geestelijke personen en eene verordening betreffende het bouwen tegen den muur van zijn buurman.

Alles dus rechtsbepalingen, die de procurator van het Fraterhuis noodzakelijk moest kennen. Voor ons heeft de voorlaatste bepaling actueel belang, omdat daardoor veel, wat tot nog toe duister was in de Narratio, opgehelderd wordt. Zij luidt: „Item is averdragen: wat erfnisse of tyns in testament bynnen onser stad vryheden gheleghen in kerken of gheestliken personen ghegheven wort, dat soelen sie vercoepen bynnen jaers; weert dat sy des niet en deden, soe wie die erfnisse ende tyns den erfghenamen desghenen diet ghegheven hadde. Verschenen anno MCCCLXXXV quarta die Marcii" [1]). Toen ik de aanmerkingen op de Narratio schreef, was tot mijn spijt het Cartularium nog niet te mijner beschikking; vandaar dat ik toen geen gebruik van deze bepaling heb kunnen maken.

Op fol. 61ᵛ bevindt zich dan nog een formulier voor eene akte betreffende het Kadenetershuis te Zwolle.

Betreffende de schrijvers van het Cartularium kan ik kort zijn. Twee er van heb ik reeds genoemd, Hendrik van Herxen, procurator van het Fraterhuis van 1435—1482, en Johannes Ghiesink, den laatsten procurator van het Domus Clericorum. Maar ook de andere schrijvers kunnen niemand anders geweest zijn dan de procuratoren van dit huis. Zoo b. v. zijn de handen van den procurator Lodewijk Philippi van Bazel en diens opvolger duidelijk aan te wijzen. En het ligt ook in den aard der zaak, dat de procurator, wiens plicht volgens de Consuetudines [2]) niet alleen was, voor de koop- en huurcontracten te zorgen, maar op wiens schouders ook de zorg voor de materieele belangen van het huis rustte, in navolging van een algemeen gebruik het bijhouden van het Cartularium in zijn eigen belang niet verwaarloosde.

---

1) Vergl. Schoengen, M., De kloosterparagrafen in het tweede Stadboek van Zwolle, in: Verslagen en Mededeelingen v. d. Vereeniging tot Beoefening v. Overijsselsch Regt en Geschiedenis, XXIII blz. 8 vv.

2) Vergl. p. 250 het cap. De procuratore.

VII. *De origineele oorkonden.* Het zal wel overbodig zijn te betoogen, dat de Narratio en al de overige kronieken en biographieën betreffende de Fraterhuizen en hunne leden, hoe voortreffelijk zij ook overigens mogen zijn, voor den geschiedvorscher geen andere waarde kunnen en mogen hebben dan die van bronnen van den tweeden rang; alleen de origineelen zijn voor hem zuivere onverdachte bronnen. De geschiedenis van de Broederschap en die van enkele huizen of leden er van, die wij bezitten, dank zij de belangstelling, welke de Broederschap als zuiver Nederlandsche stichting bij onze historici ondervond, maar die alle zonder uitzondering opgebouwd zijn uit bouwstoffen van tweede klasse gehalte, leveren hiervoor het meest klemmende bewijs. Om niet te spreken van het totaal verouderde werk van Delprat [1]), wijs ik alleen op de uitmuntende schets van Acquoy over het Zwolsche Fraterhuis, volgens de voorstelling der Narratio [2]) geschreven; de oorkonden bewijzen ons vaak juist het tegenovergestelde van dat, wat de hoogleeraar uit zijn bron had gelezen [3]). En welke onjuistheden vallen niet aan te wijzen in de vlijtige en scherpzinnige studie van Gerritsen over Florentius Radewijns? Waarom? Omdat ook zijne studie uitsluitend op tweedehandsbronnen, de kronieken, steunt.

In welk ander licht staat thans niet de verhouding van G. de Groote tot de stichting der Broederschap op grond van de oorkonden, door ons uitgegeven in Bijlage III? Is hij het niet, die de vruchtelooze pogingen van zijne aanhangers te Zwolle om er een huis te stichten doet slagen? Door zijne direkte bemoeiing immers komt niet alleen in 1384 de stichting te Zwolle tot stand, maar ook die op den Sint Agnietenberg. Al had ook Gerritsen bij zijne onderzoekingen meer handschriftelijk materiaal gebruikt dan hij gedaan heeft, het beeld van G. de Groot, om bij dezen te blijven,

1) De Broederschap van G. Groot.
2) De Kroniek van het Fraterhuis te Zwolle.
3) Vergl. b. v. p. CXXXII v.

zou vermoedelijk zonder raadpleging van de oorkonden niet scherper maar nog meer onzeker zijn geworden dan het thans is. Dit leert ons weder op overtuigende wijze de Narratio, die door de Voecht aan de hand van de origineele stukken is geschreven. Het door hem ontworpen beeld van G. de Groote is immers ook niets meer dan een ruwe schets, welker karaktertrekken vaak weinig op het origineel lijken. Preciseeren wij echter de lijnen aan de hand van de oorkonden, dan wordt het beeld in enkele punten juister en meer natuurgetrouw. Men houde in het oog, dat de Voecht evenals zijne tijdgenooten niet zoozeer schreef om te onderrichten, dan wel om te stichten.

Uit het nevelachtige waas, dat niettegenstaande de Narratio en andere bronnen nog steeds over de geschiedenis van de Broederschap en de Fraterhuizen hangt, kan den geschiedvorscher alléén door het heldere zuivere licht der officieele bescheiden de weg gewezen worden.

Voor den toekomstigen geschiedschrijver der Broederschap zijn de oorkonden een onschatbaar materiaal en absoluut onmisbaar. Mijne taak was, dit materiaal te verzamelen, om hem zooveel mogelijk het werk te vergemakkelijken. Hoe vollediger ik hierin slaagde, des te meer en des te juister licht kan hij op de feiten laten vallen, en met des te vastere hand kan hij ons het juiste beeld van den waren toestand schilderen.

Op aansporing van de hoogleeraren Acquoy en R. Fruin te Leiden en nog meer van buitenlandsche belanghebbenden, heb ik dan ook van den beginne af getracht de grootst mogelijke volledigheid in dezen te bereiken. Hoe en of ik er in geslaagd ben ook maar een relatieve volledigheid te benaderen, zal ik straks nader betoogen. Thans wensch ik mij van de plicht te kwijten om aan te geven, in welke archieven ik de oorkonden heb gevonden en — indien noodig — ophelderingen te geven omtrent de vindplaatsen.

Het hedendaagsche verblijf der oorkonden betreffende het Fraterhuis staat in causaal verband met de opheffing er van na de definitieve invoering der Hervorming te Zwolle en het mindere of meerdere belang, dat de stede-

lijke regeering van Zwolle in een gedeelte van de oorkonden stelde. Van daar, dat het goed geregelde archief van het Fraterhuis waarschijnlijk op dit tijdstip uit zijn verband werd gerukt en naar alle vier windstreken werd verstrooid.

Dank zij den goeden zorgen van velen, die wij straks nader zullen leeren kennen, is een groot gedeelte van de door den magistraat der stad prijsgegeven oorkonden echter gered, zoodat van de ± 256 oorkonden, die ik in de Bijlagen heb kunnen vermelden, de verblijfplaats van nog 161 origineelen te mijner kennis is gekomen. Deze oorkonden zijn thans geborgen in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, in het Rijksarchiefdepôt aldaar en in de archieven van de Emanuelshuizen en dat der R. K. Parochie van St Michiel te Zwolle. Behalve deze berusten nog origineele stukken betreffende het Fraterhuis in het archief van de R. K. Parochie van Onze Lieve Vrouw te Zwolle en in de Verzameling Heerkens, bewaard in de bibliotheek van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis te Zwolle.

Het aantal origineele oorkonden betreffende het Fraterhuis, thans berustende in het *Oud-Archief der gemeente Zwolle*, bedraagt 90. Zonder uitzondering hebben zij alle betrekking op de eigendommen van het huis. Het zijn de rechtstitels van de bezittingen, die de stad Zwolle na de definitieve invoering der Hervorming naastte.

Deze naasting geschiedde te Zwolle echter op een geheel andere wijze dan elders, zoodat ik mij genoodzaakt zie hierbij een oogenblik stil te staan. Ik heb dan ook tevens gelegenheid den lezer met de lotgevallen van het Fraterhuis na 1580 bekend te maken.

De algemeene regel bij het zoogenaamd hervormen eener stad werd te Zwolle geenszins toegepast [1]). De kloostergebouwen bleven na den overgang der regeering in hoofdzaak gespaard en met uitzondering van de Dominikanen bleven de aan hun godsdienst trouw gebleven

1) Omtrent de invoering der hervorming na 1583 vergl. men vooral: Mulder, J. W., De Predikants-traktementen te Zwolle, Zwolle 1894.

kloosterlingen nog een tiental jaren ongemoeid in het bezit van hunne huizen en eigendommen.

Veelal leest men, dat de Broeders van het gemeene Leven niet alleen voorloopers van de Hervorming geweest zijn, maar ook, dat een groot aantal hunner overtuigde propagandisten van de nieuwe leer geweest is. Ik wil dit laatste niet bestrijden; het Fraterhuis te Doesburg, dat te Amersfoort en vooral het St. Hieronymushuis te Utrecht telden onder hunne leden enkele overtuigde ijveraars voor de nieuwe leer. Maar in het Fraterhuis te Zwolle heb ik trots ijverig zoeken ook niet één naam van een' van ketterij verdachten Broeder kunnen ontdekken.

De hervormingsgezinde vroedschap der stad, die door de verkiezing van 1579 op het kussen kwam, had derhalve ook geen reden om tegenover de Broeders anders op te treden dan tegenover alle andere kloosterlingen. Dat zij inderdaad geen onderscheid maakte, blijkt uit de Raadsresolutiën.

Eerst den 26sten September 1581 [1]) besloot de stedelijke regeering door eene deputatie uit haar midden de kloostergoederen te doen inventariseeren, de in de kloosters aanwezige personen op te doen teekenen, alsook de zegels en eigendomsbewijzen ter voorkoming van vervreemding of verduistering in handen van den Raad te doen leveren en hun het inkleeden van nieuwe kloosterlingen te doen verbieden. Bij dit besluit schijnt de Vroedschap het te hebben gelaten. „In werkelijkheid zijn (de kloostergoederen) voor het eerst in 1590 door de overheid aangetast. Eerst toen moet het den Zwolschen Magistraat ernst zijn geworden met de vrijheidsbeperking van het katholicisme, allengs wellicht volkomen overtuigd door de vertoogen van Calvinistische zijde, dat hij had te zorgen voor de goederen der kloosters, eenmaal bijeengebraeht tot den dienst van God, opdat deze niet door de kloosterlingen en anderen werden vervreemd maar voor dien dienst bewaard bleven" [2]).

---

1) Mulder, Predikants-traktementen blz. 25 en Bijlage XIX.
2) Mulder, Predikants-traktementen, blz. 27.

In het jaar 1590 viel dan de Magistraat feitelijk voor het eerst de Broeders lastig.

Den 1sten Maart van genoemd jaar approbeerden Burgemeester en Schepenen en de Raad nog den verkoop van 4 morgen land, gelegen in 2 stukken in „Oosterholt", welke P. Sanderus Schimmelpennink als administrateur der goederen van het Rijken-Fraterhuis aan Thomas Knoppert en Anna Mulert den 27sten Februari van dit jaar verkocht had [1]).

Bij resolutie van 11 Maart [2]) van dit jaar werd echter reeds aan Pater Sanderus verboden, voortaan goederen van het Rijken- zoowel als Armen-Fraterhuis te verpachten zonder toestemming van de gedeputeerden uit Raad en Meente. Tevens ontvingen deze gedeputeerden den last, met de conventualen van het Rijken-Fraterhuis „te accordeeren over de opheffing hunner samenwoning en hun verder levensonderhoud, al naar gelang der inkomsten van het huis, een en ander onder goedkeuring van den Raad" [3]). Of de partijen niet tot een accoord hebben kunnen komen, blijkt niet, zeker is, dat in December 1591 nog vier broeders samenwoonden; want eerst den 13den December van dit jaar besloten Raad en Meente, „dat menn die kocken int Fraterhuiss brecken unnd die heren unde Conventualen aldaar separeren, edoch ein temmelick onderholt geven sall" [4]). De laatste uren van het Fraterhuis hadden nu weldra geslagen. Bij resolutie van 3 Januari 1592 [5]) werd besloten P. Wilhelmus te plaatsen in het Maatklooster en P. Reignerus in het Wyttenhuis te Zwolle. Opmerkelijk is het besluit, dat zij in deze kloosters als „pater" dienst zouden doen, over de kloostergoederen opzicht houden, deze administreeren en rekening en verantwoording er van aan de Vroedschap zouden afleggen. Verder werd besloten den broeder Garrijt die

---

1) Boek van Transporten, Oud-Archief der gemeente Zwolle.
2) Mulder, l. c., Bijlage XXII.
3) Mulder, l. c., blz. 32.
4) Mulder, l. c., Bijlage XXVI.
5) Mulder, l. c., XXVII.

brouwer te voorzien van een behoorlijk levensonderhoud en in het Sint Gertruidenconvent onder te brengen. Ten opzichte van broeder Arnold den kok zouden gedeputeerden naar billijkheid handelen. Verder zouden *alle roerende* goederen dadelijk door schepenen en gedeputeerden verkocht worden.

P. Sander Schimmelpennink schijnt een onderdak gevonden te hebben in het Armen-Fraterhuis, of beter, zijne huisvesting aldaar behouden te hebben. Immers in de rekening van het jaar 1593 [1]) komt voor: „Pater Sander in het Arme-Fraterhuis". Blijkens de rekening van het jaar 1596 [2]) was hem nog het beheer van de goederen van het Arme-Fraterhuis toevertrouwd.

Uit deze officieele bescheiden blijkt dus, dat in Januari 1592 alleen het eigenlijke Fraterhuis, het Domus Clericorum of ook Domus Sancti Gregorii werd opgeheven, dat echter het Domus Pauperum, dat ten bate van de scholieren en van de school, Zwolle's alouden luister, door de Broeders gesticht was, niet alleen bleef bestaan, maar ook onder het bestier der Broeders bleef. Maar niet lang zal het hebben geduurd, dat ook dit huis nog een Broeder herbergde. Immers het Fraterhuis was op den „Aussterbe-état" geplaatst en Pater Sander zal wel geen confrater als opvolger gekregen hebben. Wanneer hij overleed, weten wij niet.

In welk jaar de regeering der stad Zwolle in het bezit kwam van de eigendomsbewijzen der Broeders blijkt uit de Resoluties niet, ten minste niet met voldoende zekerheid. Immers nergens vinden wij een bewijs, dat de Raadsresolutie van 26 September 1581 ten uitvoer is gebracht. Integendeel, moeten wij uit den verkoop van 27 Februari 1590 van 4 morgen land aan Thomas Knoppert door P. Sander Schimmelpennink de conclusie trekken, dat de stedelijke Regeering den Broeders de vrije beschikking over hunne bezittingen, en hun dus ook hunne rechtstitels heeft laten behouden.

---

1) Oud-Archief der gemeente Zwolle.

2) Ibidem.

Ik haast mij de vraag, of behalve het 90tal origineele oorkonden geen andere charters, betrekking hebbende op het Domus Clericorum of het Domus Pauperum, in het Oud-Archief der gemeente Zwolle berusten, bevestigend te beantwoorden. Door toeval kwam ik pas in het najaar van 1903 tot de wetenschap van dit feit.

Het Oud-Archief der gemeente Zwolle draagt de duidelijke kenmerken van een snelle opeenvolging van archivarissen. De ordening van een enkel archief, b. v. dat van het Fraterhuis, bewijst dit op onomstootbare wijze. De regesten zijn van verschillende handen en geenszins volgens hetzelfde schema vervaardigd. Testamenten ten gunste van dit Fraterhuis vindt men in dit archief niet, een feit, dat mij ten zeerste trof [1]). Eene hierop betrekking hebbende vraag werd door den tegenwoordigen archiefambtenaar beantwoord met een verwijzing naar de „verzameling testamenten", die mij tot nu toe onbekend was gebleven. Eene vluchtige inzage overtuigde mij alras, dat in deze „verzameling" een aantal testamenten zich bevinden, die betrekking hebben op het Domus Pauperum. Het was mij onmogelijk, die nog in de Bijlagen op te nemen, daar mijn handschrift niet meer in mijn bezit was, en bovendien zou het ook weinig gebaat hebben. Want het Oud-Archief der gemeente Zwolle bezit een schat van ongeordende oorkonden. Tot deze ontdekking leidden mij eenige aanteekeningen aangaande het Fraterhuis, die ik bij vroegere bezoeken aan het Oud-Archief der Gemeente Zwolle had gemaakt en die ik bevestigd vond in de aanteekeningen Heerkens. De genoteerde oorkonden waren echter in 1903 niet te vinden. Op mijn verzoek om nauwkeuriger onderzoek, kwamen zij eindelijk voor den dag uit „twee pakken losse charters", waarin zij zonder te letten op de zegels pêle-mêle door elkaar samengebonden, sedert de overbrenging van het archief naar de Sassenpoort ongestoord gerust hadden. De door mij gezochte oorkon-

1) In de Narratio wordt van den procurator Domus Pauperum, Johannes van Wezel, uitdrukkelijk vermeld, dat hij dit huis „bene scivit providere et procurare aliquando bovem, aliquando butirum vel testamentum aliquod". Vergl. p. 145.

den waren stukken, op welker bezit menig archief trotsch zou zijn, nl. de oorkonden dd. 1385 Februari 3 en 1389 December 4 [1]. Ik haast mij er bij te voegen, dat ik uit eigen ervaring weet, dat deze oorkonden tijdens het archivariaat van Mr. J. W. Mulder systematisch geordend met houten klemmen aan elkaar gehecht, in laden waren geborgen. Ook is het geenszins mijne bedoeling iemand bepaaldelijk de schuld van dezen toestand te geven. Ik constateer eenvoudig een feit, dat mijn archivarisgemoed pijnlijk aandeed, en dat mijn citaat „losse stukken" aan den voet der oorkonden moet verklaren.

Stukken uit het Rijksarchief-depôt te Zwolle.

Aan de hand van van Doorninck's Tijdrekenkundig Register vond ik een 6tal charters in verschillende archieven van Overijsselsche kloosters, vooral in dat van Albergen, die óf op het Fraterhuis zelf, óf op de „Arme Clerken" betrekking hebben. Met de meeste bereidwilligheid deponeerde de heer Rijksarchivaris Mr. C. P. Rutgers deze stukken te mijnen behoeve in het Rijksarchief-depôt te Leeuwarden. Ook in andere opzichten: in het nazien van twijfelachtige plaatsen, door het afschrijven en collationeeren van mij niet toegankelijke oorkonden, bewees hij mij ware vriendendiensten. Een hartelijk woord van dank aan Mr. Rutgers mag hier niet ontbreken.

Het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle bestaat uit eene verzameling handschriften en documenten betreffende de kerken en kloosters van Zwolle tot omstreeks 1809. De geschiedenis van deze hoogst belangrijke verzameling is in het kort de volgende.

De Emanuelshuizen zijn gesticht in het jaar 1639 bij testamentaire beschikking van Anna van Haerst, weduwe van Emanuel van Twenhuizen, met het doel om oude vrouwen van den dienenden stand en van Roomsch Katholieken godsdienst te huisvesten en door uitkeeringen in naturalia en geld te ondersteunen. Bij de stichting er

---

1) Zie Bijlage III N°. 5 en 8,

van was de nu aanwezige verzameling van handschriften en archiefstukken er niet; maar de regenten van het huis, die handschriften of stukken onder zich hadden, hebben die gaandeweg in de Emanuelshuizen gedeponeerd. Neemt men in aanmerking, dat de hooge adel in en om Zwolle en de deftige burgerstand te Zwolle voor een groot deel katholiek gebleven was, — dat van af 23 Juni 1672 tot in Mei 1674 te Zwolle de katholieke godsdienst wederom in zijn vorigen luister hersteld werd en dat onder de regenten van de Emanuelshuizen niet alleen invloedrijke en voorname, maar ook geleerde mannen te tellen zijn, — zoo b. v. heeren van Twenhuizen, van Doetinchem, Vermeer [1]), Lipperus, Kockman, Knoppert en de geschiedschrijver der stad Zwolle, B. J. van Hattum en diens zoon — dan zullen wij begrijpen, dat en hoe het mogelijk was deze kostbare verzameling bij elkaar te brengen. Waarom men juist dit gesticht tot bergplaats er van koos, zal wel met zekerheid niet uit te maken zijn. Ik ben geneigd aan te nemen, dat deze heeren, in de overtuiging, dat niemand zulk een schat in een oud vrouwenhuis zou zoeken, ze daar het veiligst achtten. En de geschiedenis leert ons, dat zij goed gezien hadden.

Toen in het jaar 1809 Mr. F. P. A. Heerkens regent van de Emanuelshuizen werd, vond hij de verzameling, wat het aantal stukken betreft, zooals ze thans is. Niets werd er sedert dat jaar aan de verzameling toegevoegd. Maar het zal niemand verwonderen, dat deze oudheidkundige niet alleen de honig uit de bloemen ging lezen, maar ook met zijn aangeboren archivaristalent de stukken ging ordenen en beschrijven. Nog heden is zijn beknopte systematische catalogus van die stukken in wezen en bewijst uitstekende diensten én aan de heeren regenten én vooral aan den geschiedvorscher. Door de uitermate

---

1) In 1672 werd Marcellus Vermeer tot rentmeester van de kerk St. Michiel aangesteld. Hierdoor wordt het zonderlinge feit, dat de rekeningen over de jaren 1672–1674 betreffende het herstel van de kerk St. Michiel en den katholieken eeredienst aldaar, in het archief der Emanuelshuizen berusten, voldoende verklaard.

vriendelijke tegemoetkoming en hulpvaardigheid van den regent der Emanuelshuizen Mr. E. N. F. Heerkens kreeg ik het eerst in het voorjaar 1899 toegang tot dit archiefdepôt.

Aan de hand van den boven vermelden catalogus had ik spoedig gevonden wat ik zocht: 22 charters betrekking hebbende op het Fraterhuis te Zwolle. Toen ik kort daarop bij het Rijksarchief-depôt te Leeuwarden tot adjunct-commies werd benoemd, stond Mr. E. Heerkens gaarne toe, dat de stukken voor bepaalden tijd in het Rijksarchief-depôt te Leeuwarden werden gedeponeerd. Gaarne betuig ik aan Mr. E. Heerkens hier mijn oprechten dank voor de groote welwillendheid, hulp en tegemoetkoming, die ik in zulke ruime mate van hem heb mogen ondervinden. Ook aan de tegenwoordige regenten van de Emanuelshuizen, met name aan den secretaris ervan, Th. Heerkens, ben ik niet geringen dank verschuldigd voor hunnen steun bij mijne onderzoekingen. Door vriendelijke bemiddeling van den heer N. A. Cramer, ontving ik bovendien van den heer Th. Heerkens talrijke inlichtingen omtrent zijne familie, het ontstaan van de verzameling Heerkensiana in de bibliotheek der Vereeniging van Overijsselsch Regt en Geschiedenis en de verzameling der Emanuelshuizen. Hem dien dank hier in alle oprechtheid openlijk betuigen, doe ik gaarne.

De stukken betreffende het Fraterhuis, berustende in het archief der Emanuelshuizen, zijn voor den geschiedschrijver der Broederschap van het gemeene Leven van bijzonder belang. Hier immers vindt hij de uitstekend bewaard gebleven origineele stukken, die hem het bewijs van de persoonlijke bemoeiing van G. de Groote met het tot stand komen van de eerste stichting der Broeders te Zwolle leveren; hier ook leert hij de volgelingen en Zwolsche vrienden van den Deventer Magister kennen, want zij allen hebben hun zegels aan de oorkonden ter bekrachtiging gehangen. De historicus, welke die stukken voor het eerst in handen krijgt, komt onwillekeurig onder den indruk. Want de plaats, waar de stukken geborgen zijn, draagt hiertoe in sterke mate bij.

Immers het noordelijke gedeelte van het huis staat op

de plek, waar tot in het begin der vorige eeuw het Domus Pauperum stond. Aan den overkant der straat, waar in de 19de eeuw het Odeon en andere gebouwen verrezen, lag het huis, over welks aankoop in de stukken gehandeld wordt. Verplaatsen wij ons in den geest zes eeuwen terug, dan zien wij het klein getal volgelingen van G. de Groote dit huis betrekken. Armoedig gekleed, in een habijt, dat de goede Zwollenaren nog nooit gezien hadden en dat hun lachtlust wekte, trotseeren zij, gelukkig ter wille van Christus veracht en bespot te worden, én burgerij én magistraat. Allengs wordt hun getal grooter, het huis kan het aantal broeders niet meer bergen; met veel moeite komen zij in het bezit van andere huizen, die hun door de kleinzieligheid en de kortzichtige politiek van de stedelijke regeering ten hevigste betwist worden. Onbegrijpelijk, want door en ter wille van de Broeders is de roem van de school der stad op aller lippen. Zwolle is geworden een Europeesche vermaardheid. De school in de onmiddellijke nabijheid van het Fraterhuis en van de opvoedingsgestichten der Broeders ontsluit hare poorten. Drommen van scholieren, groote en kleine, stroomen naar buiten, 800, 1000, ja tot 1200 zijn reeds aan ons voorbijgetrokken. Men begrijpt nauwelijks, hoe het kleine Zwolle ze allen kan bevatten. Hoewel zij meestal Latijn spreken, hoort men echter aan hun taal, dat verreweg de meerderheid geen zonen van het Noorden zijn. Naast het zoetvloeiende Rijnlandsche dialect verneemt men de harde klanken van het Allemanisch der Zwitsers en Opperduitschers; Vlamingen en Walen, Polen en Wenden loopen vreedzaam naast elkaar of spoeden zich huiswaarts. Huiswaarts! Ja, voor zoo verre men van een te huis in den vreemde kan spreken, vonden zij dit, dank zij den bemoeiingen van de Broeders, naar gelang van hun stand óf in het Rijken- óf in het Armen-Fraterhuis óf in dat van de Burger-Middenstand. Hier vonden zij niet alleen een onderdak en kost, maar ook in den bestuurder er van een man, die met vaderlijke zorg over hen waakte, niet alleen over hunne ziel maar ook over hunne lichamen. Bovendien vonden zij hier hulp en steun in hunne studiën. Want de Fraters zorgden ook voor een

„repetitor", die het dagelijksche pensum nog eens met hen doorliep.

Maar beteugelen wij onze phantasie en keeren wij terug naar het heden en tot de schamele rest, die van al die grootheid, verhevenheid en echt middeleeuwsche charitas is overgebleven, de charters. Slechts 22 bescheiden, die nog getuigen van die lang vervlogen tijden, berusten in dit overigens zoo rijke archief. Maar de inhoud van deze stukken is voor de geschiedenis van de Broederschap en van het Domus Sancti Gregorii van zulk een belang, dat ik ze meest alle in extenso heb opgenomen. Het zijn de Nos. 3, 12, 14, 21, 46, 57, 66, 73, 76, 83, 99 en 163 van Bijlage III; Nos. 4, 11 en 12 van Bijlage IV; No. 1 van Bijlage V; No. 9 van Bijlage VI; de Nos. 2, 3 en 4 van Bijlage VII; No. 1 van Bijlage XIV en No. 3 van Bijlage XVII.

Het archief der R. K. Parochie van Sint Michiel te Zwolle bevat eene hoogstbelangrijke verzameling archiefstukken betreffende de geschiedenis van de vroegere R. K. Statie's in de Spiegelsteeg en Onder den Bogen en van vroegere kloosters-en gestichten van Zwolle. Hoogst waarschijnlijk is deze verzameling grootendeels samengebracht door den aartspriester Arnoldus Wayer [1]). Ik vermoed dit met

1) Arnoldus Wayer is geboren in het jaar 1606 te Zwolle uit een aanzienlijk geslacht. In April 1625 vertrok hij door bemiddeling van de te Zwolle vertoevende P.P. Jezuieten naar Keulen om aldaar zijne studies voort te zetten. Hij werd commensaal in het Hollandsche collegie, bezocht het Gymnasium Laurentianum, waar hij nog 3 maanden in de Rhetorica moest doorbrengen. Hierna studeerde hij aldaar twee jaar philosophie. Hierop liet hij zich in de fakulteit der Theologie inschrijven, promoveerde in 1630 tot Baccalaureus Theologiae, en werd den 15den Maart 1631 tot priester gewijd. Door Volquerus Herckinge, vicaris van Overijssel, Groningen en Friesland, werd hij in Mei van dat jaar naar de Nederlanden teruggeroepen en door aartsbisschop Philippus tot vicarius van Zwolle en de omliggende dorpen benoemd. In 1660 den 24sten September werd hij door den aartsbisschop Zacharias tot aartspriester van Zwolle benoemd en in 1673 werd hij deken van het kapittel van Zwolle, dat de bisschop van Munster, Christoph Bernard van Galen, in dit jaar te Zwolle gesticht had. Hij overleed te Zwolle in het jaar 1692 in den ouderdom van 86 jaren. Het hoofdwerk van Arnoldus Wayer is getiteld: *„Nopende het Aerts-*

eenig recht, omdat bij een onderzoek in dit archief ingesteld, mij bleek, dat het ook tal van gedrukte 17[de] eeuwsche verordeningen bevat. Deze verzameling is, zooals ze thans bestaat, ontstaan uit de vereeniging van de verzameling stukken, berustende in het archief der statie in de Spiegelsteeg, met die van het archief der statie Onder den Bogen. Deze vereeniging had plaats bij de opheffing van de statie in de Spiegelsteeg in het jaar 1809. De kerk „Onder den Bogen" werd later de parochiekerk van het kerspel van Sint Michiel.

Door de goede zorg van den tegenwoordigen pastoor van de parochie van Sint Michiel, den Zeer Eerwaarden heer deken N. A. van Balen, werd deze verzameling door de kundige handen van den bekenden Overijsselschen geschiedvorscher, den toenmaligen pastoor van Hertme, B. P. Velthuysen, thans pastoor en deken van Sneek, geordend. Dank zij de ruime wetenschappelijke opvatting van deken van Balen, was het mij vergund in dien schat voor de Overijsselsche en bepaaldelijk de Zwolsche geschiedenis een nauwkeurig onderzoek in te stellen naar bronnen betreffende het schoolwezen en het Fraterhuis te Zwolle. Wat het laatste betreft was mijn oogst niet rijk. Mijne teleurstelling was niet gering, omdat ik uit eene beknopte beschrijving van 47 origineele charters omtrent het Fraterhuis, door Mr. F. P. A. Heerkens vervaardigd [1]), wist, dat die rijkvloeiende bron in dit archief te vinden was.

De omschrijving van de vindplaats — „in de kerk Onder de Bogen, thans Sint Michael genaamd" — door den heer Heerkens, was zoo positief, dat zij geen twijfel omtrent het verblijf van die „perkamenten brieven" toe-

---

Priesterschap van Swolle naer de Beroerten deser Nederlanden." Het berust in HS. in het archief van Onze Lieve Vrouwen-parochie te Zwolle. (De bovenstaande mededeelingen uit dit HS. dank ik aan de welwillendheid van den Zeer Eerw. heer B. P. Velthuysen, deken van Sneek.) Over A. Wayer vergl. men verder: B. J. van Hattum, Geschiedenisse der Stad Zwolle, Zwolle 1775, V, I. blz. 125, en de Godsdienstvriend, jaarg. 1837 en 1838.

1) De volledige titel van dit „Register" luidt: „Uittrekselen en Afschriften van perkamenten brieven in de Kerk onder de Bogen, thans St. Michael genaamd, berustende."

liet. Diè stukken moesten dus uit dit archief gelicht zijn. Door wien en wanneer? Op deze vragen wist de heer deken mij geen antwoord te geven, daar de kerkeboeken daaromtrent niets vermeldden. Ik herinnerde mij toen, dat de Z. E. heer J. H. Hofman te Schalkwijk in zijne publicatie over de Broeders van het gemeene Leven in het *Archief voor de Geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht* vermeldt, dat hij voornemens was te publiceeren eene „reeks oorkonden, waarvan de oorspronkelijken, thans in het archief van het Aartsbisdom berustende, uit Zwolle afkomstig zijn" [1]). Eene vergelijking van de in het *Archief* uitgegeven oorkonden met het zoo juist vermelde „Register" van Mr. Heerkens bracht aan het licht, dat de reeks oorkonden, welke volgens pastoor Hofman thans in het archiefdepôt van het Aartsbisdom zijn, de door mij te vergeefs in het parochiale archief van Sint Michiel gezochte waren.

Waren nu deze oorkonden definitief naar het archiefdepôt van het Aartsbisdom overgebracht, of was die lichting maar tijdelijk? Ten einde zekerheid in dezen te verkrijgen, verzocht ik pastoor Hofman om welwillende inlichting. Deze is mij dan ook door Z. E. op de meest heusche wijze geworden. Hij deelde mij mede, dat hij „die stukken van zaliger Mgr. Schaepman, aartsbisschop van Utrecht, had ontvangen om ze in hun geheel of in uittreksel in het „Archief" te plaatsen". Omtrent verdere inlichtingen betreffende deze stukken verwees mij Z. E. naar den secretaris van Mgr. den aartsbisschop, Dr. A. Schaepman. Op mijne vraag, of de stukken, uit het parochiaal archief van St. Michiel te Zwolle afkomstig, definitief in het archief-depôt van het Aartsbisdom waren opgenomen, meende Dr. Schaepman mij niet positief te kunnen antwoorden. Ik heb toen besloten het zekere voor het onzekere te nemen en aangenomen, dat deze oorkonden maar tijdelijk uit het archief van Sint Michiel waren gelicht met de door pastoor Hofman vermelde bedoeling. Aangezien bij de betrokken autoriteiten niets van eene

1) De Broeders van 't Gemeene Leven en de Windesheimsche Klooster-Vereeniging, in deel II. blz. 217 vv.

definitieve lichting bekend is, acht ik mij derhalve beter verantwoord, wanneer ik als vindplaats niet het Archief van het Aartsbisdom, maar dat der „R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle" citeer.

Wat nu den aard der stukken aangaat, een ieder zal zich gemakkelijk uit de publicatie van pastoor Hofman, waarin deze in chronologische volgorde voorkomen, overtuigen, dat zij voor de geschiedenis van de Broederschap in het algemeen zoowel als voor die van het Zwolsche huis in het bizonder belangrijker zijn dan al de andere, die, in welk archief ook, nog aanwezig zijn. Immers, afgezien van enkele koopbrieven uit den tijd van het ontstaan van het Zwolsche huis, behelzen deze documenten óf gegetuigenissen ten gunste van de Broederschap óf vrijheden en gunsten van pausen, bisschoppen, het kapittel van Deventer of de pastoors van Zwolle. Op een enkele na, vallen zij alle onder die categorie van oorkonden, die bij de opheffing van het Fraterhuis door den magistraat der stad Zwolle als volstrekt waardeloos beschouwd werden. Immers ook hij eischte alleen de eigendomsbewijzen op.

Uit het voorafgaande blijkt reeds genoegzaam, dat ik de origineelen van deze 47 oorkonden niet gezien heb. Ik heb mij moeten behelpen met de uitgave van pastoor Hofman. De wensch van pastoor Hofman om ook de nog ontbrekende stukken uit te geven, vind ik zoo billijk, dat ik meende mij hierbij eenvoudig te moeten neerleggen.

De lijst van Mr. Heerkens, die in vele opzichten gebrekkig moet genoemd worden, omdat zij blijkbaar voor een geheel ander doel dan voor eene uitgave bewerkt is, heeft mij in dezen uitstekenden dienst bewezen.

Het archief der R. K. parochie van Onze Lieve Vrouw te Zwolle behelst alle gegevens betreffende de Priesterbroederschap genaamd de Fraterniteit, stukken nopens de officien en beneficien, die in de parochiekerk en de kapel van O. L. Vrouw op de verschillende altaren gevestigd waren [1]). Zoowel bij de Fraterniteit als ook bij de vicarie

1) Betreffende het groot aantal beneficien en officien in de Zwolsche kerken, vergl. men: Mulder, Predikantstraktementen, blz. 8 vv.

van St. Joris en de officien van Sint Jan Baptist en dat van de H. Magdalena waren de Broeders persoonlijk betrokken [1]). De stichtigsbrieven en de overige stukken, betrekking hebbende op de genoemde instellingen, mochten dan ook niet in de Bijlagen van dit werk ontbreken. Niets heb ik dan ook onbeproefd gelaten om inzage van deze stukken te krijgen. Maar de toenmalige pastoor dier parochie, H. C. Verheul, weigerde pertinent mij inzage te verleenen van deze hoogst onschuldige archiefstukken. Deze gebeurtenis had plaats in het tweede jaar der twintigste eeuw!

Toen ik een jaar later gelegenheid had met mijn vriend, pastoor Velthuysen, over deze teleurstelling te spreken, bood hij mij onmiddellijk de kopieën aan, die hij vroeger van de door mij bedoelde stukken gemaakt had, niettegenstaande hij bezig was de geschiedenis van de Broederschappen, Vicarieën enz. der kerk te Zwolle te bewerken. Van dit gulhartige, van de hoogste wetenschappelijke onbaatzuchtigheid getuigende aanbod kon ik echter tot mijn spijt geen gebruik meer maken, daar mijne kopieën reeds ter perse gezonden waren. Moge het den Z. E. heer deken van Sneek spoedig vergund zijn dit werk in het licht te kunnen geven!

De Verzameling Heerkens in de bibliotheek der Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis.

Reeds op eene andere plaats heb ik melding en een dankbaar gebruik gemaakt [2]) van de zoogenaamde Heerkensiana, die in bovengenoemde bibliotheek berusten. Ook heb ik reeds in deze Inleiding met een enkel woord moeten gewagen van den verzamelaar ervan: Mr. F. P. A. Heerkens [3]).

---

1) Zie Bijlagen VI, VII en VIII.

2) Zie mijne Schule von Zwolle, Einleitung, S. VII.

3) Mr. Franciscus Philippus Antonius Heerkens is geboren den 26sten Januari 1780. Hij studeerde te Groningen en begon zijne juridische loopbaan als lid van de schepenbank te Zwolle. Daarna was hij eerst lid en vervolgens president van de Rechtbank te Zwolle otdat hij Raadsheer in het Hof van Overijssel werd. Hij overleed den 11den Juli 1863.

Volgens vriendelijke mededeeling van den heer secretaris van bovengenoemde Vereeniging, N. A. Cramer, werd deze verzameling in het jaar 1891 door de Erven Mr. F. P. A. Heerkens aan de Vereeniging geschonken. Nog in dit jaar werd begonnen met eene globale catalogiseering en het geheel verdeeld in 86 Nos. In de „*Aanwinsten van Bibliotheek, Archief en Museum in* 1891" [1]) dier Vereeniging, werd deze catalogus in zijn geheel opgenomen. Alleen ontbreekt hierin het door mij op blz. CXLIX beschreven Cartularium van het Fraterhuis te Zwolle, dat, volgens het „Verslag" [2]) van 1891, later nog aan de verzameling zal toegevoegd worden.

Een vluchtig doorloopen van dezen catalogus is voldoende om tot de overtuiging te komen, dat Mr. F. P. A. Heerkens reeds in zijne jeugd, gedreven door een onweerstaanbaren drang naar volledige kennis van de geschiedenis van zijne geboortestad en van Overijssel, den grondslag tot deze verzameling moet gelegd hebben. Zoodra men echter begint enkele Nos er van te bestudeeren, dieper indringt in het geheel en bekend wordt met de methode door Heerkens gevolgd, gevoelt men, dat hier in de allereerste plaats de behoefte om te weten de drijfveer is geweest en niet de bekende, dikwijls met recht gewraakte, onoverwinbare zucht van den verzamelaar. Naarmate men zich grondiger in de verzameling inwerkt, rijst de hoogachting voor den stil in het verborgen levenden en tot heden in de Nederlandsche geleerden-republiek volkomen onbekenden Mr. F. P. A. Heerkens.

Met echte bijenvlijt heeft de Overijsselsche raadsheer alles wat op de godsdienstige, politieke, oeconomische en geleerden-geschiedenis van Overijssel betrekking heeft en onder zijn oog kwam, verzameld, en op losse stukjes papier genoteerd, om het later tot een geheel te verwerken Talrijke afgewerkte opstellen, vooral betreffende de ge-

1) Blz. 5—10.

2) Verslag van de Handelingen der acht en zestigste Vergadering, gehouden te Zwolle den 27sten Oct. 1891, Zwolle 1891, blz. 5.

schiedenis van Zwolle, bevinden zich thans nog in bovengenoemde collectie. Bijgewerkt door een zaakkundige en aangevuld aan de hand van 's mans losse aanteekeningen en die van zijn geleerden zoon Mr. Johan Nicolaas Joseph Heerkens [1], die de liefde tot de geschiedenis van zijn vader in hooge mate geërfd had, zouden deze den grondslag kunnen vormen van eene goed gedocumenteerde geschiedenis niet alleen van Zwolle, maar ook van Overijssel. Ik leg den nadruk op het woord *gedocumenteerde* geschiedenis, omdat Heerkens niet alleen beneden aan den voet van het opstel de bronnen aangeeft, maar ook eene lijst laat volgen van regesten van al de oorkonden betreffende het onderwerp, die hij in verschillende archieven had gevonden. Het zou mij te ver voeren, verslag te geven van de bronnen, die Heerkens gekend heeft en die heden voor ons niet meer bereikbaar zijn; het zij genoeg er op te wijzen, dat hij zich niet tevreden stelde met het excerpeeren van tijdschriften, couranten of verkoopcatalogussen van boeken en handschriften, maar ook de persoonlijke mondelinge mededeelingen van vaklieden opteekende. Een kostbaar bewijs hiervoor heb ik op blz. CXXV noot 3 medegedeeld. Behalve deze aanteekeningen is van zeer groote waarde, de particuliere correspondentie van Heerkens met binnen- en buitenlandsche geleerden. Zoo bij voorbeeld heeft Heerkens blijkbaar groot belang gesteld in de werken van

1) Johan Nicolaas Joseph Heerkens werd den 22sten Juli 1807 te Zwolle geboren. Hij bezocht het gymnasium zijner vaderstad en werd in het najaar 1825 te Groningen als student in de rechten ingeschreven. Den 26sten Juni 1830 werd hij aldaar tot doctor in de rechten gepromoveerd. Hierop vestigde hij zich te Zwolle als advocaat. In 1839 werd hij kantonrechter aldaar en in 1859 tot raadsheer in het Provinciaal Gerechtshof van Overijssel benoemd. Naast juridische studies was het vooral de geschiedwetenschap, welke hij beoefende. Van hem ging ook het denkbeeld uit om de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Recht en Geschiedenis te stichten, die in den zomer van 1858 tot stand kwam. Hij overleed te Zwolle den 21sten Juni 1867. (Vergl. zijne levensbeschrijving door J. C. Bijsterbos in: Levensberichten der afgestorvene Medeleden van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde van 1868, blz. 124 vv.)

G. de Groote. Ten einde volledige inlichtingen te verkrijgen, stond hij niet alleen in briefwisseling met de uit hun klooster verdreven kanunniken van Frenswegen, maar ook met de grootste buitenlandsche autoriteit op dit gebied: Mgr. de Ram, rector der Universiteit van Leuven. Jammer genoeg zijn slechts enkele brieven van hem in de Heerkensiana gekomen.

Van onschatbare waarde voor den historicus zijn vooral de regestenlijsten van oorkonden en de nauwkeurige omschrijvingen van andere bronnen van locaal-historischen aard. Bronnen, die zonder de Heerkensiana misschien nooit te onzer kennis zouden gekomen zijn, omdat zij óf verloren zijn geraakt óf door bekrompenheid en kleinzielige vrees achter slot en grendel werden en helaas nog worden gehouden.

De vraag dringt zich van zelf op: hoe kwam Heerkens tot de kennis en vooral in het bezit der bronnen?

Reeds de jonge Heerkens bevond zich in buitengewoon gunstige omstandigheden. Met het bloed der geleerde Canters in de aderen, van hoogstaanzienlijke en invloedrijke familie, kwam hij na volbrachte universitaire studie te Zwolle in een milieu, waarin de beoefening der geschiedenis, bepaaldelijk die der middeleeuwsche instellingen der stad, blijkbaar op den voorgrond stond. Hiertoe werkten de tijdsomstandigheden bijzonder mede. Immers onder Lodewijk Napoleon verkregen de katholieken niet alleen grootere godsdienstige vrijheden, maar zij kwamen ook in het bezit van grootere kerken en verkregen tevens in verhouding tot hun getalsterkte een deel der vroegere eigendommen van kerken en kloosters terug. Het ligt voor de hand, dat door deze omstandigheid de historische zin bij velen gewekt werd, te meer daar de regeering wilde, dat de verdeeling ook op historischen grondslag geschiedde. Rapporten, gestaafd door historische gegevens, moesten ingediend worden, en dit kon niet gebeuren, zonder dat de archieven werden ontsloten en onderzocht.

Heerkens was omstreeks 1809 wel is waar nog maar een jonge man van nog geen 30 jaar, maar én zijne familiebetrekkingen én zijne maatschappelijke positie alsook zijn natuurlijke historische aanleg en zijne buiten-

gewone belangstelling voor alles wat zijne kerk betrof, geven ons de garantie, dat in dezen niets gebeurde zonder zijne voorkennis. Vermoedelijk dateeren dan ook uit dezen tijd de regesten van de oorkonden, die thans in het archief der parochie van Sint Michiel berusten [1]). Zeker is, dat Heerkens zich juist in het jaar 1809 voor de geschiedenis van de Broederschap van de Broeders van het gemeene Leven de grootste verdienste heeft verworven door het redden van de fragmenten van het Cartularium van het Fraterhuis [2]) en andere origineele oorkonden. Door aankoop op aucties zocht hij zijne verzameling te vermeerderen, die ook door menig kostbaar geschenk van den een of ander werd verrijkt [3]). Kort na 1810 kwam Heerkens bovendien door omstandigheden in het bezit van de handschriftelijke nalatenschap van den geschiedschrijver der stad Zwolle, J. B. van Hattum. Zoover mij echter bekend is, is deze niet in het legaat van de Erven Mr. F. P. A. Heerkens begrepen, evenmin als de handschriftelijke nalatenschap van zijn zoon, den raadsheer Mr. J. N. J. Heerkens.

De historische waarheid eischt, ook hem te gedenken, door wiens invloed het waardevolle legaat aan de Vereeniging van Overijsselsch Regt en Geschiedenis is gekomen en de schatten van Mr. Heerkens toegankelijk zijn geworden voor den geschiedvorscher: den ZeerEerwaarden heer B. P. Velthuysen, pastoor en deken te Sneek.

Voor deze uitgave heb ik hoofdzakelijk gebruikt:

1. het Cartularium van het Fraterhuis, dat ik in zijn geheel heb uitgegeven;
2. de daarin los liggende minuten en kopieën van charters;
3. N°. 47. Afschriften en uittreksels uit perkamenten brieven, in de kerk onder de Bogen te Zwolle berustende.

---

1) Dit leid ik af uit het gebrekkige van deze kopieën (vergl. p. 391 noot 1), die hierin zeer verschillen van de andere van vermoedelijk lateren datum.

2) Vergl. p. CXLIX vv.

3) Vergl. p. 235 en CXXV noot 3.

4. N°. 75. Aanteekeningen over kloosters en godshuizen te Zwolle [1]).

VIII. Niettegenstaande het gebrekkige en onvolledige van het oorkondenmateriaal, dat te mijner beschikking stond, was de gelegenheid, om aan de hand van de 90 origineele oorkonden uit het Oud-Archief der gemeente Zwolle en het 20tal uit het Archief der Emanuelshuizen een diplomatisch-palaeographisch onderzoek in te stellen te verlokkend om ze ongebruikt voorbij te laten gaan. Te meer, omdat mijn chef, de heer Rijksarchivaris Mr. J. L. Berns, mij niet alleen met de meeste bereidwilligheid de gelegenheid er toe verschafte, maar ook dit onderzoek aanmoedigde. Voor deze welwillendheid betuig ik hem gaarne hier openlijk mijn oprechten dank.

Daar deze studie uit den aard der zaak tamelijk uitgebreid is en zoodoende nog al plaatsruimte vergt, deel ik op verzoek van het Bestuur van het Historisch Genootschap de resultaten van dit onderzoek niet in deze Inleiding mede. Door vriendelijke tusschenkomst van Mr. S. Muller Fz. werd deze studie opgenomen in N°. 1 van het *Nederlandsch Archievenblad* 1906/1907, (deel XV) waarheen ik belangstellenden verwijs. Ik bepaal mij hier alleen tot eene korte opmerking betreffende den jaarstijl, die door de Broeders werd gevolgd.

Een positief bewijs, waaruit men op afdoende wijze zou kunnen aantoonen, welken jaarstijl de Broeders te Zwolle of de Broederschap als zoodanig gebruikten, heb ik nóch in de oorkonden nóch in de Narratio gevonden. Ook vermelden de mij bekende Statuten van Fraterhuizen of de Besluiten hunner Colloquia daaromtrent niets. In een opstel „*Iets over den jaarstijl in kloosterorden gebruikt*" [2]) heb ik vroeger wel beweerd, dat de „Fraterheeren niet den Maria-boodschapstijl, maar den Kerststijl" ge-

1) In deze collectie vond ik ook de schets van het kaartje resp. het situatieplan van de gebouwen, behoorende tot het Fraterhuis, dat in deze uitgave is opgenomen.

2) Nederlandsch Archievenblad 1901/1902, blz. 18—25.

bruikten [1]). Deze bewering steunde op eene berekening van J. H. Hofman, aan de hand van eene oorkonde dd. 1423 December 28 [2]). Tot mijn spijt moet ik echter thans verklaren, dat deze oorkonde niet in aanmerking kan komen om te bepalen, welke jaarstijl door de Broeders werd gevolgd. Immers zij is een notarieele akte, en dientengevolge gedateerd volgens den stijl, welke de notarissen verplicht waren te volgen: den Kerst- of Nativiteitsstijl [3]).

Het eenige bewijs, dat mij voorloopig overig blijft, is een bewijs a priori. De Broederschap der Broeders en Zusters van het gemeene Leven was geen kerkelijk goedgekeurde orde en zij zelven vermeden angstvallig alles, wat ook maar den schijn kon geven, dat zij tot de reguliere en niet tot de seculiere geestelijkheid behoorden. Een van de het meest in het oog springende bewijzen hiervoor vinden wij in het hoofdstuk „De Vestiario" [4]) van de Consuetudines, waarin onder meer de bepaling voorkomt, dat de kleur van de pij der Broeders niet uniform mag zijn, „ne aliquis possit de uniformitate habitus calumniari." De „Communis vita extra religionem" zou verder o. a. door de Broeders gedocumenteerd worden: „prelatis et curatis suis reverenter obediant" [5]), waaronder zonder eenigen twijfel te verstaan is, dat zij zich in de allereerste plaats stipt aan de wetten en voorschriften van hun bisschop moesten houden.

In het jaar 1310 bepaalde echter bisschop Guy op de synode te Utrecht, „quod de caetero in perpetuum per nostram civitatem et dioeceim data annorum Domini ipso die nativitatis ejusdem, secundum morem Romanum ac statuta nostrae Metropolitanae ecclesiae innovatur" [6]).

---

1) T. a. p. blz. 22.

2) Archief van het Aartsbisdom Utrecht, deel V, blz. 80, de noot.

3) Vergl. Paoli-Lohmeyer, Grundriss zu Vorlesungen über Lateiische Palaeographie und Urkundenlehre. III. Innsbruck 1900, S. 242.

4) Vergl. p. 255 v.

5) Vergl o. a. p 240 cap. de fundatione etc.

6) Volgens Van Mieris, Charterboek II, p. 98 afgedrukt in: Thoe Schwartzenberg, Groot Placaat- en Charterboek, I, p. 142.

Het ligt voor de hand, dat wanneer de Broeders dit voorschrift van hun bisschop niet zouden opgevolgd hebben, maar, in navolging van de eene of andere orde, een anderen jaarstijl dan den Kerststijl gebruikt hadden, zij ipso facto aan hun bisschop ongehoorzaam zouden geworden zijn en bovendien — wat erger was — een machtig wapen in de handen van hunne talrijke en zeer invloedrijke bespieders en vervolgers geleverd hebben. Als wereldsche geestelijken van het bisdom Utrecht waren zij verplicht tot het gebruik van den door hun ordinarius voorgeschreven jaarstijl: den Nativiteits- of Kerststijl, en om groote onaangenaamheden te voorkomen, hebben zij zonder twijfel aan die verplichting in ieder opzicht voldaan.

IX. In gewone omstandigheden zou ik het als mijne plicht beschouwd hebben, in de inleiding tot de Narratio den inhoud er van breedvoerig te bespreken en de nieuwe resultaten, die voor de historische wetenschap er uit gewonnen worden, mede te deelen. Mijn werk is echter alleen eene voortzetting van den arbeid, die Prof. Acquoy niet slechts begonnen was, maar ook voor een groot deel afgedaan had. In zijne „Kroniek van het Fraterhuis te Zwolle" immers heeft hij aan de hand van de gegevens, die hij uit de Narratio putte, ons eene meesterlijke beschrijving van het Fraterhuis gegeven. Deze uitgave is feitelijk dan ook niets anders dan het in het licht geven van de bewijsplaatsen bij deze beschrijving. Nieuwe resultaten levert de uitgave der Narratio dan ook niet; alleen in de toelichting er bij en door de Bijlagen, vooral echter door de oorkonden valt op enkele hoofdpunten een ander licht. In de voorafgaande beschrijving der handschriften heb ik hierop in het kort reeds gewezen. In het volgende bespreek ik enkele punten, die ik in de noten op den tekst der Narratio niet nader toegelicht heb, maar waarvoor ik naar deze inleiding heb verwezen.

Een vaststaande officieele titel, gelijk andere kerkelijk goedgekeurde vereenigingen die hadden, schijnen de Broeders van het gemeene Leven niet gehad te hebben. Ten minste vond ik in pauselijke bullen zulk een titel

niet [1]). In bisschoppelijke oorkonden worden zij genoemd: „presbyteri et clerici in communi vita sine proprietate viventes, presbyteri et clerici extra religionem in communi viventes". Waar dus de officieele naam ontbrak, was des te meer gelegenheid voor benamingen, door enkelen hunner of door het volk uitgevonden [2]). Er zal dan ook wel moeielijk een kerkelijke broederschap te vinden zijn, die zóóveel plaatselijk verschillende namen draagt, als die der Broeders van het gemeene Leven [3]). Te Deventer [4]) worden zij genoemd: Heer-Florensbroeders, Fraterheeren van Heer-Florenshuis, Deventersche Fraterheeren, Devoti Clerici, Presbyteri et Clerici extra religionem in communi viventes, Clerici seu fratres vitae communis, Fratres Hieronimiani.

Te 's Hertogenbosch en elders: Hieronymianen; te Luik: Fratres de penna; te Gent: Broeders van de twaalf Apostelen; te Culm: Cucullenbrüder; te Rostock: Michaelisbroedere, of broedere der ghemene Zamelinghe te Rostock; te Maagdeburg: Trulbrüder, Nulbrüder, Lollarden; te Merseburg: Lollbroeders; te Cassel: Kugelherrn; in Wurtemberg: Kappenherrn. — Verder komen zij voor onder de meer algemeene namen van: Gregoriani, Gerhardijnen, Hieronymieten, Fratres collationarii, Collatiebroeders, Gugelherren, Kogelheeren, Gogelheeren, Fratres cullulati, Fratres vitae communis, Fratres devoti, Fratres bonae voluntatis, Broeders van den goeden wil enz. enz. Tot scheldnaam in de Nederlanden hadden zij: Begharden [5])

---

1) In de bul van paus Innocentius VIII dd. 1486 Juli 11 (zie p. 522 No. 6) wordt in den tekst wel gesproken van „Status seu congregatio (presbiterorum, clericorum et sororum) in communi sine proprietate vivencium". Maar ik betwijfel, of die naam als officieele titel aangezien kan worden.

2) Vergl. Schulze L., Realencyclopädie, III[3], S. 500; Schoengen, Schule von Zwolle, S. 19 n. 3.

3) Wanneer en door wien de Broeders dien naam gekregen hebben, is mij niet gebleken. In oude stukken betreffende de Fraterhuizen te Deventer en Zwolle vond ik dien naam niet.

4) Vergl. Dumbar, Kerkl. en Wereltl. Deventer, I, 615.

5) Ook te Zwolle was dit het geval. Vergl. p. 110.

of Lollarden. Deze laatste schijnt echter in Duitschland geen schimpnaam geweest te zijn, tenminste worden de Broeders in een bisschoppelijk diploma van 1540 van Maagdeburg „fratres Lullardi" genoemd [1]).

In de door ons uitgegeven documenten, het Zwolsche huis betreffende, worden zij in de bisschoppelijke diploma's van Rudolf van Diepholt en David van Bourgondie óf „presbyteri Domus Clericorum" óf „presbyteri clerici seu personae devoti Domus Clericorum in Zwollis" genoemd [2]). In oorkonden, uitgaande van bisschop Frederik van Baden of van het kapittel van Deventer, worden zij genoemd: „devoti fratres Domus Clericorum in Zwollis" [3]). In de oorkonde dd. 1460 Januari 22 noemt David van Bourgondië hen: „fratres ende vergaderinge der Clerckehuys onser stad van Zwolle" [4]) en in eene oorkonde dd. 1522 Augustus 4, waarschijnlijk uit Rome afkomstig, wordt gesproken van: „Domus patris et fratrum Clericorum in commune viventium" [5]).

In koopakten of akten van overdracht, uitgaande van de Broeders, noemen zij zich tot aan het jaar 1490: „priesters ende clercken in het Clerckhuis (Clerckehuys) binnen Zwolle"; een enkelen keer wordt ook gesproken van de „vergadering der priesters en clercken der Clerckenhuys binnen Zwolle" [6]).

Onder den rector Johannes Koeckman (gekozen 1490) is de uitdrukking „priesters ende clercken van het Clerckehuys" nog wel die, welke het meest in de oorkonden voorkomt, maar zij is toch niet meer stereotyp. Hoewel reeds in de oorkonde van 1460 Januari 22 [7]), uitgaande van David van Bourgondië, het woord „Fraterhuys" voorkomt, zijn thans uitdrukkingen als: „convent en klooster 't Fraterhuys [8]) binnen Zwolle", „pater ende gemeene

1) Realencyclop. für Prot. Theol., III[3], S. 495.
2) Vergl. p. 430 No. 6, p. 431 No. 7, p. 433 No. 8.
3) Vergl. p. 442 Nos. 13, 14 en 15.
4) Vergl. p. 351.
5) Zie p. 398, No. 153.
6) Zie p. 369, No. 105.
7) Zie p. 351 No. 84.
8) Oorkonde dd. 1497 Nov. 10 (p. 378. No. 118.)

conventualen van het Priester Fraterhuis" [1]), „'t convent der Priester-Fraterhus [2])," „priesters en klerken van het Fraterhuis te Zwolle [3])" niet meer zeldzaam, zóó zelfs, dat tegen het midden der 16de eeuw het woord „Clerckehuys" voor „Fraterhuis" geheel op den achtergrond treedt. Een enkelen keer trof ik nog aan: „presbyteri et clerici Majoris Domus Clericorum Sancti Gregorii" [4]).

Opmerkelijk is het, hoe zorgvuldig de Broeders uitdrukkingen als: conventus, congregatio of fraternitas in hunne oorkonden vermijden, hoe zij geen algemeenen titel als b.v. Broeders van den goeden wil, Fratres bonae voluntatis enz. hebben of tenminste niet gebruiken. Maar tevens valt onmiddellijk in het oog, dat het woord „Fraterhuys" in de eerste eeuw van hun bestaan door hen niet gebruikt wordt en pas in het laatst van de 16de eeuw door hen in oorkonden wordt gebezigd. Ik vermoed, dat deze verandering van naam nauw samenhangt met de uitbreiding hunner gestichten en de bouwgeschiedenis van hun eigen huis. Wij hebben reeds kort aangestipt, dat de rector Albert van Calcar, zelf een bekwaam architekt, veel veranderde. Maar de eigenlijke bouwperiode van de Fraters brak eerst aan onder den rector Johannes Koeckman, een zoon van een invloedrijke adellijke familie te Zwolle. De bezittingen van de Koekmans lagen in de onmiddellijke nabijheid van het Fraterhuis en van de school. Deze gingen in het begin der 16de eeuw door koop in handen der Broeders over, die op dezen grond het nieuwe Domus Pauperum deden verrijzen. De naam „clercken" paste in ieder geval beter voor de scholieren dan voor de Broeders, en om geen verwarring te stichten zal men dit nieuwe gebouw „het Clerckehuis" en het eigenlijke oude huis, het Domus Sancti Gregorii, voortaan het Fraterhuis of nog beter: het Priester-Fraterhuis genoemd hebben. Op dit verschil tusschen „Priester- en Klerckefraterhuys" wordt vooral de nadruk gelegd in de oorkonde

1) Oorkonde dd. 1499 Jan. 24 (p. 378, No. 119).
2) Oorkonde dd. 1501 Dec. 12 (p. 382, No. 127).
3) Oorkonde dd. 1505 Maart 17 (p. 385, No. 132).
4) Oorkonde dd. 1519 April 17 (p. 397, No. 151).

dd. 1514 Juli 18, waarbij de bovengenoemde bezitting in handen van de Broeders komt [1]).

Door Delprat en de velen, die hem getrouwelijk hebben nageschreven, wordt beweerd, dat het aantal der bewoners van een Fraterhuis zeer beperkt was. „Elk huis", zoo schrijft hij, „bestond uit vier of meer priesters en uit een dubbel getal zoogenaamde klerken of aankomende geestelijken" [2]). Een ieder, die de Narratio van de Voecht ook maar doorbladert, zal tot de overtuiging komen, dat deze beperking zeer zeker nooit in het Zwolsche huis van toepassing is geweest. En ook elders was dit niet het geval. Dit blijkt wederom voldoende uit de Narratio, en ook uit de beschrijvingen, die wij bij Lindeborn [3]) vinden. Hoe Delprat tot deze veronderstelling komt, is mij te meer een raadsel, omdat hij alle handschriften betreffende de Broederschap, die wij thans kennen, te zijner beschikking gehad heeft, de Kroniek van het Fraterhuis te Doesburg incluis [4]). Blijkbaar is hij in de war gebracht door den stichtingsbrief, respectievelijk de schenkingsakte van het huis van vrouwe Zwedera van Runen te Deventer dd. 1391 November 17, het Heer Florenshuis [5]). De zucht om te generaliseeren heeft Delprat dan in dit geval wederom leelijke parten gespeeld. Want voor het geval, dat men wil aannemen, dat Delprat heeft willen aanduiden het minimum getal van de bewoners van een huis, — dat hij verder aangenomen heeft, dat het twaalftal broeders noodzakelijk was om eene nieuwe stichting in het leven te kunnen roepen, (eene bepaling, die wij b.v. bij de Cisterciensers vinden), dan nog moesten de annalen en kronieken van de Fraterhuizen, die hij gekend heeft, hem spoedig uit dien droom geholpen hebben. Im-

---

1) Zie p. 474 No. 12.

2) De Broederschap, blz. 247. Vergl. ook blz. 41.

3) Historia Episc. Davent. passim. — Zie ook: Van Heussen en van Rijn, Oudheden en Gestichten v. Deventer, — en de Beschrijving van het Bisdom Deventer, passim — Van Heussen, Historia Episc. Daventr., passim.

4) Vergl. de Broederschap, blz. 347.

5) Bij Lindeborn, Hist. Episc. Dav., blz. 97.

mers èn bij de beide stichtingen te Zwolle, èn bij die van Albergen en Hulsbergen was bij lange na niet het twaalftal bij elkaar. Drie, hoogstens vier personen van goeden wil besluiten tot de stichting; onder groote bezwaren en meer dan monastieke armoede komt die tot stand, om eindelijk na verloop van jaren een bloeiend en rijk huis te worden [1]). Dit laatste gaat bij het eene huis iets sneller dan bij het andere, naar gelang meer of minder rijke inkomsten door erfenis of door fundaties van vrome lieden aan het huis komen. Bij geen enkele stichting, ook niet bij die, welke buiten de grenzen van het hedendaagsche Nederland plaats hadden, valt, behalve bij die van het Heer-Florenshuis te Deventer en die van het huis te Doesburg, het door Delprat aangegeven getal te constateeren.

Men mag echter niet uit het oog verliezen, dat nóch de stichting van het Heer-Florenshuis, nóch die van het Sint Gregoriushuis te Doesburg onder de gewone omstandigheden tot stand kwamen en dat ze dus geenszins tot staving van de bewering van Delprat kunnen dienen. Want het eerste ontstond doordat de broeders, die onder leiding van Florentius Radewijns het huis der vicarie van St. Paulus, dat dus aan de Stiftskerk St. Lebuinus te Deventer behoorde, bewoonden, voorzagen, dat zij na den dood van Florentius dit huis zouden moeten verlaten en daarom toen zij een andere geschikte woning gevonden hadden, naar dit huis, het latere Heer-Florenshuis, verhuisden [2]). Van eene nieuwe stichting in den eigenlijken zin des woords kan hier dus geen sprake zijn. Het Fraterhuis te Doesburg [3]) ontstond, zoo als wij gezien hebben, doordat de Broeders te Zwolle tijdens het schisma van Utrecht genoodzaakt waren de wijk te nemen, en eerst te Hulsbergen bij Hattem en later te Doesburg metterwoon zich vestigden. Tijdens de tijdelijke vestiging der Zwolsche broeders aldaar, kwam toen de stichting van een nieuw huis tot stand. Maar ook de broeders van Doesburg

1) Vergl. Acquoy, De Kroniek, blz. 17.
2) Vergl. Lindeborn, Historia Episc. Davent. p. 96 vv.
3) Vergl. p. 83 vv. en p. 91 vv.

alweer begonnen hun huis in groote armoede en met een klein getal broeders, dat Dirk van Herxen hun na zijn terugkeer naar Zwolle daar achterliet. De bewering van Delprat kan dus in geen enkel opzicht nóch door eene aanhaling uit documenten, nóch door een bewijs uit de praktijk gestaafd worden. Het aantal leden in een Fraterhuis, het mogen dan priesters of klerken zijn, is onbepaald.

In de officieele stukken en ook in de Narratio worden als bewoners van het Domus Clericorum genoemd: „presbyteri, clerici, fratres layci et familiares". De drie eersten, de presbyteri, clerici et fratres layci, zijn de eigenlijke leden van de Broederschap, gelijk uit tal van oorkonden blijkt. Het ware dan ook zonder twijfel hoogst overbodig, nog woorden daaromtrent te verspillen, indien niet de tweede categorie, de „clerici", aanleiding gaf tot misverstand. Men verwisselt de clerici der Broederschap met de scholieren der stads- of parochieschool, die volgens middeleeuwsch gebruik ook clerici, klerken, genoemd worden en inderdaad meestal ook tot den geestelijken stand behoorden. De verwarring is derhalve gemakkelijk, en hoogstwaarschijnlijk is de naam van het huis der Broeders van het gemeene Leven „Domus Clericorum, Klerkenhuis" de oorzaak van het misverstand, die ten opzichte van de bewoners er van in het algemeen heerscht. Ik heb echter geen schijn van een bewijs gevonden, dat het Domus Clericorum ook door scholieren werd bewoond, ook niet door rijke jongelingen, vanwaar dan het Domus Clericorum ook Domus Divitum zou genoemd zijn. Uit de levensbeschrijving van Albert Paep van Calcar, die onder toezicht van een paedagogus de school van Zwolle bezocht [1]), en die dus wel tot de rijke scholieren mag gerekend worden, weten wij, dat hij na zijne bekeering niet in het Domus Clericorum maar in het Domus Minor, een der opvoedingsgestichten der Broeders, werd opgenomen en daarin vertoefde, totdat hij de acht klassen der school had geabsolveerd en lid van de Broederschap

1) Zie p. 120.

werd. Toen pas geschiedde zijne opneming in het Domus Clericorum. En bij eenig nadenken zal ook wel een ieder inzien, dat de strenge huisregel, die wij uit de Consuetudines kennen, niet paste voor de onstuimige jeugd. Die was in andere, speciaal voor haar ingerichte, huizen ondergebracht.

Maar wie waren dan die „familiares"?

In iedere kloosterorde, de Windesheimers incluis, zijn de familiares te vinden. Bij de eene orde moge het begrip iets beperkter dan bij de andere zijn, maar in het algemeen worden hieronder verstaan lieden, die tot de familie van het klooster behooren, zonder monnik of convers te zijn. Deze opvatting is de heerschende hij de Cisterciensers [1]; bij andere worden allen, die „omnium congregationis bonorum spiritualium participes" waren, „familiares" genoemd [2]. Bij de Windesheimers [3] daarentegen noemde men „familiares" die leeken, die den prior gehoorzaamheid beloofden, zonder eigendom leefden en de mindere werkzaamheden in het klooster verrichtten; zij konden wegens begane fouten uit het klooster weggestuurd worden, zonder aanspraak op werkloon te hebben en zonder het te ontvangen ook. Het eigendom, dat zij meëgebracht hadden, ontvingen zij in dit geval terug. Zij konden echter niet ontslagen worden wegens ouderdom of ziekte en door ontstane onbekwaamheid tot het werk.

Uit de nauwe verwantschap, die tusschen de Broeders en de Windesheimers bestaat, zou men nu allicht geneigd zijn aan te nemen, dat de „familiares" van het Domus Clericorum te Zwolle dezelfde rechten en plichten hadden als bij de Windesheimers. In dit geval zou men zich echter ten zeerste bedriegen, want uit de Narratio blijkt ten duidelijkste, dat de familiares bij de Fraterheeren met die der Windesheimers geenszins op dezelfde lijn geplaatst mogen worden. Immers reeds in het begin van

1) Monast. Cisterc. p. 255.

2) Schannat, Hist. Episc. Wormat. I, p. 143. Vergl. ook Ducange in voce Familiares.

3) Grube, Chron. Windesh. Einleitung, S. XIII, en Acquoy, Windesheim, I, 142.

zijn werk noemt de Voecht onder de „devoti viri familiares" Reynold van Drynen, pastoor van Zwolle, en den rector der school, Johannes Cele [1]). En wanneer de Voecht na het overlijden van den eersten rector, Gerhardus van Calcar, de bewoners van het huis opsomt, geeft hij ook een beknopte levensschets van hen, „qui erant familiares domus nostre et domini Gerardi, patris nostri, consiliis utebantur" [2]). Deze familiares zijn de beide priesters Hendrik Utenholte en Johannes Widenbrugghe. Uit hunne levensgeschiedenis blijkt echter wederom duidelijk, dat zij geen bewoners van het Domus Fratrum waren, maar een eigen huis bewoonden, dat trouwens in de onmiddellijke nabijheid van het Fraterhuis stond. In het jaar 1483 [3]) wordt door de Voecht „familiaris noster" genoemd: „Boldewinus de Dordraco, officiarius sancte Marie Magdalene." Mij dunkt, dat uit het bovenstaande geen andere slotsom te trekken valt dan deze, dat de familiares bij de Broeders leden waren, die wegens hunne bijzondere verdiensten jegens het huis door hen opgenomen werden in hunne gebedsverbroedering [4]).

Mij rest nog een woord te zeggen over de leden van het Fraterhuis, welke dit huis niet bewoonden, hoewel zij metterwoon te Zwolle gevestigd waren, en over die leden, welke voortdurend buiten Zwolle vertoefden [5]).

Tot de eerste categorie behoorden vooral de bestuurders van de verschillende opvoedingsgestichten, welke de Broeders te Zwolle gesticht hadden en die onder hunne leiding bleven. Evenals te 's Hertogenbosch [6]), hadden zij ook hier kost- en studiehuizen voor rijke, bemiddelde en arme scholieren of klerken. In de Narratio en vooral in de oorkonden wordt herhaaldelijk gesproken van het

1) Zie p. 6.
2) Pag. 44 v.
3) Vergl. p. 200. — Vergl. ook p. 66, waar familiares van het Heer-Florenshuis te Deventer genoemd worden.
4) Zie Bijlage XVIII, het formulier tot de opname in deze gebedsverbroedering.
5) Vergl. Acquoy, De Kroniek, bl. 27.
6) Zie p. 125 noot 1.

Domus Pauperum of het Arme Klerkenhuis [1]) en het Domus Divitum, het Rijke Fraterhuis [2]). En dat het Domus pro mediocribus [3]) niet ontbroken heeft, blijkt uit de levensgeschiedenis van Albert Paep van Calcar. Bovendien stond nog onder hunne leiding het Domus Vicina, que dicebatur Parva Domus Fratrum, waarin eveneens scholieren gehuisvest waren. Aan het hoofd van deze opvoedingsgestichten stond een Broeder, die meestal priester was en den naam van procurator voerde. Tijdens den bloei der school, toen deze huizen vele inwoners telden, stond naast den procurator de subprocurator [4]), die hem in het bestuur behulpzaam was. De keuken van deze gestichten werd eveneens door een broeder bezorgd, wien niet zelden ook een helper uit de overige leden van het Fraterhuis toegevoegd werd.

Behalve deze huizen bezaten de Broeders sedert 1398 [5]) ook een „buiten" te Schelre, tusschen Hattem en Zwolle gelegen. Uit de levensgeschiedenis van Jacobus de Voecht weten wij, dat deze kamp door de Broeders „de Kluis" genoemd werd en in 1450 tenminste tijdens de zomermaanden door verschillende Broeders werd bewoond [6]). Of dit ook tijdens het overige gedeelte van het jaar het geval was, is mij niet gebleken; ook niet of deze „clusa" een soort grangia of uithof geweest is, die het Fraterhuis en de convicten van levensbehoeften moest voorzien. Bij of om het Fraterhuis was tot omstreeks 1500 tenminste geen groententuin: die lag buiten de Lutekepoort [7]). Maar of die groot genoeg was om in de dagelijksche keukenbehoeften van een zoo groot aantal menschen te voorzien, betwijfel ik ten zeerste. Ik vermoed derhalve, dat „de Kluis" te Schelre hierin mede moest tegemoet komen.

1) Zie p. 124 noot 2 en verder het Register. — Betreffende het Domus Pauperum, vergl. Acquoy, De Kroniek, blz. 11.

2) Zie vooral p. 479 Bijlage X.

3) P. 123 noot 2 en p. 125.

4) Vergl. o.a. p. 196 en 209.

5) Vergl. p. 295 No. 16.

6) Vergl. p. 96, 118—150.

7) Vergl. p. 300 No. 20.

Ten slotte nog vertoefden meestal buitenshuis die Broeders, welke tot biechtvaders van de nonnenkloosters en zusterhuizen benoemd waren. Ik zeg meestal, omdat in de Narratio van enkelen expresselijk vermeld wordt, dat zij in het Fraterhuis metterwoon gevestigd bleven [1]).

Op blz. XX heb ik de vrouwenkloosters buiten Zwolle aangegeven, die in de Narratio voorkomen als hebbende een biechtvader uit het Fraterhuis. Van de meesten is niet na te gaan, of zij maar tijdelijk dan wel altijd onder het geestelijk bestuur van het Fraterhuis stonden. Uit de lijsten der leden van het huis, die de Voecht ons verstrekt bij het overlijden van een rector, blijkt echter genoegzaam, dat het getal Broeders, dat om die reden buiten Zwolle vertoefde, niet gering was. Zie ik nu goed, dan beschouwden de oversten van het huis en die van de Broederschap in het algemeen de bezorging van biechtvaders aan de nonnenkloosters wel als een duren plicht, maar tevens als een zwaren last. Zij gingen derhalve ook niet gemakkelijk er toe over, nieuwe verplichtingen van die soort op zich te nemen [2]). Dit aarzelen, ja terughuiveren voor het aanvaarden van deze taak, laat zich gemakkelijk verklaren, wanneer men in het oog houdt de vrees, welke de Broeders voor het andere geslacht hadden, een vrees, die zij van hunnen stichter G. de Groote hadden geërfd. Het bekende woord van G. de Groote: „Wend uwe oogen af, opdat zij geene vrouwen en andere ijdele dingen zien; men moet niet aanschouwen wat men niet mag begeeren" [3]), is bijna in dezelfde woorden in de Statuten van het Fraterhuis te vinden. De bepalingen, welke in het hoofdstuk *de Castitate* [4]) voorkomen, ademen den geest van G. de Groote niet alleen, maar dien van de leeraren der kerk van alle tijden. En hoe nauwgezet die bepalingen te Zwolle en elders door de Broeders opgevolgd werden, leeren wij uit meer dan een staaltje, dat ons

---

1) B. v. de rectoren van het huis, die tevens biechtvaders in kloosters te Zwolle waren.

2) Vergl. p. 72 en vooral noot 2 aldaar.

3) Acquoy, Windesheim, I, blz. 53.

4) P. 268.

door de Voecht wordt verhaald. Een bijzonder typisch voorbeeld schetst hij ons in de levensbeschrijving van Hendrik Vetter, den eersten rector van het Fraterhuis te Albergen. Tot een zijner Broeders, die van de zusters taartjes, „beghine-koeken" genoemd, had aangenomen, zeide hij: „Maledicta sunt omnia munera, que a mulieribus veniunt fratribus meis, precipue a sororibus; et", zoo verhaalt de Voecht verder, „conculcabat tortulas illas sub pedibus suis" [1]). In het Nederduitsch, dat de goede pater doorgaans bezigde, zullen deze woorden wel eenigzins anders geklonken hebben.

Een rechtgeaard Frater meed dus de vrouwen, wààr hij maar kon, en vrij zeker was de post van biechtvader of bestuurder van een nonnenklooster geen gezocht baantje. De oversten zullen zonder twijfel dikwijls moeite genoeg gehad hebben, om geschikte mannen er voor te vinden. De rector Dirk van Herxen verkoos dan ook blijkbaar liever een beproefd wereldsch geestelijke als biechtvader van het Zwolsche vrouwenklooster Het Oude Convent [2]) aan te stellen, dan zijne eigen ondergeschikten aan het gevaar bloot te stellen, waarvoor de ongelukkige Lephart van der Ulzen was bezweken [3]).

Ook zullen de meeste broeders met hun stichter dit ambt als uitermate ondankbaar beschouwd hebben, en zij allen kenden zonder twijfel het eenigszins ondeugende versje van G. de Groote:

„Gratia nulla perit, nisi gratia sola sororum,
Sic fuit, est et erit, ondanck in fine laborum" [4]).

---

1) P. 36.
2) Vergl. p. 20.
3) Zie p. 19, 108.
4) Ik vond dit versje in het Rekenboek van Haskerconvent in het Rijksarchief-depôt te Leeuwarden. Volgens de Kronijk v. h. Historisch Genootschap, 1846, blz. 34, is het ook te vinden in: Trithemius, Chron. Spanhem. anno 1509 en wordt door hem aan G. de Groote toegeschreven. Johannes Busch citeert dit versje in zijn Liber de reformatione monasteriorum (Chron. Windesh. edit. Grube, p. 597) zonder echter het auteurschap er van aan G. de Groote toe te schrijven. Hij noemt het eenvoudig een „vulgare proverbium".

Waren ons aanteekeningen, dagboeken of ook rekeningen van de bestuurders van nonnenkloosters ter kennis gekomen, wie weet, of wij ook daarin niet verzuchtingen en ontboezemingen hadden gevonden als die, welke de procurator van het klooster der congregatie van Windesheim, Haskerconvent in Friesland, aan het slot van zijne afrekening van het jaar 1508 [1]) plaatste:

„Vade opus onerosum
Inexpertis amorosum
Apud multos invidiosum
Cor advertat animosum.
Quod in fronte dulce libet
Hoc in fine turpe vilet
Invidorum visus stridet
Expertorum usus videt."

Maar er waren ook oversten en broeders, die er geheel anders over dachten, die het stichten en het bestieren van nonnenkloosters als iets bijzonder verdienstelijks achtten en die het Dirk van Herxen kwalijk namen, dat hij op dit punt zoo terughoudend was. Onder deze laatsten behoort ook blijkbaar Jacobus de Voecht, die zelfs de straffende hand Gods ziet in het feit, dat in de pestjaren 1420 en 1421 een tiental uitstekende broeders ten offer vielen. „Visitavit Dominus domum nostram, dans intelligere eidem patri nostro (scil. Theoderico), ut de cetero magis prompte subveniret aliis domibus in aliqua digna persona", zegt hij [2]); maar hij vermeldt niet het feit, dat de hand Gods bv. ook het naburige klooster Sint Agnietenberg zwaar trof en dat de engel des doods aldaar onder de paters en broeders even zware offers eischte als te Zwolle [3]).

Dit verschil van opvatting bij de Voecht blijkt ook uit de levensbeschrijving van heer Gerhardus Rees, den eersten rector van het Fraterhuis te Doesburg [4]). Hoewel

1) Rijksarchief-depôt te Leeuwaarden, Kloosterstukken Haskerconvent.
2) Pag. 72.
3) Zie p. 72 noot 3.
4) Pag. 86.

uit de *Kroniek van het Fraterhuis te Doesburg* ten duidelijkste blijkt, dat het niet gemakkelijk was met hem om te gaan, zóó dat hij genoodzaakt was zijn rectoraat neer te leggen, prijst de Voecht hem uitermate als een „vir late caritatis", wien het niet genoeg was zijn fraterhuis te bestieren, „quin etiam colligeret multas virgines et provideret eis de rectoribus in diversis domibus." Enkele regels verder verhaalt hij, dat men placht te zeggen, dat Gerardus Rees gewoon was met twee zusters en een zijde spek een nieuw huis te beginnen.

Dit verschil van meening, dat ook tusschen de hoofden van de verschillende Fraterhuizen heerschte omtrent het al of niet voorzien van de zusterhuizen en vrouwenkloosters van biechtvaders, valt nog eens bizonder duidelijk in het oog in het verslag van het Colloquium van het jaar 1456, dat ons bewaard gebleven is in de *Kroniek van het Fraterhuis te Gouda* [1]). Maar ook hier zien wij ten duidelijkste, welk een grooten invloed Dirk van Herxen bezat en met welk een eerbied hem de overige leden van het Colloquium behandelden.

De betrekking tot het Fraterhuis werd door deze afwezigheid en de zelfstandige positie van den dignitaris niet verbroken. De afwezigheid werd als tijdelijk beschouwd. Immers de bestuurders en biechtvaders van nonnenkloosters konden en werden niet zelden om de een of andere reden naar hun moederhuis teruggeroepen. Bovendien had ieder jaar door den rector of diens zaakgelastigde een visitatie plaats, en om hun lidmaatschap tot de Broederschap te betuigen, verschenen zij evenals de rectoren van de Fraterhuizen, die tot het Colloquium Zwollense behoorden, op de jaarlijksche vergadering te Zwolle, het Colloquium.

Het centrale gezag over de Frater- en Zusterhuizen van het Colloquium Zwollense berustte in handen van de rectoren der Fraterhuizen van Deventer, Zwolle en Huls-

1) Bijdragen en Mededeelingen v. h. Hist. Genootschap te Utrecht, deel XX, blz. 35 v.

bergen [1]). Maar de besluiten van de jaarlijksche vergadering, het Colloquium, waren ook voor hen bindend. Wat het Colloquium feitelijk was, welke huizen er onder ressorteerden en welke besluiten er genomen zijn, weten wij helaas niet. Want nóch de statuten van het Colloquium Zwollense, nóch de besluiten er van zijn tot heden teruggevonden. Jammer genoeg voor de geschiedenis van deze zuiver Nederlandsche instelling zijn de weinige gegevens [2]), die wij omtrent deze vergaderingen hebben, nog zoo beknopt en vaak zoo onbepaald, dat zij niet eens voldoende zijn om ons een juist beeld van de vergadering te geven. Wij moeten het gemis van deze besluiten des te meer betreuren, omdat het weinige, dat wij omtrent het Colloquium bezitten, het zekere bewijs levert, dat zonder die besluiten eene geschiedenis der Broederschap, die aan de eischen der moderne wetenschap voldoet, niet geschreven kan worden.

Het gemis aan officieele bescheiden omtrent het Colloquium is tevens oorzaak, dat wij omtrent den tijd, waarop het plaats had, tot heden geen volledige zekerheid hebben. Alleen weten wij zeker, dat het tusschen Paschen en Pinksteren gehouden werd. Delprat [3]) beweerde, dat het op den eersten Zondag na Paschen viel. Acquoy [4]) daarentegen houdt staande, dat het gehouden werd „op den tweeden Zondag na Paschen of volgende dagen, wijl op dienzelfden tijd het generaal kapittel te Windesheim bijeen was." Betreffende het laatste heeft Acquoy gelijk, indien de bronnen, die hem ter beschikking stonden, vertrouwbaar zijn. Dit nader te onderzoeken zou ons hier te ver voeren; ik neem dus met Acquoy aan, dat het Colloquium te Zwolle en het generale kapittel te Windesheim op denzelfden tijd gehouden werden. Het generale kapittel te Windesheim had echter niet, gelijk Acquoy verkeerdelijk aangeeft, op den tweeden Zondag,

1. Vergl. Delprat, De Broederschap, blz. 249.
2) Zie p. CII noot 1, CXLVI noot 1 en CXCVII.
3) Delprat, De Broederschap blz. 246.
4) Het Klooster v. Windesheim I, 238 en II, 372.

maar op den derden Zondag na Paschen plaats [1]), en dus zouden ook in den namiddag van dien Zondag de verschillende besturuurders van de Frater- en Zusterhuizen van het Colloquium Zwollense te Zwolle samengekomen zijn, om de volgende dagen de belangen van de Broederschap te bespreken.

Behalve van het algemeene jaarlijksche Colloquium bericht de Voecht nog van een Colloquium op het landgoed Middelen bij Deventer [2]) en van een jaarlijksch Colloquium te Hulsbergen [3]). Uit de ophelderingen echter, die de Voecht bij dit bericht voegt, blijkt, dat het meer een gezellige samenkomst of uitspanningsdag voor de broeders uit Deventer, Hulsbergen en Zwolle was, dan wel dat het gehouden werd om onderlinge belangen te bespreken.

Ten slotte nog eene enkele opmerking omtrent de herkomst der broeders.

Uit de Narratio en vooral uit de oorkonden, waarbij de broeders afstand doen van hunne goederen, blijkt overtuigend, dat de bewoners van het Domus Clericorum te Zwolle geenszins allen tot het bisdom Utrecht behoorden, laat staan Zwollenaren of Overijsselaars waren. Wij vinden er Nederlanders, Belgen, Zwitsers en Duitschers. Opmerkelijk is het groot aantal leden uit het hertogdom Cleve en vooral uit de stad Calcar. Vier zonen van Calcar bekleedden volgens de Narratio het ambt van rector in Nederlandsche Fraterhuizen, twee te Zwolle [4]) en twee te 's Hertogenbosch [5]). Voor de Nederlandsche kunstgeschiedenis, vooral voor die van Zwolle en Utrecht, is dit feit geenszins onbelangrijk. Te Zwolle vooral werkten jaren lang kunstenaars uit Calcar.

---

1) Zie Grube, Chron. Windesh., Einleitung S. XXIX f.

2) Vergl. p. 134.

3) Vergl. p. 66.

4) Gerhard Scadde en Albertus Paep.

5) Gerhard Scadde, de broeder van den rector te Zwolle, en Johannes van Calcar, de tweede rector van het Sint Gregoriushuis te 's Hertogenbosch.

Voor de internationaliteit van het Fraterhuis spreekt echter het sterkst de benoeming van den Zwitser Lodewijk Philippi, eerst tot procurator en vervolgens tot rector van het huis. Men houde hierbij in het oog, dat de rector van het Fraterhuis te Zwolle bovendien eene bevoorrechte plaats in de Broederschap innam.

Merkwaardig is verder het feit, dat het Fraterhuis verschillende familieleden van zijnen stichter onder zijne leden telde. Behalve Witte, de broeder van Meynold van Windesheim, werd in het begin der 15de eeuw zijn neef Dirk Hermanszoon van Herxen lid van het huis. Omstreeks 1430 werd diens neef Hendrik Swarte tot lid aangenomen. Verder vinden wij nog in de Narratio als „cognatus patris nostri", (d. i. Dirk van Herxen), vermeld: Hubertus Gueden van Zwolle en Herman van Coeverden. Dirk en Hendrik van Herxen bestuurden bovendien het huis tijdens eene halve eeuw: Dirk van af 1410—1452, Hendrik van 1482—1487.

Eindelijk nog een enkel woord over het tot standkomen dezer uitgave.

Wijlen Prof. Acquoy stelde zich, gelijk ik reeds opmerkte [1]), voor, deze Narratio het licht te doen zien. Later deelde hij mij echter persoonlijk mede, dat hij vermoedelijk niet meer in de gelegenheid zou zijn om dit voornemen te volvoeren. Nog werkende aan mijn dissertatie, vatte ik dus reeds het plan op om, mocht de vrees van Acquoy bewaarheid worden, in zijne plaats mij met de uitgave te belasten. In dit voornemen werd ik versterkt door R. Fruin, Acquoy's vriend, die mij na diens overlijden verzekerde, dat het overeenkomstig den wensch van den gestorvene zou zijn, als ik diens plan ten uitvoer bracht. Toen ik op een van mijn archiefreizen met Mr. S. Muller Fz. in aanraking kwam, verzocht deze mij de Narratio te bewerken voor de *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap.*

---

1) Zie pag. LXXIX.

In het najaar van 1898 zond ik mijn manuscript in, waarop Mr. Muller mij te kennen gaf, dat het jammer zou zijn, dit werk „in de *Bijdragen* te verstoppen". Hij deelde mij mede, dat het Genootschap op zich nam de Kroniek afzonderlijk uit te geven, mits ik mij verplichtte alle oorkonden, die mij, het Fraterhuis betreffende, bekend waren, als bijlagen toe te voegen. Gretig nam ik dit vereerend aanbod aan, te meer, omdat ik niet vermoedde, dat ik daarbij plotseling op moeielijkheden zou stuiten, die ik allerminst verwacht had. Want mijn herhaalde werkzaamheid in de verschillende archieven van Nederland, waar men mij steeds met de meeste bereidwilligheid en hulpvaardigheid was tegemoet gekomen, had bij mij de gedachte zelfs aan de mogelijkheid van een feit als dat, waarvoor ik enkele weken later zou geplaatst worden, verbannen. Allerminst kon ik veronderstellen, dat ik daar, waar ik met het meeste genoegen heele vacantietijden voor mijn dissertatie had gearbeid, nl. in het Gemeentearchief te Zwolle, toen nog onder leiding van den zoo welwillenden archivaris Mr. J. W. Mulder, onder den nieuwen dignitaris op zulke bezwaren zou stuiten als inderdaad het geval was. Ook bij mij heet het, de mortuis nil nisi bene, en gaarne zou ik over het voorgevallene zwijgen, als niet het volgende ter verklaring moest dienen van de langzame vorderingen van het werk. In het najaar van 1898 vestigde ik mij, hoofdzakelijk met de bedoeling om mijne belofte aan het Historisch Genootschap gestand te doen, voor een paar maanden te Zwolle. De toenmalige gemeentearchivaris echter nam niet alleen weinig notitie van mijn onderzoekingen, maar bemoeilijkte die zelfs zoozeer, dat ik, toen ik in April 1899 tot adjunct-commies aan het Rijksarchief te Leeuwarden werd benoemd, nog niet veel was gevorderd. Enkele dagen pas voor mijn vertrek kreeg ik kennis van het groote aantal origineele oorkonden, dat voor mijn doel in aanmerking kon komen. Toen ik den heer archivaris verzocht om tijdelijke deponeering dezer oorkonden in het depôt der Rijksarchieven te Leeuwarden, wilde hij dit alleen toestaan, mits, krachtens een in zijn tijd ge-
aakte bepaling betrekkelijk het Zwolsche gemeente-

archief, voor ieder stuk 100 gulden gedeponeerd werd op de gemeente-secretarie te Zwolle. Afgezien nog van het groote aantal, 90 stuks, meende ik hierop niet te kunnen ingaan, ook omdat het gemeente-archief te Zwolle gevestigd is in het Rijksarchief-depôt in Overijssel en de gemeente-archivaris tevens Rijksarchivaris was; ik wist, dat het Rijk en dat andere gemeenten zeer tegemoetkomend waren wat betreft het zenden van stukken ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek naar andere archiefbewaarplaatsen.

Na het plotseling overlijden van den dignitaris in kwestie, moesten eerst langdurige onderhandelingen gevoerd worden tusschen het Rijk en de gemeente betrekkelijk genoemde bepaling en tusschen de gemeente en den nieuwbenoemden rijksarchivaris betreffende het aanvaarden van het beheer over het gemeente-archief door dezen. Vóórdat eene definitieve regeling van al deze hangende kwesties was getroffen, kon er van toezending en bewerking der oorkonden geen sprake zijn. Eerst in het jaar 1901 werd ik in staat gesteld een aanvang daarmee te maken.

Ondertusschen was het mij ook niet mogelijk het Cartularium van het Fraterhuis [1]) te bewerken, wijl dat in andere handen was. Eerst door de energieke hulp van den heer F. A. Hoefer te Hattem — voor welke hulp ik hem bij dezen mijnen welgemeenden dank betuig — werd ik in het jaar 1902 in de gelegenheid gesteld met het Cartularium in originali kennis te maken. Ondanks de wetenschappelijke onbaatzuchtigheid van den Zeer Eerw. heer B. P. Velthuysen, die op de meest gulle wijze de door hem gemaakte afschriften van akten betreffende de geestelijke gunsten en privilegiën der Broeders uit het Cartularium te mijner dispositie had gesteld, bleef mij toch heel wat werk te doen over, want de akten rakende de roerende en onroerende bezittingen waren, als buiten het onderwerp zijner studie liggend, door Z. Z.E. niet gecopiëerd.

1) Zie pag. CXLIX.

Buitendien had ik door mijn werkkring bij lange na niet zooveel tijd meer te mijner beschikking als vroeger; buiten de archiefuren alleen kon ik aan de uitgave arbeiden en de noodzakelijke kennismaking met Frieslands verleden, met zijn eigenaardige instellingen en zijn taal, zoo verschillend van die der andere gewesten, vorderde heel wat tijd en inspanning. Echter, in 1903 gingen de bijlagen ter perse. In October van dit jaar en in het begin van 1904 werd nog eens door spoedeischende werkzaamheden de geregelde voortgang onderbroken. Eindelijk maakte mijne langdurige ongesteldheid en mijn herhaald verblijf in het buitenland tot herstel van gezondheid, dat de druk maar langzaam vorderde.

Meermalen ben ik, bij de vele hinderpalen, die de publicatie ontmoette, geneigd geweest, het N°., dat de uitgave draagt in de derde serie van de werken van het Historisch Genootschap, te beschouwen als een malum omen; gelukkig aan het einde gekomen, voel ik mij meer aangetrokken tot de oude en thans nog in zekere kringen te Rome levende opvatting van het getal 13, als zijnde een geluksgetal: Quod Deus bene vertat.

Bij de uitgave der Narratio heb ik mij gehouden aan de regels, dienaangaande voorgeschreven door het Historisch Genootschap te Utrecht. Dus heb ik niets veranderd, dan wat in genoemde bepalingen wordt aangewezen. Alleen heb ik de verschillende Capita van ons handschrift met Romeinsche cijfers genummerd en de onderverdeelingen, die door den voltooier gemaakt zijn, door cursieven druk en tevens door paragrapheering aangegeven.

De regesten der oorkonden maakte ik volgens de voorschriften van de *Handleiding voor het ordenen en beschrijven van Archieven.* Ook hield ik daarbij voor oogen de jongste regestenpublicaties van Nederlandsche archivarissen.

Mijn oorspronkelijk plan om alle oorkonden in extenso uit te geven, moest ik laten varen met het oog op het groote getal, dat later te mijner kennis kwam. Toch werd mij door vriendelijke bemiddeling van den eersten secretaris van het Historisch Genootschap het maken van breedvoerige regesten van koop- en ruilakten

toegestaan. Ik verzocht dit vooral om de ontstentenis van een ligger van goederen, behoorende aan het Fraterhuis, eenigermate te vergoeden.

Wilde ik de belofte, aan het Historisch Genootschap gedaan, gestand doen, dan moest ik alle oorkonden opnemen, waarvan bewezen kon worden, dat ze oorspronkelijk tot het archief van het Fraterhuis behoord hebben. Gedeeltelijk waren deze stukken reeds uitgegeven in het *Archief van het Aartsbisdom Utrecht.* Lang heb ik geaarzeld, of ook deze moesten opgenomen worden en zoo ja, op welke wijze, in regest dan wel in extenso. Ik heb raad gevraagd aan belangstellenden, vooral in het buitenland. Volgens hun advies zijn ze hier meestal volledig afgedrukt. Bij enkele was een overwegend motief het verschil hier en daar tusschen het in het *Archief van het Aartsbisdom* gepubliceerde en den tekst, dien ik vond in het Cartularium. Bij de groote belangstelling, die de Broederschap van het gemeene Leven in den laatsten tijd ondervindt, scheen het buitendien niet onwenschelijk, dat zoo belangrijke bronnen langs twee wegen ook de buitenlandsche belangstellenden bereikten. Dit geldt ook voor de enkele oorkonden, overgenomen uit het *Archief voor Kerkgeschiedenis.*

Voor de opname in extenso moesten in de allereerste plaats in aanmerking komen alle oorkonden, die een nieuw licht werpen op de eerste stichting van een Fraterhuis te Zwolle in 1384 door tusschenkomst van G. de Groote en diens eerste discipelen, — vervolgens die oorkonden, welke van belang zijn voor de kennis der geschiedenis van de stichting en de verdere ontwikkeling van het Domus Sancti Gregorii en de overige gestichten der Broeders aldaar, met name het Domus Pauperum. Dat ik er op bedacht was die oorkonden in extenso op te nemen, waarbij den Broeders geestelijke voorrechten geschonken werden of die het wezen van de Broederschap of in het bizonder het innerlijke leven van het Zwolsche huis doen kennen, behoeft wel geen verder betoog.

In die gevallen, waar de oorspronkelijke oorkonde nog aanwezig was en tevens een afschrift in het Cartularium of elders zich bevond, heb ik natuurlijk steeds, waar het

mogelijk was, den tekst der origineele oorkonde laten afdrukken. Was het origineel echter niet in mijn bereik, dan meende ik meer te moeten vertrouwen op de afschriften, voorkomende in het Cartularium, dan op kopieën, die elders berustten of op den reeds in druk verschenen tekst. Immers bij onderzoek bleek, dat de afschriften, voorkomende in het Cartularium, hoewel zij bij lange na geen diplomatische waren, echter „de verbo ad verbum" met het origineel overeenstemden. De afwijkingen en het verschil tusschen het origineel en de kopie bleken alleen phonetische te zijn.

De latere ontdekking van verreweg het grootste gedeelte der oorkonden, voorkomende in de Bijlagen, maakte eene verandering der rangschikking van de Bijlagen zoowel als van die der oorkonden noodzakelijk. Hoe verrassend en verheugend deze vondst aan den eenen kant ook voor mij was, zij bracht mij aan den anderen kant in niet geringe verlegenheid. Want alvorens ik tot deze ontdekking kwam, waren reeds eenige vellen der Narratio afgedrukt. De verwijzingen in de noten naar de Bijlagen waren natuurlijk volgens de oorspronkelijke rangschikking geschied. Ik stond dus voor de keuze, of de nieuw ontdekte oorkonden achterwege te laten ter wille van de oorspronkelijke indeeling, óf deze te laten vervallen en mij aan inconsequentie schuldig te maken ten gunste van meerdere volledigheid. Ik heb geen oogenblik geaarzeld het laatste te kiezen, te meer niet, omdat door deze vondst en die van andere bronnen en literatuur, die intusschen te mijner kennis waren gekomen, onder het afdrukken een aantal nieuwe noten moesten ingevoegd worden en andere bleken onjuist te zijn. Hoe langer hoe meer zag ik tot mijn leedwezen in, dat onder deze omstandigheden mijn werk niet was en kon zijn „eine Arbeit aus einem Guss". Ik heb daarom getracht het werk bruikbaar te maken door een uitvoerig register van personen- en plaatsnamen. Bovendien heb ik onjuistheden, zinstorende fouten en de reeds vermelde veranderingen in de Bijlagen in de „Verbeteringen" aangegeven.

Niet dan met zekere ontroering neem ik afscheid van een werk, waaraan zoovele herinneringen en van zoo

teeren aard zijn verbonden. Levendig staat mij weer voor den geest die voor mijn later leven allergewichtigste najaars-achtermiddag, toen ik, nog maar half den studententijd ontgroeid, voor het eerst aanbelde aan het later door mij helaas nog maar enkele malen betreden huis in de Breestraat te Leiden. Uit een voorgenomen kort bezoek ontwikkelde zich een lang gesprek, waarin het den innemenden, belangstellenden professor Acquoy niet moeielijk viel mij, die reeds een anderen weg was ingeslagen, weer tot mijn eerste en oude liefde, de geschiedenis van het Nederlandsche schoolwezen en de Broederschap van G. de Groote, terug te voeren. En bij het verder schrijden was hij mij een trouwe gids, die mij nader inleidde in de litteratuur omtrent het onderwerp, dat mijne belangstelling hield geboeid en die mij buitendien onschatbare introducties verschafte voor tal van archieven en bibliotheken, waarin ik tot de bronnen zelven kon afdalen. Veel heb ik gevonden, weinig nog slechts kunnen verwerken. Zeer zeker zou ik mijne dankbaarheid jegens Acquoy geuit hebben in de opdracht van deze uitgave aan zijn nagedachtenis, ware mijn arbeid niet in vele opzichten zoo onvolmaakt en gedwongen onvolledig [1]) gebleven, buitendien de blijkbare sporen dragende van veel reizen en veel getrek. De hoop op iets beters deed

---

1) Nog juist voor het afdrukken van dit vel werd ik door de vriendelijkheid van den heer Mr. P. G. Bos, adjunct-commies aan het Rijksarchief te Groningen, opmerkzaam gemaakt op de hoogst belangrijke collectie archivalia, door het Rijksarchief in Groningen aangekocht ingevolge machtiging van Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken dd. 13 Maart 1906 N°. 683, Afdeeling K. W. Hierin bevinden zich o. a.:

1. het Cartularium van het Armen Klerkenhuis te Deventer en
2. een HS. bevattende afschriften van oorkonden,
   a. „uyt 't Boeck ter Fraterhuys,
   b. uyt een Boeck ter Kinderhuys en
   c. uyt het Boeck van den Manhuyse"

te Zwolle, benevens enkele aanteekeningen, getrokken uit deze en andere HSS. Kennelijk is dit laatste HS. (164 × 104 mm. op papier) geschreven door den aartspriester van Zwolle, Arnoldus Wayer (zie p. CLXXII noot 1). Door bijzondere welwillendheid van den heer Rijks-

mij uitstellen; wordt die hoop verwezenlijkt, dan zal stellig de bedoelde uiting van erkentelijkheid niet achterwege blijven. Aan Acquoy ook had ik te danken het groote voorrecht van de kennismaking met R. Fruin, die mij eveneens, vooral na den dood van zijn vriend Acquoy, in zoo menig opzicht tot steun is geweest en tot leidsman heeft gestrekt. Mocht ik toekomen aan de vervulling van wat als een vurige wensch in mij leeft, het schrijven van de geschiedenis van de Broederschap der Broeders van het gemeene Leven, dan zal ik pas in staat zijn in vollen omvang aan te toonen, wat Acquoy en Fruin voor mij geweest zijn.

Naast vele moeilijkheden mocht ik toch ook veel, zeer veel hulp en vriendschap ondervinden. In de eerste plaats een woord van hartelijken dank aan mijn vriend den Zeer Eerwaarden heer deken Velthuysen voor zijne voorlichting en belangelooze tegemoetkoming; dan aan den secretaris van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, den heer N. A. Cramer, die mij steeds met groote voorkomendheid ter wille was, en die door mij steeds bereid gevonden werd, elke inlichting, die ik noodig had, mij te verstrekken. Ook Mr. S. Muller Fz. neme de verzekering mijner dankbaarheid aan voor de vele met welwillendheid gegeven aanwijzingen. Ten slotte de betuiging mijner erkentelijkheid aan den bestuurder der Koninklijke Bibliotheek in Den Haag

---

archivaris in de provincie Groningen, Jhr. Mr. J. A. Feith, werd ik in staat gesteld die HSS., (die tijdelijk in het Rijksarchief in Groningen berusten en later naar het Rijksarchief in Overijssel zullen worden overgebracht) nader te onderzoeken. Het eerste HS. bevat geene oorkonden, die voor de geschiedenis van het Fraterhuis te Zwolle van belang zijn, en slechts eene enkele, die gedeeltelijk op het Domus Pauperum aldaar betrekking heeft. Het tweede HS. bevat geen oorkonden betreffende het Fraterhuis, die niet in onze Bijlagen zijn opgenomen. Ware echter dit HS. mij tijdens de bewerking der Narratio ter kennis gekomen, dan zou ik zonder twijfel veel nut voor de aanmerkingen op den tekst der Narratio er uit getrokken hebben. Ik hoop van dit HS. later een goed gebruik te mogen maken. Inmiddels betuig ik den heeren van het Rijksarchief in Groningen voor hunne hulpvaardige belangstelling in mijn werk mijnen oprechten dank.

Dr. Bijvanck en den heer Dr. Brugmans, indertijd daaraan verbonden, eveneens aan zijn opvolger Dr. T. J. de Boer, die mij met de meest mogelijke liberaliteit bijstonden, zoo vaak hulp gevraagd werd; verder aan het bestuur van de Bibliothèque Royale te Brussel en meer in het bijzonder aan Pr. van den Gheyn, den steeds hulpvaardigen conservator der handschriften aldaar. Eindelijk aan allen, te velen om te noemen, die mij bij mijnen wetenschappelijken arbeid bijstonden.

LEEUWARDEN, Kerstmis 1905.

LIJST VAN BOEKEN,

DIE IN DEZE UITGAVE HERHAALDELIJK

AANGEHAALD ZIJN.

Aa, A. J. van der, Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden. Gorinchem 1839—51. 14 dln.

Acquoy, J. G. R., Gerardi Magni Epistolae XIV, e codice Regio Hagano nunc primum editae et perpetua annotatione qua melius et ipse et tempora ejus cognoscantur instructae. Ed. J. G. R. Acquoy. Amsterdam 1857.

——— Het Klooster te Windesheim en zijn invloed. Uitgegeven door het Provinciaal Utrechtsch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen. Utrecht, 1875—80. 3 dln.

——— De Kroniek van het Fraterhuis te Zwolle. Eene bijdrage tot de kennis van het inwendig leven der Fraterhuizen, in: Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, afdeeling Letterkunde, 2de Reeks, Deel IX. Amsterdam 1880.

Albergensia. Stukken betrekkelijk het klooster Albergen, uitgeg. door de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Zwolle 1878.

Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht. Bijdragen, verzameld en uitgegeven op last en onder toezicht van Z. D. H. den Aartsbisschop. Utrecht 1873 vv. (bepaaldelijk deel II en deel V).

Archief voor kerkelijke en wereldlijke geschiedenissen, inzonderheid van Utrecht. Uitgegeven door J. J. Dodt van Flensburg. Utrecht 1838—48, 7 dln. — Vervolg:

door A. M. C. van Asch van Wijck. Utrecht 1850—53. 3 dln.

Bijdragen tot de geschiedenis van Overijssel. Uitgegeven door Mr. J. I. van Doorninck en Mr. J. Nanninga Uitterdijk. Zwolle 1874 vv.

Bonnet-Maury, De opera scholastica Fratrum vitae communis in Neerlandia. Paris 1889.

Brinkerink, D. A., De Vita Venerabilis Joannis Brinckerinck. In: Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis, onder redactie van H. C. Rogge en F. Pijper. Nieuwe serie, I^ste deel. (1902.) blz. 314—354.

Busch, Johannes, Chronicon Windeshemense und Liber de reformatione monasteriorum, ed. Karl Grube. In: Geschichtsquellen der Provinz Sachsen, Bd. XIX. Halle 1886.

Delprat, G. H. M., Verhandeling over de Broederschap van G. Groote, en over den invloed der Fraterhuizen op den wetenschappelijken en godsdienstigen toestand, voornamelijk van de Nederlanden, na de XIV eeuw. Uitgegeven door het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Utrecht 1830.

——— Tweede vermeerderde en verbeterde druk. Arnhem 1856.

——— Verslag omtrent eenige handschriften in de Koninklijke Haagsche Boekerij berustende, meest betrekkelijk de Fraterhuizen en derzelver eersten stichter Geert Groote, in: Archief voor Kerkelijke Geschiedenis inzonderheid van Nederland, verz. door N. C. Kist en H. J. Royaards, deel VI. Leiden 1835, blz. 275 vv.

Doorninck, J. en J. I. van, Tijdrekenkundig Register op het Oud-Provinciaal Archief van Overijssel. Zwolle 1857—75. 7 dln.

Dozy, G. J., De oudste stadsrechten van Zwolle. Zalt-Bommel 1867.

Dumbar, G., Analecta seu vetera aliquot scripta inedita, ab ipso publici juris facta. Tom. III. Daventriae 1722.

Fredericq, P., Corpus documentorum Inquisitionis haereticae pravitatis Neerlandicae. Verzameling van stukken betreffende de pauselijke en bisschoppelijke inquisitie in de Nederlanden, uitgegeven door P. Fredericq en

zijne leerlingen. Dl. I, II, IV, V. Gent en 's Gravenhage 1889—1902.

Fredericq, P., Inquisitio haereticae pravitatis Neerlandica. Geschiedenis der Inquisitie in de Nederlanden tot aan hare herinrichting onder keizer Karel V (1025—1520), Dl. II. De Nederlandsche Inquisitie tijdens de 14de eeuw. Gent en 's Gravenhage 1897.

Geesink, G. H. J. W. J., Gerhard Zerbold van Zutfen. (Diss.) Amsterdam 1879.

Gerretsen, J. H., Florentius Radewijns. (Diss.) Nijmegen 1891.

Grube, K., Johannes Busch, Augustinerpropst zu Hildesheim. Ein katholischer Reformator des 15. Jahrhunderts. Freiburg i. B. 1881.

——— Gerhard Groot und seine Stiftungen. Köln 1883.

Hattum, B. J. van, Geschiedenissen der stad Zwolle. Zwolle 1767—1769. 3 dln.

Heimbucher, M., Die Orden und Kongregationen der katholischen Kirche. 2 Bde. Paderborn 1896.

Henric van Arnhem's Kroniek van het Fraterhuis te Gouda, uitgegeven door A. H. L. Hensen, in: Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap te Utrecht, deel XX. Amsterdam 1899.

H(eussen), H. F. van en H. v(an) R(ijn), Oudheden en Gestichten van het bisdom van Deventer. Leiden 1725.

Hirsche, K., Die Brüder des gemeinsanen Lebens. In: Realencyclopädie für protestantische Theologie und Kirche. IIte Aufl. IIter Bd. Leipzig 1878.

Hofman, J. H., De Broeders van 't gemeene Leven en de Windesheimsche Klooster-Vereeniging. In: Archief voor de Geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht, deel II blz. 274 vv. en deel V blz. 80 vv.

Hoynck van Papendrecht, C. P., Analecta Belgica in sex partes divisa. Hagae Comitum 1743. 6 dln.

Hullu, J. de, Bijdrage tot de geschiedenis van het Utrechtsche Schisma. (Diss.) 's Gravenhage 1892.

Keussen, H., Der Dominikaner Matthäus Grabow und die Brüder des gemeinsamen Lebens. In: Mittheilungen aus den Stadtarchiv von Köln, Bd. XIII, S. 33—47.

——— Die Matrikel der Universität Köln, Bd. I. Bonn 1892.

Leitsmann, E., Ueberblick über die Geschichte und Darstellung der pädagogischen Wirksamkeit der Brüder des gemeinsamen Lebens. (Diss.) Leipzig, 1886.

Lindeborn, J., Historia sive Notitia episcopatus Daventriensis ex ecclesiarum membranis, monasteriorum tabulis, authenticis annotatis et classicis authoribus eruta ac publici juris facta. Coloniae Agrippinae 1670.

Meinsma, K. O., Middeleeuwsche Bibliotheken. Zutphen 1903.

Miraeus, Regulae et constitutiones clericorum in congregatione viventium. Antverpiae 1638.

Möbius, E., Beiträge zur Charakteristik der Brüder des gemeinsanen Lebens. (Diss.) Leipzig 1887.

Moll, W., Johannes Brugman en het godsdienstig leven onzer vaderen in de 15de eeuw. Amsterdam 1854. 2 dln.

——— Kerkgeschiedenis van Nederland vóór de Hervorming. Arnhem 1864—69. 6 bdn.

Müller, J., Vor-und frühreformatorische Schulordnungen und Schulverträge. Zschopau 1885—86. 2 dln.

Mulder, J. W., De Predikants-Traktementen te Zwolle. Rapport van den gemeente-archivaris omtrent de gebondenheid der gemeente Zwolle tot betaling der traktementen aan de Predikanten der Nederd. Hervormde-en aan dien der Waalsche gemeente aldaar. Zwolle 1894. (Niet in den handel.)

Navorscher, De. Een middel tot gedachtenwisseling en letterkundig verkeer tusschen allen die iets weten, iets te vragen hebben of iets kunnen oplossen. Amsterdam 1851 vv.

Paulsen, Fr., Geschichte des Gelehrten Unterrichts. 2e Aufl. Leipzig 1896.

Preger, W., Beiträge zur Geschichte der religiösen Bewegung in den Niederlanden in der 2. Hälfte des 14. Jahrhunderts. (Aus den Abhandlungen der K. bayer. Akademie der Wiss. III. Cl. XXI. Bd. I. Abth.) München 1894.

Reformatorium vite morumque et honestatis clericorum saluberrimum cum fraterna quadam resipiscendi a viciis exhortatione et ad poenitentiam admonitione cum expressione quorumdam signorum ruine et tribulationis ecclesie et commendatio vite communis clericorum ac

modus taliter viventium. In urbe Basilea per Michaelem Furter impressorem salubriter consummatum. Anno incarnationis dominice MCCCCXLIIII (sic) in Kathedra Petri.

Salmon, Th., en Goch, M. van. Hedendaagsche Historie of Tegenwoordige Staat van alle volkeren. Dl. XXVII—XXX. (Overijssel dl. I—IV 1.) Amsterdam 1781—1803.

Schoengen, M., Die Schule von Zwolle von ihren Anfängen bis zur Einführung der Reformation (1582). I. Teil. Von den Anfängen bis zu dem Auftreten des Humanismus. Freiburg (Schweiz) 1898.

Schulze, L., Brüder des gemeinsamen Lebens. In: Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche. 3te Aufl. Bd. III. Leipzig 1897.

Schutjes, L. H. C., Geschiedenis van het bisdom 's Hertogenbosch. 's Bosch 1870—1882. 5 dln.

Thomas a Kempis, Chronicon Canonicorum regularium Montis Stae Agnetis, ed. Heribertus Roswydus. Antverpiae MDXXI.

——— Opera Omnia, ed. Henr. Sommalius S. J. Antverpiae MDCI.

Ullmann, E., Reformatoren vor der Reformation. Gotha 1866. 2 Bde.

Vloten, J. van, Nederlands schilderkunst van de 14e tot de 18e eeuw, voor het Nederlandsche volk geschetst. Amsterdam 1874.

Vogelsang, W., Holländische Miniaturen des späteren Mittelalters. (Heft 18 der Studiën zur Deutschen Kunstgeschichte.) Strassburg 1899.

Wattenbach, W., Das Schriftwesen im Mittelalter. 3te Aufl. Leipzig 1896.

Wolff, J. A., Geschichte der Stad Calcar während ihrer Blüthe, mit Berücksichtigung der früheren und späteren Zeit. Frankfurt a. M. 1893.

LIJST DER RECTOREN

VAN HET DOMUS CLERICORUM OF SANCTI GREGORII TE ZWOLLE.

1396—1592.

1. *Gerhardus Scadde van Calcar.* 1396—1409 December 23.
2. *Theodoricus Hermanssoen van Herxen.* 1410 Januari 7—1457 Maart 21.
3. *Albertus Paep van Calcar.* 1457 April 24—1482 Mei 4.
4. *Henricus Zwarte van Herxen.* 1482 vóór 29 Mei—1487 Januari 16.
5. *Lodewicus Philippi van Bazel.* Procurator van 1482—1487. Rector van 1487—1490.
6. *Johannes Koekman* of *Coeckman.* Komt voor het eerst voor als rector in de oorkonde dd. 1491 Februari 3 en voor het laatst 1519 September 28.
7. *Johannes van Genemuiden.* Hij was van af 1500—1520 procurator van het Domus Clericorum en komt het eerst voor als rector in de oorkonde dd. 1521 Maart 20.
8. *Conrardus Lemgo.* Komt voor het eerst als rector voor in de oorkonde dd. 1545 Februari 13.
9. *Johannes Schuttorp.* Was in 1530 procurator van het Domus Pauperum. In 1536 resigneerde hij als vicaris van het Sint Gregorius-altaar en werd procurator van het Domus Clericorum. In 1555 komt hij als rector van dit huis voor in de rekening van het Clerkenhuis,

10. *Wilhelmus Cornelii.* Was in 1530 procurator van het Domus Clericorum en wordt in de rekening van het Clerkenhuis van 1538 rector genoemd.
11. *Fredericus Wachtendonk.* Was in 1559 procurator van het Domus Clericorum en komt in de rekeningen van 1562—1574 als rector voor.
12. *Sanderus Schimmelpenninck.* Was van 1568—1571 biechtvader in het Sint Gertrudis-convent te Zwolle. Waarschijnlijk volgde hij Wachtendonk op als rector. In 1593 woonde hij nog in het Domus Pauperum.

ıu de
om
r,
ee
L.
ke
er
er

th
e
e

nu den Apotheker
omen te hebben.
r, met Alyt zijne
ieeft 8½ gouden
L. de Apotheker
kende van voren
aren van Griete
ers erfgenamen.

ther, met Heyle
eere, Mr. L. de
er andere zijde,
chteren tot aan
veere. „Domus
)
Fredericks Cos-

Hilbrand Bleke
door den rent-
rouwen-broeder-
ene woning van
ide belend door
ter andere zijde.
rschap van den
nd, achter voor-
semakers weere
.)
n G. Krudeners

k in 1404 de
elendde het vol-

Pelser, die in
gelegen, schie-
in en wordende
Berend Brand.

Incipit narratio de inchoatione status nostri et deinde de fratribus hujus domus nostre, auctore domino Jacobo Traiecti alias Voecht, seniore nostro octogenario.

Communis vita in catholica religione a Christo et apostolis instituta et observata, et post ab ecclesie rectoribus cum certis quibusdam decretis imposita, seu eciam precepta sacerdotibus et clericis, et ob hoc olim strennue servata necnon a sanctis patribus in diversis locis et solitudinibus devota emulatione diu frequentata fuit. Hec jam senescente mundo, et proch dolor, per maliciam caritate precipue in clero refrigescente, a paucis, ymmo a nullis pene in nostra regione observabatur. Verum miserante Domino et de celo perspiciente in salutem multorum, reassumpta fuit, et occasione ac cooperacione eorum, qui eam servaverunt, quasi ubique monastica disciplina reflorere ac restaurari cepit anno Domini 1377 [1]). Nam

1) HS. B. fol. 94r. (De inchoatione primaria domus Clericorum S. Gregorii in Zwollis ex libro fratris Jacobi de Trajecto) begint in deze termen: „Anno Domini M°CCC°LXXVII° cum tota pene Germania per latam viam incederet, que ducit ad mortem....... placuit Domino suscitare magistrum Gerardum Magnum Daventriensem in omni scientia doctissimum annorum circiter triginta trium.....” Uit deze mededeeling zou men de gevolgtrekking kunnen maken, dat de bekeering van de Groote of zijn openlijk optreden als boetprediker viel in het jaar 1377. Noch het een, noch het ander is waar. De bekeering van de Groote had plaats of wel in het laatst van het jaar 1373 of wel in het begin van het jaar 1374. Geboren in October 1340 bereikte hij in 1374 den ouderdom van 33 jaar, bleef dan tot 1377 — enkele reizen naar Parijs of naar Ruysbroec in het klooster Groenendaal bij Brussel uitgezonderd — in Deventer en trok zich in laatstgenoemd jaar in het Karthuizerklooster Munnikhuizen bij Arnhem terug, alwaar hij twee jaar bleef. Hij kan

antea non solum layci et seculares declinaverant et inutiles facti erant, verum eciam omnis religio et monastica disciplina defecerat a puritate sua et collapsa erat ad laxam et dissolutam vitam [1]). Non enim in tota dyocesi Traiec-

---

dus eerst in het jaar 1379 in het openbaar zijn opgetreden. — Voor de chronologische berekening van de Grootes leven, zie men J. G. R. Acquoy, Het klooster te Windesheim en zijn invloed, Utrecht 1875, I, 22, noot 5.

1) HS. B. fol. 94r. „Cum tota pene Germania per latam viam incederet, quae ducit ad mortem, ita ut communiter tam religiosi quam laici laxam vitam ducerent et nullum esset ordinate vivens in tota provincia monasterium, exeptis raris Carthusiensibus claustris." — Eene zeer karakteristieke schets van het zedelijk-godsdienstige leven ten tijde van het optreden van G. de Groote geeft zuster Greete Scheren in haar Kroniek van het Meester-Geertshuis te Deventer fol. 6r v.: „Want doe ter tijt en was hier te lande nargent een guet cloester noch vergaderinge anders dan die Kartusers. Die reguliers-cloesteren ende die nonnen en voert al die ander cloesteren ende vergaderingen die zijn al uyt meyster Geryt gespraten orsprongelic ende voert uyt sinen discipelen, als meyster here Florens ende here Johan Brinckerinc ende noch veel anderen. Dat gemene voelek was in dien tyden alsoe grof ende beestlic dat hem verdroet dat woert Godes toe hoeren ende sy en woelden van den gemenen priesters niet meer hoeren dan dat heilige evangeli na den text. In soe groter blyntheit wanderden doe die menschen; het was hem ongewonlic toe cloester te gaen. Hadde meyster Geryt argent een ionferken conen crigen, hy soldet gerne op sinen schulderen gedragen hebben. In syn huys dat hij totter ere Godes gegeven hadde moeste hy oelde vrouwen nemen; omdat hy gene ionferen en konde gecregen." Dit HS. berust thans in het prov. Archief van Friesland. Eene beschrijving van het HS. vindt men bij J. H. Gerretsen, Florentius Radewijns, Nijmegen 1891, p. 45. — Over het verval van zeden der geestelijken in de middeleeuwen vergl. D. Hefele, Ueber die Lage des Clerus, besonders der Pfarrgeistlichkeit im Mittelalter, Tübinger Theol. Quartalschrift, 1861, p. 86—119; Prof. Dr. Kober, Die körperliche Züchtigung als kirchliches Strafmittel gegen Kleriker und Mönche, Tübinger Theol. Quartalschrift, 1875. Meer bepaald voor de 14 eeuw: J. G. R. Acquoy, Het Klooster te Windesheim, I, 8 v.; Nicolaus de Clamengius in de Bibliotheca Patrum v. de la Bigne, VIII, 653—655; G. de Groote, Sermo de focaristis of Sermo de focariis, uitgegeven door Clarisse (vader en zoon) in N. C. Kist en H. J. Royaards Archief voor Kerkelijke Geschiedenis inzonderheid van Nederland, I, 365—379, II, 337—395; G. van Ernst Koning, De ongebondene levenswijze der Geestelijkheid in het midden der XV eeuw, in Kist en Royaards, Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis, II,

tensi, Coloniensi, Monasteriensi et circumjacentibus regionibus fuit monasterium protunc monachorum ac monialium, in quo viguit disciplina et regularis observantia vite. Sed et in tota Almannia paucissima reperiebantur monasteria bone vite, nisi Carthusiensium [1]), qui ceteris paribus melius perstiterunt in bona observantia. Jam quomodo et per quos hec, Domino cooperante, mala remediata sunt, breviter dicendum.

Anno [2]) incarnationis dominice M°ccc°lxxvij°, tempore Urbani sexti [3]) et similiter Wencelai [4]) imperatoris, fuit quidam magister, dictus Gerardus Groot, Magnus, de Daventria Traiectensis dyocesis oriundus [5]); quem mira

---

423—424; N. C. Kist, Nog iets over de ongebondene levenswijze der Geestelijkheid in de XV en XVI Eeuw. l. c. III, 173—179, VII. 180 v.; N. C. Kist. Bijdrage tot de Geschiedenis van den ongehuwden staat der geestelijken, Nederl. Arch. voor Kerkgeschiedenis, V; H. O. Feith, Onderzoek naar den gehuwden staat der priesteren in de Vriesche landen tusschen het Vlie en de Wezer voor de vijftiende eeuw, in Verhand. pro excolendo jure Patrio, VI, 265—596. Men vergl. over dit opstel de Katholiek, XI, 349—396 vv. en XII, 77—149.

1) In Nederland waren kloosters van de order der Karthuizers te Geertruidenberg, Munnikhuizen bij Arnhem, Roermond, Nieuwlicht (Bloemendaal) bij Utrecht, Amsterdam, Delft, Zieriksee, 's Hertogenbosch en Sonnenberg bij Kampen. W. Moll, Kerkgeschiedenis vóór de Hervorming, Arnhem 1864, II, 119—122. — Over de Karthuizers en hun invloed op zedelijk-godsdienstig gebied, zie Moll l. c., en 265 v., 377 v., 393, 400; Acquoy, Windesheim, I, 9, 22 noot 1, II, 277, 334 v., III, 238.

2) In den tekst staat het gewone teeken voor „in."

3) Urbanus VI (1378—1389). Bartholomaeus Prignano aartsbisschop van Bari, tot paus gekozen den 8. April 1378, † 15 October 1389.

4) Wenceslaus, geboren 26 Febr. 1361, volgde in 1378 zijn vader Karel IV op den troon van Bohemen en Duitschland op en stierf den 16 Augustus 1419 te Praag.

5) Vergl. bl. 4, 5, 6 n. 8, 9, 11, 14, 24, 45. De literatuur over Gerrit de Groote zie men bij Acquoy, Windesheim, I, 16 noot 3. — Wij laten hier de sedert 1875 verschenen voornaamste bronnen en literatuur volgen: Karl Grube, Gerhard Groot und seine Stiftungen, Köln 1883; Karl Grube, Des Augustinerpropstes Johannes Busch Chronicon Windeshemense und Liber de reformatione monasteriorum. (Geschichtsquellen der Provinz Sachsen), Halle 1886; Karl Hirsche, Die Brüder des gemeinsamen Lebens, in Real-Encyclopädie für protestant. Theologie

sua pietate Dominus a seculi vanitate conversum elegit et dedit ad correctionem populi sui, in reparationem et acceptationem communis vite [1]), scilicet status apostolici, protunc quasi aboliti ac sopiti. Hic ergo magister Gerardus Magnus, homo plene [fol 1v.] scientificus [2]) quasi in omni facultate, inspiratus a Deo, se primum dedit ad monasterium Carthusiensium in Velua, dictum Monichusen [3]). Ubi seipsum strennue exercitavit in omni abstinentia et mortificatione viciorum et exercitio virtutum et speculatione secretorum divinorum. Tertio autem anno hujus secreti et conversationis interne concipiens magnum zelum ad conversionem hominum, consilio prioris [4]) sub quo steterat, cle-

---

und Kirche, Leipzig 1878, II, 678—710; E. Leitsman, Ueberblick über die Geschichte und Darstellung der pädagogischen Wirksamkeit der Brüder des gemeinsamen Lebens, Leipzig 1886; V. Becker, Een berijmde levensschets van Geert Groote, Katholiek N. R. dl. II, Leiden 1886, 197—207; G. Moebius, Beiträge zur Charakteristik der Brüder des gemeinsamen Lebens, Leipzig 1887; Bonnet Maury, De opera scholastica Fratrum vitae communis in Neerlandia, Paris 1889; Wilhelm Preger, Beiträge zur Geschichte der religiösen Bewegung in den Niederlanden, München 1894; Henr. Denifle, Chartularium Universitatis Parisiensis, Paris 1894, Tom. III, 92, 93, 132; Paul Fredericq, Inquisitio haereticae pravitatis Neerlandica. Geschiedenis der Inquisitie in de Nederlanden tot aan hare herinrichting onder Keizer Karel V (1025—1520), 's Gravenhage 1897; M. Schoengen, Die Schule von Zwolle von ihren Anfängen bis zur Einführung der Reformation, Freiburg (Schweiz) 1898. I.

1) In HS. is „ejus" doorgehaald.

2) Busch, Chron. Wind. 256, noemt de Groote: „vir in scripturis divinis, in juribus et in legibus omnique mundana facultate eruditissimus." Vergl. verder J. Clarisse, Over den geest en de denkwijze van Geert Groote, in Kist en Royaards Archief voor kerkel. Geschiedenis, II. deel, I. stuk, p. 263 vv.; Chartularium Universitatis Parisiensis, tom. III, 93 n. 31; Acquoy, Windesheim, I, 19.

3) Het klooster Munnikhuizen werd in 1342 door Reinald II van Gelder gesticht. Moll, l. c. II, ii, 119 en 120; P. Nijhoff, Wandelingen in de omstreken van Arnhem bl. 96 ff. en de daar aangehaalde schrijvers; H. Mohrmann, Het Klooster Monnikhuizen, Geld. Volksalman. 1876, 83; Acquoy, Windesheim, I, 27 noot 1. — Over het verblijf van de Groote te Munnikhuizen, zie men Thom. a Kempis, Vita Ger. Magni, in de Op. omnia door Sommalius, Antv. 1601, cap. IV; Acquoy, Windesheim, I, 27 vv.

4) Hendrik Aeger van Calcar (geb. 1328 † 1408) was volgens Acquoy,

ricali habitu inductus, rediit Daventriam [1]), et sicut missus a Deo, ut melius admitteretur ad predicandum libere evangelium Dei, ordinari se fecit in dyaconum. Nam pre nimia humilitate noluit fieri sacerdos, sed et impetrata licencia [2]) ex autoritate domini Florentii, tunc Traiectensis episcopus [3]), cepit tam devote et ardenter predicare per totam dyocesim, ut commoveret totum populum cum clero, et dante Domino evangelizanti verbum virtute multa, quasi in omnibus civitatibus et opidis [4]), ubi verbum Domini seminavit, fructum attulit. Et quemadmodum sanctus Willibrordus sua predicatione convertit plurimos, ita et is in locis, quibus predicavit, multos traxit ad salutem et a seculi vanitate conversos Christi tradidit servituti. Nam layci et sacerdotes sequebantur consilium ejus in contemptu seculi et sequela Christi, prout de hoc plenius habetur in libello de vita illius et actibus [5]). Require.

I. De predicatione magistri Gerardi Groot fructuosa.

Hic idem venerandus magister, Suollis verbum salutis

Windesheim, I, 28, in 1379 prior van Munnikhuizen. Vergl. verder Acquoy l. c. 23 noot 1.

1) HS. B. fol. 94, „hortatu prioris conventus illius Daventriam rediit, accingens se prout Deus voluit ad predicandum veritatem populo Dei".

2) Het verlof om te prediken kan de Groote niet lang voor den 1 Jan. 1380 hebben verkregen, daar Floris van Wevelikhoven den 7. November 1379 zijne intrede deed. Vergl. Acquoy, Windesheim, I, 22 n. 5.

3) Over Floris van Wevelikhoven zie men: W. Moll, Kerkgeschiedenis, II, i, 163—169, 206, 252. Acquoy, Windesheim, I, 32, 42, 64 v., 68 v., 70, 71 v., 73, III, 246, 256, 262—264, 265 v.

4) De voornaamste plaatsen waar de Groote als prediker optrad zijn: Deventer, Kampen, Zwolle, Zutfen, Amersfoort, Amsterdam, Haarlem, Leiden, Delft en Gouda, en nog vele andere plaatsen, zoo dorpen als steden. Vergl. P. Horn, Vita Ger. Magni, cap. VI; Thom. a Kempis, Vita Ger. Magni, cap. XV. § 1; idem, Vita Florentii, cap. VI, § 2; Busch, Chron. Wind., 49, 252, Acquoy, Windesheim, I, 34—36; Gerretsen, Florentius Radewijns, 50.

5) De kroniekschrijver heeft voorzeker of de Vita Ger. Magni van Thomas a Kempis of Rudolphus Dier de Muden, Vita magistri Gherardi Grote (in Dumbar, Analecta, Dav. 1719, tom. I, p. 1—11) of de Vita Ger. Magni van Petrus Horn op het oog. Het laatstgenoemde is tot nu toe onuitgegeven en berust in HS. 8849—59 der Bourgondische Bibliotheek te Brussel.

seminans, habuit in civitate ipsa auditores multos et discipulos devotos [1]), inter quos precipue imitator devotionis ejusdem singularis fuit dominus Henricus Vopponis, de Gouda [2]) oriundus. Qui ab eodem magistro de Daventria Suollis directus, scolasticos devotos sub fervido viro, tunc scole rectore ibidem, magistro Johanne Zcele [3]) visitantes, collegit, et in domo sua [4]), quam circa Conventum Antiquum, dictum Beghinagium [5]), habuit, in timore Dei instituit. Ubi et eundem magistrum Gerardum Suollis venientem et sermocinantem, hospicio recipere consuevit [6]), cui erant et alii Deo dediti et devoti viri familiares et dilecti, videlicet dominus Reynoldus de Drenen [7]) pastor

---

1) HS. B. fol. 94r. „Cum autem predicaret in oppido Zwollensi multos tam clericos quam laicos convertit, inter quos erant pastor ecclesie dominus Reynerus de Drynen, magister Johannes Cele, rector, et alii multi."

2) Vergl. p. 8, 12, 13 v. De voornaamste literatuur over Hendrik Foppenzoon van Gouda is: De domino Henrico Goude in HS. B. fol. 115 v.—117 v.; De domo Clericorum Sti Gregorii in Civitate Zwollensi in HS. B. fol. 121 v. (Vergl. Bijlage I.); Lindeborn, Historia Episcopatus Daventr., 369; Thomas à Kempis, Chronicon canonicorum regularium Montis S. Agnetis, Antv. 1621, 168; Thomas à Kempis, Vita Florentii, c. 27; Chron. Windes., 40, 90, 125, 297; Dumbar, Analecta, Dav. 1719, I, 107; Acquoy, Windesheim, III, 241; Delprat, De Broederschap, 225; Moll, Kerkgeschiedenis, II, iii, 346.

3) Vergl. p. 7 n. 1, 9 n. 1*, 45. Johan Cele (ook wel Zele, Sceele en Selle geschreven) tegen 1350 te Zwolle geboren, werd omstreeks 1374 rector der Zwollsche parochieschool en stierf aldaar den 9. Mei 1417. Vergl. mijne Schule von Zwolle, 32 vv.

4) Zie Plattegrond N° 4 en p. 17, 27.

5) Over den stichter en het stichtingsjaar van het Oude Begijnen-Convent is niets naders bekend. Vergl. van Hattum, Geschiedenissen der stad Zwolle, Zwolle 1767. V, I, 213 v.; Lindeborn, Hist. Episc., 369. — Zie Plattegrond N° 2.

6) Wanneer de Groote in Zwolle preekte, nam hij volgens Johannes Busch (Liber de Reformatione Monasterium, 704) zijn intrek bij diens grootvader Alfred Gruter, lid van den raad der stad.

7) Vergl. p. 16, 25 en n. 5, 26. Reynerus of Reynaldus van Dreynen (Drynen, Drenen) werd niet in 1370, gelijk van Hattum, Geschiedenissen, 192 verhaalt, pastoor van Zwolle, maar in 1376. Over zijn geschil met het Kapittel van Deventer vergl. G. Brom, Bullarium Trajectense, 's Grav. 1891, II, N° 1907 en 2259; Van Hattum, Geschiedenissen, l. c.; Dumbar, Kerk. en wereld. Deventer, Deventer, 1732, I,

ecclesie Suollensis cum rectore scole [fol. 2r] predicto devotissimo viro, de quo magnalia scripta sunt [1]). Require.

Sed et Johannem Eskini de Ummen [2]), cecum quidem corpore ex infirmitate factum, sed mente valde illumina-

---

345 v. Vergl. verder over hem: Chron. Windes., 210, 211, 259; Chron. Montis S. Agnetis, 17, 18, 22; J. G. R. Acquoy, Gerardi Magni Epistolae XIV, Amsterdam, 1857, 22, 24—35; Van Hattum, Geschiedenissen, I, i, 235—237, V, i, 120, 173. v.; Acquoy, Windesheim, I, 76 noot; III, 256 v.; Delprat, Broederschap, 84; mijne Schule von Zwolle, 37 v., 50 v., 97 v.

1) Levensbeschrijvingen van Johann Cele zijn tot ons gekomen in: Joh. Busch, Chron. Windeshemense, 39, 49, 132, 204—222, 314, en Liber de Reformatione Monasteriorum 393 v., 704; en in de Appendix van het Chron. Montis St. Agnetis een uittreksel van de gemelde biographie van Johan Busch. Verder is ons over den verdienstelijken en beroemden rector der Zwolsche school niets bekend dan wat de brieven van Gerrit de Groote bevatten en hier en daar in levensschetsen van tijdgenooten is verspreid. Van de ons bekende 66 brieven van de Groote, die in HS. X 14 der Koninkl. Bibl. te 's Gravenhage berusten, zijn er maar 30 uitgegeven en wel 14 door R. Acquoy, Gerardi Magni Epistolae XIV en 16 door Wilhelm Preger, Beiträge zur Geschichte der religiösen Bewegung in den Niederlanden in der 2. Hälfte des 14. Jahrhunderts, München 1894. — 8 verdere brieven van de Groote zijn uitgegeven uit twee HSS. te Straatsburg door De Ram in Compte rendu des séances de la commission royale d'histoire etc. Bruxelles 1861, p. 66 vv. en 7 brieven uit een HS. van Luik door Dr. Nolte in het Tübinger theol. Quartalschrift, 1870. Van de 10 door de Groote aan Cele geadresseerde brieven zijn 9 door Preger uitgegeven l. c. blz. 31—47.

2) Zie verder over hem, p. 9, 10, 13. — Over Johan Eskini de Ummen, gewoonlijk Johan Ummen genoemd, zie Busch, Chron. Wind., 49, 129, 210, 296, 348, en Thom. a Kempis, Chron. Mont. S. Agnetis, Cap. I en Cap. XV, maar vooral Acquoy, Windesheim, III, p. 33 en 34. Van Hattum, Geschiedenissen, V, i, 185 noemt als de stichters van het Fraterhuis te Zwolle Johan Essekenszoon, Wittecoep zoon van den burgermeester Thomas Coep en Wychman Roerink. Hij maakt onderscheid tusschen Johan Essekenszoon en Johan van Ommen. Johan van Ommen komt in de verschillende akten voor onder den naam van: 1. Essekenszoon (Verkoopacte van 5 Juli 1384, Archief v. h. Aartsb. Utrecht, II, 218); 2. Johan Regelande (in acte dat. 13 Maart 1385, Arch. v. h. Aartsb. Utrecht, II, 221); 3. Johan zoon van Assetrinus (Thomas a Kempis, Chron. Montis St. Agnetis, Cap. III, en van Hattum, Geschiedenissen, V, i, 186, noot.) Assetrinus is blijkbaar eene drukfout: in HS. B. fol. 11 v. staat dan ook duidelijk „Johannes Ummen filius Assekini".

tum; item Wittecoep Thome filium [1]) et Wychmannum Ruerinck [2]) familiares habuit laycos devotos. Hii tres viri emerunt aream juxta Beghinagium predictum, contiguam domui domini Henrici de Gouda supradicti [3]), et edificata domo in ea, ceperunt vivere ibidem in communi, et Deo in humilitate et simplicitate servire cum aliis quibusdam sibi adjunctis devotis, scilicet: Nycolao Schomaker et Jacobo Hermanni, quorum similiter expensis di*cta domus* [4]) extructa erat. *Postea fuit* [5]) *camera coci et coquina clericorum* [6]).

---

1) In HS. B. fol. 78 r vinden wij over hem het volgende: „Anno Domini M°ccc°lxxxiiii°, post transitum Gerardi Magni, Jacobus Wyttecoep filius Thome Coep, cujusdam viri consularis opidi Swollensis, principalis fundator domus sancte Agnetis, plurimum laboravit, ut domus illa fundaretur..... Et postea Jacobus Wittecoep in Zwollis sacerdos effectus est, deserviens altaris in Hospitali et ibidem in bona confessione decessit." Fol. 77 r van hetzelfde HS. staat, afgezien van eene kleine variante, letterlijk hetzelfde, en fol. 111 v, waar wij het cap. III van het Chron. Montis Stae Agnetis in HS. terugvinden, staat duidelijk: „Primus Jacobus Wittecoep precipuus domus nostre promotor et sollicitus in omnibus adjutor" etc. In Chron. Mont. Stae Agnetis edit. Roswydus cap. I en II wordt hij eveneens Jacobus Wittecoep, in cap. III echter Johannes Wittecoep genoemd. Dit laatste is klaarblijkelijk eene drukfout. In de notarieele acten van 5 Juli 1384 en 13 Maart 1385 noemt hij zich zelf Witte Coep. (Vergl. Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht, II, 219 en 221).

2) Vergl. p. 10, 11. Thomas a Kempis, Chron. Mont. Stae Agnetis, C. III, 9, noemt hem Wychmannus Roerinck de Hellender.

3) In de verkoopakte, dd. 5 Juli 1384, waarbij de drie genoemde broeders „een huys en erve mit sinen tobehoren" aan Gerrit de Groote afstaan, wordt gezegd, dat het gelegen was: „in der Beghinenstrate, daer an die enen zyt gheleghen is der Mynre-Broeders-huys van Campen, ende an die ander zyt Clawes die Messemaker." Deze acte is uitgegeven door J. H. Hofman, De Broeders van 't gemeene leven en de Windesheimsche Klooster-vereeniging, in het Archief voor de Geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht, Utrecht 1875, II, 218. Vergl. ook Delprat, De Broederschap, 37; Van Hattum, Geschied. der stad Zwolle, V, i, 185—189. — Zie Plattegrond N° 5.

4) De copiist, die klaarblijkelijk den origineelen tekst niet kon lezen, liet hier de plaats open voor het door de hand van den voltooier der Kroniek toegevoegde „cta domus."

5) „quod nunc est" is doorgehaald.

6) Aanmerking op den kant van de hand des voltooiers der Kroniek.

Quam domum cum area et omnibus juribus suis tradiderunt in manus prememorati magistri Gerardi Groot, ut esset hospicium devotorum inibi suscipiendorum, anno Domini M°ccc°lxxxiiii° [1]). Sed et eodem anno quo supra tres viri predicti denuo sunt constituti in ea ipsa domo per eundem magistrum Gerardum, virum Deo deditum, ad communiter in eadem vivendum sine cujusquam proprietate, die scilicet Translationis Martini [2]). Ipsi ergo tres layci fuerunt primi communis vite inchoatores in prefata domo civitatis Suollensis, cum adjunctis sibi sociis postea venientibus, quorum omnium primus Johannes Ommen, predictus cecus, rector fuit et procurator, cum matre sua devota vidua Regelande [3]) nomine, que, Deo servitura, ipsis se junxerat, que brevi post obiit in Domino, de quibus, quomodo Suollis abcedentes, locum Montis Agnetis dictum, inhabitare ceperunt, ductu et consilio magistri Gerardi. [4]) Require [5]).

Verum non multo post, eodem videlicet anno, idem ma-

---

1) De p. 8, n. 3 genoemde koopbrief is gedateerd, Dinsdag na „Sunte Martinusdach in den zomer, gheheten Translatio" (5 Juli 1384). Getuigen waren „her Lambert van Randen, meyster Johannes Cele in dier tyt scolemeyster tot Zwolle, Wilhelmus van Utrecht, Johannes Brinckering en anders guede lude." — Van Hattum, Geschiedenissen, V, i, 186, noemt als eersten getuige Lambert van Aanen.

2) Translatio Sti Martini 4 Juli. — HS. B. fol. 94 r. „Cumque emisset ab his laicis domum, ne scilicet post mortem eorum ad heredes eorum perveniret, magister Gerardus iterum introduxit venditores in illam habitandam et duxerunt ibi vitam communem manibus laborantes pro posse et spiritualibus studiis insteterunt usque ad mortem magistri Gerardi."

3) Vergl. p. 7 n. 2.

4) Dit bericht over het ontstaan van het Fraterhuis te Zwolle is geheel en al in strijd met de stelling van J. H. Gerretsen, Florentius Radewijns, 61, die aan de Groote slechts een indirecten invloed bij de stichting der fraterhuizen toekent. Hier is geen sprake van Florentius Radewijns, maar alleen van de Groote, die als hoofdpersoon de stichting in het leven riep. En daar het verhaal van de Voecht gestaafd wordt door de officieele acten, zoo is er geen twijfel aan, dat Gerretsen in zijne bewering te ver gaat.

5) Vergl. p. 11. — Jacobus de Voecht heeft hier zonder twijfel van het Chronicon Montis Stae Agnetis gebruik gemaakt.

gister, imminere forte prenoscens ex Deo finem vite sue, omnem potestatem, facultatem et jus domus et aree predicte, que memorati viri sibi tradiderant, omnia transtulit et resignavit in dominum et magistrum Florentium Raduini [1]) et dominum Johannem de Gronda [2]) in Daventria et successores eorumdem, quos librorum suorum habebat custodes. Acta est res hec, sigillis septem dependentibus [3]), cunctis patefaciens, esse voluntatis sue extreme, ut communis vita dumtaxat et laudabilis conversatio ibidem servetur [4]).

[fol. 2v.] Porro tres ante nominati viri, videlicet Johannes Eskini, Wittecoep Maessoen et Wichmannus Ruerinck, artioris vite desiderio accensi, remotioris loci secessum inquerere extra civitatem ceperunt. Cumque eo tempore carissimus magister ob verbum predicationis Suollis moram traheret [5]), quidam ex discipulis ejus supramemoratis, ipsum

---

1) Over Florentius Radewijns zie men: J. H. Gerretsen, Florentius Radewijns, Nijmegen 1891 en de bij Acquoy, Windesheim, I, 62 noot 1 aangehaalde literatuur.

2) Over Johannes van der Gronde zie: Chron. Windes., 28, 49, 70, 127, 266, 267, 282, 342; Delprat, De Broederschap, 31, 34, 257; Acquoy, Windesheim, III, 262; Gerretsen, Flor. Radewijns, 58 v.

3) Deze onuitgegevene acte, dd. „1384 op Sinte Margaretendach" (21 Juli), is te vinden in het Cartularium van het Fraterhuis te Zwolle. Zie Bijlage III. Vergl. ook van Hattum, Geschiedenissen, V, i, 186.

4) Dit is eene vergissing van de Voecht, want in de acte is van een dusdanige bepaling geen sprake. Deze vinden wij echter in eene vijf dagen later gemaakte acte (dd. St. Jacobsdag, 25 Juli) door welke G. de Groote, Florentius Radewijns en Hendrik van den Gronde aan Johan Ummen, Witte Coep en Roerink het gebruik van dit huis toestaan, ten einde daar „inne te wonen, om Gode also vele te bet te dienen tot onser wederseggen: ende ook om andere luden daer inne te ontfangen, als gaste of stadelijk bij hen te blijven, corter of langer, als ons of hen daer dan guet af duncket." Zie van Hattum l. c. 186, en Delprat, De Broederschap, 37. In noot 2, l. c. zegt Delprat, dat de authentieke stukken bij van Hattum, V, i, 186—189 te vinden zijn; dit is echter niet het geval, want van Hattum geeft alleen het boven medegedeelde uittreksel uit dit stuk. De oorkonde is tot nu toe niet teruggevonden. Vergl. ook mijne: Schule van Zwolle, 48 v.

5) De Groote moet te dien einde tusschen den 25 Juli en den 20 Augustus 1384 te Zwolle vertoefd hebben, want de acte van overdracht

secretius adeunt et desiderium secretioris [1]) vite sibi inesse fatentur, nec posse occursum secularium absque nocumento spirituali sufferre. Qui piis eorum precibus annuens, mox crastino illucescente ad itinerandum [2]) se disposuit, et assumptis Johanne Eskini, Witcoep Maessoen et Wychmanno Ruerinck, exiit cum eisdem versus montes Nemelenses [3]) extra portam Diesensem veneruntque ad locum a Deo preordinatum, a turbis segregatum et ad contemplativam vitam ydoneum. Et lustratis circumquaque locis providus magister designans locum, ait ad eos [4]): „En circa hujus montis pedem in nomine Domini tabernaculum vestrum figite, quatinus in locis planioribus austra afflatis ortulum vobis pro oleribus et fructibus possitis parare; si Dominus vitam michi concesserit, sepius hic ero vobiscum". Redierunt ergo tunc Suollis, et eodem anno obiit magister Gerardus, die sancti Bernardi Abbatis [5]); extunc prememorati viri ceperunt prosequi, ut extra civitatem in monte, loco supradicto, habitationem inciperent. Inceperunt ergo ibi facere parvam domum de lignis et glebis, et appor-

---

van het huis in kwestie door de Groote is gedat. 25 Juli 1384 (vergl. aanmerking 4) en den 20. Augustus van dit jaar overleed hij. Dit bericht is het eenige hetwelk beslist vermeldt, dat de Groote na het preekverbod door den bisschop van Utrecht uitgevaardigd (vergl. Acquoy, Windesheim, I, 22 n. 5, 42; Gerretsen, Florentius Radewijns, 50,) nog gepreekt heeft.

1) HS. B. fol. 94 v. „Quidam ex ipsis devotis, quos posuerat in domo illa, desiderio secretioris vite permoti, profecti sunt ad Montes Nemelenses cum magistro Gerardo ad fundandam ibidem novam congregationem, que et fundata est ibi post mortem magistri Gerardi, que congregatio nunc est conventus regularium etiam vulgariter Mons sancte Agnetis, et incepta est eodem anno, quo obiit magister Gerardus."

2) In HS. is „cum eis" doorgehaald.

3) Over de stichting op den Nemelerberg zie men Acquoy, Windesheim, III, 33—38 en HS. B. fol. 109—121, De primis fundatoribus montis sanctae Agnetis et qualiter magister Gerardus Magnus hunc locum eis primus significavit.

4) De aanwijzing dezer plaats door G. de Groote heeft volgens Thomas a Kempis, Chron. p. 6, in Maart 1384 plaats gehad. Dit is in strijd met de p. 10 noot 5 door ons gegeven berekening.

5) 20 Aug. 1384.

tabant aliquando secum quod comederent, aliquando redierunt comestum Suollis. Aliquando dormiebant supra stramenta, quandoque eciam incenati dure volutabantur sub divo in arena et speluncis quiescentes, tum pre inopia, tum pre devotione precipua domorum utrarumque. Hiis igitur a domo Suollensi translatis[1]), relictus est Suollis vir Deo devotus dominus Henricus Vopponis de Gouda, de quo supra[2]), cum scolaribus suis devotis in domo sua propria[3]), que erat contigua domui ante dictorum devotorum a Suollis digressorum[4]), qui dominus Henricus domus[5])

---

1) Den 13 Maart 1385 verkochten Witte Coep en Roerinck gerichtelijk hun aandeel aan Johannes Ummen. Zie acte in het Archief van het Aartsbisdom van Utrecht, II, 221 v.; vergl. ook van Hattum, Geschiedenissen, V, i, 186 v.; maar pas in het voorjaar van 1386 komt het plan der stichting van een klooster op den Nemelerberg tot uitvoering. Thom. a Kempis, Chron. 7—9.

2) Vergl. p. 6.

3) Zie Plattegrond N° 4.

4) Zie Plattegrond N° 5. — In HS. B. 94 v. vinden wij de verdere bestemming van dit huis aangegeven als volgt: „Domus vero illorum devotorum, postquam discesserant, per dominum Florentium et suos locata est aliis quibusdam devotis scolaribus, quos dominus Henricus Goude, fervidus predicator populi et rector sororum Conventus Antiqui Beginarum converterat, qui habitabat in proxima domo terminarii Minorum Campensium."

5) In het Cartularium van het Fraterhuis vinden wij de volgende aanmerking met betrekking tot de latere verbouwing der twee huizen. „Notandum: Prescripte quatuor littere loquuntur de nova nostra aula sive refectorio, quem locum vel domunculas comparaverunt dominus Henricus de Gouda, sic dominus Jacobus Trajecti scripsit (licet littere nil specificent) et tres fratres nostri fundatores, scilicet Johan Essehens (Essekens), Wittecoep, Wichman sicut littere canunt et vendiderunt domum cum area magistro Gherard Groet (quanshuesken), ne eorum heredes jus aliquod usurparent in eam." Deze verbouwing heeft plaats gehad in de tweede bouwperiode van het Fraterhuis in het jaar 1496 onder den zesden Rector Johannes Koekman. Reeds voor dien tijd was het doel van deze huizen veranderd, daar zij niet meer, gelijk vroeger, vromen scholieren tot huisvesting dienden, maar volgens aanteekening van den onbekenden corrector van ons HS. (p. 8) in de camera coci et coquina clericorum veranderd waren. Deze eerste verbouwing heeft zeer waarschijnlijk onder den Rector Albert van Calcar plaats gehad. Vergl. Acquoy, De Kroniek, 10; Gerretsen, Florentius Radewijns, 66 noot 3 en mijne Schule von Zwolle, 57 v.

sue et familie sollicitam curam gerebat, eosque, qui Montem Agnetis inhabitabant, nonnumquam hospicio ac edulio excipere consuevit, [fol. 3r] quorum rector erat Johannes Ommen, predictus cecus, unus ex eis, donec regulares efficerentur; quo facto[1]), idem Johannes transtulit se ad Campum sancti Johannis[2]), ubi congregationem a se collectam laycorum tertiam regulam sancti Francisci secum assumere fecit.

II. De domino Henrico de Gouda.

Mansit vero Suollis, ut supra dictum est[3]), dominus Henricus de Gouda, discipulus magistri Gerardi Magni, qui inter ceteros suos scolares bone indolis boneque voluntatis habebat unum precipue industrie et gracie singularis, Gerardum nomine, cognominatum Scadde, de Calcar, Clivie partium oriundum[4]). Hic honestis natus

---

1) De inkleeding der vier eerste broeders had plaats den 25 Maart 1398. Thom. a Kempis, Chron., 19—21.

2) St. Janskamp bij Vollenhoven, vergl. Acquoy, Windesheim, III, 34.

3) P. 6, 8, 12.

4) Dit bericht van Jac. de Voecht is in strijd met hetgeen in HS. B. op twee plaatsen en in het Frensweger HS. over Gerhard van Calcar medegedeeld wordt. Daar wordt op de meest stellige wijze verzekerd, dat Gerhard een van de leerlingen van Florentius Radewijns te Deventer geweest is en op verzoek van Meinold van Windesheim door Florentius van Deventer naar Zwolle gezonden werd. HS. B. fol. 94 v. drukt zich uit in de volgende bewoordingen: „Cumque jam multiplicati essent ibidem (scil. Zwollis) devoti, desideraverunt a domino Florentio, ut mitteret illic unum de suis clericis pro instructione modi et conversationis, quae erat Daventriae in domo sua. Et missus est Gerardus Kalker clericus et ordinatus est rector ante sacerdotium." Overeenstemmend met deze lezing is het verhaal over de stichting van het St. Gregoriushuis (domus divitum) in HS. B. fol. 121 v. en van het Frensweger HS. Zie Bijlage I. — Thomas a Kempis echter vermeldt dat Gerhard te Zwolle ter schole ging en zich aldaar bij de Fratres heeft aangesloten. Chron. Mont. St. Agnetis, 167 zegt hij: „dum (scil. Gerardus) Zwollis frequentaret adjunxit se devotis fratribus, devotus quoque frater effectus." Om redenen van chronologischen aard meen ik, dat het bericht in HS. B het juiste is. Immers Meinold van Windesheim kwam

parentibus, totus Deo deditus, domus nostre postea primus rector institutus fuit. Ipse vero dominus Henricus de Gouda fuit solemnis predicator verbi Dei, imitatione magistri sui, Gerardi Magni, in ecclesia Suollensi, qui eciam protunc fuit rector et confessor illarum viduarum et virginum, que noviter inceperant communem vitam in loco, qui dicitur vulgariter Ter Kinderhuys [1]), nondum ibi domo existente pro ipso sacerdote. Ipse eciam fuit confessor sororum de Antiquo Conventu [2]), quas de tercia

---

in het jaar 1394 naar Zwolle om met arme en vrome scholieren een gemeenschappelijk leven te leiden (vergl. p. 24). Het staat nu echter vast, dat Gerhard van Calcar reeds in September van dit jaar in het Fraterhuis te Zwolle vertoefde (vergl. p. 26, noot 2). Onmogelijk is het dus, dat hij reeds voor dien datum uit het (ook door de Voecht p. 25 vermelde) noviciaat onder leiding van Florentius te Deventer terug was, immers het duurde een jaar lang. Meinold kan hem dan, indien het verhaal van de Voecht juist was, pas op het eind van 1394 of in den aanvang van het jaar 1395 naar Deventer gezonden hebben. De terugkeer van Gerhard uit Deventer zou dan vallen in het begin van het jaar 1396. Alle berichten stemmen echter hierin overeen dat Meinold, nadat Gerhard gedurende één jaar aan het hoofd had gestaan van het huis te Zwolle, wederom naar Deventer trok, om van Florentius de toestemming te verkrijgen Gerhard voor altijd als rector aan het huis te verbinden. Deze tweede reis van Meinold zou dan in het jaar 1397 hebben plaats gehad; maar de Voecht zegt zelf, dat Meinold nog in het jaar 1396 gestorven is (vergl. p. 28). Deze chronologische moeilijkheid is gemakkelijk op te lossen, wanneer wij met HS. B aannemen, dat Gerhard een lid was van het Fraterhuis te Deventer. Dan immers kwam hij in het jaar 1394 op bevel van Florentius naar Zwolle om door denzelfden in 1395 in zijn rectoraat bevestigd te worden.

1) Vergl. p. 18. — Volgens van Hattum, Geschiedenissen, V, i, 227 werd het Convent van de hl. Caecilia voor 1394 door J. Werenbols en anderen gesticht. In den volksmond werd het „ter Kinderhuis" genoemd, „omdat de Burgers hunne jonge dochters bij die godvruchtige Maagden plachten te bestellen, om van deselve in de deugden, seden en handwerken onderwesen te worden." Van Heussen, Oudheden, II, 196. Zie ook J. W. Wyndelts, Het St. Caecilenconvent te Zwolle, Tijdspiegel 1898, 58 vv. Dit klooster lag in de Broerenstraat en is thans Stads-Weeshuis.

2) Het Oude Begijnenconvent in de Praubstraat, naast het Fraterhuis.

regula Francisci existentes, fratres minores de Campis [1]) regere consueverant, sed quia male, consilio magistri Gerardi Magni [2]) et domini Henrici de Gouda, ordinatum fuit: ne de novo aliquas assumerent, sed de hoc cessarent, donec antique pro majori parte defuncte essent. Nam et alique ex eis peccabant cum confessoribus suis et monachis, eciam de loco recedentes. Cum ergo dominus Henricus de Gouda aliquas earum informasset ad strictiorem vitam, fecit eas relinquere regimen conventus Campensis, que tunc Gaudentes [3]) erant, sed et regulam terciam sancti Francisci [4]). Unde extunc sine professione simul degunt,

---

1) Over het Minderbroedersklooster te Kampen, zie het Archief van het Aartsbisdom van Utrecht, II, 37 en 67; XV, 330.

2) Daar de Groote den 20 Augustus 1384 overleed, moet dit verbod voor dezen datum hebben plaats gehad.

3) Vergl. Ducange in voce Fratres Gaudentes. „Ita etiam quidam appellati ex Minoritis, qui plus justo licentius vivebant. Wiguleus Hondius in Metropoli Salisburgensi tom. 2, p. 348. „Fuere autem haec Franciscanorum monasteria olim arctiori regulae non astricta, Gaudentes vocant, qui etiam bona propria, census et redditus habebant." — Het Minoriten-klooster te Kampen was op Vastenavond (18 Febr.) 1477 door de schuld der monniken afgebrand en de regeering, hunne wanorde moede, verzocht door schrijven van 21 Juli 1477 den paus om het klooster te reformeeren en in een klooster van Observanten te veranderen. Paus Sixtus IV geeft door een bul, dd. quarto kalendas Novembris (29 October) 1477 last aan de abten van Dickeningen en Oestbroek en den deken van St. Clemens te Steenwijk aan den wensch der regeering te voldoen en de schuldige monniken te straffen. — Vergl. ook den brief van David van Bourgondie van 16 Juni 1478. (Losse stukken, Archief der stad Kampen).

4) Lindeborn l. c. 369, schetst den toestand van dit convent als volgt: „Henricus Fopponis de Gouda transmissus Zwollas (loquar è Biographo) ut confortaret illos, quos ibi genuerat Christo, ubi non longe a conventu sororum et a domo Terminarii Ord. Minor. Campensium emit domum, et egit sua industria, et pii Magistri juvamine, ut ille conventus tunc unicus reformaretur ad mores honestos: erat enim illius Terminarii, Confessoris et complicium eius honestum prostibulum, erant siquidem virgines sed squalidae et oppressae amaritudine: et quia vir erat potens in opere et sermone, favente pastore et consulatu annitente non assumebantur plures ad Tert. Reg., ordinantur statuta, inhibetur accessus Terminariorum, corruptae taedio affectae viam Domini fastidientes, relicto loco diverticula sibi quaesierunt; sicque expurgato veteri

servantes ea puncta, que consules scabinique Suollenses componentes in littera eis tradiderunt [1]), et ita usque nunc manent. In hoc ergo statu hic venerandus vir fuit primus confessor earum. Ad hec omnia fuit promotor bonus et adjutor Suollensis pastor, dominus Reynerus de Drienen [2]), qui valde eciam dilexit domum nostram. Ipse eciam dominus Henricus de Gouda cum domino Gerardo Kalker, primo [fol. 3v] patre nostro, de quo infra dicetur [3]), incepit et promovit, ut apparet, ceteras domus sororum in et prope Suollis, scilicet: Kanneters, nunc sancte Gertrudis [4]), item Ten

---

fermento fit nova conspersio per Statuta salutaria". — Vgl. v. Hattum l. c., V, i, 215, die tegen Lindeborn verschillende redenen aangeeft om te bewijzen, dat de tucht en zeden van dit klooster niet zoo bedorven zijn geweest als de onbekende levensbeschrijver van Hendrik Foppenzoon dit voorstelt. Eenige onnauwkeurigheden in het bericht van Lindeborn dienen van Hattum als wapen tegen hem. Wat nu de redenen aangaat, die van Hattum aangeeft om Lindeborn te weerleggen, zoo schijnen zij mij te nietig toe om er verder bij stil te staan, vooral daar de eerste reden die hij aangeeft, namelijk dat het door Hendrik Foppenzoon gekochte huis niet in de nabijheid van het Terminariushuis zoude gelegen hebben, niet opgaat. Vgl. G. H. M. Delprat, Verslag omtrent eenige handschriften in de Koninklijke Haagsche Boekerij berustende, meest betrekkelijk de Fraterhuizen en derzelver eersten stichter Geert Groete in N. C. Kist en H. J. Royaards: Archief voor Kerkelijke Geschiedenis inzonderheid van Nederland, VI deel. Leiden 1835, 281.

1) De bepalingen door den Raad en den Pastoor opgesteld voor de verdere levenswijze der zusters zijn bij acte van St. Odulphusdag (12 Juni) 1396 door de zusters aangenomen. Vergl. van Hattum, Geschiedenissen, V, i, 216 vv.

2) Vergl. de hervormingsacte van 12 Juni 1396 bij van Hattum, l..c 220.

3) Vergl. p. 13 en n. 4, 26, 27, 28, 32, 39, 41.

4) Dit Convent lag in de Scholtensteeg bij de stadsmuur en was door Gertrud Kadeneters omstreeks 1390 gesticht. Lindeborn, Hist. Epist. 372, en Van Heussen, Oudheden, II, 197 geven als jaar der stichting 1464 aan. Over dit klooster zie ook Van Hattum, l. c. 238—245. — Over Gertrud Kadeneters zie: Chron. Windes., 277 en 324; Repertorium Germanicum, Regesten aus den päpstlichen Archiven zur Geschichte des Deutschen Reichs und seiner Territorien im XIV. und

Bosche [1]) et Op die Maet [2]). Nam tempore suo hee domus incepte fuerunt et ipse fuit rector et confessor earum et post eum dominus Johannes de Haerlem, de quo infra [3]). Hic dominus Henricus de Gouda fuit electus in quartum fratrem domus hujus, sicut postea dicetur [4]), et domum, de qua supra habetur [5]), habitationis sue cum scolaribus ordinavit vel ordinari fecit ad usum clericorum et devotorum, sicut jam est secundum eciam, puto, intentionem eorum, qui edificaverunt eam [6]). Obiit hic vir magnificus feliciter; sepultus in Windesim in ecclesia juxta alios devotos fratres et sacerdotes, anno Domini M°ccc°cx° die sancti Gregorii [7]). De hoc plura habes, vide infra [8]).

III. De domino Johanne de Haerlem.

Quo defuncto, venit de Daventria vir memorabilis dominus Johannes de Haerlem [9]), qui, cum fuisset successor domini Amilii [10]) in rectoratu domus Daventriensis, ab

---

XV. Jahrhundert, hergg. durch das K. Preuss. Historische Institut in Rom, I. Bd., Berlin 1897, No. 531, 1131, 2159, 2237. In acte van 6 April en 9 December 1431 (no. 531 en 2159) wordt hun woning „in Nova Platea opidi Zwollensis" vermeld.

1) Het Begijnen Convent „Nemus beatae Mariae Virginis" lag buiten de Sassenpoort. In 1484 werd het in een regularissen-klooster van de Windesheimer vergadering herschapen. Vergl. v. Hattum, l.c. 249—262.

2) Over het Klooster Op die Maat zie Lindeborn, Hist. Episc., 380; van Heussen, l. c. VI, 632; van Hattum, l.c. V, i, 257—262. Lindeborn, l. c. zegt dat het door Hendrik van Gouda „in senio seculi XIII" ontstaan is. David van Bourgondië heeft die stichting in het jaar 1464 op den 1 Maart goedgekeurd.

3) Vergl. p. 17.

4) Vergl. p. 39.

5) Vergl. p. 6, 27.

6) Vergl. Acquoy, De Kroniek, 10; Gerretsen, Florentius Radewijns, 66 noot 3 en mijne Schule von Zwolle, 46 v., 57 v.

7) 12 Maart.

8) Vergl. p. 6, 8, 12, 13 v., 27, 39.

9) Johannes Mattheus van Haarlem van 1404—1410 derde rector van het Heer-Florenshuis te Deventer. Vergl. Lindeborn, Hist. Episc., 104; Chron. Wind., 46; Dumbar, Anal., I, 61; Delprat, l. c. 49.

10) Over Aemilius van Assche, tweeden rector, † 9 Juni 1404, zie Chron. Mont. Stae Agnetis, 164; Delprat, Broederschap, 49.

eodem officio supportatus, cessit domino Gotfrido de Moersa [1]). Qui Suollis adveniens [2]), deputatus est ad regimen sororum Ter Kinderhuys, apud quas et primus habitavit. Insuper et fuit confessor domus Conventus et aliarum domorum sororum a domino Henrico predicto inceptarum Suollis, fuit promotor, adjutor et confessor strennuus. Item solemnis predicator habebatur in ecclesia Suollensi, quia vir eloquens erat, nam et confidenter et autoritative, cum esset fervens in divino cultu et personatus admodum, arguit scabinatum et vicia Suollensia. Quapropter, quamvis haberet magnam audientiam in populo et diligeretur ab eis, tamen cum interdictum veniret et ipse rigorose se haberet, expulsus fuit per scabinatum Suollensem cum magna indignatione, et nullomodo eum deinceps recipere voluerunt. Ipse tamen curam habens de ovibus suis in Kinderhuys et in Conventu et aliarum domorum, morabatur prope Hattem cum devota vidua, Grieta Bast dicta, ubi occulte ad eum veniebant, nunc iste due sorores, nunc alie due ad confitendum et consulendum. Finito vero interdicto, cum non posset habere licentiam [3]) Suollis intrandi, perrexit et domum prope Aernhem [4]) regere primum cepit. Deinde in Delft [5]) ve-

---

1) Godfried Toorn van Meurs, † 1450. Vergl. Chron. Wind., 172; Dumbar, Anal., I, 77, 144; Petrus Impens, Chron. Bethleemiticum, lib., V, art. 3 § 1; Lindeborn, Hist. Episc., 104; Hirsche, Real-Encyclop., II, 708; Delprat, De Broederschap, 50, 54, 61, 66.

2) Delprat, l.c. 49 zegt, dat hij reeds voor 1410 in Zwolle biechtvader der begijnen was.

3) In cap. XXII v. h. Chron. Mont. S. Agnetis, waar Thomas à Kempis de terugkeer der uitgeweken religieusen vermeld, zegt hij, dat allen de vergunning (licentia) verkregen terug te keeren „exceptis paucis qui suspecti habebantur partialitatis causa." Zoude Joh. van Haarlem niet ook onder deze categorie vallen?

4) Het besloten regularisstenklooster „domus B. Mariae in Bethanie." Vergl. HS. B. fol. 118. — In Dumbar, Anal., I, 76 wordt verhaald, dat hij het Begijnenconvent te Elten stichtte.

5) Over het fraterhuis S. Hieronymusdal te Delft, zie: Lindeborn, His. Episc., 107; Delprat, De Broederschap, 120—122; Acquoy, Windesheim, III, 330—333; D. van Bleyswyck, Beschryving der stad Delft, Delft 1667, 322, 519 v. — Lindeborn, l. c. 104 weet niets van het

niens, reincepit ibidem domum fratrum. Et quoniam Suollis ei redire non licuit, pater noster venerabilis dedit unum de fratribus nostris, dominum Liefardum [1]), intraneum Suollensem, ipsis sororibus rectorare et confessere, qui ad aliquot annos rexit domos sororum, scilicet: Kinderhuys, ubi et habitavit, et Kaneters pariter inde gubernabat, similiter Ten Bosch et Ter Maet. Fuit

---

bestuur van Joh. v. Haarlem in Delft, want hij zegt, dat hij na een 6 jarig rectoraat in het Heer-Florenshuis te Deventer als bestuurder der zusterhuizen naar Zwolle verplaatst is, waar hij in 1435 overleden zoude zijn. „Joannes Harlemius, post sextum praefecturae annum regimini sororum Swollensium admotus et apud eas vita functus, Anno 1435." — Het fraterhuis St. Hieronymusdal te Delft werd in 1403 op verzoek der schepenen en raad der stad door Aemilius van Assche, rector van het fraterhuis te Deventer, opgericht. Onder het bestuur van den fraterheer Leonardus van Echt vestigden zich eenige broeders op het Oude Delft over de Nieuwstraat. Vergl. Dumbar, Anal., I, 54; Delprat, De Broederschap, 120. De stichting schijnt echter niet levensvatbaar geweest te zijn, want de broeders begaven zich weldra onder den derden regel van den hl. Franciscus en in 1433 gingen zij over tot de orde der Reguliere Kanunniken. „En omdat de heer hen zegende stichtten zy het klooster Sion buiten Delft" (v. Heussen, VI, 477). Bij een persoonlijk onderzoek, in het Gemeente-Archief te Delft en het Rijks-Archief te 's Gravenhage gedaan, bleven mijne pogingen, om het jaar van het aannemen van den derden regel van den hl. Franciscus door de broeders van dit gesticht vast te stellen, vruchteloos. Alleen bleek mij uit een oorspronkelijk stuk van 27 Augustus 1436 op het Gemeente-Archief te Delft, dat de goederen en de huizen van St. Hieronymusdal onder het beheer der Reguliere Kanunniken van Syon buiten Delft waren. Door gemelde acte doen de prior en de kloosterlingen van Sion afstand op de rechten van de huizen, die de stad gegeven heeft aan de broeders van St. Hieronymusdal binnen Delft, ten behoeve der broeders, die er toen woonden.

1) Vergl. Cap. XLII. Liefardus was niet de opvolger van Johan van Haarlem. Dit blijkt reeds uit de lijst der biechtvaders van het Oude Convent door de Voecht zelf opgemaakt (vergl. p. 45). Zooals wij later zullen zien, was Liefardus in het jaar 1432 nog geen lid van het fraterhuis, want onder de door de Voecht vermelde fratres, die uit Doesburg na opheffing van het interdict naar Zwolle terugkeerden, vinden wij Liefardus niet vermeld (Cap. XXXV). Verder zegt de Voecht dat de onzedelijke levenswandel van dien fraterheer in de laatste levensjaren van Dirk van Herxen († 20 Maart 1457), dus omstreeks 20 jaren na den terugkeer der broeders naar Zwolle, valt.

hic Liefardus aliquando procurator [1]) apud nos, et erat vir pulcher et eloquens, ad tempus omnium sororum in Suollis rector, precipue Ter Kinderhuys; sed postmodum, proch dolor, multum desipuit, declinans a bono regimine, ita quod sorores non bene custodiebantur. Unde et postea depositus fuit, habens successores: Ter Kinderhuys fratrem nostrum dilectum dominum Jacobum Goch; cui successit dominus Egidius Weert; quo defuncto, dominus Jacobus Delft), cum esset domus vicine procurator, illi substitutus est In Conventu autem dominus Wilhelmus, Witvoet dictus [2]), illi successit, sacerdos quidem secularis, sed habitu nostro incedens et moribus nostris congruens [3]); deinde usque nunc nostre domus rectores habuere confessores. In Kaneters vero dilectus frater noster Gerardus de Vollenho prefuit; cui successit dominus Henricus Swart de Herxen, procurator noster; cui dominus Arnoldus de Embrica; cui dominus Johannes Cuysten de Buscoducis. Op di Maet vero dominus Jacobus Enckhuysen rexit

1) Vergl. p. 21 n. 6. Blijkens een charter van 1435, berustend in het Oud-Stedelijk Archief van Zwolle, verkoopt Bette, weduwe van Ernst van Delse met Werner Poppen tot momber op „Saterdag na Onser Liever Vrouwendach Purificationis", (5 Februar), voor den rechter Ludeken Johannessoen te Zwolle aan „Dirick van Herxen, Lephart van Ulzen, Gheerde van Vollenho" en de andere klerken in „het Clerkenhuys te Zwolle vier morgen lanth in Mastenbroek". Liefard of Lephart van Ulzen is klaarblijkelijk een en dezelfde persoon. Hoewel nu in deze verkoopacte Lephart niet uitdrukkelijk als procurator vermeld wordt, is het toch buiten twijfel, dat hij in genoemd jaar dit ambt bekleedde. Want in alle charters wordt, wanneer de provisoren van het fraterhuis vermeld worden, de procurator steeds op de tweede plaats, d. i. dadelijk na den Rector des huizes, genoemd.

2) De Voecht heeft zich hier zeer waarschijnlijk in den persoon vergist, want p. 45 noemt hij als opvolger van Johan van Haarlem den priester Johan van Widenbrugghe. Ook vinden wij in de nog al uitvoerige levensbeschrijving van Wilhelm Witvoet niet vermeld, dat hij biechtvader van het Oude Convent geweest is. Vergl. Cap. LXXXII.

3) Deze onvolledige lijst wordt door de Voecht p. 45 aangevuld. De ons bekende biechtvaders van het Oude Convent zijn de volgende: 1. Hendrik Foppenzoon — 1410; 2. Johan van Haarlem — 1432; 3. Johan van Widenbrugghe; 4. Dirk van Herxen; 5. Gerrit van Vollenhove; 6. Liefardus.

brevi tempore, ad nos postea reversus, quem in regimine sequebatur Dominus Henricus Alcmarie; hunc autem dominus Rutgherus, domus vicine procurator, de Doetinkem; cui dominus Wilhelmus Gelrie, frater noster, qui prius in Griet rexerat, successit, sub quo et studio ejus sorores mutate sunt in regularissas, postea ipse depositus fuit, quia demeritis suis carebat favore patris nostri et fratrum, unde et foris in seculo mansit, ibi defunctus. Ipsi successit dominus Johannes Steenwick, frater in Groeningha et procurator dudum ibidem, ordinatione patrum nostrorum factus confessor Op di Maet; cui dominus Johannes Helmont [1]; cui dominus Everardus Onna, dilectus frater noster, successit. Ten Bosche autem, ordinatione prioris de Windesim, devotus vir, dominus Jacobus de Goch, assumpsit regimen sororum et post eum frater noster dominus Theodericus Campis, [fol. 4v] qui et ipse a nobis alienatus, ibidem decessit, sororibus in regularissas eciam mutatis [2], habens successorem, consulum civitatis nostre interventu, dilectum fratrem nostrum in librarium dominum Henricum Clivis [3]. De hiis omnibus postea latius aliquid dicetur in locis suis. Hoc vero sciendum, quod, cum fratres nostri inceperunt domorum prefatarum curam habere [4], invenerunt eas destitutas valde a bona disciplina, et multum carnalia et vicia quelibet regnare in illis. Propter quod plurimum laboraverunt dicti [5] patres, ut eas reformarent, quamvis ad plenum nequiverunt, sicut est usque in presens, proch dolor [6].

---

1) Correctuur in den tekst van dezelfde hand.

2) In 1484. vergl. p. 17 n. 1.

3) Vergl. Delprat. Archief v. K. Gesch., VI, 281, 282.

4) Delprat l. c. leest: „domorum sororum vitae communis Swollis et alibi curam habere."

5) Delprat l. c. leest: „isti."

6) Delprat, l. c. vergist zich zonder twijfel, wanneer hij dit eenigszins onduidelijke verhaal van onzen kroniekschrijver tot staving van zijne bewering omtrent het verval van zeden en tucht in de zusters- en begijnenconventen te Zwolle bezigt. Want de Voecht kan onmogelijk, gelijk Delprat wil, door den laatsten zin willen zeggen, dat de volgelingen van Geert de Groote en Florentius Radewijns reeds in het begin van hun eerste stichting te Zwolle, dus omtrent 1384,

Jam ulterius de hujus domus nostre, que major dicitur, fundatore et fundatione rectoribusque et fratribus usque in presens secundum ordinem consequenter dicendum.

IV. De Meynoldo.

Postquam ergo complacuit divine pietati augere cultum suum et devotorum ampliare congregationes, locum hunc nostrum invisere et superni roris gracia perfundere, dignatus est. Providit siquidem virum secundum cor suum, qui nosset, vellet et posset perficere voluntatem suam. Anno videlicet Virginei Partus M°ccc°xciii° [1]), defuncto namque reverendo in Christo patre et domino Florentio de Wevelichoven, episcopo Traiectense, qui fuerat promotor et fautor omnium devotorum, precipue terre sue,

---

gedwongen waren in de bedoelde kloosters en conventen hervormend werkzaam te zijn, om de eenvoudige reden, dat ze, met uitzondering van het Oude Convent, toen nog niet bestonden. Op p. 15 verhaalt ons de Voecht, hoe Hendrik Foppenzoon met ondersteuning van den stadspastoor R. van Dreynen en den magistraat der stad het Oude Convent reformeerde en hoe voor en na binnen eenige jaren de zusters-conventen te Zwolle ontstonden. (Vergl. ook HS. B. fol. 117 en de inleiding.) Foppenzoon zelf was tot 1410 rector en biechtvader van al deze gestichten en van 1410—1432 werden zij bestuurd door den strengen en geloofsijverigen Johan van Haarlem. De Voecht zelf maakt gewag van de goede tucht en het godsdienstig leven, dat tijdens het bestier van dezen laatste in de zustershuizen te Zwolle heerschte, en herhaaldelijk stipt hij aan, (vergl. p. 45) dat de verslapping van tucht en de onzedelijke levenswijze der zusters en begijnen plaats heeft gehad onder den rector en biechtvader Lephard van der Ulzen, den opvolger van Johan van Haarlem. Vergl. p. 20 n. 1. Deze laatste echter was een lid van het fraterhuis te Deventer en daar het waarschijnlijk is, dat ook L. van der Ulzen uit een ander fraterhuis naar Zwolle verplaatst was, kan de Voecht, zonder zich aan tegenspraak schuldig te maken, zeggen, dat de Zwolsche conventen in gemelden toestand verkeerden, „Cum fratres nostri inceperunt domorum prefatarum curam habere", want door hem en trouwens door alle kroniekschrijvers der Broeders v. h. g. Leven worden alleen de leden van het eigene huis „fratres nostri" genoemd. Broeders uit andere fraterhuizen worden steeds als zoodanig vermeld.

1) 4 April 1393.

sub quo etiam cepit et floruit religiosorum augmentatio, videlicet in Windesem et aliter. Successit in locum ejus dominus Fredericus de Blanckenhem [1]), qui more predecessoris sui et ipse devotorum adjutor fuit et protector, exhibens se verum pastorem ovium Christi, tuendo scilicet ecclesiasticam libertatem, etiam cum indignatione consulum civitatum suarum, precipue Transisularum [2]), non veritus animositatem illorum. Hoc igitur memorabili domino in dyocesim suam et civitates solemniter introducto, fit exactio, ut moris est, pro jocundo suo introitu; hec et sui dominii vasallis et juris sui prediorum possessoribus cum imponeretur, eciam Meynoldum, quendam armigerum electum et dilectum cunctis, de Windesem dictum, satis rigide pulsavit, et hec, Deo disponente, occasio conversionis ejus fuit, nostreque provisionis [fol. 5r] et felicitationis origo et principium, et hoc factum est, ut sequitur. Nam Meynoldus iste Suollensis [3]), vir dives et

---

1) 11 Nov. 1393—9 Oct. 1423. Over Frederik van Blankenheim, zie Moll, Kerkgeschiedenis, II, i, 170 v., 247, 368; II, iii, 131, II, iv, 201; als begunstiger der aanhangers der moderne devotie l.c. I, i, 174; II, ii, 210—212; II, iii, 96.

2) Fr. v. Blankenheim dwingt o. a. den magistrat van Zwolle de tegen de kerklijke rechten strijdende bepalingen in de stadsrechten te schrappen. Vergl. Dozy, De oudste stadsrechten van Zwolle, Zaltbommel 1867, 31. In N°. 34 der verzameling Heerkens, berustende in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis te Zwolle, heb ik in afschrift een gedeelte der acten van de in 1415 door den officaal van het hof van Utrecht tegen de burgemeesters, den schout en de oldermannen der gilden der stad Zwolle gevoerde procedure teruggevonden. In een acte van 12 Maart 1415 wordt vermeld, dat de tegen de kerkelijke rechten strijdende bepalingen in het stadrecht in 1415 „in octava Epiphanie Domini in cimiterio et ante ecclesiam Michaelis Zwollensem coram multitudine populi ibidem congregati publice per os preconis eorum publicaverunt". Nadat de in kwestie zijnde §§ genoemd zijn, wordt de stedelijke regeering verzocht deze bepalingen terugtetrekken, onder straffe van het interdict. Daar de stad weigerde, het bevel van den bisschop ten uitvoer te brengen, sprak deze over haar het interdict uit; dientengevolge ontstond een langdurig proces. In welk jaar de bedoelde §§ geschrapt werden, is met zekerheid niet aan te geven.

3) Zie over hem van Hattum, Geschiedenissen, V, i, 194; Delprat, De

honorabilis, cum in curia episcopi digne militaret et pre ceteris commilitonibus ac curialibus magis dilectus et carus esset, putabat et sperabat, ut puta armiger domini et fidelissimus ejus, quod sui respectus haberetur et deferrent ei in hujusmodi causa pro ministerio suo exactores duri. Verum contra fecerunt, rigide videlicet eam [1]) exactionem ab ipso exquentes sicut a ceteris alienis, nec ab episcopo contra illos forte [2]) emulos suos defendebatur. Quod egre ferens Meynoldus ipse, utpote vir prudens et cordatus, dixisse fertur: „In nomine Domini amplius et de cetero illi Domino serviam, cui gratis servicium non impendam", melius scilicet ab hoc remunerandum se non dubitans. Unde hac occasione inspiratus a Deo, qui pridem quoque predicatione magistri Gerardi Magni compunctus fuerat, servire Deo animo concepit, mente pertractans efficaciter, quomodo id perficeret; sciebat enim, absque facto vanas esse cogitationes hominum.

V. De devotione Meynoldi de Windesem.

Anno igitur insequenti, videlicet M°ccc°xciiii°, hic vir devotus, relicta episcopi curia et postpositis secularibus negotiis, venit habitare Suollis, et de bonis suis temporalibus, quibus satis habundabat, cogitavit sibi comparare thesaurum in celis et relinquere divicias suas, non carnalibus amicis, sed inde sibi facere tales amicos, qui eum postea reciperent in eterna tabernacula. Cepit igitur simpliciter incedere, sociavitque se devotis illis juxta Beginagium, ubi et hospitavit aliquos bonos scolares [3]), de victu et vestitu eis providens, et in communi cum

Broederschap, 84. Eene levensschets van hem vinden wij ook in HS. B. fol. 121r v. en in het Frensweger HS. Vergl. Bijlage I. Zie ook mijne Schule von Zwolle, 52—54; Chron. Wind., 129; Gerretsen, Florentius Radewijns, 66 n. 3.

1) In HS. staat twee maal „eam". Het eerste is door een latere hand doorgehaald.

2) In HS. staat „for forte."

3) Vergl. Delprat, Archief K. Gesch., VI, 282.

illis vivens, Deo devotus servire curavit [1]). Cepitque et crevit in electi viri corde ea devotionis flamma, ut condere posset domum, ubi perpetuo aliqui clerici et sacerdotes Deo in communi vita, segregati a mundanis, devotius deservirent, cum quibus eciam ipse staret et redditus eis ordinaret. Cumque verisimiliter timeret impediri a scabinis Suollensibus in hujus executione propositi sancti, si domum, scilicet in fundo *secularis* [2]) jurisdictionis, spiritualem struere inciperet, Deo inspirante hoc invenit concilium, [fol. 5v] ut accederet ad curatum Suollensem, de quo supra [3]), dominum Reynoldum de Drienen, virum honestum, prudentem ac fautorem omnis boni, petens ab eo quatinus locum orti sui, quem in opposito dotis habebat, locare vellet pro pensione annua, ut in *eo* [4]) edificari faceret domum ad tam sanctum et spiritualem usum [5]). Qui gratiose annuens huic peticioni, insuper impetravit ad id negocium licentiam capituli Daventriensis per sigillatam

---

1) HS. B. fol. 121 v. „Qui tamen ante edificacionem domus acceptavit plures scolares bone voluntatis scolas frequentantes, et cum illis et aliis bone voluntatis hominibus conversabatur, plene se abstrahens mundo et desideriis vanis." Vergl. Bijlage I.

2) Correctuur op den kant van de hand des voltooiers der Kroniek.

3) P. 6 n. 7.

4) Correctuur op den kant als boven.

5) HS. B. fol. 94 v. „Transactis autem annis aliquot conjunxit se illis devotis clericis Meynaldus de Windesim, vir dives, cum fratre suo Witone, ducens communem vitam cum illis. Et pariter commorantes emerunt a curato ecclesie, domino Reynero, ortum quemdam juxta domum ad ecclesiam pertinentem, capittulo Daventriensi consentiente, quia consules Zwollenses nolebant domos spirituales erigi in locis sue ditioni subjectis." — Fol. 121 v. vinden wij een uitvoeriger bericht over deze erfpacht. „Erat autem tunc temporis Zwollis pastor bonus, diligens Deum et omnes devotos, dominus Reynerus de Drenen (in marg. corr. Dreynen). Iste devotus pastor locavit jure perpetuo censualiter quinque talentis annuo ortum quemdam in oppositum dotis, qui ortus pertinebat ad dotem ecclesie per confirmacionem ordinarii et capituli Daventriensis." Vergl. Bijlage I. — In de lijst van inkomsten van den stadspastoor (zie van Hattum l.c. V, i, 90) vinden wij het volgende: „Item uut den erve daer der Clerke huys opp getymmert is by den Beghin huys des jaers vijf ℔."

litteram [1]) et nota, quod ex hac littera emptionis aree hujus a curato Suollensi cum consensu canonicorum patet, quod tres isti, scilicet Henricus Zeeflic, Gerardus Calker et Ghysbertus Vlymen fuerunt primi emptores cum Menoldo nostro. Qui tunc primitus cum Witone, fratre suo, fuerunt acceptati ab hiis tribus fratribus in communem vitam cum eis ducendam et ipsi duo, scilicet Menoldus et Wito, resignaverunt et dederunt domum et omnia in ea anno Domini M°ccc°xcvi° [2]).

VI. A Meynoldo domus nostra edificari cepta est.

Igitur memorabilis vir, Deo dignus, Meynoldus, voti compos effectus, cepit desideranter edificare domum magnam et fortem, que adhuc est major et principalis domus nostre congregationis Suollensis [3]). Dum ergo sic edificaretur, interim venerabilis Meynoldus habitavit cum suis clericis

---

1) Deze acte, gedagteekend 13 September 1394, is uitgegeven door J. H. Hofman in het Archief van het Aartsbisdom Utrecht, II, 224.

2) A°. 1396 op St. Lamberti avond (17 Sept.) verklaren H. Zeeflic, G. van Calcar en G. van Vlimen, dat zij met goedvinden van den cureit R. van Dreynen hebben aangenomen Meinold en Witten van Windesheim, welke betuigen, dat al hetgeen zij helpen timmeren en bekostigen, mede ten behoeve der voorgemelden en hunne nakomelingen zijn zal. Deze acte, bezegeld door den pastoor en de twee broeders Meinold en Witte van Windesheim, berust thans in het archief der Emanuelshuizen te Zwolle, en is overgenomen door van Hattum l.c. V, i, 195, maar blijkbaar naar eene minder nauwkeurige copie. Wij geven deze akte naar het oorspronkelijk stuk als Bijlage IV. Het oorspronkelijke stuk van 22 Sept. 1394, waardoor Reynold van Dreynen aan Gerhard van Calcar, Hendrik Zeeflic en Gysbert van Vlimen „een hofstede dye van oldes te Zwolle in dye wedume ghehoert heeft, ghelegen binnen der stat, schietende mitten enen eynde teghens den Blidenmarck bilanc an der Beghinenhof an dye noertsijt" overdraagt, is afgedrukt in het Archief van het Aartsbisdom van Utrecht, II, 236. In deze akte wordt echter geen melding gemaakt van Meinold van Windesheim. Men zie ook van Hattem, l. c. V, i, 193.

3) Zie Plattegrond No. 19.

in alio loco [1]), puto, postea dicto Minori Domo [2]), videlicet domini Henrici de Gouda, de quo supra [3]). Proinde desiderans pro majori devotione et volens, ut sicut Daventrie clerici in communi viventes instituebantur ad Dei cultum per venerabilem dominum Florentium, inibi domus nominis sui rectorem, ita et Suollis eundem modum haberent, perrexit ergo Daventriam, rogans prefatum dominum Florentium, ut sibi velit providere de bono, constanti et devoto clerico, ad hoc apto. Habebat autem juvenem devotum, de quo supra, Gerardum Scadde [4]), quem cum scolaribus suis in Minori Domo habitantem assumpserat, et in Domo constituerat Majori. Hunc dominus Florentius, quia annum secum manserat a Suollis ad se missus, ad Meynoldi peticionem dedit et a se dimisit bene instructum, cui et proficiscenti dixisse Fertur: „frater Gerarde, complacet michi, quod te talem exibuisti in moribus tuis, [fol. 6r] ut te desiderent rehabere et sibi preesse. Vade ergo et sic age et perfice opus tuum, ad quod rogaris; frater noster es, cresce in milia mille." Rediens ergo Suollis, hic frater Gerardus Kalker erat in domo Meynoldi [5]) cum aliis clericis, cunctis sibi cre*ditis* [6]), tamquam alter Joseph omnia bene disponens et ordinans et se ipsum irreprehensibilem exibens. Quod audiens pater Florentius cum fratribus suis, venit Suollis, sed et prior de Win-

---

1) **Volgens notarieele acte verkocht „int jaer ons Heren dusent driehondert vyff ende negentich des manedaghes na Onser Liever Vrouwendach Purificacio (8. Februar) Alyt Winckes des dregers weduwe mit Willem Oelrix oeren ghecoren mombaer aan Meinold van Windesem oer were gheleghen in des Costers steghe tusschen Rikeland des Groten ende Werner Berends." Zie Plattegrond N° 14 en Bijlage V en VI.**

2) Zie Plattegrond N° 4 en 5.

3) Vergl. p. 13. — Het is blijkbaar eene vergissing van de Voecht, wanneer hij zegt, dat Meinold cum suis tijdens het bouwen van het domus major bij Hendrik Foppenzoon ging inwonen, daar hij reeds sedert den 8. Februar 1395 een eigen huis in de Kosterssteeg bezat. Vergl. noot 1.

4) Vergl. p. 13 noot 4 en het meer uitgebreidde verhaal van HS. B. in Bijlage I. Zie verder mijne Schule von Zwolle, 53 noot 2 en 3.

5) Vergl. noot 3.

6) Correctuur in den tekst van de hand des voltooiers der Kroniek.

desem, dominus Johannes Vos, et confortaverunt in Domino tres fratres predictos super novella plantatione, et providerunt quartum socium, videlicet Gerardum Loen, laycum [1]), qui prefuit coquine et externis operibus fidelissime ac devotissime. Gerardum autem Calker, quamvis nondum in sacris [2]), ordinaverunt rectorem domus, Meynoldo sollicitante et cooperante, qui non longe post eodem, videlicet anno Domini M°ccc°xcvi°, feliciter obdormivit in Domino. Nam consummatus in brevi, explevit tempora multa [3]), placita enim erat Deo anima illius, propter quod properavit educere eum de medio iniquitatum, antequam scilicet domus ipsa intus et foris plene esset instructa; nondum enim petris erat tecta [4]). Obiit autem die sancti Augustini Episcopi [5]), sepultus in Windesem. Reliquit autem tres devotos fratres, primos secum domus hujus nostre Suollensis inceptores, videlicet Gerardum Calker jam dictum rectorem, Henricum Zeeflic [6]) et Ghijsbertum Vlymen [7]), de quibus supra.

VII. De domino Gherardo Kalker Scadde [8]).

Primus ergo rector domus nostre fuit iste frater Gerardus Kalker, strennuus imitator domini et magistri Flo-

---

1) Vergl. p. 40.
2) Vergl. Bijlage I.
3) Sap. 4, 13.
4) HS. B. fol. 121 v. „Et antequam domus esset completa et tecta petris, vir iste devotus migravit ad Dominum." Vergl. ook het Frensweger HS. Bijlage I en mijne Schule von Zwolle, 53 noot 1; Lindeborn, l. c. 305 geeft verkeerdelijk het jaar 1393 als stichtingsjaar van het domus major aan.
5) 28 Augustus. — Meinold kan onmogelijk den 28. Augustus 1396 gestorven zijn, daar hij den 17. Sept. van dit jaar nog in leven was. (Verg. p. 26 n. 2). Daar hij volgens de Voecht in het jaar 1396 „non longe post" den dag zijner intrede in de Broederschap (17 Sept.) 1396 overleden is, zoo zal vermoedelijk de 11. Oct. (Translatio sti. Augustini) de dag van zijn overlijden geweest zijn.
6) Vergl. p. 38.
7) Vergl. p. 39.
8) Delprat, Archief, VI., 282 leest „Stadde."

rentii, qui cum esset dulcis in conversatione, strennuus tamen factus est exercitator fratrum suorum. Erat et in corpore satis procere stature, in animo servans innocentiam, sermone dulcis, ingenio sagax, moribus gravis, pauperibus benignus, civibus dilectus et ad lucrandas animas divino amore totus fervens. Ipse tentatis vel tristicia obnubilatis valde fuit consolativus et benignus, et qui in dubiis et perplexis eum sciscitaretur et consuleret satis directivus. Insuper omni ad se venientium [fol. 6^{v}] fuit multum illuminativus et ad Deum attractivus. Ipse eciam instituit, fratres suos valde promptos esse debere in humilibus obsequiis, et se invicem in talibus prevenire. Unde factum est, ut illi humiles, et obedientes, et devoti primitivi fratres sic ex institutione rectoris sui [1]) inflammabantur ad humilitatis et caritatis opera, ut invicem in hujusmodi certatim se prevenirent, et omnes ad vilissima facienda pariter incitabantur. Propter quod inveniebatur aliquando opus tale secreto peractum, quod nesciebatur actor ejus, dum eciam unusquisque maluit ministrare, quam ministrari, et novissimus potius quam primus haberi. Ex hujusmodi exerciciis et operibus disciplinarum poterat quis intelligere, qualiter esset domus Suollensis; denique modus iste usque ad tempora nostra relucet in multis fratribus nostris, qui tam prompte semper se exibent ad abjectiora officia et opera humiliora. Quare ex hiis et similibus bonus odor domus Suollensis pervenit ad omnes devotos, ita ut quelibet congregatio devotorum cuperet habere magistrum rectoremque de discipulis tanti patris. Fuit enim magnus exercitator virtutum in se et in suis. Fuit tam magne et late caritatis, quod affligeretur et vehementer animo doleret, quando non poterat omnibus providere, qui erant bone voluntatis relinquendi mundum, pro eo, quod nondum erant reformata monasteria vel eciam non inclinati ad monachatum et pauce essent plantationes devotorum. Contigit proinde, ex ferventi ammonitione et zelo suo multos inflammari ad sequendum Dominum, unde previdit ipse prudenter et intellexit, quia

1) In den tekst is „sic" doorgehaald.

monasteria divino incipere deberent munere, augeri et satis dilatari. Qui, et aliqui reperirentur, venientes ad conversionem, sed inabiles ad religionem et tenorem regularis observantie et statutorum ordinum quorumlibet, vel non affecti illis, hinc incepit multum revolvere, quomodo et talibus melius posset provideri, quo et tales haberent bonorum societatem et locum refugii.

VIII. De fundatione domus sancti Iheronimi de Hulsbergen [1]).

Factum est autem anno Domini M°cccc et vii°, cum pro hac causa pater pius Dominum frequentius exoraret, habuit, [fol. 7r] Deo dante, duos viros laicos textores, videlicet Johannem Wit de Zonsbeeck [2]) et Johannem Bode de Goch [3]), homines ferventissime voluntatis ad serviendum Deo secundum communem modum, a domino Gerardo eis consultum, ordinatum et injunctum. Et quia non statim sciebant locum, ubi inchoarent spiritualem domum, conduxerunt domum quandam extra portam Suollensem, op ten Voerster Dyck; et ibi ad tempus habitabant et laborabant

1) De voornaamste literatuur over het Fraterhuis te Hulsbergen is als volgt: In HS. B. fol. 124v — 127r een onuitgegeven tractaat: De fundacione Montis sancti Iheronymi prope Hattem in Velua; Chron. Wind., 327, 407; Lindeborn, Hist. Episc. Dav., 494 v.; Van Heussen, Oudheden 701—705; Miraeus, Reg. et Constit., 10; Van Wijn, Nalezingen op Wagenaar, V, 5; J. Verbeek, Oorkonden betrekking hebbende op het St. Hieronymus-Klooster te Hulsbergen bij Hattem in Acquoy's Archief, II, 280 v.; G. Haasloop Werner, Geschiedenis van het Klooster Hulsbergen, Geldersche Volks-Almanak, 1844; 15 v.; Delprat, de Broederschap, 113—119, Acquoy, Windesheim, III, 94 v.; Leitsman, Überblick, 24.

2) Vergl. p. 32 n. 1.

3) Vergl. p. 32 n. 1. In HS. O. 111, der Kon. Bibl., 's Gravenh.: „Memoriale der zusters v. St. Agnes te Amersfoort" vinden wij fol. 73 en 74, „De naemen der paters, priesteren, clercken, leyken ende broederen van St. Jheronimusberech by Hattem ghenoemt Hulsberech, van die ghestorven sijn bynnen ende buten van t'iar ons heren doe men screef MCCCCVII." Fol. 73 staat vermeld: Johannes Bode † 1455 en Jan die Wyt † 1465."

et comedebant panem suum in timore Dei sub obedientia pii patris. Qui associavit eis unum devotum clericum eiusdem propositi, qui preesset eis et curam eorum haberet in absentia patris, dictum Gobelinum de Kempis [1]). Ipsi aliquando veniebant ad dominum et patrem Gerardum, et quandoque ipse pater visitabat eos, consolando ad patientiam et timorem Dei semper eis inculcando. Semel ergo improvise venit ad domum eorum, et videns mensulam eorum paratam, vocavit eos ad se et cum jocunditate et gaudio spirituali dixit: „Benedicite Dominus" et consequenter dans benedictionem [2]), cenavit cum illis pauperculis in magna exultatione super simplicitate et bona voluntate eorum. Unde et ipsi consolati magis sunt et letificati sua dignantissima presentia, quam aliquis alius super quibuscumque deliciis terrenis. Circuibant interim patres et fratres terram, et perambulabant eam, locum aptum querentes pro hujusmodi congregatione fundanda, qui multis locis perlustratis, tandem in Velua, non longe ab Hattem, in burscopia de Hulsbergen, invenerunt locum ad hoc satis aptum. Hunc pure propter Deum nobilis armiger Henricus Bentingk obtulit, qui locus antiquitus dicebatur Ellenhoern [3]). Accessit ergo venerabilis pater noster ad dominum terre, humiliter petens ab eo libertatem et licentiam acceptandi locum et inhabitandi pro pauperibus fratribus Christo illic servituris, quam faciliter consecutus fuit, Deo volente [4]). Sic ergo et ea de causa domus sancti Iheronimi a primo patre nostro, domino Gerardo

---

1) Vergl. Chron. Montis Stae Agnetis, 123 v.

2) Het „Benedicite" is het gebed, dat de kloosterlingen thans nog alvorens aan tafel te gaan, bidden. Vergl. Busch, Chron. Wind., 289 v. en de Reformatione Monast., 579.

3) Volgens notarieele acte, dd. 20 August. 1407, geeft Hendrik Bentinck aan de fraterheeren „Her Gerrit van Kalcker, Her Peter die Haefsche ende Arnoldus van Broichuysen een stucke landts geheten Ellenhoern, dat groet is twee morgen luttel myn of meer, ter gueder maeten." Vergl. J. H. Hofman, Archief v. h. Aartsbisd. Utrecht, II, 247v. — Deze schenking wordt bevestigd en schat- en dienstvrij gemaakt door Hertog Reinoud van Gelre door eene acte, dd. Zondag 21 Augustus 1407. Hofman, l. c. 248 v.

4) Vergl. noot 3.

de Calker, incepta fuit [1]), qui eciam misit eis unum de fratribus nostris laicis, Arnoldum de Broichusen [2]), qui eos adjuvaret et dirigeret, sicut [fol. 7v] et fecit dum magnos labores cum illis et penuriam ibidem sustinuit, donec multiplicarentur et eo carere possent, quia tunc Suollis redire curavit. Qui postea quoque ab eodem patre domino Gerardo, utpote utile vas ad omne opus bonum, missus fuit ad incipiendum domum clericorum et laicorum in communi viventium in Alberghen [3]), que *uno anno* [4]) prior fuit inchoata domo in Hulsberghen, videlicet x° anno post fundationem domus nostre. Ita quod de duabus domibus, quas in vita sua venerabilis pater dominus Gerhardus Calker fundavit, ea fuit prima et Hulsberghen secunda.

IX. De domo in Alberghen.

§ 1. Domus autem in Alberghen [5]) eo modo et qualitate cepisse cognoscitur, anno Domini M°cccc°vi°. Erant duo

---

1) Het meer uitgebreide maar eenigzins afwijkende verhaal van de stichting van dit fraterhuis in HS. B. begint als volgt: „Anno Domini MCCCCVII ad honorem Dei et salutem animarum inchoata fuit domus sancti Iheronimi in Hulsberghen circa festum sanctorum martyrum Gereonis et Victoris (10. October) per curam et solicitudinem venerabilis patris domini Gerardi Kalker, primi rectoris in Zwollis, et aliquorum devotorum, inter quos fuerunt precipue Gobelinus de Kempis, clericus diocesis Coloniensis, postmodum autem fervens et devotus sacerdos domus illius, et Johan Witte de Sonsbeek, et Johan Bode de Goch, laici, quos antea predictus pater ad tempus in Zwollis spiritualiter enutrivit et tandem in loco solitario, qui Ellenhorn vulgo dicebatur, collocavit, Spiritu Sancto nimirum ad hoc eum instigante, quem locum predictus pater impetravit pure propter Deum a nobili viro Henrico Bentinck in magnitudine duorum jugerum."

2) Vergl. Cap. XXXVII.

3) Vergl. p. 33.

4) Correctuur in den tekst van den voltooier der kroniek.

5) De bronnen en literatuur over Albergen bij Ootmarssum zijn: Chron. Wind., 369, 487; Albergensia, Stukken betrekkelijk het klooster Albergen, uitgeg. door de Vereen. tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, Zwolle 1878; Lindeborn, Hist. Episc., 427; R. E. Hattink, Twee bescheiden op het klooster Albergen betrekking heb-

fratres germani in Twentia ruricole probi [1]), qui concordantes et optantes, ut in predio ipsorum poneretur et fieret congregatio devotarum personarum Deo in communi vita servientium, miserunt ad dominum Gerardum Suollis, rectorem scilicet primum domus nostre Suollensis, petentes adjutorium et assistentiam in hoc negocio. Qui, habito consilio cum fratribus suis, misit ad illos aliquos laycos [2]) jam ad Dominum conversos et prefatum fratrem nostrum Arnoldum de Broeckhusen [3]), cum honesto quodam clerico, qui dicebatur Henricus ter Weteringhe, de Suollis [4]), qui simplex et innocens post aliquot annos obiit ibidem [5]).

---

bende, Bijdr. Gesch. Overijss., I, 318; Tegenw. staat van Overijssel, II, 94; Delprat, De Broederschap, 165; Karl Hirsche in Real.-Encyclop., II, 754; Leitsmann, Überblick, 24; E. A. Geerdink, Het huis der broeders van het gemeene leven, later het klooster der Reguliere Kanunniken van den H. Augustinus te Albergen, Kerkel. Ned., 1847, 47; Acquoy, Windesheim, III, 126—130; Eene verzameling van brieven en bullen, die betrekking hebben op het Fraterhuis, vindt men in HS. X. 98 der Koninkl. Bibl. 's Gravenhage.

1) HS. B. fol. 133 v. vermeldt, dat de beide stichters van het Fraterhuis te Albergen Wessel en Albertus Schulte waren en hun landgoed den naam van Hoberghen droeg. Vergl. Albergensia 1, waar echter de naam Wessel als Hesselus gedrukt is. — Leitsman, Überblick, l. c. noemt ook de beide broeders met name, maar kent dit Fraterhuis alleen onder den naam van het fraterhuis van Ootmarsum.

2) HS. B. noemt als die uit Zwolle gezondene lekenbroeders Johannes Openhuls, Ludeman van Amersfoort en Arnold van Brabant. Vergl. Albergensia, 3 v.

3) Arnold van Broeckhusen wordt in Albergensia, 1, kortweg Arnold ten Broek genoemd.

4) Vergl. over hem, Albergensia, VI, 1, 11, 377.

5) Dit is in strijd met hetgeen in HS. B. vermeld staat, (vergl. Albergensia, 2). Want daar wordt verhaald, dat Hendrik, nadat hij tot priester gewijd was, „in nidulo suo in senectute bona defunctus est." Hendrik was geen fraterheer; hij heeft, priester gewijd zijnde, Albergen verlaten om eerst in gevorderden leeftijd daarheen terug te keeren. Hij schijnt een meer dan gewoon priester geweest te zijn, zooals men uit het volgende verhaal van HS. B. afleiden kan: „Habuit etiam sepe dictus prior (scil. Henricus Wetter) notabiles viros in domo temporibus suis tam laicos quam clericos. Quorum unus dominus Henricus ter Weterinǵhen dictus, de quo etiam in principio dictum est." Albergensia, 11, vergl. over hem ook Albergensia, 377.

§ 2. *De domino Henrico Vetter, primo rectore in Albergen*[1]). — Misit pariter cum predictis, ut esset rector eorum, Henricum Vetter[2]) qui apud nos procurator clericorum frequentantium, qui cum magno dolore suscepit curam animarum, factus rector primus domus clericorum in Alberghen. Qui et cum magna diligentia rexit fratres suos, infatigabiliter se exibens in opere et sermone pro salute ipsorum, arguendo, docendo, consolando, exercitando prout oportunum fuit. Hic ad longum tempus in magna paupertate vixit cum illis laicis pauperculis, qui longo tempore bibebant solam tisanam, sed cum dominus Henricus, pater eorum, celebravit missam, tunc ex gratia apponebatur ei amphora parvula cum cervisia, et cuilibet fratrum in diebus carnium distribuebatur frustum parvum lardi; item si quis notatus fuisset scindere plus solito de caseo, inde arguebatur. Iste de [fol. 8r] votus pater solebat aliquando, dum dormitum iret, loco cervicalis supponere capiti suo malleum magnum ligneum, in quo tunc quiescebat. Igitur magna fuit devotio in illa paupertate, item unanimitas et concordia, nam et ipse pater tamquam alter Equicius[3]),

1) De voltooier van het HS. heeft in verschillende hoofdstukken onderverdeelingen gemaakt, door op den kant er naast een het onderwerp meer bepalende titel te schrijven. Deze onderverdeeling geven wij door § § en de titels door cursieven druk weer.

2) Men vergl. over Hendrik Vetter, in HS. B. en in de meeste charters (zie van Doorninck, Tijdrekenkundig Register) Wetter genoemd, Delprat, De Broederschap, 165; Acquoy, Windesheim, I, 286 noot 5, 293 n. 7, II, 280, III, 126 v. De anonyme uitgever der „Albergensia" ziet (blz. VI) in Hendrik ter Weteringhe en Hendrik Wetter een en denzelfden persoon. Deze vergissing is des te minder te verklaren, daar het door hem uitgegevene stuk uit ons HS. B. over de stichting van Albergen een duidelijk onderscheid maakt tusschen deze twee personen. Want in Albergensia wordt bldz. 1 „Henricus ter Weteringhe de Zwollis oriundus", bldz. 3 v. de eerste rector van het huis „Henricus scilicet Wetter de terra comitie de Marka" genoemd.

3) Vergl. Albergensia, 4, „Tempore messis et feni cum fratribus, ut quondam sanctus Equicius laboravit quamcumque id sibi vacuum fuit primus exiens et alios sepe preveniens." In de Dialogi Gregorii M. lib. I. c. IIII. lezen wij over hem als volgt: „Vir sanctissimus Equitius nomine in Valeriae provinciae partibus pro vitae suae merito apud omnes illic magnam admirationem habebat. Qui nimirum Equitius pro suae magnitudine sanctitatis multorum in eadem provincia monaste-

tempore messis et fenicidii, cum aliis laborabat, traham accipiens, prior ante alios sepissime exibat ad fena et similia opera cum maxima devotione. Ipse incessit humiliter, indutus magna, grossa, grisea toga et cum pedanis ligneis coram patribus, principibus et canonicis in Oldenzeel se presentabat [1]), a quibus eo magis honorabatur et amabatur ab omnibus. Quidam fratrum suorum [2]) sequens aratrum, voluit habere calopodia [3]), nolens incedere in clumpis [4]), quod audiens pater, serius arguit eum, quod servus Christi non deberet esse in habitu exquisitus, propter *quod* [5]) ipse, ad exemplum aliorum, semper in hiis incedere voluit. Item alii fuit datum caputium, quod sibi ad placitum non fuit preparatum, quia nimis breve illud causabatur, dicens: „Istud caputium meum semper circumspicit [6]).” Quod audiens devotus et humilis pater, ipse accepit caputium illud et induit, et quocumque perrexit apud magnates et dominos [7]), semper illo usus fuit. Fratri autem predicto fecit parari longum et magnum capucium et precepit sibi, ut illo semper uteretur diebus festivis, non subtus, sed supra togam; tali modo pater strennuus exercebat fratres suos. Valde namque arguebat, si quis peculiariter seu quasi proprialiter aliquid habere volebat; omnia communia, omnia humilia, edificia, codices

riorum pater extitit.” De levensbeschrijving van den hl. abt Aequitius, † circa 540, is te vinden bij: Mabillon, Acta Sanctorum O. S. Benedicti, saec., I., 655—58; Acta Sanctorum Boll. (XI Aug. rejectus ad VII Mart.). Deze heilige wordt in de geschriften der fraterheeren meermalen genoemd, men zie b. v. G. H. J. W. J. Geesink, Gerhard Zerbold van Zutfen, Amsterdam 1879, 61 en 63 v.

1) HS. B. „Nec verecundabatur pergere pro causis domus sue in vili carruca, indutus vilibus et rudibus vestibus et suis clompodiis coram militaribus et magnatibus etiam ad colloquium primum generale.” Vergl. Albergensia 7.

2) In HS. staat „suorum” dubbel.

3) HS. B. heeft calepodia. Vergl. Dieffenbach, Glossar, Calopodium: holtzschuoch, holdschuch, trippe, trippschuhe, klompe.

4) HS. B. super clumpen.

5) Correctuur in den tekst van de hand des voltooiers.

6) HS. B. geeft den Nederduitschen tekst: „Dit covelken is een recht kykomme”, vergl. Albergensia, 7.

7) Vergl. Albergensia, 7, „ad Oldensael vel ad judices.”

amabat. Cum quidam dixit culpam, quod non respondit alteri vocanti se, et quereret pater ab eo, quare non respondisset, dixit ille: „Quia eo tempore oravi et dixi ante: Veni Sancte Spiritus." Cui pater: „Non erat Sanctus Spiritus, sed dyabolus, qui fecit te non respondere fratri vocanti te [1])." Sic eos voluit servare caritatem et obedientiam. *Item* [2]) dixit fratri, qui tortulas acceperat a sororibus, teutonice *beghine-koeken*: „Maledicta sunt omnia munera, que a mulieribus veniunt fratribus meis, precipue a sororibus", et conculcabat tortulas illas sub pedibus suis [3]). Ipse dicere consuevit illud vulgare proverbium: „*Men heit selden koe blader ofte* [fol. 8v] *bont, si en heft wael een vlexsken*" [4]).

§ 3. *De morte ejusdem.* [5]) — Iste ergo devotus pater

1) Het meer uitvoerige verhaal in Albergensia, 10, wordt ten slotte onduidelijk, vooral door de wijze van interpunctie. Wij lezen daar als volgt: „Cui ille. Non erat. Veni Sancte Spiritus. sed dyabolus quod fratri ex caritate non respondisti." De uitgever heeft de oorspronkelijke interpunctie van HS. B. bewaard.

2) In HS. is „Quod" in „Item" veranderd door de hand des voltooiers der Kroniek.

3) Vergl. Albergensia, 8.

4) HS. B. heeft de volgende woorden: „Men en hetet gheen koe blader, si en heeft wat wittes." Albergensia, 9. — Delprat l. c. 282 en De Broederschap, 116, maakt naar aanleiding van dit spreekwoord de volgende opmerking, die wij hier laten volgen, als bewijs van de onbegrijpelijke onnauwkeurigheid van dien schrijver. Hij zegt: „Het hier bedoelde fraterhuis, bij Hattem gelegen, is daarna tot een vrij aanzienlijken bloei gerezen, doch genoot in den beginne weinig achting, wegens de booze geruchten, die van de levenswijze der Broeders uitgingen; en, voegt er onze schrijver in het Nederduitsch bij: „„men heit selden koe blader ofte bont, si en heft wael een vleksken."" — Afgezien daarvan, dat in beide HS. A. en B. niets te vinden is van de booze geruchten over het fraterhuis te Hulsbergen, is de tekst van ons HS. zeer duidelijk, want: 1. is hier sprake van het fraterhuis te Albergen en niet van Hulsbergen bij Hattem; 2. bezigt de Voecht het aangehaalde spreekwoord niet tot staving van die bewering van Delprat, maar is het eene geliefkoosde uitdrukking van den Rector des huizes Hendrik Wetter.

5) In het HS. is door den rubricator een nieuw hoofdstuk gemaakt; uit den zamenhang blijkt echter, dat wij hier met een § van Cap. IX te doen hebben.

dominus Henricus Vetter, primus rector domus in Albergen, optimus exercitator fratrum suorum ad mortificationem viciorum, postquam ad senilem devenit etatem et se judicavit inutilem ad regimen domus, sponte resignavit regimen [1]), non intromittens se de cetero, tanqam junior domus, sed in omni humilitate et obedientia conversabatur usque ad exitum. Nam fratres circa illud tempus assumpserunt ordinem Regularium, et elegerunt sibi priorem dominum Reynerum [2]), de quibus dominus Henricus, reverendus pater, se non intromisit, sed permanens in simplici statu nostro, quamdiu vires suppetebant de mane post missam auditam, *non enim propter tremorem manuum celebrare poterat* [3]), exercebat se in opere manuali, videlicet nendo fila de canapo, unde restes [4]) fierent pro agricolis, vel deponendo cortices arborum quercinarum pro sutoribus, vel in similibus operibus humilibus se exercebat. Hic dixit verbum memorie commendandum, quod nunquam letus moreretur, nisi in magna et omni tranquillitate cordis sustinere posset, quod fatuus diceretur et nullius reputationis haberetur, sicut postea in rei veritate apparebat. Et cum pre senio et infirmitate esset in infirmaria, si quando negligebatur, quod nemo venit tempore refectionis ad se propter occupationes fratrum, precipue tempore messis, valde tranquillus mansit sine murmure, quod non tempestive sibi providebatur de prandio, vel de cena. Nec

---

1) Hendrik Wetter gaf reeds in 1437 het bestuur over het huis aan Godfried Scherpynck of Scherping van Deventer, die tot 1445 rector van het huis bleef, over. Vergl. Acquoy, Windesheim, III, 127, en Albergensia, VI, waar Scherping echter „Gerhard" genoemd wordt. Wetter was toen 61 jaar oud, want p. 38 zegt de Voecht, dat hij 1466 in een ouderdom van 90 jaren stierf.

2) Reinier van Texel, die in het derde jaar van zijn bestuur, op den 4 Mei 1447, het gesticht tot een klooster van de Reguliere Kanunniken inricht en zich aan Windesheim aansluit. Albergensia, 17; Acquoy, Windesheim, III, 127. Vergl. ook Hirsche in Real-Encycl., II, 754, waar hij ten onrechte vermeldt, dat het fraterhuis te Albergen reeds na een zevenjarig bestaan een klooster der Reguliere Kanunniken werd.

3) Op den kant van een latere hand.

4) De schrijver van Albergensia leest „vestes".

aliud quesivit, quam olera et lardum maxime in prandio, et solebat sepe dicere: „*Kan ic nyet veel orbers doen, ic kan doch wal barve wesen.*" Sic namque fuit ab inicio Suollis institutus a fratribus, ut illum statum carius eligeret, qui esset humilior, contemptibilior et abjectior apud mundum. Toga sua fuit de *borkels* [1]) griseo grossa; cingulum habebat cum tribus nodis de ossibus. Hic ergo venerabilis pater obiit feliciter in Albergen [fol. 9r], tamquam minimus in domo obediens sine omni cura, etatis sue anno xc°, Domini vero M°cccc°66°, die sancti Petri ad Cathedram [2]). Hec de isto venerabili viro inter[quere]re [3]) placuit, quia de discipulis dilecti patris nostri domini Gerardi fuit et ab eo missus ad hoc opus et regimen.

X. De Henrico Zeeflick, fratre nostro.

Redeamus jam iterum ad domum nostram Suollensem, in qua venerabilis pater noster dominus Gerardus, Deo disponente et eos mittente, collegit electos valde juvenes ad domum et societatem nostram, quorum aliqui consummati in brevi, expleverunt tempora multa, alii in viros virtutum et operum sanctorum effectores excreverunt. Quorum primus, post patrem nostrum, frater domus hujus fuit dilectus valde frater Henricus Zeeflick [4]), qui plene fundatus in divino timore et amore fidelissime laboravit pro profectu domus nostre, eligens abjectus esse in domo Dei, sustinens fortiter dolores et labores, qui in inicio cujuslibet boni ex adversante humani generis inimico emergere solent, presertim quando inopia rerum omnium, quibus opus est in structura et requisitis nature, subest. Tribulationes quoque insurgunt ex adversantibus et contradicentibus statui et humili modo vite nostre, quas ita ille transiliens seipsum tam strennue exercitavit in virtutibus, ut si vita comes fuisset, putaretur et diceretur de eo, quod omnino

---

1) Vergl. Acquoy, Windesheim, II, 286 n. 5.
2) 22 Febr.
3) In HS. is de tekst onleesbaar daar door een vlek een gaatje ontstaan is.
4) Vergl. van Hattum, l. c. V, i, 195.

fuisset aptus ad regimen domus nostre vel alterius. Verum Dominus properavit educere eum de medio iniquitatum, de carcere scilicet corporis, quam placita erat Deo anima ejus [1]). Assumpsit ergo eum tanquam electum et primum fructum domus hujus post Meynoldum fundatorem, secundo videlicet anno Domini vero Mccc98° in die Translationis sancti Martini [2]), sepultus in pace in Bilheym [3]) *puto* [4]). Post cujus felicem transitum, quia protunc non remanebant in domo nostra nisi tres supradicti fratres, videlicet Gerardus Calker, qui et rector, et Ghysbertus Vlymen et Gerardus Loon laycus, venientibus domino Florentio de Daventria et priore de Windesem [5]), elegerunt in quar [fol. 9v] tum *jam* [6]) fratrem seu provisorem domus nostre dominum Henricum Voppe de Gouda, de quo supra [7]) aliqua habentur de bonis actibus ejus et felici ejus transitu et alibi.

XI. De Domino Gysberto de Vlimen.

Tercius in ordine fratrum domus nostre fuit, ut dictum est, dominus Ghysbertus de Vlymen [8]), qui et ipse in inicio domus nostre fideliter portavit onus paupertatis et angustie novelle plantationis, donec occurreret in virum prudentem et devotum. Ita ut ordinaretur ad regimen sanctimonialium in Bethania [9]), ubi post multos fideles

1) Sap. 4, 14.

2) 4 Juli.

3) Over het in 1309 gestichte klooster „Domus B. Mariae in Bethleem" te Zwolle, zie Acquoy, Windesheim, III, 15—16, en de aldaar aangegevene literatuur.

4) Van dezelfde hand op den kant geschreven.

5) Johan Vos van Heusden, die in 1391 opvolger van Werner Keynkamp werd, en tot den 2. December 1424 het ambt van prior van Windesheim bekleede. Vergl. Acquoy, Windesheim, I, 229—240.

6) Van dezelfde hand op den kant geschreven.

7) Vergl. p. 13.

8) In eene oorkonde van 10 Aug. 1396 wordt Gysbert van Vlimen, „Ghysbertus van Rhemen" genoemd. Vergl. v. Hattum, V, i, 195.

9) Het klooster Bethanie bij Arnhem bestond reeds in 1411. Men zie het verdere over dit klooster bij Acquoy, Windesheim, III, 215—219.

labores et lucra plurium animarum feliciter migravit ad Dominum. Ipse quoque excellens fuit predicator verbi Dei, ita ut dux Ghelrie Reynoldus [1]) solitus sit libenter audire eum sermocinantem. Obiit autem ibidem iii° noctis Marcii, die sancti Foce Martyris [2]).

XII. De fratre Gerardo de Loon, layco nostro.

Quartus frater domus nostre fuit Gerardus de Loen. Hic cocus erat noster tam fidelis, humilis, et obediens, sibi durus et aliis benignus, et per omnia probabilis, ut nil supra. Nam, ut habemus de eo, cum ad forum veniret causa emendi aliquid, homines attrahebantur eum diligere pro sua humili et benigna assistentia et consistentia, et advenerunt ei in subsidium in emendis necessariis. Hic eciam sibi tam durus fuit et non querens que sua sunt [3]), ut cum veniret ad mensam cum lectore commesturus, congregaret omnia fragmenta, ab aliis derelicta et minus saporabilia, et posuit ante se et illa comedit ipse et cervisiam collectam, si qua forte erat, ipse bibebat, ut sic seipsum vinceret et vicia comprimeret. Sed quia nimus durus sibi erat, ti[muit] [4]) dominus Gerardus, quod se nimium debilitaret, commisit alteri, qui eum in talibus dirigeret et temperaret. Sic impiger erat in labo[re], quod sepe, quando fatigatus fuit ex officio coquine vel hopitularii, nam utrumque ipse custodiebat et alia opera exteriora, quod vix poterat cum magno conamine ascendere [fol. 10r] ad camerulam suam, ad quam tribus vel quatuor

1) Zeer waarschijnlijk wordt hier hertog Reinoud IV van Gelre bedoeld, die als beschermer van de Broeders en Zusters van het gemeene Leven bekend staat. Vergl. p. 31 n. 3.

2) Het feest van den hl. Foca valt volgens H. Grotefend, Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit, Hannover 1892, II, 193; S. Muller Fz., Bijdragen voor een Oorkondenboek van het sticht Utrecht, 's Gravenhage 1890, en het Calendarium van St. Agnes te Amersfoort, HS. O. 111, Koninkl. Bibl. 's Gravenh., fol. 39r niet op den 3, maar op den 5 Maart.

3) I Cor. 10, 33.

4) In den tekst staat alleen „ti"; door eene hand uit deze eeuw is met potlood het woord timuit voluit geschreven.

gradibus ascendebatur, si tamen tunc subito venisset quis nuncians, advenisse hospitem vel extraneos, quibus pararet, que necessaria erant, statim exilivit et prompte ivit ad opus injunctum et petitum. Cum ergo dilectus pater noster ptisi [1]) laboraret, et dictus frater Gerardus Loen infirmaretur, eciam paucis elapsis diebus ipse ante patrem nostrum feliciter obdormivit in Domino, die sancti Nycolai Episcopi, anno Domini M°cccc°ix° [2]), sepultus, ut creditur, in Belheem [3]). Quando igitur nunciabatur patri Gerardo, quia migravit ad Dominum, ipse tale de eo dedit testimonium de obedientia, scilicet optimi fratris. „Si", inquit, „mortuus est Gerardus dilectus et precarissimus filius meus, tunc ego ita verum fateor de eo, quod tam obediens fuit, quod, si precepissem ei, ut amputaret ambo crura, statim indilate hoc fecisset".

XIII. De domino Petro de Amsterdammis.

§ 1. Post hunc sequitur Petrus Amsterdammis, cognomento Hovessche [4]), qui, et cum primis sacerdos factus, multum humilis et utilis fuit domui nostre. Qui ferventer et strennue zelevit pro profectu et disciplina domus, totus humilis et obediens patri, domino Gerardo, et multum zelans pro salute animarum. Propter quod assumpsit eum venerabilis pater Gerardus et Arnoldum laycum, de quo supra [5]), et perrexit cum eis in Montem sancti Iheronimi, ut adjuvarent eos, et ipse a duce impetraverunt privilegia [6]) et a curato in Heerden, ut liceret eis diebus

1) De tering kwam onder de fratres meermalen voor.
2) 6 December 1409.
3) Vergl. p. 39 n. 3; Delprat, Archief, VI, 283.
4) Vergl. 31 n. 3 en 60 n. 1.
5) Vergl. p. 32 v.
6) Zeer waarschijnlijk wordt hier het privilegie van 29 April 1418 van hertog Reinoud van Gelre bedoeld, waarbij den broeders de vergunning wordt gegeven, om voor eene jaarrente van 100 Rijnsche guldens landerijen of renten te koopen. (Archief voor het Aartsbisdom Utrecht, II, 266.)

festivis manere domi et audire divina in capella *sua*[1]). Post multos ergo labores et exercitationes, quos et quas primitivi fratres nostri in primo fervore habebant, hic devotus, humilis et obediens frater, dominus Petrus, in medio fratrum a laboribus suis quievit in Domino, solvens debitum universe carnis anno Domini M°cccc°ix°, II° Kalendas Novembris[2]). Quo anno infra tres menses obierunt quatuor electi et dilecti fratres; nam post hunc Petrum sepultum in Belheem[3]), obiit Nycolai Episcopi[4]) Gerardus Loen, cocus, de quo supra[5]).

§ 2. *De morte domini Gerardi primi patris nostri.* — Deinde venerabilis [fol. 10v] pater noster primus, dominus Gerardus de Calker, vir tante caritatis et providencie et tam optimus exercitator virtutum, post fundationem et bonam inchoationem duarum domorum, scilicet in Albergen Sancti Anthonii et in Hulsbergen Sancti Iheronimi, et domum nostram Suollensem, tam egregie institutam, et optimis fratribus ornatam, quorum post fundatorem Mynoldum nostrum tres ad Dominum premiserat, ut dictum est, ipse jam ptisi laborans[6]), fini cepit appropinquare miserie hujus, et suspirans ad Dominum tradidit Deo dilectam animam suam, cui devote ab inicio servire studuit et cui multas animas lucratus fuerat, anno etatis sue xxxvi°, in anteprofesto Nativitatis Domini, anno Domini M°ccc°ix°[7]). Obiit autem in presentia fratrum, quos post se dereliquit optime institutos.

§ 3. *De Godfrido Campis.* — Quorum unus jam tendens ad mortem fuit Godfridus Campis, qui, juvenis bone spei in primo fervore devotionis, sexto die post patrem Ge-

---

1) Correctuur in den tekst van den voltooier der Kroniek.

2) 31 October.

3) Vergl. p. 39 n. 3, 41 n. 3.

4) 6 December.

5) Vergl. p 40.

6) In HS. B. fol. 94 v. is zonder twijfel een schrijffout ingeslopen, wanneer daar gezegd wordt „requievit in Domino anno Domini 1406° in vigilia vigiliae Nativitatis Domini anno vite sue XXXVI° et successit ei in regimine domus dominus Theodericus Herxen annorum XXIX."

7) 23 Dec. 1409.

rardum, die scilicet Thome Canturinensis [1]) migravit ad Dominum. Sepultus, ut creditur, in Belheem.

§ 4. Porro pater noster venerabilis, postquam sepultus est in Windesem a fratribus nostris, qui ad sepeliendum eum illuc perduxerant, mox ipsi transnavigata Ysula, venerunt in Hulsbergcn et manserunt ibidem cum illis pauperculis per festum Nativitatis Domini, divina ibidem in portatili [altare] celebrantes. Isti sunt autem electi et probati viri, atque in optima disciplina educati, quos post se in domo nostra reliquit primus pater noster, dominus Gerardus, videlicet: dominus Gerardus Scadde, germanus patris [2]), dominus Ghysbertus de Vlymen [3]), dominus Theodericus Hermanni de Herxen [4]), dominus Rutgherus de Zon, presbyteri [5]); Johannes Rees [6]), Goeswinus Herck [7]), Hubertus Helmont [8]), Godfridus de Buscoducis [9]), clerici. Item Aernt ten Brocke [10]) et Gherit Brant [11]), layci. Hii convenientes in unum, divino nutu et cooperatione Spiritus Sancti et prudentum consilio [12]), elegerunt sibi in locum defuncti patris rectorem domus nostre, dominum Theodericum de Herxen etatis quasi xxix annorum, anno Domini M°cccc° et x° post Epiphanie. Sed antequam de ipso aliqua prosequamur, dicamus prius

---

1) 29 December.
2) Vergl. p. 78.
3) Vergl. p. 39.
4) Vergl. p. 47 vv.
5) Vergl. p. 64.
6) Vergl. Cap. XXVI § 2.
7) Vergl. Cap. XXVIII § 2.
8) Vergl. Cap. XXXV § 2.
9) Vergl. n. 11.
10) Vergl. Cap. XXXVII.
11) Vergl. p. 67. Bij acte van 10 Juli 1409 doen ten behoeve van het Fraterhuis (domus major) Johannes Rees, Goswinus Herk, Hubertus Helmont, Godfridus de Buscoducis, clerici, en Gerardus de Oetmarsum afstand van al hun roerende goederen. (Archief van het Aartsbisdom Utrecht, II, 250 v.)
12) De raadgevers bij zulke gelegenheden waren de prior van Windesheim en de Rector van het Heer-Florenshuis te Deventer. Vergl. p. 27 v. en 39.

succincte quiddam de quibusdam, qui erant familiares [1]) domus nostre et domini Gerardi patris nostri consiliis utebantur.

§ 5. *De domino Henrico Utenholte.* — Inter quos erat quidam venerabilis vir dominus Henricus Utenholte [2]), qui vicinus noster erat, habitans reor in domo illa [3]), que post pro vicario [fol. 11r] altaris sancti Laurencii [4]) *empta est* [5]). Hic multos libros scripsit ex devocione [6]) et fuit vir approbate vite, frequenter intrans et exiens domum nostram, studuit omnino fratres nostros in bono emulari. Habuit autem unam devotam matronam, que sibi tanquam Domino Martha ministrabat, et sanctam cum eo vitam duxit. Ipse venerabilis vir fecit nobis, seu domui nostre, scribi a devoto monacho Thoma Kempis, in Monte sancte Agnetis, totam bibliam, que adhuc est optima nostra in rotunda scriptura [7]). Multos [8]) item libros, quos manu propria scripsit, legavit nobis, videlicet [9]): Omeliaria et alios parvos libros. Obiit autem primo anno rectoratus patris nostri domini Theoderici, die Sebastiani Martyris [10]), quem anno sequenti secuta est Aleyt Meyerincs, Martha ejus prefata, die sancti Ignacii Martyris [11]).

§ 6. *De domino Johanne Widenbrugghe.* — Fuit et alius quidam valde devotus presbyter vicinus noster, qui habitavit in domo, que est ad murum palacii nostri, ad quam

1) Vergl. p. 6.

2) Henricus Utenholte vinden wij als getuige in de genoemde acte van 10 Juli 1409.

3) Zie Plattegrond No. 15.

4) Het altaar van den H. Laurentius is gesticht door Roelof van Ittersum den 2 Mei 1403. Vergl. v. Hattum, V, i, 99; Lindeborn, Hist. Epis., 191 vv.

5) Correctuur in den tekst van de hand des voltooiers der Kroniek.

6) Vergl. Overijss. Almanak van 1845, 94.

7) Men zie hierover Acquoy, Windesheim, II, 195 n. 2 en Acquoy, De Kroniek 7, n. 2.

8) Overijss. Alm., 1845, 94.

9) Overijss. Alm. o. a. leest: „13 omelaria". Zie hiervoor Acquoy, De Kroniek, 6.

10) 20 Jan. 1410.

11) 31 Jan. 1411.

edificavimus aliam, quam cogebamur a senatu resignare vel vendere ad usum civium Suollensium [1]). Hic dicebatur dominus Johannes de Widenbrugghe, qui fuit familiaris domus nostre et incessit more nostro, libenter acquiescens consiliis patrum nostrorum, fuitque confessor domus Conventus.

§ 7. Post cujus felicem transitum rector domus nostre, dominus Theodericus, aliquando audivit confessiones sororum Conventus, aliquando dominus Gerardus de Vollenhoe [2]), frater noster, ex commisso patris. Sed quia rectrix, protunc dicta Liewin [3]), habuit cognatum in domo nostra, qui fuit rector Ter Kinderhuys, elegit ipsum magis habere rectorem et confessorem, qui dictus fuit Liefardus [4]), qui ad tempus in domo nostra fuit procurator, et cum esset intraneus, pulcher et eloquens, fuit ad tempus quasi rector omnium sororum. Sed proch dolor, multum desipuit circa finem, ut supra tactum est [5]).

§ 8. Fuit et magister Johannes Cele, Suollensis, a principio rector scolarium, discipulus quondam, ut ita dicam, magistri Gerardi Magni; nam ipsi per omnia obediens fuit. De hoc require [6]).

XIV. De muliere proba matre domini Theoderici.

Circa hec tempora, quando dominus Theodericus Herxen rector factus fuit domus nostre, habitavit mater ejus, dicta

---

1) Zeer waarschijnlijk is hier sprake van het huis van Claas Messemaker (zie Plattegrond No. 6), die in 1419 zijn huis en weere aan het Fraterhuis verkocht. De toenmalige Rector Dirk van Herxen werd echter door de stadsregeering gedwongen het huis in wereldsche handen te brengen. Zie Bijlage XVIII.

2) Vergl. p. 20.

3) Blijkens een charter, berustend in het archief der Emanuelshuizen te Zwolle, was Lyeven Geerts in 1447 gewone zuster in het Oude Convent.

4) Vergl. p. 19 n. 1, 20 n. 1 en 21 n. 6.

5) Vergl. p. 21 en Cap. XLII.

6) Vergl. p. 6 n. 3.

Margareta Noirtberghen [1]), in parva [fol. 11r] domo extra Voirsterporte, que nunc est de domestadio domus sororum, dicta Witenhuys [2]), pro eo quod Wito, frater Meynoldi, qui et avunculus fuit patris nostri Theoderici, domum eam cum parvo spacio terre adjacente comparavit et in usum spiritualis congregationis donavit. Ante tamen hoc tempus, quo ibi sorores congregabantur et domum spiritulalem inciperent, fuit in vicino alia domus, dicta Zuytenhuys, ubi prius congregatio virginum et viduarum incepta fuit. Sed quia ibi non prosperabantur, ymmo quia semel et iterum per ignem sua perdiderunt, separaverunt se et dimiserunt locum, quarum decem iverunt ad domum Ter Maet [3]) et manserunt ibidem, una vel due earum cum tribus vel quatuor, que inceperant congregationem in domuncula Witonis. Wito ergo cum haberet tres neptes, que uno spiritu volebant in loco illo Deo in virginitate servire, ipse propter eos dedit ad talem *usum* [4]) vas butiri in annuos redditus. Sed dum vellet eis dare confessorem sacerdotem secularem, dictum dominum Gerardum [5])

---

1) Vergl. p. 48 n. 2.

2) Het Wytenhuis, onder de bescherming van de H. Agatha, lag buiten de Camperpoort in de Musschenhage. Blijkens een oorspronkelijk stuk bewoonden de zusters dit gebouw nog in Maart 1531. Maar kort daarop hebben zij, misschien ten gevolge van den Gelderschen oorlog, hunne nieuwe woningen binnen de stadsmuren in de Bitterstraat betrokken. Volgens de laatste rekening van dit Convent waren de zusters den 27 December 1616 nog in het bezit van hun gesticht, maar schijnen dit met het einde van het genoemde jaar ontruimd te hebben. De genoemde stukken berusten in het Oud-Stedelijk Archief der stad Zwolle. Zie verder bij Lindeborn l. c. 375 den stichtingsbrief van 5 Sept. 1462. Reeds in 1404, „des manendaghes na sunte Peter ende Pauwel der twie apostel" (30 Juni) kocht Witte van Windesheim van Willem Palmer een „huys ende alinghe weer gheleghen buten Voirsterpoerte in Musschenhage tusschen Godeken Geerts zoen ende Truden sinen echte wive opp die ene zijt ende der steghen opp die andere zijt." De acte, waardoor Witte dit huis en erf „den vrouwen personen, die daer nu ter tijt oppe wonachtig zin" schenkt, is gedateerd „up Sinte Petersavond ad Vincula (1 Aug.) 1409". Vergl. van Heussen, Oudheden, VI, 631 v; van Hattum, Geschiedenissen, V, i, 246—249.

3) Vergl. p. 17 n. 2.

4) Correctuur in den tekst van de hand des voltooiers der Kroniek.

5 In het HS. staat „dominus Gerardus."

Tricht [1]), et dominus Theodericus hoc dissuaserit eis, perrexerunt ad priorem de Windesem [2]), qui consuluit eis, ne omnino acciperent confessorem secularem, sed eligerent potius stare sub domo nostra. Cum ergo redirent et nollent recipere prefatum presbiterum, indignatus ex hoc Wito, recepit quod dederat vas butiri. Insuper et duas neptes suas direxit ad Claram Aquam [3]), tercia accepit virum, que genuit Johannem ten Kolke. Alie autem tres vel quatuor permanserunt et in dies creverunt et semper sub patre nostro steterunt vel ab eo deputato.

XV. Sequitur de domino Theoderico de Herxen [4]), secundo patre nostro.

Jam ergo accingamur ad narrandum de eodem venerabili patre nostro, qui nobis secundus fuit rector domus

---

1) Thomas a Kempis vermeldt van hem, Chron. Mont. S. Agnetis, 46, dat hij in het jaar 1432 door den overste van St. Agnietenberg tot biechtvader der zusters van den derden regel van den H. Franciscus te Hasselt werd gekozen.

2) Vos van Heusden.

3) Het klooster Klaarwater bij Hattem van de orde der Benedictijnen werd omstreeks 1414 van uit het klooster Zwartewater bij Hasselt gesticht. Hertog Reinoud vergunt haar bij brief van 25 October 1415 in het kerspel van Hattem zes morgen land te koopen om aldaar een klooster te bouwen en zich laten „besluyten." P. Nijhoff, Inventaris van het Oud Archief der gemeente Arnhem, Arnhem 1864, 62. — Vergl. over dit klooster, Moll, Kerkgeschiedenis, II, ii 15 v., 185 v., 247; Acquoy, Windesheim, II, 360, 361.

4) Overijss. Alm., 94, leest „de Hespen". — Delprat, Archief, VI, 284. — De voornaamste bronnen en literatuur over Dirk van Herxen zijn: In HS. B. fol. 123 r. — 124 v. De domino Theoderico de Herxen secundo rectore domus Zwollensis; Fol. 212 v. — 213 v. Notabilia quaedam dicta domini Theoderici Herxen; Fol. 235 r. — 236 v. Cantici patris Theoderici Herxen. In het Frensweger HS. is de Nederduitsche tekst van fol. 123 r. — 124 v. van HS. B. Zie Bijlage I. Vergl. verder: Chron. Wind., 42, 46, 52, 395; Chron. Mont. Stae Agnetis, 116; Matth., Chron. ducum Brab. in Append. 255 v.; Lindeborn, Hist. Episc., 305 v.; Van Heussen, Oudheden, II, 93, VI, 684; Trithemius, Liber de Scriptoribus ecclesiasticis, Basel, 1494, 125; Trithemius, Liber de Script. Germ. cap. 218; Sweertius, Athenae Beligicae, Antw. 1628, 686; Valerius Andreae, Bibliotheca

nostre. Ipse ab ineunte etate preventus a Domino in benedicionibus dulcedinis, cepit Deo devotus existere et morum probitate et forma discipline insignis esse. Cujus parentes ditissimi [1]), pater dictus fuit Hermannus et mater Margareta Noertberghen [2]), que fuit mulier virtutis et rigorosa Deo [fol. 12r] que devota. Que filium Theodericum ad omne opus bonum strennue educabat, unde factum est, ut hic puer serius lasciviam et levitatem juvenilem devitans, optime in hoc maternis moribus et votis responderet. Congruo ergo tempore, litteris imbuendus, scolis Daventriensibus traditur, moxque studiosior et doctior in illis super coevos enituit [3]), et cotidie etate, scientia ac bonis moribus perficiens, in juvenem spectabilem, Deo et hominibus gratum, adolevit. Semel dum adhuc Daventrie visitaret, estivo tempore venit Herxen visitare parentes, quem mater,

---

Belgica, Lov. 1643, 823; Foppens, Bibl. Belg. Bruxel 1739, II, 1116; Moll, Kerkgeschiedenis, II, ii, 168, 369 v., 412, 419 II, iv, 158; Van Hattum, Geschiedenissen, V, i, 196 v. 201; v. d. Aa, Biographisch Woordenboek in voce; Kist en Royaards, Archief voor Kerkgeschiedenis, VI, 284 vv; Moll, Joh. Brugman, I, 90, 319; Dietsche Warande 1864, VII, 37; van Slee in Allgemeine deutsche Biographie, XII, 257; Acquoy, Windesheim, I, 88 n. 5, 89 n. 1, 180 n. 5, 199, 222, 235, 238 n. 2, II, 292 n. 6, 371 n. 4, III, 152; Delprat, De Broederschap, 85, 132, 138, 249; Gerretsen, Florentius Radewijns, 65, 134. K. A. Schmid, Encyclopädie des gesammten Erziehungs- und Unterrichtswesens, Gotha 1880, III, 528; Hirsche, Real-Encycl., II, 752.

1) Vergl. p. 50 n. 2.

2) Het goed Noordbergen lag in het kerspel van Wijhe en was hofhoorig aan den bisschoppelijken hof van Colmschate, gelijk blijkt uit eene straks nader te bespreken acte van 4 Mei 1406. In deze oorkonde wordt vermeld, dat de bisschop van Utrecht van dit goed jaarlijks genoot: „trie pond ses schillinge acht penninge pacht geldes in Zallant, ende voert twe mudde coerns, een verken, een voeder hoeys ende vier hoenre, dat te samen an ghelde beloept twee olde schilden ende omtrent drie vierendel van enen olden schilde nae dien dat onse rentmeister onse renthen in Zallant pleghet te [bue]ren." Vergl. Bijlage XVIa.

3) HS. B. fol. 94 v. „Dominus Theodericus Herxen a puerili evo preventus est a Domino in benedictionibus dulcedinis. Cepit Deo devotus existere et morum probitate insignis esse. Pater ejus Hermannus et mater Margarita Noertberghen nuncupabantur. Daventrie scolis traditus coevos longe sciencia et morum disciplina preibat."

ut vidit, arguit eum, quod ausus fuisset venire, non demandatus; precepit ergo, ut eadem die, que vergebat ad vesperam, rediret Daventriam, cui filius in hoc statim obedivit [1]). Sic sollicite ab inicio insti[tu]tus a matre erat, videlicet non vivere pro libito suo, sed magis obedire in omnibus. Ipse autem juvenis nobilis et flexibilis matre gracia seu divina sapientia intus erudiebatur, ut semper innocentie jura custodiens, reputabatur, nunquam usque ad mortem conscientiam suam aliquo criminali delicto offuscasse. Certa relatione audivi, quod ipse, dum adhuc cum parentibus vel in scolis esset, tante maturitatis et honestatis in moribus fuisse, ut si forte tunc, ut interdum fit, pro solacio vel industria verbum aliquod seu sermonem dixisset, unde in risum quis erupisset, statim erubuit et seipsum arguit, dicens: „Mallem non dixisse hoc" [2]). Hic

1) Van Slee in sijn artikel over Dirk van Herxen in de Allgemeine Deutsche Biographie Bd. XII, 257 zegt, dat Dirk zijne wetenschappelijke opvoeding aan de Kapittelschool te Deventer en later te Zwolle ontving. In laatst genoemde plaats heeft Dirk zonder den minsten twijfel de school niet meer bezocht; zijne studies aldaar zullen van zuiver theologischen aard geweest zijn, die hij of aan zich zelven overgelaten of onder de leiding van den Rector van het Fraterhuis in het Fraterhuis voltooide.

2) HS. B. fol. 95 r. „In tantum gracia favente divina custoditus, ut putetur, nunquam aliquo crimine fuisse pollutus; ab ocioso quoque sermone adeo adhuc puer abstinuit, ut pene nunquam aliquod verbum ridiculosum aut frivolum exiret ab ore illius, et lapsus aliquando cum gemitu et singultu de commisso querulabatur. Cum vero adolescenciam attigisset, volvere cepit in animo, quo pacto aptius posset terrena queque despicere et divino se cultui mancipare. Et visum est illi varia revolventi ordinem Carthusiensem pre ceteris eligendum, sed obstitit huic cogitacioni desiderium pium, quo ardebat interius, lucrandi scilicet animas Domino Deo, quod in illo ordine commode exercere non posset. Sed iterum occurrit illi quod, ingresso ordine illo, saltem una hora diei aut noctis instare vellet oracioni pro salute proximorum. Hoc igitur intra se crebro revolvens, statuit, nil agere velle sine majorum et devotorum Deo consilio. Consuluit igitur priorem in Windesem dominum Iohannem Hoesden, discipulum quondam magistri Gerardi Magni. Qui venerabilis pater considerans devotionem adolescentis, probos mores et vitam disciplinatam, quin eciam et temporalia bona illius monasterio suo valde accomoda, quippe quod optimum haberet predium in confinio monasterii sui, multum incitabatur illum attrahere sibi.

ergo adolescens optimis moribus pollens, verecundia et virginali flore nitens, procere stature, aspectu venustus, colloquio affabilis, bonis, amabilis, diviciis patri[m]onialibus locuples, et quod omnibus hiis prestantius est, spiritu timoris Dei plenus fuit. Concepit ergo animo, temporalia cuncta postponere et divino servicio se totaliter mancipare, et visum fuit sibi, ut ad ordinem Carthusiensem securius se transferret. Pendens tamen, quod in tali statu non haberet oportunitatem preciosas Deo animas lucrandi, cogitavit, quod si ita faceret, quod tunc saltem una diei vel noctis hora instaret precibus apud Deum pro salute proximorum. Dum interim hec in animo suo revolveret, agere tamen [fol. 12v] temere nil volens sine consilio, adiit forte annuentibus parentibus, amicis et cognatis, seu eciam presentibus venerabilem virum et devotum patrem, tunc in Windesem priorem, Johannem Huesden [1]), discipulum olim magistri Gerardi Magni, super hiis eum consulendo, cui seipsum et consilio ejus totaliter resignavit. Qui pater, cum graciose eum et amicos tractasset, satisfaciens amicis prout melius poterat, accepit Theodericum in partem consulturus ipsi, quid magis esset eligendum. Considerans ergo providus pater Windesemensis optimas gracias et multiplicia dona Dei in juvene, et quod valde esset ydoneus ad monachatum et ordinem suum, tam pro donis gratuitis et divinis moribus, vel eciam pro bonis temporalibus seu fortune (sic) monasterio suo valde accommodis, utpote quia haberet optimum predium in confinio monasterii, quod secum ei devenisset [2]), non tamen hunc apud se

---

Verumtamen juxta legem caritatis, non querens que sua sunt, sed que aliorum, consuluit illi, ut Zwollis proficisceretur ad dominum Gerardum Kalker, rectorem Domus sancti Gregorii et illum pro loco rogaret, et domui illi adhuc paupercule sua substantia subveniret, quia ibidem Deo in omni abjectione, paupertate et vilitate cum grandi animarum lucro commode servire valeret."

1) Vergl. Acquoy, Windesheim, I, 230 v.

2) In het Cartularium van het Fraterhuis vinden wij de opgave der landerijen van het goed Noordbergen. Volgens eene opmeting, die zeer waarschijnlijk omtrent het jaar 1460 heeft plaats gehad, waren de hofstede en de daarbij behoorende landerijen ± 70 morgen groot. De grootte van de hofstede wordt als volgt aangegeven: „Item om dat huys

mánere suasit, sed magis juxta regulam caritatis, quam optime servavit, non querens que sua sunt, sed que aliorum[1]), consuluit magis, ut Suollis pergeret ad dominum Gerardum seniorem de Calker, rectorem domus congregationis Suollensis, ut eum rogaret pro loco et ei se traderet ad commanendum et cohabitandum in humiliori et abjectiori statu, et pauperi domui in subventionem, *ubi utique*[2]) majorem fructum animarum posset facere et Deo graciosius deservire.

XVI. Graciosus juvenis Theodericus Suollas pecit et ibi mansit.

Qui hoc audivit, verus mundi contemptor et suiipsius, absque ulla cavillatione et tardatione, quod suadebatur implere curavit. Unde Suollis veniens, a domino et patre Gerardo graciose receptus est[3]), qui mox ad omnia in-

---

mitter huystede V½ mergen I hont X roeden. Hieronder is die spijkerstede ende die Velikemaet III½ margen; ende dat heestucke I½ margen myn vyf ende tsoeventich roede alst nu licht vierkant. Ende die huystede mitten acker bi der berchstede ende mitten Vaalde ende Colcstede V hont myn XV roede." Zie Bijlage XVI. h.

1) I. Cor. 10, 33.

2) Correctuur in den tekst van de hand des voltooiers der Kroniek.

3) In welk jaar dit gebeurde, is niet met zekerheid te bepalen. Uit de reeds vermelde acte (zie p. 48 n. 2) weten wij echter, dat hij in 1406 in het Fraterhuis was en op het punt stond de priesterwijding te ontvangen. Als bezitter van het goed Noortbergen was hij hoorig en kon als zoodanig de priesterwijding niet ontvangen. Op zijn verzoek ontsloeg Frederik van Blankenheim met consent der vijf kapittelen het goed Noortbergen uit „de echte" van het hof te Colmschate en maakte Dirk „tot enen edelen eyghen man." Zie Bijlage XVI. a.

HS. B. fol. 95r. „Quo audito, sine mora illuc profectus est, rogavit pro loco et graciose receptus est. Deinde varie exercitatus ad omnia paratus inventus ad scribendum, illuminandum, ligandum, offerens seipsum quotidie Deo et fratribus suis, humilis, paciens et sine exceptione obediens, sicque per singulos virtutum gradus ascendens lucerna lucens et ardens ad lucendum multis in posterum a Domino parabatur. Factumque est, ut anno etatis sue xxix°, defuncto domino Gerardo a cunctis fratribus unanimiter eligeretur in patrem. Quod onus multum

juncta paratus et in cunctis utilis et aptus inventus est, et in brevi de hiis sufficienter expertus et doctus apparuit. Nam in opere scripture, ligature et illuminature exercitatus fuit, prout obedientia dictavit. Hic ergo cum illis pauperculis primitivis fratribus sub strennuo rectore domino Gerardo optime in omnibus virtutibus rigorose exercitabatur, et seipsum continue et cotidie offerens Deo in omni humilitate, obedientia, patientia, paupertate et [fol. 13r] ceteris virtutibus triumphabat super omnes inimicos suos. Nam per divinum timorem et amorem spiritualis structure tam solidum et profundum collocavit fundamentum, ut ad impulsum ventorum malignorum, scilicet spirituum, et ad inundationem fluviorum carnalium, videlicet oblectationum, et ad pluviam diversarum tribulationum et adversitatum domus, conscientie sue non moveretur, vel spirituale studium et propositum non lederetur. Quando magis cresceret et proficeret in templum sanctum in Domino, donec occurreret in virum perfectum, jam enim suis divinis moribus agebatur, ut fieret lucerna, que non sub modio, sed super candelabrum poneretur [1]), ut staret pro domo Dei et luceret omnibus, qui in domo sunt. Hic ergo post decessum domini Gerardi, quamvis ceteris fratribus non senior, sed annorum, ut supra habitum est, XXIXm senectus, tamen in eo fuit vita immaculata, electus est secundum divinam providentiam a fratribus in rectorem et patrem domus Suollensis. Quod onus, quam timorate et anxie suscepit, quam humiliter et utiliter in eo usque ad mortem perstitit, longum et supra me est enarrare, sed pauca

---

timorate suscepit, sed et multis annis laudabiliter portavit in salutem multorum, adaugens quotidie virtutum studia. Nam sicut a principio sue conversionis humilis, verecundus, timoratus et plenus compunctionis fuerat, ita permansit usque in finem. In vestitu griseo communis panni humillime incessit, sine cingulo in superiori tunica, pilleo detrito et pendulo. Incessus [fol. 95v] ejus humilis erat atque maturus, cervice et pectore aliquantulum depressis; occursus illius dulcis et reverencialis, oculi columbini, in omnibus moribus verecundus et membris ita compositus, ut vix aliquid eorum sine racione moveret; plenum risum nunquam admisit, sed serenavit tantum faciem, ne cuiquam gravis existeret."

1) Matth. 5, 15.

de multis hic inseramus. Suscepto ergo rectoratu, ipse cotidie adauxit in se studia virtutum. Nam sicut a principio ita permansit timoratus, compunctione plenus, verecundus, humilis intus et extra, sicut ab inicio institutus fuit. In vestitu et habitu humillime incessit, griseis vestibus communis panni indutus, in supertunicali sine cingulo, pilleo, usus, dum exiret domum, satis detrito et pendulo. Incessus suus humilis et maturus, cervice et pectore aliquantulum depressis, occursus suus dulcis et reverentialis, oculis columbinus et in omnibus moribus verecundus, ita in omnibus membris compositus, ut nec aliquid sine ratione vel inordinate moveret. Plenum risum nunquam vidi vel audivi ab eo ostensum; pro gracia assidentium vel verbo solacioso serenabat faciem, ne cuiquam onerosus esset. Apparatus ejus, quamvis omnibus esset reverentialis, tamen numquam levis aut nimis [fol. 13v] gravis, sed equanimis mansuetus, numquam amarus, quamvis aliquantulum tristior pro eventibus malis.

XVII. De qualitate morum ejus in verbis.

In verbis suis [1]) numquam preceps, non mordax, non

---

1) HS. B. fol. 95 v. „Dulcis erat eloquio, numquam loquax, mordax aut importunus, numquam auditum est ab eo verbum derisorium aut preceptivum, sed simplicter, plane et breviter dicebat, quod opus erat. Nolebat eciam audire a fratribus verbum hoc in aliqua causa: „Sicut vultis, pater," sed voluit dici: „Sicut vobis bonum videtur". Tante auctoritatis erant verba ejus propter laudabilem conversacionem ejus apud fratres, ut opus non esset quicquam dicere preceptive, dure vel aspere, sed quicquam simpliciter protulit a fratribus protinus perficiebatur et quasi evangelium habebatur. Multum cavebat sibi a tumultu secularium hominum atque causarum. Quapropter seculares non invitabat ad refectionem, sed supervenientes graciose recepit, observavitque hoc usque ad mortem, ut foris in reysis et intus in domo semper octava hora a mensa recederet, petens secretum locum aut cellam pro excercicio devocionis. Verumtamen hospites ad hoc non compulit, sed si nimis diu sederent precipue patres, benigne verbo vel signo aliquo, ut surgerent, indicavit. Multum diligens fuit in studio scripturarum, unde et tritus erat in divinis scripturis, in historiis et in jure, sciens unicuique respondere et utilia requirentibus diserte

multiloquus, non levis, non inconsideratus et importunus. Non memini me unquam audisse, vel ab alio quoquam, qui audisset ab eo, verbum preceptivum vel derisorium, ita simpliciter, plane, humiliter et breviter dicebat, quod opus erat. Nolebat eciam, quod fratres unquam dicerent in aliqua causa: „Sicut vultis, karissime pater"; quod si ita dixisset aliquis, arguebat eum, sed dicerent: „Sicut vobis bonum videtur," et sic fratres nostri tunc instituti erant. Tante enim auctoritatis et reverentie pater ipse apud eos habebatur, quod non erat necesse dicere dure vel preceptive, sed quidquid ipse simpliciter verbo protulit, statim a fratribus perficiebatur et quasi evangelium habebatur. Ipse quantum potuit, amabat secretum et cavebat a tumultu causarum et mundanorum hominum, unde primitivus mos fuit domus nostre, quod non solemus invitare homines seculares ad prandium vel cenam [1]), nisi forte in diebus minutionum [2]) duos vel tres singularissimos amicos. Quicunque tamen, vel quandocunque aliquis venit ad nos, volens porcionem habere nobiscum, illum vel illos graciose tractare et libenter suscipere solemus, ut domus nostra melius in quiete maneret. Hoc ipse venerabilis pater noster dominus Theodericus sic apud se instituit et servavit usque ad mortem, ut in domo nostra, vel ubicunque fuisset in reisis [3]), semper de sero hora octava petivit secretum et ivit ad cameram, nec hoc unquam dimisit propter quoscunque hospites vel divites presentes. Admisit tamen aliquando, quod alii presentes aliquan-

---

consulere. Et quamvis studiosus esset temporibus deputatis, laboriosus tamen erat et in operibus expeditus usque ad extremum vite sue. Quapropter eciam arguebat eos, quos forte notabat in opere tardos et tepidos, allegans, non frustra scriptum, quod Iudei agnum paschalem sunt festinanter edere jussi, et quod Maria cum festinacione abiit in montana, et Abraham acceleravit etc. Item: Zachee, festinans descende, et his similia."

1) Vergl. Cap. L.

2) Vergl. over het aderlaten in de kloosters der middeleeuwen: Chron. Wind. (ed.-Grube), XXV; Acquoy, Windesheim, I, 200; O. A. Spitzen, Gozewyn Comhaer, een Nederlander aan het hoofd der Kerk van IJsland, Archief v. h. Aartsbisd. Utrecht, IV, 170.

3) L. Diefenbach, Glossarium, Reysa = Equitatus = reyse, ain raisz, raisen.

tulum mansissent sedere invicem, sed non placuit sibi, si diu post eum fabulati fuissent. Bene contigit, quod rediret, dicens breviter suis familiaribus patribus, faciens prius sonum ex pectore [1]), unde intelligebatur non longe abesse: „Debetis adhuc hic sedere, vel debet sic esse." Ipse valde diligens fuit in studio scripturarum. Unde factum est, ut tritus [fol. 14r] et expertus esset, quasi de omnibus scripturis in theologia vel jure canonico et historiis [2]). Ita ut sciret respondere unicuique de quibuscunque et bene consulere ymmo optime. Fuit enim prudens et profunde intelligentie et omnino vir consilii. Cum ergo esset sic studiosus in libris [3]), fuit nichilominus multum laboriosus et nunquam ociosus. Fuit in opere suo expeditivus et strennuus usque ad extremum vite sue, nec procrastinavit opera sua seu imperfecta diu reliquit, sed fortiter et expedite consummavit. Quapropter eciam arguit fratres, si forte notasset aliquem in opere tardum vel tepidum, allegans, non frustra scriptum, quod Judei agnum paschalem festinanter edere sint jussi, et beata Maria cum festinatione abiit in montana, et Abraham acceleravit, et cetera, et Zacheus festinans descendit et similia.

XVIII. De diligentia ejus in scribendo et componendo.

Quam continuus et diligens fuit in opere [4]), patet eciam

1) Hetzelfde wordt van Johan Vos van Heusden, prior van Windesheim, verhaald. Vergl. Acquoy, Windesheim, I, 235.

2) Lindeborn, l. c. p. 305 zegt van hem met betrekking tot zijne kennis der theologische wetenschappen: „Domus ejus (scil. fratrum sti. Gregorii) tamquam sanctorum chorus habebatur: et continuo studio sibi nomen comparabat, quo vulgo Theologus valens diceretur." Vergl. Van Heussen, Oudheden, II, 93; Van Hattum, Geschiedenissen, V, i, 202.

3) Vergl. Bijlage I.

4) HS. B. fol. 95v. „Quam diligens et continuus fuerit in opere, patet ex libellis et tractatulis, quos edidit et propria manu scripsit, et ex collacionibus, quas de diversis materiis composuit et apte in teuthonicali lingua transtulit, et multa alia devota excercitia scripsit atque composuit. Tempore interdicti, quando fratres Zwollenses cum magistro Livino de Middelburg cum scola Zwollensi se transtulerunt in Doesborch, erat

ex libellis et tractatulis, quos composuit et scripsit, et ex collacionibus, quas de diversis materiis collegit et apte in teutonicali lingua transtulit. Quos tractatus apud nos habemus et multa alia devota scripta et exercicia nobis dereliquit, qui libri et tractatuli congruum esset, ut hic recitarentur [1]), nisi nimis longum foret, porro apud nos habentur scripti in uno volumine faciliter ibi inveniendi [2]). Tempore interdicti [3]) fratres nostri perrexerunt Doesborch [4]) et magister Livinus [5]) cum eis, ita ut Suollense studium illuc pariter transferretur, quod ibi viguit eciam post reditum fratrum nostrorum in Suollis, non solum autem, sed bonam quoque congregationem ibidem plantaverunt fratres nostri, et dimiserunt sicut est usque hodie. Quamdiu ergo ibidem dominus Theodericus, venerabilis pater noster, cum fratribus suis erat, multum florebat ibidem studium, et magnum fructum inter scolares fecerunt. Contigit ergo ibidem quodam tempore, [fol. 14v] *ut* [6]) ancilla quedam in convicinio [7]) domus nostre, frequenter, more secularium,

---

ibi quedam secularis ancilla in domo proxima habitacionis fratrum commorans, que frequenter cantabat carmen quoddam seculare, resonans quandam [fol. 96r] sensualitatem. Quapropter indignatus venerabilis pater, cum eam prohibere non posset, composuit carmen valde devotum de laude virginitatis in tono et notis carminis supradicti, et magister Livinus de Middelborch, rector scole, pronunciavit id carmen discipulis suis, et multi ex eo ad amorem castitatis provocati sunt. Ad instanciam eciam sororum et virginum ipse dominus Theodericus id canticum transtulit in vulgari cum eadem voce supradicta."

1) Over de werken van Dirk van Herxen zie Bijlage I.

2) Vergl. Acquoy, Windesheim, I, 88 noot 5.

3) Vergl. p. 83.

4) Vergl. p. 84 n. 8.

5) Vergl. p. 57, 66 en 88. Over Livinus van Middelburg zie ook mijne Schule van Zwolle, I, 110 v.v.

6) Correctuur op den kant van de hand des voltooiers der Kroniek.

7) In 1486 veranderden de fratres te Doesburg van woning, omdat „multus circa domum hinc in vicinis domibus strepitus agebatur; tabernis namque undique cingebatur, in quibus ebrii et bibuli die noctuque suis clamoribus eciam temporibus devotionis fratres inquiebant. Non minus quinque publicis tabernis ipsa fratrum habitatio ab omni parte circumsepta erat; eciam non solum clamores, sed et verba convinantium plerumque in cellis fratrum perfecte intelligebantur." HS. D, p. 20. Vergl. over dit HS. p. 84 n. 8.

cantaret carmen vanum theutonicale, quod aliqualem inhonestatem resonabat. Unde venerabilis pater indignatus, exinde occasionem sumpsit, quod carmen composuit valde devotum de laude virginitatis et castitatis, in tono et notis carminis illius secularis [1]). Quod, ut confecit, porrigebat magistro Livino, rectori tunc scolarium, ut id eis pro solito carmine daret, quod et factum est. Nam ex illo tam eleganter et devote composito, et ex affectu compositoris moti, multi provocabantur et inflammabantur ad amorem castitatis, et divulgabatur illud et exscribebatur, et cum devotione decantabatur a scolaribus et devotis. Ad instantiam pariter sororum et virginum ipse pater noster idem carmen suum in vulgari transposuit satis eleganter et cum nota eadem [2]).

XIX. De magna reverentia in qua habebatur idem.

Illo in tempore in tanta veneratione habebatur pater noster a clericis et devotis [3]), ut dicerent eum habere coti-

1) Beide liederen met de zangwijze zijn te vinden in HS. B. fol. 235r—236v. Het Latijn begint aldus:

„Me juvat laudes canere
Preclare castitatis."

De Dietsche vertaling er van luidt:

„Mi lust te loven hoechlic
Die reinicheit soe pure."

De Dietsche overzetting werd naar HS. B. uitgegeven door Delprat in de Algemeene Konst- en Letterbode van 30 Sept. 1854. De Coussemaker drukte naar hetzelfde HS. de Latijnsche en de Dietsche tekst met de zangwijze af in de Dietsche Warande, III, 30. — Het volgende diene als staaltje van de hoogst willekeurige wijze, waarop Delprat den tekst van de Kroniek weergeeft. In het Archief VI, 284 lezen wij als volgt: „De diligentia ejus in scribendo et in componendo. Composuit carmen valde devotum de laude virginitatis et castitatis in tono et notis carminis secularis, quod quaedam ancilla scolaribus praecantare solebat. Quod ut confecit, porrigebat magistro Livino, rectori tunc scolarium, ut eis pro solito carmine daret, quod factum." Vergl. p. 90 n. 1.

2) Vergl. Bijlage I en vooral Acquoy, De Kroniek, 37 v.

3) HS. B. fol. 96r. „In tanta reverentia habebatur a scolaribus et devotis, ut dicerent eum habere quotidianum colloquium cum angelis

dianam vel frequentem cum sanctis angelis sermocinationem. Ita in omni vita sua exemplaris et optimis moribus ornatus fuit, ut omnes patres, seu eciam quicunque pii homines pro effigie sanctitatis et reverentie ejus eum videre gaudebant. Nam ab aliquibus nonnunquam audivi, quod eo desiderantius ad colloquium veniebant, ut talem patrem videre et audire valerent. Alii dicebant, multum eis profuisse, eum aliquando vidisse vel cognovisse, sic fama ubique bonitatis diffundebatur ipsius, et quasi vir apostolicus venerabatur, et quocunque perrexit, cum magno desiderio et honore suscipiebatur et graciose tractabatur, et exultabat tota domus, ad quam devenisset, in adventu ejus. Licet in Suollis ab incolis ejus non sic in vita sua colebatur vel tractabatur, juxta illud evangelicum: non est propheta sine honore, nisi in patria sua [1]), in morte tamen ejus melius intellexerunt, quantum in eo thesaurum habuerunt et eo moriente perdiderunt. Unde tunc omnes fere eum fleverunt et acriter doluerunt de amissione ejus [2]). Sic venerabilis pater noster lumen patrie et speculum religiose vite, tamquam lucerna super candelabrum posita, lucebat foris. Ipse tamen semper magis abjectus [fol. 15r] esse elegit intus divino et fraterno amore flagrare, cujus rei quantitatem, quamvis solus Deus perfecte novit, tamen ejus ad Deum devotionem ex

---

sanctis. Tam exemplaris erat in moribus, ut a patribus et devotis pro effigie sanctitatis affectuose et reverenter intueretur et ad videndum eum colloquium commune libentius visitarent, proficientes ex aspectu ejus simul et affatu. Cumque domum aliquam visitaturus intrabat, tamquam vir apostolicus cum grandi desiderio et honore suscipiebatur et cum exultatione totius domus graciose tractabatur. Verumtamen in Zwollis, eo quod non sit propheta sine honore nisi in patria sua, non multum a secularibus amabatur in vita sua, sed post mortem, considerantes, quid amisissent, omnes fere de morte ejus contristabantur et flebant. Fervor vero devocionis ejus ex parte relucet ex multis scriptis ejus, excerciciis et opusculis."

1) Delprat, Archief, VI, 285 leest: „Incolae Suoll. tamen interdum eum tractabant, secundum illud Euang. „„Propheta non est sine honore nisi in patria.""

2) Vergl. Cap. XLV.

multis ejus scriptis et exerciciis [1]) quicumque ea legere et intelligere potuerit facile deprehendit, ex parte ad minus aliqua.

XX. De magna dilectione ejus et zelo ad proximos.

De cetero, quantum in dilectione proximi flagraverit, et zelus eum domus Dei commederit [2]) et salutem proximorum sitiverit, supra me est scribere et longum esset enarrare. Pauca tamen de multis hic inseram. Primum igitur domum nostram ipse optime instituit verbo et exemplo, rigorose et cum magna diligentia instruens et exercitans fratres, secundum quod a predecessore suo acceperat, nisi quod plura addidit secundum exigentiam temporis et profectum domus in personis et bonis temporalibus. Nam consuetudines domus nostre in debitam formam ipse conscripsit, aliqua mutans a modo Daventriense [3]),

1) Vergl. Bijlage I.

2) Psalm 68, 10.

3) HS. B. fol. 96r. „Consuetudines quoque domus in debitam redigit formam, in multis observans consuetudines Domus Domini Florencii, in Daventria a domino Gerardo, predecessore suo, introductas. Verumtamen aliqua mutavit prout tempore et loco congruere videbatur. Ordinavit eciam, quod fratrum redditus non excederent summam centum scutorum Francie, ut semper opus esset labori manuum insistere. Hoc tamen propter sterilitatem terre, hospitalitatem et distribuciones pauperum immutatum est." — HS. X, 102 der Koninkl. Bibliotheek te 's Gravenhage bevat fol. 1—14 „Consuetudines domus nostre." Op het schutblad staat van een latere hand geschreven: „Henricus Krell, Vicarius Daventriensis." Uit eene vergelijking met HS. AA, 104 derzelfde Biblioth., afkomstig uit het Fraterhuis te Harderwijk en geschreven in 1503 door Cornelius Vyanen, blijkt het mij, dat de in dit HS. fol. 4r—13r voorkomende levensregel of statuten veel overeenkomst hebben met de „Consuetudines" in HS. X, 102. Misschien is HS. X, 102 uit het Heer-Florenshuis te Deventer afkomstig, en het zoude dan de „Consuetudines" van dit huis behelzen. Mijne pogingen om in binnen- of buitenlandsche Bibliotheken en Archieven de Statuten van het Fraterhuis te Zwolle te ontdekken, waren tot nu toe vruchteloos. Over de bepalingen en gewoonten der fraterhuizen te Munster, Keulen en Wezel, zie Miraeus, Regulae et constitutiones clericorum in congregatione viventium, Antv. 1638, 144—150. Vergl. ook Acquoy, De Kroniek, 17 n. 3.

secundum quod ei magis congruum videbatur. Et quamvis cum eo domui nostre magnum provenit predium [1]), tamen tanquam cultor et amator paupertatis noluit, fratres minus seu remissius in opere exerceri seu vivere lautius aut sumptuosius. Quinymmo pater et fratres ex devotione statuerunt [2]) pro domo nostra non plures redditus

---

1) In het Cartularium van het Fraterhuis is ons het oorspronkelijke stuk, getiteld, „Littera principalis de resignato predio nostro Noertberge per Theodericum de Herxen, tunc clericum domus nostre coram drossato", bewaard gebleven Het stuk is gedagteekend uit het „jacr ons Heren dusent vierhondert ende soeven op den achtenden dach van Dertiendaghe," (1 Januari) en bepaalt dat Dirk van Herxen „aan her Gheerde van Kalker, her Ghysbert van Vlymen, her Peter Hovesch ende Gheerde van Loen tot behoef der vergaderinghe ter Clerckenhuys toe Zwolle, daer sy nu in woenen ende oeren nacomelingen, dat erve ende guet toe Noertberghe mit egge, mit eynden, mit torve, mit twighe, mit water, mit weyde, mit alre slechter not ende mit al sinen olden ende nyen toebehoeren als hem dat toebehoerde ende als dat gelegen is in den lande van Zallant in den kerspell van Wye en in der buerscap van Herxen ende soe waer dat anders ghelegen is, dat erflike ewelike ende altoes te hebben ende te besitten ende tot oeren orbaer te bruken," onder voorwaarde echter, dat het fraterhuis jaarlijks „15 oude Vrancrixsche schilden" aan den bisschop van Utrecht zal betalen, waarmede het goed door acte van 4 Mei 1406 door bisschop Frederik van Blankenheim belast was. Vergl. Bijlage XVI. c. — Onder de door Heerkens genoemde oorspronkelijke stukken, die betrekking hebben op het Clerkenhuis, wordt gewag gemaakt van een acte van 't jaar 1460, zijnde eene verklaring van Burgemeesters Schepen en Raad, dat aan hen vertoond is een brief van het jaar 1407, door welke Dirk van Herxen „aan Heer Gheerde van Kalker, Heer Gysbert van Vlimen, Heer Peter Hovesch en Gheerde van Loon ten behoeve der vergadering ter Clerkenhuis heeft gegeven het erve Noordberghe." — De laatstgenoemde acte staat voorzeker in verband met het proces, dat de fraterheeren van Zwolle in het jaar 1460 tegen Dirk Wijferding, een erfgenaam van Dirk van Herxen, te voeren hadden, gelijk uit de oorspronkelijke stukken van David van Bourgondien, dd. Woensdag voor Conversionis sancti Pauli 1460 en de „Littera amicabilis composicionis cum Trico Wijferding de predio Noertberch et sue resignacionis," dd. MCCCCLX feria 6ta post Agate (11 Febr.) blijkt. Vergl. Bijlage XVI f.

2) HS. B. fol. 96r. „Temporibus illius fratres frugaliter vixerunt et fideliter manibus laborabant, et ipse cum eis. Quapropter sex feriis, quando ostendebant scripturam, ostendebant singulis notam positam in pagella a sexta feria preterita, ut sciretur, quantum quisque per ebdo-

velle habere, quam usque ad centum scuta Francie annuatim, ut semper de labore manuum suarum eciam vivere cogerentur ac in majori humilitate et devotione permanerent, quod modo tamen propter terre sterilitatem et majorem hospitalitatem et pauperum distributionem jam aliter fieri admisimus. Suo tempore fratres nostri satis frugaliter vixerunt et fidelissime laboraverunt, quare sepius tunc aliis pauperibus providimus domibus in multis eis subvenientes. Item et tunc fratres nostri, quando sextis feriis unusquisque ostendebat scripturam suam, pariter quoque indicabat signum positum in ultima pagella a preterita sexta feria, ut sciretur quantum quilibet per ebdomadam scripsisset. Denique in multis fratres pastor vigil exercitavit, quatinus discerent de viciis triumphare et seipsos vincere [fol. 15v] et mundo mori, videlicet in eligendo humiliora, viliora, laboriosiora nunquam in aliquo, que sua sunt querere, sed que aliorum [1]. Et quamvis correptio eius omnibus fuit metuenda, tamen ex verecundo et humili modo suo nemini intolerabilis erat. Ymmo pro pietate et mansuetudine sua et divinis moribus suis, omnes fratres nostri erga eum filiali amore afficiebantur et cordialissime amaverunt, propter quod et eum offendere satis timuerunt. Item dicebat, oportere hominem valde timoratum esse, nescientem videlicet quo et qua parvo lacu eum submergi

---

madam scripsisset. Fratres suos [fol. 96v] solicite exercitabat, ut discerent vincere vicia et seipsos, ac mundo funditus mori, suadens eligere humiliora, viliora ac laboriosiora, et nunquam, que sua sunt querere, sed que aliorum. Correptiones ejus erant pre reverencia metuende omnibus ob verecundum et humilem modum ipsius, sed nemini intolerabiles, omnesque fratres gratia omni filiali amore afficiebantur et cordialissime amabant eum; quapropter et in parva eciam re eum offendere pertimescebant. Dixit aliquando fratribus: „Expedit hominem semper valde timoratum esse, nescit enim, quo lacu forte submergi eum contingat. Item quod homo non proficit vel deficit vel a Deo derelinquitur, contingit sepe ex eo, quod homo habeat apud se aliquod peccatum occultum, nondum purgatum, quod non studet emendare vel pro eo dolere, nec curaret agnoscere vel pro cognito se humiliare." — Vergl. Delprat, Archief, VI, 285.

1) I Cor. 10, 33.

contingere possit. Item quod homo non proficit, vel in fine deficit, vel a Deo derelinquitur, causam horum esse, quod habeat apud se aliquod peccatum vel Dei offensas occultas nondum purgatas, vel quia non studet cognoscere illud, vel pro eo non satis dolere et seipsum humiliare.

XXI. De verecundia ejus et in quanta habebatur reverentia a fratribus.

§ 1. Cum aliquando contingetur, eum per aream transire seu apud coquinam, et vidisset aliquos stantes et invicem colloquentes, statim abibat, nec accessit ad eos, ne confunderet vel verbis argueret eos. Sic enim verecundus erat in se, nec opus fuit aliquid dicere, quia sic eum fratres in reverentia habebant, ut solum eo viso, recederent statim ab invicem et unusquisque cameram suam repetebat. In mensa[1]) quandoque aliquem vocavit, dicens: „Quid retinuisti de lectione lecta"? ut faceret fratres attentos ad lectionem. Quando in confessione fratrum audivit triste quid, dixit aliquando in teutonico: „Male serve, quomodo sic agis", vel ex pectore faciens sonum vel gemitum. Aliquando instituit, ut quicunque in alio notasset, quod non fuisset disciplinatum aut secundum virtutem, quod non liceret ei intrare lectum, priusquam hoc fratri indicasset, et quicunque offendisset alium in verbo vel facto vel moribus, vel sensisset alium a se offensum, similiter peteret veniam et prosterneret se in genibus ante eum, antequam iret dormitum. In hiis et in aliis multis, quorum adhuc aliqua observamus, exercitabat fratres et in caritate mutua et bona disciplina eos servabat.

1) HS. B. fol. 96v. „Tempore refectionis, ut fratres redderet attentos, vocare solitus erat aliquem eorum et interrogare, quid retinuisset. A confitentibus aliquid insigne audiens, quem dicebat: „Male serve, quomodo sic agis?" quandoque solo gemitu aut suspirio se id grave ferre significabat. Indixerat fratribus, ne quis considerato aliquo delicto notabili in fratre aut indisciplinato gestu lectum vesperi ingrederetur, nisi prius fratrem ammonuisset, simili modo ne quis irreconciliato post offensum fratrem et petita venia genibus flexis, cubitum iret."

§ 2. *De domino Henrico Huesden, capellano Zwollensi.* Temporibus [fol. 16r] suis[1]) quidam capellanus Suollensis, dominus Henricus de Huesden, inspiratus a Deo et tractus tam devota et sancta conversatione patris et fratrum, institit pro loco in domo nostra et obtinuit. Receptum ergo ad probam pater noster studuit in multis humiliare et exercitare, ut scoria prisce conversationis sue excoqueret et expurgaret. Semel ergo injunxit ei, ut in situla publice aquam hauriret de A[2]) juxta forum et domum deferret per plateam redeundo; quod dum faceret, videntes et quedam seculares persone accesserunt, compatientes ei et dicentes: „Domine Henrice, nos volumus pro te portare, quomodo debes sic incedere et fatigari"? Quibus ille respondit: „Oportet id me per me metipsum facere". Si bene memini, circa idem tempus jussus fuit ire publice cum scutellula synapii emere ipsum circa forum pro brabanto vel braminco, quod et fecit, et sic una manu gestaret situlam et alia manu scutellam cum synapio, hec publice deferens ad domum. In talibus et similibus eciam quandoque durioribus tunc fratres exercebantur ad vincendum

---

1) HS. B. fol. 96v. „Erat illo tempore quidam capellanus in Zwolle, dominus Henricus de Hoesden dictus, qui attractus bona conversacione et laudabili vita fratrum instetit et impetravit locum in domo Zwollensi, quem pater Theodericus suscipiens humiliavit et exercitavit in multis, ut scilicet scoriam prisce conversacionis excoqueret. Injunxit illi aliquando, ut situla aquam deferret ex rivo juxta forum, A dicto; insuper imposuit, ut eodem tempore, repleta situla, tabernam intraret et in scutella pro braminco synapium compararet. Circuiens igitur plateas et circumferens situlam multi ex secularibus, compatientes illi, dicebant: „Domine Henrice, detis nobis situlam et libentissime feremus in domum tuam. Indignum, [fol. 97r] nempe nobis videtur te sic incedere et fatigari." Respondit ille: „Non, non, nequaquum ita fiet; oportet, ut ego hoc solus deferam propter Deum." Talia namque et similia tam illi, quam fratribus sepissime imponebat, ut discerent vincere semetipsos et in omnibus sine exceptione obedire. Hic dominus Henricus, factus vir probatus, ordinatus postea fuit ad regimen sororum in Zutphania, que domus pro bono regimine et disciplina domini Henrici usque in hodiernum diem Domus vocatur Domini Henrici, ubi et consummatis diebus suis laudabili fine quievit in Domino."

2) De A juxta forum. Waarschijnlijk is hier bedoeld de gedempte A, welke liep door de Melkmarkt langs de St. Michielskerk.

seipsos et mundum, quatinus sine exceptione discerent in omnibus obedire. Hic igitur dominus Henricus factus vir probatus, quia bene in virtutibus exercitatus, ordinatus fuit ad regimine sororum in Zutphania, quarum domus, pro bono regime et disciplina illius, Domus Henrici Domini nomen accepit et retinet usque in presens [1]), ubi optime consummavit dies suos et in pace sepultus est.

XXII. De libris theutonicalibus ab eo compositis pro laicis.

Iam de zelo suo ad multas Deo lucrandas animas aliqua perstringamus. Ipse, ut laici quoque attraherentur ad audiendum verbum Dei, composuit duos magnos libros theutonicales [3]), ex quibus diebus festivis legeretur eis aliqua materia, tempori deserviens. Sed et idem ipse aliquando eis fecit collacionem, in palacio stando more nostro, sicut clericis facimus. In magnis et precipuis festis pro omnibus fecit devote et efficaciter, auditores suos movens cordialiter ad Dei timorem et compunctionem [fol. 16v] cordis.

XXIII. De domino Rutgero Zon, primo rectore in Huylsbergen. [4])

Jam de aliis domibus edificandis seu providendis, quanta eis cura fuit, ex hiis, que subnecto, aliqualiter perpendi potest. Nam domus Sancti Iheronimi, alias Hulsber-

1) Over het Heer-Hendrikhuis te Zutphen vergl. Lindeborn, Hist. Episc. Dav., 225; Van Heussen, Oudheden, VI, 545; R. W. Tadama, Geschiedenis der Stad Zutphen, Arnhem en Zutphen 1856, 240.

2) HS. B. fol. 97r. „Ipse eciam dominus Theodericus, ut laici attraherentur ad audiendum verbum Dei, collegit duos magnos libros teutonicos de diversis utilibus materiis, ex quibus illis a fratribus legebatur in diebus festis, in quibus diebus ipse eciam devotas exhortaciones faciebat, quandoque tam laicis, quam clericis."

3) Vergl. p. 56. Zie ook: van Slee, Allgemeine Deutsche Biographie, XII, 257.

4) Dit kapittel staat in het HS. onder het opschrift van Cap. XXII en maakt daarmede een geheel uit. Het opschrift van Cap. XXIII is door den voltooier der Kroniek op den kant van het HS. geschreven.

ghen [1]) dicta, fuit a predecessore suo, primo patre nostro domino Gherardo Calker, duobus ante obitum suum annis incepta et recta, quo mortuo, hic pater noster, dominus Theodericus, post eum sumpsit curam domus hujus et anno uno sub ipso erat. Secundo autem anno regiminis sui [2]) dedit et fecit eis rectorem, procuratorem domus nostre, dominum Rhutgherum Zon [3]), qui erat vir optime exercitatus a domino Gherardo, primo patre nostro, et in omni humilitate, pacientia, obedientia et ceteris virtutibus bene fundatus, et in officio suo procurature ydoneus inventus; quapropter ad illam domum, adhuc pauperrimam, regendam valde utiliter et provide est ordinatus. Nam ut erat vir fortis in corpore et fortior in animo, ipse multa ibidem incommoda sustinuit cum illis fratribus pauperculis adhuc et egenis. Sed cooperante sibi gracia Dei labore, industria et sollicitudine sua, domus illa in omnibus optime promota est in temporalibus et spiritualibus. Nam quia Deum vere in omnibus quesivit, dedit ei Dominus graciam apud magnates et dominos terre, a quibus multa impetravit, que domui sue proficua et necessaria erant. Et quia in seipso totus humilis erat, benedixit eum Dominus, ut conderet domum in nomine ipsius et fieret magnus in salutem electorum Dei. Siquidem multos bonos fratres collegit, clericos et laycos, quos diligenter exercitavit, ut in virtutibus proficerent et bonis moribus. Fuit enim vir prudens, aspectu maturus, corde fervidus et compunctus, moribus gravis, zelosus pro disciplina, in correptione satis rigorosus. Ipse sepius ad nos

---

1) Vergl. p. 30.
2) Dus 1411.
3) HS. B. fol. 125r noemt hem: „Rutgerus de Zon ex Pelandia Brabancie sub jurisdictione seculari oppidi Buscoducis" en fol. 127r, waar wij een uitvoerige levensbeschrijving van hem vinden, wordt van zijn geboorteplaats en zijne studies in de volgende termen gewag gemaakt: „Hic de Zon, villa Brabantie, non longe a Buscoducis, natus, in diebus juventutis sue, ut liberales disceret artes, venit in Zwollis, eo tempore, quo ibi scolas regebat magister venerabilis Johannes Cele, qui omnes ejus pia monita acceptare volentes in scientia, bona vita, in moribus, in virtutibus insignes reddere consuevit et illustres."

Suollis venire consuevit ad consulendum patrem nostrum, dominum Theodericum, super confessionalibus et hujusmodi et conquerendo de paupertate suorum. Unde aliquando subvenimus eis pro posse, et habuit semper integram et sinceram caritatem ad patrem nostrum et omnes fratres nostros. Fuit eciam compaciens afflictis et tribula- [fol. 17r] tis, plenus visceribus pietatis et misericordie. Et nos quoque id sensimus experti, scilicet caritatem dilectionis ejus. Nam anno uno ante obitum ejus [1]), advocavit et impetravit a patre nostro et Daventriensi omnes fratres nostros et Daventrienses venire in Hulsberghen, quatinus haberemus invicem ibidem caritativum colloquium et dulcem societatem et duceremus letum diem in Domino de mutua visione et collocutione, sicut et factum fuit. Unde ipse venerabilis pater dominus Rutgerus ibidem nobis omnibus dixit adhuc presentibus et audientibus: „Semel in anno volumus sic omnes convenire, vita comite, pro mutua caritate et fidelitate invicem servanda." Sic locutus *est* [2]) pre magna cordis sui leticia. Affuerunt eciam tunc in illo gaudio aliqui familiares devoti viri, dominus Rodolphus de Muden [3]), confessor sororum in Daventria, et magister Livinus [4]), vir probus, et alii plerique, qui se dederunt ad consilium patrum. Anno sequenti, hic memorabilis pater cepit infirmari et tunc fratribus suis presentibus optimam fecit exhortationem, ut amarent paupertatem, et starent in mutua caritate, et manerent in sancta simplicitate et humilitate vite. Hec cum lacrimis cor*dialiter* [5]) loco testamenti [6]) reliquit eis et inculcavit, atque non longe post obiit in crastino sancti Martini, die videlicet Lebuini Confessoris [7]), anno regiminis sui xlii°, in presentia jam patrum seu rectorum sororum,

1) 1451.
2) Correctuur in den tekst van de hand des voltooiers.
3) Over Rudolf van Muiden vergl. Dumbar, Anal., I. 127 v.
4) Vergl. p. 56 n. 5, 57 en 88.
5) Correctuur op den kant van de hand des voltooiers.
6) Over de testamenten der devoten zie Acquoy, Windesheim, III, 302 n. 7.
7) 12 November.

quos ipse ordinaverat, obdormivit in Domino. Altera autem die venerabilis pater noster, dominus Theodericus, cantata a se missa pro eo, officium sepulture ipsemet perfecit, sepeliens eum in medio sanctuarii ante summum altare, anno Domini M°cccc° et LII°.

XXIV. De fratre nostro Gerardo Brant, layco.

Fuit et circa prima patris nostri domini Theoderici tempora quidam laycus *noster* [1]), dictus Gheert Brant, de Oetmersum, qui in principio domus de Hulsberghen eo missus fuerat in adjutorium, revocatus autem ad nos, postquam domus illa profecit et crevit in personis. Erat enim vir ille, quamvis laycus, magni ingenii et in officiis suis sibi deputatis, utiliter, valde provide, prudenter et aptissime [fol. 17v] se habens. Nam ad tempus fuit braxator et pistor noster, optime et devote illa perficiens, diligenter providens et agens, que ad ea requiruntur; cocus quoque noster postea ordinatus fuit, ubi similiter omnia comodose et irreprehensibiliter agens, valde acceptus erat in officio suo. Nempe omnia quietissime egit, nichil tamen negligens et omnia mundissime conservans. Et cum occupatus esset in offio coquine, interea tamen *coclearia* [2]) lignea pulchre et apte paravit, manutergiis suis diutissime utebatur, antequam sordescebant. Postea fuit sartor noster, cum eo quod esset provisor coquine, ita ut ipse omnia emeret, que pro coquina cotidie necessaria erant, in quibus nullum sibi similem habuit usque in presens tempus. Sed et vestes nostras aptissime paravit et cetera, que ad vestiariam pertinebant, in quo Deo et fratribus plurimum acceptus fuit. In emendo fuit providus, que necessaria erant, et edificatorius, quietus eciam sicut in omnibus moribus suis, nusquam multum loqui amans. Et quamvis sic exibat tempore oportuno et nunquam alias sive ad forum carnium sive piscium, cum nullis tamen extraneis secularibus hominibus singularem habuit familiaritatem. Item

1) Correctuur in den tekst van de hand des voltooiers.
2) Correctuur op den kant van de hand des schrijvers.

et hoc mirabile in eo fuit, quod cum nemo post eum cucurrit, nemo tamen ei indignabatur, quia eum et morem suum cognoverunt. Ipse paucis verbis utebatur, prebens quantum sibi satis videbatur, et si venditores rem suam pro hoc dare noluissent, recessit quietus. Habuit quoque curam de clusa nostra, ubi plantavit arbores et bonos surculos, inseruit silvestribus truncis et cetera, que ad officium ortulani pertinent, optime egit. Hic ad nostra usque tempora vivens non cessavit ad extremum vite sue fideliter laborare, vestes, soccos et alia consuere et coquine providere. Cum ergo graviter aliquot diebus a calculo in renibus tortus fuisset, in senio quoque a vermibus pariter vexabatur, in quibus tamen doloribus pacientissime in omni quiete se habuit. Infirmitatis occasione solebat ante fratres surgere et sepius stare subtus solarium hospitum in orto [fol. 18r] in magna devotione et contemplatione. Aliquando ex profunda consideratione, quam nichil sunt omnia, que in mundo magna putantur, dicere consuevit illud Apocalipsis [1]: „O Babilon, Babilon, civitas magna, una hora venit judicium tuum. Ve, ve, quomodo cecidit et precipitata est in stagnum ignis." Hec et similia teutonicis verbis quandoque eructabat, et veniens ad extremum vite, in presentia fratrum devote expiravit in octava sancti Martini Episcopi [2]), sepultus et additus fratribus in Windesim.

XXV. De optima institutione fratrum sub eodem.

§ 1. Anno Domini M°cccc°xv° sub domino Theoderico, patre nostro, fuit videre Suollis in Domo Clericorum aurea tempora, quando [3]) ibi ipsa florebat et decorabatur optimis fratribus, qui erant viri virtutis [4]). Qui per artam

1) Apoc. 18, 10.
2) 18 November.
3) Delprat, Archief, VI, 285 leest: „quin".
4) In de acte van 2 Mei 1415, waardoor de broeders het huiselijk bestuur nader regelen, worden als bewoners van het Fraterhuis genoemd de priesters: Theodericus de Herxen, Gherardus de Kalker en Hermannus ter Maet. Verder de volgende clerici: Ericus Rycroede, Johannes Rees, Goswinus Herk, Arnoldus Broechusen, Gerardus Brant, Hubertus Hel-

viam incedentes, strennue observabant exercicia et consuetudines domus, pollentes bonis moribus prout a tam *bono* [1]) doctore et rectore, domino Theoderico, informabantur et instituebantur, cujus odor sanctitatis per totam terram diffundebatur, ita ut a locis pluribus Suollis ad eum venirent tam seculares, quam spirituales, pro consilio et auxilio ad ampliandum cultum Dei [2]), vel ad novas domos fundandas aut fundatas erudiendas, ac ad rectorem pro talibus habendum ex fratribus domus nostre [3]). Minor [4]) eciam Domus nostra tunc fuit in bona disciplina et ordinatione, ita ut ibi essent non pauci bone voluntatis clerici, sicut tunc optime instituebantur. Multi quoque tunc [5]) fuerunt alii boni viri seculares, eciam et clerici submonitores scolarium, sed et presbiteri aliqui, qui se subdiderunt consilio patris nostri, cui tamquam apostulo obediebant ex animo.

§ 2. *De domino Johanne de Andernako, patre in Kalker.* — Inter alios fuit quidam clericus intelligens et probus moribus, dictus Johannes de Andernaco [6]), qui ex consilio patris nostri fuit positus ad regimen juvenum nostrorum in Domo Vicina. Postmodum, ad consilium ejusdem patris nostri, factus sacerdos et ordinatus ad regimen domus sororum, noviter incepte in Calker, tamquam vir strennuus, prudens et devotus, optime domum hanc [fol. 18v] promovit, ut notabiliter augmentaretur in personis et bonis temporalibus et spiritualibus. Et quia domum

---

mont, Godfridus Vrient, Stephanus Harderwyck, Gherardus Vollenhoe, Johannes Kalker, Gherhardus Rees en Johannes Lyns. Deze acte is afgedrukt in het Archief v. h. Aartsbisd. Utrecht, II, 252 v.

1) Correctuur op den kant van de hand des voltooiers der Kroniek.

2) Vergl. p. 76 v.

3) Vergl. p. 64 v., 70 v., 72, 78.

4) Vergl. p. 17 n. 6, en p. 27.

5) Delprat leest: „tum".

6) HS. B. fol. 97r. „Erat illo tempore clericus quidam Johannes Andernaci nomine in domo Zwollensi, qui presbyter ordinatus, missus fuit ad regimen sororum in Kalker, quam domum tam devote rexit, ut fama discipline origo fuerit totius discipline devotorum utriusque sexus in terra Clivensi. In cujus transitu ab hoc mundo ab omnibus presentibus spiritualis celestisque fragrancia naribus hausta est."

illam tam virtuose rexit et optima disciplina decoravit, factum est, ut odor virtutis illius eciam ad alios perveniret et fieret disciplina domus illius et sanctitas rectoris ejus quasi origo omnium aliarum domorum spiritualium et devotionum in terra Clivensi [1]). Ipse ergo devotus et venerabilis pater dominus Johannes de Andernaco tam devote et strennue se habuit in se et in regimine commisso, ut in die defunctionis sue, quando devotum Deo spiritum reddidit in loco illo, dicerent presentes se spiritualem et celestem fragrantiam sensisse. Obiit autem die Vincencii Martyris [2]). Cui successit in regimine domus illius, frater dominus Gerardus Xanctis, de cujus virtutibus aliquando, loco suo [3]), signabimus.

XXVI. De fideli sollicitudine ejus ad Campum Sancti Johannis.

§ 1. Circa idem tempus [4]), defuncto primo ministro et fundatore domus sancti Johannis prope Vollenhoe [5]), qui fuit Johannes Ummen [6]), laicus [7]) et cecus, sed vir mag-

1) Vergl. Cap. XXXIII § 2 hetgeen van Gerardus Rees verhaald wordt.

2) 22 Januar.

3) Vergl. Cap. LXII.

4) HS. B. fol. 97r. „Circa idem tempus, defuncto Johanne Ummen ceco, primo ministro conventus S. Johannis prope Vollenhoe, venerunt fratres domus illius ad dominum Theodericum Herxen, postulantes provideri de bono presbytero, qui et minister eorum esset atque confessor; et contulit illis dominum Iohannem Rees, dilectum discipulum suum, qui laudabiliter illis prefuit et privilegia multa et cimiterium procuravit. Cui successit frater Christianus de Zelandia, professus ibidem, et post hunc fuit Albertus Griet, frater Zwollensis. Quo mortuo ob rogatum fratrum dominus Theodericus misit illis tertio dominum Thomam, fratrem in Albergen, qui magnifice promovit domum illam et per multos labores [fol. 97v] introduxit ibidem, quod sacerdotes et clerici preessent in auctoritate domui illi, nam antea omnia per laicos disponebantur et sacerdos seu confessor eorum solummodo spiritualia administrabat."

5) Vergl. p. 13.

6) Johannes Ummen † 1 Sept. 1420.

7) Thomas a Kempis, Chron. Mont. S. Agnetis 40 noemt hem pater. Zonder twijfel is het woord pater door Thomas gebezigd in den zin van overste van een gesticht.

narum virtutum, venerunt fratres domus illius, qui omnes tunc layci erant, ad patrem nostrum, supplicantes, ut vellet eis subvenire et providere de ministro domus, qui eciam esset sacerdos eorum.

§ 2. *De domino Johanne Rees, rectore primo in Kampo sancti Johannis.* — Zelans igitur pater noster salutem animarum et videns domum fauste admodum et devote inchoatam, dedit eis dilectum fratrem nostrum Johannem de Rees [1]), qui strennue et devote eis prefuit et procuravit eis ab episcopo Traiectensi, Frederico de Blankenhem, quedam privilegia domui sue necessaria et consecrationem cimiterii [2]), sed *non* [3]) diu ibidem perseverans, post aliquot annos rediit et post multos labores requievit in pace.

§ 3. *De domino Alberto Griet, secundo rectore in Campo sancti Johannis, fratre domus nostre. De domino Thoma, tertio rectore.* — Successit ei in regimine domus illius quidam dictus Christianus de Zelandia [4]), sacerdos et professus in eadem domo, cui successit dominus Albertus Griet, frater noster, quo ibidem in pace sepulto, pater noster dominus Theodericus, sollicitus, ut apparet, pro domo, procuravit eis dominum Thomam, fratrem in Alberghen, qui magnifice promovit domum illam et per multos labores obtinuit tandem et [fol. 19r] introduxit ibidem, ut sacerdotes et clerici haberent majus dominium et auctoritatem de regimine domus. Nam ante eum laici se magis habebant et solebant *se* [5]) intromittere de negociis et ordinatione domus illius. Ecce quomodo per cooperationem patris nostri, domini Theoderici, domus nostra et domus Campi sancti Johannis ad hanc gloriam, quam nunc habent, pervenerunt.

---

1) Vergl. Chron. Mont. Sae Agnetis, 42, waar hij Johannes de Resa genoemd wordt.

2) Deze woorden vinden wij haast letterlijk in het Chron. Mont. Sae Agnetis l. c. terug. Aldaar staat: „Qui nonnulla privilegia domui illi necessaria cum consecracione coemiterii a Domino Traiectensi venerabili Frederico petiit et impetravit."

3) Correctuur op den kant van de hand des voltooiers.

4) Vergl. Chron. Mont. Sae Agnetis, 42.

5) Correctuur in den tekst, als boven.

XXVII. De decem fratribus domus nostre infra duos annos mortuis. [1])

§ 1. Cum ergo circa illa tempora domus nostra floreret devotis et aptis personis, quos ad alia loca pro salute animarum et desiderio instantium transmittere pater difficilem se preberet [2]), visitavit Dominus domum nostram, dans intelligere eidem patri nostro, ut de cetero magis prompte subveniret aliis domibus in aliqua digna persona. Nam abstulit Dominus abhinc assumens eos ad se infra tempus duorum annorum [3]), puto, decem fratres valde dilectos et electos dignos Deo, videlicet Theodericum

1) In HS. maakt het volgende tot aan § 2 deel uit van Cap. XXVI.

2) HS. B. fol. 97v. „Illo in tempore domus Zwollensis plena erat devotis presbyteris et clericis et pater Theodericus grave tulit et durum fratres suos ad sorores emittere. Misit ergo Dominus pestem in domum, que electos exinde arietes cum devotis clericis numero decem abstulit, significans domino Theoderico, ut pie petentibus promptius subveniret. Quidam ex illis, cum in die Visitacionis B. Marie jam peste tactus, Dominicum corpus susciperet, rogavit Dominum, ut non sineret eum diutius vivere nec aliquem ultra corporalem cibum sumere, si non deberet amplius emendare; et Dominus pie annuit, et sequenti die invalescente morbo in Domino requievit. Alius quoque, cum sentiret pestem, pre gaudio cucurrit ad fratrem vicinum et aposteam digito monstrans, dixit: „Ecce habeo, ecce habeo." Cui frater: „Et quare non prius revelasti, ut potuisset tibi cura impendi." At ille: „Si revelaveris et inde curatus fuero, nunquam tibi indulgere valebo." Nam mori illi lucrum erat et quia devote Deo servierat cum fiducia ad premium anhelabat. Tempore primo area duplo minor erat quam modo est et celle parvule, ita ut quidam videns quanta angustia voluntarie premeretur, valide exclamavit: „O camerula, camerula, quam es nature mee contraria"! — Vergl. A. H. L. Hensen, Henric van Arnhem's Kroniek van het Fraterhuis te Gouda, uitgeg. in de Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap te Utrecht, deel XX, Amsterdam, 1899, 35 v.

3) Deze groote sterfte onder de broeders heeft zonder eenigen twijfel in de jaren 1420 en 1421 plaats gehad, daar de Voecht (p. 75) van Godfried de Busco verhaalt, dat hij de 11. was in de rij der genoemde overledenen en dat de datum van zijn overlijden is 13 Mei 1421. Maar deze ramp trof niet alleen het Fraterhuis te Zwolle, want Thomas à Kempis, Chron. Mont. S. Agnetis, 43 v. bericht ons uitvoerig over het overlijden van vijf leden van het klooster te St. Agnietenberg aan de pest, die in dit jaar te Deventer, Zwolle en Kampen vele offers eischte.

Rijcrode [1]), Stephanum Herderwyck [2]), procuratorem nostrum, de quo pater noster scribit, quod fuit frater bonus, utilis, humilis, obediens et devotus, Johannem Lins [3]), Egbertum Renen, Johannem Tadde, de quo idem pater noster scribit, quod fuit frater valde bonus. Ipse in festo Visitationis beate Marie, dum communicaret, rogavit Deum, ut si se emendare non deberet, vellet eum de hac misera vita ad se recipere et post sumptionem corporis Christi non gustaret alium cibum corporalem; et Dominus exaudivit eum, nam in crastino feliciter expiravit; Wilhelmum Huls, qui fuit juvenis bone spei et devotus, Johannem Rijssen, Henricum Hasselt [4]), Gherlacum Cappenberch, qui fuit procurator Domus Vicine, et Helmicum, cocum [5]) ejusdem domus. Quorum nullus adhuc sacerdos, sed florentes iam in juvenili etate et primo fervore seipsos mactantes in rigorosa disciplina et loci angustia fuere satis artati. Nam illo tunc *tempore* [6]) area nostra fuit in duplo minor quam nunc est et camere nostre, pre angustia loci et edificiorum, minores, in quo et in multis aliis penuriam et erumpnam sustinentes fortiter seipsos vincebant. Ita ut [fol. 19v] unus eorum dicetur, non ex impacientia, sed significans, quantam sibi ipsi violentiam inferebat: „O camerula, camerula, quam contrarium est nature mee in hac angustia seu brevi loco includi." Alius sentiens se peste tactum, pre gaudio cordis cucurrit ad alium dicens et digito demons*trans:* [7]) „Ecce habeo, ecce habeo." Cui ille: „Cur non revelasti prius, ut adhiberetur cura?" respondit: „Si revelaveris et inde curatus fuero, nunquam sciam tibi indulgere," quasi diceret: „Mori michi lucrum est, quis educeret me de

---

1) Vergl. p. 68 n. 4.
2) Vergl. p. 68 n. 4.
3) Vergl. p. 68 n. 4.
4) Hendrik Mewen van Hasselt, in het bisdom van Luik, doet door acte dd. 18 Febr. 1418 afstand van zijne goederen ten behoeve van het Fraterhuis. Zie Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht, II, 263 v.
5) Vergl. p. 74.
6) Correctuur van de hand des voltooiers.
7) Correctuur van de hand des voltooiers.

carcere isto" [1]), vel: „Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus" [2]). Ecce quam purum cor, quam bona conscientia, quam sanctum desiderium, o quam artam sibi ipsis fecerunt viam, quam legitime certabant, qui tanto desiderio et fiducia coronam expectabant.

§ 2. *De fratre nostro Helmico, layco coco* [3]). — Iste Helmicus [4]) cocus dicitur prius in seculo fuisse durus et inflexibilis rusticus, qui dum semel in agro aratrum teneret, puto, si bene memini, fuit a demone vectus in quandam arborem, qui multa gravamina et vexationes

---

1) Phil. 1, 21.

2) Rom. 7, 24.

3) In HS. vormen § 2 en 3 te zamen een afzonderlijk hoofdstuk.

4) HS. B. fol. 97r. „Circa tempora prima venit quidam rusticus dure ac rigide nature ad dominum Theodericum, ut suo consilio regeretur, quia multa gravamina eciam corporalia a demonibus antea perpessus fuerat, et ordinatus est coquus in Domo Vicina scolarium. Qui omnem rigorem nature sue vertit in seipsum et in demones, a quibus et multa sustinuit. Sentiens vero inter operandum temptacionum molestias, elata voce dicebat ad demones: „Cessate, miseri, jam respondere non vacat." Completo vero opere, cum jam re [fol. 98r] disset in cella, dixit illis: „Accedite nunc et colluctemur." Depingi fecerat in cella teterrimum demonem, ut ex aspectu illius delinquere formidaret. Quodam tempore audiens, furem quemdam jam recenter defossum sub patibulo, accessit nocte detrahens illi pellem, quam et pelliparo tradidit sibi familiari, ut eam pararet, volens ex ea sibi camisiam preparari, ut semper commonitus mortis recordaretur, sed pelliparus rem patri prodidit et pellis ista projecta fuit. Frater iste dilectus cito movebatur ad iram, sed eque cito ad pacem redire satagebat, et quia in impatienciam quotidie excedebat et frequencius propterea corripiebatur, sibiipsi offensus, quodam mane fortissime proposuit illa die se nolle irasci. Proposito facto, ivit ad ecclesiam, missam auditurus et Dominum pro confirmacione sui propositi rogaturus. Cumque sederet in templo et sue devocioni intenderet, mox venit catellus quidam, et levato pede, urinam suam effudit in illum. Qua accepta injuria ille permotus oblitusque propositi sui, extendit pugnum ad vindicandam injuriam et valide cedere volens catellum illo alacriter cedente et fugiente, manum, quam extenderat in percutiendo, collisit in murum, ita ut non modica pars digitorum vulnaretur in pelle. At ipse ex dolore ad mentem rediens, memorans seque propositi sui, suspirans ad domum suam reversus est et insurgens contra seipsum, tempore prandii venit ad mensam et procumbens genibus, levata saucia manu, totam seriem rei fratribus manifestavit, petens, ut pro se et ut paciens fieri posset, Deum exorarent."

ab eo sustinebat. Unde sensu sobrior effectus, timens demones venit Suollis, petens a patre nostro dirigi ad salutem. A quo imponitur ei, ut esset cocus scolarium in Proxima Domo, qui per omnia obediens, fideliter egit et sibi ipsi rigidus et fortiter semet vincere studens iterum a demone insectatur, ita ut frequenter sentiret presentiam ejus. Cum ergo in parando cibos occupatus esset et advenerit sibi gravis impugnatio, solet dicere: „Non vacat michi modo respondere tibi, abite jam male cogitationes." Quando autem veniebat ad cameram, consummato opere coquine, tunc dixit inimicis: „Accedite jam, si aliquid vultis vel potestis, ecce nunc vacat michi." Cum igitur contra seipsum et consuetudines pristinas, eciam contra demones tam strennue decertaret, ut semper esset memor mortis et hore ejus, fecit satis horribilem ymaginem mortis depingi in camerula sua, credo et dyabolum. Ymmo quod majus fuit, cum fur [1]) quidam semel suspen- [fol. 20r] sus fuisset in patibulo et ibi sub eo sepultus, ipse nocte sequenti latenter effossum excoriavit, ut de pelle sua sibi fieret camisia, sed patre nostro percipiente *per pellificem* [2]) projecta fuit. *Iste Helmicus cito movebatur ad iram, sed cito ad pacem redire sategit. Semel mane, forti proposito facto, quod nollet tota die irasci, postea cum sederet in templo, ut audiret missam, venit catulus et projecit urinam suam super fratrem istum. Et oblitus propositi sui, percussit valide nitens se contra catulum vindicare, sed cedente cane, impegit in parietem et vulneravit digitos, pelle abstracta; sed veniens ad mentem, rogavit culpam ad mensam* [3]). Ita fervens fuit in conversatione sua, quod sicut naturaliter subito movebatur ad iram, sic ex virtute statim sibi ipsi irascebatur et alteri pacificabatur et sic in bona pace cum ceteris prenominatis defunctus est.

§ 3. *De domino Godfrido de Busco.* — Quorum undecimus fuit dominus Godefridus de Busco, qui octavus relictus fuit, ut supra dictum est [4]), a domino Gerardo

1) Vergl. Delprat, Archief, VI, 286.
2) Correctuur op den kant van de hand des voltooiers.
3) Correctuur op den kant als boven.
4) Vergl. p. 43.

Kalker, primo patre nostro moriente, tunc adhuc clericus. Hic dilectus Deo et hominibus erat valde graciosus frater, nam ab extra in corpore optime personatus, fuit vultu et aspectu venustus, moribus optime compositus, omnibus affabilis et bonus scriptor. Insuper in animo bene exercitatus, humilis in se et devotus Deo, quare venerabilis pater noster Theodericus, qui ipsum plenissime novit, sic de eodem scribit: „Hujus conversatio sicut fuit omnibus exemplaris et gratissima, sic avulsio ejus molestissima; erat enim vere mitis et humilis corde; fuit et librarius in domo nostra, qui anno Domini M°cccc°xx° suam primam celebravit missam et anni sequenti, videlicet xxi°, die sancti Servacii [1]) in presentia fratrum feliciter obdormivit in Domino."

XXVIII. De laudabili ubique fama patris nostri domini Theoderici.

§ 1. Sicut supra pretactum est [2]), propter sanctissimam conversacionem [3]) et optimos mores venerabilis patris nostri

---

1) 13 Mei.
2) Vergl. p. 57 v.
3) HS. B. fol. 98r. „Propter devotissimam vero conversacionem, prudentiam et optimos mores domini Theoderici et optimum regimen domus sue, divulgabatur ipse et domus ejus per totam patriam et sicut olim tempore domini Florencii, omnes devoti pro consiliis habebant recursum ad illum, et domus ejus vocabatur Domus Domini Florencii, sicut et [fol. 98v] hodie vocatur, sic eciam per totam vitam patris domini Theodrici confluere solent ad ipsum, quasi fuisset loco domini Florencii in Daventria. Nam tamquam vere pater omnium religiosorum et devotorum utriusque sexus in omni vita sua fuit, consulens et exhortans et visitans cunctos, quasi omnium curam gerens. Et omnes quidem gaudebant, qui eum videre aut audire meruerunt. Nec aliquis volens aliquid inchoare vel constituere, sanum, integrum, solidumve sibi arbitrabatur, nisi prius consuluisset eundem patrem Theodericum, ut ejusdem consilio et ordinacione cuncta rite commodeque fierent. Hinc eciam factum est, ut domus Suollis illo tempore domini Theoderici non aliter nominaretur a cunctis, tam extraneis quam intraneis, quam Domus Domini Theoderici de Herxen, quemadmodum hodierno tempore a nonnullis longe positis adhuc appellatur. Istis ergo et aliis quibusdam causis occurrentibus placuit protunc patribus annuale colloquium Zuollis conservari, non hoc obstante, quod domus Daventriensis senior priorque fuerat."

domini Theoderici et optimum regimen domus nostre, divulgabatur ipse et domus nostra per totam patriam, et sicut olim solent omnes devoti habere recursum pro consiliis principaliter ad dominum Florentium in Daventria [1]), propter quod et domus illa adhuc hodie dicitur Domus Domini Florencii, sic per omnem vitam patris nostri domini Theoderici confluere solent ad ipsum, ita ut quasi ipse esset loco domini Florencii. Nam vere tanquam omnium religiosorum pater et devotorum utriusque sexus refugium fuit consulens et exhortans et visitans omnes tan- [fol. 20v] quam omnium curam gerens; et gaudebant omnes, qui eum videre et audire meruerunt, nec quisquam eorum volens aliquid inchoare vel constituere, sanum, integrum solidumve sibi arbitrabatur, nisi prius consuluisset patrem nostrum, et de ordinatione et consilio ejus hoc ipsum fieret. Hinc pariter factum erat, ut domus nostra in omni vita ejus non aliter nominaretur apud omnes homines, quam Domus Domini Theoderici de Herxen [2]), sicut eciam et nunc a nonnullis longius positis appellatur. Et placuit patribus annuale colloquium [3]) Suollis potissime habere, amore videlicet patris dilecti et loci commodioris aut forte aliis causis concurrentibus.

§ 2. *De domino Goeswino Herck, fratre nostro.* — Circa id temporis idem pater noster providit sororibus in Goch, que forte nondum habuerant confessorem, dans eis dilectum fratrem domus nostre, dominum Goeswinum Herc [4]), qui erat promptus scriptor et multa devotionalia et alia, ut Petrum de Tharentasia [5]) et reliqua scripsit in domo nostra. Qui bene in virtutibus utpote exercitatus, domum illam optime instituit et promovit, sicut est videre usque

---

1) Zie hierover, Acquoy, Windesheim I, 238 n. 2.

2) Over het Heer-Dirk-van Herxenshuis zie Acquoy, De Kroniek, p. 10 n. 1 en 31.

3) Over het jaarlijksche Colloquium der Broeders zie Delprat, De Broederschap, 249.

4) Vergl. p. 43.

5) Zie over de werken van Petrus de Tarentasia (later Paus Innocentius V, † 1277), Jöcher, Allgemeines Gelehrten-Lexicon, Leipzig 1750, II, Kol 1889; Wetzer und Welte's Kirchenlexicon, VI, 743 v.

in presens. Ipse feliciter ibidem post multos labores requievit in pace, die sancti Johannis ad Portam Latinam [1]); fuit autem senior Godefrido predicto.

XXIX. De Inchoatione domus nostre Buscoducensis.

§ 1. *De domino Gerhardo Scadde, fratre primi patris nostri Gerhardi Scadde.* — Deinde [2]) circa annos Domini M°cccc°xxiiii° venerabilis pater noster, requisitus ad incipiendum domum novam in Buscoducis [3]) congregationis communis vite, diligenter hoc perfecit et dedit eis dilectum fratrem nostrum et seniorem domus nostre, presbiterum dominum Gerhardum Scadde, de Calker. [4]) *Qui cum primis fratribus domus nostre fuit et habitavit in domo nostra ultra xx annos, valde exercitatus in virtutibus et optimis moribus. Quia anno M°cccc°, cum devotissime et strennuissime preesset domui nostre frater suus, alter dominus Gerhardus, advenit ad eum iste germanus suus,*

---

1) 6 Mei.

2) HS. B. fol. 98v. „Deinde venerabilis pater Theodericus requisitus ad incipiendum novam domum congregationis communis vite in Buscoducis, diligenter hoc perfecit circa annos Domini M°cccc°xxiii° et dedit eis dilectum fratrem et seniorem domus sue, presbyterum dominum Gerardum de Kalker, qui de primis fratribus domus Zuollensis fuit et habitavit ibidem ultra xx annos valde exercitatus in veris virtutibus et optimis moribus, quia novam erigere domum sive congregacionem non expedit fieri, nisi per fundatos in virtutibus; ipse ergo dominus Gherardus, sicut verus humilis et obediens, incepit et perfecit domum illam in Buscoducis, sicut videtur in presenti."

3) Over het Fraterhuis te 's Hertogenbosch vergl. J. B. Gramaye, Antiquitates Brabantiae in Descriptione Taxandriae. c. 8; Lindeborn, Hist. Episcop. Dav., 131; Miraeus, Reg. et constit. clericor., 16; Codex diplom., IV, 325; Sweertius, Athenae Belg., 83; Sweertius, Monumenta Brabant., 348; Foppens, Bibliotheca Belgica, II, 627, 697; Erasmus, Epist. lib. XXIV; Delprat, De Broederschap, 126 v.; Paquot, Mém. p. servir à l'hist. litt. des Pays-Bas, IX, 170; J. H. van Heurn, Hist. van 's Hertogenbosch, I, 452; Hirsche, Real-Encyclop. l. c.; Leitsmann, Überblick, 27, 64; van Heussen, Oudheden, 478; L. H. C. Schutjes, Geschiedenis van het bisdom 's Hertogenbosch, St. Michielsgestel 1872, II, 283—287.

4) Over Gerrit Scadde vergl. Chron. Wind., 46, 394; Delprat, Archief, 286; Delprat, De Broederschap, 285 v.

a studio Pragensi [1]) recenter digressus ad visitandum ipsum. Qui graciose receptus, post longa familiaria colloquia, eciam de conversione agi ceptum est. De qua venerabilis pater noster sollicite eundem fratrem suum curavit aggredi, ammonendo et exhortando, quomodo hec omnia temporalia [fol. 21r] nihil sunt in comparatione eternorum, et quam breviter durabilia, periculosa et deceptoria existunt, et quomodo homines pereunt in eternum per ista, et quanta merces humilium et Christum sequentium et cetera. Post hec et alia multa talia, respondit ille: „Dilecte frater, non possumus omnes mundum derelinquere et paupertatem amplecti." Tandem dixit pater: „Frater, si ergo sic eligis et hoc placet tibi, ut tu habeas mundum et ego celum, bene placet michi talis distributio pro parte videlicet mea." Que verba sic penetrabant intima fraterni cordis, ut, parvo intervallo facto, rediret ad patrem nostrum, fratrem suum, seipsum integre resignans et exorans, ut maneret apud fratres nostros, quod et factum est. Itaque profecit ex hoc in valde bonum et dilectum virum, sequens consilium et vestigia fratris sui, assumens nostrum humilem et abjectum habitum, modum et vite statum. Cum parentes divites essent, fuissetque gloriosus apud suos in seculo, sed contempnens omnia ista, dedit se ad eterna. Ita quod factus fuit homo multe humilitatis et caritatis, quem eciam mater sua, mulier devota, attracta bono odore virtutum et amore filii sui, venit habitare Suollis, humiliter et devote Deo serviens. Ipse vero, primo tempore fratris sui, cum illis fratribus primis admodum pauperibus et mundo despectis optime exercitatus in mortificatione viciorum et virtutum profectibus, insigniter evasit. Defunctoque fratre suo [2]), rectore domus nostre, factus ex obedientia sacerdos, adauxit exercicia devotionis et domino Theoderico de Herxen,

---

1) Correctuur op den kant van den voltooier. — De door den voltooier doorgehaalde oorspronkelijke tekst luidt als volgt: „qui circa annos Domini M°cccc° cum devotissime ac strennuissime preesset domui nostre frater suus, dominus alter Gerardus, advenit ad eum iste germanus suus a studio Pragensi."

2) Vergl. p. 42.

successori fratris sui, se juniori humillime et integre subjectus fuit. A quo missus, ut dictum est, ad Buscumducis pro inchoatione nove domus ibidem, utpote optime expertus in multis, hoc opus laudabiliter executus est, instituens ibi domum bonam, ubi post multos labores feliciter in Domino obdormivit in vigilia Jacobi Apostoli [1]) anno Domini M°cccc°xxxv°.

XXX. De domino Johanne van den Zande, primo confessore ten Orthen in Buscoducis.

[Fol. 21v.] Circa idem tempus [2]) venerabilis pater noster incepit domum sororum Ten Orthen in Buscoducis [3]), quibus dedit et prefecit devotum fratrem nostrum, dominum Johannem van den Zande [4]), qui de gracia Dei et consilio patris nostri illam domum instituit in optima disciplina et collegit ibi magnam sororum multitudinem, quas optime rexit et exercitavit in multis et magnis exerciciis devotionum et virtutum. Ita ut odor bone conversationis earum diffunderetur per totam patriam et in multis locis exinde emularenter et attraherentur desiderio ad habendum et fundandum domum talem seu congregationem

1) 24 Juli.

2) HS. B. fol. 99. „Circa idem vero tempus venerabilis pater Theodericus incepit domum sororum Ten Orten in Buscoducis, quibus prefecit devotum fratrem, dominum Johannem Van den Zande, qui de gracia Dei instituit domum illam optima disciplina, et exercitavit sorores in multis et magnis exerciciis virtutum, ita ut odor bone conversacionis ipsorum (sic) diffunderetur per totam patriam, ita ut ex multis locis allicerentur ad fundandum talem domum seu congregacionem. Ab illa ergo domo incepta est domus sororum in Bomel, in Rossen, in Wamel, novissime autem in Brielis. Hic ergo dilectus Deo et hominibus, cum multas sorores premisisset ad Dominum, quarum causa salutis extiterat, tandem secutus feliciter obiit anno Domini MCCCCXLIIII, iii Idus Octobris."

3) Volgens Schutjes, Geschiedenis van het bisdom 's Hertogenbosch, IV, 477 ontleent dit convent zijn naam aan zijn stichter ridder Johan van Orten, die in zijn testament van 1409 zijne goederen voor deze stichting bestemde. Het gesticht lag in de stad zelve en niet, zooals Acquoy, De Kroniek, 28, aanneemt, in het dorp Orthen bij 's Hertogenbosch.

4) Vergl. Delprat, Archief, VI, 287.

sororum. Unde ab ea domo cepit domus sororum in Bommel [1]), in Rossem [2]), in Wamel [3]), novissime in Brielis. Hic ergo strennuus vir, dilectus Deo et hominibus, cum multas ad Dominum sorores premisisset et instituerat et salutis earum causa extiterat, tandem ipse secutus, feliciter obiit anno Domini M°cccc° et xliiii° Idus iii° Octobris [4]).

XXXI. Ad sanctam Ursulam in Traiecto.

De domino Hermanno ter Maet, fratre nostro. — Alio tempore [5]), circa annos Domini M°cccc° et xxiii°, idem pater noster providit domui sororum in Traiecto Inferiori ad sanctam Ursulam, teutonice Brantolii [6]), et dedit eis valde dilectum fratrem nostrum Hermannum ter Maet [7]). Hic dum esset novicius in domo nostra et oporteret eum exuere novas vestes suas, quas detulerat, dabatur ei toga detrita et lacerata, unde naturaliter horreret. Contigit quadam vice rapi eum, ut sibi videbatur, et trahi ad

---

1) Het St. Agnetenklooster te Zaltbommel lag in de Tolstraat. Vergl. Schutjes, Bisdom van 's Hertogenbosch, V, 985.

2) Schutjes, l. c. V, 612 vermeldt een enkel klooster te Rossum, namelijk het klooster Sint Marienacker of Onzer lieve Vrouwen Acker. Noch het stichtingsjaar, noch tot welke orde de zusters van dit klooster behoorden, zegt hij, is bekend. Vergl. over dit klooster het Archief voor Kerkel. Geschied., XVI, 285—294.

3) Over het Zusterhuis in Wamel zie Lindeborn, Hist. Episc. Davent., 162; van Heussen, Oudheden, I, 312; Schutjes, Geschied. v. h. Bisdom v. 's Hertogenbosch, V, 890.

4) 13 October.

5) HS. B. 99r. „Alio tempore dominus Theodericus circa annos Domini M[cccc] XXIII providit domui sororum in Traiecto, dicta theutonice Brantolii, alio nomine XI milium Virginum, valde dilectum fratrem domus sue Hermannum Termaet." — Het vervolg van dit Cap. in HS. B. komt op eenige kleine afwijkingen na, letterlijk met onzen tekst overeen.

6) Over het Monasterium XI millium Virginum vulgo Brandoly, zie: Ant. Matthaeus, Fundationes et Fata Ecclesiarum, 290; Van Heussen, Oudheden, II, 108.

7) Vergl. p. 82 n. 1.

judicium et cum anxiaretur, quid responderet et non inveniret, incidit sibi unde accepit aliquid spei, quod ymmo illam detritam togam ex obedientia portasset et in hoc seipsum vicisset. Ipse fuit procere stature, satis corpulentus, eloquens et bonus collacionator et maturus in moribus et in omnibus bene exercitatus, qui domum illam valde promovit in spirituali profectu, ita quod domus illa adhuc hodie spiritualior est et major disciplina in ea invenitur, quam in ceteris domibus civitatis Traiectensis. Hujus ergo viri disciplina, doctrina et sancta vita in se et in domo sua satis clara et famosa fuit Traiecti apud plerosque, eciam seculares, et [fol. 22r.] tandem post multos agones, cum plurimo animarum lucro, feliciter obiit ibidem quinto Kalendas Marcii [1]).

XXXII. De domino Hermanno Elborch.

Fere eodem tempore fuit in Traiecto ad sanctam Ceciliam [2]) confessor illarum sororum quidam alius, dictus dominus Hermannus de Elborch, vir valde venerabilis, qui prius fuerat in statu conjugali. Defuncta *enim* [3]) uxore, quia satis literatus fuit, factus est sacerdos, qui, quamvis non fuit acceptus frater domus nostre, tamen seipsum tradidit consilio patris nostri et totus conversus ad Dominum incessit capuciatus, more fratrum nostrorum. Et factus confessor sororum predictarum, fuit totus studiosus in scripturis sacris, evadens in solempnem predicatorem verbi Dei, ita ut non solum diebus festivis faceret [4]) collationem in capella sua pro sororibus suis et omnibus

---

1) 24 Februar. — Herman ter Maat moet voor den 21 Maart 1457 gestorven zijn, daar hij onder de leden, die het Fraterhuis bij den dood van Dirk van Herxen telde, niet voorkomt.

2) Het klooster der „besloten Susteren St. Cecilien" op de Neude te Utrecht werd in 1392 gesticht. Vergl. stichtingsbrief in Ant. Matthaeus, Fundationes et Fata Ecclesiarum, 281. Zie ook Van Heussen, II, 106; L. E. Bosch, Het Ceciliaklooster op de Neude te Utrecht, in den Utr. Volks-Alm. 1861, 181.

3) Correctuur in den tekst van de hand des voltooiers.

4) In HS. is „scilicet" doorgehaald.

secularibus advenientibus, sed et rogatus, sepius in aliis ecclesiis publice, devote et optime predicavit. Ipse eciam confessor erat devotarum feminarum et virorum pariter devotorum, qui a curato suo super hoc licentiam habebant, denique cum aliis patribus ad colloquium venire consuevit et facere collationem pro scolaribus. Fuit insuper devotus hospes spiritualium virorum, sed propter studium et predicationem expedivit se a mensa. Hic longo senio fessus, cum magno fenore meritorum et lucro animarum demum transivit ad Dominum, sepultus ibidem.

XXXIII. De emigratione fratrum nostrorum a patria ista propter interdictum in ea.

§ 1. Anno Domini M°cccc°xxiii° [1]), quo obiit dominus Fredericus, Traiectensis episcopus, qui prius fuerat Argentinensis [2]), contigit episcopum Spirensem [3]) obtinere a papa Traiectensem episcopatum. Qui, cum non graciose reciperetur a Traiectensibus, resignavit jus suum Swedero de Culenborch, qui anno Domini, videlicet M°cccc°xxv°, fuit apostolica auctoritate confirmatus et a Traiectensibus et aliis nonnullis opidis susceptus, episcopalia exercebat. Sed a Transysulanis civitatibus non est admissus et cum propter parcialita [fol. 22v] tes Hoecs et Cabbelyaus, que fuerunt in primoribus Traiectensibus, quas ipse intendebat annichilare, pars illa Hoexen, que tunc predominabatur, indignata domino Suedero, reppulit eum et adhesit Transysulanis in postulatione domini Rodolphi de Diepholt. Quapropter eodem anno, scilicet xxv°, dominus

---

1) HS. B. fol. 99v. „Anno vero Domini M°cccc°xxiii°, quo defunctus est episcopus Traiectensis dominus Fredericus, episcopus Spirensis obtinuit episcopatum Traiectensem, sed cum non graciose reciperent eum Traiectenses, resignavit Swedero de Culenborch, qui anno M°cccc°xxv° fuit apostolica auctoritate confirmatus et a Traiectensibus et nonnullis aliis oppidis susceptus, episcopalia exercuit." — Het vervolg van dit Cap. is, op eene kleine variant na, tot aan: „Nam ferebatar de eo" in § 2 letterlijk in HS. B. fol. 99v en 100r te vinden.

2) Vergl. p. 23.

3) Rhabanus van Helmstad.

papa Martinus [1]) et successor ejus Eugenius [2]) grave interdictum [3]) et excommunicationem imposuerunt omnibus in patria Traiectensi, qui recipere nolebant dominum Suederum [4]). Religiosi ergo et omnes devoti utriusque sexus nolebant divina celebrare neque interesse divinis propter obedientiam pape, scilicet quando fuit denunciatum in profesto sancti Lamberti [5]); ideo crudeliter valde primum expulsi fuerunt a monasteriis et civitatibus, scilicet anno Domini M°cccc°xxv°. Anno sequenti hujus occasione fratres nostri in Parasceve [6]), videlicet xxvi°, perrexerunt primum ad Montem sancti Iheronimi, deinde in Doesborch venerunt et conduxerunt domum ibidem. Cumque essent ibi, sicut et supra memoratum est [7]), invenerunt graciam apud cives et fundaverunt [8]) ibi domum bonam et collegerunt

---

1) Martin V, Otto Colonna, 1368 te Rome geboren, werd 11 Nov. 1417 te Konstanz tot Paus verkoren en stierf den 20. Februari 1431 te Rome.

2) Eugenius IV, Gabriel Condulmieri, bisschop van Siena, werd den 3. Maart 1431 tot Paus gekozen. Hij overleed te Rome den 23. Februari 1447.

3) Over het Utrechtsche Schisma zie: Moll, Kerkgeschiedenis, II, i, 180--216; Delprat, De Broederschap, 58—65; Acquoy, Windesheim, II, 110—121; J. de Hullu, Bijdrage tot de geschiedenis van het Utrechtsche Schisma, 's Gravenhage, 1892.

4) Vergl. de Hullu, Bijdrage, 55 vv. en 110 vv.

5) 16 September.

6) 29 Maart 1426. — Hofman, Archief v. h. Aartsb. Utrecht, V, 98 noot 2, beweert op grond van een acte, gedateerd 31 Maart 1430, waardoor Zweder van Culenborg, bisschop van Utrecht, aan de Fraterheeren van Zwolle het voorrecht verleent, om de hl. wijdingen te mogen ontvangen op de gemeenschap hunner goederen, dat de broeders 1430 niet uit Zwolle verdreven waren. Hetzelfde beweert ook van Hattum, Geschiedenissen, I, 357. Vergl. Delprat, De Broederschap, 63, 64.

7) Vergl. p. 56.

8) De voornaamste bronnen en literatuur over het Fraterhuis te Doesburg zijn: de door Delprat, De Broederschap, 347, beschrevene „Kroniek van de Broederschap van St. Joris of St. Gregorius te Doesburg". Dit HS. (papier $10^1/_2 \times 14^1/_2$) behelst eene voortloopende kroniek over de jaren 1425—1560 en het Cartularium van het Fraterhuis. Het bevat bovendien eenige aanteekeningen over het Domus Pauperum Clericorum benevens den stichtingsbrief en een uittreksel van het Cartularium van het Domus Viduarum aldaar. Het HS. is thans eigendom van den heer

et acceptaverunt bonos juvenes, ita 'ut *dum* redirent Suollis fratres nostri dimitterent ibi bonam congrega-

---

de Bruyn Tengbergen te Doesburg en zal door mij binnen kort uitgegeven worden in de werken van het Genootschap Gelre. Deze kroniek wordt door ons geciteerd: HS. D — Prof. W. Moll publiceerde in het Kerkhistorisch Archief, III, 108—115 een uittreksel uit deze kroniek onder den titel: Aanteekeningen van een tijdgenoot betreffende de opkomende kerkhervorming, inzonderheid in het fraterhuis te Doesburg. — Over stukken betreffende het Fraterhuis te Doesburg zie P. Nyhoff, Inventaris van het Oud Archief der gemeente Arnhem, Arnhem 1864, 530; P. Nyhoff, Inventaris van het Oud Archief der gemeente Doesburg, Doesburg 1865, en J. A. Nyhoff, Bijdragen, Nieuwe reeks, II, 110 en 128 v. — Verder: Lindeborn, Hist. Episc. Dav., 470 vv.; van Heussen, Oudheden, 684 vv.; Dumbar, Anal. I, 174; Huygen, Beschrijving van Doesburg, 2e druk, Voorrede XXIX en 98, 105; Delprat, De Broederschap, 131—137; Acquoy, Windesheim, II, 135 v.; Hirsche, Real-Encycl., II, 753; Leitsmann, Ueberblick, 25, 49.

De stichting van het Fraterhuis te Doesburg dient nader onderzocht te worden. Delprat, De Broederschap, 132, en Nyhoff, Bijdragen, Nieuwe reeks, II, 109 beweeren, dat de stichtingsbrief van dit huis is gedagteekend op den dag der hl. Martelaren Gervasius en Prothasius (19 Juni) van het jaar 1405. In ons HS. duidt niets op een reeds bestaand fraterhuis in deze stad. Ook het feit, dat de kroniek van het St. Gregoriushuis van Doesburg — ons HS. D — begint met het jaar 1425, dus één jaar voordat de Zwolsche broeders naar Doesburg de wijk namen, staaft ons vermoeden, dat in deze stad nog geen fraterhuis bestond. — HS. D. begint p. 6 met het opschrift: „De ortu domus fratrum in Doesborch," en nadat de schrijver met eenige woorden het interdict van 1425 en de bekende gevolgen voor de religieusen vermeld heeft, gaat hij dadelijk tot het verhaal van de stichting van het Fraterhuis over. „Ea sane tempestate" zegt hij p. 6, „venerabilis dominus Thricus Herxen, rector Domus Clericorum in Zwollis, secum suorum quibusdam fratrum sumptis, ad Doesborch venit, ibique in conducto ad tempus hospicio habitare cepit." Klaarblijkelijk is den kroniekschrijver van een vroegere vestiging der broeders te Doesburg niets bekend, want zonder twijfel zoude hij hier de reden aangeven, waarom Dirk van Herxen niet bij hen zijn intrek nam. Ook zoude hij, die met de meeste zorg iedere schenking, iedere materieele aanwinst van het huis boekt, wel van de vroegere stichting bij de een of andere gelegenheid iets gezegd hebben. Toch alleen de schenking van een huis in 1429 vermeldt hij in volgende bewoordingen p. 8. „Tandem anno Domini M°cccc°xxix° venerabilis et honesta Johanna Tengnagell, uxor quondam Thrici van Heyker, domino Thrico Herxen dedit domus et aree partem in Platea Aquarum ibique cum suis fratribus extunc habitare cepit de suarum

tionem clericorum, anno videlicet Domini M°cccc° et xxxii°, quibus pater noster prefecit et apud eos reliquit dilectum fratrem nostrum dominum Gerhardum de Rees [1]).

§ 2. *De domino Gerhardo Rees, fratre nostro et primo rectore in Doesborch.* — Qui fuit vir late caritatis, ita ut non sufficeret ei providere et regere fratres suos, quin eciam colligeret multas virgines et provideret eis de rectoribus in diversis domibus. Occasione cujus ipse postea factus est rector [2]) et confessor sororum et valde largus pater semper usque ad mortem [3]) ad providendum domibus sororum de ydoneis confessoribus, ut animas multas lucrifaceret [4]). Unde factum est, ut cum pius pater ipse obisset, facta

---

laboribus manuum redditibusque de Zwollis venientibus vivendo, irreprehensibiliterque ac devote conversando; exules quidem a suis, tamquam veri advene et peregrini ad patriam aspirabant."

1) Vergl. p. 68 n. 4.

2) Omstreeks het jaar 1440 was er in het Fraterhuis te Doesburg groot verschil van meening tusschen de broeders en hun rector. Na het vertrek der Zwolsche broeders heerschte groote armoede in het Fraterhuis. „In ista paupertate dominus Gerardus, rector premissus, agriculturam exercere cepit, non ob aliam causam nisi inopia cogente, ex qua corporales labores excreverunt supra modum communem." (HS. D. p. 11). De broeders zagen in den arbeid buiten hun huis allerlei gevaren voor hun zielenheil en poogden te vergeefs hunnen rector hiervan te overtuigen. Daar Gerhard echter van zijne meening niet af te brengen was, „dominum Gerardum anno Domini M°cccc°xliii° de facto absolverunt, quo absoluto, de novo rectore eligendo ac preficiendo tractare ceperunt, sed quia alteri sic, alii autem aliter bonum videbatur, in unum protunc concordare non poterant..... Tandem dominus Gerardus convocans fratres, in presencia ipsorum sponte regimen resignavit, obtentis sibi ex domo ad usufructum xv florenis annuatim et omnium fratrum consensu prefecit dominum Johannem Daventrie eis in rectorem. Et ipse dominus Gerardus se ad habitandum transtulit ad conventum sororum sancte Catherine in Doesborch, quem tunc antea una cum domo fratrum rexit." (HS. D. p. 16).

3) Volgens HS. D. p. 32, overleed hij in 1461.

4) Ook HS. D. p. 33, heeft, in plaats van bepaalde feiten aan te halen, de volgende rhetorische frazen: „Quis dicere sufficiat, quot clerici, quot laici, quot puelle ac virgines ejus monitis ad Deum conversi sunt et seculum reliquerunt? Item quot domus ac congregationes per eum inicium sumpserunt? In hujusmodi usque ad extremum vite labore non destitit."

fuerit de eo revelatio, quod cum magna solempnitate et toga virginum apparuisset ante Dominum. Nam ferebatur de eo, quod cum carruca sua, onusta duabus sororibus et una perna [1]) lardi, pergens, domum aliquam sororum inchoare consueverit, nec leviter civitatem quamlibet, preci- [fol. 23r] pue in terra Clivensi [2]), unde ortus erat, hoc munere indotatam reliquit. Et hoc quoque de eo, dicebatur, quod cum transiret semel per plateam, obviàverit ei procax mulier, multis opprobriis insultans illi, quam cum stans et immotus audiret, quidam vir probus astans suasit recedendum ab auditu hujusmodi verborum. Cui respondit ille: „Quamdiu lucrum michi est in foro isto et profectus persto in negociando."

§ 2. *De domino Henrico de Gravia, secundo rectore in Doesborch.* — In loco autem ejus in Domo Clericorum successit et prefectus fuit fratribus dominus Henricus de Gravia [3]) in rectorem, qui fuerat vir de bona progenie et divite, ipse vero magni ingenii et profunde intelligentie in scripturis, devotus Deo et bonus exercitator suorum. Nam quamvis fratres nostri plura ibi dimiserunt in subsidium domus incepte in utensilibus et libris [4]) et cetera, tamen adhuc pauperes erant et ipse dominus Henricus, rector eorum, per suam prudentiam et frugalem vitam fratrum profecerunt in bonam disciplinatam domum. Ita ut jam ditiores facti sint nobis et in omnibus bene provisi in devotis fratribus et sufficientia temporalium. Et quia per nos inicium habuerunt, primi defuncti de domo illa, sicut et de domo Daventriensi et Monte sancti Iheronimi,

---

1) Diefenbach, Glossar. Perna, berna = pecks, siet speck, uitfleisch, ham, ein schweinener schenckl.

2) Vergl. p. 70.

3) Vergl. p. 86 n. 2. — Johan van Deventer, die op voorstel van Gerhard van Rees door de broeders tot rector gekozen was, werd op het Colloquium te Zwolle in 1443 niet bevestigd en Hendrik van Grave in zijne plaats tot rector over het huis gesteld. HS. D. p. 17.

4) De welvoorziene bibliotheek der Fraterheeren te Doesburg werd in het jaar 1586 door de krijgsknechten van Leicester op de markt aldaar verbrand. Vergl. Tegenwoordige staat van Overijssel, 376; Delprat, De Broederschap, 136; Acquoy, Windesheim, II, 135 v.

conscripti sunt in Memoriali Defunctorum, sicut et de domo in Buscoducis. Et dum ibidem eramus, factus fuit magnus concursus [1]) clericorum et plures tunc dirigebantur ad monasteria.

XXXIV. De magistro Livino, rectore scolarium, viro devoto.

§ 1. Fuerat quoque tunc ibidem rector [2]) scolarium magister Livinus [3]), qui consilium patris nostri et fratrum nostrorum libenter amplexabatur, qui eciam discipulos suos devote ammonebat et informabat ad contemptum mundi. Qui, ut supra dictum est [4]), carmen patris nostri de virginitate suis clericis pronunciavit [5]) et pro carmine dedit eis.

§ 2. *De domino Nycolao de Middelborch.* — Hic magister Livinus frater fuit domini Nycolai de Middelborch, qui

1) HS. D. p. 27 maakt, de gebeurtenissen van 1455 vermeldend, van den bloei der school te Doesburg in de volgende termen gewag: „Hiis diebus in Doesborch satis competenter studium viguit scolasticale et multi scolares undique confluebant, in quibus fratres valde fideliter laboraverunt atque multum fructum fecerunt, sic quod quamplures ad diversa loca et religiones dirigerentur per diligenciam et exercicia fratrum, Domino in omnibus cooperante et sermonem confirmante."

2) HS. B. fol. 100r. „Circa idem vero tempus fuit ibidem rector clericorum magister Livinus, qui consilium patris Theodrici et aliorum fratrum libenter amplexabatur et clericos devote ammonebat et informabat ad religionem et contemptum mundi. Tandem post multos labores in scolis Zwollensibus et Doesborgensibus et directiones scholarum ad Deum, postmodum ad tempus sibi ipsi et Deo vacabat, habitans Daventrie, ubi feliciter obiit." — In HS. D. p. 7 wordt van hem vermeld, dat hij procurator van het Kleine huis te Zwolle was. „Secum (scil. Theoderico Herxen) autem, cum venit ad Doesborch, Lebuinum Middelborch, procuratorem Parve Domus Clericorum in Zwollis, adduxit, qui rector scolarium effectus est, sub cujus regimine tanta crevit devocio inter scolares, quod usque in hodiernum diem fructus illius fervoris in monasteriis multis et piis locis redolet."

3) Vergl. p. 55 n. 4, 56 n. 5, 57, 66.

4) Vergl. p. 57.

5) Pronunciare = dicteeren. Vergl. Fr. Paulsen, Geschichte des Gelehrten Unterrichts, II. Afl., Leipzig 1896, 35.

Nycolaus eciam ad tempus fuit lector Suollis in scolis et consilio patris nostri totus subditus, factus et directus et sororum confessor [fol. 23v] de Oen in Velua [1]), qui adhuc superstes et senio fessus jam optime rexit domum illam usque in presens, quam eciam bonis suis et fratris in temporalibus satis augmentavit et providit.

§ 3. Magister ergo Livinus post multos labores in scolis Suollensibus et Doesborgensibus [2]) et directiones scolarium ad Deum, ipse postmodum sibi vacabat et Deo, habitans Daventrie, ubi tandem feliciter obiit [3]).

§ 4. In Doesborch eciam fuerunt alii aliqui devoti viri, precipue dominus Theodericus de Gruter [4]) senior disci-

---

1) Vergl. A. J. v. de Aa, Aardrijkskundig Woordenboek, VIII, 361.

2) Volgens HS. D. p. 330 was hij de stichter van het Domus Pauperum Clericorum te Doesburg. Onder het opschrift: „De Domo Pauperum Clericorum" volgt onmiddellijk: „Magister Livinus Middelborch, rector quondam scole Doisborgensis, legavit pauperibus scolasticis domum suam cum area et horto, nec inveniuntur spetiales hujus fundationis littere." Een ander huis wordt onder de goederen der Arme Clerken niet vermeld.

3) Livinus van Middelburg moet na 1454 gestorven zijn, daar hij in dit jaar nog te Hulsbergen aan het Colloquium der fratres, aldaar gehouden, deel nam. Vergl. p. 66.

4) Dier de Muiden in zijn Vita Gerardi Grote (in Dumbar, Analecta, I, 3) getuigt van hem, dat hij ten tijde van G. de Groote lector der kapittelschool van Deventer was. „Dominus Theodericus Gruter, qui fuit postea notabilis vir et devotus in Doesborch et tunc temporis fuit lector in scholis Daventriensibus." — De Coussemaker (De Dietsche Warande, jaarg. III, Amst. 1857, partie française, 30) houdt hem ten onrechte voor den dichter van het lied „Och Heer der hemelen stichter." — Deze vergissing is gemakkelijk te verklaren, wanneer men in aanmerking neemt, dat aan de Coussemaker alleen de eenigzins onduidelijke tekst van HS. B. bekend was. Aldaar staat fol. 100r als volgt: „Et erant in Doesborch aliqui alii devoti viri, precipue dominus Theodericus de Gruter, senior discipulus magistri Gherardi et plures alii, qui consilium domini Theoderici libenter sequebantur. Composuit eciam dominus Theodericus carmen teutonicale pro laicis et sororibus, quod sic incipit:

Och heer der hemelre stichter
ende alder werlt verlichter
Wanneer ic my bynnen scouwe
soe en vynde ic nyet dan rouwe.

pulus magistri Gerardi et alii quidam, qui consilium patris nostri libenter sequebantur.

§ 5. Composuit eciam pater noster carmen theutonicale pro laicis et sororum, quod sic incipit:

Och heer der hemelen stichter [1)]
ende alle der werlt verlichter
Wanneer ick my binnen scouwe,
so en vinde ic nyet dan rouwe.

Et habet multos versus, ubi devotus quisque loquitur cum Ihesu, petendo veniam per ammonitionem beneficiorum ejus et terminatur sic:

Al is dit nu al wel ghesonghen,
ten is nyet dan beghonnen.
Die Ihesum wil ghevinden,
hi soeke hem al van binnen.

Et habet multos versus, ubi loquitur devote cum Jhesu, petendo veniam per ammonicionem beneficiorum ejus et terminatur sic:

Al yst nu wael ghesongen
ten ys nyet dan begonnen,
Dye Jhesum wyl ghevynden
hy soeket hem van bynnen.

quod devota nota solent cantare; sed respersum est." — In plaats van „sed respersum est", leest de Coussemaker: „sicut rescriptum est".

1) Hoewel de tekst der Kroniek duidelijk Dirk van Herxen (pater noster) als dichter van het lied aangeeft, schrijft nochthans Delprat, steunende op dezen tekst, Livinus de eer toe de dichter te zijn van het lied „Och heer der hemelen stichter." In 't Archief, VI, 288 geeft hij de volgende woorden op als de tekst der Kroniek: „Ipse (scil. Livinus de Middelburg) postmodum sibi vacabat et Daventriae obiit. Composuit carmen theutonicale pro laicis, quod sic incipit: Och heer der hemelen stichter", enz. — Dezelfde dwaling vinden wij in 's mans meermalen geciteerde werk: De Broederschap, 89. Hierdoor misleid, hielden ook andere Livinus van Middelburg voor den dichter van dit in de middeleeuwen veel gezongene lied, zoo o. a. van Doorninck in de Bijdragen voor Overijss. Geschiedenis, IX, 98.

quod devota nota [1]) solent cantare et habebatur hic in domo, sed jam distractum est [2]).

XXXV. De reditu fratrum nostrorum de Doesborch ad Suollis post septennale interdictum.

§ 1. Anno Domini M°cccc°xxxiii° obiit Swederus de Culenborch [3]), episcopus Traiectensis; post cujus obitum dominus papa Eugenius confirmavit dominum Rodolphum de Diepholt [4]), quondam postulatum in episcopatum Traiectensem. Nam anno precedenti missus fuit episcopus Matisconensis [5]), apostolice sedis legatus, ad componendum pacem et relaxandum interdictum ex parte domini Swederi contra Rodolphum Diepholt [6]). Et tunc, scilicet xxxii° anno, sunt omnes religiosi et devoti licenciati ad redeun-

1) Hoffmann von Fallersleben, die het lied „Och Heer, der hemelen stichter" volgens een ander HS. in zijne Niederländische geistliche Lieder des XV. Jahrhunderts, p. 129—131, uitgegeven heeft, bemerkt, dat het lied volgens „de wise": „„Ic sach een vrisch vrouken voor mi staen, si was fier ende....”" gezongen werd. — Vergl. ook de Dietsche Warande, 1857, 29 n. 1 en 30.

2) Vergl. over dit lied p. 57 n. 1 en Acquoy, De Kroniek, 38 n. 1.

3) Den 22. September te Bazel.

4) Deze bewering van onzen kroniekschrijver is onjuist, daar paus Eugenius IV Rudolf reeds door een bul van den 6 December 1432 confirmeerde en Zweder tot bisschop van Cesarea in partibus infidelium benoemde. Voor de confirmatie van Rudolf echter was Zweder naar het Concilie van Bazel vertrokken om zijne rechten te bepleiten. De daar vergaderde Kerkvoogden stelden hem in het gelijk tegenover den paus en verklaarden in Januari 1433 de verplaatsing van Zweder naar den zetel van Cesarea als onwettig, zijnde in strijd met de bepalingen van het Concilie van Constanz. Daarom moest Zweder onverwijld in zijne waardigheid hersteld worden. Hiertegen kwam Rudolf in beroep. Zijne gezanten, die in Mei 1433 te Bazel verschenen, verkregen eene herziening van het geschil. Voordat nog eene tweede beslissing werd genomen, overleed Zweder.

5) Johannes van Macon, was reeds den 6 Juni 1432 te Emmerik en den 16 Juni te Utrecht, waar eenige dagen later eene vergadering van de drie Staten van het Beneden-Sticht plaats had. — Vergl. de Hullu, Bijdrage, 32.

6) De opheffing van het interdict, de excommunicatie en suspensie gelastte Johannes de Macon door een brief van den 12. Juli 1432.

dum ad loca sua [1]), quidam circa Assumptionem Marie [2]), alii circa Michaelis [3]). Cum ergo fratres nostri, jam pace facta, Suollis redirent, anno scilicet xxxii°, ceperunt iterum redintegrare numerum fratrum domus nostre, qui tunc fuerunt: dominus Hubertus Helmont [4]), dominus Gerhardus Vollenhoe [5]), [fol. 24r] Aernt ten Broechusen [6]), Gheert Brant, layci [7]). Henricus Calker [8]), Hubertus Eden [9]), Petrus Goch [10]), Johannes Calker [11]), Godfridus Kempis [12]), Albertus Kalker [13]), Albertus Griet [14]), Wilhelmus Groenighen [15]), Tilmannus Honf [16]), Henricus Novimagii [17]), Henricus Herxen [18]). Isti sequentes, puto, postea accepti: Johannes Wesalie [19]), Franco Nove Ecclesie [20]), Wilhelmus Rees [21]). De hiis singulis aliquod jam dicamus.

§ 2. *De domino Huberto Helmont, fratre nostro.* — Dominus Hubertus Helmont fuit multum excellens collationator; puto, post interdictum fuit missus ad alium locum, sed ad quem et quando, ignoro [22]).

---

1) Dit verlof verkregen de kloosterlingen op de vergadering te Vianen, die in de eerste dagen van Juli 1432 plaats had. — Vergl. Chron. Mont. S. Agnetis, Cap. XXIII p. 60 v.; De Hullu, Bijdrage, 84 n. 2.

2) 15 Augustus.

3) 29 September.

4) Zie beneden noot 22.

5) Vergl. p. 94 § 2.

6) Vergl. p. 32, 33, 43, 96.

7) Vergl. p. 67.

8) Vergl. p. 97.

9) Vergl. p. 97.

10) Vergl. p. 98 § 2.

11) Vergl. p. 98 § 3.

12) Vergl. p. 99.

13) Vergl. p. 120 vv.

14) Vergl. p. 71 § 7 en 101.

15) Vergl. p. 101.

16) Vergl. p. 103.

17) Vergl. p. 104.

18) Vergl. Cap. LVIII.

19) Vergl. Cap. XLVI.

20) Den 11. Augustus 1436 doen afstand van hunne goederen Frank Gruter van Nykerk, Jacob Klaasen van Enkhuizen, Christiaan Hendriksen van Hasselt. — Vergl. Arch. v. h. Aartsb. Utrecht, V, 101.

21) Vergl. p. 119.

22) Over hem vinden wij in HS. D. p. 8 het volgende: „Tandem pre-

XXXVI. De Lumma, matre domini et fratris nostri Gerardi de Vollenhoe, devota.

§ 1. Dominus Gerardus Vollenhoe [1]) habuit matrem devotam et piam valde, que filium suum strennue ab infantia custodivit et ad omnem pietatem instruxit. Dum ergo Gerardus a scolis ad domum nostram receptus esset, qui in omni innocentia educatus fuerat, venit mater ejus Lumma de Vollenhoe, vidua, dans omnia bona sua domui nostre. Unde et comparavit domum ad Blimerct [2]), que nunc est Melthuys, ubi per rotulam, in muro nostro factam, sumptum a nobis recepit, quia in sororem a nobis accepta fuit. Ipsa enim in habitu spiritualium sororum vitam devotissimam egit et habuit semper unam virginem juvenem in simili habitu, que ei et nobis ministravit in parando et consuendo vestes lineas, quam eciam ipsa devotissime instituebat ad vitam spiritualem, donec eam commendaret alicui domui religiose. Nam plures successu temporis, quia diu vixit, sic perduxit ad domos spirituales, tuncque aliam reassumere curavit, quam simili modo instruxit Hec ergo devotissima mater Lumma, soror domus nostre, solet eciam hospitare matres et alias feminas visi-

---

misso disturbio jam sopito ac pace reddita per reconciliationem ecclesie, venerabilis dominus Tricus (Theodericus de Herxen) premissus ad propria regreditur, derelictis Doesborch, pro continuenda domo per eum inchoata, domino Gerhardo Rees, rectore, domino Huberto Helmont, domino Aelberto Gryt, presbyteris, ac aliis quampluribus fratribus. Dominus Hubertus factus est rector fratrum in Delft et dominus Aelbertus Gryt, minister Fratrum de tertia regula in Vollenhoe."

1) HS B. 100v. „Cum ergo fratres, pace jam reddita redirent ad domum suam Zwollis anno Mccccxxxii ceperunt reintegrare numerum fratrum suorum, quorum unus fuit dominus Gherardus Vollenhoe, qui habuit matrem valde devotam et piam, que filium suum strennue ab infancia custodivit et ad omnem pietatem instruxit. Dum ergo Gherardus in domo Zwollis receptus esset, mater ejus de Vollenhoe, vidua, venit et dedit bona sua domui fratrum, et per rotulam in muro domus fratrum factam, sumptum ab ipsis fratribus habuit, quia in sororem domus fratrum accepta. Ipsa enim in habitu spiritualium sororum devotissimam vitam egit et fratribus ministravit in parando et consuendo vestes lineas. Ipse enim solebat dicere: „Proicite michi aliquando unum Ave Maria per murum."

2) Zie Plattegrond N°. 17.

tantes fratres domus nostre. Ipsa dicere solebat aliquando, dum nostrorum aliquis ei loqueretur: „Custodite omnino puerum Gerardum," sic appellans filium suum, eciam jam senem. Item: „Proicite michi per murum [fol. 24v] aliquando unum Ave Maria." Hec cum jam propter senium nequiret regere domum suam, commisimus eam sororibus sancte Gertrudis [1]), ubi aliquantulum supervivens, tandem feliciter obdormivit in Domino die Natalis Domini [2]).

§ 2. *De domino Gerhardo Vullenho, fratre nostro.* — Porro Gerardus [3]) filius suus, quemadmodum pater noster dominus Albertus [4]) de eo scribit, „devotus et dilectus frater fuit a principio usque in finem mortis sue. Nam a puero usque in senium conversatus in omni innocentia et pietate, factus fuit speculum humilitatis et obedientie, siquidem valde simpliciter se tenuit in omni more suo, plene subditus et obediens, quem pater noster dominus Theodericus multum exercitavit et probavit. Et si quandoque aliquis ei dixisset, quare id faceret? ipse solum hoc respondit: „„Pater dixit, non aliud queras."" Etsi nonnunquam aliquam tristiciam, vel fantasiam, seu temptationem sentiret, secundum morem omnium, qui legitime certant in spirituali vita, ipse accedebat humiliter ad dominum Theodericum patrem, qui noscens suam fidelem obedientiam, aliquando pro verbis consolatoriis, *dedit ei* [5]) solum disciplinam cum virga et sic demittens eum per hoc consolatum et a tristicia recreatum. Ipse omni tempore valde fidelis erat in opere manuum, bonus scriptor

---

1) Vergl. p. 16 n. 4.

2) 25 December.

3) Albertus van Calcar, de derde Rector van het Fraterhuis, gekozen 24 April 1457, gestorven 4 Mei 1482. — Vergl. p. 120.

4) HS. B. fol. 100v. „Gherardus ergo devotus et dilectus frater fuit a principio usque ad mortem conversatus in omni innocencia et pietate et factus speculum humilitatis et obediencie. Nam valde simpliciter se tenuit in omni more suo, et pater dominus Theodericus multum eum exercitavit et probavit, et quodcumque verbum pater dixit tamquam evangelium servavit, et si aliquando alius dixisset: „Quare hoc?" ipse solum respondit: „„„Pater dixit, pater dixit, non amplius queras."" — Het vervolg van dit Cap. heeft verder geene belangrijke afwijkingen van onze Kroniek tot aan: „In incessu." Vergl. p. 95 n. 4.

5) Correctuur op den kant van de hand des voltooiers.

et continuus in opere. Solent de eo fratres dicere, quod carruca non possent vehi libri, quos scripsit ipse. Postquam ergo senuit et vix per berillum videre poterat, ut pennam temperaret, tamen non cessabat ab opere [1]) scribendi, ita quod [2]) ex longo usu scribendi, dum extenderet [3]) manus, digiti sui componebantur ultro, quasi haberet pennam ad usum scribendi. Ipse fuit quietus more suo, quamvis expeditus multum in opere, sicut didicit a patre nostro, qui hoc ipsum docere solebat. Sed et parum loquens erat et quod loquebatur fuit amabile, notabile et edificatorium et jocundum. Longo tempore librarius fuit sollicitus usque ad mortem, ut fratres haberent requisita ad opus suum. Et in talibus omnibus obsequiosus et dulcis erat, simplex in emendo et vendendo. In incessu suo [4]) et apparatu humilis, verecundus, maturus velut ymago bonitatis, columbinus in oculis, quasi Spiritus Sanctus luceret ex eo. Ipse, sicut verus [fol. 25r] obediens et strennuus, omnia domus et celle exercicia stricte servabat in tempore suo. Tempestive ad omnia sequebatur campanam, sicut in surgendo, ita in dormiendo. De sero *nona* [5]) signata, mox cingulum solvit et se ad quietem disposuit. Ipse longo tempore habuit commissionem de domo Kadeneters, que nunc est Gertrudus [6]), audiendo confessiones [7]) earum et collacionando eis et cetera. Ipse ergo jam longevus, tempore pestilentie eciam videbatur tactus peste juxta desiderium suum, quo petiit se jam resolvi, sed pro tempore illo non moriebatur et aliquantulum convaluit.

---

1) Delprat, Archief, VI 288.

2) Overijss. Almanak p. 94 leest: itaque.

3) Overijss. Alm. l. c. leest: intenderet.

4) HS. B. 101r. „In incessu et apparatu suo fuit verecundus et humilis, maturus quasi ymago bonitatis, columbinus in oculis et bone consuetudinis, diligens custos, qui statim media signata solvit cingulum, disponens se ad quietem. Tandem plenus bonis operibus in die Eulalie Virginis quievit in Domino et cetera, et sepultus in Wyndesem cum aliis fratibus". — Over Gerrit van Vollenhove vergl. Acquoy, Windesheim, I, 216 n. 2.

5) Correctuur in den tekst als boven.

6) Vergl. p. 16 n. 4.

7) Vergl. p. 20 n. 3, 45 § 7.

Verum incipiente Adventu Domini, iterum in lectum decidit et se ad mortem disposuit; inde die Eulalie Virginis [1]) requievit in Domino. Sepultus in Windesim cum aliis fratribus nostris.

XXXVII. De Arnoldo de Broechusen, fratre nostro.

§ 1. Arnoldus de Broeckhusen [2]), frater noster laicus, fuit vir fortis corpore et procere stature et magnarum virtutum, in anima bene exercitatus et in scripturis satis eruditus, quantum ad laicum spectat. Nam nobiscum manens post labores graves primo in Hulsberghen [3]), deinde in Albergen [4]), sedit in sede sua scribendo libros teutonicales, et habens accessum devotorum laicorum, quibus more sacerdotum et clericorum nostrorum monita salutis dabat. Postea senio fessus et caligantibus oculis ineptus factus ad opus scripture, solebat habere curam de clusa [5]) et pomerio [6]) nostro et ibi texere sportellas [7]). Cumque non bene posset pre senio et debilitate amplius ad clusam ire,

---

1) Gerrit van Vollenhoven moet na 1457 gestorven zijn: immers de Voecht noemt hem op de eerste plaats in de lijst der broeders (vergl. p. 116), die den tweeden Rector van het huis, Dirk van Herxen († 21 Maart 1457) overleefden. De Voecht stelt hem echter op de eerste plaats in deze lijst om daarmede te kennen te geven, dat Gerrit toen het oudste lid van het Fraterhuis was. Volgens Thomas a Kempis, Chron. Mont. S. Agnetis, 117 werd Overijssel in 1458 op nieuw door de pest geteisterd. Uit bovenstaande woorden der Kroniek nu blijkt duidelijk, dat Gerrit eveneens door de pest werd aangetast; doch de ziekte had geen doodelijken afloop. Korten tijd daarna, in het begin van den Advent, werd hij op nieuw ziek en den 10. December overleed hij. Allerwaarschijnlijkst stierf hij dus den 10. December 1458.

2) Vergl. p. 32, 33, 43, 92.

3) Vergl. p. 32.

4) Vergl. p. 33.

5) De kluis der broeders was gelegen te Schelre, gelijk blijkt uit het opschrift der koopacte van 1398 „op sunte Peter ende sunte Paulus avond twier Apostelen" (28 Juni). „Littera de campo nostra juxta Boldenberch, de clusa nostra." Vergl. Bijlage VI.

6) Zie hierover Bijlage VIII.

7) Diefenbach, Glossar. sportella = sportulla = cleyne korff, kleyn korfs.

adhuc tamen in brachiis potens, solebat solus molere synapium, vel simile aliquid agere. Ipse, quamdiu potuit, sequebatur conventum et consuetudines nostras, eundo semper ad refectorium et collacionem hora duodecima et de sero diebus festivis, et laicis faciens ammonitiones bonas. Fuit enim vir profundi sensus et in senio multum speculativus. Semel ergo hyemali tempore, circa vel in Adventu Domini, plateis glacie tectis, dum iret [fol. 25v] ad Domum Puerorum, ut ibidem ad missam ministraret, graviter cecidit, ita ut per se surgere non posset. Delatus ergo cum gerula ad domum, toto cepit corpore infirmari, devote tamen et pacienter valde se habens in infirmitate. Igitur dum sic infirmus jaceret, venit dies qua fratres nostri deberent dicere et audire defectus suos; tunc rogavit me juniorem ibi presentem, ut irem ad fratres nostros et dicere ex parte sui, quod jaceret ibidem et corpore infirmus, et in anima adhuc defectuosus multum, et tamen vellet se libenter emendare, et ut orarent pro eo, quod se melius ad Deum convertere posset. Hic ergo dilectus frater, puto decimus vel undecimus in ordine primorum fratrum, obiit anno Domini M°cccc°, puto LI° vel LII°, in anteprofesto Thome Apostoli [1]).

§ 2. Verum de Gheert Brant, alio laico nostro, supra habitum est. Require [2]).

§ 3. *De domino Henrico Calker, fratre nostro.* Dominus autem Henricus Calker [3]) fuit a patre nostro, domino Theoderico, datus et ordinatus rector sororum tertie regule in Bethleem extra muros Traiectenses [4]), ubi optime rexit toto tempore vite sue, licet in brevi consummatus, ibidem sepultus est.

XXXVIII. De domino et fratre nostro Huberto Eden.

§ 1. Dominus Hubertus Eden [5]), devotus frater domus hujus, tamquam vere humilis et submissus, ordinatus est a

1) 19 December.
2) Vergl. p. 43, 67 v.
3) Vergl. p. 93.
4) Vergl. Van Heussen, Oudheden, II, 163.
5) Vergl. p. 92.

patre nostro ad regimen Nove Domus Sororum in Rossem [1]). Qui fidelis et prudens cum magno labore et sollicitudine promovit domum illam, ita ut notabiliter cresceret, proficeret, augmentaretur in personis, bonis temporalibus et disciplina spirituali. Ipse ita humilis et fidelis fuit in opere pro perfectu suarum, ut ipse frequenter iret minando et regendo equos in arando, tenens una manu breviarium suum, ex quo legebat horas, et alia manu flagellum, quo talia humilia et laboriosa opera facere non despexit vel erubuit. Ita humilis semper permansit, sicuti in domo nostra bene exercitatus fuit. Tempore [fol. 26r] colloquii gaudebat esse cum fratribus nostris magis, quam cum patribus tempore cene, et tunc solebat eis jocunda aliqua et humilia de se referre et similia. Tandem post multos labores ibidem feliciter obiit die Prothi et Iacincti [2]) Martyrum.

§ 2. *De domino Petro Goch, fratre nostro.* Illo tempore fuit frater domus nostre dominus Petrus Goch [3]), qui in adjutorium et promotionem domus in Amersfordiam [4]) missus est et ibidem cum hiis pauperculis post pondus diei et estus requievit in pace.

§ 3. *De domino Johanne Calkar, fratre nostro.* Dominus Johannes Calker [5]), devotus et maturus frater domus nostre, qui longo tempore, scilicet ultra viginti annos habitavit in domo nostra, quietus et obediens et in omnibus exerciciis bene expertus, defuncto domino Gerardo Scadde [6]) in Buscoducis, missus est secundus rector Domus

---

1) Vergl. p. 81 n. 2.

2) 11 September.

3) Vergl. p. 92.

4) Het Fraterhuis te Amersfoort werd in 1395 gesticht. Vergl. Delprat, De Broederschap, 108 vv.; Acquoy, Windesheim, III, 75 v.; H. J. Hartman Jz., Van de Veluwe en uit den Achterhoek, Arnhem 1889, 143—156; W. F. N. van Rootselaar, Amersfoort 777—1580, Amersfoort 1878, I, 449, 451, 457, 461, 463, 477, 480, 486, 487; II, 9, 67, 162, 289, 337, 339; van Rootselaar, Amersfoort, Geschiedkundige Bijzonderheden, 2e Bundel, Amersfoort 1898, 5—23.

5) Vergl. p. 92.

6) Gerhard Scadde † 24 Juli 1435. Vergl. p. 80.

Clericorum ibidem. Qui domum illam bene regens, factus est ibidem optime fame et acceptus et dilectus Deo et hominibus, et augmentavit domum illam in personis et bonis temporalibus, et fratres suos bene instruxit et exercitavit juxta formam, quam apud nos vidit et didicit [1]). Et sic in sancto timore et optima conversatione senescens, plenus dierum migravit ad Dominum die sancte Lucie Virginis [2]). Sepultus ibidem.

XXXIX. De domino et fratre nostro Godfrido Kempis *et primo rectore in Harderwyck* [3]).

Post istum in ordine fratrum fuit dominus Godfridus Kempis [4]), qui devotus et diligens frater domus nostre, et fervens in opere, dum post interdictum et reditum fratrum venerabilis pater noster requirebatur ad incipiendum novam congregationem in Harderwijck [5]), ordinatus

---

1) Vergl. p. 59 n. 3.

2) 13 December. — Johannes van Calkar was nog in 1470 Rector van het Fraterhuis te 's Hertogenbosch, gelijk blijkt uit een brief van Johannes Brugman, dien deze hem uit Nijmegen zond. Deze brief is uitgegeven door A. W. Wijbrands, Eene onuitgegeven sermoen van Johannes Brugman, in het Archief voor Nederlandsche Kerkgeschiedenis, 1885, I, 226. — Over Brugmans laatste levensdagen te Nijmegen vergl. Moll, Johannes Brugman, Amsterdam 1854, II, 224—233.

3) Correctuur op den kant van de hand des voltooiers.

4) Vergl. p. 92. — Men zie ook over hem: Lindeborn, Hist. Episc. Dav. 454; Delprat, Archief, VI, 289, zegt van hem: „Misschien was hij een bloedverwant van Thomas à Kempis." In zijn werk „De Broederschap", 146, noemt Delprat hem, „broeder van Thomas van Kempen." Om welke reden hier het nauwe bloedverwantschap met den grooten asceet van St. Agnietenberg zoo stellig bevestigd wordt, is mij niet gebleken. Hoogst waarschijnlijk bestaat er evenmin bloedverwantschap tusschen Godfriedus van Kempen en Thomas als tusschen den laatste en Gobelinus van Kempen, die door Delprat en andere een jongere broeder van Thomas wordt genoemd. Vergl. ook Acquoy, Windesheim, I, 245.

5) Den 12 Jan. 1441 geven Schepenen en Raad der stad Harderwijk aan Dirk van Herxen en Albert van Calcar een huis en erf, gelegen in de Zevenhuizerstraat, om er een Klerkenhuis te vestigen. Zie acte in het Arch. v. h. Aartsbisd. Utrecht, V, 117. — Bij acte van 20 Jan. 1442 schenken Reint Grauwert en huisvrouw en Aleid, wed. van Daem

est ipse ad regendam domum illam, quam pater noster ibi instituit et fundavit. Primo tamen cum eo in adjutorium suum deputati fuerunt et alii fratres domus nostre, donec ipse pater Godfridus ibi collegisset aliquos juvenes aptos et laycos. Ipse ergo dominus Godfridus diligenter et ferventer cepit domum hanc instituere, ubi multos labores et dolores habuit et sustinuit in promovendo eam, et ad tempus satis profecit. Sed postmodum, multis diffi- [fol. 26v] cultatibus insurgentibus [1]), non potuerunt fratres aliquando ita prospere agere seu augeri in temporalibus et personis sicut in aliis locis. Dum ergo fideliter et cum variis et multis adversitatibus in opere et officio suo dominus Godfridus strennue laborasset, et in bonam admodum disciplinam et habitationem domum suam perduxisset, ipse jam senio fessus et ineptus ad regimen factus, rediit ad domum nostram, ubi humiliter valde et devote nobiscum conversabatur, et quamdiu prevaluit, juvenum audivit confessiones, et missas frequenter devote celebravit. Et semper usque in finem vite sue multas peculiares orationes et devotiones solebat exercere et peragere. Ita ergo humiliter, quiete, et devote, et patienter se habuit in infirmitate sua diuturna et gravi, donec appropinquaret morti. Dum ergo agonisaret, convocati sunt fratres, et inter legendum septem psalmos, quos et ipse nobiscum legit, ut advertere potuimus, dum versum illum in ultimo psalmo haberet in ore, scilicet: „Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam" [2]), spiritum

---

Bertrams hun gezamelijk huis en erf aan het Fraterhuis. Zie het oorspronkelijke stuk in het Archief v. h. Aartsbisd. Utrecht, V, 117. — De voornaamste literatuur over het Fraterhuis te Harderwijk is: Lindeborn, Hist. Episc. Dav. 453; Schrassert, Beschrijving der stad Harderwijk, I. 46, 58; II. 43, 52, 57, 136; Delprat, Broederschap, 145—149; Hirsche, Real-Encyclop. II, 754; Leitsmann, Ueberblick, 25 en 51; H. Bouman, Geschiedenis der voormalige Geldersche Hoogeschool, Utrecht 1844, II, 7, 124, 131; E. Liesegang, Niederrheinisches Städtewesen vornehmlich im Mittelalter, Breslau 1897, 462—466, en de daar aangegevene literatuur.

1) Waarin deze hindernissen en moeilijkheden bestonden, is mij nergens gebleken.

2) Psalm 142, 10.

exalavit, rediens ad Dominum, cui devote tota vita sua servivit, die Alexandri Episcopi [1]), altera videlicet Gertrudis Virginis. Sepultus in Windesim cum fratribus nostris.

XL. De fundatione domus nostre per eum in Groeninghen.

§ 1. Jam in ordine fratrum dominus Albertus [2]) sequeretur, sed de ipso scribendum erit cum ventum fuerit ad electionem ejus in rectorem domus nostre.

§ 2. *De domino Alberto Griet.* — Hunc sequitur dominus Albertus Griet, qui missus fuit in Campo sancti Johannis, ut supra dictum est [3]).

§ 3. *De domino Wilhelmo de Groninghen, primo rectore ibidem et fratre nostro.* — Circa illud tempus pater noster incepit novam domum congregationis clericorum in Groeninghen [4]), cui prefecit dilectum fratrem nostrum dominum Wilhelmum de Groeninghen [5]), qui fuit vir magni ingenii et eloquens multum et optimus collacionator. Ipse, tempore colloquii, pro scolasticis solet facere collacionem satis efficaciter et ferventer. Hic domum illam multis laboribus a sua paupertate aliquantulum relevavit, verum ipse non habuit tantam [fol. 27r] graciam regendi, quantam loquendi, et quia parum supervixit, ipse ibidem mortuus

---

1) 18 Maart.

2) Albert van Calcar, vergl. p. 92, 120 vv.

3) Vergl. p. 71 § 3, 92 n. 22.

4) De ons bekende literatuur over het Fraterhuis te Groningen is: Lindeborn, Hist. Episc. Dav. 116; Paquot, l. c. V, 219; Delprat, De Broederschap, 137—145 en de door hem aangegeven literatuur; Leitsmann, Ueberblick, 25 en 61; Hirsche, Real-Encycl., II, 754; H. O. Feith, Het klerkenhuis en het fraterhuis te Groningen, in de Bijdragen gesch. Gron., VI, 1869; E. J. Diest Lorgion, Bijdrage tot de geschiedenis van het Fraterhuis te Groningen, Gron. Volks-Alm. 1851. 105. — Voor de bronnen zie H. O. Feith, Register van het archief van Groningen, VIe deel, Groningen 1858, p. 131 in voce: Fratres.

5) Vergl. p. 92 — Delprat, Archief, 289: „Primus rector ibi et frater noster a patre nostro missus fuit Wilhelmus de Groninghen. Reliquit moriens domum satis bene inchoatam, sed minus provisam."

est et sepultus. Reliquit autem domum satis bene inchoatam, sed minus provisam.

§ 3. *De domino Adolpho Dockem, secundo rectore in Groninghen et fratre in Hadderwyck.* — Idcirco venerabilis pater noster, eo defuncto, providit fratribus de bono et devoto viro domino Adolpho, de Dockem natum (sic), protunc rectorem sororum in Nyekerke, fratrem vero Clericorum Domus in Herderwyck. Hic Adolphus totus fervens et devotus, libenter paupertatem amplectens, suis magnis laboribus et optimo regimine suo promovit domum illam, ut in omnibus bene institueretur in temporalibus et in personis. Tandem ibi ipse in magno fer[vo]re spiritus, cursum suum feliciter consummavit, sepultus ibidem.

§ 4. Huic successit [1]) devotus frater domus nostre, dictus Johannes Monasterii [2]) credo, qui primum valde bene rexit domum illam, sicut apud nos optime institutus erat et innocenter et graciose conversatus. Sed quia postea desipuit, suum caput sequendo, rescissus a nostris; nam Johannitis in Frisia [3]) se sociavit, spe reformandi eos, sed

---

1) Delprat, Archief VI, 289 leest: „Mortuo (scil. Adolpho Dockem) successit Johannes, Monasterii credo; primum valde bene rexit, sed qui postea desipuit, suum caput sequendo, rescissus a n̄ris. In Frisia Johannes se sociavit spe reformandi sed frustra, neque enim successum, nec finem bonum res sua habuit." (Sic.)

2) „Johannes filius Hermanni Hoetwelker de Monasterio en Johannes Knobel de Coesveldia" deden bij acte d. 10 Nov. 1449 afstand van hunne goederen ten behoeve van het Fraterhuis te Zwolle. Vergl. Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht, V, 123. — Delprat, Archief, VI, 289, vermoedt in hem den regulieren kannunik Johannes Lap (Delprat schrijft Lop), die in 1425 door het Windesheimsch Kapittel werd uitgezonden, om het klooster Lunekerke in Friesland te hervormen. Afgezien daarvan dat Delprat de Windesheimers en de Fraterheeren met elkaar verwisselt (en dit overkomt hem meermalen) kennen wij uit het Chron. Mont. St. Agnetis, p. 36, de geboorteplaats van Johannes Lap, want Thomas à Kempis noemt hem op de aangehaalde plaats: „Frater Johannes Lap de Neerden oppido Hollandiae." Vergl. ook Busch, Liber de Reform. Monasteriorum 403 v.

3) In de tegenwoordige provincie Friesland hadden de Johanniterridders twee kloosters, namelijk het „Hospitaal" bij Sneek en het klooster „Wijngaard des Heeren" te Pingjum. In 1509 werd dit laatste convent naar Bolswaard overgebracht en is meer bekend onder den naam van

frustra, neque enim successum, nec finem *bonum* [1]) res sua habuit. Verum hoc commemorare hic dignum puto, quod versificator dicit: „Bene qui latuit, bene vixit.”

§ 5. *De domino Tilmanno Honf, fratre nostro.* — Hunc in ordine fratrum sequitur Tilmannus Honf [2]), qui fuit apud nos fervens et devotus frater et fidelis in operibus humilitatis et obedientie et bene exercitatus, sed quia incidit in aliquam infirmitatem corporalem, ut non posset edificatorie, sicut ceteri, exercicia domus nostre continuare vel perficere, idcirco expetitus a domino Jacobo, rectore domus monialium in Harderwijck [3]), datus fuit eidem in socium, cum quo valde virtuose usque ad finem vite conversatus fuit, perficiens eciam ibidem exercicia domus nostre pro posse in humiliationibus et opere scripture, et studio, et meditationibus, et obedientia rectoris nostri et sui ibidem. Ipse fratribus nostris fuit valde jocundus et amicabilis, et cum Suollis veniret, *quamvis* [4]) raro, tunc fratres nostri solent ipsum humiliare, eo quod satis esset corpulentus et [fol. 27v] bonos dies haberet et cetera. Ipse hoc graciose accepit et seipsum bene humilians, juniores fratres scivit dulciter humiliare et ammonere de mortificatione viciorum et abnegatione proprie voluntatis. Cum

---

de „Proosdij op 't Zand.” Vergl. het Bijvoegsel der Leeuwarder Courant van Zondag 7 Juli 1872. Over de Johanniter Commandery te Oosterwierum te Heveskes, ten zuiden van Appingedam, zie het opstel van Mr. J. A. Feith, „Eene goede vondst” in het Nederlandsch Archievenblad, 1897—1898, 4 Aflev. p. 118.

1) In den tekst staat „honorum”, maar dit woord is doorgehaald en door den voltooier van het HS. op den rand in „bonum” veranderd.

2) Vergl. p. 92.

3) In Harderwijk waren drie nonnenkloosters. Het eerste was dat der „grijze zusters” van den regel van den H. Franciscus strenge observancie. Het tweede werd door de reguliere kanunnikessen bewoond en stond onder het klooster Windesheim. Het derde klooster, St. Catharina genaamd, werd door zusters van den derden regel van den H. Franciscus bewoond. De twee laatste kloosters werden van uit Hulsbergen van biechtvaders voorzien. Als biechtvaders van die beide gestichten staan bekend, Jacobus Wolf en Gerardus van Weesp, beiden uit het Fraterhuis te Hulsbergen; Van Heussen, Oudheden, VI, 673.

4) Correctuur in den tekst van de hand des voltooiers.

vero aliquis vel aliqui nostrorum venissent in Harderwijck, apud ipsum hospitari solemus, et tunc hilariter valde excipiebat nos et optime tractabat, et si contingebat ipsum solum domi esse, solebat dicere: „Jam oportet nos habere patriotam meum," per hunc intelligens vinum, et sic in sincera caritate et bona devotione consummavit ibi dies suos et sepultus.

§ 6. *De domino Henrico Novimagii, fratre nostro.* — Post hunc fuit frater Henricus Novimagii [1]), qui apud nos multe fuit devotionis, sed quia tenere erat complexionis, fuit datus domino Nycolao [2]) in Oen [3]) in adjutorium. Cum quo et ipse devote peregit dies suos in bona pace et devotione, defunctus ibidem, et ex multa angusta et scrupulosa conscientia, aliquando tanquam aurum bene purgatus, transivit ad Dominum.

§ 7. Jam in ordine fratrum sequitur dominus Henricus Herxen [4]), de quo aliqua signabimus postquam de obitu domini Theoderici et regimine et obitu domini Alberti Kalker dixerimus, nam hos et ipse in rectoratu domus nostre quartus secutus est [5]).

XLI. De multis adversitatibus insurgentibus contra eum, quas evicit [6]).

Cum ergo venerabilis pater noster dominus Theodericus jam inchoasset et fundasset domum congregationis in Doesborch [7]), in Buscoducis [8]), in Harderwijck [9]), in Groeninghen [10]), et eis pro posse in personis et bonis tem-

1) Vergl. p. 92.
2) Vergl. p. 88 § 2.
3) Vergl. p. 89.
4) Vergl. p. 92, 116 en Cap. LVIII.
5) Vergl. p. 99, 101.
6) Dit kapittel is op eenige onbeduidende afwijkingen na, die wij, ook voor de volgende kapittels, onder letter B aangeven, op fol. 100v—101r van HS. B. te vinden.
7) Vergl. p. 56, 84 n. 8.
8) Vergl. p. 78.
9) B. „Herderwyck." Vergl. p. 99.
10) B. „Groninghen." Vergl. p. 101.

poralibus competenter providisset, sororum pariter domos multas incepisset precipue Witenhuys [1]), Ten Orthen [2]), To Rossem [3]) et aliis multis locis, quibus magnum laborem eos (sic) instituendo, visitando, informando, protegendo ab emulis inpendit. Insuper preter has domos, ut supra dictum est, tanquam omnium devotorum generalis pater, omnes respiciebat vel visitabat, vel *ad eos* [4]) scribebat et ipsi ad eum recursum pro consilio et auxilio habe- [fol. 28r] bant. Dum ergo in hiis pro salute animarum diu multumque laborasset, interea inimicus humani generis talia opera bona et studia sancta moliebatur impedire, et homines corrupte mentis ad hoc instigare, ne commune bonum per eum intentum ad effectum et profectum perduceretur. Nam tempore suo [5]) fuit in Groeninghen terminarius [6]) quidam de ordine Predicatorum [7]) et vaga vita, qui publice contra statum nostrum predicavit. *Et quia videbatur peritus in jure canonico composuit librum contra statum nostrum* [8]). Quod ut devoti quique et fautores

---

1) B. „Wytenhuis." Vergl. p. 46 n. 2.

2) B. „Ten Oirten etc." Vergl. p. 80.

3) Vergl. p. 81 n. 2.

4) Correctuur op den kant van de hand des voltooiers.

5) Delprat, Archief, 290, leest: „Eo tempore; fuit in Groeninghen emissarius quidam." — De Voecht is in zijn tijdsopgave niet nauwkeurig. Uit de inleiding zou men het gevolg moeten trekken, dat het vijandig optreden van Grabow plaats greep na de stichting van bovengenoemde Fraterhuizen, — dus na het jaar 1425. Grabow's stellingen werden echter reeds den 31 Mei 1419 te Florence veroordeeld.

6) Du Cange (in voce): „Terminarii apud Ordines Mendicantes dicuntur, qui habendis per agros cuique conventui addictos concionibus destinantur. Habent enim singuli Ordinum istorum Conventus descriptos circumjecti territorii pagos, intra quos duntaxat eleemosynas colligere liceat."

7) Over Mattheus Grabow, lector van het Dominikanerklooster te Groningen, vergl. Paul Fredericq, Corpus documentorum Inquisitionis haereticae pravitatis Neerlandicae, Gent en 's Gravenhage 1896, II, 216—229, 397—411, en de daar aangegevene literatuur; Paul Fredericq, Geschiedenis der Inquisitie in de Nederlanden, Gent en 's Gravenh. 1897, I, 156 v., en mijne Schule von Zwolle, 64 n. 2.

8) Correctuur op den kant van de hand des voltooiers. — HS. B. 102r. „Composuit libellum ex quo voluit improbare et annichilare statum fratrum." — Zeer waarschijnlijk heeft de voltooier van het

nostri [1]) comparerunt, studuerunt per interpositas personas habere librum illum et mittere patri nostro, ut subito exscriberetur et remitteretur eis. Pater ergo [2]) resolvit librum et unicuique fratrum dans partem aliquam, ita disposuit, ut in una nocte exscriberetur liber totus, quem die altera religans, remisit ei, qui miserat nobis [3]). Sic ergo ex habito et perlecto libro pater noster ostendere statim curavit legisperitis et doctis viris errores ejus. Nam invenerunt in eo articulos multos erroneos et hereticales et librum totum scandalosum et dignum, ut igni traderetur cum autore suo, si pertinax maneret in eo. Procuratum est igitur, ut citaretur ad episcopum Traiectensem, ubi convictus, apellavit ad curiam Coloniensem [4]) puto, deinde ad dominum papam. Unde factum est, ut concilio convocato [5]) in presentia doctorum et cardinalium,

---

HS. de berichten van Joh. Busch, Chron. Wind. of de berichten van Dier van Muiden geraadpleegd. Verg. de Inleiding.

1) B. „Fratrum."

2) B. „Dominus ergo Theodericus." — Hetzelfde wordt ook aangaande den Deventerschen Rector Godfried van Meurs verhaald. Chron. Wind., 172; Delprat, de Broederschap, 54. Vergl. ook de Inleiding.

3) B. „Altera vero die religans librum remisit ad eum, ad quem missus occulte fuerat." — Volgens Grube, Chron. Wind. p. 172 noot 1, is het geschrift van Grabow te vinden op de Bibliotheek te Weenen: Cod. lat. Wien No. 4257 (Theol. 294), fol. 261b vv. Door de onderzoekingen van Dr. Hermann Keussen (Mittheilungen aus dem Stadtarchiv von Köln, XIII, 93—94) is het gebleken, dat het handschrift van Weenen niets anders bevat, dan veertien stellingen getrokken uit Grabows schrift, met den titel: „Sequuntur conclusiones extracte de libris fratris Mathei Graben ordinis praedicatorum contra praemissa scribentis satis scandalose, licet ex loyca quedam ex eis defendi possint."

2) B. „Sed coram eo convictus appellavit ad curiam Coloniensem, deinde ad papam." — Tot nu toe is geen enkel bewijs gevonden, dat Grabow aan het hof van Keulen geappelleerd heeft, en daar de Voecht deze gebeurtenis niet positief bevestigt, mogen wij er weinig geloof aan hechten, vooral daar het uit het volgende blijkt, dat de Voecht voor het nederschrijven de zaak Grabow niet nauwkeurig bestudeerd heeft.

3) Het concilie van Constanz. — Als verdedigers der broeders op dit concilie werden afgevaardigd, Johannes Vos van Heusden, prior van Windesheim, Johannes Wael, prior van het Bethlehemsklooster te Zwolle, Hendrik van Ahuys en de kannunik Everard Swaen uit Oldenzaal.

vicepape, judicatum sit librum hunc igni tradendum et auctorem [1]), nisi abjuraret et revocaret [2]), sicut de illo plenius scripta habemus [3]). Alio tempore fuit et Suollis quidam terminarius de ordine Augustinensium [4]), qui et ipse multa conatus fuit in ambone dicere [5]) contra fratres nostros et statum nostrum, unde [6]) fratres nostri sustinuerunt opprobria et indignationes secularium hominum. Aliqui [7]) tamen Deum timentes et devoti non crediderunt ei nec adverterunt verba illa irrationabilia et risu digna, vel acriter corrigenda. In hiis et similibus pater noster sepe tribulatus et ustus est juxta illud [8]) Apostoli: „Quis scandalizatur et ego non [fol. 28v] uror" [9]). Unde dicere poterat illud [10]) Psalmiste: „Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me" [11]).

Dezen troffen aldaar den gevolmachtigden van bisschop Frederik van Blankenheim, den lateren pastoor van Deventer, Wilhelm van Lochem, die volgens de getuigenis van Busch een der hevigste tegenstanders van Grabow was. Chron. Wind. 173; Delprat, de Broederschap, 55 v. — De beschuldigingen, die Grabow te Constanz schriftelijk inleverde, vindt men in Gersons Op. omn. ed. Du Pin, I, p. 468 vv. en in v. d. Hardt, Magnum oecum. Constant. concil., Frankfurt 1697 t. III, VIII, f. 107.

1) De veroordeeling van Grabow had niet op het concilie van Constanz plaats, maar te Florence door den kardinaal Antonius van Aquileja. De acte van veroordeeling is uitgegeven door H. Keussen, Der Dominikaner Matthäus Grabow und die Brüder vom gemeinsamen Leben, in de Mittheilungen aus dem Stadtarchiv von Köln, XIII, 33—47, en overgenomen door P. Fredericq in het Corpus docum. Inquis. Ned., II, 397—411.

2) De acte van abjuratie en van revocatie, door Grabow geteekend, zie men bij v. d. Hardt, l. c. en P. Fredericq, Corpus docum. Inquis. Ned., II, 226.

3) B. „sicut in alio loco plenius legitur."

4) Mijne onderzoekingen omtrent dezen monnik bleven tot nu toe vruchteloos. Om hem met den beruchten monnik Bartholomaeus van Dordrecht, die ten tijde van Gerrit de Groote zijne ketterijen te Zwolle verkondigde, en die als een losbol bekend stond, te identificeeren, gelijk Delprat dit doet (Archief, VI, 290), schijnt mij te gewaagd.

5) B. „et predicare."

6) B. „quapropter."

7) B. „quamvis aliqui Deum timentes."

8) B. „verbum."

9) 2 Cor. 11, 29.

10) B. „verbum."

11) Psalm 68, 10.

XLII. De domino Liefardo, fratre nostro, qui molestus fuit domino Theoderico.

Preterea fuit suo tempore quidam confessor et rector sororum Ter Kinderhuys, qui et respectum habebat super domum Kaneteres et Ter Maet, de domo [1]) nostra ibi positus, nomine Liefardus, de quo et supra [2]). Is paulatim in laxam, ne dicam carnalem vitam devolutus, incepit infamis et multis scandalosus fieri, qui non recipiens correptiones patris nostri, processit in pejus. Et quia Suollensis intraneus erat et cognatos divites habebat, non poterat eum pater noster [3]) faciliter a rectoratu amovere, unde valde dolebat et tabescebat ipse et tota domus nostra. Verum Domino Deo non sustinente suos diutius in tanta tribulatione manere, factum est, ut malum regimen et carnalis vita ipsius adeo publicaretur, ut deveniret fama talis ad episcopum Traiectensem. Quapropter ab officiali citatus, reclusus est Traiecti in arta custodia; et ita sorores ab eo absolute sunt, sed nos nequaquam a confusione liberati [4]). Nam et ante istud tempus, dum prefatus indignus rector non ita publice esset diffamatus, contigit, quod curatus [5]) Suollensis cum capitulo Daven-

---

1) B. „que sunt de domo in Zwollis ibidem positus."

2) Vergl. p. 19 n. 1, 20 n. 1, 21 n. 6.

3) B. „dominus Theodericus non potuit eum adhuc a rectoratu amovere et repellere."

4) Het geschil met Lifardus kan niet voor het jaar 1449 vallen, want „des dinsdages nae onser Lieve Vrouwen dag Conceptionis" (9 December) van het genoemde jaar onderteekenen „Heer Derrick van Herxen unde Heer Lieffert Priestere ende Biechtvaders der susteren (van het convent van S. Caecilia ter Kinderhuis) voor hem en oeren nacomelingen Biechtvaders" der Baghynenhuisen te Zwolle een overeenkomst tusschen den Raad en de Begynen over het recht van erven. Van Hattum V, i 230—237.

5) Volgens van Hattum, l. c. V, i, 120, waren ten tijde van Dirk van Herxen achtereenvolgens pastoor der parochiekerk St. Michiel: Hendrik van Compostelle van 1399—1422, Jan Monnik van 1422—1439 en Theodericus Henso van 1439—1460. Daar nu het geschil met Lifardus na de terugkomst der broeders uit Doesburg en tegen het einde van het leven van Dirk van Herxen plaats had, zoo kunnen wij met zekerheid

triensi multum vexarent domos sororum, volentes et cogentes, ut diebus festivis omnes ecclesiam parochialem visitarent divina auditure, et quod non prohiberentur sorores confiteri capellanis, cui vellent, et similia. Propter quod et pater noster multum doluit, dum non potuit audienciam habere apud curatum vel capitulum, et talia concedere sororibus vergeret in magnum eis periculum dissolutionis et vagacitatis. Cum ergo pater noster, ut verus pastor ovium, illis se opponeret, ventum est ad placitationem in curia Coloniensi. Sed quia curatus et predictus pravus rector sororum favebant parti capituli et

---

aannemen, dat de strijdzuchtige pastoor niemand anders was, dan Theodericus Henso. — H.S. B. 103r. „Quam ob causam contigit, quod curatus Zuollensis cum capitulo Daventriensi multum vexaret domus sororum, volens et cogens prout diebus festis omnes visitarent ecclesiam et ibi divina audirent et confiterentur alicui de capellanis, cui vellent. Propter quod venerabilis pater dominus Theodericus multum doluit et quod nullam protunc haberet audienciam apud curatum aut capitulum, quia talia concedere sororibus esset in magnam dissolucionem et periculum sororibus [fol. 103v]. Dum ergo dominus Theodericus, tamquam verus pastor ovium, opponeret se illi et tandem placitatione habita in curia Coloniensi, et eadem amissa, curatus predictus malignabatur contra dominum Theodericum causa sororum in tantum, ut procuraret apud capitulum et officialem Daventriensem, ut sententiam excommunicacionis contra eum ferrent et demandarent patrem Zwollensem et totam domum congregacionis, tamquam domesticos ejus, sententia excommunicationis innodatos. Quidem curatus utpote qui hoc procuraverat non statim publicavit et prohibuit dominum Theodericum interesse divinis, sed improvise. Dum idem pater nesciret, hoc mandatum procuratum, et die quodam festo esset in choro, curatus promulgavit, et cessaverunt a divinis, et fit populus, qui tunc multus aderat in ecclesia, attonitus, omnibus admirantibus, quid hoc esset, quod non cantarent. Statim fit rumor per ecclesiam, quod propter dominum Theodericum jam excommunicatum cessarent. Unde populus indignatus, dum humiliter pater Theodericus, quamvis injuste et falsa machinacione excommunicatus, cederet et exiret ecclesiam cum magna confusione, magnis vocibus post tergum ejus clamabat: „Proicite Baccardum in aquam, proicite Baccardum in aquam." Postea idem curatus prohibuit, ut juvenes non confiterentur sacerdotibus domus fratrum. Has igitur et hujusmodi calumpnias venerabilis pater sepe pacienter sustinuit, sicut omnes qui volunt pie in Christo Ihesu vivere, habent persecuciones pati et precipue quos comedit zelus domus Dei habent multa contraria sepe a [fol. 104r] malignantibus et emulis pati."

ipsi canonici eciam Daventrienses non parvo fa- [fol. 29r] vore suffulti erant Colonie propter dona et alia media, ipsi obtinuerunt placitationem contra patrem nostrum ex parte sororum. Tempore intermedio, puto ante placitationem, curatus malignabatur contra patrem nostrum causa sororum in tantum, ut procuraret apud capitulum et officialem Daventriensem, ut excommunicationis contra eum sententiam ferrent et demandarent Suollensibus patrem nostrum et domum nostram, tamquam domesticos ejus, sententia excommunicationis innodatos. Quod curatus, utpote qui hoc procuraverat, non statim publicavit, *nec*[1]) prohibuit eum interesse divinis, sed improvise hoc agere voluit, ut dum nesciret pater noster hoc mandatum procuratum et ipse die festo esset in choro [2]), tunc promulgavit. Et cessaverunt a divinis et fit populus multus, qui erat in ecclesia, attonitus ammirantibus omnibus, quid cause esset, quod non cantaretur, fit rumor per ecclesiam, quod propter patrem nostrum fieret [3]) cessatio, utpote qui esset excommunicatus et adesset. Unde populus indignatus contra eum vociferabatur, ipse vero injuste et falsa machinatione excommunicatus, cessit et exivit ecclesiam cum magna confusione; clamantibus quibusdam malignis et vanis post tergum ejus: „Proicite Baghardum in aquam.” Semel idem curatus prohibuit, quamvis juste non potuit, ne juvenes scolares in Domo Vicina confiterentur sacerdotibus domus nostre [4]). Item alio tempore idem curatus noluit

---

1) In den tekst is „et” door den voltooier der HS. doorgehaald en door een er boven geschreven „nec” vervangen.

2) Dirk van Herxen was in de hoogmis aanwezig, omdat hij „vast vicaris” van St. Michiel was.

3) „Nostrum fieret” staat twee maal in den tekst. Het tweede „nostrum” is doorgehaald maar het tweede „fieret” niet.

4) De stadspastoor Hendrik van Compostelle stond bij acte, gedagteekend 20 Dec. 1418, den Broeders het recht toe om biecht te kunnen hooren van de klerken, hunne huisgenooten en scholieren, mits deze cens in het jaar bij den pastoor kwamen biechten. Alsmede mochten zij krachtens deze acte op zon- en feestdagen, wanneer in de parochiekerk niet gepreekt werd, in het publiek godsdienstige toespraken houden. Ook werd hun toegestaan de hl. communie aan de zieken hunner vergadering uit te reiken. Deze acte werd bekrachtigd den 7 Jan. 1419

deferri sacramentum, sicut moris est sexta feria [1]) ante Jacobi Apostoli Suollis fieri; quasi propter nos hec processio intermitteretur, ad confusionem nostram, ut populus eo amplius indignaretur nobis. Nos autem nullam causam habentes, nisi quia pater noster pro disciplina et salute sororum opposuit se contra malignantes, ergo has et huiusmodi calumpnias venerabilis pater noster et domus nostra cum eo sepius sustinuit, sicut omnes, qui pie vivere volunt in Christo Jhesu habent persecutiones pati [fol. 29v] et precipue quos comedit zelus domus Dei [2]) habent multa contraria sepe a malignantibus et emulis pati.

XLIII. De magna sufferentia ejus et alacritate usque in finem.

Alio tempore dum pater noster esset juxta portam domus Witonis [3]) advenerunt duo petulantes [4]) forambuli, quorum unus affinis vel cognatus patri fuit, qui aliquando [5]) magna ab eo beneficia [6]) et parentibus ejus accepit, utpote redemptus a captivitate precio eorum, qui iniquo odio et dyabolico spiritu stimulatus, insurgebat contra patrem nostrum vehementer, eum terrens, utpote qui nudo eum cultro conatus percutere, duo magna foramina

---

door Frederik van Blankenheim, den 20 Maart door Rudolf van Diepholt en in 1457 door David van Bourgondië. — De twee eerste stukken zijn afgedrukt in het Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht 1875, 267—272; Vergl. Van Hattum, Geschied. V, i, 199; Acquoy, De Kroniek, 39 n. 6.

1) 20 Juli.

2) Psalm 68, 10.

3) Vergl. p. 46 n. 2.

4) B. „petulantes juvenes."

5) B. „quondam."

6) B. „Videlicet a captivitate precio ipsius aut parentum ipsius redemptum fuit, sed omnium beneficiorum sibi impensorum immemor et iniquo odio et diabolico spiritu stimulatus, insurgit contra patrem Theodericum, vehementer eum terrens, utpote nitens nudo eum cultro pungere. Sed divina providente gracia corpus patris non tangens, duo magna foramina in toga effecit. Sed pater Theodericus non reddens malum pro malo, nullas inde querelas fecit."

in ejus toga effecit, a quo declinans pater nullas de hoc querelas fecit. Sic ergo vir venerabilis, dum omni tempore sollicitus vigilaret super gregem sibi commissum, per multas tribulationes transivit, et quamvis senio confectus et laboribus plurimis *et* [1]) divinis et diuturnis exerciciis maceratus in corpore, non tamen usque ad finem vite laxamenta vel singularia in cibo et potu seu [2]) aliis commoditatibus corporis quesivit, nisi quod fratres aliquando pro infirmitate et senio suo aliqua sibi ingerebant contra beneplacitum suum. Ipse pariter [3]) ita in suis divinis moribus et exerciciis inolevit et insenuit, ut usque ad extremum vite haberet rigorosum et seriosum oculum et custodiam contra humanas negligentias et cotidiana delicta. Nunquam [4]) in eo apparuit modus nec mos aliquis accidiosus seu tediosus juxta morem senum in seculo vel eciam aliquorum spiritualium, sed semper quasi juvenescens in Christo, strennue se gessit in omnibus, cogens, senilia membra spiritui prompte deservire.

Circa [5]) ultima ergo vite sue tempora optavit corde et ore expressit, absolvi a regimine, ut Deo et sibi melius vacaret, gustando quam suavis est Dominus, et celestibus inhereret [6]), et hoc in loco secreto cum aliquo patrum, ubi latens mundi hujus oblivisceretur et supernis tantum [fol. 30r] intenderet [7]). Verum quia intellexit, quod fra-

---

1) Correctuur in den tekst van de hand des voltooiers.

2) B. „et aliis corporis commodis."

3) B. „eciam."

4) B. „Numquam in eo apparuit modus accidiosus seu tediosus, sed semper quasi juvenescens in Christo strennue se gessit in omnibus, cogens senilia membra spiritui deservire."

5) HS. B. 104 v. „*De ultimis temporibus hujus venerabilis patris.* — Circa ultima ergo tempora vite sue optavit, ut eciam dixit, ut Deo et sibi melius vacaret et gustaret quam suavis est Dominus, et celestibus inhereret, absolvi a regimine et in secreto loco cum aliquo patrum latere. Sed quia intellexit quod fratres nullo modo admitterent, seipsum in camera sua devotissime exercuit, et quamvis senex tamen jam circa finem vite devocius et peculiarius exercuit se in passione Domini." — Van hier af tot aan „Et reliquit domum" p. 115 n. 5, stemmen beide HSS., op eenige onbeduidende afwijkingen na, letterlijk overeen.

6) Vergl. Acquoy, Windesheim I, 88, noot 5.

7) Acquoy, l. c.

tres nostri nullomodo admitterent suam cessionem seipsum in camera sua devotissime exercuit, et quamvis semper, tamen jam circa finem vite sue devotius et peculiarius se in passione Domini excercuit. Nam et tunc composuit illum tractatum: „De duplici modo se exercitandi", in ea ponens ibi septem puncta secundum septem dies septimane et unumquidque cum quatuor articulis, sicut ipse signavit in manu depicta, quam invenimus post mortem ejus. Tunc quoque composuit orationem valde devotam pro eo, qui jam desiderat oportune mori [1]), et in ultimo anno sicut hoc intellexit aliquis ab eo, dixit sibi ipsi *semper* [2]) post cenam: „Eamus ad fletum vel lacrimas;" quod eciam tunc sepius dominus Henricus [3]), procurator, realiter percepit et audivit eum, scilicet tunc frequenter flentem, gementem et lacrimantem; sic compunctus et timoratus fuit omni tempore vite sue, precipue circa finem. Item habuit sororem, virginem sanctissimam, sed et prudentem, valde leprosam tamen; propter quod et ipse fortem estimationem habuit, quod eadem infirmitate laboraret, sed non ita contigit, ut putamus, attamen magnam impetiginem sustinuit, unde multum vexabatur et affligebatur maxime noctibus, ita ut pre dolore non posset dormire. Assidebam ei semel solus, sicut sepius, tunc dixit michi: „Si scires quantum dolorem et penam sustineam utique vel magis compatereminі michi".

XLIV. De infirmitate extrema patris nostri Domini Theoderici.

Cum ergo venerabilis pater noster ageret lxxvi^m etatis sue annum, postquam in omni innocentia et puritate Deo semper servierat et cum magno zelo et fervore pro salute animarum clericorum maxime et virginum et fundatione congregationum utriusque sexus et monastica disciplina fidelissime laboraverat, ut ex predictis aliquantulum innotuit, ipse jam cepit [fol. 30^v] destitui corporis viribus, ita ut in celebratione missarum vix posset calicem mani-

1) Vergl. Acquoy, Windesheim, I, 88 noot.
2) Correctuur in den tekst als boven.
3) Henricus de Herxen.

bus tremulis levare. Die ergo sancti Valentini Martyris[1]) ultimam missam celebravit solita sua devotione, deinde cepit cotidie magis deficere et extenuari corpore et quasi consumi doloribus non tamen febrilibus, in quibus se patientissime et quiete habuit. Et cum vellent ei electuarium vel preciosum aliquem cibum dare, recusabat accipere, adhuc in extrema infirmitate suspectam gulam habens, dicebat: „Si non potest me sanare, nolite michi dare." Cum ergo sic in lecto jaceret et strato doloris sui, et transitus sui dies appropinquarent, venerunt ad eum omnes devoti, visitantes et rogantes ab eo veniam et benedictionem, quos ipse plorantes consolabatur et docebat verbo et exemplo. Sed et fratres nostri ad eum veniebant, nunc unus nunc alius rogantes veniam, quod eum offendissent frequenter per malos mores vel pro incorrigibilitate et inobedientia sua. Quod cum flentes facerent, ipse aliquando flebat pariter cum eis. Ego quoque minimus, more aliorum, dixi coram eo culpam meam, cum ipse semetipsum humiliter et compuncte accusaret, quod non melius exemplum dedisset nobis et cepit flere. Venerunt et vicarii quidam magis sibi noti, qui et ipsi petierunt veniam, quod non melius eum audissent et non magis exemplum ejus secuti fuissent, a quibus et ipse vicissim veniam petiit. Aliquibus vero defectus, quos notaverat in eis vel audierat de ipsis, indicavit, rogans eos, ut in talibus se emendarent[2]). Sepe sic in infirmitate extrema positus humiliavit se coram fratribus et aliis, quasi plus reputatus fuisset quam esset in veritate. Cum ergo aliquando nobis videretur, quod nimis pusillamis esset, dixit ei quidam ex nostris, quod haberet bonam confidentiam et non anxiaretur in conscientia, seriose mox eidem respondit: „Dimitte me, scio quod ago, ego habeo bonam confidentiam."

XLV. [FOL. 31r]. De transitu ejus felici ex hac vita.

Cum ergo extremam unctionem percepisset et haberet ymaginem crucis apud se, ut moris est, cum ea aliquando

1) 14 Februari.
2) Vergl. p. 127.

se exercuit, deosculans loca vulnerum et dicens: „Bone Jhesu, pone manum tuam super me, et benedic me dextera tua” et cetera. Aliquando repetebat versum hunc psalmi: „Aspice in me et miserere mei secundum in judicium diligentium nomen tuum” [1]). Aliquando cum videretur nobis, quod expiraturus esset, accurrimus omnes legentes septem psalmos cum lacrimis, et cum aliquamdiu sic legissemus, reassumens qualitercumque vires respexit nos graciose et alacriter satis dicens: „Non morior modo.” Ideo tunc recessimus preter custodes deputatos. Cum igitur sic in doloribus et penis jaceret et tanquam aurum decoqueretur, ut purgatior fieret et appareret ante Dominum, ad quem suspirabat, aliquando pre doloribus manus modeste extendebat, quas nos iterum sub lodice reposuimus, sed non diu eas apud se tenuit, ymmo post modicum rursus brachium extrahebat, sicque ad corporis tendebat dissolucionem. Ego cum per noctem apud eum fuissem, de mane, cum campana fratres suscitaret, eodem puncto, ipse revolvit in ore: „Laudate Dominum in cymbalis bene sonantibus” [2]), quasi in spiritum presentiens, quod fratres ad laudes Dei suscitarentur. Visitavit eum pater Egbertus [3]), rector Domus Domini Florencii, cum eo conferens de regimine domus nostre. Verum pater noster non multum se de hoc intromisit, videlicet de rectore novo post eum. Ipse enim novit dominum Albertum [4]), virum prudentem et bene exercitatum, unde non dubitavit, eum a fratribus eligendum. Venit ergo ultima dies, videlicet sancti Benedicti Abbatis [5]), qua declinante ad vesperam, cepit pater noster omnino viribus deficere; et cum esset hora quasi nona sero, affuimus, oravimus, gemuimus et non recessimus donec circa horam undecimam ejusdem noctis ipse felicem Deo animam reddidit, quam et nos ipsi commendavimus, cui ab infantia usque ad horam hanc [fol. 31v] devotissime servierat. Transiit

---

1) Psalm 118, 132.
2) Psalm 150, 5.
3) Vergl. p. 43 n. 12 en 126.
4) Albert van Calcar, vergl. p. 120 vv.
5) 21 Maart.

autem anno Domini M°cccc°lvii°, etatis autem sue anno, arbitror, lxxvi°, in regimine domus nostre xlvii°. Reliquit [1]) domum nostram bene compositam et fratribus, senibus et juvenibus, bene exercitatis et probatis et devotis viris ornatam. Qui patrem karissimum sepelierunt in Windesim in sepulchro predecessoris sui, domini Gerardi Calker, ubi in medio ecclesie sub uno lapide corpora eorum in pace sepulta sunt [2]), et vivent nomina eorum in eternum. Et cum de obitu ejus per civitatem rumor insonuisset, et quod post prandium in Windesim vehendus esset, fit dolor et gemitus omnium; clerici fere omnes flebant, multi etiam de scabinatu, qui ei in vita non favebant, tunc dolebant, conquerentes, quod corpus ejus, quod pro reliquiis venerabantur, non poterant retinere in civitate. Et fiebat magnus concursus clericorum et vulgi deducentium et sequentium feretrum usque ad portam.

Fuerunt autem hii fratres domus nostre, quos reliquit in vita, presentes et absentes, post se venerabilis pater defunctus, videlicet:

Dominus Gerardus Vollenhoe, librarius, de quo supra [3]); dominus Henricus Herxen [4]), procurator noster; dominus Albertus Calker [5]), procurator Domus Pauperum; dominus Jacobus Enchusen [6]), dominus Johannes Wesalie [7]), tunc rector in Buscoducis ten Orten; Franco de Nova Ecclesia [8]),

---

1) HS. B. 106r. „Et reliquit domum illam in Zuollis bene compositam cum fratribus, senibus et juvenibus bene exercitatis et devotis viris ornatam. Sepultus quoque est in Windesim in sepulchro predecessoris sui, domini Gherardi, ubi in medio ecclesie sub uno lapide corpora eorum in pace sepulta sunt, sed vivent nomina eorum in eternum. Cum autem insonuerat rumor per civitatem de obitu ejus, fit dolor et gemitus omnium et fere omnes clerici flebant et multi de scabinatu, qui tamen in vita ei non favebant, tunc dolebant, et corpus libenter pro reliquiis servassent. [fol. 116v] Post laudabilis predicti patris domini Theoderici obitum nominatus est tertius pater domus Zwollensis dominus Albertus."

2) Vergl. Acquoy, Windesheim, I, 89 n. 1.

3) Vergl. p. 94 § 2.

4) Vergl. Cap. LVIII.

5) Vergl. p. 120 vv.

6) Vergl. p. 92 n. 20, Cap. LXXVI

7) Vergl. p. 92, Cap. LVI.

8) Vergl. p. 92 n. 20.

nunc rector ibidem; Tyman laicus [1]) et Wilhelmus Rees [2]) et Jacobus Dalen [3]).

Hii tres ultimi fratres, quamvis in ordine senii sequuntur predictos fratres, tamen jam longo tempore ante defuncti et jam ante patrem nostrum, de quibus nunc aliquid dicam, enumeratis prius fratribus secundum ordinem senii, qui consequenter hii habentur:

Henricus Wachtendonc [4]), tunc presens; dominus Jacobus Goch [5]), sororum in Kinderhuys confessor; dominus Nicolaus Delft [6]), confessor ibidem; [fol. 32r] dominus Gregorius de Halen [7]), tunc presens.

Arnoldus Vollenhoe [8]), Henricus Alcmarie [9]), Rutgher Doetekom [10]), Gerardus Xanctis [11]), Johannes Westerwolt [12]), Hubertus Goeden [13]), defunctus, Jacobus Traiecti dictus Voecht [14]), Theodericus Calker [15]), Folkerus Ruenen [16]), Hermannus Covordie [17]).

XLVI. De Tymanno layco, fratre nostro.

Timan ergo laycus, dilectus frater noster, priusquam veniret ad domum nostram, fuit semper singularis persona, ministrans hominibus pro denario diurno, aliquando in opere pistorio vel simili, aliquando incedens per plateas cum instrumento musico, ludens in eo pro questu et

---

1) Vergl. Cap. XLVI.
2) Vergl. Cap. XLVII.
3) Vergl. Cap. XLVII § 2.
4) Vergl. Cap. LVII.
5) Vergl. Cap. LVIII.
6) Vergl Cap. LXXXV.
7) Vergl. Cap. LXXXVI.
8) Vergl. Cap. LIX.
9) Vergl. Cap. LX.
10) Vergl. Cap. LXI.
11) Vergl. Cap. LXII.
12) Vergl. Cap. LIII.
13) Vergl. Cap. LXIII.
14) Vergl. de Inleiding.
15) Vergl. Cap. LXIV.
16) Vergl. Cap. LXV.
17) Vergl. Cap. LXXVII.

victu cotidiano. Veniens ergo ad patrem nostrum dominum Theodericum, aperuit ei desiderium suum, scilicet ut habitaret nobiscum, primumque recipi ad probam. Quod dum fieret, inventus est fidelissimus laborator et frater per omnia obediens factus, receptus est. Erat parve stature membrisque et toto corpore non grossis, tamen firmis et fortibus et laborator magnus et infatigabilis. Propter quod erat domui nostre valde utilis, nam solus erat pistor et braxator pro Domo nostra et Clericorum Scolarium, et per se omnia alia exteriora fere ipsemet tractabat et faciebat. Patrem nostrum velut angelum venerabatur et fratres omnes reverens, humiliter se coram eis gerebat et parum loquebatur sicut verecundus more suo notabiliter, quamvis apud se expeditus et impiger laborator. Audivi semel patrem nostrum de eo dicentem ad quendam secularem, quod nunquam scivit hominem, qui tam parum tentabatur a vicio carnis, nam quasi nunquam movebatur, sive in mente sive in corpore, de vicio lubricitatis; unde putaret scrupulum faciendum, cum tamen prius, sicut dixi, in seculari habitu multum interfuisset mundanis et cetera. Ipse, quia apportavit secum instrumentum suum musicum, jussus fuit aliquando, precipue tempore Nativitatis Domini, pro solacio in presentia fratrum in eo ludere, alias nunquam. Hic ergo devotus frater bene exercitatus a patre et fratribus et in virtutibus bene [fol. 32v] fundatus, post multos et graves labores, cum vexisset semel patrem nostrum cum carruca in Harderwijck, ubi nonnichil grassabatur pestilentia, eciam ipse ea tangebatur. Unde rediit infirmus Suollis, ubi quoque pestis fuerat, que protunc quasi cessaverat, et quia scolares nostri adhuc erant absentes [1]), positus fuit in aula eorum, ubi intra paucos dies feliciter exspiravit, die Cypriani et Justine Martyrum [2]). In crastino die, dum nos, qui fuimus in clusa nostra habitantes, Hubertus et Jacobus, venimus domum, quia Dominica erat et sanctorum Cosme et Damiani Martyrum [3]) festivitas, quando dominus Jacobus Goch, frater noster,

1) Vergl. mijne Schule von Zwolle p. 111.
2) 26 September.
3) 27 September.

debebat celebrare primicias [1]), quod et fecit, comperimus aliquos ex nostris summo mane perrexisse Windesim ad sepeliendum fratrem nostrum Tymannum. Et sic illo die gaudium nostrum de festo prime misse fuit satis attenuatum ex dolore fratris defuncti.

XLVII. De Wilhelmo Rees, devoto fratre nostro.

§ 1. Alius eciam ante patrem defunctus, dictus Wilhelmus Rees [2]), fuit devotus frater precipue in orationibus, qui ut eo magis devotionem suam continuare potuisset, solebat optare et dicere: „Vellem quod haberemus XII vel XIII dies festos continuos ad vacandum Deo," qui et sub opere legebat rosarium Marie Virginis; et quando ibat ad clusam, semper legit vigilias vel septem psalmos, similiter quando redibat. Hic, antequam veni [3]) ad domum nostram, defunctus fuit, videlicet die sancte Barbare [4]) in presentia fratrum. Sepultus quoque in Windesim.

§ 2. *De Jacobo Dalen, fratre nostro.* — Tercius frater noster, de quo supra [5]), ante patrem nostrum defunctus, dictus fuit Jacobus de Dalen, eciam ante adventum meum decessit novissimus, de quo pater noster ponit titulum in Memoriali Defunctorum, quod fuit promptus ad obedientiam, humilis et quietus. Vere testimonium magnum de tantis bonis et tanto patre sibi attributum, bene ergo ei et in eternum peroptime, qui in statu clericali adhuc tantis virtutibus fulgens in presentia fratrum et recommendatione eorum meruit migrare ad [6]) [fol. 33r] Dominum, quod accidit ipso sanctorum Duorum Ewaldorum [7]) die. Sepultus in Windesim apud fratres nostros.

§ 3. Jam redeamus ad ordinem fratrum nostrorum supra nominatorum [8]), quorum prior fuit dominus Gherardus de

1) Jacobus Goch las zijn eerste mis in 1450.
2) Vergl. p. 92, 117.
3) Dus voor 1448. Vergl. de Inleiding.
4) 4 December.
5) Vergl. p. 117.
6) „Ad" staat tweemaal in den tekst.
7) 3 October.
8) Vergl. p. 116.

Vollenhoe, de quo supra habitum est [1]). Secundus in ordine est dominus Albertus de Calker, qui domino Theoderico successit in regimine domus nostre.

XLVIII. De Alberto de Kalker, fratre nostro, quoniam conversus fuit ad nos ingressus.

Hic ergo Albertus [2]) filius fuit honorati atque litterati viri, qui et consiliarius erat ducis Clivensis, dictus Lambert Paep, dives et prudens et magne reverentie in curia Clivensi. Qui misit filium suum dilectum cum pedagogo Suollis, causa studii et scientias addiscendi, ubi, dum scolas visitaret, acquisivit noticiam fratrum nostrorum, precipue domini Gerardi Scadde [3]) et domini Henrici Calker [4]), qui sepius ipsi loquentes et ad deponendam juvenilem petulanciam exhortantes, suadebant ei pro eterna salute sua, ut evaderet malam societatem, quod indueret capucium et habitare inciperet in Domo Parva cum scolaribus nostris [5]). Quibus diu ipse reluctabatur et deludebat eos, unde semel contigit, dum esset in collatione,

---

1) Vergl. p. 94 § 2.

2) Vergl. over hem HS. B. fol. 219r—226v. „De domino Alberto Kalker, tertio rectore domus Zwollensis."

3) De Voecht heeft hier zonder twijfel den broeder van den in 1409 overleden eersten Rector van het Fraterhuis op het oog. Want indien hij dezen laatsten bedoelde, had hij, gelijk hij dat altijd doet, wanneer hij van den Rector des huizes spreekt, hem „pater noster" genoemd. Ook uit een chronologisch oogpunt komen wij tot de conclusie, dat hier sprake is van Gerrit Scadde, den eersten Rector van het Fraterhuis te 's Hertogenbosch. Want Albert van Calcar had zijne studies voltooid voordat de fratres 1425 de wijk naar Doesburg genomen hadden, dus Paschen 1425. Hoogstwaarschijnlijk heeft Albert de acht klassen der Zwollsche school, indien hij van de laagste klas af te Zwolle was, in een tijd van acht jaren doorloopen en moet dus omstreeks 1415 naar Zwolle gekomen zijn. Gerrit Scadde, de Rector van het Fraterhuis te Zwolle, overleed echter, gelijk wij gezien hebben (p. 42), reeds in 1409.

4) Vergl. p. 97 § 3.

5) Delprat, Archief VI, 293, geeft den volgenden tekst: „Erat filius consiliarii Ducis Clivensis Lamberti Paep, divitis. Misit filium suum cum pedagogo Suoll. causa studii et scientias addiscendi. In domo parva nostra habitavit cum scolaribus viris" (sic.).

quod legeretur materia de inferno, quod primo non curavit, cogitans apud se: „Adhuc me non captivastis." Auscultans tamen cepit ex verbis illis tandem commoveri et terreri ac seipsum arguens, dicebat intra se: „Si ita futurum est, quem decipio nisi meipsum." Unde post hoc cepit modestius et obtemperantius audire fratres nostros, et impetrato studio „de quatuor novissimis", cepit cum magna diligentia et aviditate illud perlegere, ex quo compunctus demum consensit domino Gerardo et induit capucium, dicens intra se: „Jam in eternum servabo, ut nunquam exuam ipsum". Sicque deinceps mansit cum scolaribus nostris in Domo Vicina, que dicebatur Parva Domus Fratrum, contra tamen placitum patris sui carnalis, quem timuit, sicut evenit [fol. 33v] quod forte nobiscum maneret. Cum ergo complesset studium suum, rogavit pro loco in domo nostra, et fuit tunc interdictum [1]) in regione hac nostra et tempus instabat, quo omnes fratres et religiosi expellerentur de locis suis. Dixit ergo tunc ei unus de fratribus nostris, temptans eum: „O bone juvenis, quid hic rogas habere locum, unde nos non longe expellemur, et nescimus ubi manebimus." Ipse vero pro hujusmodi non avertebatur a proposito suo, sed cogitabat in casu, quo hoc contingeret, quod ipse, utpote juvenis, circuire vellet et procurrere pro elemosinis, et seniores se ex opere scripture aliquid acquirerent et lucrarentur, et sic pauperem vitam ducerent. Perrexit ergo cum fratribus nostris in Doesborch [2]), animo constanti et intentione permanendi cum eis perpetuo. Quod audiens pater suus, vehementer indignatus, scribit litteras, mittit nuncium, comminatur fratribus ducem contra eos excitandum, sed frustra. Tandem per se venit, iratus expetens, ut sibi redderetur filius suus, et pretendit colorem sive fictionem quasi secum de patrimonio suo agere vellet. Quid multa? Assumit secum filium, domino et patre Theoderico ignorante et absente, ponens eum in arta custodia, ne quoquam iret sine custode et sic evaderet, ut vel vi extorqueret ab eo, ut secum maneret. Diligebat enim eum

---

1) Vergl. p. 56, 83 vv.
2) Vergl. p. 84, 92.

pre ceteris filiis, quia noverat eum esse magni ingenii et memorie tenacis, unde et sperabat quod evasurus esset in virum prudentem et magnum operarium, quod et contigit, sed non ut pater silogizabat, nam sperabat eum promovendum in decanum Wisselensem, ubi prepositus erat avunculus ejus, sed vere excrevit in virum magnum ymmo majorem spe patris, non ut preesset ecclesie Wisselensi, sed juxta divinam providentiam Domui Clericorum Suollensi et ex consequenti multis religiosis et devotis personis utriusque sexus, siquidem canonici predicte ecclesie erant de vaga vita et ideo abhorre-[fol. 34r]bat ab eis. Sic ergo erat ibi ad tempus apud genitorem suum. Dominus autem et pater noster Theodericus, post hoc rediens, ut audivit factum, multum doluit, propter quod statim scripsit ei cordialem epistolam, qua visa, jussit ut sine excusacione et mora abrumperet se illinc et rediret ad se; que littera adhuc servatur conscripta inter epistolas domini Theoderici. Ipse vero Albertus perlecta littera, volebat obedire et redire, sed non poterat. Divina ergo ordinatione contigit tempore illo, genitorem Alberti a duce (evocari), ut properaret venire ad curiam ejus. Ipso ergo absente, Albertus evasit per industriam a custodientibus eum et letus pervenit Doesborch ad patrem nostrum, ubi surgens a mensa, ut vidit eum, cum gaudio amplexatus est, et sic evasit a parentibus suis et permansit perpetuo nobiscum. Rediens ergo a duce pater carnalis et non inveniens filium suum, amarissime doluit et pre vehementia doloris et angore cordis magno impetu cum palma percussit parietem, tanquam frustratus a spe sua et diceret: „*O Wach en Wapen* recessit," et cetera.

XLIX. De laudabili indole ejus et strennua ab inicio conversacione.

Albertus ergo jam pleno corde querens Deum et Dominum suum, seipsum strennue vincere studebat et applicabat se ad exercicia et consuetudines domus nostre, ad ambulandum in eis. Et cum esset naturaliter agilis et acrius admodum in complexione et calide conspersionis, satis forte bellum habuit, ut naturalia sua comprimeret et exercicia nostra perficeret. Sed cum fervens esset in

bona voluntate tanquam legitimus operator, triumphabat de omnibus insurgentibus contra eum. Denique factus est optimus in rotunda et fractura scriptor [1]) et aliis eciam modis; sic semper studuit sua in meliori modo perficere, interiora sua diligenter advertere, et seipsum contra vicia erigere et in virtutibus fortiter exercere. Etenim pater noster videns eum terram bonam, diligenter ipsum excoluit exercitando, humilitando multipliciter. [fol. 34v.] Aliquandiu griseo capucio induebatur, aliquando et vili officio deputabatur, sepe acriter increpabatur, ipse autem generose et graciose omnia sufferebat, certamen forte dedit ei Deus, ut vinceret et sciret quam omnium potentior est sapientia. Fuit quoque diligens in studio scripturarum, sed profundior in scrutinio cogitationum et affectionum, nam optime meditativus fuit et per hoc prudens et circumspectus, et profundas considerationes habens. Et quia eciam bonam memoriam habuit et ingenium subtile et ferventem voluntatem ad omne bonum, factus est vir magne experientie et multarum exercitationum contra vicia, illuminatus quoque erga temptationes et virtutum opera et discretus in omnibus. Habuit pariter et bonam eloquentiam, et optime scivit sermones formare secundum dispositionem et conditionem audientium. Habuit [2]) et magnum zelum pro

---

1) Vergl. Overijs. Alm., 1, 94.

2) HS. B. fol. 220r. „Habuit eciam zelum magnum pro juvenibus trahendis et informandis, unde et deputatus fuerat rector Domus Fratrum in Harderwijc cum primum inchoaretur, sed fletibus [fol. 220v] suis obtinuit a patre, ut domi maneret. Ordinatus est eciam procurator Domus Pauperum longo tempore usquequo eligeretur in rectorem domus, quam domum fideliter et strennue gubernavit, providens eis de necessariis. Habuit eciam alios juvenes in aliis domibus, indutos capuciis, quorum curam eciam habuit, et servabant condiciones suas. Conduxerat eciam domum pro medriocribus in oppido, quorum erant aliquando XXX vel XL induti capuciis, quibus providit de coco et rectore ex scolaribus. In hiis et hujusmodi pro profectu et salute juvenum multum laboravit. Ipse eciam a novo construxit anteriorem Domum Pauperum. Erat enim exellens practicus in ordinandis et construendis edificiis, nam factus rector multa valde commodosa edificavit fratribus, aliqua melioravit et alteravit. Oratorium ipse a fundo construxit cum ceteris, que in illa domo continentur, et multa alia foris et intus eciam in domo sancte Agathe, que communiter dicitur Domus Witonis". Vergl. Delprat l. c. 293.

juvenibus trahendis et informandis, unde cum Domus Clericorum in Harderwijck inciperetur [1]), a patre nostro ipse fuit ad hoc deputatus, ut esset rector ibidem, sed fletibus obtinuit a patre, ut domi maneret. Ipse autem longo tempore usquedum eligeretur in rectorem domus nostre fuit procurator Domus Pauperum [2]), fideliter et strennue hanc gubernans, et providens eis sollicite. Habebat et alios juvenes in aliis domibus [3]), indutos capuciis [4]), quorum pariter curam habuit, ut tenerent conditionem et alios

1) Dus in het jaar 1441. Vergl. p. 99 n. 5.

2) De geschiedenis van het ontstaan van het Domus Pauperum ligt nog zeer in het duister. Wel is waar weten wij, dat in het jaar 1433 Zwane, weduwe van Hilbrant van Itersum, dochter van Arent Sticker en Aleit zijne huisvrouw, „een huis gheleghen in Dieserstrate op 't water ende mitten einde schietende op weren Berens van Renen, tusschen weren Andries Zadelmakers an die eene zijde ende eenre steghen an de andere zijde," ten behoeve van arme klerken ten geschenke gaf. Ook is ons bekend uit een charter van het Sted.-Archief te Zwolle, dd. 1482 op sante Lucasdage des hl. Evangelisten (18 October), dat Elsken ten Colck, weduwe van Henrick Pynlicke, legateerde... „den armen klercken in 't Arme Fraterhuis in Diestrate bij 't water gelegen... vierde half heren ponde," maar klaarblijklijk spreekt de Voecht niet van het „Arme Fraterhuis in de Diezerstraat." Want hij geeft ons immers de plaats aan, waar het eigentlijke Domus Pauperum gestaan heeft, doordat hij van Albert van Calkar p. 125 zegt: „nam a novo construxit anteriorem Domum Pauperum, *que est major pars aule contigua coquine.*" Dus lag het hier bedoelde Domus Pauperum naast het Domus Divitum of St. Gregoriushuis in de Begijnenstraat. Vergl. over dit huis: Van Hattum, l. c., 189 v. maar vooral Acquoy, de Kroniek, 11 vv.

3) Mijne nasporingen over deze huizen bleven zonder resultaat.

4) De kleederdracht der scholieren, die onder het toezicht der broeders stonden, kennen wij uit de „Ordinacio" van de Bursa Cusana te Deventer. In deze wordt op verschillende plaatsen gezegd, dat de inrichting van het huis en de levensregel van de twintig jongelieden, die in deze Bursa hun opvoeding zouden genieten, conform moest wezen aan die van het „Nye fraterhuys" te Deventer. Betrekkelijk de kleeding van deze scholieren zegt nu de Ordinatio: „Item sepedicti scolares erunt pares in vestitu superiori et capucio, eritque vestitus eorum ab extra toga unius coloris, scilicet gresei panni de patria, ita longa ut ultra genua ad medias tibias se extendat; et toga undique clausa erit demptis duobus foraminibus pro brachiis extra extendendis et uno foramine pro capite. Atque habebant capucium nigrum non incisum cum mediocri et honesto

mores bonos. Denique conduxit et domum pro mediocribus in civitate [1]), qui aliquando erant XXX vel eciam XL induti capuciis, quibus similiter intendebat. In hiis et hujusmodi pro profectu et salute juvenum plurimum laboravit, nam a novo construxit anteriorem Domum Pauperum, que est major pars aule, contigua coquine. Erat enim excellens practicus, notabiliter industriosus et inventivus in opere structure et domibus edificandis et ordinandis, sicut ad oculum patet et in multis experti sumus. Siquidem factus rector domus nostre, mox plurima nobis valde [fol. 35r] utilia et comodosa edificavit, aliqua melioravit et alteravit. Oratorium nostrum ipse a fundo nobis edificari fecit et penum, et transitum, et secretam, et cameram infirmorum, et hospitum sic ordinavit, et alia multa alteravit et melioravit in edificiis nostris. Item Domum Scolarium in proximo sic ordinavit et edificari fecit, et domum lignorum extra portam Sassonicam a fundo construxit, clusam [2]) multum melioravit, ubi et ipse in suggesto stans, indutus teristro et lineo almucio coopertus caput, pariter laboravit cum ceteris latomis. Cameram predii nostri, quod Noirtberghen [3]) dicitur, in Herxen fecit fieri, ac in Domo sororum Witonis [4]), extra portam

---

liripipio. Nec aliquis scolarium comam longam nutriat nec calcios seu calopodia rostrata deportet." Zie hierover: Johannes Müller, Vor-und frühreformatorische Schulordnungen und Schulverträge, 2. Abteilung, Zschopau 1886, 304—321. — Vergl. ook Dumbar, Anal. 126 en E. Ullmann, Reformatoren vor der Reformation. 2 Bde. Gotha, 1866, II, p. 247 n. 1, waar het volgend Epicedium van Petrus Pelantinus over het leven van Wessel Gansvoort te Zwolle geciteerd wordt:

„Tunc ibat simplex nimium textusque cucullo
Et circa corpus pendebat lutea vestis
Horreus, et totus texit velamine vultus."

Vergl. verder p. 120.

1) Ook te 's Hertogenbosch hadden de broeders huizen voor rijke, middelmatig gegoede en arme scholieren. Vergl. J. B. Gramaye, Antiq. Brabantiae in Descriptione Taxandriae, c. 8; Delprat, De Broederschap, 127.

2) Vergl. p. 96. n. 5.

3) Vergl. p. 48 n. 2, 50 n. 2, 60 n. 1.

4) Vergl. p. 46 n. 2.

Campensem, que sancte Agate dicitur, multa nova edificavit, videlicet capellam, refectorium et alia multa ibidem melioravit. Sic talentum suum in hac parte fideliter omnino pro honore Dei et proximi salute ad lucrum expendit.

L. De unanimi fratrum electione et promotione ejus in rectorem domus nostre tertium.

Cum ergo sepultus [1]) esset venerabilis pater noster dominus Theodericus in sancti festo Benedicti [2]), differebant fratres nostri novi rectoris electionem usque ad octavas Pasche [3]), propter fratres absentes, quos tunc oportunius fuit advocari, cum venire debebant ad colloquium [4]). In octava igitur Pasche [5]), omnibus fratribus congregatis cum domino Egberto [6]), rectore Domus Domini Florentii, et domino Martino [7]), rectore Montis sancti Iheronimi, et priore de Windesim [8]) presentibus, elegerunt concorditer fratres nostri dilectum fratrum nostrum dominum Albertum in rectorem domus nostre. Verum ipse, ut optime exercitatus et

---

1) HS. B. fol. 220v. „Sepulto autem domino Theoderico, patre domus, in Windesim in festo sancti Benedicti, dilata est electio novi rectoris usque ad octavas Pasche, ut eo commodius fratres absentes convenirent propter colloquium. Congregatis autem tunc omnibus fratribus, presentibus domino Egberto, rectore Domus Domini Florencii, et domino Martino, rectore Montis sancti Jeromini, et priore de Windesim, maxima pars vocum cecidit super Albertum et factus est rector. Super quo multum gravatus est corde, imputans Deum sibi iratum, sed patres presentes dolorem illius suis consolacionibus mitigaverent. Postea gaudentibus fratribus et cum patribus letum diem agentibus, cum sedere deberunt in mensa, Albertus jam rector electus, posuit se in aula ad inferiorem mensam in sedili sine appodiamine, tamquam minimus inter omnes. Post paucos dies, cum esset vir late caritatis et omnes cuperet habere suis conciliatos, invitavit simul omnes scabinos et consules oppidi Zwollensis ad prandium, quo redderet eos magis favorabiles devotis et religiosis."

2) 21 Maart 1457.

3) In 1457 viel Paschen op den 17 April

4) Vergl. p. 77 n. 3.

5) 24 April.

6) Vergl. p. 115.

7) Martinus van Schindel, tweede rector van Hulsbergen.

8) Johannes van Naaldwijk. Vergl. Acquoy, Windesheim, II, 128 v.

vere humilis, exinde valde gravatus corde putabat sibi ob hoc Deum iratum, sed consolantibus eum fratribus, suscepit onus impositum cum magna gravitate et timore. Postea nobis gaudentibus et cum patribus letum diem agentibus, cum sedere deberemus ad mensam, dominus Albertus, jam rector electus, posuit se in aula ad secundam mensam, dorso verso ad aulam in sedili sine appodiamine, patribus hoc videntibus, qui assederunt sibi *et in opposito ejus* [1]) habens se ut minimum inter eos. *Postea* [2]) cum esset vir [fol. 35v] late caritatis et sicut Apostolus dicit, quantum in ipso fuit, cum omnibus amicitiam et pacem habere volens et providere bona, non solum coram Deo, sed et coram omnibus hominibus. Jam rector factus, invitavit scabinos ad prandium, semel puto omnes [3]), sepius aliquos, quatinus essent amici et fautores nostri et domus nostre. Sed et omnes vicarios similiter invitavit ad prandium, quatinus essent favorabiles nobis et ex consorcio nostro modestius et timoratius se in divinis officiis haberent. Sed ut experiebatur et experti sumus [4]) omnes, nichil taliter profecimus, quia scabini exinde nobis magis favorabiles et fideliores fuerunt [5]), et vicarii a nobis corrigi noluerunt [6]). Idcirco amodo cessavit ab ea familiaritate, videns quia non minus propterea curabant aliquid contra nos agere et dicere. Alioquin graciosus semper hospes fuit ad nos divertentibus et nobiscum hospitantibus, hiis quoque, qui se ingerebant ad habendum familiaritatem nostram. Ipse enim pater noster dominus Albertus optime scivit se applicare seu conformare moribus assidentium et respondere unicuique,

---

1) Correctuur op den kant door den voltooier.

2) In HS. is „Insuper" door den voltooier der Kroniek in „Postea" veranderd.

3) Delprat, Archief, VI, 294 leest: „aliquoties et omnes vicarios item, ut nobis essent favorabiles."

4) Delprat, l. c., leest: „et ut experti sunt omnes."

5) Delprat, l. c., leest: „fuere."

6) Vergl. p. 114. Van Hattum V. 119, beweert, dat de geestelijken van St Michiel altijd goed waren. Dit schijnt echter niet zoo geweest te zijn, want hoe kan anders de Voecht zeggen „et vicarii a nobis corrigi noluerunt."

sive proponere, vel eciam querere secundum materiam et condicionem singulorum: cum spiritualibus spiritualia tractabat et cum secularibus prout ipsis conveniebat. Omnino cavebat habere nomen sanctitatis, ne forte majorem haberet famam inter homines, quam coram Deo esset. Ideo occultavit virtutes suas et devotionem mentis sue per aliquam hilaritatem et conformitatem aliorum.

LI. De zelo ejus et strenuitate in ammonicionibus suis.

Ipse tamen semper zelosus fuit multum pro veris virtutibus, propter quod ipse, sicut solide et perfecte in illis profecit, sic fratribus nostris valde fundamentaliter et profunde de hiis loquebatur in ammonitionibus suis, aliquando publice, aliquando private. Et cum aliquis fratrum [1]) venisset ad eum de defectibus suis conquerendis et consulendis, ipse quasi plene vidisset interiora ejus, ita scivit omnes motus cordis ejus ei intimare, [fol. 36r] scilicet viciosas affectiones et modum temptacionis enucleando, ita ut aliqui interdum mirarentur, quomodo tam plene scire posset et intelligere modum tentationis et resistentie ejus et cetera. Ipse satis subtiliter et celeriter intellexit et deprehendit, si quis non recte procederet in virtutibus, sed ficte, et superficialiter, et simulatorie, quibus juste non credebat, nisi forte recepissent graciose correptionem et informationem. Pro quibus corrigendis, moris ei fuit quasi semper festivis diebus in collatione communi talium mores et vitam detestari, nullum tamen nominando, multum contra eos invehebatur, acriter eos persequendo, quibus et remedia congrua contra talia ostendebat. Unde factum est, ut collatio ejus de sero aliquibus fuerit satis gravis et molesta, nam culpabiles in aliquo talium majorem contra eum conceperunt indignationem et aversionem, parvipendentes ea que dicebat. Alii minus culpabiles, plus quam necesse erat terrebantur, sicut pii timentes, quod forte culpam habebant, ubi non erat. Hinc evenit, quod a non rectis minus diligebatur intus et foris, quibus videbatur hec non posse sustineri, hiis

1) In het HS. is „ad eum" doorgehaald.

itaque, plus quam necesse fuit, se durum exhibuit, cum tamen ammonitio sua semper bona, sana et profunda esset, et grata omnibus rectis et ambulantibus in veritate. Denique et in visitationibus suis, quas in aliis domibus exercebat, acriter tales arguebat, et ubique se pro muro posuit contra non recte ambulantes et malignantes. Et sicut in arduis causis fuit inventivus, et consiliativus in remediis, sic eciam strennuus erat propugnator in adversis, magnanimus et confidenter agens. Ipse in contrariis eventibus et dolendis causis nunquam pusillanimus vel nimis dejectus fuit, nec inutili et indiscreta tristicia detinebatur, sed dispensabat omnia pro loco apti temporis, videlicet nunc in occulto amare dolendo, nunc in presentia aliorum ad tempus dolorem postponendo seu dissimulando et in omnibus [fol. 36v] magnifice in Domino confidendo.

LII. De magna prudentia ejus et fideli constantia in sedandis disturbiis.

Tempore suo in Buscoducis ad sorores Ten Orthen [1]) inter fratres domus illius factum est magnum disturbium. Qui se erigebant contra patrem suum, dominum Johannem Wesalie [2]); nam idem rector ibidem factus, collegit fratres plures, quorum aliquos in presbiteros fecit ordinari, ita ut esset in domo Ten Orthen [3]), sicut in Domo Cleri-

1) HS. B. fol. 221r. Tempore ejus fuit grande disturbium in Buscoducis apud sorores Ten Orten inter patrem domus Johannem Wesalie et fratres ejus, quod ipse prudenter et laboriose, advocatis patribus domino Egberto ter Beek et domino Henrico, patre Doesburgensi, compescuit. — Over het klooster Ten Orthen, zie pag. 80.

2) Hij was de opvolger van Johannes van den Zande, die den 13 October 1444 overleed. Vergl. p. 81, en Cap. LVI.

3) Na 1444 werd dus het zusterhuis Ten Orthen een zoogenaamd dubbelklooster. Dit feit trekt bizonder onze aandacht, ten eerste omdat wij hier de eerste en ook de eenige stichting van dien aard der Broeders v. h. g. L. ontmoeten, ten tweede echter te meer, daar de dubbelkloosters herhaaldelijk door de kerk verboden waren en de kloosterhervormers steeds tegen het bestaan van deze gestichten ijverden. Vergl. Jus canonicum c. 23 causa XVII, 9. 2; Moll, Kerkgeschiedenis II, ii, 58 v.; M. Heimbucher, Die Orden und Kongregationen der katholischen

corum [1]) satis magna congregatio sacerdotum et clericorum. Hii ergo majori, quam decuit, libertate utentes, conspirabant contra patrem suum, et consilio habito, impetraverunt per ordinarios Curie Leodiensis, ut eum eliminarent et alium ex se eligerent. Cum igitur hec machinatio denunciata fuisset patri nostro domino Alberto, statim intimavit domino Egberto [2]), patri Daventriensi et domino Henrico [3]), patri Doesborchensi, qui sine mora simul venerunt, antequam temeraria illa ut impia consiliatio ad effectum vel perfectum pervenisset. Venerunt ergo hii patres Buscumducis non parcentes sibi, cum esset tempus hyemale et glaciale et ideo magnos et periculosos labores sustinuerunt, ut obviarent et destruerent, que maligno spiritu ducti fratres presumebant. Denique et Leodium petierunt, festinantes ad vicarium et officialem et ad alios, quorum intererat, ubi male informatos cum magnis laboribus et expensis induxerunt, ut revocarent, que fratribus impie machinantibus concesserant. Diu in hoc laboraverunt, sed non cessaverunt, donec omnia correxerunt, et dominum Johannem in patrem tenerent, et quibusdam de illis, qui principales extiterant in causa disturbii, a loco recedentibus, aliis penitentiam de iniquo concepto et conatu injunxerunt [4]). In talibus causis dominus Albertus, pater noster, zelosus multum et efficax fuit, sicut frequenter compertum est.

Kirche, 2 Bde, Paderborn 1896, I, 61, 439. — Vergl. over het gesticht der Broeders van den H. Andreas (kerkpatroon van Ten Orthen, vergl. p. 146): Schutjes, IV, 388 v.

1) Het fraterhuis te 's Hertogenbosch, vergl. p. 78 vv.

2) Egbertus ter Beek. Vergl. 115, 126, 132.

3) Hendrik van Grave, + 1475 (HS. D. p. 54.) Vergl. p. 87 n. 3.

4) Het verzet der broeders van het St. Andreasklooster heeft waarschijnlijk in de laatste helft van het jaar 1459 plaats gehad. Want zeer waarschijnlijk hangt het met de oneenigheden der bewoners van dit kloos er samen, dat Lodewijk van Bourbon, prinsbisschop van Luik, den 16 Februari 1460 aan Johannes Brebbe van Brugge, kanunnik van St. Jan te 's Hertogenbosch, en aan Paulus van Someren, prior van het klooster Marienhage te Woensel, last gaf om dit huis te bezoeken en de noodige statuten voor te schrijven, die dan ook den 17 Juni de goedkeuring van den prinsbisschop verwierven. (Schutjes, IV, 388 v.)

Nam alio tempore contigit in Monte sancti [fol. 37r] Iheronimi in Hulsberghen per aliquos fratres, qui per negocium perambulans in tenebris et per incursum et demonium meridianum malo spiritu agitati, quasi majorem fratrum partem et sacerdotum domus illius instigaverant et inflammaverant ad acceptandum regulam et ordinem sancti Benedicti, et hoc patre suo domino Martino [1]) et domino Assone [2]), procuratore, ignorantibus. Sic quoque moliebantur occultis machinationibus et conciliabulis advocare abbates sibi in adjutorium et tradere eis Domum sancti Iheronimi clam hiis, quos contrarios timebant et nullatenus sibi consensuros noverant. De hoc negocio plenius habetur apud eos et apud nos alibi. Quoniam pater noster, advocato domino Egberto, cum illo se eis opposuit, et principalibus a domo recedentibus, ipse omnia restauravit in pace [3]).

---

1) HS. B. 221r. Item alio tempore turbacio fuit in Monte sancti Jeronimi, quia fratres aliqui secrete pepigerant sedis rectore domino Martino et domino Assone tunc procuratore et aliis multis fratribus ignorantibus, quod locum traderent Benedictinensibus et monachi fierent; advocavit igitur dominus Albertus predictos patres et omnio restauravit scripsitque epistolam notabilem et grandem abbati Borsveldensi, que adhuc habetur. — Over deze gebeurtenissen zie men vooral Lindeborn l. c. 497, die over deze pogingen der Benedictijnen uitvoerig bericht. Uit zijne aanteekeningen kennen wij ook den naam van den Rector, want hij zegt: „Vicini tamen è Clara-Aqua Benedictini saepius hoc Collegium S. Benedicto procati sunt.... deinde propter fautores aliquos, quos inter antesignavi Neudo de Harderwijck et Henricus Alen sub Martino de Schindel, secundo rectore." — In het „Memoriale van het St. Agnietenklooster te Amersfoort" (vergl. p. 30) vinden wij dat „heer Martijn dander Pater" in het jaar 1474 overleden is.

2) Bij Lindeborn, l. c. 492 vinden wij over hem het volgende: „Tertius autem Rector, Dominus Asso Dillinck, qui anno 1492. 6 Nov. postquam 50 annis convixisset fratribus non sine fama sanctitatis obiit, post se in vivis reliquens fratres 102." Vergl. ook Van Heussen, Oudheden, IV, 700 vv. — In het Memoriale van St. Agnes te Amersfoort, vinden wij als in het jaar 1492 overleden „here Assen, die derde Pater" vermeld.

3) In welk jaar deze geschillen der broeders van Hulsbergen met de Benedictijnen van Klaarwater vallen, is met zekerheid niet aan te geven. Maar uit de door de Voecht verhaalde feiten, in verband met hetgeen wij uit andere bronnen weten, maken wij op, dat deze gebeurtenissen tusschen 1457 en 1474 hebben plaats gehad. Immers

Vide ibidem [1]. Quo tempore pater noster pulcherrimam dictavit epistolam, tam longam, ut in duplici papiro ex ore ejus eam scriberem, quam abbati principali Bursfendensi [2]) misit, cujus exemplar adhuc alibi habemus, in qua magna utique ipsius prudentia, diligentia et discretio notatur.

LIII. De domo in Prutia et tribulationibus variis ibidem.

Postea accidit [3]), quod dominus Egbertus, pater Daven-

Albertus van Calcar werd den 24 April 1457 tot Rector van het Fraterhuis van Zwolle gekozen (vergl p. 126) en de tweede Rector van Hulsbergen, Martinus van Schindel, overleed in het jaar 1474. (Vergl. p. 131 n. 1). — Is het echter juist, „dat eerst omstreeks 1469 het nonnenklooster Klaarwater bij Hattem in de [Bursfelder-]congregatie werd opgenomen", (Moll, Kerkgeschiedenis II, ii, 185) dan moeten bovengemelde feiten in de jaren 1469—1474 vallen, want toen de overgave van Hulsbergen aan de Benedictijnen van Klaarwater plaats had, behoorde dit klooster reeds tot de Bursfelder congregatie, gelijk met zekerheid blijkt uit het verhaal van de Voecht. — Uit het door de Voecht medegedeelde blijkt verder duidelijk, dat Klaarwater niet, gelijk Moll (t. a. pl.) aanneemt, een eenvoudig nonnenklooster, maar een dubbelklooster was. Vergl. ook Lindeborn l. c. 497. — Over het klooster Klaarwater vergl. p. 47 n. 3.

1) Mijne nasporingen omtrent deze dokumenten bleven zonder resultaat.

2) Het klooster Bursfeld lag dicht bij de samenvloeiing der Werra en Fulda aan de Weser. — Hoogst waarschijnlijk was de brief geadresseerd aan den opvolger van den beroemden abt van Bursfeld, Johannes van Hagen († 1469.) — Over de Congregatie van Bursfeld vergl. Moll, Kerkgeschiedenis, II, ii, 185—190; Heimbucher, Die Orden und Kongregationen der katholischen Kirche, I, 141 vv. en de daar aangehaalde literatuur; J. Linneborn, Die Reformation der westfälischen Benedictiner-Klöster im 15. Jahrhundert durch die Bursfelder Kongregation. Diss. Münster 1899; Deze studie verscheen ook in de „Studien und Mittheilungen aus dem Benedictiner und Cistercienser Orden", 1899. 2.—3. Heft.; vergl. ook het opstel van Berlière, La Congregation de Bursfeld, verschenen in de Revue Bénédictine 1899, No. 8 v.

3) HS. B. fol. 221r. Convocavit aliquando dominus Egbertus ter Beec, rector congregacionis Domus Domini Florencii in Daventria, patrem Albertum cum omnibus fratribus suis ad amicabile colloquium et caritativum convivium in predium suum Middelen dictum, ad confirmandam antiquam caritatem feria 4a infra octavas Pentecostis anno 14.. [a])

---

[a]) Het jaartal is in het HS. niet ingevuld.

triensis et fratres sui invitaverunt nos fratres Suollenses, hoc est dominum Albertum cum suis, ad amicabile colloquium pro confirmanda caritatem mutuam. Convenimus igitur juxta condictum curribus vecti in predio ipsorum,

---

et habuerint pariter fratres utriusque domus letam diem. Prandio vero facto, consedimus pariter sub divo, (fol. 221 v.) et ecce advenit quidam nomine Balthasar de Prucia (qui aliquando visitaverat Zwollis, commorans cum ceteris scolaribus sub custodia fratrum) et coram omnibus genua flectens, rogavit cordialissime patres, ut tractarent et convenirent, quatinus aliqui fratres secum pergerent in Prucia ad fundandum novam congregacionem in oppido Culmensi, promittens fidelem assistenciam et allegans, quam magnum fructum ibidem fratres facere possent, quia ibi esset messis multa, operarii vero paucissimi, et dominus Albertus ex latitudine caritatis onus illud et opus assumpsit, rogatu domini Egberti, quia frequenter significaverat, se non affici ad plures congregaciones inchoandas in hac regione, ubi devoti et monastica multiplica sunt, sed magis in locis distantibus, ubi eo major esset necessitas, quanto devotio rarior et post hoc eciam carior et uberior ad fructificandum in aliis. Tempore ergo oportuno misit illuc cum prefato Balthasar fratrem Johannem Westerwolt cum duobus aliis clericis cum aliquantis pecuniis et aliis requisitis. Et cum provenissent, invenerunt civitatem depauperatum et paucos inhabitantium et obtento domistadio parvo iidem, a quibusdam graciose suscepti sunt, aliis murmurantibus et dicentibus: „Qui sunt isti"? aliis vero: „Quia boni sunt". Aut ipsi dixerunt: „Venimus ad profectum juvenum vestrorum, ad informandos eos in virtutibus et scienciis prout fit in partibus occidentalibus." Inceperunt igitur in magna paupertate et multa opprobria sustinuerunt, precipue ab indisciplinatis monachis, qui tum modo ibidem reperiebantur; nam sicut terra illa vastata fuit per bella, sic eciam ab hominibus religiosis desolata, ut nec pauci invenierentur, qui veritatem agnoscerent, vel rectam viam docerent, vel amarent. Quidam autem eorum, qui missi erant, pusillamines facti et desperantes de profectu, assumpto secum rectore scolarium, redierunt in Zwollis, consummatis ibidem duobus annis. Sed rector dominus Westerwolt, licet angustiaretur, undique permansit tamen, stabiliter habitans in adjutorio Altissimi, laborans ultra vires tam corpore quam spiritu. Qui post aliquot annos rediens Zwollis annunciavit profectum prosperum et multum fructum proventurum, si saltem adjutorium aliquod impenderetur. Dederunt igitur fratres Zwollenses et alie quedam congregaciones ei pecunias et missi sunt a Zwollis plures fratres cum quibusdam juvenibus bone voluntatis, et ita crevit domus illa et fructum fecit et ..... usque in hodiernum diem. Scripsit autem pater Albertus notabilem epistolam et consolatoriam fratribus suis in Prucia in hac forma. (Zie den brief van Albertus van Calcar in de Bijlagen.)

quod Middelen [1]) dicitur, extra Daventriam, feria quinta infra octavas Pentecostes [2]), et habuimus letam et festivam diem pariter. Prandio facto, dum simul sub divo in dulci colloquio sederemus, advenit quidam, qui ad tempus cum nostris scolaribus steterat in studio Suollensi, Balthasar, dictus de Prusia, et coram omnibus nobis genuflectens rogavit cordialissime patres nostros, ut tractarent et ordinarent, quatinus aliqui fratres secum ad Prusiam pergerent ad fundandum et incipiendum ibi novam con- [fol. 37v] gregationem status nostri in civitate Culmensi [3]), promittens fidelem assistentiam et allegans, quam magnum fructum ibidem fratres nostri facere possent pro eo, quod ibi esset messis multa et operarii paucissimi [4]) et cetera. Et ecce, venerabilis pater noster, fervens ex latitudine caritatis, dum profunde satis rem perpendisset, et arduam sed utilissimam judicasset, assumsit onus istud ex rogatu pariter domini Egberti et fratrum ejus. Dicebat enim,

---

1) Het landgoed Middele (2½ uur ten noorden van Deventer en 1½ uur ten noord-oosten van Olst) werd in 1455 door den rector Egbertus ter Beek gekocht. In 1462 liet hij er een huis op bouwen. Vergl. Dumbar, Anal., I, 229.

2) Dit colloquium der Zwolsche en Deventersche broeders op het landgoed Middelen heeft vermoedelijk of in 1471 of 1472 plaats gehad, zeker niet later dan in het laatstgenoemde jaar. Want in 1472 vinden wij de broeders reeds te Culm (vergl. p. 135 n. 4). In 1471 viel Pinksteren op den 2 Juni en de dag der samenkomst zoude dan 5 Juni geweest zijn. Had deze echter in 1472 plaats, dan geschiedde zij op 20 Mei, daar in het genoemde jaar den 17 Mei Pinksteren was.

3) Door den vrede van Thorn (19 October 1466) kwam Culm en een gedeelte van Pruisen onder de heerschappij van Polen. — De bronnen en literatuur over het Fraterhuis te Culm zijn: Lindeborn, Hist. Episc. Dav. 127; Van Heussen, Oudheden VI, 480; N. Preuss. Urkundenbuch, Westpreuss. Theil, II Abt. Urkunden des Bistums Culm, herausgegeben von Woelky, Danzig 1887; Delprat, De Broederschap, 199—202; Th. Hirsch, Die Ober-Pfarrkirche von St. Marien in Danzig, Danzig, 1843, I, 252 vv.; Th. Hirsch, Geschichte des akademischen Gymnasiums zu Danzig, 1857; Reusch, Wilhelm Gnapheus, 1868, I, 32; Lehnert, Geschichte des Gymnasiums zu Thorn, Prg. 1868, I, vv.; Hirsche, Real-Encycl. II², 757; L. Schulze, Real-Encycl. III², l. c.; Leitsmann, Ueberblick, 26 en 70.

4) Matth. 9, 37.

se multum affici ad incipiendum novam domum, non in locis vicinis et circumpositis, ubi sufficienter haberentur monasteria et eciam habundarent, sed longe distantibus, ubi eo major esset necessitas, quanto devotio rarior et per hoc eciam carior et uberior ad fructificandum in aliis. Oportuno ergo tempore, misit cum prefato Balthasar ad hoc opus inchoandum, dilectum fratrem nostrum dominum Johannem Westerwolt [1]) et duos alios fratres nostros clericos, scilicet Gerardum Weerdt [2]) et Lambertum Herck [3]), cum aliquantis pecuniis et aliis requisitis [4]). Qui,

---

1) Den 7. October 1465 doen voor den notaris Jacobus Goch: „Albertus Paep de Kalker, Rector pro tempore, Henricus Zwarte, Jacobus de Enchusen, Johannes Westerwolde, Rutgerus de Dotinchem, Jacobus Voicht de Traiecto, Theodericus Kalker, presbyteri," van het „Domus Clericorum" benevens veertien clerici afstand van al hunne goederen ten gunste van het huis. (Archief der Emanuels-huizen te Zwolle.) — Delprat, De Broederschap, 201, noemt hem „Johan Westerholt."

2) In de bovengenoemde oorkonde van 1465 wordt onder de clerici ook „Gherardus Wyert" genoemd. Vermoedelijk is hij dezelfde als „Gerardus Weert." Opmerkelijk blijft het dan echter, dat hij na verloop van zes of zeven jaren nog niet priester was.

3) „Lambertus Alberti de Herk" deed den 6. Mei 1473 te Zwolle voor den notaris Jacobus Goch afstand van zijne goederen.

4) De stichting van het Fraterhuis te Culm had dus plaats in hetzelfde jaar als het colloquium der broeders te Middelen, want de bovengenoemde drie broeders vertrokken met Balthasar „oportuno tempore." Daar nu het bezoek van Balthasar te Middelen in het voorjaar valt, mogen wij met zekerheid aannemen, dat de broeders met hun vertrek niet lang getalmd zullen hebben. Uit een charter van 1472 weten wij nu, dat de stad Culm den broeders in dit jaar benevens andere voorrechten een stuk grond schonk, vermoedelijk om hun huis er op te timmeren. En daar wij veronderstellen mogen, dat deze schenking bij of vóór de aankomst der broeders geschiedde, gelijk dit in andere steden gebeurde (Harderwijk, Groningen enz.), zoo mogen wij aannemen, dat de stichting van dit Fraterhuis niet later dan in het jaar 1472 plaats had. (Vergl. L. Schultze, Real-Encycl. III³, 472—507). Hiermede is echter in strijd, dat Lambertus Herk nog den 6 Mei 1473 te Zwolle was. (Vergl. n. 3). Deze tegenspraak in de officieele stukken heb ik te vergeefs getracht op te lossen. Verzekerde de Voecht niet stellig, dat Lambertus Herk naar Culm gezonden was, dan zoude men aan een naamverwisseling mogen denken, daar in de bovengenoemde acte van 7 October 1465 een „Lambertus ten Starte de Hattem" afstand van

cum illuc venissent, invenerunt depauperatam civitatem et habitatores paucos, ubi nec unus faber inveniebatur, unde a malleorum percussionibus quieti erant. Optento igitur illic domistadio parvo et omni re domestica vacuo a secularibus quibusdam et civibus sunt graciose recepti; alii autem murmurabant, dicentes: „Quid isti hic volunt et quales et qui sunt isti"? aliis dicentibus: „Quia boni", aliis contradicentibus. Dicebant autem ipsi fratres nostri: „Quia ad profectum juvenum vestrorum in scientiis et virtutibus venimus, prout sumus et vivimus in dyocesi Traiectensi" [1]. Et sic ibi inceperunt in magna paupertate, ubi nec coclear invenerunt et de lineo panno, quem floccis impleverunt, culcitras sibi fecerunt. Denique patria hec, sicut fuit dissipata et vastata per longa bella et guerras [2], sic eciam ab hominibus et religiosis fuit deserta; ut pauci essent, qui veritatem agnoscerent, vel amarent, vel saltem rectam viam docerent. Unde multa opprobria et contradictiones sustinerunt fratres nostri, maxime a

---

zijne goederen ten behoeve van het Fraterhuis deed. Dezen Lambertus ten Starte zoekt men bij de Voecht te vergeefs. Aan een en denzelfden persoon valt echter moeilijk te denken, daar het onverklaarbaar ware, dat deze klerk zich in de eene notarieele oorkonde „Lambertus ten Starte de Hattem", in de andere echter „Lambertus Alberti de Herk" zoude noemen. Indien wij niettegenstaande deze moeilijkheid, toch met een en denzelfden persoon te doen hebben, dan zoude de hernieuwde afstand van zijne goederen te verklaren zijn daardoor, dat hij na zijne terugkomst uit Culm te Zwolle opnieuw lid van het Zwollsche huis werd. Een voorbeeld echter dat een en dezelfde fraterheer twee keer officieel afstand van zijne goederen doet, hebben wij in Hendrik Lansynck. Deze deed 10 Januari 1491 door notarieele acte afstand van al zijne goederen ten gunste van het Zwolsche Fraterhuis en den 15 Mei 1500 legde hij dezelfde verklaring af voor den notaris Golfridus Gooris te Deventer. (Archief der Emanuelshuizen).

1) Vergl. Lindeborn, Hist. Episc. Dav., 127, waar wij het volgende lezen: „Venimus ad profectum filiorum vestrorum ad informandos illos in virtutibus et scientiis prout in occidentibus terris fit." — Zie ook de Inleiding.

2) De Voecht heeft hier hoogst waarschijnlijk den dertienjarigen oorlog op het oog, die de verbondene steden met toestemming van Polen sedert den 4 Februari 1454 tot aan den vrede van Thorn (19 October 1466) tegen de Duitsch-Ordensheeren voerden.

monachis mendicantibus [1]) et regulam suam non servantibus, nam et alii ibi non habentur, [fol. 38r] nec aliqua monasteria de observantia ibi inveniebantur [2]). Cum ergo tribulationes multas et emulationes plurimorum ibi sustinerent, et pauci eis faverent et subvenirent, cum eciam rari divites scolares illic inhabitantes essent, desperabant ibi posse proficere, vel ad habendum necessitatem suam, vel ad fructificandum in aliis. Unde factum est, ut post duos annos Gherardus Weerdt et Lambertus Herck [3]), cum rectore scolarium [4]) ipsorum redirent Suollis, judicantes inutiles illic permanere. Hinc dominus Johannes Westerwolt angustiatus multum et contristratus est, ipse tamen tamquam vere vir constans et longanimis atque confidens in Deo in adjutorio Altissimi ex sincera intentione sua perseveravit in laboribus et in opere Dei, exspectans manum

---

1) Sedert 1228 waren te Culm de Dominicanen en sedert 1258 de Franciscanen gevestigd. In het nabijgelegen Thorn stichtten de Franciscanen in 1239 een klooster en vier en twintig jaren later ook de Dominicanen.

2) De Duitsch-Ordensheeren veroorloofden in hun gebied geen stichtingen van kloosters, die landbezit voor hun bestaan vereischten. In het algemeen zochten zij te verhinderen, dat kerkelijke corporaties onroerende goederen verwierven. Vergl. Voigt, Geschichte Preussens, Koenigsberg 1827—1839, III, 500, VI, 756.

3) Vergl. p. 135 n. 4.

4) Uit het verhaal van de Voecht blijkt duidelijk, dat de broeders uit het Fraterhuis te Zwolle de stichters der school te Culm waren, maar toch een ander, die niet tot de broederschap behoorde, als rector van deze school hadden aangesteld. Het is mij niet duidelijk, op welke gronden Lüntzel (Geschichte der Diocese Hildesheim, Hildesheim 1837, II, 639 vv.) vermeldt, dat de bisschop van Culm Vincentius Kielbassa (1467—1479) in het jaar te Culm een studium particulare zoude gesticht hebben, welker leiding hij in de handen der Fraterheeren uit Hildesheim zoude gelegd hebben. — Belangrijk voor de kennis der verdiensten der broeders voor de beschaving en het onderwijs te Culm is het volgende, dat Th. Hirsch, Die Ober Pfarrkirche von St. Marien in Danzig, I, 252 vermeldt: „Im Jahre 1508 ward den durch einige Mitglieder des Rostocker Hauses verstärkten Brüder die Leitung einer allgemeinen Landesschule übertragen, in welcher sie die freien Künste, vornehmlich Philosophie lehrten." Vergl. ook: Bender, Geschichte der philosophischen und theologischen Studien, Braunsberg, 1868, 9.

ejus, qui percutit et sanat, vulnerat et medetur [1]), qui non derelinquit sperantes in se. Quare post aliquod tempus, accepta desuper consolatione, venit ipse ad nos Suollis, promittens bonum profectum et fructum multum inde proventurum, unde adhuc apposuimus adjuvare eum et dedimus ei pecunias [2]) et personas quosdam scolares bone voluntatis cum dilectis fratibus nostris, videlicet: Johannem Lennep [3]), Jacobum Alcmarie [4]) etiam, et alio tempore, Alardum Calker [5]), presbyterum, et Gerardum Amersfordie [6]) et dominum Maternum Maguntie [7]). Unde domus ipsa crevit et bene profecit fructum magnum faciens in hiis regionibus, quorum omnium particeps est venerabilis pater noster dominus Albertus et dominus Johannes Westerwolt, qui in hoc maxime laboraverunt, incipiendo et promovendo. Scripsit et pater noster epistolam eis valde edificatoriam, que apud nos servatur adhuc [8]). Vide.

---

1) Job 5, 18.

2) Welke groote financieele offers de broeders van Zwolle voor deze stichting brachten, bewijzen ons de volgende regels uit een brief van 1539 van den Zwolschen Rector aan dien van Culm. — „Verum hoc sciat vestra Charitas, si forte, quod absit, res et bona Domus istius distrahenda et alienis dividenda fuerint, neminem plus juris quam nos ad istam Domum habere; non enim facile dicendum est quanti constet nobis ista Domus. Invenimus in registris nostris quod multo ultra mille aureos in numerata pecunia nobis constet Domus vestra exceptis multis dilectissimis Fratribus nostris quos istuc onustos diversa supellectili diversis temporibus Patres nostri miserunt, adeo Domum nostram exspoliaverunt ut vestram divitem aut saltem mediocrem efficerunt." — Lindeborn, Hist. Episc. Dav., 129.

3) Vergl. Cap. LXXIX.

4) Vergl. Cap. LXXIX.

5) Vergl. Cap. LXXIX.

6) Vergl. Cap. LXXIX.

7) Vergl. Cap. LXXIX. — Gerhard van Amersfoort en Maternus van Ments kunnen pas na 1482 naar Culm vertrokken zijn, daar zij den 13 Januari 1483 te Zwolle afstand van hunne goederen doen.

8) Deze troostbrief van Albert van Calcar, „Scriptum feria 4a post Misericordia Domini 1481 (9 Mei) ex Zwollis" is te vinden in HS. B. fol. 222. Vergl. p. 132 n. 3.

LIV. De multis exerciciis ejus utilibus valde et efficacia grandi in collacionibus assiduis.

§ 1. Venerabilis pater noster dominus Albertus habuit magnam graciam collacionandi, unde libenter et frequenter fecit collationem pro clericis et sororibus, non parcens sibi a labore tali usque ad ultimum vite sue. Sed precipue, quia semper vir strennuus fuit et zelosus primo ad seipsum fortiter exercitandum et vincendum; sic fuit informator notabilis valde de viciis et virtutibus [fol. 38v] veris. In collatione nostra festivis diebus solebat nobis de sero valde fundamentaliter et interne dicere et ammonere de materia diei, sicut fuit in hiis devote occupatus et profundam intelligenciam habens. Semel dixit: „Mirum est, quod tam insensibiles sumus et indurati, quod non emendamus nos, scientes scripturas dicere et non facere. Scimus enim, quod terribiliter condemnabit nos, qui tam misericorditer adjuvisset nos si voluissemus. Ve nobis, quod non cogitamus et toto corde non semper pre oculis habemus, quam magna sit illa ira Dei contra nos et quantum displiceat ei peccatum, quod propter ipsum proicit Deus in eternum ignem. Ubi videbit creator creaturam manus sue, sic et videbit ibi filium suum pater et videbit precium sanguinis sui redemptor et tamen non miserebitur, sciens quam intolerabilis sit illa pena, et tamen dimittet cruciari in eternum." Alio tempore dixit: „Nichil est, quod ad iracundiam divinam ita provocat et indignationem magnam nimis sicut ingratitudo nostra, quod bonus ipse Dominus tam multas bonas inspirationes et affectus pios nobis tribuit, et nos insensati relictis illis ambulamus secundum desideria nostra et obliviscimur Dei. Hinc merito demeremur, ut Dominus auferat a nobis plura alia beneficia, que dedisset, si gratos nos invenisset. Item illi vere misericordes sunt inter nos, qui omnia meliora aliis tribuunt, cameram scripturale, tunicam, togam, capucium, cibum, hec optima omnia ex corde attribuunt libenter, et qui fratrem a vili opere sublevat et in gravi labore subvenit." Item dixit: „Oportet fratrem volentem proficere, esse tranquillum et modestum, non inquietum, sed seriosum tamen; oportet

eciam, ne sit presumptuosus, ne jactet se de aliquo opere, sed humiliter se subiciat sub manibus Dei, et tenere seu reputare opera sua, ut pannum menstruate sicut vere sunt. Nichilomnius debet diligenter et circumspecte opera sua facere, debet et ambulare in conspectu Dei et in omne, quod agit, semper studere, ut habeat dolorosum affectum ad Deum [fol. 39r] pro peccatis suis, aut jocundum pro beneficiis, alias nobis parum prodest, quod facimus et in plurimum seipsum *despectum* 1) et mille mortibus dignum et ut pulverem stercusque fetidissimum reputare ante Deum et se ex toto corde humiliare, petens veniam de peccatis suis." Vel aliquando Deo dicere prostratus sic: „Sicut oculi ancille in manibus domine sue" et cetera, et „sicut oculi servorum" et cetera. „Numquam debet desperare propter infirmitates suas, sed rogare et confidere in Domino, semperque boni animi esse. Debet studere, ut ad omne bonum et bonos habeat magnum effectum nullumque contemnat, facta fratrum magnificet, sua despiciat, nullum judicet nisi seipsum, nullius opera curiose sed sua inspicere. Debet quoque ad hoc laborare, ut ex affectu sentiat, quod omnes preter se sunt boni, et quod non sit dignus interesse tam bonis fratribus."

§ 2. *De superficialitate et necligencia cavenda in omnibus.* — Item dixit: „O quam miserum est semper manere in superficie et solum exteriora ad hominum oculos adimplere et interiora, que Deus videt, negligere. Ille, qui superficialis in confessione solum querit, qualiter debeat verba componere ficte, ut aliquid habeat pro forma ante alios ne confundaretur. Item oportet teipsum ex toto corde dare ad humilitatem et obedientiam, ad orationem, ad custodiam tui, si unquam venire cupis ad aliquam perfectionem, vel ad minimam virtutem. Item oportet te cavere a propria complacentia et precipue a contemptu cujuspiam et a temerario judicio superiorum tuorum. Nam verus obediens dicit: „„Ad hoc veni huc, ut semper sim obediens,"" et non discernit, quis precipit et quid sibi precipiatur, quia non venit facere voluntatem suam," et

1) Correctuur op den kant van de hand des voltooiers.

cetera. „Et vera obedientia non solum est in resignatione voluntatis, sed eciam intellectus, ita quod non vult intelligere aliud melius esse, quam obedire et facere prompte, quod injungitur," et cetera. Item: „Qui dicturi sunt in judicio future, qui ita tepide totum tempus, in quo ad summas virtutes ascendere potuissent, neglexerunt, ut nec mediam diem, quam in servicio Dei compleverint invenire valeant. Vere strictissimam reddent rationem [fol. 39v] de omnibus." Item circa precipua festa et in festis solebat aliquando satis profunda et cordialia proferre in collacione nostra.

§ 3. *In Adventu Domini.* „O quam devotum tempus jam instat, quod vere requirit devotum cor et fervidum spiritum. Si attenderemus vicia et peccata nostra, et videremus, qualiter essemus ligati sub jugo dyaboli, tunc utique letaremur de adventu ejus, quia ipse est solus liberator." Et proposuit similitudinem de civitate oppressa ab aliquo tyranno, quoniam obsessi anxii avidissime expectarent liberatorem, quoniam dicerent: „Quando veniet? ubi est?" et cetera. „Vere fratres! nichil aliud cogitaremus nunc, nisi talia et quanto desiderio expectabant Dominum antiqui patres, et ut cor nostrum preparemus ad adventum ejus." Item: „Utinam jam omnes faceremus bonum propositum virtutes acquirendi et pro nichilo totum reputaremus, quod fecimus, et reputare nosipsos tanquam vas perditum, et subicerimus nos omnibus, tam junioribus, quam senioribus, et mortificare proprias voluntates nostras et semper aliis consentire, et reputaremus nos tanquam mortuos mundo et desiderare, quod nemo in mundo cognosceret nos." Item: „O fratres! quam bene nobis, si nos jam dederimus ad extirpationem viciorum et passionum et malarum affectionum, et ve nobis, si non fecerimus et manserimus in illis."

§ 4. *In festo Palmarum.* „Jam instant multa et devota festa, sed illi ea digne celebrant, qui magnum habent saccum." Cui dixit quidam: „„Qui sunt illi?"" Et ille: „Qui habent dilatatum cor; id est, qui fervent caritatem et habent desideria magna, et devotas affectiones ad Deum secundum posse suum, qui non sunt ingrati, qui omnes homines justificant et se condemnant." Item: „„Heu quales

sunt, qui omnia ista festa arido corde et absque devotione et affectione pertransibuntur?"" Et respondit: „Vere hii sunt de triplici genere. Vere superbi, qui stant in suo proprio beneplacito; secundi, qui effusi semper vaganter corde et nunquam congregant spiritum suum; tercii, qui alios temere [fol. 40r] judicant, precipue superiores. Hec tria genera hominum non habent spiritum Dei et tales non possunt suscipere graciam Dei, quia Dominus vult habitare in humili et quieto corde, et hii nunquam sunt quieti. Tales ideo, si ad graciam venire debent, oportet quod multum se humilient et reputent se indignos pane filiorum, scilicet gracia devotionis, sed rogent instanter, ut vel mereantur accipere cantabrum seu *cantelbroet* [1]), qui fit de furfuribus, et secundum obedientiam omnia agant." Item dixit: „Quam diversimode afficimur ad ista futura sacramenta passionis et resurrectionis Domini; nam quidam dirigunt omnes sensus suos ad interiora, et omnia exteriora dimittunt et excludunt cum magno conamine, cogitantes solum, qualiter ipsi conformabunt se cum passione Dominica et resurrectione, et exercitant se in illis, et hiis omnia ista festa dulcia sunt et jocunda, et eis magnam mentis quietem important. Et sunt quidam, quibus omnia ista futura misteria sunt, quasi crux, et magno desiderio expetunt et expectant finem et consummationem eorum, quia cum sint omnino externi, et inexercitati, et superficiales, et non laboraverunt, ut aptarent se ad ea, ideo sunt sine affectu et excludunt graciam Dei. Et hii cum magno tedio expectant tempus, quo possint modico liberius se dare ad exteriora, quia hoc jam facere verentur et cetera. Verum sentiamus magis in nobis, quod et in Christo Ihesu" et cetera.

§ 5. *In festo Pasche sic.* „Quam lamentabile est hoc, quod in ista magna festivitate manemus tam sicci et extranei et ceci a consideratione eorum, que Dominus in ea pro nobis fecit. Essemus merito ita fervidi, ut cor nostrum in nobis liquesceret ex magna admiratione pietatis Dei, quam nobis hodie ostendit. Mirum est, quod possumus cor nostrum jam occupare cum extraneis viciosis et secula-

---

1) Vergl. Diefenbach in voce, cibus canum, cleye, weytzenkleyen.

ribus materiis, cum habeamus materiam exercitandi nos in ista solemnitate festi(vi)tas transit, sed fructus in nobis debet manere; et quis fructus, nisi ut ambulemus in novitate vite, deponentes veterem hominem, videlicet superbiam et alias passiones" et cetera. Hec et hujusmodi solet venerabilis pater dominus Albertus [fol. 40v] secundum festa et materia collationis multipliciter fratribus dicere et cordiales ammoniciones fundamentaliter facere.

LV. De magna patiencia ejus in variis tribulationibus et molestiis suis.

§ 1. Jam quam patiens in adversis fuit, aliqua referamus. Nam aliquando ex parte domus nostre, sustinebat detractiones calumniosa verba ab hominibus vel scabinis pro eo, quod permissione divina aliqui fratres essent, qui eum non audirent et ex petulantia sua domum nostram desererent et male loquerentur, aliquando ex parte domorum sororum, quod ibi essent alique rebelles et detrahentes, et cetera. In quibus ipse se prudenter et longanimiter habuit, convertens se eo amplius ad Dominum Deum in devotione et quietate manendo, unde magis doluit pro ipsis malevolis, quam pro se, nos consolans: „Quia oporteret aliquando scandala fieri [1]), ve autem per quem" et cetera. En, quam sincere et viscerose dilexerit fratres suos preter hoc, quod optimas ammonitiones in communi et privatim fecit, manifestavit eciam et eo apertissime claruit, quod cum fratrem quempiam extra domum mitteret, sive ad regimen sororum, vel ad Prutiam, dicere nonnumquam soleret, hoc ita dolorosum sibi et grave fore, quasi membrum aliquod ex visceribus ejus traheretur. In senio cepit quandoque graviter infirmari et vexari a calculo. Unde ipse, ut lapis preciosus in celestibus muris construendus, expoliebatur et aptabatur. Post hoc incidit in gravem et periculosum infirmitatem, qua diu tenebatur et pene defecerat. Sed quia conceperat et inceperat ante languorem illum aliqua construere et

---

1) Matth. 18, 7.

ordinare in domo nostra et sororum [1]), que ut videbatur nobis et sororibus valde commodosa afforent, ymmo necessaria, institit et obtinuit, ut protunc non moreretur, donec hec perfecisset et nobis rigorosius exemplum prebuisset, sicut et factum fuit. Nam cum convaluisset, ita durum et arduum sibi instituerat modum vivendi, ut fratribus videretur onerosum, et judicarent sibi non convenire regimen ipsius tale, propter quod per dominum Egbertum, rectorem Daventriensem, fuit ammonitus temperare rigorem, quod et fecit [2]). Novi ergo, quod per annum fere frugalissime vixit, faciens sibi poni in loco suo valde parvam amphoram cum modico potu de cerevisia [fol. 41r] absintiali, ita ut mirarer sepius, quoniam posset sustentari cum tam modico potu. Semel retulit nobis venerabilis pater noster, Dominus Albertus, cum a prima infirmitate cepisset convalescere, quod quodam tempore, nescio an nocte vel die, dum esset solus, fuit alienatus a sensibus exterioribus et aperiebatur sibi in anima sua quoddam lumen, ita ut lucide intellectuali oculo videret et intelligeret, quoniam omne Vetus testamentum, videlicet facta patrum, mandata et cerimonie, et que Deus cum eis egit, fuerunt preambula redemptionis generis humani, licet in figuris, misteriis et prophetiis. Et quam aptissime Novum testamentum, id est facta Christi, et mandata et scripta, et dicta Apostolorum, Veteri respondeant testamento et omnia illa obscura Novum testamentum elucidat et perficit et in Christo omnia sunt consummata. Et optavit tunc ut sibi videbatur: „O, si possem hec sic scripto tradere, ne elaberentur a memoria mea"; sed ut retulit, sanus factus, non potuit sic intelligere vel enunciare, sicut in infirmitate vidit. Cum ergo postea complevisset, que ordinaverat fieri, et fatribus jam bene institutis et in caritate et pace

---

1) Vergl. p. 125.

2) Delprat, Archief, VI, 294, geeft de volgende woorden als den tekst der kroniek: „Rixas multas cum scabinis et sororibus habuit. Rigorosum nimis vivendi modum inter fratres instituit, sed monito Domini Egberti temperavit." Hoe anders leeren wij dezen „strijdzuchtigen en al te strengen rector" van Delprat kennen uit de woorden van onzen kroniekschrijver! Vergl. ook Dumbar, Anal., I, 174.

unitis secundario, post aliquot annos cepit infirmari. Sed antequam de ultima ipsa infirmitate loquamur, videamus prius de fratribus hiis, qui sub eo defuncti sunt, non secundum ordinem, quo defuncti sunt, sed secundum ordinem senii.

LVI. De domino Johanne Wesalie, fratre nostro in Buscoducis sororum confessore.

Fuit ergo senior illorum dominus Johannes Wesalie in Buscoducis, Ten Orthen sororum confessor [1]). Hic erat dilectus frater, cum in domum nostram primo acceptus fuit, aptatus ad illuminaturam, in qua satis profecit, ut activus et agilis, qui et ante studium suum ad tempus fuit aurifaber, et ergo ipse optimum calicem nostrum, qui decentissime et aptissime factus est, sic ordinavit fieri. Et quia studiosus fuit in omni opere suo, procurator factus est Domus Pauperum [2]), quibus bene scivit providere et procurare aliquando bovem, aliquando butirum, vel testamentum aliquod [fol. 41v]. Post mortem autem domini Johannis Van den Zande [3]), qui primus ibidem sororum rector fuerat, hic dominus Johannes fuit electus successor ejus. Qui juxta vestigia predecessoris sui optime prefuit domui illi, et collegit numerum sororum usque ad quingenta, et quia optima disciplina viguit in domo illa, benedixit eis Dominus et in temporalibus. Quapropter ipse dominus Johannes multa et magna construxit ibidem et melioravit, videlicet ecclesiam et alia, et cetera. Collegit eciam apud se multos clericos, quos oportuno tempore fecit ordinari in sacerdotes, ita ut non minor esset personarum sacerdotum, clericorum et laycorum in domo sua, quam in ceteris congregationibus clericorum, quos eciam secundum modum domus nostre optime instituit in virtutibus et exerciciis ceterarum domorum congregationum [4]). Ipse ergo dominus Johannes humilis in oculis suis et

1) Vergl. p. 129.
2) Vergl. p. 124 n. 2.
3) † 13 October 1444. Vergl. p. 81.
4) Vergl. p. 129 v.

graciosus in conversatione sua, arridente prosperitate factus est gloriosus eciam apud homines, utpote vir magnanimus et multarum bonarum operationum et optime conversari sciens cum omnibus, sive divitibus, sive dominis, vel medriocribus. Construxit eciam propter advenientium multitudinem domum sororum in Vucht [1]), ubi commode poterant sorores habitare ducente et rector cum sociis. Porro domus hec et domistadium, proch dolor, per succedentem sibi in regimine [2]) post mortem ejus vendita fuerunt Carthusiensibus [3]), qui locum illum nunc inhabitant. Insuper venerabilis vir iste, cum tempore colloquii juxta consuetudinem Suollis adveniret, proprio curru usus aureum denarium ad pileum procuratoris dare consuevit [4]), et primis annis regiminis sui, sicut tunc moris fuit, solebat absolutionem petere a patre nostro et cum magna caritate et jocunditate cum fratribus nostris conversari et munuscula eisdem dare. Post hec serena et quieta tempora accidit nubilosum et magna tempestas in domo sua, agente dyabolo, qui invidit prospero successui suo. Unde et instigavit fratres ejus, ut eum a regimine amoverent, de quo supra [5]), sed frustra. Itaque fratres et sorores, eo in regimine confirmato, Deo gracias [fol. 42r] egerunt, quod de inimici factione triumpharent. Sed et sorores domus pre leticia composuerunt cantica quedam, quorum unum est et sic incipit:

Die moeder Goids onse advocaet,
onse enighen troost ende toeverlaet,
Daer wi altois to tiden
ende sante Andries ons lief patroon
myt Christus wt des hemels throon
sal ons nu siet verbliden.

---

1) Volgens Schutjes l. c. V, 357 is het klooster te Vucht reeds voor 1435 gesticht.

2) Petrus Dinslaken. Vergl. Cap. LXXXVII.

3) Dit gebeurde in het jaar 1473. Daar de zusters te 's Hertogenbosch vreesden, dat die van Vucht zich van het moederhuis wilden afscheiden, verkochten zij het huis aan Arnold van Herlaer en zijne echtgenoote Aleydis Piecke voor 1300 Andriesgulden, die de gebouwen aan de Karthuizers gaven. Vergl. Schutjes, l. c. 358.

4) Vergl. Acquoy, Windesheim, II, 93 n. 4.

5) Vergl. p. 130.

Circa finem vite sue, postquam pluribus annis optime rexisset domum illam et in omnibus plurimum meliorasset, patres eum absolverunt a regimine, qui tamen antequam alius venit, defunctus est in vigilia Thome Apostoli [1]), Domino reddente sibi mercedem laborum suorum. Sepultus est autem in ecclesia sororum in Vucht, quia ipse edificaverat [2]), que nunc est Carthusiensis. Jam in ordine fratrum sub patre Alberto defunctorum sequitur Henricus Wachtendonc.

LVII. De domino Henrico Wachtendonck.

Hic [3]) dilectus frater fuit brevis stature, sed quadratus et sanus in corpore, bonus erat cellita et optime custodiens tempus suum in exerciciis, fuit semper illuminator et satis pertinenter opus suum perfecit [4]), unde ipse multum lucrabatur, quia diligens et continuus in opere extitit. Hic quietus in domo fuit, nullam habens commissionem alterius rei, nec se alienis, vel externis implicabat, nisi quia diligens pro disciplina domus, satis zelosus fuit ad corripiendum seu docendum juniores in bonis moribus, sicut ipse fuit bene institutus et compositus in

---

1) 20 December.

2) In het jaar 1452 veroorlooft de pastoor van St. Lambertus te Vucht, Nicolaus de Hoesch, den zusters eene kloosterkerk te bouwen en verleent haar nog andere voorrechten tegen een jaarlijkschen cijns van 4 Wilhelmus schilden. Schutjes V. 857.

3) HS. B. fol. 106 v. — „Post laudabilis predicti patris domini Theoderici ordinatus est tercius pater domus Zwollensis, dominus Albertus, vir virtutibus et bonis moribus plenus, cujus vita vel conversacio hic non prosequitur, sed de quibusdam fratribus ab eodem Alberto laudabiliter institutis, quorum unus dominus Henricus Wachtendonk." — Het volgende komt bijna letterlijk met den tekst van ons HS. overeen.

4) Vergl. Overijs. Alm. p. 94; maar vooral Acquoy, Windesheim, I, 221 n. 4, waar de dwalingen, die over de verluchters in het Zwolsche Fraterhuis bij Moll, Kerkgeschiedenis, II, iiii, 190 en bij van Vloten, Nederlands schilderkunst van de 14de tot de 18de eeuw, Amsterdam, 1874, p. 58, voorkomen, weerlegd worden. Vergl. ook W. Vogelsang, Holländische Miniaturen des späteren Mittelalters. (Heft 18 der Studien zur deutschen Kunstgeschichte.) Strassburg, 1899. p. 102 n. 3.

maturis moribus. Mansitque pluribus annis in clericali humili statu, postea ex obedientia factus sacerdos, auxit devotionem, humiliter et devote perficiens exercicia. Scio, quia ex devotione aliquando accepit duras et longas disciplinas virgarum a quodam sibi familiari fratre. Non multis annis in sacerdocio vixit, sed tempore pestis ipso morbo tactus, dum non vitaret sorores pestilenticas, audiendo confessiones earum, cepit lecto decumbere, et seipsum graciose Deo offerens dixit sibi assidenti et ministranti: „Ecce hic est pestis," demon- [fol. 42v] strans digito locum, „post mediam *horam* [1]), cum pervenerit ad cor, tunc morior," et factum est. Migravit autem ad Dominum in vigilia sancti Bartholomei Apostoli [2]). Sepultus in Windesim cum fratribus suis. Post hunc in ordine senii sequitur dilectus frater noster dominus Jacobus Goch.

LVIII. De domino Jacobo Goch, fratre nostro, dicto Scriver, in Kinderhuys confessore.

Hic [3]) fuit vir personatus et proceris stature, valde

1) Correctuur in den tekst van de hand des voltooiers.

2) 23 Augustus (1472?) pest in Zwolle. cf. p. 150.

3) HS. B. fol. 106v. De domino Jacob Goch. — „Hic fuit personatus vir et procere stature et valde graciosus, moribus ornatus, multum verecundus et devotus et habuit aptissime a parentibus cognomen Scriver, quia optimus scriptor fuit. Hic, cum post multa humilitatis et devotionis exercitia electus esset ad sacerdocium, multum se tunc exercitavit in devocione, mane surgens hora tercia, ut oracioni vacaret. Non potest vero explicari verbis, quam devote et timorate illud divinum [fol. 107v] tractavit, sepissime per horam et ultra. Et cum confessor sororum Ter Kynderhuys fuisset ordinatus invetus (sic) quam sinceram caritatem et sedulitatem ad fratres omnes habuit, quis potest digne effari. Nam quicumque de fratribus ei dixisset: „Karissime domine Jacobe, fac mihi cistellam apud lectum vel compone assererem et hujusmodi aliquid construe, ordina vel adjuva in hoc vel in hoc, humillime ac libentissime obedivit et multa talia fratribus fecit, adjuvans eos corrigere scripturas, preparans pennas, sepe visitans fratres portavit secum aliquid de assatura vel preciosum potum, ut in aliquo semper recrearet fratres. Et in istis

graciosus, moribus ornatus, multum verecundus et devotus. Aptissime a parentibus cognomen habuit *Scriver*, nam optimus scriptor fuit in litterali, bastarda et rotunda scriptura, et ab ineunte etate sua libenter scripsit, et multa quidem [1]). Acceptus erat Deo sua humilitate et ferventi dilectione, et hominibus sua verecunda affabilitate et ydoneitate, et promtitudine ad quecumque officia et ministeria inpendenda et perficienda. Ipse, cum electus fuit ad sacerdocium, se plurimum exercitavit in devotione, de mane surgens hora tercia, sicut ego hoc novi plenius, qui secum per estatem in clusa habitavi [2]). Ego ad aliquod tempus sibi ad missam servivi, et vidi, et cognovi, quam devote et timorate officium suum peregit et tractavit per horam frequenter, ut michi videbatur, in missa stando. Consuevit apud nos horologium custodire, et tempore et adjutorio suo hoc nostrum presens *horologium* [4]) factum fuit, et ut media hora signaret, effecit. Fuit et custos oratorii et braxator encausti. Postea ordinatus est in confessorem conventus Ter Kinderhuys [5]), quod grave sibi multum et contrarium erat, quia domus illa tunc a vera disciplina plurimum destituta erat per malum regimen predecessoris [6]). Tamen obediens, regimen assumpsit et multa ibidem melioravit in disciplina et in edificiis, et quamvis ibi habitavit, frequentissime tamen apud fratres nostros fuit, ostendens, quia animus suus magis apud nos erat, quam apud sorores. Et quam sinceram caritatem et

---

non quesivit dissolucionem fratrum vel commessacionem, sed sinceram et devotam recreacionem in mutua caritate. Tandem adveniente tempore pestilenciali, cum ipse sciret multa remedia contra pestem, sibi ipsi eadem peste infecto, nulla voluit exhibere, ponens totam spem suam in Deum et sic feliciter obiit."

1) Vergl. Overijs. Alm. 94.

2) Dit had in den zomer van 1450 plaats. Vergl. de Inleiding.

3) Volgens de moralisten mag een gelezen mis niet langer duren dan 20 minuten tot een half uur. Vergl. S. Alphons. de Ligori, Theologia Moralia VI, 400.

4) Correctuur op den kant van de hand des voltooiers.

5) Vergl. p. 14 n. 1, 18, 108.

6) Vergl. p. 19 n. 1, 21 n. 6, 108.

sedulitatem ad domum nostram et ad omnes fratres habuit, digne exprimere non possum. Nam quicumque de fratribus sibi supplicasset pro cista facienda apud lectum, vel assere [fol. 43r] componendo, vel *rogasset eum dicens* [1]): „Hujusmodi aliquid construe vel ordina," vel alius: „Adjuva me in hoc vel in illo," statim parebat, unde talia multa fecit fratribus nostris et adjuvit eos. Hyemali tempore, cum in stufa [2]) essemus, ipse sepe veniebat ad nos, nunc unum, nunc alium docens, aliquando scribendo in pagella istius vel illius, aliquando aptando pennas, vel corrigendo male scriptum. Estivo tempore, dum aliqui nostrorum essent in clusa [3]), frequenter veniebat ad eos, sed non vacua manu, quia ipse per se apportabat aliquid de assatura, vel preciosum potum, ut in aliquo recrearet fratres. Sepe ad domum nostram veniens, similiter fecit, faciens aliquid assari pro fratribus vel afferri, nobis faciens teutas magnas cum singulari cervisia. Ecce caritas, ecce gratitudo! non verbo sed opere, et in hiis omnibus non quesivit dissolutionem fratrum, aut commessationem, sed sinceram et devotam recreationem in nutrimentum mutue caritatis. Ipse enim usque ad mortem semper satis custoditus et timoratus fuit, quamvis fratribus nostris et hospitibus jocundus et graciosus esset. In hiis ergo et hujusmodi pietatis operibus usque ad caniciem perseverans, cepit pluries aliquo incommodo corporali pulsari. Adveniente ergo tempore pestilentiali, quamvis sciret multa remedia contra pestem, ea tactus, nullum apposuit, cum hanc, ut nobis videbatur, haberet in pede. Hac ergo prevalente, omnibus ecclesiasticis sacramentis munitus, Deo felicem animam tradidit die sanctorum Hirenei et Habundi [4]) anno Domini M°cccc°lxxii°. Sepultus in Windesim apud fratres nostros. Hunc sequitur frater noster dilectus Arnoldus de Vollenhoe, sacerdos.

---

1) Correctuur als voren.

2) Diefenbach, Glossar in voce. Stufa, stuba, stupa, stupha, stoppa = estuarium; nd. stobe stopa stube.

3) Vergl. p. 96 n. 5.

4) 26 Augustus 1472.

LIX. De domino et fratre nostro Arnoldo Vollenhoe.

Ipse erat mediocris stature et robustus in corpore, ideo a patre nostro Theoderico, quia et fortis erat in bona voluntate, fortiter et multum exercebatur. Nam sepe eum in biga [1]) vexit et equum ipse minavit ad diversa loca, et multos labores in primis suis annis in domo nostra fecit. Fuitque diu hospitularius et semper illuminator [fol. 43v]. Ipse magnum bellum habuit in carnali complexione, ideo magnam sibi violentiam fecit eam virtutibus aptando et naturam suam superando et subitiendo. Unde post multas exercitationes electus est ad sacerdotium, et factus sacerdos, cum magno timore et sollicitudine officium suum studuit humiliter et debite adimplere. Nam Canonem cum omnibus signis suis in quaternulo ipse conscripsit, et multas devotas considerationes et orationes circa ministerium illud collegit. Et studio et orationi libenter et frequenter invigilavit et inhesit, seipsum a nocturno sompno violenter temperavit, ideoque in die vix potuit se a sompno continere. Eciam in mensa sedens, dormire solebat adhuc cibum in ore habens, similiter cum alicui loquebatur, interdum vix poterat sompnum repellere. Fuit ergo hic dilectus frater magnus operator et de seipso strennue triumphans et in virtutibus proficiens, donec adveniente tempore pestilentiali, aliqui ex nostris existerent in clusa, ipso Suollis remanente. Die autem sancti Laurentii Martyris [2]), pater noster dominus Albertus et hic dominus Arnoldus cum ceteris fratibus omnibus venerunt ad nos in clusa [3]), cum coctis cibus, ubi pransi fuimus solaciose pariter et jocunde. Verum cum dominus Arnoldus Suollis redisset, secunda vel tercia die sequenti, tactus est peste et in octava sancti Laurentii [4]) migravit ad Dominum. Sepultus in Windesim juxta fratres suos et nostros.

---

1) Diefenbach, Glossar, in voce. Biga, carruca, karre, kare.
2) 10 Augustus.
3) Vergl. p. 96 n. 5 en 150.
4) 17 Augustus.

LX. De domino Henrico Alcmarie, fratre nostro.

Post hunc fuit dilectus frater noster dominus Henricus Alcmarie [1]) qui erat aliqualiter longe stature, sed macer. Ipse bene exercitatus et maturus in moribus, et studiosus in scripturis, et multa copulavit strennuus in exerciciis secundum morem antiquum. Scriptor bonus in bastardo [2]), et ad tempus rasor et custos horologii et oratorii. Factus autem sacerdos, non longe post, ordinatus est confessor sororum Op die Maet [3]), quas cum magna diligentia regens et custodiens, satis multos dolores sustinuit [fol. 44r] propter eas, cum domus illa adhuc nondum plene purgata fuisset a malo regimine primi rectoris ejus [4]). Ipse ergo in regimine earum existens, sepissime venit ad fratres nostros, quem a puero usque in finem innocentie jura observantem Dominus properavit educere de medio iniquitatum. Nam dum pestis apud nos regnaret, ipse sepe a domo suo Ter Maet, venit ad nos in clusam, afferens cuneos [5]) vel simile et prandebat nobiscum. Semel ergo rediens a nobis, statim peste tactus, decubuit in domo nostra, nomine Melthuys [6]), puto quinta vel sexta die

---

1) Vergl. p. 20, 117.
2) Vergl. Overijs. Alm. p. 94.
3) Vergl. p. 17 n. 2.
4) Vergl. p. 19 n. 1, 21 n. 6, 108, 149.
5) Vergl. Diefenbach, Glossar. *Cuneos*, wecke, weck (panis).
6) Vergl. p. 93. — Delprat, Archief, VI, 291, vermoedt in dezen Hendrik van Alkmaar den vertaler van Reineke Vos. Hij zoekt zijne stelling te bewijzen door aan te nemen, dat eene dochter van Adolf, graaf van Gelderland, gehuwd met een der graven van Lotharingen omtrent het jaar 1485, dezen Hendrik van Alkmaar uit Noord-Nederland zoude hebben ontboden. Hij neemt verder aan, dat Hendrik bij den dood van Dirk van Herxen (1457) 20 jaar oud geweest zoude zijn en dus in 1498 in een ouderdom van 61 jaar de bekende vertaling van Reintje de Vos zoude hebben kunnen uitgeven. Jammer genoeg voor onze letterkunde gaat deze hypothese niet op. Want indien Delprat den tekst der kroniek grondig gelezen had, zoude hij al spoedig gezien hebben, dat Hendrik van Alkmaar nooit Zwolle voor langen tijd verlaten heeft en ten minste eenige jaren voor 1471 gestorven is, daar Rutgerus van Doetingem, die in genoemd jaar stierf, zijn opvolger was als biechtvader van het Maatklooster. Vergl. over deze kwestie, Priem,

infirmitatis sue, que fuit dies sancti Jacobi Apostoli [1]), dixit: „Sancte Jacobe ora pro me", et sic expiravit. Appositus ad patres et fratres suos et sepultus in Windesim.

LXI. De domino Rutghero de Doetenghem, fratre.

Jam [2]) in ordine fratrum sequitur dominus Rutgherus de Doetengen [3]). Hic in primis (scolas) visitans fuit in

---

Zur Vorgeschichte des Reinke Vos, Halle 1880, 4—7, die op andere gronden de hypothese van Delprat verwerpt. Verder J. W. Muller, Mr. Henric van Alcmaer in het Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde, 7de Jaargang, Leiden 1887, 251—261.

1) 25 Juli.

2) HS. B. 107r. De domino Rutgero de Doetinghen. Hic in primis fuit visitans in Doesborch et cum vix congruus esset pre devocione ad Sanctum Bernardum perrexit in Adwert, ut ibidem optineret locum in ordinem Bernarditarum. Sed cum vidisset nondum ibidem regulam ad plenum observari, rediit, et cum esset bone voluntatis et fratribus bene notus, obtinuit apud dominum Theodericum et fratres alios, quia erat sufficiens in clericatura, ut esset cocus scholarium in Parva Domo, quod cum magna devocione et humilitate aggressus est et complevit. Hic ergo fuit brevis stature, rubicundus facie, fronte parva et aliqualiter rugosa. Ita ut jocose dicerent ei familiares sui: „Tu fuisti unus de gentilibus, qui circuierunt terram et derelictus es ab eis." Sed ipse in hiis verbis minime offendebatur, fuit enim a principio usque ad finem verus humilis et cordialissime in humilibus se exercens. Nichil in eo apparebat nisi humile et abjectum quantum ad mundum. Ex hoc optimo fundamento habuit eciam magnum fervorem et zelum contra omnia vicia in se et in juvenibus. Nam frequenter habuit ferventes affectiones et consideraciones ad Deum, ita ut in promptu haberet lacrimas in oracione et meditacione. In opere habuit se valde strennue et devote, non parcens sibi in aliquo. Nam cum esset procurator, solet (sic) nocte surgere in opere braxature et pisture, ut ante aliorum fratrum adventu cuncta debito modo prepararet. Et in talibus laboriosis operibus optime scivit se expedire, nam ipse solus cum uno coco faciebat omnia pro quinquaginta scholaribus. Cum autem factus fuisset sacerdos, auxit sibi in plurimum devocionem pro eo, quod se indignum judicabat ad tantum misterium. Devotissime ergo celebrabat et rarissime, fere numquam, sine multis lacrimis, protrahens eciam devocionem sepissime per horam, aliquando ultra horam assistens altari. Tandem post multorum bonorum operum exercicia factus confessor sororum Termaet, multum vexatus calculo, feliciter obiit et transivit ad Dominum anno Domini Mccccl xxviii et cetera.

3) Delprat, Archief, VI, 295, leest: „Procurator et cocus fuit scolarium

Doesborch, et dum vix congruus esset pre devotione perrexit ad sanctum Bernardum in Adwert [1]), pro loco ibidem obtinendo. Sed cum vidisset nondum regulam ad plenum observari, rediit, et cum esset bone voluntatis et notus admodum fratribus nostris, optinuit apud patrem dominum Theodericum [2]) et fratres, cum non esset sufficiens in clericatura, ut esset cocus scolarium nostrorum in Parva Domo [3]). Diu ergo fuit devotus minister ibidem sub procuratore domino Wilhelmo de Vollenhoe [4]) qui, quamvis non fuit acceptus frater domus nostre, tamen omnino incessit more nostro, et stetit sub obediencia et consilio patris nostri domini Theoderici. Cujus consensu recepit sibi datam vicariam principalem in capella sancti Laurentii [5]), sicque recessit a Parva Domo et habitavit in domo annexa capelle, manens tamen semper et incedens habitu et more nostro. Extunc Rutgerus cocus fuit ordinatus a patre nostro procurator Domus Vicine, que dicitur Parva Domus. Et erat parve stature, rubicundus facie, fronte parva et parum rugosa. Ita ut jocose familiares solebant ei dicere: „Tu de gentilibus hiis, qui circu[m]eunt terram, unus derelictus es", et ipse pro hujusmodi non offendebatur. Fuit enim a principio [fol. 44v] usque in finem vere humilis, et cordialissime in humilibus

---

nostrorum in parva domo: cum uno coco omnia faciebat pro 50 scolaribus. Sub regimine suo viguit et floruit domus illa." — Vergl. ook p. 20 n. 2.

1) Zie over dit klooster: J. Nanninga Uitterdijk, Geschiedenis der voormalige abdij der Bernardijnen te Aduard, Groningen 1870.

2) Vergl. p. 47 vv.

3) Vergl. p. 4, 17, 27, 121.

4) Wilhelmus Witvoet uit Vollenhove. Vergl. Cap. LXXX § 2. en p. 20 n. 2.

5) De kapel van den H. Laurentius lag op de hoek van de Sassenstraat, recht tegenover de kerk van het klooster Bethlehem. Zij werd gesticht door Jan van Ittersum omstreeks 1439, die op St. Benedictusdag (21 Maart) van dit jaar ook eene vicarie er in fundeerde. De eerste bedienaar dezer vicarie was Willem Witvoet. De stichtingsbrief en nadere bizonderheden over den stichter zijn te vinden in de: Bijdragen tot de geschiedenis van Overijssel, XI deel, 2e Serie, 1e deel, p. 30vv. Vergl. ook: Lindeborn, Hist. Episc. Dav., 299.

se exercens et humilitatem colens et amplectens, sicut patebit ex verbis et moribus et habitu ejus. Incedebat enim cervice reflexa et capite aliquantulum pendulo ad unam partem. Nichil in eo et ab eo apparebat non humile et abjectum, quantum ad mundum. Ex hoc optimo fundamento habuit eciam fervorem magnum et zelum contra omnia vicia in se et in aliis, scilicet juvenibus. Nam frequenter habuit ferventes affectiones et considerationes ad Deum et ad futura, ita ut in prompto haberet lacrimas in oratione et meditatione. In opere fuit strennuus et devotus, non parcens sibi. Nam ipsemet, cum esset procurator, solebat de nocte surgere in opere braxature. Similiter quia tunc solebant pinsere nobiscum, ipse de nocte paravit furnum et conspersit farinam miscens fermentum. Et in talibus et aliis laboriosis operibus scivit se optime expedire et perficere opus suum. Ipse solus cum uno coco [1]) faciebat omnia pro quinquaginta scolaribus. Ipse ad forum, ad pascua et cetera requisita personaliter ibat. Unde domibus se humiliter, prompte et jocunde, devote et utiliter se habebat, sed et obedientissime, nunquam aliquid preponens obedientie. Cum ergo in se ita accensus erat et extentus ad anteriora, non minus pariter fervebat pro custodia et profectu juvenum. Nam quamvis jocunde eis prefuit et amabilem se omnibus faceret, tamen excessus committentes contra consuetudines et bonos mores acriter arguit, vel eciam virga dure percussit [2]). Unde contigit et discretione et prudenti regimine ejus, ut cum omnes eum amarent, non minus quoque timerent, quare tempore regiminis sui viguit et floruit domus illa in bona disciplina et bonis devotis juvenibus. Tunc quoque ibi habitabat magister Wesselus [3]), qui cum

---

1) Gerhard van Xanten, vergl. p. 159 v.

2) Vergl. mijne Schule von Zwolle, p. 58.

3) Wessel Gansfoort werd 1419 geboren. Volgens zijne levensbeschrijvers bezocht hij op negenjarigen leeftijd de school te Groningen en werd daarna door Oda Jargis naar Zwolle gestuurd, waar hij in het Domus Parva een onderkomen vond. Wessel kan echter op zijn vroegst in het jaar 1432, dus op een leeftijd van 13—14 jaren naar Zwolle gekomen zijn, daar van 1425—1432 de Broeders te Doesburg vertoefden.

prius fuisset primarius vel secundarius [1]) Suollensis, propter ingenium suum et studium factus erat lector terciariorum, et ita fuit in Parva Domo in [2]) habitu nostro [3]) cum juvenibus, cum quibus ibat ad oratorium et ad collationem Rutgeri procurato- [fol. 45r] ris, sicut minimus eorum, et faciebat ibidem examen pro majoribus. Cum ergo et ipse esset totus devotus et fervidus, et Rutgerus procurator

(vergl. p. 83 v.). Tegen deze hypothese spreekt echter de omstandigheid, dat Wessel dan omstreeks 17 jaren te Zwolle zoude vertoefd hebben. De volledige cursus der Zwolsche school duurde echter maar 8 jaren. Ik gis daarom, dat Wessel op een leeftijd van meer dan twintig jaren zijne studies hervatte en omstreeks 1441 naar de school van Zwolle trok. Want eerst in den herfst van 1449 werden door den rector der Keulsche Universiteit Johannes Coesvelt geimmatriculeerd: „Wess. Goesevoyrd de Groninghen" en de volgende drie Zwollenaars: Nycolaus ter Maete, Stephan ten Cloester en Hendrik Vilsteren. Wessel nam te Keulen huisvesting in de door Laurentius van Groningen gestichte Bursa Laurentiana. Gelijk uit het Liber Decan. der Universiteit Keulen blijkt, promoveerde den 1 December 1450 „Wesselus de Groningen" onder Mag. Jacobus Stralen tot bacalarius. In 1452 meldt zich „Wesselus Gruninchgen" tot het temptamen aan. (Daar de termijn niet vermeld wordt, mogen wij aannemen, dat het examen op den gebruikelijken dag, 3 Februari, plaats had.) Nog in hetzelfde jaar, en vermoedelijk in de maand Maart, werd hij door den deken Henricus Amsterdammis tot magister artium gepromoveerd, gelijk blijkt uit de volgende aanmerking in het Liber Decan.: „Item sub eodem anno principaverunt in artibus ac a me pro eodem tempore decano burretati sunt hiis 3: 1. N.... 2. Wesselus Gruninghen." Het vermoeden, dat Wessel in Maart tot magister artium promoveerde, steunt op het feit, dat de eerst volgende inschrijving in het Lib. Decan. den 3. April 1452 geschiedde. (Vriendelijke mededeeling van Prof. Dr. Albert Büchi te Freiburg in Zwitserland, die binnen kort het Liber Decan. der Universiteit Keulen zal uitgeven). Vergl. over Wessel Gansfoort o. a. I. B. Kan, Erasmiani Gymnasii Programma Litterarium, Rotterdam, 1894. — Hermann Keussen, Die Matrikel der Universität Köln I, Bonn 1892, p. 394. — N. Paulus, Wessel Gansforts Leben und Lehre in „Katholik," Heft, Juli—October 1900.

1) Student der eerste of tweede klasse der school. Deze primarii of secundarii werden door den rector der school belast met het onderwijs der lagere klassen. Vgl. hierover mijne Schule von Zwolle, 68.

2) Delprat l. c. leest: „sed."

3) Vergl. p. 124 n. 4.

devotissime de sero pro juvenibus faceret collationem, adjuvit eum, et ex conflatione mutua inflammabant [1]) juvenes ad virtutes et ad odium viciorum [2]). Eodem tempore aderat quidam devotissimus juvenis dictus Johannes de Colonia [3]), qui dum esset in seculo pictor fuit optimus et aurifaber et cetera [4]); venit autem Suollis, submittens se consilio patris nostri domini Theodorici, cupiens audire et discere quoniam Deo serviret. Hic ergo erat in proxima camera magistri Wesseli, ubi per fenestellam, in pariete factam, poterant sibi mutuo loqui; et magister Wesselus docuit Johannem scientiam, Johannes vero, cum esset totus fervens ad Deum, docuit Wesselum timorem et amorem Dei. Sic ergo tunc ornata erat Parva Domus juvenibus bonis, unde magnus fructus provenit in scolas [5]) Suollensis. Rutgherus ergo diu fuit in tam bonis studiis et exerciciis, irreprehensibilis in suo officio et ministerio; non fuit tamen acceptus frater domus nostre, non desiderabat aut

---

1) Delprat l. c. leest: „inflammabat."

2) Ullmann, Reformatoren vor der Reformation, II, 248, geeft eene onjuiste interpretatie van dezen tekst, wanneer hij zegt: „Es heisst Wessel sey gewesen sicut minimus eorum und habe dem Prokurator Rütger geholfen, cum de sero [von Molken] pro juvenibus faceret collationem (collatio hier natürlich Mahlzeit; Rütger besorgte auch das Essen)", daar het buiten allen twijfel is, dat de laatste woorden van den zin niet op keukenbezigheden betrekking hebben, maar op de geestelijke toespraken (collationes), die 's avonds (de sero) gehouden werden. — Vergl. mijne Schule von Zwolle, 123 vv.

3) Acquoy, De Kroniek, 19 noot 14 zegt dat Johannes van Keulen omstreeks 1480 in het „Kleine huis" vertoefde. Dit is echter eene vergissing, daar Johannes van Keulen en Wessel Gansfoort te Zwolle als scholieren der stadsschool en niet als rijpe mannen waren. Wessel echter verliet Zwolle in den herfst van 1449 en dus moet het verblijf van Johannes te Zwolle omstreeks dit jaar vallen. — Johannes van Keulen is nooit frater geweest, hoewel Acquoy, Windesheim, II, 231 n. 3 verkeerdelijk beweert, „dat hij omstreeks 1440 in het fraterhuis te Zwolle opgenomen werd." Ware dit het geval, dan zouden wij hem in de door de Voecht opgemaakte lijsten der broeders (zie o. a. p. 116 v.) vinden, en ook zoude onze Kroniekschrijver niet nagelaten hebben, hem „frater noster" te noemen.

4) Delprat leest: „et".

5) Delprat leest: „scola".

displicebat, sed quia moris tunc temporis erat difficulter quemlibet acceptare, qui non esset in mensa nostra et sub tecto nostro. Verum post aliquot annos propter laudabilem et graciosam conversationem suam, non solum acceptatus fuit, sed eciam non longe post ad sacerdocium ordinatus. Quo facto, auxit sibi devotionem pro eo, quod se indignum judicabat ad tantum ministerium, devotissime igitur et rarissime celebrabat, et nunquam fere sine lacrimis protrahens, nonnumquam devotionem suam per horam aliquando, vel ultra assistens altari. Cum ergo in hiis, que ad Deum sunt, esset devotissimus, in regimine quoque et in hiis, que ad homines sunt, acceptus et graciosus, defuncto domino Henrico Alcmarie [1]), ipse electus est ad regimen sororum Ter Maet. Permansit nichilominus procurator scolarium, recumbens et commorans eis. Valde jocundus hospes fuit, optime sciens tempus parabolam proferendi [fol. 45v]. Similiter et in collationibus fuit devotus et facundus, bonus biblicus, et interpretator et moralizator scripturarum. Ideo et sorores optime instituebat, et regebat domum earum cum multa dexteritate, promovens eam in disciplina et cremento temporalium notabiliter. Et quia acceptus erat Deo, ut legitimus filius a patre celesti, correptus est. Nam sepe doloribus capitis et calculo graviter affligebatur, que incommoda dum nimis invalescerent, lecto detentus est. Ubi dum patienter et humiliter Domini flagella suscepit et sustinuit, aptabatur ad coronam. Jacebat autem in domo confessoris Op ter Maet, et aderant ei semper duo de fratribus nostris. Unde munitus sacramentis ecclesie in presentia fratrum nostrorum aliquorum et multarum sororum, feliciter transivit ad Dominum, die sanctorum Martyrum Abdonis et Sennis [2]), anno Domini M°cccc°lxxviii°. Sepultus Windesim juxta fratres nostros.

---

1) Vergl. p. 152.
2) 30 Juli. — Delprat l. c. leest: „Obiit Rutgerus die Sitorum (sic) Abdonis et Sennis 1478."

LXII. De domino Gerardo de Xanctis, fratre nostro.

Post hunc dilectus frater noster Gerardus, dictus de Xanctis [1]), sequitur, qui bene fundatus clericus existens, resignavit se patri nostro domino Theoderico Herxen, qui posuit eum in coquina Domus Vicine, scilicet Parve Domus Clericorum, ut esset eorum cocus [2]), sub procuratore domino Rutghero Doetingem, de quo supra. Ubi ad multos annos solus servivit quinquaginta clericis cum unico procuratore prefato, et hoc ferventer, multum prompte et alacriter perfecit ministerium suum, ita ut non in aliquo parceret sibi. Et ita devote et compuncte in omnibus se habuit, ut esset magnum speculum virtutum juvenibus, adeo ut nemo eorum auderet aliquid impertinens loqui vel agere ipso presente. Nam cum esset totus maturus et seriosus, solo aspectu, quem acutum habebat, corrigebat excedentes, et si dignum fuit, addidit breve verbum. Et nichilominus valde benignus erat bonis, precipue secundariis et primariis, ita ut interdum istum vel illum advocando ad camerulam suam, devotissime eis loqueretur de scripturis, aut lectione eorum vel studio. Hic cum solus [fol. 46r] tot externis laboribus occuparetur, nichilominus strennue se interius exercebat et captabat tempus studendi, meditandi et orandi, more fratrum nostrorum. Et ut talibus posset oportune intendere, semper solebat surgere de mane cum fratribus nostris et cum eis horas legere, et ne forte sompno deciperetur, ligabat funem ad brachium suum, cum ibat dormitum, qui pertendebat ad cameram unius fratris nostri, ut cum campane sonus fieret, ipse funem traheret ad suscitandum cocum, qui tali modo vincebat sompnum. Ipse quoque cum esset cocus, tam diligens erat in studio, ut multa copularet, videlicet: „Sermones Sancti Bernardi et Guer-

---

1) Vergl. p. 117.
2) Vergl. p. 155.

rici" [1]) ex toto scripsit. Item „Beatus vir" [2]), Diurnale et alia multa. Cum ergo aliquot annis sic ferventer et devote in officio coquine operatus fuisset, acceptari meruit in fratrem domus nostre, et post receptus est ad domum nostram et ordinatus pistor et braxator noster. Cui officio utilis inventus, que spectabant ad illa optime disponebat, et tempore intermedio, scilicet quando vacabat ab hiis operibus, sedebat diligenter intentus operi scripture. Contigit interea, venerabilem patrem dominum Johannem de Andernaco [3]), rectorem domus sororum in Calker [4]), obire; sorores ergo domus illius instanter petierunt a patre nostro dari sibi de fratribus nostris hujus successorem. Pater noster igitur et fratres cognoscentes hunc dominum Gerardum, virum devotum et strennuum, deputaverunt eum ad regimen predictarum sororum, facientes eum prius ordinari in sacerdotem, et sic datus est eis. Quibus utiliter valde et devote prefuit, diligenter laborans, ne a disciplina, quam predecessor ejus imposuerat, declinarent, sed magis eam augmentare studerent, quod et factum est. Tandem in Dei timore ibidem et devotis exerciciis persistens, felicem Deo animam reddidit die xii kalendas Aprilis [5]). Sepultus ibidem, secundus videlicet rector, anno Domini M°cccc°lxxii°.

LXIII. De Huberto Gueden, fratre nostro clerico.

§ 1. Secundum ordinem senii sequitur frater noster

---

1) Over de „sermones Guerrici" vergl. Jöcher, Allgemeines Gelehrten-Lexicon, Col. 1254 en Foppens, Bibliotheca Belgica, I, 385. Guerricus was abt in het bisdom van Reims en stierf in 1157.

2) Over het geschrift „Beatus Vir" van Gerhard Zerbolt van Zutphen vergl. Dumbar, Anal. I, 50; Moll, Kerkgeschiedenis, II, iii, 35 vv.; Geesink, Gerhard Zerbolt van Zutfen, 95 vv.; Gerretsen, Florentius Radewijns, 93 vv.

3) Vergl. p. 69 § 2.

4) Over het Zusterhuis te Calcar (Cäcilien-Convent) vergl. p. 69 § 2, en J. A. Wolff, Geschichte der Stadt Calcar während ihrer Blüthe, mit Berücksichtigung der früheren und späteren Zeit. Frankfurt a. M. 1893, p. 37. Volgens Wolff l. c. werd dit huis in het jaar 1413 gesticht.

5) 14 Maart 1472.

dilectus Hubertus Gueden. Hic fuit Suollensis, [fol. 46v] cujus germanus senior multum dives fuit et potator satis nominatus, domum vinariam frequentans. Hubertus autem, frater ejus, econtra totus modestus et sobrius, tanquam Jacob ad Esau, domi sedebat, intendens magis, quomodo pertingeret ad hereditatem celestem, quam terrestrem. Et sicut de Moyse scribit beatus Paulus, quod magis elegit affligi cum populo Dei, quam temporaliter peccati habere jocunditatem [1]), majores divicias estimans in properium Christi et despectum mundanorum, quibuscumque gloriationibus seu potationibus eorum. Ipse ergo, cum competenter scolasticis disciplinis instructus esset, petiit locum in Monte Sancte Agnetis [2]) et obtinuit. Sed cum ibidem ad tempus fuisset et experimento dedicisset, quod *non posset* [3]) pre infirmitate corporis ordinis rigorem sustinere, cum esset cognatus [4]) patris nostri, domini Theoderici, obtinuit per cognatos, ut haberet locum in domo nostra. Fuit ergo semper devotus, fervens et obediens frater, et quamvis non haberet bonam manum scribendi, tamen magnam violentiam sibi fecit, ut disceret; unde sedem suam in opere scripture diligenter custodivit. Longe fuit stature, habens albos crispos crines et macilentus, quia sibi satis durus erat in commoditatibus corporis admittendis, et magnam violentiam sibi fecit in opere scripture, et ut stricte et rigorose servaret obedientiam in exerciciis domus nostre. Unde totus humilis et rectus erat, nichil curans de mundanis vel exterioribus rebus et cognatis; totus simplex juxta antiquum, ut dicitur, mundum incedens et loquens sine fuco, totus ad virtutes et eterna conversus. Hic adhuc juvenis, cum nobiscum prope septem vel octo annis *fuisset* [5]), cepit infirmari, clericus existens, et nescivimus qua infirmitate vel peste, nisi quia Dominus voluit educere eum de carcere corporis hujus. Eodem tempore et ego multum infirmabar, quasi ad mor-

---

1) Hebr. 11, 25.
2) Vergl. p. 7 vv
3) Correctuur in den tekst van de hand des voltooiers.
4) Vergl. de Inleiding.
5) Correctuur in den tekst als boven.

tem, pariter ergo infirmi fuimus in una camera in duobus lectis. Primum autem ego magis langui quam ipse, ita ut vix unum morsellum gustare potuissem, fuimus ergo sic [fol. 47r] pariter, sed ego cum tempore cepi parum convalescere, ille vero cotidie deficere magis. Ipse in lecto jacens, legit ex fervore cordis sui de mane matutinas et alias orationes suas, ego autem in alio lecto jacens ex pigricia et tepore cordis mei non legebam, antequam surrexissem vel in vestibus fuissem, post horam sextam. Quamdiu ergo potuimus, sedebamus ad unam mensulam juxta ignem in camera, scilicet collationum, ubi et dormiebamus. Ego ergo dietim cepi melius habere, quando ille, quamvis sine dolore aliquo vel pena corporis esset, cepit tamen omnibus viribus destitui et nullum appetitum ad aliquod alimentum habere. Verum in paucis diebus ego adeo convalui, quod alio die deberem ad aliam cameram deputatam michi redire et Hubertus ponebatur in lecto, ubi ego prius dormivi. Prandio ergo facto, cum ego in coquina seu ad mensam communem commedissem, ivi visitatum Hubertum hora XIIa. Soli ergo existentes post familiarem collocutionem incepimus cantare: „Te Deum laudamus", quod canticum difficulter potuit mecum consummare, unde eadem die circa horam sextam vesperi, dum omnes ad cenam iremus, vocati fuimus ad ipsum ad muniendum exitum suum. Nobis ergo legentibus septem psalmos et ipse pariter conlegit, et in ipsa oratione efflavit spiritum redeuntem ad Dominum, qui dedit illum, die sancti Brictii Episcopi [1]). Sepultus in Windesim juxta fratres nostros.

§ 2. Hic decessit ante dormitionem patris nostri, domini Theoderici [2]), ante quem eciam in ordine fratrum fuit dominus Iohannes Westerwolt, rector clericorum primus in Prutia [3]), qui diu post obiit sub patre Coeckman [4]).

1) 13 November.

2) Delprat l. c. 297 leest: „Decessit ante domitionem (sic) patris nri Theodorici."

3) Het Fraterhuis te Culm. Vergl. p. 132 vv.

4) Johannes Koechman of Kockman, van 1490—1520 Rector van het Fraterhuis te Zwolle. Vergl. p. 172 n. 7.

§ 3. Post quem fuit dominus Jacobus Traiecti, alias Voecht, horum collector [1]), anno xlix° *frater factus est* [2]). Hunc sequitur dominus Theodericus Calker, dilectus frater noster, anno Domini M°ccccliі°.

LXIV. De domino Theoderico de Kalker, fratre nostro et librario karissimo.

Hic cum aliquantis perfecisset examen in Domo Pauperum [3]) et esset juvenis elegantis forme et bone voluntatis, obtinuit locum in domo nostra. Qui dum devote et diligenter se ad exercicia nostra appli- [fol. 47v] caret, profecit cito in virum spectabilem, Deo et hominibus carum, nam fuit ab inicio tractabilis, promptus et obediens. Et cum esset intelligens, boni ingenii et tenacis memorie, erat multum docilis et capax cujuslibet rei. Hinc factum est, ut in brevi efficeretur bonus scriptor, in scripturis sacris studiosus, bene expertus, et in omnibus utilis et efficax. Sed cum sentiret sibi forte bellum imminere de viciis carnalibus et contra se importunius et vehementius insurgerent, rogavit patrem nostrum, dominum Albertum [4]), ut ad reprimendum et melius expugnandum illa vicia imponeret sibi, ut custodiret officium braxature et pistrini, quod et factum est. Nam per aliquot annos ipse fuit braxator et pistor principalis, et in omnibus semper se prudenter habuit, exhibens utilem se, amabilem et efficacem. Sic ergo prospero cursu in omnibus perficiens, factus est in multis expertus et providus, et in moribus optime fuit compositus, reverencialis et verecundus in apparatu, et incessu maturus, in opere expeditus, dulcis affatu, alloquio amabilis, circumspectus in verbis,

1) Vergl. de Inleiding.

2) Oorspronkelijk staat in den tekst: „Post quem fuit dominus Jacobus Traiecti alias Voecht, horum collector, de quo postea, anno xlix° hec facta sunt" .Door den voltooier van het HS. zijn de woorden: „de quo postea" doorgehaald. Boven de woorden „hec facta sunt" heeft hij „frater factus est" geschreven," zonder echter die woorden door te halen.

3) Het was vooral uit het Domus Pauperum, dat de Broeders nieuwe leden kregen. Vergl. mijne Schule von Zwolle, p. 55 n. 2.

4) Vergl. p. 120 vv.

familiarioribus sibi plurimum graciosus et jocundus et omnibus obsequiosus, Deo devotus et timoratus, conscientie sue diligens discussor et examinator, et obedientie strictus observator, libenter studens, multa scribens et optimus collacionator. Nam cum optimam et fortem haberet memoriam, apte valde et ordinate composuit et fecit collationes suas. Hiis et hujusmodi cum fulgeret virtutibus et moribus, electus est et positus in cameram et officium librarie. Exinde cepit, quantis graciis dotatus esset, innotescere hominibus, quia omnia, que ad illud spectant officium, prudenter et utiliter exequebatur. Sed et omnes, qui ad eum veniebant, aliquid cum eo tractaturi, composituri, petituri, vel empturi [1]), tam graciose excipiebat, tam verecunde, humiliter et reverencialiter et prudenter se gerebat cum eis, ut afficerentur et attraherentur ad eum diligendum et gaudebant de presencia et consorcio ejus. Deinde ad- [fol. 48r] electus est ad sacerdocium, in quo statu eciam se devotissime et decentissime habuit, cum esset personatus et pulchris moribus ornatus, ideoque magis splendescebat virtus in eo, ita ut esset tanquam lucerna super candelabrum posita, lucens omnibus, non solum in domo nostra, sed eciam cunctis, qui ei approximabant. Et quia placita Deo erat anima ejus, post multos labores, quamvis non diuturnos, cum adhuc exordiretur et esset in flore et splendore et prospero successu virtutum, properavit Deus educere eum de medio iniquitatum, seu rapere magis, ne malicia, seu fictio, vel eciam ipsa prosperitas mutaret intellectum ejus, vel quandolibet deciperet animam ipsius. Cepit ergo infirmari subito et improvise, nescientibus nobis qua occasione, nisi quod ante diem infirmitatis sue respexit in puteum quemdam, nunc obstructum, sed tunc patentem in anteriori area nostra, movens baculo brumosam illam et fetentem aquam, unde senserat incommodum ex fetore ipso. Sed tamen unde et ex qua causa et qualis erat infirmitas ejus, non plene novimus, nisi quia venerat dies ejus et Dominus vocaret eum. Non enim ultra octo vel novem dies detinebatur in infirmitate ante obitum ejus, nec profuit consuluisse me-

1) Vergl. Overijss. Alm. p. 95.

dicos et apposuisse remedia, sed magis ipse cotidie defecit et disponebatur ad mortem. Verum in omnibus ipse patienter et devote se habuit in doloribus suis et pressuris, et loquebatur sepe affectuose ad fratres, juniores precipue exhortabatur ad perseverantiam in bonis propositis et exerciciis domus nostre. Cuidam fratri, quem in officio successurum [1]) sibi providit, dixit: „Dilecte [2]) frater, doleo et penitet me, quod tam multis implicavi me occasione. librorum impressorum [3]). Ideoque rogo et consulo, ut omnino caveatis ab illo tumultu et abscindatis tam multiplices distractiones et magis quietus esse curetis." Talia et similia quamdiu prevaluit fratribus sepe loquebatur, et cum persensisset se jam quasi incurabilem, cum multa fiducia ex bona conscientia [fol. 48^v] sua disposuit se et resignavit ordinationi divine et beneplacito. Unde fecimus ei ministrari ecclesiastica sacramenta, que devote suscipiens, sic permansit satis compos mentis per diem vel duos. Oravimus, gemuimus et quasi querulose Deo diximus, quare tam dilectum et electum pre multis, qui tanquam prefulgida stella et columna erat domus nostre, tolleret a nobis tam insperate et immature. Porro prevaluit divina sententia, advenit hora, affuimus omnes dolentes, commendavimus Deo quem retinere non potuimus. Transiit autem ab hiis tumultibus, in brevi, ut confidimus, intraturus in gaudium Domini sui, in crastino Bonifacie Episcopi et Martyris [4]) M°cccc°lxxv°. Sepultus in Windesim apud fratres suos et nostros.

---

1) De opvolger van Dirk van Calcar was zeer waarschijnlijk Jacobus van Enkhuizen. Vergl. p. 190 v.

2) Overijss. Alm. p. 95 leest: „dulce".

3) Acquoy (De Kroniek, 20) is van meening, dat de oneenigheid in het Fraterhuis over gedrukte boeken „waarschijnlijk over het al of niet aankoopen van zulke boeken voor de eigene bibliotheek" bestond. Wij zijn het hierin volkomen met den geleerden schrijver eens, want hoewel de broeders groote verdiensten hadden ten opzichte der drukpers te Zwolle, zoo staat het nochtans vast, dat zij geen eigen pers hadden. P. Gottfried Reichart, Beiträge zur Inkunabelnkunde, Vierzehntes Beiheft zum Centralblatt für Bibliothekswesen, Leipzig, 1895, p. 446 schijnt aan dit feit nog te twijfelen.

4) 6 Juni 1475.

LXV. De Folkero de Ruenen, fratre nostro dilecto.

§ 1. Sequitur in ordine senii Volkerus Ruenen [1]), dilectus frater noster, quem cum a scolis et Domo Pauperum [2]) assumpsissemus ad nos, fuit aptus et elegans corpore et statura et fervens in bona voluntate. Cum ergo ad tempus nobiscum fuisset in bono profectu, divina permissione incidit in ptisim [3]), ita quod non poterat se multum movere in opere, quin excrearet sanguinem, et hoc semper in tussi patiebatur. Ipse vero patientissime sustinuit hanc passionem, ac devoto et ferventi animo exercitavit se in veris virtutibus, sollicite custodiens tempora exerciciorum domus nostre in orando, studendo et manibus operando et aliis. Quamvis pre infirmitate non posset continue scribere, tamen zelosus pro disciplina fecit quod potuit. Et licet ita infirmus esset, quod oporteret eum valde tractim incedere et de mane commedere pro debilitate sua, et cibi communes ei frequenter non convenirent, fuit tamen semper sine querela, letus et expectans, quando forte ex tussi improvise decederet, dicens sepe nobis: „Aliquando sic in tussi moriar, dum non putabitis." Nec requisivit plura servicia, sed ipsemet paravit sibi servipas, et pultes, et alia. Diligens fuit [fol. 49r] demandandum ad se scolares, et ad exhortandum eos fervens fuit in loquendo, quamvis non poterat diu et fortiter loqui pre infirmitate sua. Sic aliquot annis fuit vadens et videns cotidie mortem ante oculos suos, attamen semper sollicitus erat pro disciplina. Semel de sero, dum commedisset, *dixit* [4]) forte: „Quid cras comedemus?" respondit cocus: „Nescio, vel hoc vel illud," verum de hoc ipse nichil curans, permansit letus, nil plus solito sentiens de infirmitate sua vel cogitans. Porro post septimam horam cepit graviter oscitare et tussi periclitari, unde sonante campana, advocamur, moxque ecclesie sacramentis fecimus eum communiri. Quo facto,

---

1) Vergl. p. 117.
2) Vergl. p. 163 n. 3.
3) Vergl. p. 41, 42.
4) Correctuur op den kant van de hand des voltooiers.

statim se disposuit ad mortem, et circa horam nonam fratribus adhuc presentibus et orantibus, ipse migravit ad Dominum, quem semper et cotidie prestolabatur, die sancti Syri Confessoris [1]). Sepultus in Windesim cum fratribus suis.

§ 2. *De Gerardo Embrice*, *fratre nostro.* Post hec tempora fuit apud nos dilectus frater noster Gherardus Embrice [2]). Hic juvenis bone spei, dum esset devotus et intelligens et aptus ad exercicia nostra, in ipso primo fervore et innocentia incidit in incurabilem infirmitatem, que vocatur letargica passio, ita quod volebat continue dormire. Antequam dicta passio nimium ipsi damnaretur, accepit sacram communionem, deinde circa octo dies continue aliquis vel aliqui nostrorum assidebant ei et suscitabant eum, aliquando percutiendo, trahendo, pungendo, vel eciam alias ledendo, et cetera, ut quandoque vigil esset, sed non profuit. Tamen circa finem, forte per mediam diem ante mortem, dolor corporis expellebat soporem, et tunc eum inungi fecimus sacro oleo, et sic in fratrum presentia expiravit die sancte Helene Virginis [3]). Sepultus in Windesim apud fratres nostros.

LXVI. De domino et fratre nostro Paulo de Lessen, Pruteno.

§ 1. Insuper ante dominum Albertum [4]) defunctus fuit dominus Paulus de Lessen [5]), Prutenus natione, dilectus frater noster. Hic cum acceptus [fol. 49v] fuit ad domum nostram a principio, et deinceps fuit satis intelligens et eloquens, ac bonus scriptor et informator utilis juvenibus, propter quod ad tempus fuit hospitilarius et vestiarius in domo nostra, et in omnibus satis acceptus et dilectus. Postea electus ad sacerdocium, cum rogaretur pater noster

1) 17 Mei.
2) Vergl. p. 171 n. 6.
3) 22 Mei.
4) Vergl. p. 169.
5) Vergl. p. 171 n. 6.

providere de rectore domui sororum in Nova Ecclesia [1]) juxta Harderwijck, ipse eis datus est, ubi domum hanc bene rexit et ab omni populo dilectus et magis honoratus super omnes predecessores suos. Ipse post non multos annos ibi exactos, obdormivit feliciter in crastino Nativitatis Marie [2]). Pro cujus obitu totum opidum multum doluit, quia eum plurimum amabant, unde ei et solempniores exequias fecerunt. Sciebat enim industrie practicare, quomodo sine offensione conversaretur cum hiis rusticanis hominibus, et tamen eis non conformaretur.

§ 2. *De domino Jacobo Wyck, fratre nostro.* Sed et dilectus frater noster Jacobus de Wijck defunctus fuit ante patrem nostrum, dominum Albertum. Hic in principio, cum esset choralis in Traiecto, eidem domino Alberto notus factus est per dominum Johannem Voecht [3]), canonicum ad Sanctum Johannem, sicque venit Suollis, et positus in Domo Pauperum [4]), semper satis honeste et obedienter se habuit, propter quod a domino Alberto dilectus, finito studio suo, susceptus est in domum nostram, qui juxta exercicia domus nostre bene seipsum exercitans, et a fratribus pariter exercitatus, adolevit in virum bonum, factus omnibus dilectus et pacificus per veram humilitatem et obedientiam. Et quia generose suscepit correptiones et humiliter compuncteque se exhibuit affectuose et caritative conversando, amplius a patre nostro domino Alberto diligebatur, qui voluit, ut deinceps vocaretur ab omnibus Jacobus Traiecti [5]). Contigit autem eo tempore, rectorem domus sororum in Brielis To Rugge [6]) deponi ab officio, in cujus locum dum ipse desideraretur substitui, ordinante patre nostro successit deposito. Unde domum illam, quamvis paucis annis, laudabiliter rexit usque ad mortem suam [fol. 50r]. Ipse omni anno venit jocunde

---

1) Over het zusterhuis te Nijkerk bij Harderwijk vergl. Van Heussen, Oudheden, II, 405.

2) 9 September.

3) Vergl. de Inleiding.

4) Vergl. p. 163 n. 3.

5) Vergl. de Inleiding.

6) Vergl. p. 81.

et cum magno affectu ad colloquium nostrum, et graciose quidem, nam omni tempore vite sue singulis annis procuravit nobis magnum caseum, teutonice *enen harneskese* [1]). Cum autem devenisset ad extremum vite sue, ut audivi a quodam vicario illius ecclesie, qui sibi tunc affuit, satis jocunde et devote obdormivit in Domino in crastino sancti Benedicti Abbatis [2]). Sepultus ibidem.

LXVII. De obitu domini Alberti Kalker, patris nostri venerabilis.

Istis omnibus prehabitis sub venerabili patre nostro, domino Alberto, sepultis, et ipse quoque eos secutus est. Nunc ergo de obitu ejus prosequamur. In octava *Pasche* [3]) post cenam cepit algere et incommodum vel ex infirmitate calculi, vel ex destitutione stomachi sentire et sequenti die videbatur magis deficere. Tempore ergo colloquii [4]) lecto pre dolore detinebatur, et tunc magister Wesselus [5]) affuit, offerens se et omnem operam suam pro curatione ejus. Porro ipse abnuit et noluit, quod tantum laboraretur pro sanitate sua, sed magis jam se omnino divine ordinationi et beneplacito committens, parare se ad suscipiendam mortem et ad comparendum coram Deo preelegit. Visitabatur a patribus, qui condolebant ei et nobis, et recedentes valedicebant ei, qui cotidie magis ac magis cepit viribus destitui, quia dolorem vehementem patiebatur ex calculo. Unde deinceps noluit recipere medicinam, dicens: „Ego volo mori," et jussit infirmario, quod

---

1) Het woord *harneskese* hangt hoogst waarschijnlijk met: hernesse (heernesse, haernesse), een vlaamsch woord, dat de beteekenissen weide en kudde vereenigt, samen. Vergl. Middelnederlandsch Woordenboek van E. Verwijs en J. Verdam, III deel, p. 379.

2) 22 Maart.

3) 14 April. — Delprat: l. c. 297, leest: „In octava Pascha cepit algere, et sequenti die magis deficere".

4) De jaarlijksche vergadering (colloquium) der Fraterheeren had niet, gelijk Delprat (De Broederschap, 249) verkeerdelijk aangeeft, op den eersten, maar op den tweeden zondag of op de daarop volgende dagen van Paschen plaats. Vergl. Acquoy, Windesheim, I, 238.

5) Vergl. p. 155 n. 3 en Acquoy, De Kroniek, p. 36 n. 1.

extraneos ad se ingredi non permitteret. Petiit ergo sibi dari ecclesie sacramenta, que cum devote percepisset, non multo post agonizare cepit, ita ut fere tribus vel quatuor diebus jaceret sine loquela in magnis doloribus, et sic tandem nobis presentibus et orantibus expiravit, ut requiesceret a laboribus suis, quos plurimos Domino Deo suo pro salute animarum fidelissime impendit. Transiit autem anno rectoratus sui xxv°, in crastino Inventionis Sancte Crucis [1]). Sepultus in Windesim [2]) anno Domini 1482°. [fol. 50v] Reliquit autem in domo nostra defunctus venerabilis pater noster dominus Albertus cum extra positis hos subscriptos fratres domus nostre, videlicet: Dominum Henricum Herxen [3]), tunc procuratorem domus nostre; dominum Franconem de Nova Ecclesia [4]), tunc confessorem ibidem; dominum Jacobum Enchuysen [5]), tunc presentem; dominum Gregorium Diest [6]), confessorem tunc in Gorkum; dominum Nicolaum Delft [7]), sororum confessorem ibidem; dominum Johannem Westerwolt [8]), in Prutia postea primum rectorem [9]); dominum Jacobum

---

1) 4 Mei.

2) Delprat, De Broederschap, 97 noot 1, zegt dat Albertus van Kalkar niet, gelijk zijne voorgangers, te Windesheim begraven werd, maar in de parochiekerk te Zwolle. Als oorzaak geeft hij de geweldige overstroomingen der IJssel van het jaar 1487 aan. Hieruit blijkt, dat Delprat A. van Kalkar met Hendrik van Herxen verwisselt (vergl. p. 204), die den 16 Jan. 1487 stierf en om de bovengemelde reden niet in de parochiekerk van St. Michiel te Zwolle maar op het kerkhof van die kerk ter aarde besteld werd.

3) Vergl. p. 174 vv.

4) Vergl. p. 92 n. 20.

5) Vergl. p. 190 vv.

6) In Cap. LXXXVI noemt de Voecht hem „Gregorius de Halen, juxta Diest natus". Vergl. ook p. 117.

7) Vergl. p. 206.

8) Vergl. p. 132 vv.

9) De zinsnede „*postea* primum rectorem" is niet duidelijk. Uit het „postea" moet men opmaken, dat de Voecht zeggen wil, dat Johannes Westerwolt eerst na den dood van Albertus van Calcar tot Rector van het Fraterhuis te Culm gekozen werd. Dit is echter in strijd met hetgeen in HS. B. (zie p. 132 n. 3.) verhaald wordt. Daar lezen wij, dat na den terugkeer der moedelooze broeders Gerardus Weerdt en Lam-

Traiecti [1]), tunc presentem. Similiter dominum Hermannum Covordie [2]); dominum Wilhelmum Ghelrie [3]), postea confessorem sororum Op die Maet; dominum Petrum Dinxlaken [4]), postea confessorem in Buscoducem Ten Orthen; dominum Egidium Weerdt [5]), postea confessorem Ter Kinderhuys; Gerardum, laycum nostrum, de Kalker, presentem; Jasperum Wener [6]); Johannem Lennep [7]); dominum *Alardum* [8]) Kalker; dominum Arnoldum Embrice [9]), procuratorem Domus Vicine; dominum Ludovicum de Basilea [10]), postmodum patrem nostrum quintum;

---

bertus Herk naar het moederhuis te Zwolle de „*rector* dominus Westerwolt.... stabiliter habitans in adjutorio Altissimi". Ook uit het verhaal van de Voecht over de stichting van het Fraterhuis te Culm (vergl. p. 132 vv.) krijgt men den indruk, dat Westerwolt reeds van af het begin der stichting Rector van het huis was.

1) Vergl de Inleiding.

2) Vergl. p. 190 en 193.

3) Vergl. p. 21.

4) Vergl. p. 209.

5) Vergl. p. 20.

6) In een acte van 7 October 1465 wordt hij, „Jaspar de Weeynre" genoemd. In dit jaar waren in het Fraterhuis zeven priesters en de volgende clerici: Folkerus de Runen, Hermannus Covorde, Jacobus Trajecti de Wyck, Petrus Dinxlaken, Wilhelmus Ghelrie, Egidius Weert, Everardus Kalker, Gherardus Swarte, Paulus Lessen, Gherardus Wyert, Jaspar de Weeynre, Arnoldus Embrice, Lambertus ten Starte de Hattem en Alardus de Kalker. Vergl. p. 135 n. 1 en de Bijlage.

7) Vergl. p. 138, 196.

8) In HS. staat „Arnoldum". Door den voltooier van het HS. is dit woord doorgehaald en „Alardum" er boven geschreven. Vergl. p. 189.

9) Vergl. p. 194.

10) Voor den notaris Jacobus Goch verklaren den 6 Mei 1473 de clerici: Gherardus ter Brugge de Campis, Johannes Hermanni de Steenwijk, Ludowicus Philippi de Basilea, Lambertus Alberti de Herk, Theodericus Gherardi de Campis, clerici Leodiensis, Traiectensis et Basiliensis, afstand te doen van al hunne goederen ten behoeve van het Fraterhuis. (Acte op perkament, vroeger in het archief der parochie St. Michiel te Zwolle.) — Lodewijk van Bazel was te Bazel geboren uit het geslacht der Philippi. Hij was de broeder van den bekenden professor der universiteit te Freiburg i. Br. Jacobus Philippi, den schrijver van het vermaarde „Reformatorium vitae morumque et honestatis clericorum saluberrimum", Basileae Mccccxliiii. (Vergl. over Jac. Philippi, L Schulze in Luthardt's Zeitschrift für kirchl. Wissenschaft und kirch-

Henricum Attendorn [1]), tunc cocum in Domo Vicina; dominum Gherardum Weerdt [2]), postea sororum confessor in Traiecto Superiori; dominum Lambertum Herck [3]), nunc presentem; dominum Petrum Zomeren; dominum Maternum Maguncie [4]), postea in Prutiam missum; Jacobum Alcmarie [5]), et hunc illuc missum; Johannem de Buscoducis [6]), dominum; dominum Johannem Koechman [7]),

---

liches Leben, 1866 p. 98 vv. en Real-Encyclop. XVIII, p. 228—232.) Jacobus Philippi was in 1486 te Zwolle en vermoedelijk „familiarius" in het Fraterhuis aldaar. In zijn testament dd. Zwolle 10 April 1486 „ducentos florenos Renenses aureos numerate pecunie ad manus tradidit domini Henrici de Herxen, rectoris Domus Clericorum in Zwollis, domini Ludowici, *procuratoris* ejusdem domus, *dicti domini Jacobi germani*". Lodewijk is hoogst waarschijnlijk als opvolger van den tot Rector gekozenen procurator Hendrik van Herxen in Mei of Juni 1482 tot procurator gekozen en volgde hem in het rectoraat op in November 1487. Volgens Lindeborn, Hist. Episc. Dav., p. 306, (vergl. Delprat, De Broederschap, p. 94 en Acquoy, De Kroniek, p. 8 n. 3), was hij nog in 1500 Rector van het Fraterhuis. Op grond van ons HS. (vergl. p. 210) is hij echter zonder twijfel reeds in 1490 overleden.

1) Vergl. p. 200.

2) Vergl. p. 135 n. 2, 137, 171 n. 6.

3) Vergl. p. 135 n. 3 en 4, 137, 171 n. 10.

4) Vergl. p. 138 n. 7, 173 n. 2, 189.

5) Vergl. p. 138, 189.

6) Vergl. p. 20, 173 n. 2.

7) Johannes Koechman of Kockman, (Delprat, De Broederschap, 94 noemt hem Johannes Koeleman) was te Zwolle uit het adelijke geslacht van dien naam geboren als de zoon van Goesem Kockman en S. van Broekhuisen, en komt reeds in 1481 als lid van het Fraterhuis voor. Hij was de opvolger van Lodewijk van Bazel en zal vermoedelijk nog in November 1490 tot Rector gekozen zijn en niet zooals Lindeborn, Hist. Episc. Dav., p. 306 en op diens gezag Acquoy, De Kroniek, p. 8 n. 3, aangeven in 1500. Vergl. ook, Verslag van de handelingen der 82e vergadering der Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Recht en Geschiedenis, Zwolle 1898, het aldaar door mij over hem medegedeelde. Pater Kockman moet in 1520 nog in het leven zijn geweest, gelijk blijkt uit een brief van 13 Februari 1520 van den Rector der school van Zwolle, Gerhardus Listrius aan zijn vriend Gosewinus van Halen, Rector van het Fraterhuis te Groningen. Listrius, die moeilijkheden met de Dominikanen te Zwolle had, en zich van de beschuldiging, dat hij alle monniken haatte wil vrijpleiten, zegt ten bewijze van het tegendeel: „Pater Cocmannus, vir haud dubie omnibus modis optimus, me habet loco filii". Vergl. H. C. Rogge, Gerardus Listrius, Archief voor Kerkgesch. 1898, p. 217.

postea sextum patrem nostrum; Petrum Bree [1]); Petrum, dominum, Daventrie [2]); Hermannus Osnaburgensis (sic) [3]), dominus; Johannem Traiecti [4]); Jacobum, cocum; Gherardum Amersfordensem [5]); Henricum Clivis [6]), postea confessorem in Busco extra Suollis; Theodericum Daventrie, postea confessorem in scilicet Buscoducis; Reynerum Traiecti Superioris [7]) in Domo Pauperum; dominum Heymannum de Veteri Busco; dominum Nicolaum Delft [8]), procurator Domus Vicine.

Fratribus ergo pro majori parte prenominatis presentibus, et domino Egberto [9]), rectore ac patre Daventriense, et domino Assone [10]), patre in Hulsberghen, [fol. 51r] electus [11])

---

1) Vergl. p. 197.

2) Hij komt voor in een oorspronkelijk stuk van 13 Januari 1483, waarin Theodericus de Campis, Petrus de Bree, Maternus de Maguncie, Nicolaus de Bergis, Henricus de Attendorn, Johannes de Buscoducis, Johannes Kuerman (?) de Zwollis, Hermannus de Osnaburgis, Petrus de Daventria, Johannes de Traiecto, Henricus de Clivis, Reynerus de Traiecto Superiori, Gerardus de Amersfordia, Theodericus de Daventria en Jacobus de Groningen voor den notaris Jacobus de Goch afstand van al hunne goederen doen. (Acte op perkament, vroeger in het archief der parochie van St. Michiel te Zwolle.)

3) Herman van Osnabrück werd later biechtvader der zusters in Calcar. Vergl. p. 189.

4) Vergl. n. 2.

5) Vergl. n. 2.

6) Vergl. p. 21.

7) Vergl. p. 210.

8) Nicolaus Delft kan niet dezelfde zijn als de bovengenoemde biechtvader van dien naam te Delft (vergl. p. 170), daar in diens levensbeschrijving (vergl. p. 206) niet gezegd wordt, dat hij „procurator Domus Vicine" geweest is.

9) Egbert ter Beek. Vergl. p. 200 n. 2.

10) Vergl. p. 131 n. 2.

11) Het verdient opgemerkt te worden, dat bij de verkiezing van Hendrik van Herxen de prior van Windesheim niet tegenwoordig was, gelijk dit bij vroegere gelegenheden het geval was. (Vergl. p. 126.) Prior van Windesheim was toen Dirk van de Graaf († 19 Nov. 1486), van wien de Voecht getuigt, dat hij „fuit et magnus amator status nostri, fautor et promotor domorum nostrarum". (Vergl. p. 206.) De afwezigheid van den prior van Windesheim bij de keuze van den nieuwen Rector is volgens Acquoy een bewijs, dat het nauwe verband, dat tot

est unanimiter dominus Henricus Herxen [1]) in rectorem et patrem domus nostre in locum domini Alberti, predecessoris sui, qui circa xlvii annos graciose et fidelissime ministraverat in officio procurature domus nostre. De quo memorabili viro et patre nostro placuit aliqua de pluribus a principio usque in finem vite sue digne memoranda, posteris fratribus pro solacio, quamvis imperito sermone et minus apto et componito pro simplicitate mea, scripto tradere.

LXXIII. De venérabili patre domino Henrico de Herxen, rectore nostro quarto.

Fuit [2]) hic ergo Deo et hominibus dilectus pater noster dominus Henricus natus de satis divitibus parentibus in burscopio de Herxen, quod est miliare distans a civitate Suollensi, juxta monasterium Windesemensem. Pater ejus Gerardus dictus Cute, jam octogenarius, mater Gertrudis dicta Swart [3]), mulier devota, qui [4]) cum aliis loci hujus

---

aan den dood van Dirk van Herxen tusschen de Broederschap en de Congregatie van Windesheim bestond, toen verbroken was. Vergl. hierover: Acquoy, Windesheim, II, 135 v. en 369 vv.

1) Over Hendrik van Herxen vergl. HS. B. fol. 213v—219r „Vita et conversatio venerabilis viri domini Henrici Herxen, rectoris Domus Clericorum in Zwollis."

2) Delprat l. c. 299. „Quum eligebatur aderant et Egbertus Rector Daventriae et Dm̄nus Asson, pater in Hulsbergh. Natus in Herxen, burscopium miliare distans a Suoll. juxta monasterium Windesim".

3) In officieele stukken noemt Hendrik van Herxen zich steeds Henricus Zwarte. Vergl. de Bijlagen.

4) HS. B. fol. 213v. — „Qui una cum ceteris ditioribus loci illius procuraverunt liberis suis literatum et probum informatorem, qui in domo militis Henrici, scilicet de Essen, eos in grammaticalibus et aliis scienciis affatim instruxit. Henricus igitur in puerili evo propter subtilitatem ingenii et infatigabile studium coetaneos suos in scienciis longe preibat. Diligenciam vero suam, quam literis in illa etate adhibuerat, familiaribus suis jam provecte etatis enarrari consuevit dicens: „Cum aliquando neccesitate et obediencia parentum cogentibus minarem equos in aratro, ne tantillo tempore a studio vacarem, librum mecum assumpsi foris in agro, in quo continebatur Boetius de Consolacione philosophie,

dicioribus procuraverunt sibi bonum informatorem puerorum, qui in domibus militis Henrici de Essen [1]), in

quem in termino agri collocans, cum illinc applicuissem cum aratro, librum festivus inspexi et metrum aliquod aut partem prose relegi, et verso aratro quod legeram inter eundem mentem revolvi et memorie commendavi, sicque pene ad quoslibet giratus faciens nec corpore nec mente vacabam". Cum vero post hec ad altiora et majora discenda aspiraret, venit Zwollis et primo introitu ad locum secundum admissus est a rectore scole magistro Parisiensi, nomine Jacobo Hattem, qui multum recommendavit ingenium et diligenciam proficiendi discipuli sui Henrici. At non longe post hec jam bene fundatus in scolasticalibus, procuratione domini Theoderici Herxen, cognati sui, ordinatus est ad tempus aliquot lector in scolis, quo tempore multa relegit ex dictis philosophorum et poetarum, quibus ingenium suum exercuit, non tamen illis inhesit magis ad sacros codices anhelans, quorum lectione inductus est Deo soli servire, relictis vanis scolasticorum disputationibus et phaleratis poetarum fabulis, cepitque plurimum revolvere, ubi et quomodo congruentius securiosiusque [fol. 214_r] Deo serviret, et intelligens, quia non est cercius et sublimius sequi Salvatorem nostrum, nisi per viam humilitatis obediencie paupertatis ac ceterarum virtutum, quas omnes religiosi profitentur et amplexuntur, quamvis multum differenter excolant et exequantur, existimavit igitur et preelegit in domo fratrum congregacionis Zwollensis securius secundum propositum suum, verius et fructuosius vitam ducere, quia status domus illius, quantum ad humilitatem pertinet, apud mundanos despectior et vilior estimabatur. Erat inibi obediencia caritatis uberior quam est ea que dicitur necessitatis, quantum vero ad paupertatem juxta dominicam sententiam attendit, quia beatius est magis dare quam accipere, propter quod juxta institucionem sanctorum patrum melius censuit de labore manuum vivere et elemosinas dare, quam de elemosinis vivere. Considerat eciam, quia plerique religiosi non habent oportunitatem exhortandi et docendi proximum seu animas lucrandi, et si qui habent ex occasione tali multum periclicantur ex frequenti consortio secularium, et quod in domo illa absque defectu utriusque vivere posset et alios ad Christum trahere sine periculo suo. Instetit ergo et obtinuit locum et fortiter se exercitavit secundum primum propositum suum, semper eligens infimus esse et abjectus apud mundum." — Het vervolg komt vrij wel met den tekst van onze kroniek overeen.

1) Hendrik van Essen was de afstammeling van den uit het beleg en de verovering van het kasteel van Eerde bij Ommen in 1380 door bisschop Floris van Wevelikhoven bekenden Evert van Essen. De hoeve Eerde, toen Egbertinck geheeten, kwam in het jaar 1416 bij magescheid in het bezit van Hendrik. Vergl. J. R. van Goltstein, Het huis te Eerde, in den Overijsselschen Almanak voor Oudheid en Letteren 1839, p. 173—177.

predio, dicto Ter Wede [1]), in gramaticalibus et aliis scienciis optime docebat. Hic ergo in annis puerilibus tam studiosus fuit et capax, ut in brevi super coetaneos suos doctior enituerit. Nam ut diligentiam suam in studio clarius advertas, ex hoc uno, quod referre solebat, facile propendere potes. Cum enim, ut aiebat per occasionem, ex necessitate vel obedientia parentum cogeretur ad minandum equos aratrum trahentes, ne vel tantillo tempore a studio cessaret, sine libro non fuit. Nam librum Boetii [2]) in una parte agri ponens, dum illic esset, aliquid ex eo perlegens, sequendo equos ruminare et memorie commendare curavit, donec sulcata vomere terra rediret ad librum. Cum ergo aspiraret ad altiora et plura discenda et venisset Suollis, ordinatus mox fuit a rectore ad locum secundum, qui tunc temporis fuit magister Parisiensis Jacobus de Hattem [3]), valde bonus informator juvenum, sicut ex libris, quos composuit pro scolaribus clare pa- [fol. 51v] tet; ipse multum recommendavit ingenium Henrici de Herxen. Unde non longe post, quia jam optime fundatus et bonus clericus effectus est, fuit requisitus, et ex obedientia patris nostri, domini Theoderici, qui ex cognatione ei attinebat, consensit, ut ad tempus esset lector in scolis. Qua occasione, quia jam diucius scolasticis disciplinis insistebat, percucurrit plura dicta philosophorum et poetarum, sed non hiis inhesit per corruptum affectum, ymmo tractus amore magis veritatis, ut errorem eorum intelligeret et

---

1) Terwee bij Zwollerkerspel, ½ uur ten oosten van Hasselt.

2) De consolatione Philosophiae. Vergl. p. 174 n. 4.

3) Jacobus van Hattem werd in October 1429 rector der school van Zwolle, gelijk blijkt uit de jaarrekeningen der stad van dit jaar: „Item den schoelmeister Jacob den Hollander voir sijn loen thent Zantgangen (10 October) toe XII½ gulden ende meister Jacob van Campen, die nu die schoel regiert, betaelt sijn loen van Zantgangen thent Pauli (25 Januari) XX gulden V placken, facit XLII gulden XVII placken". — „Jacobus de Hattem de Campis" werd den 5. Maart 1429 tot „procurator nationis Anglicanae" der Universiteit Parijs gekozen. Vergl. H. Denifle, Auctarium Chartularii Universitatis Parisiensis en G. Brom, Nederlanders aan de Hoogeschool van Parijs, in het Archief van het Aartsbisdom Utrecht, deel XXVI, p. 120—134. — Vergl. verder mijne Schule von Zwolle, p. 115—119.

confutaret. Post hoc inflammatus desiderio integralius serviendi Deo, et postponendi occupationes scolasticorum distractivas, cepit intente revolvere, ubi et quomodo congruentius et fructuosius hoc actitare posset. Et intelligens, quia non est certius et sublimius sequi Salvatorem, quam per viam humilitatis, obedientie, paupertatis et ceterarum virtutum, quam omnes religiosi amplectuntur et profitentur, quamvis multum differenter hanc viam excolunt et *exequuntur* [1]), estimavit ergo et elegit in domo nostra sibi securius, verius et fructuosius in hac via vitam ducere, utpote quantum ad humilitatem in statu magis abjecto et despecto quoad mundum et in obedientia caritatis, que uberior est quam necessitatis, et quantum ad paupertatem juxta sententiam Domini: „quam beatius est magis dare, quam accipere [2])"; propter quod juxta institutionem Apostoli et patrum melius foret de labore manuum vivere, quam de elemosinis aliorum. Et quia aliqui religiosi non habent oportunitatem exhortandi et docendi proximum, seu animas lucrandi, et aliqui ex occasione tali multum periclitantur ex frequenti consorcio secularium, et apud nos satis indempnis foret ab utroque periculo et defectu, utpote optimam habiturus oportunitatem lucrandi animas sine commixtione secularium, instititit ergo et obtinuit locum in domo nostra, ubi fortiter se exercitavit, secundum primum propositum suum semper eligens infimus et abjectus esse apud mundum. Venerabilis autem pater noster, dominus Theodericus, quia cognatus ejus erat, [fol. 52r] strennue eum exercitavit in hujusmodi. Nam primo induebatur longo griseo tabbardo [3]), desuper notabiliter deformi et nimis brevi, vili et nigra toga, sicque longo incessit tempore. Et ut melius eum observaret et exercitaret, posuit eum in camera hospitilarii, ut ad tempus in eo esset officio. Ipse autem Henricus ad omnia erat promptus et obediens. Sed dominus Theodericus volens experiri, utrum omnia sine negligentia, que ad hoc specta-

---

1) In HS. is „exequantur" veranderd in „exequuntur."
2) Act. 20, 35.
3) In HS. B. staat „tunica".

bant officium, exequeretur, diligenter observabat eum, si forte aliquando surreperet illi incuria, ut aut januam claudendam non clauderet, vel que ad lectisternia seu mensam parandam aut sublevandam spectarent, non oportune perficeret. Insuper et fratres nostri, juxta morem primitivorum fratrum, diligenter eum exercitabant, dicentes quandoque ad eum: „Quid faciemus tecum? Adhuc in brevi tempore cecus eris et indigebis tu ductore", hec et similia imputabant sibi in quibus omnibus ipse patiens erat et longanimis. Sed et pro hujusmodi semel intravit oratorium, prosternens se ante altare, rogans Deum in hiis pacientiam sibi et perseverantiam concedi, et sic seipsum obtulit Deo usque ad mortem, nullis videlicet adversis a proposito suo et societate velle recedere.

LXIX. De ydoneitate ejus et promotione ad procuraturam.

Cum ergo venerabilis pater noster, dominus Theodericus, experimento didicisset, eum ad omnia paratum et fidelem in ministerio suo, cum fratrum consilio ordinavit eum procuratorem domus nostre. Nam in parvo fidelis inventus, presumebatur in majori utilior fore [1]), quod et factum est, quia humiliter suscipiens injunctum officium, non ex hoc sibi aliquid honoris, sed magis oneris multum sibi judicabat accrevisse. Quam ergo prudenter et fideliter se gessit in ministerio isto, longum esset explicare, verum aliqua ex pluribus pro modulo nostro inserere placuit. Ipse namque hujus officii occasione nichil unquam de fratrum exerciciis et domus nostre intermisit seu postposuit, siquidem [fol. 52v] tempora exerciciis deputata ipse sicut alii strennue observabat orando, studendo, scribendo, scolaribus vacando, et cetera. Nam de ejus studiositate quid dicam? Cum ipse sicut a puero semper mirabiliter deditus erat litteris scolasticalibus, ita et nunc, ymmo amplius sitibundo pectore hausit dicta sanctorum et usque ad finem vite sue ceteris fratribus studiosior fuit

1) Vergl. Matth. 25, 21.

lector divinarum scripturarum. Et licet ex occasione ministerii sui traheretur ad exteriora tractanda et sepius impediri videretur a studio, tamen tam ardenter aspirabat ad studium et inhesit illi, ut sepe multam partem noctis expenderet in hoc negocio, et pervigil maneret in ipso studendo et copulando. Unde factum est, ut multo plura idem colligeret, quam plures alii, quibus melius vacabat, et plus eis in scripturis et devotione profecit. Et vere uberrime hiis animum sedulo occupabat, nam exinde, ut ex pleno vase et habundantia cordis, os suum semper aliquid de scripturis eructabat et proponebat, et alios similiter facere frequenter commonebat, dicens, ut, dum conveniremus, semper aliquid de studio nostro, vel lectione, mense seu diei materia conferremus et proponeremus. In istis ipse ita fervens et exercitatus fuit, ut ubique propter bonas collocutiones et exponitiones scripturarum vel psalmorum esset fratribus nostris, seu socio suo, jocundissimus comes, sive in mensa, cum aliis comedens cum lectore, sive in itinere, ita ut via eis brevior videretur ex collocutione ejus, et gaudebant de presentia ejus. Ipse quoque ex nimio desiderio studendi sacram scripturam solet frequenter secum in reysis habere aliquod studium. Et ut melius studio vel orationi et devotioni deditus esset, non libenter in reysis curru vel navi vehebatur propter tumultum assidentium. Hinc semper quantum potuit amavit secretum, ut Deo vacaret, rediensque a negociis cum secularibus habitis, statim intravit cameram suam, et recollegit se, nec mansit in area stans. Neque de visis et auditis multum loquebatur, seu rumores [fol. 53r] seculi recitabat, nec propter laborem vie requirebat recreationem, sed ivit ad refectorium cum fratribus contentus, videlicet communibus et paucis. Et opere demonstrabat, quod sepe dicebat ore sibi et aliis, quando vidisset palam fabulantes: „Secretum meum michi, secretum meum michi", quasi aliis diceret: „Fugite ad cameram". Et vide, quam uberrime sibi et aliis sic vacabat, nam exinde collegit diversas herbas et species anime medicinarum, unde curaret saucios et reficeret enutriendos. Per hoc enim ipse concepit precipuum zelum animarum lucrandarum, et ita fervebat et amabat facere collationes et exhortationes iuvenibus, ut

sepositis aliis negociis et occupationibus ex officio procurature emergentibus, nullo modo volebat, quantum obedientia permittebat, tunc esse absens, quando ad collationes veniebant scolares, vel quando eciam scolas exibant; quodsi quandoque, ut fieri solet, non veniebant, ipse ceteris diligentius solebat eos demandare et benigne allicere et invitare, ne se absentarent, et ut invicem honeste et concorditer conversarentur.

LXX. De modo et qualitate ammonitionum et collationum suarum.

Et in plurimum exhortationes et ammonitiones sue ad clericos fuerunt: de quatuor novissimis, maxime de inferno et judicio, et que inducunt hominem ad timorem Dei. Consuluit quoque, ut fratres nostri frequentius de talibus materiis collationarentur. De psalterio similiter valde libenter aliquid exponebat et hoc familiarius ruminabat et promebat. Inde que sequuntur eructabat: „Beatus vir, qui non abiit" [1]) et cetera, et „In lege ejus meditabitur die ac nocte" [2]), et hunc psalmos: „Cum invocarem," [3]) et „Filii hominum usque quo gravi corde" [4]) et cetera; „Signatum est super nos," [5]) et cetera, „Nisi conversi fueritis," [6]) et cetera, et sic consequenter per totum psalterium aliquem versum hinc inde apprehendebat et exponebat. Sicut est: „Quomodo dilexi legem tuum Domine" [7]) et cetera; „Ignitum eloquium tuum vehem." [8]) Item: „Jurat ut se affligat". Ad novicios autem: „Fili accedens ad servitutem Dei" [9]) et cetera. Ad scolares: „Bonum est viro cum portave-

1) Psalm 1, 1.
2) Psalm 1, 2.
3) Psalm 4, 2.
4) Psalm 4, 3.
5) Psalm 4, 7.
6) Psalm 7, 13.
7) Psalm 118, 97.
8) Psalm 118, 140.
9) Eccl. 2, 1.

[fol. 53v] rit jugum"[1]) et cetera; „Sedebit solitarius et tacebit"[2]) et cetera. Hec et hujusmodi valde devote exponere solebat. Item: „Curvum se prebet, quod ad uncum crescere debet". Et illud: „Ad mala facta, malus" et cetera. Multa talia proponebat juvenibus, ex quibus zelus et studiositas sua liquet in libris et circa animarum salutem. Jam, quam instanter et devote orationi incumbebat, aliquid referamus. Nam semper quocumque ivit vel perrexit, dum non conferebat aliquid de scripturis, orationi instabat, aut Vigilias legebat, vel Septem Psalmos, quod eciam sepius noctibus faciebat. Siquidem raro vel nunquam dormivit per integras noctes, sed media nocte vel secunda aut tercia, antequam surgerent fratres, ipse surgere consuevit et Deo vacare. Sepe in camera seipsum in modum crucis ante Deum prosternebat juxta illud psalmus: „Venite adoremus et procidamus ante Deum, ploremus coram Domino[3])", et cetera, et hoc aliis allegare solebat ut imitarentur. Et quod deberet homo sepe recognoscere infirmitatem suam, et prosternere se Deo, dicendo cum Iheremia: „Ego vir videns paupertatem meam";[4]) et quod debemus opera nostra et collationes prevenire per orationem. Nam et ipse solebat orare pro eis, qui faciebant collationes, ut esset particeps fructus eorum et Deus daret eis et voci eorum vocem virtutis.

LXXI. De singulari sollicitudine ejus et fidelitate in commissis sibi et creditis.

De fidelitate autem in commissis, quis satis explicare potest? Siquidem que ad officium suum spectabant, dum esset procurator, per se omnia pene agebat, non parcens sibi nec unquam commodum suum querens, sed omnibus obsequiosum se prebebat. Dum ligna, cespites, vel alia utensilia emenda forent, ipse de mane hora quarta extra

1) Thren. 3, 27.
2) Thren. 3, 28.
3) Psalm 94, 6.
4) Thren. 3 1,

portam, vel ad loca apta properavit, emit et disposuit per se, nulli alteri committens. Ad labores semper promptus, et ut ita dicam, quantum in se erat, semper primus fuit et ultimus in reysis, a primis fere annis usque ad finem vite, precipue ad Daventriam, Campis et Herxen pedester ibat, tum quia hoc moris fuit primitivis fratribus, [fol. 54r] tum quia in via amabat sibi et Deo vacare. Sepe alibi pergens vel iens jejunus usque ad vesperam permansit, et dum sic rediret communi fratrum mensa contentus erat, et quando foris in itinere esset, vesperi semper ad domos religiosorum ibi mansurus declinabat, tum propter securitatem, tum propter secretum, ut posset nocte juxta consuetudinem suam surgere et secretius Deo vacare. Quam sollicite hoc observabat, ex hoc uno quod subjungo, quivis advertere potest. Nam dum propter Traiectensem excommunicationem [1]) Leodium ordinandus sacerdos mitteretur, ipse illac transiens et rediens totum iter pedester egit, et in domibus religiosorum pernoctans, et domum rediens, in tota reysa nisi unum vlamingum consumpsit. O vere procuratorem fidelem, utinam multos sui sequaces haberet, sed quis est hic et pariter quoque laudabimus eum. Et dum fatigatus nonnunquam a via rediret, nunquam servicia aliorum requirebat, sed ipse sibi lavit pedanas, mundavit calceos et hujusmodi, et hoc ipsi semper cure fuit in omni vita sua, ut esset paratus aliis ministrare, et non ministrari. Suasit et ceteris verbis et factis optimum esse, quamdiu homo sanus est et valens, non multa requirere servicia aliorum, sed sibi ipsi ministrare et paucis esse contentum. Nec facile dixerim, quam fidelis fuit et sibi non parcens pro conservatione bonorum domus nostre, et custodia sororum, et litteris impetrandis et conficiendis, namque pro illis reysas multas fecit et fidelissime laboravit, non parcens rubori suo, quando visitaret, exprecaret sepe et frustra requireret curiales, qui difficile oportune inveniuntur. Verum ipse non frangebatur tedio, quando cepta prosequeretur, donec obtineret intentum. Et in hiis causis frequenter noctibus surgere solebat, ut componeret formam

---

1) Vergl. p. 83 vv.

litterarum, vel signaret, que opportuna essent in causis dicenda. Ipse eciam litteras emptionum et prediorum et hujusmodi dictavit per se et descripsit; in nullo sibi parcebat, nec se subtraxit, vel que sua erant quesivit, sed aliorum. Qui eciam [fol. 54v] studiose, quantum potuit, vitavit hospicia secularium extraneorum, sed eciam cognatorum, fratribus notum erat. Quibus aliquando narravit, quod dum semel ex necessitate vie, dum aliud spirituale hospicium non habere potuisset, pernoctabat in hospicio seculari, ubi intempesta nocte, dum familia dormiret, surrexit hospita improba, comitante eam impudentiore ancilla, que nuda sequebatur et accenso lumine venit ad lectum quiescentis, qui statim, intelligens inimici versucias, surrexit, et in spiritu vehementi eas recedere fecit.

LXXII. De sedulitate ejus magna in laboribus et scribendo.

Ipse quoque quantum ocium vitavit et diligentissime observabat tempus laboris et scripture, patet omnibus ex eo, quod tam multos libros in tantis aliis occupationibus composuit et conscripsit, preter illa, que aliis temporibus extraordinariis pro se collegit. Nam inter alia cum magno labore scripsit: „Summam viciorum et virtutum" [1]), unde exemplaria correcta non inveniebantur; item tres quinquagenas Augustini: „De civitate Dei"; „Vitam beati Bernardi"; „De illustribus viris Cystertiensibus" et „Librum apium" [2]) item „Omnes libros beati Bernardi," „Epistolare ejus", sermones diversorum doctorum et multas omelias per annum et multa studia clericorum; item „Opuscula domini Theodorici de Herxen, patris nostri, in uno volumine" [3]). Ex quibus omnibus aperte liquet, quam sedulus in opere fuit et panem suum ociosus non commedit, sic obse-

---

1) Vergl. Acquoy, De Kroniek, 31.
2) Over het „Bijenboek" van Thomas Cantimpratensis, zie Moll in het Kerkhistorisch Archief van Kist en Moll, IV, (Amsterdam 1866) 278 v.
3) Vergl. Acquoy, Windesheim, I, 86.

quiosus et utilis omnibus extitit. Quam durus eciam sibi ipsi fuit et rigorosam duxit vitam, adhuc de pluribus aliqua referamus. Nam in primis annis aliquo tempore et licentia domini Theoderici cilicio utebatur, deinceps usquequo infirmaretur raro camisia. Unde contigit, quod sepe multum affligebatur a vermibus, quod et libenter sustinuit, nec lecto, nisi in ultima infirmitate, utebatur, et cum quodam tempore multum ex calculo *infirmaretur* [1]), positus erat lectus sibi loco culcitre sue, quod mox, ut percepit, prohibuit et reportari jussit. Dumque hoc cito non fieret, non ipse ascendit lectum, sed super cussi- [fol. 55r] num suum dormivit, quod et sepissime sibi facere moris fuit. Nam raro de nocte vestes exuit, ut promptius ad orationem tunc surgeret. Sepe seipsum in camera acriter flagellavit, sicut auditum quandoque fuit a fratribus in vicinis cameris manentibus, et sicut hoc testantur virge plures in lecti straminibus reperte. Optime implevit, quod ex psalmo allegare solet: „Jurat, ut se affligat", juxta aliam translationem in psalmo: „Domine quis habitabit" [2]). Ipse rarissime se calefaciebat, et quantum ad hoc invitabatur, ait: „Ecce hic sedeo in cussino meo super pedes meos, et sic eos calefacio et manus abscondo in sinu meo et sic non patior frigus". In omnibus semper vilioribus et paucioribus contentus erat, nam de cibo et potu non fecit mentionem, sed in hiis communissimus fuit. Non medicinis usus vel aliquibus laxamentis, allegabat illud Agathe: „Medicinam carnalem" et cetera. Sed et de vestibus ejus quid dicemus? Habuit duas subtunicas ita detritas, ut magis apte viderentur ad cribandum farinam, quam ad calefactionem corporis. Vix poterat induci, ut pateretur sibi fieri novam tunicam duplicem, quod tandem eo pacto consensit, ut veteres darentur pauperibus, dicens: „Non possum me excusare nec respondere Deo de tantis vestibus". Tabbardum habuit simplicem sine foderatura, et cum vehementer a procuratore et vestiario rogaretur, ut

---

1) In den tekst is „pateretur", door den voltooier der kroniek doorgehaald en op den kant in „infirmaretur" veranderd.

2) Psalm 14 1.

sibi plures fierent, respondit: „Nimis est, satis habeo”. Novas vestes noluit, nisi prius veteres essent omnino detrite. Semper simplicia et viliora elegit, et omnino habitu neglectus erat et incultus. Nam toga sua frequenter innodata pendebat in humeris, pileus suus calvus erat, et nonnunquam contigit eum induere superpellicium retrograde et non curavit vertere, dicens: „Non est michi cure”, et sic incessit per chorum, et cetera [1]). Semel quoque, cum superior vestis sua adeo detrita esset, ut in aliqua parte haberet magnam rupturam, ipsemet eam consuebat et reficiebat filo sutoris, quod deprehendens neptis sua et erubescens, dicebat: „Ecce quomodo incedit avunculus noster”.

[fol. 55v]. LXXIII. De magna humilitate ejus et amore abjectionis et vilitatis.

Ex hiis et hujusmodi multis, que exercuit, satis liquido constabat, quam esset ipse vere humilis, pauper spiritu et contemptor mundi et sui ipsius nichil unquam curans, vel advertens judicia secularium. Sed ut a principio decrevit usque in finem vite, elegit magis abjectus esse in domo Dei, quam hominibus placere, vel gloriolas eorum sectari, propter quod et semper seipsum accusabat et deprimebat, nunquam de aliquo se jactans aut ostentans. Et quod vere esset altius radicata humilitas in corde suo, ostendebat in moribus suis, videlicet incessu, habitu et verbis suis. Nam *si* [2]) et officio suo debebat quidquam alicui injungere, nunquam precipiebat, magis rogabat et submissa voce humiliter insinuabat, dicens: „Vis propter Deum mecum ire”? vel „Bonum esset sic fieri”, „Si ita feceritis” et cetera. Displicebat sibi, quod regulares in Windesim et alii sic mutassent priorem simplicitatem et humilitatem quantum ad pileos eorum, quos in primo fervore albos

---

1) Vergl. Acquoy, Windesheim II, 286, n. 5.
2) Correctuur in den tekst van de hand des voltooiers.

stramineos [1]) portare consuevissent, nunc nigros ferre statuissent, dicens teutonice: „*Simpel*, *simpel*, *slecht*, *slect*, melius foret pro conservatione discipline et devotionis". Item alta et magna edificia non approbabat, utpote minus humilitatem et paupertatem redolentia et primordiali devotioni non conformia, ymmo contraria. Requisitus in agendis, non fuit preceps aliquid diffiniendo, sed dicere sibi moris fuit: „Videbimus", propter quod quandoque arguebatur a patre, quod ita trepide et dubie aliqua dicebat. In adversis et contrariis eventibus, seu dampnis temporalibus dicere consuevit: „Opus Dei est, et voluntas Domini fiat, et Dominus plura sustinuit, similiter et priores patres nostri nobis meliores". Sed inter hec, quam humilis et patiens fuit, satis claruit in multiplicibus humiliationibus et correptionibus patrum suorum, primo domini Theoderici, secundo domini Alberti, qui eum tanquam aurum in talibus probaverunt. Sepe vidimus eum se prosternentem in presentia hospitum et culpam dicentem, quando vel verbo, vel [fol. 56r] signo corripiebatur a patre. Aliquando eciam faciebat, antequam corriperetur, cum seipsum argueret pro aliquo omisso in officio, vel si forte aliquid de manibus suis caderet vel funderetur. Aliquando vidimus vel eciam percepimus ita acriter eum a domino Alberto, patre nostro, argui pro parvo, quod mirabamur patientiam ejus, et judicavimus vix juniorem fratrem talia posse sustinere, nullus unquam eum audivit se excusantem. Sedente semel in curru domino Alberto, patre nostro, cum scabinis quibusdam, et hunc dominum Henricum expectante, contigit, ut aliquanto tardius adveniret, pro quo cum pater eum argueret, mox ad genua cecidit in platea lutosa, nec inde surrexit, donec juberetur a patre. Scabinis super hoc mirantibus et nonnichil indignantibus domino Alberto, ipse vero letus eis satisfecit. Insuper et hoc nobis dicere consuevit: „Paratus essem, ut omnes fratres nostri pedibus calcarent me, ut sic saltem merear a Domino graciam faciendi aliquid boni".

---

1) Vergl. Acquoy, Windesheim I, 104, n, 6.

LXXIV. De mirabili tolerantia ejus in calumpniis et cetera.

Contra obloquentes autem et injuriam sibi atque calumpniam inferentes non multum movebatur aut turbabatur, dicens: „Dominus Theodericus Herxen et alii patres meliores me, plura patienter sustinuerunt". Sed et contra eos, qui domum nostram oderunt et injurias ei ac molestias sibi intulerunt, non multum se opposuit, nec opponendum consuluit, sed magis dissimulandum et longanimiter expectandum, quia successu et tempore curatur, quod ratione nequit. De hoc a prioribus patribus experimentum habuit, qui nimis zelose quandoque agere volentes, non profecerunt per hoc, sed leserunt; nec hoc dicens minus voluit, quando zelose agendum foret et confidenter contra perversos et disciplinam domus corrumpentes, quoniam utique et ipse fecit. Jam et de obedientia ejus, quam in omnibus semper sollicite servavit, aliquid dicamus. Aliquando per occasionem dixit hoc de se, quod non meminisset se unquam patribus suis scienter [fol. 56v] inobedientem fuisse. Quando ymmo in casu magis eligeret sustinere dampnum viginti florenorum, quam inobediens patri deprehendi, ex hac obedientia nichil sine consilio et consensu patris agere presumpsit. Et si aliquando pater quoddam injunxit, quod per experientiam suam novit non expedire, noluit tamen contradicere, sed obedire. Et si forte, quod nec mirum est, aliquando pro hujusmodi imperio sensisset aliquod litigium vel murmurum in corde suo, tunc ipse sibi indignans, ut legitimus agonista, statim se contra se opposuit, currens ad cameram suam, ubi prostravit se percutiensque maxillam suam, dixit: „Miser, visne obedire, utique, ymmo debes", et sic generose vincebat seipsum, dicens sibi et eciam aliis aliter sentientibus: „Non est curandum, melius est aliquod dampnum temporale sustinere, quam non obedire". Item pro eo, quod in ordinandis et disponendis rebus, que pro domo nostra erant, quandoque in corde aliter sensit quam pater noster, quamvis non contradixit, tamen seipsum vehementer arguit, quod aliter sensit et obedientiam ab intra non ita integre in mente et pure exhibuit. Et

pro eo, ut et in hoc se emendaret, solebat ire dummodo oportune potuit et secrete ad loca, ubi pater sedere consuevit in refectorio vel camera, et osculari illa, vel limina eorum, et sic petere veniam, dicens sibi: „*Du grove lantkerle*, insipiens et indiscrete nescis, quod et obedientiam non solum ab extra, sed eciam ab intra oportet superioribus exhibere"? Item dixit, quasi de alio, docens fratres nostros, quia scivi fratrem, qui, ut caritatem inviolatam et integram servaret erga alium, ubi lesa videbatur in eo vel in alio ivisse secrete et nocte fratris illius vestigia vel limen aut alia ejus loca osculatum fuisse, ut per talem humiliationem recuperaret et confirmaret caritatem ad invicem. Nam dicebat, valde utile fore per talem humilitatem vincere seipsum et passiones viciosas mortificare. Item in infirmitate, quam raro habuit, nisi in senio, patiens valde et quietus fuit, nichilque de illa dicebat, nondum interrogaretur, si sentiret aliquod [fol. 57r] incommodum, respondit: „Debet bene melius fieri, oportet aliquod sustinere, parum sustinere possumus et volumus. *Wi sijn al papheilighen.* Nostra paciencia minima est in comparatione primorum fratrum". Ad infirmos ipse dicere consuevit: „Habeas animam, non frangaris pusillanimitate, „*een man sal een man wesen*" [1]).

LXXV. De concordi electione ejus in rectorem domus hujus.

Cum ergo xlvii annis procurator fuisset fidelissimus domus nostre, tunc unanimiter eligebatur in rectorem, quod non audens pertinaciter abicere, post humilem recognitionem et expressionem sue insufficientie et senectutis, suscepit humiliter impositum sibi onus rectoratus domus nostre. Ipse extunc nichil mutatus seu aliquid diminuens ex hiis, in quibus adolevit, sed augens magis duriora sibi imposuit in vigiliis, orationibus et piis obsequiis. Et fortiter inherens vestigiis patrum suorum, verus

---

1) Delprat l. c. 300 „Dicebat ad pusillanimos: „„Een man sal een man wesen"",

amator paupertatis, humilitatis, simplicitatis, sicut semper, ita et tunc mundi contemptor et judiciorum humanorum apparuit. Nec terminos, quos posuerunt patres sui, in quibuscunque transgredi seu immutare voluit, instanter docens, ut in hiis ferventer et inviolabiliter permaneremus, videlicet ut juxta morem antiquum omnia nostra in cibo et potu, vestibus et utensilibus redolerent seu pretenderent quandam paupertatem, simplicitatem et contemptum mundi, sepe allegans illud poete:

„Moribus antiquis stat res romana virisque" [1]).

Propter quod eciam ipse difficulter voluit aliquid inmutare, nec quidquam voluit ordinare sine advocatione, consilio et consensu fratrum. Et quoniam pater et rector domus nostre habet eciam respicere *profectum* [2]) domorum aliarum status nostri, hic dilectus pater noster valde in hoc laboravit et sollicitus fuit, ut omnibus viveret, omnibus subveniret. Nam sicut semper obsequiosus fuit, ita et nunc majori caritate flagrabat ad promotionem aliorum, sicut evidenter ostendit fratribus nostris in Prutia, mittendo eis electos fratres nos-[fol. 57^{v}]tros et dilectos, dominum Alardum Kalker [3]) et dominum Maternum Maguntie [4]), Jacobum Alcmarie [5]), cum pecuniis et aliis supellectilibus et litteras exhortatatorias. Et similiter ad domum sororum in Kalker, quibus, quamvis protunc pauci essemus, valde providit tamen, dando eis dilectum fratrem nostrum *dominum Hermannum* [6]) Osnaburgensem. Semper sollicitus, si quid posset agere pro custodia, disciplina et profectu domorum status nostri. Ipse eciam tempore rectoratus sui, quia usque in finem strennue observabat morem humilem et simplicem et abjectum apud mundi amatores, ab eis non

---

1) Vergl. Joan. Vahlen, Ennianae poesis Reliquiae, Lips. 1854, 73. Deze hexameter wordt geciteerd door den hl. Augustinus in: De Civitate Dei, II, 21.

2) Correctuur op den kant van de hand des voltooiers.

3) Vergl. p. 138, 171 n. 8.

4) Vergl. p. 138 n. 7, 172, 173 n. 2.

5) Vergl. p. 138, 172.

6) In den tekst is „Johannem" doorgehaald en op den kant door de hand van den voltooier in „dominum Hermannum" veranderd. Vergl. p. 173.

multum venerabatur, ymmo et contempnebatur, sed hoc pro minimo ducebat, secreto suo contentus, quod fratrem semper querere voluit, item angulum, ubi latere et silenter agere posset et Deo regnum suum furtive surripere. Iam antequam de morte ejus prosequamur, prius de eis, qui sub eo defuncti sunt fratribus aliquid referamus, qui secundum ordinem senii hii sunt: dominus Jacobus Enckhuysen [1]), dominus Hermannus Covordie [2]), dominus Arnoldus Embrice [3]), Johannes Lennop [4]), Petrus Bree [5]), Henricus Attendorn [6]).

LXXVI. De domino et fratre nostro Jacobo Enckhuysen.

Igitur hic dominus Jacobus Enckhuysen, natus de parentibus satis divitibus, dum scolas Suollenses visitaret, fuit juvenis agilis et vegetus, qui assumtus ad domum nostram, factus est optimus scriptor et amabilis omnibus pro eo, quod esset promptus et aptus ad omnia exercicia domus nostre, et virginali flore pollens, mansit usque ad finem vite sue robustus et vegetus. Hinc factus bonus cellita, et ad opus scripture valde fidelis, multos libros scripsit in rotunda et fractura [7]). Nam preter Missalia et Gradalia (sic) et Psalteria et Canones, que et quos plurimos conscripsit, scripsit quoque Bibliam [8]) in fractura quin-

---

1) Vergl. p. 20 v, 92 n. 20, 116.
2) Vergl. p. 193.
3) Vergl. p. 194.
4) Vergl. p. 196.
5) Vergl. p. 197.
6) Vergl. p. 200.
7) Vergl. Overijss. Alm. p. 97.
8) Dit prachtwerk, thans berustende in de Universiteits-Bibliotheek te Utrecht, is op francijn (54, 2 × 38, 2 c.m.) in groot minuskelschrift en in twee kolommen geschreven. Helaas is het HS. zeer geschonden. Niet alleen zijn zeer vele miniaturen en randversieringen er uitgesneden, maar ook ontzagen gebruikers en liefhebbers der 17de en 18de eeuw zich niet hunne handteekeningen op den kant en zelfs in den tekst te plaatsen. Daar dit hoogst merkwaardig HS. ons nauwkeurige inlichtingen geeft omtrent den arbeidstijd, die Jacobus van Enkhuizen tot

gentorum florenorum aureorum, que est apud Traiectum ad Sanctam Mariam, impensis magistri Hermanni Droem [1]),

---

het schrijven van dezen codex noodig had, zal de volgende beschrijving der 6 deelen niet overbodig zijn. Deel I bevat de boeken „Genesis-Ruth" op 303 fol. en heeft als colophon het volgende: „Explicit liber Ruth in domo, que vocatur Domus Clericorum vel Fratrum Zwollis, anno Domini Millesimo Quadringentesimo sexagesimo quarto in profesto sancte Katharine" (24 November 1464). Deel II behelst de boeken: „Lib. Regum—Ezra" op 278 fol. en sluit: „Scriptum et finitum est istud volumen secundum Biblie in domo, que dicitur Clericorum vel Fratrum Zwollis, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo septimo circa festum beate Agnetis Virginis et Martyris" (21 Januari 1467). Deel III bevat de „Proverbia—Libri Machab." op 243 fol. en eindigt: „Explicit Machabeorum liber secundus in Domo Clericorum Zwollis. Anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo octavo in crastino beate Katherine Virginis et Martyris" (26 November 1468). Deel IV bevat de „Prophetae" op 268 fol. en eindigt: „Hoc volumen quartum tocius biblie scriptum et finitum est Zwollis in domo, que dicitur Domus Clericorum seu Fratrum, anno Domini millesimo quadringentesimo et septuagesimo in crastino sancte Lucie Virginis et Martyris (14 December 1470). Deel V bevat op 283 fol. het „Novum Testamentum." Het colophon luidt: „Istud quintum volumen tocius biblie scriptum et finitum est Zwollis in domo, que dicitur Domus Clericorum seu Fratrum, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo tercio in profesto sancte Gheertrudis Virginis (16 Maart 1473). Het zesde en laatste deel bevat op 304 fol. het „Psalterium triplex" en de „Interpretationes nominum hebräicorum." Het volgende colophon „Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto mensis Marcii die vicesima finitum est hoc volumen sextum tocius biblie Zwollis in domo, que dicitur Domus Fratrum seu Clericorum, sub expensis reverendi magistri et domini Domini Hermanni cognomine Droem, decretorum doctoris atque decani sancte Marie Traiectensis et cetera Qui et priora quinque volumina ejusdem manus sub expensis suis scribi et perfici fecit in eadem domo ad laudem et gloriam Omnipotentis Dei benedicti in saecula" is reeds door W. Vogelsang, Holländische Miniaturen p. 103, maar op gebrekkige wijze gepubliceerd. Men vergl. over dezen codex: P. A. Tiele, Catalogus Codicum manu scriptorum Biblithecae Universitatis Rheno—Trajectinae, Trajecti ad Rhenum et Hagae Comitis 1887; Tijdschrift voor geschiedenis etc. van Utrecht, I, (1835) p. 320; W. Vogelsang, l.c. en p. 26 n. 4, 92 vv, 101 n. 4. Ook zie men: Delprat, Archief, VI, p. 300, Overijss. Alm. p. 97, Acquoy, Windesheim, II, p. 230 n. 2 en Acquoy, De Kroniek, p. 5, 19.

1) Volgens Drakenborch's, Aanhangsel op de Kerkelijke Oudheden van Nederland, Utrecht 1744, p. 267 werd Hermannus Droom kanunnik van St. Marie te Utrecht den 11 Sept. 1425, scholaster dier kerk den

qui fuit Parisiensis [1]), inibi decanus et ipse jurista valens. Dominus vero Jacobus ad breve tempus fuit ordinatus ad regi- [fol. 58r] men sororum Ter Maet [2]). Sed quia protunc domus illa requirebat, ut rigorosius et strictius regeretur [3]), quam ipse ex natura habebat, cito fuit ab hoc onere absolutus et positus ad consueta celle exercicia. Ubi in omnibus factis et actibus suis fuit diligens multum, ut illa debite et perfectiori modo ageret. Nam quidquid scripsit, satis pertinenter fecit, et omnia ad hoc requisita studuit diligenter considerare et sibi procurare. Fuit eciam longo tempore custos librorum [4]), usque ad mortem scilicet [5]), et custos horologii [6]), que officia optime perfecit, quia semper tempestive librum vel libros, ex quibus ad mensam legendum erat, deferebat, vitans, ubi potuit, ne aliquid inordinatum fieret, vel unde turbatio aliqua aut offensio causaretur. Similiter horologium optime disponebat, quia nunquam, dum presens esset, per suam negligentiam intempestive suscitatio facta est, quia et si aliquando esset indispositum horologium, ipse tamen circa hoc diligentisime vigilabat, antequam suscitabamur, ut ordinate fieret. Fuit semper benignus satis et obsequiosus et affabilis admodum, bonam vocem habuit, cantandi gnarus, sed in locutione aliquantum titubavit precipitanter loquendo, propter *quod* [7]) erubuit facere collationes in publico. Verum hunc defectum supplevit per lectionem, nam sepissime pro laicis legebat et clericis distincte et sonora voce. Tandem per quatuor vel quinque dies ante-

---

5. Nov. 1526, deken, door afstand van Godefridus de Waya den 24. April 1458 en stierf hij den 2 Juni 1476. Vergl. ook: Hoynck van Papendrecht, Analecta, tom. III, p. I, 290.

1) Vergl. Overijss. Alm. p. 97. De schrijver van dit opstel leest: „persciens".

2) Vergl. p. 17 en 152.

3) Hij was dus vermoedelijk de opvolger van den losbandigen biechtvader Livinus. Vergl. p. 20 v. en 152.

4) Vergl. p. 165.

5) In de Overijss. Alm. l. c. staat: „suam".

6) Vergl. p. 149.

7) Correctuur op den kant als boven.

quam obiit, cepit deficere ab appetitu comedendi, propter quod languorem incidit, ut vix posset incedere sine baculo. Ergo diximus sibi: „Domine Jacobe forte vultis mori"? respondit: „Bene, satis diu vixi, est bene tempus, ut moriar". Sic incessit quatuor vel tribus diebus viribus continuo deficientibus, cum nemo nostrum nec ipse sciret, unde infirmitas hec orta esset, nisi quia Dominus vocabat eum. Vix ergo per duos dies in lecto decubuit, et die ante obitum suum, ubi fratres nostri sibi dixerunt de percipiendis ecclesie sacramentis, respondit: „Quando placet vobis", et ita de se-[fol. 58v]ro devote suscepit illa et in nocte eadem expiravit, ut requiesceret a laboribus suis, que fuit in vigilia beati Matthei Apostoli [1]). Sepultus in Windesim juxta fratres suos anno Domini M°483°.

LXXVII. De domino et fratre nostro Hermanno Covoerdie.

Eodem anno ante dominum Jacobum defunctus fuit dilectus frater noster dominus Hermannus Covordie [2]), qui fuit de sanguine patris [3]) venerabilis patris nostri domini Theoderici. Cujus favore ipsum a Domo Pauperum [4]) recepimus ad domum nostram, quamvis fuit minus litteratus, cum tamen satis diu visitavit, sed non adeo profecit. Fuit ergo in domo nostra, factus bonus ligator librorum [5]), nam practicus admodum erat et subtilis in hiis, que ad opus mechanicum pertinebant, adeo ut eciam in domo et in cameris fratrum fabricando aliquid ydoneus inveniretur et obsequiosum se prestaret. Deinde quia rupturam acquisivit, factus fuit illuminator librorum, quod peroptime didicit [6]), et sic quod minus habuit in litteratura, supplevit in practica et opere manuali. Ipse, quia indus-

---

1) 20 September.
2) Vergl. p. 171 en 190.
3) Vergl. p. 48 en de Inleiding.
4) Vergl. p. 163 n. 3.
5) Vergl. Overijss. Alm. p. 97.
6) Vergl. Overijss. Alm. l. c. en Acquoy, Windesheim, I, 222 de noot.

trius erat et de omnibus scire volens, scivit unicuique respondere juxta conditionem et interrogata sua, et quia apte et aliquando eciam parabolice et joculatorie formabat verba sua, ideo omnibus advenientibus et colloquentibus gratus fuit. Tandem in xlma, altera videlicet Gregorii Pape [1]), accidit ei fluxus ventris, que ulterius passio adeo crevit, ut et sanguinem per secessum emitteret, in tantum hac prevalente infirmitate, quod nullis remediis posset sanari. Unde factum est, ut cotidie viribus deficiens ad finem tenderet, *et* [2]) patiens satis omni tempore infirmitatis sue *fuit* [3]); demum sacramentis munitus, expiravit die secundo Pasche, tunc 3° Kalendas Aprilis [4]), circa medium sequentis noctis. Sepultus in Windesim juxta fratres suos.

LXXVIII. De domino et fratre nostro Arnoldo Embrice.

Anno sequenti [5]) dilectus frater noster Arnoldus Embrice [6]) obiit. Qui primum domum nostram ingressus, positus est in coquina Domus Vicine Clericorum. Parvus statura, sed fortis viribus, fidelissime ibidem laboravit [fol. 59r] ad annos aliquos dignus inventus, ut acceptaretur in fratrem, semper tamen manens cum clericis ibidem. Quorum eciam, defuncto domino Rutghero [7]), ordinatus est ejusdem successor [8]), videlicet procurator domus hujus clericorum juvenum, in quo officio se semper prudenter habuit, ita ut acceptus esset et amabilis magistris et rec-

1) 13 Maart.
2) Correctuur in den tekst van de hand des voltooiers.
3) Correctuur als boven.
4) 30 Maart. — Hermannus overleed dus den 31 Maart.
5) 1484.
6) Vergl. p. 171.
7) † 30 Juli 1478. Vergl. p. 158.
8) Delprat, Archief, 300 leest: „Successor fuit Rutgeri et procurator domus clericorum juvenum".

toribus scolarium, et omnibus cum quibus conversabatur. Et juvenes omnes eum amabant et reverebantur, quia cum pietate semper ad eos rigorosus et maturus fuit, pro quibus multos labores et tribulationes pertulit. Nam tempore suo sepe pestilentie fuerunt Suollis, ita ut tribus vicibus cum juvenibus ad alia loca pergeret, scilicet bis in Steenwijck et semel in Oetmersum [1]). Sed et cara fuere tempora et bella plurima per loca, pro quibus multa sustinuit. Cum ergo in omnibus virtuose et graciose conversaretur, fuit sibi impositum, ut esset eciam confessor et rector sororum To Kadenetershuys [2]), nunc Sancte Gertrudis, pro quo multum tristabatur, sed ante annum revolutum obiit. Nam cum pestis in Suollis iterum cepisset regnare et ipse priori anno pro eadem causa fuisset cum suis in Steenwijck, valde timuit, tam pro se, quam pro juvenibus. Unde circa Ascencionem Domini, prima die Rogationum [3]), cum jam forte tercia vice audiret confessiones sororem suarum prefatarum, dolorem sensit in crure, ut vix valeret rectus incedere, et rediens domum vidit ibi glantem pestilentialem; non tamen revelavit omnibus, quia pestem haberet, ideoque sine timore accesserunt fratres nostri et alii nonnulli ad visitandum eum. Ipse tamen quibusdam dixit: „Oportet me hinc recedere; Arnoldus vult ad patres, non consurgam de infirmitate ista". Sicque fratres nostri, intelligentes infectum eum peste, fecerunt ei ministrari sacramenta in die sancto Ascensionis [4]), et Sabbato sequenti in bona confessione migravit ad Dominum, bono fine consummans peregrinationem suam, III° Kalendas Junii [5]) anno lxxxiiii°. Sepultus in Windesim, additus ibidem fratribus suis.

---

1) Delprat, Archief l. c. leest: „Tribus vicibus propter pestem cum juvenibus ad alia loca perrexit, videlicet bis in Steenwijk, et semel in Ootmarssum. Amabilis magistris et rectoribus scolarium et omnibus. Obiit peste 1484. Kal. Jun."

2) Vergl. p. 16 n. 4 en p. 20.

3) 24 Mei.

4) 27 Mei.

5) 30 Mei.

LXXIX. De dilecto fratre nostro Johanne Lennop admodum utili et gracioso [1]).

[fol. 59v.] Anno precedenti [2]) obiit dilectus frater noster Johannes Lennop [3]), qui, cum habitaret in Domo Pauperum, ita virtuose se habuit, ut, cum esset factus secundarius [4]), resignaret se totum ad consilium nostrum. Unde fratres nostri, cognoscentes eum prudentem et zelosum pro disciplina, commiserunt ei regimen Domus Pauperum, primo sub domino Johanne Westerwolt [5]), quo misso in Prutiam [6]), permansit ipse per aliquot annos diligenter et rigorose regens et custodiens domum illam fideliter, pauperibus bene providens et obsequiosus. Porro in seipso compositus bene erat in moribus, patiens paupertatis et laboris admodum custoditus. Cum ergo in Prutia obtinuerunt locum fratres nostri et satis proficerent, instanter petierunt et singulariter, ut eis Johannes Lennop mitteretur tanquam utilissimus pro regimine scolarium ipsorum, velut utique erat. Unde ipse, per omnia obediens, non recusavit pergere in tam exteras terras, quo veniens, graciose et votive susceptus est, et ad juvenum mox regimen applicatus, apud quos multos labores et dolores suscepit et sustinuit, prout eciam hic expertus fuerat; ubi optime institutus et virtuose erat conversatus in ministerio eodem. Igitur quodam illic tempore ipse et plures e fratribus inciderunt in gravem infirmitatem de caloribus, unde tamen convaluerunt. Verum ipse, cum diu egregie et prudenter se in commissis gessisset, ita ut esset dilectus multum ab hominibus regionis ejus et fratribus, regnante pestilentia inter fratres, ipse in allodio [7]) positus, pariter

---

1) Delprat, Archief, p. 300, leest: „grosso".

2) 1483.

3) Delprat, l. c. leest: „Lennop". — „In Prutia ad juvenum regimen applicatus. Obiit 1483".

4) Vergl. p. 156 n. 1.

5) Vergl. p. 135 vv. en 170 n. 9.

6) Fraterhuis in Culm, vergl. p. 732 vv.

7) Diefenbach, Glossar. Allodium: eygen, erſghnet, erſgoet, wayr, ampt, hoff, hofemann. Allodium en vorworp an ener dore.

infectus est peste, et sentiens se morti proximum, totaliter se resignavit in manus Domini et invocans devote beatam virginem Mariam, versiculum hunc: „Maria mater gracie, mater misericordie" [1]) frequenter repetebat, et sic in hiis et similibus verbis expiravit in profesto Andree Apostoli sancti [2]). Sepultus ibidem anno 1483.

LXXX. De Petro Bree, fratre nostro in Campis socio.

§ 1. Eodem anno regnavit pestis in Suollis et locis circumjacentibus, ita quod anno hoc [fol. 60r] obierunt homines tria milia ducenti [3]). Erat tunc nobiscum dilectus frater noster, dictus Petrus Bree [4]), qui, cum primum Domo Pauperum in domum nostram susceptus fuit, erat juvenis gratus et decorus, quamvis parve stature, et cum esset satis ingeniosus et fortis memorie, tamen pre naturali verecundia non fuit eloquens, qui defectus in eo magis accrevit, quam defecit. Propter quod minus aptus fuit ad ammonitiones et collocutiones juvenum, ideo tamen non omisit, quando clericis faceret exhortationes bonas tempore oportuno. Ipse per annos aliquot fuit illuminator et rasor in domo nostra, postea, cum aliqualiter debilis factus esset, et pater noster rogaretur a patre sororum domus Sancte Agnetis Campis [5]) pro socio habendo, annuit petitioni ejus, et concessit ei ad tempus Petrum prefatum, fratrem nostrum. Qui vix ad duos menses ibi sanus permanens, tunc tactus et infectus peste paucis diebus supervixit, et munitus sacramentis, migravit ad Dominum

---

1) Vergl. over dit gebed, Acquoy, Windesheim, II, 260 v.

2) 29 November.

3) Delprat, Archief, p. 300 leest: „Erat hoc anno [1483] pestis in Suoll. et locis circumjacentibus, ita quod anno hoc obierunt homines 3200".

4) Acquoy, De Kroniek, 19, leest: „Petrus Breet." — Vergl. verder Overijss. Alm. p. 97; Moll, Kerkgeschiedenis, II, iii, p. 190; v. Vloten, Nederlands schilderkunst, p. 58; Acquoy, Windesheim, I, 221 n. 4, en W. Vogelsang, Holländische Miniaturen, p. 102.

5) Vergl. p. 208.

altera Magdalene [1]), cui singulariter devotus fuit. Sepultus ibidem anno, quo supra [2]).

§ 2. *De domino Wilhelmo Witvoet, benefactoris pauperum clericorum.* — Tunc eciam obiit venerabilis et devotus frater, dominus Wilhelmus Witvoet, qui a primeva etate sua stetit sub obediencia venerabilis patris nostri, domini Theoderici, quamvis non fuit acceptus frater domus nostre. Unde ex consilio ejus per aliquot annos fuit procurator Parve Domus Clericorum [3]), incedens usque ad mortem in habitu et more nostro. Ipse fuit zelosus multum pro conversione clericorum et profectu eorum, et successu temporis cepit infirmitatibus corporalibus fatigari, tunc consensu patris nostri acceptavit vicariam et regimen Hospitalis sancti Laurencii [4]), ubi usque in finem Deo devote servivit in humili habitu nostro. Ubi largum se patrem familias et hospitem liberalem exhibebat omnium devotorum ad se declinantium, semper cor integrum habens ad domum nostram et ad omnes fratres, quos cotidie intrans et exiens, quando placuit, visitabat. In diebus quoque minutionum libenter affuit et si quando fratres gaudium haberent. Ipse [fol. 60v] multos semper clericos in expensis habebat, qui annis multis incedebant capuciati et rasi, more scolarium nostrorum [5]). Postea, crescente malicia et vanitate mundi, non potuit eos in tanto rigore tenere. Unde permisit eos seculari more incedere, sed tamen honesto, sicque multos studuit clericos lucrari Deo et mundo abstrahere. Edificavit quoque multa et ampliavit hospitale et domos extra portam Saxonie, quas edificatas dedit in perpetuum memoriale sui pauperibus [6]), et Domui Pauperum Clericorum legavit

---

1) 23 Juli.

2) 1483.

3) Ook de procurator Johannes van Andernach behoorde niet tot de broeders. Vergl. p. 69 § 2.

4) Willem Witvoet was de eerste bedienaar van de in 1439 op St. Benedictusdag (21 Maart) gestichte Laurentiuskapel. Vergl. Van Hattum 17, 18, 19 cap. in de Bijdragen tot de geschiedenis van Overijssel.

5) Vergl. p. 124 n. 4.

6) Willem Witvoet, van Vollenhove geboortig, maakte in het jaar 1480 voor Schepenen van Zwolle eene testamentaire beschikking, waarbij

annuatim iiii[or] libros domini et in multis aliis operibus bonis consummavit dies suos jam grandevus et senex a

---

bij aan alle kerken, conventen en gasthuizen der stad Zwolle een gouden Rijnsgulden en daarenboven aan het Fraterhuis zijne vier stukken van het Brevier en de „Epistolae Pauli" schonk. Aan het klooster Windesheim, waar hij ter aarde wilde besteld worden, legateerde hij een kruis op een casuifel en bij zijne begrafenis een half aam wijn en een vat Hamburger bier en brood, en verder aan het Kapittel een vat Hamburger bier. Voorts bepaalde hij, dat zijne overige goederen volgens een daarvan gemaakte cedul, zouden worden uitgedeeld aan de „regte armen" en benoemde tot executeuren daarvan o. a. den Pater van het Klerkenhuis. Bij notariele acte van 1483 bepaalde hij nader, dat zijne executeuren, waartoe hij o. a. benoemde den Pater en Procurator van het Klerkenhuis en hunne opvolgers, zijn uitersten wil volgens een bij zijn overlijden te vinden cedul zouden uitvoeren. In die cedul moet dan zijn wil om de huizen voor de armen buiten de Sassenpoort te stichten, uitgedrukt zijn. Uit origineele stukken van het jaar 1536 blijkt, dat in dit jaar C. van Lemgo, Pater van het Klerkenhuis, ten behoeve van „heer Willem Witvoets armen buiten de Sassenpoort" aan de stad 200 Rijnsche guldens verstrekte en dat Burgermeester, Schepenen en Raad zich verplichtten jaarlijks, behoudens de losse, 10 dito guldens te zullen betalen. (Archief der Emanuelshuizen te Zwolle.) In het jaar 1555 zijn waarschijnlijk deze huizen binnen de stad naast het huis, dat later tot de Luthersche Kerk vertimmerd werd, verplaatst. In den gevel van dit huis was namelijk een steen geplaatst met de volgende inscriptie: „Za: Witvoets Huys A°. 1555". — Vermoedelijk was dit hetzelfde huis, dat vroeger Elsebe van Istersum, conventuaal in het Oude Convent, voor vier arme vrouwen gesticht had en dat gezegd werd, gelegen te zijn „tegenover het Oude Convent". In 1544 echter werd dit huis bij besluit van Schepenen en Raad in overleg met de naaste bloedverwanten opgeheven en de vrouwen naar St. Laurenskapel verplaatst. (Boek van Aanneminge p. 92, Stedelijk-Archief Zwolle.) Verder vinden wij in de Rekeningen van het Arme Fraterhuis van 1592—1600 melding gemaakt van de goederen „van die arme vrouwen aan de Blymarkt in Pater Wytvoets husinge", die de Fratres in bewaring plegen te hebben, als: Een hof voor Sassenpoort, welke St. Geertruidklooster in pacht had voor 8 ggl.; een hof op de Mollenstrate verpacht voor 4 ggl.; uit de stadskiste 10 ggl; van diversen 8 ggl. 21 st. — Dit Armhuis werd nog in het begin dezer eeuw door arme vrouwen bewoond, totdat het in een militair hospitaal werd veranderd. Later werd op deze plaats een school voor armen gebouwd, die in 1841 benevens andere huizen en een kazerne plaats moesten maken voor het tegenwoordige Provinciaal Gerechtshof. (Aanteekeningen Heerkens berustend in het Museum der Vereeniging v. Overijss. Regt en Geschiedenis te Zwolle.)

vinculis carnis absolutus, transivit ad Dominum die sanctorum Hirenei et Habundi Martyrum [1]. Sepultus in Windesim 83°.

§ 3. Eodem anno obierunt plures memorabiles viri, videlicet venerabilis pater dominus Egbertus ter Beke [2], rector Domus Domini Florentii in Daventria, et dominus Boldewinus de Dordraco, officiarius sancte Marie Magdalene [3], familiaris noster.

LXXXI. De Henrico Attendorn, fratre nostro.

Anno sequenti [4], quo scilicet dominus Arnoldus Embrice, Parve Domus procurator, obiit, Henricus Attendorn cocus ejusdem domus sub prefato domino Arnoldo extitit. Qui a Domo Pauperum assumptus [5], cum esset satis annosus et robustus in corpore et parum sciret proficere in clericatura, positus fuit pro coco in Domo Parva, ad quod opus se promtissimum reddens, diligenter usque in finem vite sue executus est. Cum ergo suis illis in temporibus essent bella multa et guerre per circumjacentes terras, et eciam sepe pestilentia seviret et tempora essent cara, multos labores impendit et tribulationes varias exinde sustinuit. Tum propter pestem cum juvenibus ad alia loca pergendo [6], tum propter caristiam porcos et boves nutriendo, in quibus ipse laboribus non solum patiens, sed hilaris et promptus fuit, non parcens sibi, si quomodo in aliquo utilis esse domui posset, vel si quid esset pro commoditate aut profectu domus agendum. Sic igitur in

---

1) 26 Augustus.

2) Egbertus ter Beek overleed den 16 April 1483. Vergl. Dumbar, Anal. I, 162. — Zie verder over hem: Lindeborn, Hist. Episc. Dav. 105; Delprat, Archief, VI, 295 en 299; Delprat, De Broederschap, 66, 133, 183, 200; Acquoy, Windesheim, I, 308, II; 136, 375.

3) Het officium St. Mariae Magdalenae is gesticht door Seyne van Ittersum en zijne huisvrouw Christina, in het jaar 1440. Verg. v. Hattum l. c. V, I, 107.

4) 1484.

5) Vergl. p. 163 n. 3.

6) Vergl. p. 195.

coquina fidelis minister existens et hu- [fol. 61r] milis valde reverebatur dominum Arnoldum et venerabatur procuratorem suum et studuit ei diligenter obedire et cavere offensam ejus et in sincera et integra caritate cum eo conversari. Nisi quia naturaliter satis loquax fuit et diu protrahens sermonem, unde sepe arguebatur, quamvis non valeret hoc plene emendare. Insuper hic Henricus erat multum castus et timoratus, et quamvis oportebat eum aliquando loqui et conversari cum secularibus et feminis, tamen valde custoditus erat in omnibus sensibus suis. Dixit mihi semel, quod vix audebat respicere nuda juvenum crura, ut non occurreret sibi carnalis cogitatio. Item dixit sibi semel in seculo contigisse, quod cum [1]) esset in hospicio cum uno et una, et vidisset, quod hii pariter dormire deberent, timens incontinentiam eorum, venit ad lectum illorum, et posuit se medium inter eos, ne aliquid inhonestum per eos fieret. Fuit eciam multum zelosus pro custodia juvenum, diligenter observans eos, ne pro libitu trufas [2]) exercerent. Unde eciam deridebant eum, appellantes *Cock-scummel* [3]) et similia, exprobrabant ei; ipse autem pro hiis non indignabatur, sed gaudenter sustinuit. Et ita benignus erat et diligebat omnes suos, quod eos libenter excusabat cum excessissent, et quando sciebant petere veniam vel confiteri culpam, promptissime semper et largissime indulgebat. Cum ergo procurator suus, dominus Arnoldus, quem diligebat valde, decessisset, multum doluit et dicebat sibi animus suus, quod oporteret eum omnimodis sequi et absumi hinc. Ymmo putabat, ut dicebat, quod dominus Arnoldus vocaret eum, et predixit, quod brevi intervallo sequeretur eum. Istis ergo cogitationibus ita occupatus et sepe dicens: „Oportet cito me mori”, paucis diebus interpositis, ipse cepit egrotare, et peste infectus,

---

1) Delprat, Archief VI, 301, leest: „Multum castus erat. Cum esset in hospicio etc. tot en met „per eos fieret.”

2) Diefenbach, Glossar. in voce Trufa: tuscherle, betrug, biebery, bedroch, boverie.

3) Delprat l. c. leest: „Fuit multum zelosus pro custodia juvenum, qui eum vocitabant conviciis multis”.

disposuit se, et sumptis devote sacramentis, expiravit die xviima ab exitu domini Arnoldi, que fuit sanctorum Viti et Modeste Martyrum [1]. [fol. 61v] Sepultus in Windesim apud fratres suos anno M°cccc°84°.

LXXXII. De domino Jacobo de Goch, amico nostro.

Eodem anno obiit venerabilis vir dominus Jacobus Goch [2], confessor sororum Ten Bosch [3] extra muros Suollenses, qui primum ad tempus fuit lector terciariorum scole Suollensis. Postea, postponens omnia mundana, venit Windesim, orans pro loco et obtinuit, sed cum non posset in capite sustinere rigorem ordinis, factus fuit sacerdos, et consilio prioris Windesemensis suscepit regimen sororum predicte domus. Ubi per totam vitam suam incedens in humili scemate nostro et domus nostre patribus se subdens, et eorum consilia sequens, devote et bene usque in finem rexit domum illam. Insuper semper domum nostram et fratres sincero et integro corde diligens, sepe veniebat ad domum nostram, et in diebus minutionum et gaudii nunquam voluit deesse mense et societati nostre. Ipse eciam fuit notarius publicus, et omnia instrumenta nostra subscribere consuevit [4], et sepe confecit idem, inde nichil recipiens. Et quandocumque fratres nostri vel aliquis nostrorum ad eum venit, ipse hilariter valde excepit et graciose apposuit que habere potuit. Hic ergo usque in senium semper in bonis actibus et moribus humilibus permanens, die sancti Juliani Martyris [5] migravit ad Dominum. Sepultus in Windesim cum patribus suis, quem merito, sicut et dominum Wilhelmum Witvoet [6], inter fratres nostros connumerare dignum duxi, quia semper fraternum cor nobiscum habuerunt. Istis ergo sub vene-

---

1) 15 Juni 1484.

2) Delprat, Archief, VI 17, 301: „amico nostro, ad tempus lectore tertiariorum in scolis Suoll".

3) Vergl. p. 21.

4) Vergl. Overijss. Alm. p. 98.

5) 9 Januari.

6) Vergl. p. 198 § 2.

rabili patre nostro, domino Henrico, defunctis, tandem et ipse secutus est, de cujus transitu felici de hoc mundo jam aliqua subnectere curamus.

LXXXIII. De ultima infirmitate et morte domini Henrici, patris nostri.

Cum ergo pater noster dilectus, sicut de eo supra commemoravimus [1]), semper rigorosam et duram vitam habuit, ita eciam in senio ab ea non declinavit; ymmo magis, quoad valuit, duriora sibi imponebat. In sobrietate, in [fol. 62r] vigiliis multis, in nocturnis lucubrationibus, in vestitu sine lineis, et noctibus se non exuendo [2]), et supra cussinum dormiendo et similibus. Propter que natura jam talia ammodo perferre non valente, sed magis sub onere succumbente, futuram sibi requiem comparavit et laboribus et doloribus finem imponere velle videbatur. In qua[r]to [3]) ergo anno rectoratus sui post Nativitatem Domini [4]) adeo cepit infirmari, ut jam diucius fratres latere non posset. Verum ipse patientissime semper et quiete se habens in quibusvis incommoditatibus seu egritudinibus, non faciliter admittebat medicum seu uti consensit medicinis. Dicebat autem: „Videamus quid fiet et quo tendat infirmitas hec". Preconceperat vero dilectus ipse pater noster ante egritudinem suam aliqua domui nostre et sororibus utilia ordinare vel procurare, cujus rei gratia, si Domini fuisset voluntas, bene optasset sanitatem donec ea perfecisset. Ne ergo talibus mente occuparetur, sedens super cussinum suum ante lectum, cepit parum dormire, experrectus autem leta facie, dixit infirmario: „Sompnium habui; nescio, an sint fantasie mee, quod illa propter que optavi dilationem mortis, post meum discessum bene omnia ordinabuntur et disponentur". Cotidie ergo cepit

---

1) Vergl. p. 185 vv.

2) Delprat, Archief, VI, 301, leest: „Vestitum sine lineis et noctibus non exuit".

3) In het H S. staat „quanto".

4) 25 December.

viribus deficere et graves dolores sustinere, quos patienter sustinens, dixit: „Indigeo et opus est michi multa sustinere". Videns autem et sentiens se jam incurabilem, petiit sibi divina ministrari sacramenta, que devotissime postquam suscepit, parabat se jam ad comparendum et videndum faciem Domini Dei sui. Interim cum sic jaceret in lecto doloris sui, magis autem sedebat, venerunt ad visitandum amici seculares, laici et sacerdotes, quos omnes similiter et privatim devote alloquebatur, quosdam dulciter corripiendo vel exhortando, omnes edificatos a se breviter dimisit. Fratres autem nostros venientes vel existentes apud eum, usquequo loqui poterat edificavit verbis suis, exhortans eos ad contemptum mundi et secretum et mutuam ca- [fol. 62v] ritatem et obedientiam. Et cum de scripturis aliquid ei referebant, devote et diligenter audiebat, et cum ex psalmis aliquid allegabant, devote hoc ruminabat et sibi gratum ostendit. Cumque cepisset a loquela deficere, dixit fratribus nostris: „Jam libenter vos ignirem, sed non prevaleo". Quasi ultimum, quod ab eo intelligere potuimus, fuit illud Apostoli [1]: „Fundamentum aliud nemo potest ponere, preter id, quod positum est, quod est Christus Jhesus". Vidimus tamen ex ejus apparatu, eum quasi continue orantem, qui non plene jacebat in lecto, sed quasi sedens erat usque ad mortem, inclinato capite et manibus complicatis ante pectus suum. Et cum jam dolor vehemens augeretur, modus gemitus ejus, qui vi doloris causabatur, erat devotus et videbatur, sicut aliqui hoc advertebant, quod continue in gemitu et suspirio suo sic dicebat: „Miserere mei, miserere mei". Omnibus ergo fratribus nostris presentibus et Septem Psalmos ex more legentibus, dilectus pater noster obdormivit in Domino, die sancti Marcelli Papae [2]), hora quasi tercia de mane, anno Domini M°cccc°lxxxvii° [3]). Sepultus

1) Cor. 3, 11.

2) 16 Januari. — Acquoy, De Kroniek, 8 noot 1, geeft als sterfdag den 30 October 1487 aan.

3) Delprat, Archief, VI p. 301 leest: „Obiit die S. Marcelli 1417, (sic.) Non Windesimi sepultus, quia agger Yselae ruptus erat". — Vergl. ook p. 170 n. 2.

est autem in cimiterio sancti Michaelis ad murum post columpnam, que vicinior est ostio meridionali. Quod ita factum divina ordinatione credendum est, tum quia ipse humilia et secreta semper amabat, tum ut fratres nostri, qui post eum obirent, apud eum ibidem sepelirentur. Nam ea de causa impetravimus a cognatis, ut non in ecclesia, sicut utique dignum fuisset et ipsi quoque voluerunt, sed in tali loco sepeliretur. Non ergo ad derogationem honoris ejus, sed magis ad exaltationem suam fratres nostri sic ordinaverunt, pio ducti amore et certis ex causis. Ideo nec delatus fuit Windesim [1]) ad predecessorum suorum patrum *thecam* [2]), quia, rupto aggere, aqua de Ysula totam terram perfluens, item et congelata desuper, hoc vetabat. Nam via immeabilis facta erat, et omne iter interclusum, verum nunc dante Deo ossa tanti patris apud nos quiescunt, [fol. 63r] translata scilicet a loco sepulture concessione ordinaria, postquam consecratum hic locum habere cepimus [3]). Unde et posteri omnes fratres deinceps decedentes in eodem loco sibi sociantur, impleto certe sompnio, quod de conceptu suo bene ordinando post decessum suum ipse audierat. Laus Deo.

LXXXIV. De domino Theoderico Gravie, priore in Windesim, amico nostro.

Ante obitum venerabilis patris nostri, domini Henrici, fere duorum mensium tempore, scilicet Elisabeth Vidue [4]), obiit venerabilis pater dominus Theodericus Gravie, prior in Windesim [5]). Hic fuit a principio et semper vir fervens et prudens, et bene exercitatus in virtutibus et valde excellens in scripturis et jure canonico propter studiositatem suam. Ipse primum ad tempus fuerat prior (in) Oestfrisia in conventu dicto Zilemoniken [6]), unde assumptus erat,

---

1) Vergl. Acquoy, Windesheim, I, 77 n. 4; II, 373 n. 2.
2) Correctuur op den kant door den schrijver.
3) Vergl. de Inleiding.
4) 19 November.
5) Vergl. over hem: Acquoy, Windesheim, II, 129 v.
6) Over het „Domus B. Mariae in Sylo" (Sylmonniken) bij Emden. Vergl. Acquoy, Windesheim, III, 124—126.

defuncto venerando patre Wilhelmo Voernken [1]) priore in Windesim, cui eligente conventu ipso substitutus est successor. Denique multas tribulationes ab emulis suis ipse primum sustinuit pro eo, quod erant aliqui seniores eo et cetera. Ipse autem prudenter et virtuose rexit monasterium; factus cum tempore magne autoritatis, et strennuus executor, et emulator antiquorum morum in simplicitate vestium et ciborum et largus pauperibus. Fuit et magnus amator status nostri, fautor et promotor domorum nostrarum [2]), eciam adjutor et protector fidelis et fortis consolator tribulatorum pro eo, quod esset vir eloquens et magnanimus, fastum et fucum mundanorum contemnens, nec formidans se opponere malignantibus, ymmo et potestatibus injusticiam vel injuriam pretendentibus, nec curabat quod ideo a mundanis minus amabatur [3]). Ipse eciam fratribus omnibus, qui professionem ei faciebant, injungebat, ut similiter profiterentur se perpetuo servare fidelitatem et amorem ad statum nostrum. Tandem post labores multos in ecclesia Dei multis quoque infirmitatibus purgatus, feliciter obiit die sancte Elizabeth Vidue [4]). Ibidem sepultus anno Domini M°cccc°lxxxvi°.

[fol. 63v.] LXXXV. De domino Nycolao de Delft.

Anno sequenti, videlicet eodem [5]) quo venerabilis pater noster dominus Henricus, obiit dilectus frater noster dominus Nicolaus de Delft [6]). Ipse de bona progenie ibidem et divite erat natus, a quibus missus est ad visitandum scolas Suollis, habitavitque cum rectore scola-

---

1) Dit is eene onjuistheid van De Voecht. Want Willem Vornken († 6 Juli 1455) had als opvolger Johan van Naaldwijk (1455—1459). Na diens dood kozen de Windesheimers Dirk van de Graaf tot hunnen prior superior. — Vergl. hierover Acquoy, Windesheim II, 127 v.v., maar vooral p. 128 n. 5.

2) Vergl. Acquoy, Windesheim, II, 136 n. 2.

3) Vergl. Acquoy, Windesheim, II, 132 n. 2.

4) 19 November.

5) 1487.

6) Vergl. p. 170.

rium, juvenis elegantis stature et candidus in cute et in crinibus, sed quod majus est, in conscientia purus et innocens. Hinc factis probus et factus sufficientis litterature, impetravit locum in domo nostra et se semper devote et integre applicans ad exercicia nostra, evasit in dilectum fratrem domus nostre. Sed quia rigorosus sibi fuit et valde diligens observator obedientie et consuetudinum nostrarum, multum macer et aliqualiter debilis in corpore apparuit, verumtamen devote omnia et prompte faciebat, que ad eum spectabant. Ipse longo tempore fuit vestiarius, donec a domo emitteretur et factus postmodum sacerdos, cum sorores in Delft ad sanctam Ursulam [1]) carerent confessore, datus eis fuit a domino Theoderico de Herxen, venerabili patre nostro, qui multum pro hoc a Delfensibus rogatus fuerat. Unde ex obedientia et consilio patris sui assumpsit regimen illarum, quas longo tempore et usque ad mortem optime rexit, ut esset omnibus dilectus singulariter et devotus nominatus pater sororum in Hollandia. Ipse item semper permansit timoratus, quamvis ad tempus satis pinguis fuit et cordialis multum ad domum nostram; mittens vel apportans omni anno annuales redditus de patrimonio suo ad domum nostram. Insuper cum egrotaret, disposuit, ut domus nostra, preter dictos redditus, semel haberet ab heredibus suis iij^{c} florenos Renenses currentes. Post labores ergo multos et annos in regimine illo ibidem feliciter requievit in Domino, die vii° Kalendas Octobris [2]), anno Domini M°cccc°lxxxvii°.

LXXXVI. De domino Gregorio de Halen, fratre nostro.

Eodem anno obiit dilectus frater noster dominus Gregorius, de Halen [3]) juxta Diest [fol. 64^{r}] natus. Hic fuit

---

1) Over het zusterhuis St. Ursula vergl. van Heussen, Oudheden, III, 707; R. C. H. Römer, Geschiedkundig overzicht van de kloosters en abdijen in de voormalige graafschappen van Holland en Zeeland, Leiden, 1854, I, 581, 588 v., II, 60, 168.

2) 25 Sept. 1487.

3) Vergl. p. 170. en Delprat, Archief, VI, 301, die in hem „welligt

admodum longus in statura, sed macer et fuscus colore, diligens observator exerciciorum nostrorum. Fidelis in opere scripture, in bastardo et rotundo [1]), fervens in studio scripturarum, bonus cellita in compunctione et humilitate pollens, in opere prudens et serius. Habuit sane patrem virum devotum, aliquando satis habentem, sed postea depauperatum, senem et debilem, qui tunc venit ad filium suum et domum nostram, quem, filii sui gracia et causa Dei, hospitavimus et servavimus in domo nostra ad aliquot annos, donec devote et feliciter obiit apud nos. Dictus erat Gheert Ten Hove, sepultus in cimiterio sancti Michaelis, cujus filius Gregorius noster factus sacerdos, timorate valde et devote se habebat in missis suis. Postea ex obedientia suscepit regimen sororum domus Sancte Agnetis in Campis [2]), sed dum inibi discordes essent sorores propter quoque alias certas causas, dominus Albertus, pater noster, reduxit eum ad domum nostram, cui in omnibus obediens et patiens, gaudebat redire ad sedem suam et ad exercicia nostra. Scimus tamen, quia dicte sorores postea, inde eciam usque nunc, multum dolent de ablatione ejus, quia talem tam discretum et devotum interim non habuerunt. Exinde contigit, vacante loco in Gorkum [3]), sorores ibidem instare pro domino Gregorio, qui per dominum Albertum eis ordinatus rector; devote et cum magno labore rexit domum illam, multa enim sustinuit ibi, *ut in disciplina et rigore domus illa permaneret* [4]). Ipse vero homo quietus et operi scripture studio et orationi deditus more nostro, non se inservit secularibus homini-

---

een broeder, of bloedverwant van den bekenden Gosewinus van Halen, den gemeenzamen vriend van Melanchthon, en Overste van het Groningsche Fraterhuis" vermoedt. Op welke gronden Delprat dit gist, is mij niet gebleken.

1) Vergl. Overijss. Alm. p. 98.

2) Vergl. p. 197.

3) Over de zusters te Gorkum vergl. Van Heussen, Oudheden II, 338; Acquoy, Windesheim, II, 153.

4) In het HS. staan de volgende woorden: „pro disciplina et rigore ordinis plantandis et conservandis". Deze zinsnede is echter doorgehaald en door den voltooier van het HS. door de boven aangehaalde woorden op den kant vervangen.

bus, nec de exterioribus *se* [1]) intromisit. Hospitibus autem benignus, sed cum diutius ad mensam sederent, ipse relinquens eos, properavit ad cameram suam. Aliquando eciam tamquam vere *Dei* [2]) dilectus filius fatigabatur dolore calculi, *et* [3]) ita [4]) post multos agones, bonis studiis et moribus optimis redimitus, vinculis carnis absolutus, migravit ad Dominum die X° Kalendas Novembris, qui est sanctorum Crispini et Crispiniani [5]). Sepultus ibidem anno Domini Mcccc°xxxvii°.

[fol. 64v.] LXXXVII. De domino Petro de Dinslaken, fratre nostro.

Eodem anno obiit dilectus frater noster dominus Petrus de Dinslaken [6]), qui cum Suollis visitaret (scholas), stetit in Domo Pauperum [7]), et cum studium suum complesset, quia juvenis mediocris stature erat et moribus maturus, commissum est ei regimen Domus Pauperum ad tempus sub domino Rutghero [8]), quam bene regens, postea assumptus est in fratrem domus nostre, quamvis nunquam habitavit cum fratribus nostris, sed semper mansit in Domo Pauperum. Quia ergo habuit bonam graciam regendi juvenes, cessit ei dominus Rutgherus, et Petrus solus domum rexit et fecit eis bonas ammonitiones et doctrinas. Fuit carus patri nostro et fratribus, quia bene custodivit cameram suam et scripsit aliquos libros, qui habentur in libraria nostra. Cum ergo post aliquos annos dominus Johannes de Wesalia [9]), qui multa bona fecerat in Bus-

1) Correctuur in den tekst door den voltooier.
2) In het HS. is „di" doorgehaald en door den voltooier der Kroniek op den kant in „Dei" veranderd.
3) Correctuur in den tekst als boven.
4) In het HS. is het gewone teeken voor „quod" doorgehaald.
5) 25 October.
6) Vergl. p. 171.
7) Vergl. p. 163 n. 3.
8) Rutger van Doetingem. Vergl. p. 153 vv.
9) Vergl. p. 145.

coducis in domo sororum Ten Orthen [1], et ipse propter infirmitatem et senium fuisset absolutus ab onere sororum, dominus Albertus [2], pater noster, cognoscens eum prudentem et maturum, quamvis juvenem, fecit eum ordinari in sacerdotem, et ordinatione facta non rediit cum eo Suollis, sed statim in Traiecto ad Sanctam Ursulam [3] celebravit primam missam suam, et absque dilatione adductus fuit in Buscoducis ab eodem domino Alberto, qui dedit eum sororibus Ten Orthen in rectorem et confessorem. Ipse autem usque ad diem mortis sue satis bene rexit domum illam sororum, sed fratres domus ejus non bene poterant convenire cum eo [4], puto pro eo, quod dominus Petrus juvenis erat et nunquam cum fratribus nostris habitaverat, nec suberat aut jugum obedientie expertus erat; sed magis semper preerat et juvenibus imperaverat, utpote non habens experientiam, quia oporteret quandoque condescendere seu submittere se fratribus suis, precipue se senioribus, et quam decet superiorem exemplarem esse subditis in factis suis et communem esse in cibo, potu et aliis, ne scandalizet et offendat pusillos subditos suos. Sorores tamen bene rexit et apud eas dis- [fol. 65v] ciplinam viguit et permansit. Post multos ergo labores et dolores, quos ibi pertulit, longa egritudine ex ptisi purgatus, in bona confessione expiravit die sancti Lamberti Episcopi et Martyris [5]) anno 1487°.

LXXXVIII. *DE REYNERO FRATRE NOSTRO SIC SCRIBIT DOMINUS JACOBUS DE TRAJECTO* [6].

Post prefatos, sub regimine dilecti patris nostri domini

1) Vergl. p. 80.
2) Albertus van Calcar, vergl. p. 120 vv.
3) Vergl. p. 81.
4) Vergl. p. 146.
5) 17 September.
6) Dit opschrift en het volgend Cap. is door de hand van den voltooier der Kroniek geschreven. Het opschrift staat op den kant van het HS.

Ludowici [1]), anno ante obitum ejus, videlicet lxxxix°, obiit dilectus frater noster Reynerus de Traiecto Superiori. Hic a bona progenie et satis divitibus parentibus originem duxit, et cum nostris in Parva Domo habitans, satis bene profecit in scolasticalibus et bonis moribus. Cum ergo esset juvenis spectabilis et tractabilis et bone voluntatis, placuit fratribus nostris, ut ad domum nostram eum reciperemus, quamvis contra placitum parentum suorum, qui multipliciter nitebantur eum ab hoc avertere, demandando, comminando et ei multum indignando. Et tamen cum ipse in arrepto proposito permaneret constans, nichil ei dederunt de bonis et patrimonio suo, sed parvipendens hoc, se integre dedit ad obedienciam et exercicia fratrum et domus nostre. Nunquam novi aliquem juvenem, tam in noviciatum quam post acceptationem, qui ita prompte, alacriter et jocunde omnia illa, que ad juniores spectant, peregit sicut ipse. Nam quicquid vidit in talibus faciendis omissum seu imperfectum non pertransivit, quin statim hoc perficeret leto vultu et expedite sine difficultate vel procelatione, propter quod fuit fratribus amabilis et acceptus. Cum ergo esset cotidie proficiens in bonis studiis et exerciciis et naturaliter agilis et ingeniosus, positus fuit in Domo Pauperum [2]) ad regimen scolarium ibidem, quos prompto animo et jocunde secundum modum suum bene rexit et fidelissime [3]) servivit, subtiliter secundum ingenium suum docuit de multis. In edificiis multa melioravit et nova construxit, non parcens sibi in laboribus plurimis. Profectis seu consummatis pro majore jam parte externis practicationibus et structuris, jam se nimium internis imaginacionibus applicabat et ingenium suum acutum et memoriam aliqualiter obruebat et nimium gravabat, ita ut et multiplicitate et subtilitate materiarum incurreret dolorem capitis et ex consequenti infirmitatem gravem, qua non diu detentus et ad domum nostram [4])

---

1) Lodewijk van Bazel. Vergl. p. 171 n. 10.
2) Vergl. p. 173.
3) In het HS. is „servit" doorgehaald.
4) In het HS. is „est" doorgehaald.

reductus, in brevi consummavit tempora multa. Nam paucis diebus sic jacens inter fratres nostros spiritum exalavit in flore juventutis et statu clericali, rediens ad Dominum, optimum remuneratorem laborum suorum, in profesto sancte Agathe Virginis [1]) anno lxxxix°. Sepultus in cimiterio Sancti Michaelis Zwollensis ad pedes venerabilis patris nostri domini Henrici Herxen [2]).

---

1) 5 Februari.
2) Vergl. p. 205.

BIJLAGEN.

BIJLAGE I.

KRONIJKJE (FRAGMENT).

Cap. I. DE DOMO CLERICORUM SANCTI GREGORII IN CIVITATE ZWOLLENSI [1].

AnnoDomini M°CCC°XCIII° in die Sancti Ambrosii Episcopi [3], qui tunc fuit feria VI in Parascheve, dum sacrum dominice passionis ageretur in ecclesia ministerium, migravit ex hac luce in oppido Herdenberch reverendissimus dominus Florencius de Wevelinchove, episcopus Traiectensis, postquam dyocesim suam tredecim annis et mensibus quinque laudabiliter et gloriose rexisset. Hujus corpus ad ecclesiam Beati Martini in Traiecto translatum est

VAN HET CLERKENHUES TE ZWOLLE [2].

In den jare ons Heren dusend drie hondert ende XCIII op sunte Ambrosiusdagh des Bisschops, die doe was op Stillen Vrydach, als men dat hillighe ampt der passien ons Heren in der kerken dede, soe wanderde uit desen lichte in der stat Hardenbergh die eerweerdighe heer Florens van Wevelichoven, bisscop van Utrecht, naedien dat hy sijn bisdom dertien jaer ende vijf maende lovelike ende glorioselike regiert hadde. Dises licham wart totter kerken

1) Naar MS. 8849—8850 der Bourgondische Bibliotheek te Brussel.
2) Naar eene copij berustende in de Bibliotheek van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis te Zwolle.
3) 4 April.

et super gradus sanctuarii in choro honorifice sepultum, ubi et lumen ardens jugiter servatur in memoriam boni nominis sui. Qui vere lucis erat amator, patrieque defensor et insuper devocionem, temporibus suis accensam per venerabilem magistrum Gherardum Magnum, quantum in ipso fuit, fovit et auxit. Hic valde fuit disciplinatus, nil superflue nec inutiliter expendens, debita bene solvens, elocata redimens, lapsa edificia restaurans, nova oppida fabricans et castella muniens, jocundus domesticis, pauperibus exorabilis et omnibus devotis favorabilis, clero et plebi acceptabilis. Insuper et christiana religio tempore ejus cepit a lapsu resurgere per novas reformaciones, et congregaciones bonorum et devotorum utriusque sexus incepte sunt et multiplicate. Cui eodem anno successit Fredericus de Blanckenheim, quondam episcopus Argentinensis. Hic animo magnanimus, sciencia atque prudencia clarus, Deo juvante, annis multis cum laude multa atque victoria rexit. Sub quo ordo Canonicorum Regularium et de-

Sunte Martyns toe Utrecht overgevuert ende op den graden des sanctuarijs in der choer eerlike begraven. Waer oec een bernende waskeerse stadelic ghewaert wort, in gehoechnisse sijns gueden namen, als een myner des waren lichtes ende een beschermer des landes, ende die devocie, in sijnre tijt ontstoken vermits meister Gheerd Groet, oefende hy ende vermeerde soevoel alst in hem was. Hy was seer disciplinaer, niet overvloedelike noch onnuttelik uitghevende, die schult wel betalende, datter uitgezet was weder losende, nye stede tymernde ende die castelen bevestigende. Hy was vroelic den huesgezinde, bedachtig den armen en allen devoten menschen gunstich, de clercscap ende den volke aanghenaem. Alsoe began in sijnre tijt die vervallene kerstenreligie gherefor- meerd te werden ende die vergaderinghen der gueden en devoten menschen van beider kunnen toe beginnen ende vermeerret te worden. In denselven jaer wart die edele en gloriose heer Frederic van Blankenhem, wanneer bisschop van Straes-

vota multitudo fratrum latissime profecit et sub eo prospere gaudebat. Crescebat ergo numerus devotorum non solum in oppido Daventriensi, sed eciam in aliis oppidis. Nam et Zwollis erat vir, dominus Meynaldus de Windesem, insignis armiger, dives in opibus. Hic tactus odore fervide predicacionis magistri Gerardi Magni et aliorum devotorum, cepit inter se meditari, quomodo posset fieri plantacio bona ad similitudinem congregacionis domni Florencii, vicarii Daventriensis, devotissimi viri, in oppido Zwollensi. Hic eciam, ut fertur, hac occasione sua ad pios usus dare permotus est. Fuerat siquidem aliquando in ministerio episcopi Frederici, quocum et fideliter ministraverat, et speravit tempore oportuno episcopum cum suis fautores et promotores suos esse futuros. Sed postea exactione posita pro domino, sperabat, quia de familia ejus fuerat, gaudere se libertate liberiori debere et meliori frui solatione. Sed sublevantes nihil curabant de impenso servicio, sed coegerunt, ut aliorum more

borch, ghecoren toe enen bisschop van Utrecht ende van den pawes confirmiert. Hy was grootmoedich ende claer van wijsheit ende vroetheit, en[de] metter hulpen Godes regierde hy dat stichte met groten love ende victoriën, dat land machtelic beschermende. Onder welken die oerden der Regulier Canoniken ende die devote veelheit der fratres ende susteren verbryde seer ende verblide hem in allen steden sijnre jurisdictien. Hierom woes dat ghetal der devoter menschen niet alleen in de stat toe Deventer, mer oec in anderen steden. Want toe Zwolle was een rijk man, Minaldus van Windesem, een uitverkoren dienstman des Heren, riker dan sine medeborghers. Dese wart beweghen van den roeke der vuerigher predicacie meister Gheerds Groet ende der anderen devoter menschen, ende began binnen hem selven te denken, woe dat ei ene guede plantinghe mochte (doen) in der stat van Zwolle nae maniere der vergaderinghe heren Florenshues toe Deventer, want hi was seer inwendelike overdenkende die groeten der

solveret exactionem. Unde ipse considerans viles esse secularium favores principum et dominorum, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, cogitavit de facultatibus suis forcius ponere fundamentum ad honorem Dei et anime sue salutem. Erat autem tunc temporis Zwollis pastor bonus, diligens Deum et omnes devotos, dominus Reynerus de Dreynen. Iste devotus pastor locavit jure perpetuo censualiter quinque talentis annue ortum quemdam in oppositum dotis [1]), qui ortus pertinebat ad dotem ecclesie, per confirmaciones ordinarii [2]) et capituli Daventriensis [3]), et hoc ideo, quia timebat ne senatus Zwollensium admitteret congregacionem novam clericorum in locis, in quibus habebat secularem jurisdictionem. De isto autem loco minus consules se intromittebant, quia ad ecclesiam pertinebat. In hoc loco predictus Meynaldus postea edificavit illam mag-

wereltliker heren. Ende alsoe was die guede man in hem selven overleggende, dat deginen, die Gode mynnen, alle dinghen medewerken int guede, ende dat hy sijn fondament solde setten ter eren Godes ende totter voertganghe syner saligheit. In dier tijt was toe Zwolle een seer guet pastoer, God mynnende ende alle devote menschen, heer Reiner van Drenen. Mer want hy verzach, dat die raet van Zwolle niet toelaten en solde ene nye vergaderinghe der clerken in dien steden, in welken se wertlic gebot overhadden, soe verpachtede deze guede pastoir ewelike jaerlics voer vijft pond enen gaerden tegen den wedem geleghen, welke gaerden hoerde tot de wedem der kerken, vermits confirmieringhe des capittels van Deventer, in welke stede die voorseegde Meynold naemals timmerde een groet hoghe hues, dat ghenoemt is Sunte Gregoriushues, in wes inganc noch gezet

1) Vergl. Bijlage III N°. 12.
2) Vergl. Bijlage III N°. 21.
3) Vergl. Bijlage III N°. 11.

nam et altam domum, que dicitur Domus Sancti Gregorii, in cujus introitu ejusdem sancti ymago posita est. Et antequam domus esset completa et tecta petris, vir iste devotus migravit ad Dominum, qui tamen ante edificacionem domus acceptavit plures scolares bone voluntatis scolas frequentantes et cum illis et aliis bone voluntatis hominibus conversabatur, plene se abstrahens mundo et desideriis vanis. Sed quia humiliter sensit de seipso, perrexit ad dominum Florencium, Deo devotum, patrem omnium devotorum, humiliter supplicando, ut sibi et suis scolaribus ad tempus unum accommodaret de suis discipulis, qui suos scolares instrueret et doceret, more suorum, in moribus devocionis et discipline. Venerabilis ergo pater domnus Florencius contulit eis ad

wort Sunte Gregorius beelde. Ende alsoe, want deze stede hoirde totter kerken, soe en onderwonden hem die wereltlike luede te mijn daermede. Ende eer dit huis volkomelike was volmaect ende noch mitten leyen niet en was gedecket, mer anders rede, soe ontsliep dese guede man in den Heren. Mer voer der tijmmeringhe des voerseegden huses, soe ontfonk deze devote man, ende vol van Gode, vele schoelres van gueden wille, die daer ter scholen ghinghen; ende met dien ende mit anderen guetwillighen menschen hadde hy sine wanderinghe, hem volkomenlike van den werelt ende van ydelen begheerten aftreckende. Mer want hy oetmoedelike van hem selven voelde, soe toech hy toe Deventer totten devoten heren Florens, den vader alre devoter menschen, ende bat oen oetmoedelike, dat hy hem ende sinen scholiers ter tijt toe enen wolde lenen van den sinen, die sine scoliers leren ende onderwisen mochte nae sijnre fratres manier in zeden ende disciplijn ende devocien. Hierom die eerweerdighe vader Florens leende hem

anni tempus Gerardum Kalker, unum de clericis suis. Post anni circulum Meynaldus cum Gerardo, magistro sibi dilecto, reversus Daventriam, multis precibus domnum Florencium exoravit, ut Gerardus clericis preficeretur, qui erant Zwollis in Domo Sancti Gregorii et predixit eum velle ordinari in sacerdotem titulo suorum bonorum, quod et factum est. Tunc respondit venerabilis predictus Florencius: „Gerarde, frater optime, placet, quia te talem exhibu- [fol. 122r] isti in fide, verbis et moribus, ut te desiderent habere rectorem; vade ergo propter Deum ad opus tuum, ad quod te desiderant, nam frater meus es, cresce in mille millibus." Et auctum benedictione remisit eum. Erat enim alter Joseph, in cunctis prospere agens, traditis sibi omnibus, que in domo erant. Erat autem longe stature et innocentis vite, sermone dulcis, ingenio sagax, moribus compositus, benignus pauperibus, ex-

een jaer lanck Gherardum Kalker, enen van sinen clerken. Nae den ommeloep des jaers quam Meynold met Gherardus, sinen seer gemynde vriende, weder toe Deventer toe heren Florens ende bat met veel biddens, dat Gherardus gezet (werde) rectoer boven die clercken van Zwolle; want hy voerseechte ende lovede, dat hy eme wolde priester laten ordineeren onder den titel sijns guedes, dat alsoe geschiede. Doe antwoerde die eerweerdighe vader heer Florens: „Frater Gherardi, het behaghet my seer wal, datter dy soedaene getoend hebste in werken, woerden ende zeden, dat sy die weder begheren te hebben. Hierom gaet weder toe dinen werken, waertoe se dy begheren. Want du biste onse frater: wasse in dusentich dusent". Ende vermeerret met benedictien wedersant hy eme totten aengenomenen werke. Want hy was een ander Joseph in alle dinghen gheluckelike doende, als hem alle dinghen overgelevert weren, die in den huse weren. Hy was van langher lengte ende van onnosel leven, suet van woerden,

traneis affabilis, dilectus civibus, ad lucrandas Deo animas divino amore vehementer accensus. Hic strenuus imitator domni Florencii, quem semper sicut carissimum patrem intimo affectu coluit atque dilexit, eciam post se plures devotos fratres optimis instructis moribus atque virtutibus dereliquit. Temptatis et gravedine aliqua occupatis consolativus valde fuit et benignus. Habebat eciam graciam magnam confortandi omnes, qui ad eum quandoque ex civitate adveniebant, ita veritatis luce illustratus, ut multis eterne salutis iter ostenderet et veri luminis ducatum preberet. Nam ex discipulis ejus et eorum optimis moribus disposicio domus cognoscebatur, cum illis primitivis fratribus tam vehemens dilectionis fervor inerat, ut alius alium humilibus operibus satageret vincere ac mutuis ejus obsequiis inflam-

cloeck van verstande, geschicket van zeden, guedertieren den armen, den vreemden toesprekelic, den borghers suet ende om te winnen die zielen oerre viel mitter mynnen Godes vurichlike ontsteken. Hy was een strenghe navolgher heren Florens, wen hy mijt inwendighen begheerten eerde en mynde als sinen alrelievenste vader. Oec achterliet hy nae hem veel devoter fratres mit seer gueden doechden gheleert. Van beroerten en enickerhande swaerheit beswaert was hy seer troestelic ende guedertieren. Want hy hadde grote gracie si alle te troesten, die tot hem, uit wat saken het was, tot hem quamen, alsoe was hie doerschenen mitten licht der waerheit, dat hy oerre veel, die tot hem quamen, den weg der ewigher saligheyt toende ende gaf hen die leidinghe des waren lichtes. Want uit sinen discipulen ende zeden was dat hues bekent, want in den iersten fratres was soe groet brand der mijnnen, dat die een de anderen arbeide mit oetmoedighen werken te verwinnen ende mit onderlinghen dienst te

maret. Itaque alio quiescente, alius maturius opus implebat, et si parumper quis tardius processisset, qui agilior erat locum tardioris implevit, ita ut plerumque res gerenda inveniretur effecta et tamen quis actor existeret, nesciretur. Sic nimirum caritas ostensa fuit in opere et humiliter custodita in corde. Ad utilia opera et humilia exercitia facienda pari devocione omnes pariter incitabantur. Nam David sanctos laudans Deum timentes et bene operantes jocunde consolatur, dicens: „Labores manuum tuarum manducabis, bene es et bene tibi erit." Quales ejus discipuli erant tota novit universitas devotorum, primo in venerabilibus patribus. Nam post eum domnus Theodericus Herxen rector fuit, domnus Rutgherus de Zon ex Brabancia in Monte Sancti Iheronimi, domnus Henricus Wetter in Albergen, domnus Ghijsbertus Vlimen in Betania, domnus Johannes Rees in Campo Sancti Johannis, domnum Gerardus Kalker, frater ejus, Buscoducis ad fratres, domnus Johannes Kalker ibidem ad sorores, domnus Gerardus Rees in Doesborch. Non

ontsteken; want als die ene rustede, soe volbrachte die ander guettijt dat werk. Ducke wart gevonden, dattet werk van buten gedaen was, ende men wiste niet den werker des werckes. Alsoe wart getoent de mynne in den werken, ende die oetmoedicheit wart bewaert in den herten. Tot snoden werken ende oetmoedighen oefeninghen werden alle die inwoners getoghen. Want die hillighe David Gode lovede, troestet blidelike die ontsiende ende walwerkende, seggende: „Den arbeid dijnre hande solste die eten, salich bistu ende wat sal dy wezen." Woedanig sine discipulen weren, dat bekend alle die menigte der devoter menschen, ten iersten in den eerweerdighen vaders. Want nae hem was te Zwolle heer Deric van Herxen rectoer, heer Rutgher van Zonne toe Sant Jheronimusberghe, heer Henric Wetter toe Alberghen, heer Gijsbert Vlimen toe Bethanien, heer Johan van Reijs toe Sunte Johanscampe, heer Gheert van Kalkar, sijn broeder, totten fratres des Hertogenbusch, heer Gheerd van Reijs totten fratres toe Doesborgh;

erat congregatio devotorum, que non cupiebat magistrum de discipulis tanti patris. Habuit eciam cocum in omni patiencia et obediencia probatissimum nomine Gerardum de Lon(?) omni plebe dilectum. Huic seculares, eciam illi, quibus fratrum conversacio gravis erat, propter [fol. 122v] probitatem ejus et sanctam conversationem obsequebantur, in emendis piscibus et carnibus vel similibus auxilium aut consilium illi administrantibus. Quum coquus iste veniebat ad mensam, ut cum lectore, ut mos est, ederet, congregavit omne, quod nauseam aliis inferebat et ab aliis relinquebatur, in potu, pane et cervisia et aliis, ut naturam

die anderen storven van de pestilencien by den leven des eerweerdighen vaders, ende die anderen storven nae sijnre doet by der tijt des eerweerdighen vaders heren Derics van Herxen, in enen jaer elven fratres, geproefde mans ende in alre doechden ghevestet. Der en was ghene vergaderinghe, die niet en begheerde enen meister van den discipulen alsulken vaders. Hy hadde enen cock, in alre lijdsaemheit en gehoorzamheit geproeft, Gheerd van Loen ghenoemt, van allen den volcke ghemijnt, die oec ghene wanderinghe en hadden mitten fratres. Als die den cock sagchen, soe weren se hem bedienstich soeveel als se mochten, in vijschen of vleisch te copen of in dergelijc hulpe ende raet hem te doen. Ende wanneer dese cock ter tafel quam mitten leser te eten, als daer gewoenlic is, soe vergaderde hy 't al, dat den anderen walghinge maeckte ende van hen achtergelaten was, dat was in dranke, in brode, bier ende in anderen dinghen, opdat hy die natuer mochte doden ende doechden voeden. Mer want se

mortificaret et virtutes sibi augeret. Cum autem fratres ei compaterentur, eo quod se in eorum obsequio totum impenderet, ordinavit ei domnus Gerardus coadjutorem, qui et oculum super eum haberet, ne naturam suam et corpus nimia austeritate necaret. Cum autem venerabilis pater thisi laboraret et graviter infirmaretur, et cocus iste predictus diebus aliquot ipsum preirat ad Deum, venit quidam ad eum nuncians de morte ipsius. Cui pater Gerardus respondit: „Mortuus est dilectus frater et preclarissimus meus Gerardus; gaudeat anima ejus in Domino, nam tante obedientie fuit, quod si precepissem ei, ut amputaret ambo crura sua, sine mora

allen medeliden met hem hadden, want hy hen allen soe wal ende seer bedienstlike diende, soe sette heer Gheerd enen anderen boven hem, die een opsien op oen hebben solde, opdat hy de natuir niet helike en verdruckede. Als dan die eerweerdighe pater swackte van den terender siecte sick was ende die voerseechde frater een luttel daghen voer hem ghink tottenHeren sinenGod, die oen gemaek[t] hadde, soe quam Rutgherus Zon, procurator, doe noch clerk, ende boetschapte hem van den dode alzulken fratres. „Hy is gestorven", seechte hy. Die eerweerdighe pater, heer Gheerd, antwoerde: „Is die ghemynde pater Gheerd en mijn seer ghemijnde soen gestorven, soe gheve ik soedaenen getuech van hem, dat hy soe gehoersam was, hadde ik hem gheboden, dat hy beyde sine bene af zoude hebben gehouwen, hy soldes vluchtes hebben gedaen". Van der mynnen ende verdrachlicheit alsulken groten paters overwonden oerre veel die quellinghe sijns gheestes ende ligchams, dat hy hen allen niet en conste toe hulpe ghekomen.

fecisset, et hoc testimonium confidenter de eo perhibeo." Multi, fama istius venerabilis patris et fratrum ejus insuper et fratrum in Daventria constitutorum ad servitutem Dei incitati, quaerebant loca refugii et non inveniebant, quia pauca tunc erant monasteria reformata. Insuper et aliqui eorum, etsi ad servicium Dei incitarentur, ad religionem non afficiebantur; aut qui aliter inspirati, aut qui se minus aptos in naturalibus aut minus fortes agnoscentes, alium vivendi modum licitum exquirebant. Quos pater iste benigne suscipiens, quosdam eorum ad monasteria reformata mittebat, pro reliquis vel aliter affectatis non modice anxius et Deum sepius cogitans,

Want die brant ende vuericheit meister Gheerder Groet verwekkede verre veel van beyden kunnen, die van hem hoerden al en kenneden se oen niet, ende de Hillighe Gheest viel op se ende se sochten ene stede der toevlucht ende en vonden ze niet, alremeest daeromme, wantter luttel reformierter cloesteren weren. Hieromme, want die voerseechde eerweerdighe pater heer Gheerd van Calkar sach gemaekt werden vele steden van alrehanden oerden ende religien, daer, om Gode te dienen ende om die schipbrekinghe der werlt te schuwen, vlyen mochten die daertoe bequaemheit ende starcheit toe hadden, opdat dan een hues waer ende ene stat der toevlucht voer die anderen, die macschien totter religien niet gheneighet en sin of anders mijn bequaem of mijn sterck totten werken ende oefeninghe der religie te verdraghen, hieromme dese eerweerdighe pater, wijslic hieraf denkende en Gode seer vlitelike biddende, ende uit dese sake somighe leken van gueden wille vergaderde hy desen gueden werk te beghinnen, als Johan Wijt van

quomodo aptum eis concederet refugii locum, tandem incidit menti ejus conducere domum extra portam in Zwollis, qua Campis itur, ut ibi paululum quiescerent et experiencia virtutum discernerent, quousque Deus omnipotens et locum et statum eisdem provideret. Et isti quidem laici erant, quibus preposuit et associavit devotum clericum, humilem atque Deum timentem, qui in absencia patris curam eorum gerebat, et hic dicebatur Gobelinus Kempis. Ipse quoque eos aliquando visitabat et ipsi quoque domum pii patris visitabant, et ita ab eo consolacione

Zonsbeeck en Johan Bode van Goch, lude van seer vuerighen wille Gode te dienen nae de rade des paters, en wat manieren hy wolde, te beghinnen. Ende want se hem soe haestelic ghene bequaeme stede en consten verkrighen om dat guede werk te beghinnen, hierom huerde se toe Zwolle een hues buten den poerten op den dijck, daer men hen toe Campen reyst, ende hiet Voersterdijck, daer woenden se te samen ende wonnen oer broit mitten anxte Godes ende onder die ghehorzamheit des godsdienstigen vaders. Hy voerzette ende toevoeghede hen enen seer devoten clerk, oetmoedigh, God ontsiende, die in der afwesinghe des paters die sorghe der leken droech, Gobelinus van Kempen ghenoemt, want se weren wevers. Alsoe vorderde se die guede pater somtijds ende somtijds quamen se tot den gueden paters hues, ende inprentede hen aleres troestinghe lijdsaemheit ende den anxt Godes. Toe eenre tijt, een wenich voer den avontmael, quam die guede pater ende vant van ghevallen die tafel bereyt. Als hy die tafel bereyt sach,

spirituali accepta ad pacienciam et timorem Domini informabantur.

soe viel die gheest des Heren op oen ende hy toeriep sine arme brueders tot hem, niet ierst siende watter bereyt was, ende seer vertruwende seechde hy: „Benedicite Dominus" soe voers vervolghende; ende alsoe dede hy sin avondmael mitten armen. Ende die teghenwoerdicheit ende die mijnne des gueden paters verblide meer die arme brueders dan allent, dat die menschelike natuer verbliden mach. Ende die guede witte ende pure simpelheit der arme brueders machte den gueden pater meer blide dan allent, dat natuerlic ghemaket dronken mach maken. Hieromme omghingen die fratres steden en fratres die lande ende doorwanderden se, ene bequeme stede voer aldusdaene vergaderinghe te tijmmeren.

Preterea postquam aliquamdiu in domo predicta consederant, provisus [fol. 123r] est eis locus devocioni aptus in Velua, in burscopia

Ende alse veel steden herwert en derwert hadden overghegaen, ten lesten vonden se in der Veluwen inder buerscap Hulsberghe by Hattem in Gelrelant ene redelike bequeme stede daertoe, welke puerlic om God hen opgaf een edel hoveman, Henric Bentinck, Ellenhorn van oldes ghenoemt, van groetheit twier morghen

Hulsberghen prope Hattem, quem pure propter Deum obtulit eis nobilis armiger Henricus Bentinck, Ellenhorn antiquitus vocatus, magnitudine duorum jugerum. Et ibidem hii devoti textores congregationem illam, que Mons Sancti Iheronimi dicitur, inchoaverunt. Insuper et iste supradictus pater aliam incipit congregacionem in Alberghen in Twenthia, que anno Domini M°CCCC°XLVII° ad ordinem Regularium Canonicorum Sancti Augustini se transtulit.

landes. Alsoe toech die guede pater totten hern des landes ende bat oetmoedelike vryheit ende oerlof die stede antenemen ende te bewonen voer arme brueders Gode te dienen, ende dit vercreech hy. Ende alsoe is van den devoten vaders mynne der siele hebbende, dit hues, welc Sunte Jheronimusbergh ghenoemt wort, in den Veluwe ende in het kerspel van Heerde ghefundiert, dat daarin devote priesters ende clerken in den staet van clercscap ende in kersteliker religien met anderen devoten leken van gueden willen te samen in 't ghemeyn sonder eyghenscap leven mochten, onder ghehoersamheit der ghebođen Godes ende der hilligher kerke ende oerre oversten; ende onder oetmoedighen gehoersamheit des huses rectoers, in cuysceit, oetmoedigheit, bruderliker mynnen ende in anderen oefeninghen der doechden ende devocien. Dese eerweerdighe vader, heer Gheerd van Kalker, began oek ene andere vergaderinghe in Twente in der

buerscap toe Alberghen, die langhen tijt bleven in den oetmoedighen staet der clerccap, mer in den jare onses Heren dusent vier hondert ende XLVII annemen se dat habijt der religien, ende worden gecledet des daghes na des Hillighen Cruces Vindinghe [1]), waeraf hiernae in sijnre stede ghetractiert sal worden. Hierom in den jaer ons Heren dusent vierhondert ende neghen des daghes voer Kersavont starf an den terenden siecte die eerweerdighe man, heer Gheerd van Kalkar, van beghynnen des huses dat truwelike ende lovelike ter eren Godes ten eynde sijns levens regerende. Ende hy wart toe Windesem begraven op die vigilie der Ghebuerten onses Heren Jhesu Christi.

Anno autem Domini M°CCCC°IX° in vigilia Vigilie Domini [2]) obiit thisi vir venerabilis, multe caritatis et providencie domnus Gerardus Kalker, domum Zwollensem usque in finem vite sue laudabiliter regens, et sepultus est in Windesim.

Cap. II. De domno Theoderico de Herxen, secundo rectore domus Zwollensis.

Anno Domini M°CCCC°X° electus est a fratribus Zwollensibus domnus Theodericus de Herxen, annos natus

Heer Diric van Herxen, den II. rector des huses voerscreven.

Hierom, als die alreghemyndeste vader Gheerd van Kalkar begraven was, soe koren die fratres van Sunte

1) 4 Mei.
2) 23 December.

viginti novem, cujus vita et conversacio ab ineunte etate usque in finem fuit forma discipulorum et norma virtutum. Sic semper stetit in timore et obediencia parentum et patrum spiritualium, quibus subdebatur, ut cum Daventrie scholas visitaret et semel estivo tempore venisset ad domum parentum non vocatus; sed mater ejus, mulier virtutis, non permisit eum pernoctare in domo sua, sed statim remisit eum, cum tamen in adventu ejus jam tercia hora esset post prandium. Completo autem studio et in utroque homine a magistris et fratribus in Daventria jam plene in scolasticis bonisque moribus intitutus, ab avunculo suo Meynaldo de Windesem adductus est ad monasterium Sancte Marie in Windesem, juvenis dotatus gracia Spiritus Sancti et eciam temporalium rerum copiis. Cum autem domnus Johannes de Huesden, prior, inspiceret juvenem verecundum et ad omnia paratum, et in timore Domini fundatum, multum cordialiter locutus est cum eo, et tandem persuasit, ut se transferret ad domum Sancti

Gregoriushues toe Zwolle uit rade der wisen ende uit ingheestinghe des Hillighen Gheestes Deric van Herxen toe enen oversten, die by neghen en twintig jaer old was. Wes leven ende wanderinghe van sinen jonghen olderdom hent ten eynde toe was ene forme, disciplijn ende reghel der doechden. Alsoe stont hy altoes in anxte ende ghehoersamheit sijnre olders ende der gheisteliker vaders, den hy onderdaen was; dat doe hy toe Deventer ter scolen ghenk, ende eens in den somertijt quam onghenoedes totten huse sijnre olders, mer want sine moeder was ene vrouwe der doechden, soe wedersenden se oen desselven avonts, ende en ghehengeden niet oerren ghemynden soen by oer te benachten die ene nacht, ende die dach ghink ten eynde en was by der derden uren. Mer als hy van der scolen wederquam, soe brachten sijn oem Mynold van Windesem en sijn ander vrinde met groter vreuden ende anxt des Heren totten cloester Sunte Marien toe Windeshem. Want hy was een jonghe van gracie des Hillighen Gheestes, begavet

Gregorii in Zwollis, ut, quia tunc adhuc fratres pauperes erant, bonis ejus temporalibus eorum paupertas temperaretur, quia tunc in Windesem, more suo, satis habebant. Ecce quanta caritas in isto venerabili [fol. 123^{v}] patre fuit, ut pocius suppleret inopiam pauperum fratrum, quam ditaret domum propriam. Sicque juvenis iste columbine simplicitatis et innocentie ad omnia paratus, que pro honore Dei aliis bona viderentur, discipulus venerabilis patris Gerardi Kalker effectus est, et ab eo multipliciter exercitatus. Et ut unum exercitationis genus paucis perstringam, ex quo cetere exercitationes patefiant: contigit instare solemnem processionem in cimiterio per circuitum ecclesie, ad quam omnis etas et sexus confluxerat. Precepit itaque dicto Theoderico pater Gerardus, ut sine toga, virgam albam in manibus tenens, processioni interesset, sed non eo ordine, quo ceteri circuiret, sed magis contrario ordine omnibus obviaret. Cui statim obedienti cum ceteris in cimiterio sua carnalis mater occurrit, et eum

mit velen gaven ende oek met tijtliken guede. Mer als die eerweerdighe pater Johannes van Huesden alle dinghe wijslic ansach, soewal in der scamelheit, ghehoersamheit en anxte der ghemynden jonghe, dat hy hem solde overgheven toe Zwolle totten huse Sunte Gregorius, want se weren noch arm, ende dat oerre armoede met sinen tijtliken guede gemithiget worde. Syet, woe grote mynne was in desen eerweerdighen pater, dat hy liever wolde vervullen die behoefticheit der arme fratres, dan sijn eygen hues riker te maken. Also was deze jonghe van simpelheit ende onnoselheit der duven tot alle dingen bereyt, dat den anderen guet duchte te wesen ter eren Godes. Ende alsoe wart hy een discipel des eerweerdighen paters heer Gheerds van Kalker, ende nae hem een rector des huses.

sic veluti amentem inspiciens, causam talis circuitus sciscitata est. Cui ille: „Pater meus spiritualis hoc sic fieri a me voluit.” Et mater ad eum: „Vide ergo fili, ne rubore confusus in aliquo preceptum ejus pretergrediare.” Quod et ipse fideliter adimplevit et toto corde ad domum suam reversus est. Hic igitur rector fratribus, timens ne divicie paupertatem fratrum suorum et religionem obruerent, proposuit consentientibus fratribus suis observare, quod quodcumque eis adveniret de temporalibus bonis ultra centum antiqua scuta regis Francie cederet ad usum ordinarii et pauperum; insuper et hospites ad domum suam venientes caritative suscipere, sed non eos invitare, ne per incursum eorum fratrum silencium turbaretur. Hic igitur devotus et memorandus pater, vir totus apostolicus, omnibus reverendus et metuendus incedit, longa et grisea toga et tunica grisea distinctus. Divina gratia mature preventus, quotidianis pro fratribus in anteriora semper intendens, sancte paupertatis amator, humilitatis

Als dan die fratres toe Zwolle van sinen guede en van anderen uit mynnen voersien ende besorghet werden, anxt hebbende, dat die rijkdome oerre armoede ende gheestelicheit niet en verdruckenden, soe opsetten sie standaftike in oeren zeden te bewaren, dat, soe wat hen toequame van tijtliken guederen boven hondert olde schilden, solde gaen tot behoeflicheit der armen, ende opdat se in enicheit ende stilheit bleven, dat se alle gaste, die hen quemen, in mynnen tractiren wolden mer dat se niet noeden en wolden, opdat oer stilheit niet behindert en werde. Hierom dese devote pater, een heel apostels man, was redeliker langher lengte, kael van hovede, magher van vleische, enen ijghelijken eerweerdigh ende ont-

custos, sobrietatis amicus, pudicicie decus, simplicitatis norma, discipline vigor, viciorum hostis, virtutum jubar, devocionis exemplar, fortis in fide, longanimus in spe, in caritate diffusus et multos convertens a seculi vanitate. In quantum in ipso erat semper divertit se a tumultu hominum et causarum turbacionibus. Quotidie pro posse studuit sancti(?)[fol. 124r] et studio diligentissime incumbebat, ita ut in theologia et canonibus doctorem valere a doctis plerisque diceretur. Nunquam ociosus in cella, nam multos devotos tractatulos scripsit et dictavit, ut [1]): *De cura infirmo-*

siende; hy ghenk in langhen ende greuwen hoyken, onghegordet met enen greuwen rocke; guettijt voercomen mitter godliker graciën ende mit stadighen voertganghe andachte hy altoes voert te gaen, een miinner der hillighen armoede, een bewaerder der ootmoedichheit, een vrient der soberheit, een cyerheit der scamelheit, een regel der simpelheit, een bloynghe der disciplinen, een viant der gebreken, een schijnsel der doechden, een exempel der ynnicheit, stark in den geloven, lankmoedig in den hope, verbreidet in mynnen, ende vele menschen bekierende van des werelts ydelheyt. Soeviel alst in hem was, soe kierde hy hem altoes van der menschen manichvoldicheit ende van verstrieringhe der saken. Daghelics soeviel als hy mochte, gaf hy ter rusten ende seer vlitelic te studeeren, want hy was guet voor enen doctoer in der hilligher scrift ende oek in der rechte. Nummer was hy ledich in sijnre kamer, want hy heeft vele devoter boekskens gescreven ende gemaekt.

1) De lijst van de hier aangegeven werken van Dirk van Herxen is

rum; Circa que versatur oracio; Quomodo ambulandum est coram Deo; De remediis quorum-

---

verre van volledig. Dit blijkt reeds uit hetgeen in de Kroniek van Jacobus de Voecht, p. 55—57 en noot 1, p. 89—90, de noot, en p. 112—113 hierover vermeldt wordt. Een nader onderzoek in onze bibliotheken naar de werken van Dirk van Herxen, die thans nog in HS. voorhanden zijn, zou zeer gewenscht zijn. De Universiteitsbibliotheek te Utrecht bezit vier opvoedkundige traktaten van Dirk van Herxen in HS. n° 380, nl.: 1) *Tractatus de juvenibus trahendis ad Christum* (fol. 1—20b). Dit is identiek met den door Campbell (Annales n° 1653) beschreven *Speculum juvenum*. 2) *Libellus de innocentia servanda*. 3) *Libellus de parvulis trahendis ad Christum*. 4) *Libellus de laudabili studio fratrum trahentium parvulos ad Christum*. Deze vier werkjes hoop ik binnen kort uittegeven.

De door Campbell, (n° 1652) beschreven *Devota Exercia*, waarvan ik een exemplaar in de Bibl. van het Groot-Seminarie te Luik vond, behelzen o. a. *Utilia exercitia passionis Dominice secundum articulos distincta*. Incipit: „Ad Dominice passionis memoriam". Explicit (fol. 16r): „pro immanitate tanti sceleris in mundo commissi".

fol. 16v. *Sequuntur quinque articuli singuli cum quatuor particulis considerandi circa passionem Salvatoris Jesu Christi*. Incipit: „Primus quam strennue perfecte". Explicit (fol. 21r): „et pro aditu paradisi reservando te totum impendit".

fol. 21. *De quatuor modis respiciendi in faciem Christi*. Incipit: „Respice in faciem Christi tui". Explicit (fol. 28v): „et regnas gloriosus Deus per omnia secula seculorum. Amen".

fol. 29r. *Prologus .... super Orationem Dominicam*. Incipit: „Inter omnia opera que fieri possunt". Explicit (fol. 30v): „tono primum cantus noster intonetur".

fol. 30v. *Brevis explanatio Orationis Dominice per modum orationis secundum sententias sanctorum*. Incipit: „Pater noster, qui es in celis (O pater)". Explicit (fol. 35v): „nos cotidie insequitur. Amen".

fol. 49v. *Prefatio super Salutatione angelica*. Incipit: „Traditione christiana frequentamus salutationem". Explicit (fol. 51r): „quia pro tepore ascendere non sufficiunt".

fol. 51r. *Explanatio brevis angelice salutationis*. Incipit: „Ave, o felix Maria, o omni laude dignissima". Explicit (fol. 54): „te novimus, recolimus et congaudemus".

fol. 54r. *De desiderio moriendi secundum illam petitionem Dominice Orationis: Adveniat regnum tuum*. Incipit: („Adveniat regnum tuum) Bonus Dominus ex gratuita". Explicit (fol. 61r): „cum subnectitur colligere potest".

fol. 63v. *Oratio devota pro regno celorum impetrando*. Incipit: „Do-

dam adversorum; Explanaciones oracionis Dominice; Exposicio oracionis Dominice; Eadem sub compendio; Explanacio Salutacionis Angelice; De fide et XII racionibus fidei; Que fidem roborant; De articulis fidei; De vita cristiana; De fide cristiana; Devote et interne oraciones; De regimine devotarum feminarum; Disputacio et objuracio cujusdam, qui detrahebat devotis personis.

Multas utiles ad diversos scripsit epistolas. Hec

Hy screef oek vele nutter epistelen tot alrehande perso-

---

minator Domine Deus". Explicit (fol. 80r): „gratiarum actiones condignas referam per infinita secula seculorum".

Eene volledige beschrijving van dit zeer zeldzame werkje, hoop ik later te geven.

Over de in De Kroniek p. 113 vermelde „*Exercitia quedam Domini Theoderici Herxen, que sunt iscenta post mortem ejus*", zie: Acquoy, Windesheim I, p. 88 noot 5. De aldaar vermelde codex berust thans in de Koninkl. Bibl. te 'sGravenhage (n° 128 G. 16). Deze *Exercitia* zijn ook te vinden in MS. 8849—59 der Koninkl. Bibl. te Brussel, fol. 212v—213r, onder den titel: „*Notabilia quedam, que venerabilis pater Theodericus Herxen notavit in quaternione suo*".

In den Catalogus van de HSS. van wijlen den raadsheer Heerkens te Zwolle (in MS., Biblioth. der Vereeniging voor Overijss. Regt en Geschied. te Zwolle) vind ik onder n° 36 in 4° vermeld: „*Dicta Doctorum ad instructionem Religiosorum et de Festis et Sanctis; De Commune Vita; Remedia contra peccata; Metra de Morte ac de beata Virgine, quos tractatus colligavit Dominus Theodericus de Herxen*". (Op papier in bruinen band). „Ex librario Monasterii Nemoris Beatae Mariae prope Nordhorn". De heer Heerkens teekende hierbij aan: „Van den heer Esling, senior van gezegd klooster en pastoor te Nieuwenhuis ontvangen". Mijne pogingen om dit HS. terug te vinden bleven tot heden vruchteloos.

Vergl. verder over de werken van D. van Herxen: Moll, Kerkgeschiedenis II, 2, p. 369, 370, 412 en 419; Acquoy, Windesheim, I, p. 88 en Van der Aa, Biographisch Woordenboek, in voce.

et multa alia dictavit et scripsit manu propria. Insuper valde egregius et planus translator fuit et expositor de latino in teutonicum, nam multas materias de viciis et virtutibus scripsit et transtulit, item Passiones Sanctorum et multa utilia. Omnes fratres status sui dilexit et vere dilectionis judicia opere et sermone in veritate singulis demonstravit, odium et amaritudinem in corde contra nullum unquam tetinuit, reprehensibilia tamen in fratribus et devotis zelo motis discipline loco et tempore congruis emendare non omisit. Cuncti ergo fratres sui et patres diversarum congregationum singulari affectu dilectionis erga eum movebantur, in ejus presencia plurimum delectati, ejusque absenciam longiore propter diversas causas et visitaciones graviter ferentes. Quocunque

nen. Hy was oek een heerlic guet slecht oversetter en beduder van het latijn in duitsche, want hy heeft veel materien van den sunden ende doechden ghescreven ende overgheset. Hy mynnende alle die fratres onses huses [1]) ende bewees enen yeghteliken in der waerheit teikéne waerrer mynnen mit werken ende woerden. Ha[a]t en[de] bitterheit en hielt hie nummer in den herten teghen yemanden; nochtans en liet hy niet die berispelike dinghen in den fratres ende devoter menschen, tot mynnen der disciplinen beweghen in behoerliker stede ende stonde te beteren. Hieromme al sine brueders, ende die patres van menigherhande vergaderinghe, worden tot hem met sonderlingher begheerten der mynnen ghetogen, grote ghenoechte in sijnre teghenwoerdicheit hebbende, ende sine langhe afwesen om alrehande saken moyelic verdraghende. Ende soe waer het geschiede oen te comen, soewal in vreemde vergaderinghen van beyden kunnen, als in sinen eyghenen

1) In het HS staat „states" boven „huses" geschreven.

autem locorum venisset, ab omnibus ut angelus Dei suscipiebatur et affectuosissime pertractabatur, quum in ejus presencia semper vera virtus, vite sanctitas, fraterna caritas, et omnis disciplina tam in ipso, quam coram eo moribus, verbis et gestibus a cunctis sunt exhibita, vere cognoscentes et corde percipientes Spiritum Dei Sanctum in tanti hospitis presencia ipsis supervenisse. De cujus adventu jocundo singuli suum spiritum in Deo et in seipso exaltare persenserunt, quid talis presencia patris honorari meruissent. Tam eciam a religi- [fol. 124v] osis, quam a secularibus honorabatur. Non erat ut leo fremens et frendens in domo sua et extra domum, sed ut parvus et modicus in medio fratrum conversabatur. Nunquam cum imperio, sed cum omni mansuetudine et benignitate, quod faciendum erat insinuabat. Plenus erat pietate

huse, daer ontfinghen se oen als enen hillighen enghel Godes ende tractierdene tot kintliker mynnen seer begeerlic mit allen oerren vlite, want in sijnre teghenwoerdicheit sin allres waere doechden, hillicheit des levens, bruederlike mynne ende alle discipline, soewal in hem als voer hem, met zeden, woerden ende manieren van hen allen bewesen, waerlike bekennende ende mitter herten vermenende, den Hillighen Gheest Godes in teghenwoerdigheit soe groten gastes hem overcomen te wesen, van wes blider toecoemst se alle verbliden, ende dat se mitter teghenwoerdicheit alsulker paters verdient hadden geeert te werden. Enen yegeliken vorderende, niemant schadende, dese alreonnoselste man van allen gheisteliken ende wertliken devoten personen deses landes seer gheeert; en was niet in sinen huse, ende oec butens huses, als een breeschende ende grymmende lewe, mer als cleyn int midden sijnre brueders wanderende, niemant mit ghebode, mer mit alre guedertierenheit ende zachtmoedicheit, gaf hy te kennen,

et gracia et magne auctoritatis, non levis in risu aut jocis, nec erecto collo plurimis obsequencium vallatus servitoribus pompose processit, sed tamquam agnus mansuetus, piissime conversans, a cunctis eum cernentibus, religiosis et secularibus, in maxima reverencia habebatur. Ipse composuit devotam oracionem: „De desiderio mortis", quam devotissime et desiderantissime legit. Postquam autem tres congregaciones clericorum inchoaverat, in Buscoducis scilicet, Doesborch et Harderwijck, et quartam in Groninghen, jam longo fessus senio, cum esset lxxvi annorum, in regimine autem 48, in medio fratrum suorum obdormivit in Domino. Sepultus in Windesem in sepulchro predecessoris sui Gerardi Kalker.

dat men doen solde. Hy was vol van goediensticheit, vol gracien ende aucthoriteit voor Gode ende den menschen, niet lichtveerdigh in lachen ende buerten, noch mit uitgerekten halse, mit velen dienres ommeringhet, moedelike voertgaende, mer als een seer sachtmoedich lammeken guetlike wanderende, van allen gheesteliken ende wereltliken personen, die oen saghen, hebben wy ghesien, dat hy in seer groter reverencien ghehadt ende gherekent was. Als hy dan drie vergaderinghe der clerken begonnen hadde, als toe des Hertoghenbusche, toe Doesborch ende toe Harderwijck, ende oec die vierde toe Groninghen, ende nu was van langhen older vermoyet, als hy was nu zes en tseventich jaren, mer in den regiment acht en veertig jaer, soe ontsliep hy onder den handen en int midden sijnre brueders in den Heren. Ende hy wart toe Windesem int graf sijns meisters ende voerghanghers, des eerweerdighen vaders heren Gheerds van Kalkar, des eersten rectoers der Clerkenhuis toe Zwolle, begraven.

BIJLAGE II.

STUKKEN RAKENDE HET HUISELIJKE BESTUUR.

I. **Consuetudines domus nostre,**

que ad pacem, concordiam et profectum in vita spirituali nobis et successoribus nostris deservire possunt, prout he in domo nostra consuete et a predecessoribus nostris diligentius observate fuerunt, placuit nobis distincte in hoc quaterno colligere, ne a memoria nostra sive successorum nostrorum per oblivionem excidant vel per teporem dissuescant, sed frequenti renovatione ad custodiam discipline et bonorum morum attendant. Ut enim ait Hugo de Sancto Victore: „Virtus non alio modo apprehenditur, nisi disciplina virtutis non neglienter custodiatur". Et licet non obligamus nos vota vel professione ad observantiam istarum consuetudinum vel alicujus religionis, non est tamen sine culpa in hujusmodi negliens vel inobediens [1]) inveniri, turbare pacem domesticam et occasionem dare vite remissioris.

Quod licitum et proficuum est bonas consuetudines observare.

Quod autem bonas consuetudines et virtutum assuefactiones non solum presbiteri et clerici simul commorantes, sed etiam quislibet paterfamilias in domo cum familia sua observare licite potest, patet per Hostiensem in *Summa* lib. I. regula: *De consuetudine*, § ultimum [2]), ubi ponens

---

1) In het Incunabel staat: „inobedines".
2) Henricus de Segusio, Summa Juris Canonici.

quatuor genera consuetudinum, quartam, quam vocat specialissimam, dicit esse inter privatos. Idem Johannes Ananiensis in *Summula de consuetudine.* Idem satis patet per Thomam in Prima secunde questio 91 articulo 3 [1]). Quis enim volet [2]) debite et ordinate vivere, non statuit sibi certas observantias, modos et tempora, ut apte et convenienter sua negocia exequatur, que, quanto strictius observaverit, tanto, quod intendit, efficatius, citius et facilius obtinebit. Similiter quis, habens curam domesticam, nonne disponit familiam suam ad certam maneriem, secundum quod status, conditio vel officium suum exigit et requirit? unumquodque enim quantum habet de ordine, tantum habet de bonitate. Unde Augustinus in libro *De opere monachorum:* „Optima est", inquit, „gubernatio, ut [3]) omnia suis temporibus distributa gerantur ex ordine, ne animum humanum turbulentis implicationibus involuta perturbent".

De fundatione cujusdam domus quorumdam communiter viventium et que debeat esse intentio.

Domus nostra ad hoc a personis fidelibus fundata et dotata est, ut in ea devoti viri, presbiteri et clerici simul vivant in communi, qui de laboribus manuum suarum, videlicet opere scripture et de redditibus sive bonis ecclesiasticis, vitam transigant mediocrem, ecclesias devote frequentent, prelatis et curatis suis reverenter obediant, humilem et simplicem habitum, statui tamen clericali competentem, deferant, canones et decreta sanctorum patrum diligenter custodiant, virtutum et devotionum studiis solerter insistant, et non solum irreprehensibiles, verum etiam exemplares se aliis exhibeant, ut sic possint Deo gratum et acceptabile servitium exhibere, non solum de sua bona conversatione, sed etiam de aliorum (quorum corda per eorum monita et exempla compungere dignabitur) conversione et salute. Quia igitur verus profectus vite spiritualis consistit in cordis puritate, qua neglecta frustra ad

---

1) Thomas de Aquino, Summa Theologica.
2) In het Incunabel staat: „voles".
3) „ut" staat tweemaal in het Incunabel,

perfectionem nitimur, que est in caritate. Sit igitur summum et cottidianum studium et exercitium nostrum proficere in cordis puritate, ut videlicet primo omnium discamus nosipsos cognoscere, vicia et passiones anime sine dissimulatione dijudicare et eas totis viribus niti extirpare, gulam domare, concupiscentias refrenare, superbiam deprimere, temporalia contempnere, proprias voluntates frangere et alia quelibet vicia impugnancia expugnare, et inter hec pro veris virtutibus acquirendis summum studium adhibere, ut videlicet humilitatem, caritatem, castitatem, pacientiam, obedientiam ac alias virtutes, in quibus beneplacitum est Domino Deo, possimus obtinere. Ista est verior et tucior via et modus proficiendi in vita spirituali, prout sancti patres determinaverunt, et habetur inde notabiliter in *Collationibus patrum* in prima collatione abbatis Moysi et in *Profectibus religiosorum*, ubi dicitur de *Caathicis*, quos optime judicat de triplici genere religiosorum. Ad istum modum proficiendi debemus omnia nostra exercicia dirigere: orationem, meditationem, lectionem, opus manuum, vigilias, jejunia, exercitationes, compositionem tam interioris quam exterioris hominis, ut sic directa via ad caritatem Dei, ad gustum eterne sapientie possimus pervenire.

De materiis meditandi.

Quia vero timor Domini necessarius est proficere volentibus, — qui enim sine timore est, non poterit justificari [1]), — idcirco expedit cuique nostrum indefesse ruminare materias illas, que provocant hominem ad timorem Dei, ut est materia de peccatis, de morte, de judicio, de inferno. Sed ne timor continuatus mentem dejectam et desperatam faciat, si non in spe divine misericordie respiret, idcirco intermiscere expedit materias ad spem et amorem Dei provocantes, videlicet de regno celorum, de beneficiis divinis, de vita Jesu Christi et passione ejus. Quas materias sic solemus dividere et alternare, ut meditemur Sabbato

1) Eccl. 1, 28.

de peccatis, Dominica die de regno celorum, feriis secundis de morte, feriis terciis de beneficiis Dei, feriis quartis de judicio, feriis quintis de penis inferni, feriis sextis de passione Domini, de qua etiam singulis diebus infra missam convenit meditari, incipiendo a vita Domini die Dominica, et consequenter singulis feriis aliquem passum passionis, prout habemus signatum. Circa festivitates vero precipuas conformamus nos ecclesie catholice, formando meditationes et exercicia nostra de materia festi. De his pro innovatione memorie solemus aliquem punctum perlegere mane vespere et de sero.

De hora surgendi et preparatione ad orationem.

Mane infra tertiam et quartam media hora in signo horologii simul solemus surgere. Quod quidem faciemus alacriter et vivaciter excutiendo sompnum ab oculis nostris, memorantes illud Jeremie in *Trenis* [1]: „Consurge, lauda in nocte in principio vigilarum tuarum, effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini, leva ad eum manus tuas". Protunc enim premicias cogitationum debemus offerre Domino Deo in aliqua bona cogitatione, cordis intentionem ad Dominum convertentes, ut sic compositi et preparati ad dicendas horas et orationes consuetas accedere valeamus. Quales enim in oratione volumus inveniri, tales ante orationem nos debemus preparare.

De horis legendis.

Festivis diebus conveniunt presbiteri et clerici in oratorium ad legendum horas canonicas cum cursu Beate Virginis. Ferialibus vero diebus presbiteri simul legunt, clerici vero seorsum duo et duo, horas Sancte Crucis cum cursu Beate Virginis et psalmos pro defunctis ad matutinas et vesperas dicendo orationes (et) horas. Et legemus moderate et modeste, nec nimis cursorie, nec nimis

1) Threu. 2, 19.

tractim, solliciti uniformiter legere et sine confusione. Et habebimus nos composite in membris et motibus nostris, sedendo vivaciter, erecti, vitando strepitus et sonos quantum possumus, ut sic decenter et devote persolvamus officium horarum et orationum nostrarum. Legimus autem matutinas et primas pariter; reliquas horas usque vesperas legimus seorsum, excepto quod festivis diebus legimus nonam de tempore pariter.

De studio Sacre Scripture.

Quia sacra scriptura a sanctis doctoribus conscripta salub[r]iter instruit nos, quoniam in via Dei ambulare debemus, movet quoque affectum et voluntatem ad amorem virtutum et fugam viciorum simul etiam memoriam nostram, seclusis vanis et nocivis cogitationibus, occupat fructuosis et utilibus. Simus ergo diligentes et continui in studio Sacre Scripture, habentes singuli penes se aliquem librum de canonica aut alias autentica vel probata scriptura, quem librum eligamus de consilio confessoris nostri, perlegentes in eo singuli diebus aliquem passum pro spirituali refectionem anime. Et ad hoc deputatam habemus specialiter unam horam de mane post lectionem horarum; qua hora vitabimus inutiles discursus et negocia impeditiva, quibus abstrahamur a studio, nisi utilitas major incumbat, aut obedientia aliud injungat.

De missa.

Missam cottidie consuevimus audire, ad quam audiendam propter uniformitatem omnes simul, licet non pariter, transimus, et ea finita, redimus. Festivis diebus summam missam in ecclesia audimus; ferialibus vero diebus primam, preterquam in aliquibus festis, videlicet beati Gregorii [1]) et Jeronimi [2]), et in festo sancti Marci [3]) et in diebus

1) 12 Maart.
2) 30 September.
3) 25 April.

Rogationum [1]) propter processionem ad summam missam transimus. In ecclesia non solemus ad populum conversi stare vel sedere, ne distrahamur mente, sed magis ab impedimentis liberum, prout oportunius valemus, locum querere et nos prosternere, ut eo intentius possimus cor nostrum ad Deum dirigere. Quod specialiter infra missam convenit: tunc enim per devotam meditationem, et compassionem Dominice passionis, et per pias affectiones, quasi ad spiritualem communionem nos debemus preparare. Si enim secundum Bernhardum omni tempore et omni loco, precipue tamen illo in tempore et illo loco rem misterii illius eo modo, quo traditum est, (hoc est) debite pietatis affectu agere, tractare et sumere sibi in salutem, omnibus in promptu est.

De labore.

Quoniam humana fragilitas non permittit, ut homo in mentalibus exerciciis continue totus occupetur, idcirco prout multipliciter persuasum habemus, cottidie aliquid manibus laboramus. Qui enim non est contentus cottidie aliquid manibus operari, non potest in cella diucius perdurare, ut dicitur in institutis sanctorum patrum, de quibus beatus Bernhardus in *Epistula ad fratres de Monte Dei:* „Patres nostri in Egipto et Thebaida, sancte hujus vite ardentissimi emulatores, laborabant manibus suis, et de labore suo pauperes pascebant, viventes de labore manuum suarum et habitantes in labore manuum suarum. Opus etiam manuum reddit nos liberos, ne habeamus necesse inhiare pro donativis aliorum". Que causa permovit beatum Paulum, cum scribit ad Thessalonicos [2]): „Nec panem gratis manducavimus ab aliquo, sed in labore et fatigatione, ne quem vestrum gravaremus". Inter opera manuum precipue consuluntur illa, que cum spiritualibus propiorem videntur habere similitudinem, ut est opus scripture, sicut dicit beatus Bernhardus: „Serius tamen et prudens animus ad omnem se comparat laborem," et cetera. Sic autem consuevimus dividere tempora, ut tribus horis

---

1) De drie dagen voor Hemelvaartsdag.
2) 2 Thess. 3, 8.

ante prandium ferialibus diebus, qui clerici sunt insistant, presbiteri vero duabus, decima hora ante prandium cessantes. Post prandium, vero a duodecima hora usque ad tertiam horam, iterum operi manuum insistimus; quarta hora ad opus redimus. Si tamen fuerit dies jejunii, laboramus ante prandium usque ad horam undecimam, et post prandium incipimus hora prima. In opere manuum debemus esse fideles et ferventes: maledictus enim, qui facit opus Domini negligenter [1]). Et licet debeamus esse continui, non tamen nimii vel importuni, ne spiritum extinguamus; immo debemus niti, manere, si non in continua bona meditatione, saltem in bona affectione, sepius erigendo cor nostrum ad Deum per breves orationes, quas jaculatorias vocat beatus Augustinus. Item debemus in silentio operari, brevius protunc expediendo ad nos venientes, nisi evidens utilitas persuadeat maturius loqui cum alio.

De commestione.

Ad mensam debemus omnes simul mature tempestive in pulsu convenire, ut intersit unusquisque cum legitur Benedicite. Sedentes ad mensam solemus silentium servare, ut possimus eo quietius et attentius Sacram Scripturam, que nobis ibidem legitur, auscultare. Item debemus visum continere, ne circumspiciamus, quid in mensa fiat, nisi hoc alicui ex officio incumberet. Item debemus cavere, ne simus exquisiti vel singulares in quantitate vel modo percipiendi cibum vel potum. Si habunde fuerit nobis amministratum, debemus cum gratiarum actione percipere; si vero parcius, debemus nihilominus equanimiter contenti esse, cogitantes de penuria et frugalitate multorum, etiam secularium, qui multo minoribus et vilioribus sunt contenti.

De dormitione post prandium.

In estate, ab octava Pasce usque ad festum Exaltationis Sancte Crucis [2]), consuevimus dormire post prandium, lectis

---

1) Jerem. 48, 10.
2) 14 September.

nonis quousque per lectorem mense, prandio suo facto, fuerimus suscitati. Eo tempore domus debet esse clausa et cavebit sibi quisque a strepitu, ne impediat quiescentes. In hyeme vero, si post prandium sompno gravamur, solemus sedentes modice inclinare caput per Miserere vel duo.

Quid post cenam.

Cena facta et dicto completorio, faciet unusquisque in camera sua quid convenit sibi, vel pumicat vel lineat vel studet vel loquitur cum aliquo de edificatione anime usque ad horam octavam. Qua signata, sine mora dimittemus a nobis, si qui assunt alieni, et claudetur domus et vacabit unusquisque sibi servando silentium. Et tunc precipue convenit, quod beatus Bernhardus ait: „Fidelis servus Jesu Christi post completorium singulis diebus capitulum sibi teneat et convocatis cogitationibus suis, ponat cum eis rationem", et cetera. Et sic media hora infra octavam solemus simul ire dormitum.

De collatione.

Quia per collationem mutuam, ubi de aliqua materia Sacre Scripture fit caritativum colloquium, non solum instruimur ad scientiam, sed etiam accendimur ad fervorem, et precipue nutritur ex hoc caritas fraterna. Dixit enim beatus Anthonius, optimum esse, si se fratres mutuis consolentur sermonibus. Idcirco consuemus festivis diebus post prandium per horam convenire et colloqui de aliqua materia edificatoria, occasionem loquendi sumentes ex aliquo passu Scripture, qui legetur nobis per aliquem, qui fuerit deputatus custos collationis. Qui etiam sollicitus sit ammonere fratres, ut de materia proposita uniformiter loquantur, non adducentes vana vel extranea. Nec fiant inter nos disputationes vel argumentationes infructuose, sed unusquisque cum modestia proponat quid pro materia deseruit. Solemus etiam Dominicis diebus et in precipuis solennitatibus de sero post cenam convenire [1]),

1) In het Incunabel staat: „convevenire".

et lecto completorio, colloqui consequenter de materia post prandium proposita. Illis [1]) etiam Dominicis diebus conferemus de scolaribus vel etiam aliis hominibus bone voluntatis, qui veniunt ad nos causa instructionis, ut illos agnoscamus, et circa eos, qui bone spei videntur, diligentiores existamus.

De ammonitione.

Festivis diebus, postquam divina officia in ecclesia fuerint de vespera expleta, de bona consuetudine consueverunt ad domum nostram venire scolares et alii boni viri, causa spiritualis instructionis, quibus legetur in teutonico aliquis passus Sacre Scripture de materia plana, que ad emendationem vite eos poterit provocare, videlicet de viciis, de virtutibus, de contemptu mundi, de timore Dei et similibus. Quo facto, studebit unusquisque, secundum datam sibi gratiam aliquos eorum alloquendo, ad idipsum verbis edificatoriis eos commonere, non quidem per modum predicationis, sed simplicis exhortationis. Et hoc quidem faciemus ferventer et efficaciter, attendentes, quod non est Deo gratius sacrificium, quam zelus animarum. In quo opere non studebimus ornatis locutionibus vel magistralibus allegationibus, que pascant tantummodo aures audientium, sed magis motivis et compunctivis verbis, ubique corda et voluntates nostras et aliorum studeamus tangere et commonere. Quia vero privata et familiaris allocutio unumquemque plus movet, bonum est, nunc unum, nunc alium in privato alloqui, et secundum statum et exigentiam cujusque ad meliora provocare. Et si qui a nobis consilium postulaverint, possumus eis humiliter et mature, quod bonum videtur, suggerere; in arduis tamen casibus consulendum et in confessionalibus ad eum, qui preest domui nostre, eos dirigere. Quando vero ad cameras nostras locuturi nobiscum veniunt, non debemus eos diucius et ad longius ultra dimidiam horam apud nos tenere, nec de inutilibus aut rumoribus seculi cum eis colloquium habere, sed magis de his, que pro salute

1) In het Incunabel staat: „illa".

aminarum suarum eis necessaria videntur, efficaciter eos instruere, precipue exhortantes, ut in revelandis temptationibus et passionibus suis sint aperti et ad acquiescendum sanis consiliis prompti et voluntarii.

De correptione.

Quoniam correptio, prout est actus caritatis fraterne, necessaria videtur pro conservatione discipline, — dicit enim Crisostomus: „Bonus, nisi correptus fuerit, perit", — idcirco proposuimus nos invicem ex caritate corripere secundum modum nobis a Salvatore propositum: „Si peccaverit in te sciente frater tuus, corripe eum inter te et ipsum solum[1])," et cetera. In correptione debemus attendere illa tria, que ponit Bernhardus, videlicet compassionis affectum, zelum rectitudinis, spiritum discretionis. Item debemus invicem corripere de apertis negligentiis et excessibus contra bonos mores et pias consuetudines, maxime quas habemus in scriptis; item de verbis duris, clamorosis, jocosis, de excussu risu, de verbis ociosis, de multiloquio infra tempus cujuslibet operis, de guerris aut rumoribus seculi, que ad nos non spectant, cum hospitibus sive inter nos, de silentio infra commestionem post octavam et in coquina, prout melius teneri potest, de negligentiis in officiis commissis, de pertinacia in propria voluntate et propio consilio sive excusando sive defendendo, de moribus et gestibus incompositis et inconsuetis [2]), et sic de similibus. Istud omnino visum est expedire, ne per minima non correpta, successive vicia in domo pullulent et fervor paulatim pereat. Et ideo, ut liberiores ad corripiendum nos mutuo faciamus, quilibet ibit semel in quindena ad aliquem de fratribus, petendo, ut non vereatur eum corripere, cum in aliquo excessu ab eo fuerit deprehensus.

De rectore.

Quia et in magna et in parva qualibet republica, si conservari debeat, necesse est, esse unum presidentem,—

1) Matth. 18, 15.
2) In het Incunabel staat: „in consuetus".

dicit enim Jeronimus: „Non civitas, non regnum, nec minima domuncula diu maneret in rure, si cujus voluntati pareretur, deesset", — idcirco de communi consilio fratrum et aliorum amicorum nostrorum fidelium Deo devotorum consuevimus unum presbiterum ad hoc deputare, qui patrisfamilias loco, personarum domus et rerum ad eam pertinentium principalem curam gerat. Huic, licet nullam auctoritatem jurisdictionalem super fratres habeat, tamen propter profectum suum et meritum obedientie et propter pacem domesticam et conservationem rerum et status nostri ex caritate subjecti esse non gravabuntur. Huic precipue incumbit fratres de excessibus corripere et redarguere, confessiones personarum domus de licentia prelatorum suorum audire, et ad meliora, quam verbo et exemplo, eos provocare. Huic fratres in corde caritatem, in verbis fidelitatem et in exhibitione reverentiam studeant conservare, et licet ubique, tamen maxime in presentia ejus observare fratres debent, ut modeste et verecunde se habeant. Sine hujus scitu et licentia nemo presumat literas alicubi mittere, aut missas aperire vel legere. Sine hujus licentia nemo domum exeat, preterquam ad ecclesiam tempore debito et consueto, nisi propter commissionem aliquam de hoc generalem licentiam habuerit. Et talis nihilominus, si rectorem in via exitus sui obvium habuerit, propter reverentiam dicat ei, quorsum transire cogitaverit. Item sine scitu rectoris nemo presbiterorum de novo recipiat aliquem ad confitendum; si tamen rector absens fuerit, fiat, quod presbitero utile visum fuerit. Item sine ejus licentia, si presens fuerit, nullus fratrum hospites invitet, et in ejus absentia, qui invitandus videtur de licentia procuratoris invitetur. Item si aliquid de majoribus negociis domus nostre vel alias grave tractandum fuerit, ipse fratres in unum faciat convenire, ibique cum omnes, quid senciant, libere pronunciaverint, quod majori et saniori parti visum fuerit expedire, per eum ulterius concludatur; in minoribus vero negociis, que consilium et deliberationem fratrum requirunt, cum procuratore et duobus vel tribus de senioribus inventum fuerit sine dissensione aut pertinacia cujusquam, pacifice determinetur. Quodsi negocium tale, quod absit, propter dissensionem

inter se expedire non poterint, ad omnes fratres referatur, et quod majori et saniori parti visum fuerit, sine replicatione concludatur. Ceterum studebit rector domus nostre aliis fratribus se conformare in cibo et in potu, et humilitate habitus et ceteris consuetudinibus, que convenienter servare poterit. Nec concesso sibi abutatur officio, sed sciat se eo magis debere irreprehensibilem gerere, quantum humana permittit fragilitas, tam coram extraneis, quam coram domesticis; et videat sibi, ne querat, que sua sunt, sed que Iesu Christi. In fratribus suis sic persequatur vicia aliena, ut non palpet sua, nec dominum se attendat, sed fratrum suorum, quibus si vere superior vult inveniri, omnium servum et minimum studeat se in veritate estimare. Nitatur ipse precipue esse affabilis et dulciter seriosus, in ammonitionibus fervidus, in consiliis providus et in promotione omnis boni sollicitus. Fugiat perplexitates et distractiones secularium negociorum et precipue executiones testamentorum, ubi rationabiliter recusare poterit. Sit semper paratus et voluntarius cedere officio suo, si fratribus et amicis nostris videatur alteri injungendum. Ceterum fratres non debent esse proni ad judicandum sive sinistre interpretandum facta vel dicta rectoris sui, etiam si humanum aliquod in eo notaverint; quodsi ammonere eum vel premuniri utile videatur, fiat hoc servata debita humilitate et verecundia. Et quia interdum eum latere contingit, tam de se quam de aliis, que expediret sibi notificari, bonum est, quod ad hoc deputet unum de fratribus, qui de talibus eum habeat ammonitum et premonitum; salvo tamen, quod unusquisque in specie cor suum eidem libere debet aperire.

De procuratore.

Pro speciali cura temporalium nostrorum rector domus de consilio fratrum, vel majoris et sanioris partis eorum, eligere consuevit unum procuratorem, cujus officium est redditus nostros et alia, que debentur nobis, monere et tollere, legata et donata levare, et que nos tenemur persolvere, quecumque pro victu et vestitu indigemus tempestive procurare, quecumque emenda, vendenda vel coquenda

sunt, ordinare. Ipse sollicitabitur, ne res domus pereant et annullentur, sive in victualibus sive in utensilibus sive in edificiis, et que curanda vel reparanda sunt per se vel per alium, studeat reparare; non tamen advocabit alienum operarium sine consilio rectoris. Cum aliquid edificandum est, ei incumbit providere de singulis, salvo quod structura ordinetur de consilio rectoris et fratrum. Item ipse consuevit ad mensam ministrare cum rectore, et in absentia rectoris facit ad mensam facienda vice rectoris. Item potest advocare fratres indifferenter ad communes labores in domo, et potest cocum et socium ejus mittere pro negociis suis extra domum, sed non alios fratres sine licentia rectoris. Item licet ei exire pro negociis suis in civitatem, quando utilitas requirit; assuescat tamen prius alloqui rectorem, si convenienter potest, vel saltem librarium vel coquum, ut sciatur ubi sit. Item omnia recepta, concessa, legata, vel donata sollicite et sine dilatione ponat in scriptis. Similiter debita soluta deleat sine mora; alias enim notabile incommodum vel etiam disseptatio cum extraneis posset inde evenire. Item non concedat ab aliquo ultra quinque florenos Renenses sine scitu et consensu rectoris vel duorum fratrum discretorum, si rector absens fuerit; nec etiam concedet ultra dimidium florenum uni persone sine scitu ut supra. Item nulli aliquid, sive in pecuniis sive in aliis rebus, ultra duarum placcarum nec etiam valorem duarum placcarum sepius dabit. Nec etiam concedet aliquibus utensilia domus, videlicet lectos, linteamina, ollas et cetera, ad quartale anni sive ultra, sine scitu rectoris. Item de elemosinis dandis pauperibus ipse sollicitabitur; sed non excedet notabiliter modum consuetum elemosinarum sine scitu rectoris. Item non presumat, absente rectore, aliqua attemptare vel imponere, que non faceret, si per se presente rectore; sed (si) aliqua cause necessarie occurrerent, in hujusmodi faciat de consilio duorum vel trium discretorum fratrum. Item studeat expedite facere facienda et non ociose huc illucque discurrere, quasi sub pallio officii sui, sed semper quo citius recurrere ad laborem manuum, si hora est, vel ad spirituale exercitium in camera sua. Et precipue de mane et de vespera nitatur se abstrahere ab occupationibus,

recolligendo mentem suam, ne distractiones externe penitus eviscerent eum a desiderio eternorum et faciant secularem. Item laboratoribus nostris et precipue pauperibus clericis, qui laborant nobis, solvat plenam mercedem operis sui, ne habeant de nobis conqueri. Item nitatur proinde tractare et facere pacta sua cum secularibus, ne contingat cum eis habere dissensiones et rixas. Item videat sibi, quod inveniatur verax in verbis suis et non permittat debita nostra, que tenemur, diu insoluta, maxime ubi creditores nostri non sunt contenti de mora solutionis. Item non permittat, que debentur nobis inveterari, ne debitores nostri oblivioni tradant et postea recusent solvere; si in hujusmodi repertus negligens fuerit, sciat se increpatione dignum, eo quod non fuerit in commisso fidelis. Item diligenter custodiat cedulas et registra reddituum nostrorum et pacta cum colonis nostris, cum quibus ipse habet computare et tractare tractanda; sed non elocabit aliquam terram ad annos sine scitu rectoris. Item semel in anno, circa tempus inicii, registri sui computationem faciet de omnibus coram rectore et fratribus, resignans bursam, claves, registrum et officium suum, quantum in ipso est, et petens humiliter absolutionem. Item fratribus, qui debent ambulare extra civitatem, dabit bursam cum pecuniis, secundum quod reysa brevior vel longior sibi videbitur exigere; qui etiam revertentes reddant sibi bursam et pecuniam, si que superfuit. Item salvis premissis sit ille, qui habet officium procurature, sicut ceteri fratres, et videat sibi, quod utiliter, humiliter et patienter habeat se cum fratribus; et ipsi fratres humiliter benigne et caritative habeant se cum omnibus, maxime tamen cum eo: sic enim decet, ut eis, qui presunt, in sollicitudine non onerosos sed gratiosos se exhibeant.

De liberario [1]).

Uni de fratribus consuevit committi cura librorum nostrorum et sollicitudo scribendorum et parandorum et custodia pirgameni. Circa libros nostros sollicitus sit, ne

1) Vergl. hierover het: Serapeum, deel XXI, p. 183—192.

male tractentur, ne inepte ponantur et que emendatione indiguerint in correctura, ligatura et similibus, emendentur. Habeat singulos libros in registro distincte signatos; consideret cautius, quibus concedantur, et eorum nomina et terminum concessionis signet diligenter. Si aliquis liber amissus fuerit, dicat de hoc rectori; et si ipse in culpa est, petat veniam humiliter. Et ne habeat cottidie accessum scolarium petentium studia, statuat eis certam horam festivis diebus, que vacat circa eos expediendos. Item semel in anno in estate colligat omnes libros nostros, et hora debita vocentur fratres presente rectore ad providendum, mundandum et examinandum eos. Item deputabitur ei socius pro libris, qui sunt in libraria majori, qui custodiat de his registrum et provideat de legendo ad mensam; non tamen concedet de his aliquem librum extra domum sine scitu librarii, sed de notabilioribus libris nonnisi de consilio rectoris ultra unum diem. Item unus de his, quem deputabit rector, sedebit juxta lectorem in mensa pro correctura ejus, si opus est. Item fratres nostri in domo possunt aufferre unum librum de libraria, pro studio eis designatum a rectore, et signare nomen suum in tabula; plures non sumant secum ad cameram sine licentia librarii vel ejus socii [1]). Item semel in principio cujuslibet mensis provideat socius librarii registrum et tabulam de libris, et colligat hincinde omnes libros, preter studia fratrum, et reponat distincte in librariam. Circa scribenda in domo nostra sit librarius sollicitus, ut omnes fratres sufficienter habeant ad scribendum; et si fieri potest, omnibus procuret latinum scribere in domo nostra; et ideo non facile remittat aliquem petentem sibi scribi bonum librum, quamvis pro tempore nullus vacaret de fratribus, sed inducat, ut expectet modico tempore. Item cum aliquis petierit sibi scribi librum, pro quo habet scriptorem, ostendat ei manum scriptoris et conveniat cum eo de quaternis ad certum precium, nisi sit contentus de computatione nostra consueta; de notabilibus tamen libris non conveniat cum aliquo de certo precio, nisi de

1) In het Incunabel staat: „socio".

consilio rectoris vel quem sibi pro consiliario deputaverit. Item faciat proinde contractus suos, maxime cum ignotis, ne postea cum aliquo altercari necesse habeamus, et ideo secundum conjecturam predicat de preciositate, et petat aliquas pecunias circum inicium libri; et ubi non presumitur prompta solutio, non resignet librum ante solutionem vel fidejussionem competentem. Item predicat, ubi res videtur exigere, si scriptor propter infirmitatem vel aliam causam rationabilem non possit librum terminare, quod contentus sit, si in alia manu equivalenti compleatur. Item summe sollicitus sit procurare scriptoribus exemplaria correcta, ne gravemus conscientias nostras incorrectos libros scribendo. Item habeat aliquotiens ammonitos fratres nostros, ut fideliter faciant opus suum, et pervideat scripturam fratrum nostrorum, specialiter qui minus sciunt scribere et qui novi aliquid incipiunt, providendo eis de una riga vel duabus melioris scripture pro exemplari ante se locando, si opus habent. Item ante ligaturam librorum pervideat, si bene sint correcti, et an correctura sine notabili macula et deformatione libri sit inscripta, de quo etiam prius habeat ammonitos fratres. Item provideat scriptoribus nostris de instrumentis necessariis, videlicet artafis, pennis, pinnice, creta et similibus. Item provideat illuminatori et ligatori de his, quibus indigent in opere suo, et committat eis, quod predicant sibi satis tempestive, ut possit expensis minoribus eis comparare. Item habeat sollicitudinem de incausto braxando cum deputato sibi coadjutore, et quod utique bonum incaustum fiat, quia facile boni libri propter malum incaustum annichilantur. Circa custodiam pergameni providere debet sibi, ut tempestive procuret pergamenum, furcenum [1]) et papirum, ut habeat in bona copia, ut possit singulis amministrare secundum exigentiam librorum. Item conveniens videtur, quod cum deputato sibi coadjutore formet simul magnam partem pirgameni, ne cottidie oporteat circa formationem occupari; et in formando caveat maculas, angulos, rup-

1) Wattenbach, W., Das Schriftwesen im Mittelalter, 3te Aufl., Leipzig 1896, p. 210 noot 3 veronderstelt, dat *furcenum* eene schrijffout is en wel identiek zal zijn met *francenum*. Vergl. verder: Serapeum XXI p. 189.

turas et suturas, quantum potest. Item pro pirgameno procurando deputabitur librario una competens summa; quod superest singulis annis, computatione facta, cedet procuratori. Item non presumat dare aliis de rebus sibi commissis, nisi forte frusta pirgameni non deservientia ad aliquam formam vel similia, de quibus presumit habere licentiam. Item sit sollicitus plane et distincte omnia debita et accepta signare in registro suo, et videat, ut mature emoneat precium librorum et ea, que debentur sibi, sciens se correptione dignum, si in hoc negliens fuerit, quia sepius dampna ex hujusmodi negligentia sustinuimus. Item semel in anno computationem faciat coram rectore et fratribus de lucro suo et fratrum, et quid habuerit de hujusmodi lucro in pecuniis promptum tradat procuratori; reliquum solvet paulatim, quando ei ad manus venerint alique pecunie. Item computatione facta, resignabit registrum, bursam, claves et officium suum, quantum in ipso est, petens humiliter absolutionem a rectore et fratribus. Item singulis annis, postquam commissio istius officii fuerit eidem vel alteri de novo facta, providebit rector et librarius cum alio intelligenti ad hoc, assumpto registrum de preciis formarum nostrarum, tam pergameni quam scripture; et deliberabit, an sit competens juxta decursum monete et preciositatem temporis, ne plus vel minus capiamus, quam sit justum precium.

De vestiario.

Licet procuratori incumbat providere fratribus de vestitu consuevit tamen a rectore in sublevamen procuratoris uni de fratribus committi specialis cura de vestibus laneis, calceis et lineis et calopodiis. Iste respectum habebit, ne fratres defectum in aliquo horum patiantur; unde rupta faciat quo citius resartire, que vero attritione soluta resartiri decenter non possunt, novis studeat commutare; non tamen fiat alicui nova toga vel tunica sine scitu rectoris, cui vestiarius de hoc debet intimare. De preciositate panni servetur modus noster consuetus, videlicet pro togis et tunicis nostris quatuor ulne non excedent valorem unius scuti Francie, sed pro capuciis tres. Item

ipse dicit procuratori, ut pannum satis tempestive procuret. Item pannum ipse custodiat, vel sartori nostro custodiendum tribuat. Item prima feria post festum Exaltationis Sancte Crucis [1]) ipse circueat cameras fratrum cum rectore et provideant lectos et lectisternia, lintheamina et suppellectilia fratrum; similiter cussinos et vestes inferiores, ut qui in aliquo horum superhabundat, quo carere potest, resignet, qui vero deficit, per provisionem vestiarii quo indiget oportuno tempore accipiat. Habeat quilibet fratrum pellicium et duas subtunicas, unam duplam et unam simplam. Pellicia fratrum ante festum Sancte Crucis aliqua serena die simul in ortum ventilanda et excucienda ipse deferat, et que reparatione vel innovatione indigent, ipse pervideat. In figura vestimentorum nostrorum, latitudine videlicet et longitudine, servetur modus, qui humiles et devotos clericos decet; presbiteri habent tunicas longas usque ad talos, clerici vero ad lati[t]udinem manus supra talos, laici nostri adhuc breviores. Clausa sunt desuper vestimenta nostra. De colore: vitamus omnes deferre uniformem colorem, ne aliquis possit nobis de uniformitate habitus calumniari. Provideat igitur vestiarius, ut duo vel tres habeant tunicas de nigro panno, similiter tres vel quatuor togas de nigro panno, sed quibus hec distribuenda sunt, ordinetur a rectore. Item provideat vestiarius circa festum Exultationis Sancte Crucis, an alique tunice inferiores locione indigent, ut laventur. Item pannum lineum pro camiseis et femoralibus ipse habet procurare, et ut linea vestimenta laventur, quotiens fuerit oportunum, et ut lota distribuantur fratribus, in qua distributione nulla fiet specificatio, nisi quod respiciatur quantitas stature fratrum. Et quia de lavandis ipse habet se intromittere, etiam de mappis mensalibus et manutergiis lavandis et innovandis eidem cura commissam. Item circa initium mensis Octobris ipse dabit fratribus capucia duplicia circa hyemem, que hyeme precedente ab unoquoque receperat; que si satis attrita fuerint, commutabit in nova. Et recipiat ab eis simplicia in suam custodiam, procurando, ut

---

1) 14 September.

laventur et currentur. Eodem quoque tempore dabuntur fratribus calige et socci et alia, quibus indigent circa hyemem. Item circa finem mensis Aprilis recipiet a fratribus capucia duplicia et restituet eis simplicia. Item fratres debent humiliter et cum gratiarum actione recipere, quod eis fuerit amministratum, nec conqueri super vilitate alicujus vestimenti, attendentes, quod qui preciosis et mollibus vestiuntur in domibus regum sunt[1]: num enim celesti sed terreno regno militant, qui pro Deo perpetia adversa fugiunt, sed solis exterioribus dediti presentis vite molliciem et venustatem querunt. Item si aliquis frater pateretur defectum aliquem, rupturam vel scissuram in vestimentis, que ad extra non deprehenderetur, hoc deberet cum debita humilitate referre vestiario. Ipse vero vestiarius sollicitus sit, quantum paupertas nostra sustinet, omnibus moderate procurare; nec permittat aliquem in dissutis et attritis diucius incedere, nisi forte ex industria de voluntate rectoris ob humilitatis exercicium aliquis vetera solito tardius commutare permitteretur. Item vestiarius pie corripeat eos, qui negligentius vestes custodiunt. Item provideat, ut habeantur lebetones pro laborantibus in externis et calcei et pillei pro itinerantibus.

De infirmario.

Infirmorum cura uni de fratribus solet committi. Hunc precipue convenit esse compassivum et obsequiosum. Iste, postquam per rectorem vel procuratorem ad alicujus nostri infirmi servicium vocatus fuerit, de cetero frequentius secundum quod infirmitas plus vel minus videtur exigere, ad eum debet accedere, eique sedule ministrare, lectum ejus preparare et ea, quibus circa lectum pro infirmitate indiguerit, procurare. Cibum ipse habet apponere et que commedenti superfuerint, asportare. Ei licet coquinam intrare et de coquendis pro infirmo providere. Si pro medicina aliqua facienda videtur, ipse habet rectori vel procuratori intimare. Si circa infirmum vigilare necesse fuerit, alii fratres de licentia rectoris petant infirmarium supportare. Item si infirmitas invaluerit de communione

1) Luc. 7, 25.

et unctione sacra, debet rectorem ammonere, et debet diligenter ea, que circa officia sacre communionis et unctionis requiruntur, preparare, de quibus pro consuetudine ecclesie servanda habeat cedulam, in qua premissa et ea, que circa officium defunctorum pertinent, sint inscripta. Item infirmarius secundum quid infirmo notaverit expedire, debet eum dulciter ammonere ad patientiam, ad gratiarum actionem, ad invocationem Dei et sanctorum, ad spem, ad fidem et cetera, que saluti ejus putaverit deservire. Et si qui per longas confabulationes et crebras visitationes infirmo onorosi fuerint, eos debet ab infirmo cohibere. Si vero sine visitatione, que sibi grata sive necessaria esset, relinquitur, hoc debet aliquibus intimare. Et licet infirmarius pro posse suo in omnibus, que rationabiliter petit infirmus, debet ei gratiose condescendere et servire, caveat tamen infirmus nimiis et immoderatis serviciis infirmarium onorare, sive etiam in diversis petendis et requirendis, que minus necessaria videntur, ipsum et alios inquietare sive etiam querulosus existere; sed patientiam, quam tempore sanitatis habuit in proposito, tempore infirmitatis studeat exhibere in facto: studeat in omnibus Deo gratias agere, ne infirmitas, que data est ei ad purgationem anime, vertatur in augmentum culpe. Item caveat infirmarius, ne tempus, quod sibi suppetit sub pallio servicii sui, ocio vel negligentia deducat, sed quando vacare poterit, ad laborem manuum et alia consueta exercicia recurrat.

De aliis officiis.

Sunt alia officia in domo nostra, videlicet coci et adjutoris ejus, emptoris, hospitalarii, pistoris, braxatoris et sartoris et si que alia, quorum duo vel tria, secundum quod convenit, aliquando uni persone committuntur. Isti, secundum quod eis injungetur a rectore, debent humiliter et fideliter sua officia exequi et ex caritate servire fratribus, sperantes, se tanto majorem apud Deum mercedem habituros, quanto eorum ministerium laboriosius et humilius comprobatur. Qui ut eo melius officia sua juxta consuetum in domo modum continuare possint, cedulas, per quas in opere suo dirigantur, sibi dari et ordinari

petant et procurent. Isti, si in suis negociis aliqua re indigent vel in aliquo dubitant, habebunt recursum ad procuratorem, cui etiam ex caritate debent humiliter obedire. Et licet illis, qui humiliorem in domo nostra commissionem habuerint, conveniat voluntarium servicium suum fratribus cum omni humilitate exhibere, ipsos tamen fratres alios non decet, eos inferiores suos estimare, qui pari caritate cum eis ad communiter et socialiter convivendum sunt assumpti. Et ideo, si aliquis eorum opere indiguerit, non debet preceptorie exigere, sed humiliter postulare, nec etiam alii fratres, qui non habent commissionem de officiis eorum, se debent intromittere, nisi quodsi neglientiam aliquam notaverunt, possent eos sicut alios ammonere.

De visitatoribus.

Missum est nobis expedire pro domo nostra, ut semel in anno advocemus duos presbiteros rectores congregationum, de quibus presumimus specialem fidelitatem ad domum et statum nostrum, vel ut alter eorum sit prior vel alius regularis de Wyndesym, qui loquantur cum rectore et fratribus nostris de his, que concernunt pacem, concordiam et profectum nostrum, cum quibus etiam capiamus consilium, si que occurrunt negocia ardua, in quibus consilio indigemus. Quodsi rector domus fortasse deponendus sit, eorum agatur consilio; in electione tamen alicujus alterius, bonum esset, adhuc plures alios patres devotos advocare. Ad primum ergo convocent simul omnes fratres, intimando eis causam adventus sui, quoniam vocati in caritate venerint, parati, si quid possent, pro utilitate et profectu fratrum. Cumque rector dixerit eis causam, quare eos advocasset, habeat ammonitos fratres, ut unusquisque libere aperiat cor suum et respondeat ad ea, de quibus fuerit requisitus, prout sibi constat. Loquantur deinde primum cum rectore de pace sua, statu domus et fratrum, et an sit gravatus alicujus nimia insolentia vel rebellione, et an domus sit gravata debitis. Consequenter loquantur cum fratribus singillatim, incipiendo a senioribus, investigantes quoniam sint in pace in seipsis, cum rectore et cum fratribus, et

an constat eis de alicujus notabili pertinacia vel insolentia, vel de discordia aliqua in domo, anne res et exercicia excedant in nimia laxatione vel in nimio rigore, et sic de similibus. Et videtur, quod permittatur unusquisque libere dicere, que videntur ad dicendum necessaria vel utilia, nec multum respondeatur unicuique super motivis suis, nisi ad plenum omnibus auditis, et signentur motiva uniuscujusque, que sunt alicujus ponderis. Caveant tamen fratres, ne ex passione aliquid proponant, ne per motiva sua magis turbationem excitent quam profectum. Ipsi etiam patres cautius discernant; alias enim contingeret, vicia magis foveri quam deleri. Preterea omnibus auditis, iterum advocent illos, qui in singulari ammonendi vel corripiendi videntur. Post hoc simul omnes convocentur, faciendo eis ammonitionem aliquam salubrem in genere de his, que notata sunt profectui fratrum convenire, ut post istam caritativam visitationem remaneat major pax et concordia inter fratres, major obedientia et promptitudo uniuscujusque ad profectum suum.

De colloquiis mensis.

In principio cujuslibet mensis, quando primum ad hoc vacare possumus, solemus convenire aliqua hora, quam designat nobis rector domus, et colloqui de his, que deserviunt statui nostro; protunc enim movet unusquisque singulatim, quod pro utilitate domus et status nostri dignum motione excogitavit, specialiter si circa aliquas consuetudines domus observandas fratres sunt negligentes, ut in his amoneantur, vel si scolares vel alii, qui in domo nostra confitentur reprehensibiliter et in edificatione gerunt apud homines, ut de illis fiet aliqua commissio, vel si res domus nostre negligi vel deperire videntur, ut ad hoc respectus adhibeatur, vel si rector domus nostre minus circa exercicia invigilat, utputa in humiliando eos, vel frangendo eorum voluntates, vel increpando eos de defectibus et similia exercendo, per que proficere possent in extirpatione, ut si quacunque causa hoc intermiserit, fiat eorum motione et desiderio ad hoc liberior et diligentior in his et similibus movendis, servetur debita disciplina et

modestia, ne alique dissensiones insurgunt, et caveat quilibet, ne in suo sensu habundans vicium pertinacie vel proprii sensus incurrat, ne collatio, que profectui nostro deservire debuerat, in profectus nostri detrimentum cedat. In ista collatione potest rector domus ad motiva fratrum per se respondere secundum quod sibi videbitur, ut fiat, nisi idem secundum motum fuerit, tunc enim debet scrutari vota fratrum, et quid faciendum videbitur eorum agere consilio. Si etiam protunc aliquod de principalioribus negociis domus motum fuerit, fiat quod majori et saniori parti fratrum videbitur expedire.

De consiliis.

Quia premissum est, quod rector principalia negocia domus faciet de consilio fatrum vel majoris et sanioris partis eorum. Sunt ergo ista, que habemus pro principalibus negociis domus nostre. In primis, si rector domus apponendus vel deponendus, et hoc fiat per modum superius tactum. Item si aliquis provisorum domus est constituendus vel mutandus. Item si aliquis acceptandus est ad manendum nobiscum in domo perpetue, vel qui acceptus est videtur a nobis alienandus. Item si predia, redditus vel alie res immobiles emende vel vendende sunt. Item si aliquis in presbiterum ordinandus est. Item si aliquis procurator vel librarius constituendus est, vel constitutus deponendus. Item si aliqua res immobilis ultra valorem quatuor scutorum alicui danda est. Item si aliquid ultra tria scudata edificandum est, et si que sunt alie cause, notabilem permanentem utilitatem vel inutilitatem tangentes, consimili modo fiant de consilio rectoris et fratrum vel majoris et sanioris partis eorum; sed ex quo sepissime incertum est et dubiosum, que cause notabilem utilitatem vel inutilitatem in se habent, cum ex parvis occasionibus aliquando magna et permanens utilitas vel inutilitas originem trahat, et unus ponderat res levius et alter gravius, igitur volumus pro majori certitudine et utilitate hoc ponere in discretione rectoris, ut ipse discernat de his rebus vel causis emergentibus et secundum suum videre de his loquatur vel supersedeat, ut utilitas

promoveatur et inutilitas precaveatur. Consultius etiam videtur, quod non leviter per voces certatim aliquid concludamus, potius si negotium dilationem patitur, cum vota fratrum sibi non concordant, ad deliberationem maturiorem differatur. Si tamen aliquo tempore necessarium fuerit per voces aliquid concludi, tunc rector domus pro se duas voces habeat, ad cujus etiam videre et ad ejus rationes notabilem respectum habebunt fratres; illi enim, qui preest in sollicitudine, sepius melius constat de circumstantiis rerum, nec videtur carere vitio elationis, qui ad contradicendum vel ad minus acquiescendum rectori suo in negociis plerumque indifferentibus se assuescit. Istis attentis, sint tamen fratres liberi ad dicendum cum debita humilitate, quod eis pro honore Dei videbitur expedire. Ut autem diutius in fratribus noviter assumptis permaneat simplicitas verecunda, sint contenti, si infra annum vel duos, vel si sunt laici, paulo plures, non requirantur vota eorum in causis premissis.

De qualitate fratrum.

Consultum videtur, quod habeamus in domo nostra presbiteros quatuor, plures vero, si postulat utilitas, aut exigat necessitas caritatis. Ceteri sint clerici, laici pauciores. Cum autem in domo nostra locus vacaverit, et desideraverit nobiscum aliquis habitare, considerentur primo diligentius circumstantie persone, cujus sit patrie, cujus etatis, cujus conditionis, cujus fervoris, cujus conversationis in anteacta vita sua. An sit voluntarius, et promptus, et etiam aptus ad consueta exercicia domus nostre; si clericus, an sciat et possit scribere, et an sit competentis literature, videlicet ut ad minus sit congruus. An sit sanus, maxime in capite et pectore, an sit gravatus cura parentum suorum pauperum vel debilium. Quod si de his et similibus habuerimus probabilem conjecturam, possumus eum recipere ad hospicium, et probare per duos menses vel tres. Si vero infra illud tempus ejus conversationem considerantes verisimiliter putaverimus eum non convenire sibi et nobis, statim remittatur ad locum suum, vel promoveatur, si in nobis est, ad locum sibi magis congruentem,

quia utilius et minus confusivum tam sibi quam nobis est, quod recessurus ad primum recedat; et ideo, qui difficulter amovibilis putaretur ab hospicio, non leviter admittatur. Si vero conversatio ejus placuerit fratribus, nihilominus non recipiatur ad communem vitam nostram, nisi prius [1]) per decem vel duodecim menses laudabiliter nobiscum fuerit conversatus, infra quod tempus considerent eum fratres diligenter, an propositum ejus sit firmum et ad anteriora extentum probetur, an possit sufferre correptiones et humiliationes, an sit promptus ad obediendum in quibuscumque vilibus et humilibus, an sit apertus in revelandis passionibus et temptationibus suis. Qui postquam in his et similibus fuerit juxta placitum fratrum nostrorum tollerabilis repertus, potest de communi consilio fratrum vel majoris et sanioris partis eorum de hospite recipi in socium et fratrem domus nostre, et fiat ei per rectorem in presentia fratrum aliqua ammonitio, que ei pro sua emendatione futura proficiat. Item quilibet in domo nostra sic receptus consuevit, si quid habet, in commune proferre, et de cetero sine propriis vivere. Item sic receptus infra mensem faciat recognitionem coram notariis et testibus, quod nihil proprietatis aut dominii habeat in domo vel in rebus domus, et quod, si recesserit a domo, non debeat repetere vel impetere aliquid eorum, que ex parte sui domui provenerunt, et quod, si a rectore et fratribus fuerit jussus exire propter malos mores suos, quod tunc cum pace discedet, nihil secum auferendo vel repetendo, nisi vestimenta sua cottidiana. Et faciat talem donationem, quod heredes sui non habeant jus vexandi fratres post ejus obitum.

Propter que videtur aliquis [2]) reici posse.

Non est dicendus prudens pastor, qui potius totum gregem infectionis periculo vult exponere, quam unam ovem morbidam a grege separare, nec est dicendus mise-

---

1) „prius" staat in het Incunabel tweemaal.
2) In het Incunabel staat „alis".

ricors, qui in totius congregationis detrimentum sustineri vult fratrem quantumlibet viciosum; debemus enim, ut ait Gregorius, districtionem viciis, compassionem nature. Hac de causa inter nos deliberavimus, quod si aliquis frater domus nostre, quod absit, a bono proposito suo averteretur et intepesceret sic, quod emendationem vite sue et consuetudines domus omnino negligens existeret, vel si aliquis contra rectorem et fratres rebellere et obstinacem sine notabili emenda se exhiberet, et in hoc perduraret, vel si aliquis proprietatis infidelitate societatem nostram maculare presumeret, ille secundo ac tercio a rectore in presentia fratrum ammoneri et corripi seriose deberet, et si nullam emendationem efficacem promitteret, a societate nostra per rectorem et fratres reici posset. Si vero aliquis, quod absit, in lapsum carnis incideret, vel si conatus ad hoc perpetrandum exquireret, vel alia manifesta et scandalosa mala facta perpetraret, ex quibus totam congregationem nostram confusionem et derogationem notabilem sustinere contingeret, vel si personalibus debitis vel fidejussionibus se et domum nostram sine scitu et consensu provisorum domus nostre gravaret, maxime non habens officium, vel si societatem nostram deserens ad alia loca se transferret, ille statim omne jus, quod in domo et societate nostra habuisset, amitteret.

De caritate, pace et concordia.

Licet cum omnibus hominibus, quantum in nobis est, pacem et caritatem servare teneamur, precipue tamen ad invicem inter nos studebimus, habere cor unum et animam unam, unum velle et unum nolle in bono. Et ergo ut caritas, pax et concordia inter nos inviolate permaneant, nitemur ad illa, per que servari et nutriri possit concordia caritatis, studebimus honore invicem prevenire, alter alterius onera portare, cum gaudentibus gaudere et cum flentibus flere, infirmitates alterius, tam morum quam corporum, patienter ferre, vitabimus mutuas offensas, derisiones, detractiones et pertinaces contradictiones. In quibus, si aliquis alium offenderit, debet humiliter indulgentiam postulare: sola enim humilitas, ut ait beatus

Bernhardus, est reparatio lese caritatis. Expedit etiam vitare singulares continuas familiaritates vel personarum acceptiones, que interdum suspicione carnalis affectionis non carent; sed vigeat et servetur inter nos una communis caritas, que persuadet aliquando his, qui nobis aliquo modo contrarii putantur, se magis affabilem et obsequiosum exhibere.

De humilitate.

De humilitate dicit beatus Bernhardus: „Hec est via et non alia preter ipsam. Qui aliter vadit, cadit potius quam ascendit, quia sola est humilitas, que exaltat, sola que ducit ad vitam". Quia igitur humiliatio via est ad humilitatem, sicut lectio ad scientiam, idcirco proposuimus humilem ducere vitam in habitu, in gestibus, in moribus, in edificiis, in suppellectili domus nostre, ut, licet habeamus illa ut decent et conveniunt, absit tamen curiositas atque venustas. El[i]gant semper fratres, quantum in ipsis est, humiliorem statum tanquam tutiorem, scientes, quod non in altitudine status, sed in puritate mentis acquiritur regnum Dei. Non solum autem in statu, sed etiam in quibuslibet aliis, videlicet in cameris, in utensilibus, in officiis, eligat et requirat unusquisque quod vilius et humilius est, ut sic per humiliationem corporis introducatur humilitas cordis. Consuevimus etiam pro humiliatione habere aliqua exercitia humilitatis, videlicet lavare ollas et scutellas et cetera; item petere veniam, cum negligentia sua aliquid fuerit destructum vel amissum, quid excedit valorem Brabantini, vel cum negligentes fuerimus in observatione alicujus bone consuetudinis, que sub pena alicujus venie nobis fuerit imposita vel commissa.

De obedientia.

Ne vero illius virtutis merito et premio fraudari nos contingat, cujus tamen se formam fidelibus Unigenitus Dei exhibuit, qui factus est obediens usque ad mortem et dixit: „Non veni facere voluntatem meam, sed ejus, qui

misit me [1])", idcirco proponimus obedientie jura sollicite observare. In primis preceptis Dei et ecclesie necnon prelatorum nostrorum ac etiam sacris canonibus pro posse et nosse humiliter obedire. Insuper presbiteri nostri (qui patrisfamilias loco regimen domus habet commissum) monitis et consiliis voluntarie acquiescere, juxta consilium beati Petri: „Castificantes corda nostra in obedientia caritatis" [2]), de cujus consilio convenit unumquemque nostrum in ordinatione vite sue pendere, ejus ammonitiones libenter audire, ejus correptiones pacienter sufferre. Ei nec parvum nec magnum, quid inter nos geritur, debemus velle esse occultum. Ad eum in temptationibus, perplexitationibus et adversitatibus nostris continuum debemus habere recursum. Et licet nihil speciale occurrat, quater tamen in anno habeat quilibet fratrum cum rectore singulare colloquium de passionibus anime sue, petendo ab eo, ut liber sit ad corripiendum vel etiam excercitandum eum, prout notaverit sibi pro profectu suo spirituali expedire.

De vita communi et paupertate.

Quoniam dicit beatus Augustinus, quod inter familiares amicos debet esse communitas eventuum, — non enim debet esse dispar eventus, quorum est compar affectus, nec diversa fortuna, quorum una est anima, — idcirco pro exhibitione et conservatione mutue caritatis, necnon pro exoneratione cottidiane sollicitudinis, simul etiam pro adimpletione illius consilii evangelici de abrenuntiandis omnibus, que possidemus ad honorem Dei, proposuimus in domo nostra abdicare omnem proprietatem, ita quod nullus nostrum proprium aliquid possideat, sed sint nobis omnia communia. Sit communis bursa, sit communis archa, sit mensa et provisio communis, nisi quod provideatur unicuique, prout cuique opus existit. Quod autem communis vita extra religionem non solum licita, sed

---

1) Joh. 6, 38.
2) 1 Petr. 1, 22.

etiam meritoria et expediens sit proficere volentibus in via Dei, de hoc habemus scripta sufficientia diversorum doctorum, qui hoc probant per jura, per rationes, per auctoritates sanctorum, maxime cum presbiteri et clerici secundum antiqua jura deberent vivere in communi. Intendimus igitur ex hoc et deinceps libera et plena voluntate hoc observare et temporalia nostra in commune proferre, contenti de provisione nobis facienda, nec murmurare, si non habuerimus omnia nostra commoda, ut non simus de illis pauperibus, de quibus tangit beatus Bernhardus: „Sunt aliqui, qui volunt esse pauperes; eo tamen peracto, ut nihil eis desit; et sic diligunt paupertatem, ut nullam inopiam patiantur." Cavere etiam debemus, ne illis rebus, quorum usus nobis conceditur, pertinaci affectu simus alligati; sed ita studebimus ab amore rei familiaris affectum nostrum suspendere, ut si aliquis a rectore jussus fuerit mutare cameram suam, statim hoc prompte faciat, nihil secum exportando, nisi que ab eo sibi fuerint designata. Ob hanc etiam causam consuevit rector domus semel in anno, videlicet in Capite jejunii, circuire cameras fratrum, et videre, que et qualia habeamus in libris, utensilibus et aliis quibuscunque, que omnia producemus coram eo, ut si sibi placuerit aliqua tollere, tollat, et que placuerit relinquere, relinquat. Item nullus fratrum, qui non habuerit ex officio, permittat aliquas pecunias pernoctare apud se in camera sua; sed si ad manus alicujus venerint pecunie, deferat eas ad illos, quibus ex officio incumbit levare easdem. Preterea quia fragilitas et miseria nostra videtur exigere competentem provisionem victualium et aliorum necessariorum, ne tamen nos vel posteri nostri mensuram sufficientie excedant et tot redditus sibi accumulent, ut non necesse habeant manuum suarum adjumento victum querere et ab hoc ociositatis et vagacitatis pericula contingat incidere; idcirco firmiter proponimus pro nobis et posteris nostris, quod in annuis perpetuis redditibus summam (centum) antiquorum scudatorum pro personis domus nostre non volumus notabiliter excedere. Sed si contingat aliqua bona post hoc ad nos devolvi, possumus unam tertiam partem de his ad librariam nostram deputare; cetera volumus pauperibus erogare. Quodsi

propter frequentiam hospitum, vel etiam propter casum alicujus infortunii contingat, nos debitis notabilibus pregravari, si quid de bonis ad nos devolvendis in illos usus deputandum est, fiat de consilio illorum patrum extra domum, quos singulis annis pro consiliariis nostris advocare solemus.

De castitate.

Ut perpetuam continentiam, que a nobis exigitur, semper inviolatam custodiamus, et ne unquam sinistra de aliquo nostrum suspicio oriatur pro custodia castitatis, volumus, ut sicut hactenus sic et semper omnem mulierem de domo nostra arceamus et eas ad nos intrare non sinamus; sed si cum aliqua loquendum est, habeamus locutorium cum intersticio diligenter clauso, ut non pateat accessus vel respectus mutuus. Quodsi ante portam vel alibi aliqua femina nos allocuta fuerit, caveamus, ne intente aliquam respiciamus, vel nimis blande in colloquiis cum ipsis nos habeamus; nam juxta verbum beati Augustini, „cum mulieribus sermo brevis et rigidus est habendus." Item pro majori cautela proposuimus et volumus, quod sine licentia rectoris nemo in locutorio aut ante portam cum femina qualibet colloquium habeat. Et si fratrem aliquem existentem extra domum femina aliqua alloquatur, cum paucis verbis satisfaciat alloquenti, et tunc postea accedat ad rectorem, et dicat ei, quod illa talis eum allocuta fuerit; et si requisierit rector, quid cum ea tractaverit, dicat ei, nihil ex proposito occultando. Si vero tale sit negocium, quod solum respiciat officium alicujus fratris, tunc enim sufficit eidem referre. Rectore vero absente, vicem ejus in hac parte tenebit procurator vel presbiter senior domus nostre. In locutorio fratres loquentes cum aliqua non sedeant; sed stantes loquantur, excepto cum matre, vel sorore, vel nisi de hoc licentiam specialem habuerint a rectore. Fratres officiales petant aliquam licentiam generalem loquendi cum feminis, quando causa requirit.

De sobrietate.

Qui castus esse desiderat, studeat sobrietati; caveamus

ergo, ne nostras metas sobrietatis excedamus et voluptatibus gule inserviamus, sed magis, quantum valitudo permittit, corpus nostrum discrete castigemus et in servitutem redigamus, et ideo a vino et ab assaturis, necnon exquisitis et sumptuosis condimentis ciborum abstineamus. In summis tamen festivitatibus et tempore minutionis, vel si nobis ob gratiam aliquam propinatur vinum, possumus potare; pro hospitibus provideamus eadem, que pro fratribus, quia ex hoc magis edificantur; et si utile videatur alia providere, fiat de scitu rectoris, servata debita simplicitate, que nos decet. Circa festa communicabilia volumus nos per aliquam abstinentiam preparare, ita quod non comedamus carnes ad minus per tres dies, nisi forte festum Epiphanie [1]) vel Marie Magdalene [2]) in quarta feria venerit, ut tunc propter diem Dominicam carnes comedamus, vel etiam circa Visitationis festum [3]) fuerit nobis concessum comedere carnes in die sancti Petri [4]) propter festum. Item preter vigiliam diei communicabilis adhuc una die illius tridui erimus sine cena, nisi nobis propter aliquam rationabilem causam fuerit concessa cena de licentia rectoris. Item circa festum Penthecostes a feria secunda usque ad diem sanctum erimus sine carnibus. Item circa festum Assumptionis beate Virginis [5]) et Omnium Sanctorum [6]) abstinebimus a carnibus per quatuor dies. Item in Quatuor temporibus et vigiliis sanctorum non comedemus butirum. Item in Adventu Domini non comedemus carnes et jejunabimus sine cena tribus diebus in septimana. Item in feria sexta non solvamus jejunium, nisi moveat causa satis digna, ut loco specierum aliquid gustemus de licentia rectoris. Preterea quoniam a medio virtutis facile contingit deviare, si fuerit aliquis frater

1) 6 Januari.

2) 22 Juli.

3) 2 Juli.

4) 22 Februri. Dat hier het feest van Petrus ad Cathedram (22 Februari) bedoeld wordt, blijkt overtuigend uit § De Communione. (Zie blz. 271.)

5) 16 Augustus.

6) 1 November.

sibi nimis rigidus et in percipiendis alimentis singulariter parcus, ille debet ab eo, qui considerat, ammoneri; et si se non correxerit, debet rectori intimare, ut ipse habeat eum ammonitum, ne se distruat et ad spiritualia et etiam corporalia exercitia se impotentem faciat.

De silentio.

Silentium ab inutilibus et ociosis sermonibus et maxime a rumoribus seculi detractione et derisione ubique et semper servare nos convenit. Et si de secularibus rebus aliquid refertur vel auditur, ad pietatem studeamus referre, sed non in talibus tempus ociose expendere. Ceterum aliquibus temporibus et locis etiam ab utilibus sermonibus temperare proposuimus, videlicet de mane per dimidiam horam post horas lectas, et de sero per dimidiam horam ante dormitionem. Item in aula vitabimus colloquia non necessaria. Item vitabimus confabulationes ante vel post comedentes. Item precipue in coquina vitabimus colloquia, quam etiam non intremus sine licentia rectoris, procuratoris vel coci, si alter eorum presens fuerit.

De oratione.

Debemus semper ad manum habere tutissimum orationis refugium, et non solum pro nostris, sed etiam pro aliorum necessitatibus devotas preces effundere. Et ideo, quando desideratur a nobis, ut oremus pro aliqua pia causa, puta pro infirmo aliquo defuncto, vel infirmo, vel temptato, vel etiam pro aliqua alia causa instante vel urgente, tunc non debemus hoc negligenter permittere excidere a memoria, nec etiam perfunctorie et superficialiter perficere, sed diligenter, instanter, cordialiter et efficaciter pro posse nostro succurrere apud Deum precibus nostris his, qui tribulato sunt corde, attendentes necessitudinem illius, qui gravatus est, et quomodo nos vellemus nobis fieri, si in consimili angustia constituti essemus. Item quando aliquis fratrum nostrorum tam infirmatur, quod non possit visitare ecclesiam, tunc cottidie, tam ad matutinas quam ad vesperas, lege-

mus pro eo collectam: Deus infirmitatis humane, et cetera. Item tempore inunctionis et post hoc cottidie legemus pro eo Septem Psalmos. Sed si diu duraverit infirmitas sine certa spe convalescentie, possumus una die legere psalmos, alia die legere letanias. Item in agone fratris oremus pro eo instantius Septem Psalmos et letanias. Item post obitum fratris nostri legemus immediate pariter vigilias novem lectionum, continuando eas continue per octavam, et ulterius usque ad triginta dies ab obitu cottidie vigilias trium lectionum, item per annum cottidie, tam ad matutinas quam ad vesperas, in fine collectam pro fratre defuncto. Item quilibet fratrum legat per se unum psalterium pro fratre defuncto. Item presbiteri compleant simul unum tricenarium missarum pro defuncto. Item in primo anniversario fratris nostri defuncti legemus vigilias novem lectionum, et in sequentibus anniversariis eorum trium lectionum. Item in obitu alicujus parentum nostrorum legemus vigilias novem lectionum, et per octavam trium lectionum, et quilibet presbiterorum dicat unam missam. Item in primo anniversario parentum nostrorum vigilias trium lectionum. Item pro fratribus in Wyndesim, in Monte [1], et in Belhcem (sic) [2], item pro sororibus in congregatione in parochia nostra et pro fratribus in domo nostra confitentibus, legemus semel vigilias novem lectionum. Item pro fratribus in Domo Domini Florentii [3] et in Monte Sancti Jeronimi [4] et in Alberghen faciemus aliquid amplius, videlicet ad minus collectam post matutinas et vesperas per octavam. Item pro familiaribus et benefactoribus et pro devotis aliorum locorum faciemus, sicut videbitur ei, qui habet curam domus.

De communione.

Circa festa communicabilia volumus nos preparare per abstinentiam, ut premissum est. Item ordinabimus

---

1) Mons Sancte Agnetis = St. Agnietenberg bij Zwolle.
2) Bethlem te Zwolle.
3) Het Heer-Florenshuis te Deventer.
4) Hulsbergen bij Hattem.

prout melius possumus, ut ante majora festa communicabilia per diem vel duos simus quieti a notabilibus occupationibus sive distractionibus, que convenienter differri possunt. Item festa consuete communionis sunt ista: Festum Pasce, Ascensionis, Penthecostes, Sacramenti, Visitationis [1]), Marie Magdalene [2]), Assumptionis [3]), Nativitatis Marie [4]), Michaelis sive Dedicationis [5]), Omnium Sanctorum [6]), Conceptionis Marie [7]), Nativitatis Christi [8]), Epiphanie [9]), Purificationis [10]), Petri ad Cathedram [11]), si venerit in Jejunio, sed si non venerit in Jejunio, tunc prima Dominica Quadragesime, et Annuntiationis Dominice [12]), in quibus festis nemo nostrum omittat communionem sine scitu et licentia rectoris. Item circa ista festa, vel ad longius circa mensem, persuadebimus clericis et aliis hominibus bone voluntatis, qui consueverunt ad nos venire pro consiliis, quod faciant confessionem; et qui idonei sunt, preparent se ad communionem, maxime in summis festis.

De ambulantibus.

Fons et origo omnium malorum sunt inutiles discursus. Idcirco proposuimus difficiles esse ad reysas, maxime ad partes nativas, quamdiu necessitas vel notabilis utilitas non invitat. Et si rectori appareat causa necessaria vel satis digna, pro qua aliquis transire habet extra civitatem ad unum miliare vel longius, ordinet ipse sibi socium unum de fratribus nostris, qui secum transeat. Si tamen videatur

1) 2 Juli.
2) 22 Juli.
3) 15 Augustus.
4) 8 September.
5) 29 September.
6) 1 November.
7) 8 December.
8) 25 December.
9) 6 Januari.
10) 2 Februari.
11) 22 Februari.
12) 25 Maart.

rectori et duobus vel tribus de senioribus, sufficere vel expedire aliquis socius extra domum, hoc eorum discretioni committitur. Quodsi expediens videatur aliquem mitti in equo solum pro negocio, faciat hoc rector de consilio duorum vel trium discretorum fratrum, et ut talis non pernoctetur in domibus secularium; si presumitur hoc non posse evitare, non mittatur sine socio. Summe autem caveamus, ne foris exeuntes, inedificatorie et seculari modo nos habeamus: ne cibum vel potum exquisitum requiramus, ne hincinde diversa, que ad negocium nostrum non spectant, circumlustremus, ne oculis, auribus et lingue frena laxemus, ut non effusi, vani, vacui et conscientia gravati, et ob hoc minus festivi ad domum redeamus. Item semper, quando vacat nobis hospicium apud devotos vel religiosos, ad eos accedamus. Item habita licentia, qui in remotis aliquamdiu manet, potest confiteri idoneo sacerdoti; videtur tamen expedire, quod revertentes domum de singulis factis a tempore exitus sui confiteantur rectori, nisi ipse velit contentus esse de confessione foris facta. Item fratres, revertentes de via, accedant primum rectorem, et exponant ei de factis reyse sue; et si quid pecunie eis superfuit, reddant statim rectori vel procuratori. Item quando mittimur pro negociis in civitatem, debemus expedite facere facta nostra, et redire, non circumspiciendo hincinde in platea, vel inspiciendo domus et salutando matronas; nec intrabimus in domum, ubi non sumus missi in speciali de causa, et hoc postea dicemus, quando revertimur. Item quando redimus, debemus transire ad eum, a quo missi sumus, et referre de negocio. Item non comedemus parum vel multum in domibus, ad quas venimus in civitate, sine licentia illius, qui preest; nec potabimus ultra semel. Et si sine offensa amicorum nostrorum non possemus hoc pro tempore observare, tunc postea debemus super hoc a rectore licentiam postulare.

(*Gedrukt in het Reformatorium Clericorum, Basel* 1494 [1]).)

---

1) Zie de Inleiding.

2.

De priesters en klerken van het Domus Congregationis Clericorum te Zwolle maken eene nadere regeling omtrent hun huisselijk bestuur.

In nomine Domini amen. Anno nativitatis Ejusdem millesimo quadringentesimo decimo quinto, indictione octava, mensis Maii die secunda, hora versperarum vel quasi..., pontificatus sanctissimi in Christo patris ac Domini, domini Joannis divina providentia papae XXIII anno quinto, in mei notarii publici et testium infrascriptorum praesentia personaliter constituti devoti et discreti viri, domini Theodericus de Herxen, Gherardus de Kalker et Hermannus ter Maet, presbyteri, Ericus Rijcroede, Johannes Rees, Goswinus Herk, Arnoldus Broechusen, Gerardus Brant, Hubertus Helmont, Godfridus Vrient, Stephanus Harderwijck, Gherardus Vollenhoe, Johannes Kalker, Gherhardus Rees, Johannis Lyns, clerici, incolae oppidi Zwollensis Trajectensis dioecesis, quatuor primi tanquam provisores, reliqui vero tanquam accepti ac perpetui fratres Domus Congregationis Clericorum in Zwollis, omnia et singula subsequentia sana mente ac libera voce asseruerunt esse vera, et ea se habere ac perpetuo habituros rata, grata ac firma pro se et suis successoribus condixerunt et compromiserunt, pronuntiante haec eadem domino Theoderico presbytero praenominato coram me et testibus infrascriptis, in praemissorum presbyterorum et clericorum sociorum suorum praesentia, in haec verba:

Ad honorem omnipotentis Dei. Domistadium, quod de bonis curae ecclesiae Zwollensis a bonae memoriae domino Reynaldo, curato ejusdem ecclesiae, de consensu capituli Daventriensis pro certa annua pensione impensionamus, necnon domus ipsa, quae in eodem fundo est aedificata, originaliter a fundatoribus ipsis assignata et sigillata sunt tribus clericis, qui, pro illo tempore ejusdem voti et propositi ad divinum servitium existentes, eandem domum et domistadium acceptaverunt et inhabitare coeperunt, qui etiam, ut littera ipsa continet, cum quarto socio in eadem forma ad se assumendo, post mortem alterius eorum sibi

debent alium probum presbyterum vel clericum in locum defuncti substituere, ita ut numerus ipse trium vel quatuor personarum, quos provisores domus vocamus, perpetua successione in domo ipsa perseveret; quod quidem rite secundum ejusdem litterae tenorem usque in praesens observatum est. Nequaquam tamen, prout quidam aemuli devotionis et spiritualis fructus multiplicationis inimici arguere moliuntur, fundatorum ipsorum et praecipue felicis memoriae Meynoldi de Windesem, qui de bonis suis ipsam domum fundavit et erexit, intentio et voluntas haec fuit, ut ipsi soli tres vel quatuor eandem domum inhabitarent, cum hoc ex littera illa originali probari et verificari non poterit; cum etiam idem Meynoldus eundem numerum personarum excesserit et domum ipsam capaciorem et pluribus mansionibus distinctam esse voluerit, et prout alias Wytoni de Windesem, fratri praenominati Meynoldi adhuc superstiti, et mihi Theoderico presbytero, cognato eorundem, qui eandem domum cum primis illis clericis inhabitavimus, multipliciter compertum est. Unde hactenus in domo nostra hos ipsos tres vel quatuor provisores pro tanto habuimus et de caetero habere volumus, et ipsi praecipuam curam et provisionem domus et rerum ad eam pertinentium de beneplacito sociorum suorum habeant, super quos etiam domus ipsa sigillata sit et res domui attributae sigillari possint ad usum totius congregationis.

Et quum haec praemissa sic se habent et nos fundationem domus ipsius et areae nullatenus infringere volumus vel cassare, sed perpetuis temporibus tres vel quatuor provisores de ipsa societate domui deputare, nihilominus tamen propter malitiam temporis et propter diversos occurrentes casus, necnon pro majori concordia et unitate conservanda inter eos, qui de gratia Dei pari zelo pro vitae suae emendatione ad nostram societatem convenerunt et conventuri sunt, simul etiam ut nobis et posteris nostris omnis tollatur dubietas et controversia, quae de hac materia indiscussa oriri posset, ea quae vera et rata habuimus et quae deinceps vera, rata et firma habere volumus, praesentibus exponimus et explicamus. Omnes nos et singuli, et praecipue qui patrimonium nostrum seu alia quaevis bona nostra congregationi nostrae

incorporavimus et assignavimus, sive etiam in aedificiis, possessionibus, reditibus, bonis mobilibus seu immobilibus consumpsimus et expendimus, qui de gratia Dei adhuc superstites et praesentes sumus, palam et publice recognoscimus et protestamur, quod omnia bona nostra, videlicet aedificia, horti, praedia, possessiones, reditus, libri, lecti, sedes, cistae, ollae caeteraque omnia mobilia et immobilia, domui, congregationi, vel societati nostre assignata vel assignanda in posterum, in ea forma et modo stant et stare debent, quod omnes et singuli nos et successores nostri, qui ad perpetue convivendum et Domino Deo insimul serviendum in humilitate, charitate et castitate caeterisque virtutibus sub obedientia sanctae matris ecclesiac et praelatorum nostrorum a congregatione ipsa assumpti sumus vel assumendi, postquam nobis vel alicui nostrum communio societatis et bonorum ipsorum a reliquis fratribus tradita fuerit, de caetero pares voces et equale jus in omnibus bonis, praemissae domui congregationi vel societati assignatis, habemus ac deinceps habituri sumus, quamdiu meruerimus obtinere locum in congregatione ipsa; salvo hoc, quod ille, qui pro tempore praeëst domui, in ordinatione rerum ipsam congregationem concernentium duas voces habere poterit. Attamen ipsis vocibus vel sensibus nostris facile inniti non expedit, sed magis humilitati et obedientiae et caritati est operam dare, et his, quae concordiam et unitatem possent conservare. Nequaquam tamen in praemissis bonis parvis vel magnis quisquam nostrum aliquam proprietatem vel appropriationem sibi vindicabit; sed communiter et indifferenter utemur eis per administrationem ejus vel eorum, cui vel quibus de voluntate totius congregationis cura incumbit; sicque haeredes nostri post mortem alicujus nostrum nullum jus legitimae successionis habere poterunt in quibuscumque bonis ipsius congregationis. Si etiam, quod absit, aliquis nostrum propter indisciplinatam conversationem suam a congregatione ipsa amotus fuerit, vel per se domum ipsam reliquerit, talis nullum jus vel justam impetitionem habere poterit in bonis, domui vel congregationi assignatis. Caeterum quum ab initio magis attraxit nos bona societas quam locus, et intentio

nostra, qui congregationem ipsam in aedificiis et possessionibus dotavimus et melioravimus, haec fuit, quod bona ipsam societatem et congregationem devotorum presbyterorum et clericorum praesentium et per eos assumendorum potius sequantur quam locum; idcirco nos omnes et singuli recognoscimus, publice protestamur et volumus, quod omnia bona domui, congregationi vel societati nostrae assignata, vel quovis modo pertinentia, extra vel intra civitatem Zwollensem situata, mobilia et immobilia, qualitercumque denominata, in ea forma et modo stare debent, ut si, quod avertat Deus, nos vel successores nostri tali onere vel tribulatione vel gravamine oppressi fuerimus, quod in habitatione nostra in civitate Zwollensi perdurare non possemus vel de consilio devotorum et religiosorum virorum, et nominatim prioris de Wijndesem, pro tempore, et rectoris Domus Domini Florentii in Daventria in Zwollis perdurare non conveniret, extunc nos et successores nostri de communi consensu vel majoris partis libere possemus nos et omnia bona nostra praemissa locare et transferre extra oppidum Zwollensem ad aliquem alium locum, ubi convenienter et pacifice Domino Deo servire possemus, et ipsa aedificia vel domistadia, quae infra emunitatem Zwollensem protunc habemus, vendere et alienare et praetium eorum in usum congregationis translatae libere et licite deputare, salvo quod domistadium de bonis ecclesiae, ut praemittitur, impensionatum, et aedificium supracollocatum ad tales usus deveniant, ut in littera fundationis de eisdem est expressum.

Et quum ea de causa in civitatibus mansionem praeelegimus, ut clericis et aliis personis, saeculari conversationi abrenuntiare et Domino Deo peculiarius deservire volentibus, informatione, consilio et auxilio assistere possemus; idcirco priusquam ad aliquem locum extra civitates nos mansuros transferremus, quibus possemus modis satagere deberemus, de consilio prioris de Wyndesem pro tempore et rectoris Domus Domini Florentii in Daventria, ut secundum primam intentionem in aliquo oppido, quo spiritualis fructus maxime in clericis ad meliora dirigendis fieri posse videretur, locum mansionis requireremus; quo non obtento de caetero libere abstractum

locum et a civitatibus remotum pariter peteremus. Omnibus dolis et sinistris adinventionibus in praemissis exclusis.

Qua quidem pronuntiatione et protestatione dicti domini Theoderici presbyteri expleta, presbyteri et clerici antenominati et singulatim interrogati plana ac libera voce praemissis omnibus et singulis testimonium et consensum dederunt et se et suos successores ad observantiam eorundem obligarunt, resignantes, si quod aliud jus hactenus habuerunt vel habere visi sunt in praemissis. Super quibus omnibus et singulis praenominati presbyteri et clerici petierunt a me notario infrascripto sibi fieri unum vel plura instrumentum vel instrumenta, juxta dictamen cujuscunque sapientis factum vel facta, substantia tamen facti non mutata. Acta fuerunt hace Zwollis in domo habitationis dictorum prebyterorum, sub anno, indictione, mense, die, hora et pontificatu quibus supra; praesentibus ibidem discretis viris domino Johanne de Andernaco presbytero, Ghijsberto Liesvelt et Jacobo Naghel, clericis Traiectensis dioecesis, testibus fide dignis ad praemissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego Wernerus, filius Nicolai, clericus Traiectensis dioecesis, publicus imperiali auctoritate et ordinaria admissione notarius etc.

Naar het origineel in het archief der R. K. parochie van Sint Michiel te Zwolle, uitgeg. door H. Hofman, in het Archief van het Aartsbisdom Utrecht, II deel, blz. 252—263.

BIJLAGE III.

STUKKEN BETREFFENDE DE EIGENDOMMEN.

---

1. 1382 Februari 2.

Ghert van Spoelde en Alfer de Gruter, schepenen te Zwolle, maken bekend, dat Johan Witteroc en Alyt, zijne vrouw, voor hen in het schependom verklaarden verkocht te hebben aan Johan Elyessoen en Jutte, zijne vrouw, eene jaarrente van 4 pond uit hunne were in de Keyzerssteghe, tusschen Werner Chuap en Rickelant des Groten, reeds belast met een uitgang van 4 pond aan Mette des Zwarten, te betalen met Paschen en de andere helft met Zantganghen.

Int jaer ons Heren duysent driehundert tachtentich ende twee up Onser Vrouwendach Purificacio.

Naar het Cartularium fol. 7r.

2. 1384 Juli 5.

Johan Essekenszoon, Witte Coep Maeszoon en Wychman Ruering verkoopen aan heer Gerrit de Groote een huis in de Beghinenstrate te Zwolle.

Wy Johan Essekenszone, Witte Coep Maeszoen ende Wychman Ruering, doen kond ende kenlic allen luden, dat wy mit gansen berade ende mit ghemenen consente

witlic ende wal vercoft hebben, erflike, voer ons ende onse erfghenamen, in enen steden erfcope, heren Gherde den Groten ende sine erfghenamen of denghenen, dien hi dat ghevet ofte machtich maket mit sinen brieven, een huys en erve mit sinen tobehoren, dat geleghen is in der stad van Zwolle in der Beghinenstrate, daer an die ene zijt gheleghen is der Mynrebroederhuys van Campen, ende an die ander zijt Clawes die Messemaker, voer een summe gheldes, die ons diezelve her Gheryt witlic ende wal betaelt heft, erflic ende ewelic te bezittene ende te holdene na der formen ende manieren, daer hijt ienighen menschen inne ghevet of machtich maket, also dat wy ende onse erfghenamen ghenerhande recht, noch eyghendoem daeran en beholden. Wilc huys ende erve ellic van ons ende to gader ghelovet hebben ende loven voer ons ende onze erfghenamen den voerscreven heren Gheride of sinen erfghenamen, of dien hy 't ghevet of machtich maket, dat voerscreven huys ende erve op te dragene ende to vestene binnen veertien daghene, *na hore manijnge, na alle der manieren dat recht ende wonte is in der stat von Zwolle, erve ende hues te vestene ende op te dragene* [1]), also dat sie na allen rechte hem vast sin. Ende weer't, dat wy of onze erfghenamen binnen den veertiendaghen des dan niet en daden, so solde wy of onze erfghenamen vervallen wezen van eenre pene van twe hondert older schilden to behoef heren Gherides of siner erfghenamen, of den hi des machtich maket of ghevet; ende in deen so en sole wy noch onse erfghenamen ons niet moghen beschirmen of bescudden van der pene ende vervallene, omdat of die scepene daer niet over staen en wolden, of dat niet bezeghelen en wolden; want wy loven daer voer ons ende voer onse erfghenamen onder dieselve pene, dat wy dat vergaen zullen an die scepenen ende richter sonder heren Gherides cost of siner erfghenamen of derghenen, dien hijt ghevet of machtich maket, dat sie daerover staen zullen alse

1) Deze zinsnede is in de uitgave in het Archief van het Aartsbisdom Utrecht, II deel, blz. 218—221 niet te vinden.

scepene en richter, daer wy of onse erfghenamen hem die oplatinge, ende die vertichnisse doen solen, ende die brieve mit horen seghelen solen wy procureren heren Gheride of sinen erfghenamen of denghenen, dien hijt machtich maket of ghevet. Ende weert sake, dat heren Gheride of sinen erfghenamen, of den hi des machtich maket of ghevet, ienich hinder, scade, stoet, ansprake, onraste of parlement of queme of scede an desen huys of erve voerscreven van ons of van onzer ienich of van onzen erfghenamen of van den scepenen of raet van Zwolle, alle den hinder, scade, stoet, ansprake solde wy en onse erfghenamen hem ende sinen erfghenamen, of den hijs machtich makede of gheve, of doen sonder horen scaden ende oprichten ende beleggen tot horen simpelen seggen. Ende weert, dat sie leden ansprake, stoet, scade, hinder, parlement, van ons of van onsen erfghenamen of van den scepenen ende sie den groteden voer vier goede lude mit horen brieven ende mit horen zeghelen, den solden wy ende onze erfghenamen hem dan betalen binnen enen vierendeel jaers na siner maninge; ende dade wy of onse erfghenamen des niet, so solde wy vervallen wesen tot heren Gherides behoef of siner erfghenamen of den hy 's machtich makede of gheve in enen pene van hondert oelden schilden, ende nachtan solde wy den scaden oprichten, alse voerscreven, ende alle vestinge doen alse wy ghelovet hebben. Al arghelist uutgheseghet. Hier weren over ende an her Lambert van Randen, meyster Johannes Cele, in dier tijt scolemeyster tot Zwolle, Wilhelmus van Utrecht, Johannes Brinckering en anders guede lude.

In oircunde der waerheyt hebbe wy Johan Coep en Wychman voerscreven onse seghele an desen brief ghehangen. Ghegheven in 't jaer ons Heren dusent drie hondert tachentich ende vier, des Dinsedaghes na Sante Martinusdach in den Zomer, gheheten Translatio.

Naar het Cartul. fol. 5v. — *Gecollationeerd met de uitgave volgens het origineel in het Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht, deel II, blz.* 218—221.

3. 1384 Juli 13.

Gerrit de Groote draagt het huis in de Begynenstrate te Zwolle over aan meester Florens Radewynssoen, vicaris te Deventer, en aan Johan van den Gronde.

Ic Gherijt de Grote doe cond ende kenlic allen luden, de desen brief solen sien of horen lesen, dat || ic voer my ende voer myne erfghename mit vrien willen ende mit gûede berade overgheve ende || medegheve ende machtich make, gelijc my selven, beyde in mynen levene ende oec nae mijnne doet, des huses ende erves mit alle sinen toebehoerne ende an allen rechte, dat ic daer an hebbe, also als dat gheleghen is to Zwolle inder Beghinenstrate, daer aen die ene sijt gheleghen is der Mynrebroderhûes van Campen ende an die ander zijt Clawes die Messemaker, in allen vorwarden, rechte ende manieren, als ic dat ontfangen hebbe mit allen eyghendome van Johan Essekenssone, Witte Coep Maessone ende Wijgman Rurinc, als die principaelbrief daerof spreket ende hoeldet, meyster Florens Radewiinszone, vicarijs to Deventer, ende heren Johan van den Gronde, priesters, daermede toe done ende to latene horen vryen willen tot der eren ende tot den love Godes; also dat wat onser twe daertoe ende mede doet, dat dat die derde volghen sal. Ende wert, dat onser ienich van ons dreen quame van den live tot der doet, soe moghen ende solen die twee, die van ons to live bliven, kiesen enen derden man, die ons ghenoghet, ghiestlic of werlic, die van eenre gûeder consciencien is, in des dodes stede, ende hem gheven ende bevelen, dat voerscreven hûys in allen manieren als wijt ontvanghen hebben, ende also, dat altoes dree bewares bliven solen van den hûys ende erve voerscreven, die den eyghendoem ende al recht van den hûys hoelden ende besitten solen tot der eren Godes ende gûeder menschen. Ende altoes wan daer ienich sterft, soe solen die daer bliven, enen gûeden weder kiesen in des doden stat. In oerkunde deser dingen, soe hebb ic mijn seghel an desen brief ghehanghen ende bidde heren Florens, heren Johanne voerscreven ende heren Gherijt

Rogmunsschate, Werner Backer, Henric gheheten Bijrman, ende Lamberte Stuerman ende Gosen Tyacen, dat sie mede oer seghele an desen brief hanghen. Ende wij Florens, Johan, Gherijt, priesters, Werner, Henric, Lambert, Gosen hebben om meyster Gherijts willen ende om vestinghe deser ding onse seghele hijran ghehanghen. Sunder al arghelist. Ghegheven int jaer ons Heren dusent drie hunder vier ende tachtentich op Sunte Margharetendach.

Naar het origineel in het Archief der Emanuels huisen te Zwolle. — Ook in afschrift in het Cartularium fol. 5v.

Met de zegels in groene was van G. de Groote, Florens Radewiinsz., Johan van den Gronde, Gerrijt Rogmunschate, Werner Backer, Henric Bijrman, Lambert Stuerman en Gosen Tyasen; allen min of meer geschonden.

4. 1384 Juli 25.

Gerrit de Groote geeft zijn huis in de Begynenstrate te Zwolle aan Johan Essenkenszoon, Witte Coep Maeszoon en Wichman Rurynck in bruikleen.

Wy Gherit de Groete, dyaken, Fflorens Radewynssoene ende Johan van den Gronde, priesters, doen kundich ende kenlick allen luden de desen brief soelen sien off hoeren lesen, dat wy mit gueden beraden end eendrachtlicke willendes, omme Godes willen, doen ende lienen Johan Essekenssoene, Witte Coep Maessoen, Wygmanne Rurynck, dat hues ende erve mit oeren toebehoirre, dat gelegen is to Zwolle in den Begynenstrate, dair an de ene sijt gelegen is der Mynrebroderhues van Campen ende an de andere sijt Clawes de Messemaker, inne te wonen, om Gode also vele te bet to dienen, tot onsen wedderseggen, ende oick om ander luden dairinne tot ontfane, alse ghaste off stadelix by hem te blyven, corter off langer, als ons off hem dair dan guet af duncket, nijt dat hore ienich recht off eygendoem an den voersscreven hues off erve hebben off krygen moege dan allene woninghe tot

synen lyve, ende niet langer, off tot onser dryer wederseggen of derghener, den des van ons hiernae machtich gemaket worde nae den principalen brieven, die dairop sprecken. In oirkonde deser dijnghen, soe hebben wy, Gherrit de Ghroete, dyaken, Fflorens Radewynssoen, Johan van den Ghronde, priesters, onsse segele an desen brief gehangen. Gegeven int jair ons Heren 1384 op Sanct Jacobsdach.

Naar het Cartul. fol. 6r.

5. 1385 Februari 3.

Werner to Noertberghe en Griete, weduwe van Herman to Noertberghe, met Meinald van Windesheim, haar broer, tot momber, verklaren, dat het goed Noertberge in het bezit van Griete en hare kinderen zal blijven.

Ic Roelf van Ittersim, in der tijt rentmeyster in Zalland, doe kond ende kenlic allen luden mit dessen openen brieve, || dat voer my sint ghecomen Werner to Noertberghe ende Griete Hermans, sijns broeder wijf, daer God die zyle afhebbe || moete, mit oeren rechten mombar, alse met Meynolde van Wijndensim, Grieten vorss. broeder, den sy daer met oeren moetwillen koes mit handen ende mit monde ende lyeden, dat sie overdragen weren alsoe, dat Griete sal sittende bliven mit oeren kinderen in al alzulken goede alse Herman to Noertberghe, Grieten man voerss. ende oere kinder vader achter ghelaten heft, ende dat vorss. goed wal ende truwelick to bewaren tot behoef oere kinder vorss. Ende weert zake, dat Griete voerss. beraden weer enen man te nemen, soe mochte Werner vorss. mitter kinder maghe van des vader wegen ende mitter kinder maghe van der moeder wegen van elker zijd enen zetten, die den maghe van beyden tsyde nuttest dochte, die kinder vorss. antenemen, ende oer goed te waren ende daer jaerlixs den kinderen by oeren maghen goede rekenynge ende bewisincge af to doene, ende wes van der kinder goede boeven oer noezt drofte quame of bleve, dat solde men keeren tot der kinder oerbaer, by rade oere

vriende, thent ter tijt, dat die kinder vorss. mondich weeren gheworden, beholdelick Griete vorss. oere lijftocht ende mynen lieven heere van Utrecht sijns rechts. Al argelist uytgesegt. Hijr waren over ende an Gerijt ten Velde, Hildebrant ten Anderloe en Arend ter Weeden. In orkonde sbriefs besegelt mit mynen segele. Gegeven int jaer ons Heren dusent driehondert vijf ende tachtentich des Donredages op onser Vrouwendach Purificacio.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, losse stukken.

Met het zegel in groene was van Roelf van Ittersim (randschrift beschadigd).

6. **1385 Maart 5.**

Bernd van Yrt en Gosen Poyng, schepen der stad Zwolle, maken bekend, dat Witte Coep en Wychman Roering voor hen verklaard hebben, dat zij hunne aandeelen in het huis, gelegen in de Bhaginenstrate, tusschen der Minrebroederhuys en der Baghinengaerde ter eenre, en Claes die Messemaker ter andere zijde, aan Johanne Regelandesoen verkocht hebben, onder voorwaarde, dat de kooper aan heer Dyrck van Baerle jaarlijks vier pond min een groten, en na diens overlijden aan de „heren van Bethleem" vijf pond cijns zal betalen.

Int jaer ons Heren 1385 des Dinxdages na Sante Gregoriusdach.

Naar het origineel op perkament uitgegeven in het Archief van het Aartsbisdom Utrecht, deel II, p. 221—222. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 6r.

Met de zegels van Bernd van Yrt en Gosen Poyng, waarvan het eerste ongeschonden, het tweede zeer beschadigd is.

NB. In het Cartul. bevindt zich aan den voet van deze oorkonde de volgende noot door dezelfde hand geschreven: „Notandum prescripte quatuor littere (scil. Nos. 2, 3, 4, 6.) loquuntur de nova nostra aula sive refectorio, quem locum vel domunculas comparaverit dominus

Henricus de Gouda, sic dominus Jacobus Trajecti scripsit (licet littere nil specificent) et tres fratres nostri fundatores, scilicet Johan Esschens (Essekens), Witte Coep, Wychman sicut littere canunt et vendiderunt domum cum area magistro Gherardo Groet, (quanshuesken) ne eorum heredes jus aliquod usurparent in eam.

Item require folio 9 scabinales litteras de locatione orti qui, Claes Messemaker Geerde ten Bome van Ulsen elocavit perpetue pro censu hereditario etc."

7. 1385 September 11.

Bernd van Yert en Oerlic Johanssoen, schepenen te Zwolle, maken bekend, dat Johan Witrock en Alijd zijne vrouw voor hen in het schependom verklaarden verkocht te hebben aan Willem Willemssoen hunne were bij het kerkhof in de Costerssteghe, gelegen tusschen Werner Berndessoen en Rykelande des Groten, belast met een uitgang van 8 pond en een mengel wijn, voor eene som, die zij bekenden ontvangen te hebben.

Int jaer ons Heren dusent driehondert tachentich ende vyve des Manendaghes na Onser Vrouwendach Nativitatis.

Naar het Cartul. fol. 7r.

8. 1389 December 4.

Werner ten Noertberghe legt nadere verklaring af over de verdeeling van het goed Noertberge.

Ic Rolof van Ittersim, in der tijt rentmeyster in Zalland, do kundich allen luden, dat vor mi ende vor huysgenoten, die hierna bescreven staen, is gecomen Werner ten Noertberghe mit gueden berade ende geliede vor em ende vor zine erfnamen, dat zine mage ende vrende averlang gededingt hadden tusschen Hermanne ten Noertberghe, zinen broder, den God genadighe, an die ene zide ende em ende Johanne, zinen broder, den oec God genadige, an die ander zide, een erfscheet van den Noertberghe ende van alle oeren vaderliken erve aldus, dat Herman zyn broder vorss. elken van em een afschede geven ende wal betalen solde cummerloes hondert comans-

schilde alsulx payements, alst onder den coepluden ghenge ende gheve is, ende want hy die vorss. twehondert schilden do neet en vermochte to betalen, zo waert mit vorwaerden gededingt, dat hy em daerover zatte to enen rechten onderpande ses morgen landes, als die gelegen zin in Lierrebroec, tusschen des Velikengraven ende Zwartengrave ende voirts uten guede ten Noertberghe vorss. ter tiit toe, dat hy em op Sante Petersdach ad Cathedram, of binnen achte dagen daerna onbegrepen, wanneer hy wolde, wal betaelde die vorss. twe hondert schilde, ende hiermede schoelt Werner quiit zijns broders Hermans erfnamen vorss. van zinen vaderliken erve ende bedankede em gueder erfutinghe zonder enich argelist. Daer aver ende an weren als huijsgenoten Geert ten Velde, Aernd ter Weden en anders guede lude. In orconde deses breves besegelt mit minen segele om bede Werners vorss. Gegeven int jaer ons Heren dusent driehondert neghen ende tachtentich op Sante Barbarendach.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, losse stukken.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Rolof van Ittersim.

9. **1390 Maart 12.**

Johan Ludekenszoen en Robert van Ittersim, schepenen te Zwolle, maken bekend, dat Mette des Zwarten en haar zoon Dyric die Zwarte en Grete, zijne vrouw, en Johan die Zwarte Dirixbroeder voor hen in het schependom verklaarden verkocht te hebben aan Herman ten Oever en Fyen, zijne vrouw, eene jaarrente van 4 pond en een mengel wijn uit het huis en de were gelegen in de Keyserssteghe aever den kerckhoff, tusschen de were van Everd van Koeten aan de eene, en Werners were des Pelsers aan de andere zijde.

Ghegeven int jaer ons Heren dusent drie hundert ende neghentich op Sante Gregoriusdach.

Met een transfix dd. 1404 Juli 11 (Zie N° 28).

Naar het Cartul. fol. 7v.

10. 1393 Januari 23.

Johan Ludekenszone en Robert van Ittersim, schepen der stad Zwolle, maken bekend, dat Claes de Messemaker en Alyt zijne vrouw voor hen in het schependom verklaarden een deel van hunnen tuin achter hun huis, liggende in de Baghinenstrate, grenzende aan des kercherengaerde en belend door Johan Regelandezone ter eenre en Rickeland des Groten, Wineken de Dragher en eenen weg ter andere zijde, onder nader omschreven voorwaarden in erfpacht gegeven te hebben aan Gheerde ten Bome van Ulsen.

Int jaer ons Heren 1393 des Donredages na Sante Agnetendach.

Naar het origineel op perkament uitgegeven in het Archief van het Aartsbisdom Utrecht, deel II, p. 222—223. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 9v.

„Met twee vrij goed bewaarde zegels, dat van Ludekensz. in grauwe, dat van Ittersim in groene was."

NB. In het Cartul. staat op den kant: „Littera de transitu modo et parte aree, unde solventur annue IIII libre. Expiravit.

11. 1394 September 19.

Deken en Kapittel van Deventer veroorloven Reynold van Drynen, pastoor te Zwolle, om een erf aan den Blidenmarket in erfpacht afte staan.

Wy deken ende capitel der kercken van Deventer doen kond ende kenlic allen luden mit dessen openen brieve, dat wy hebben ghegheven ende gheven mit dessen selven brieve onse ghemeyne consent heren Reynolde van Drynen, cureyt nu in der tijt toe Zwolle, uyt te doene ende te verpachten erflike eene hofstede, gheleghen bynnen der stad van Zwolle teghen den Blidenmarket, streckende

naest den Baghinen convente an die noertsijt, voir jairlix renthe in ene gherechte, stede erfpacht. In een tuech der waerheit hebben wy onser kerken zeghel an dessen brief ghehanghen. Ghegheven in den jare onses Heren dusent driehondert vier ende tnegentich opp des Heilighen Crucesavend Exaltacio.

Naar het een transsumpt van den notaris Werner Nicolaaszoen, dd. 1406 September 13, (Zie N° 34) in het Cartul. fol. 1r—2v.

Uitgegeven volgens het origineel berustende in het Archief der R. K. parochie Sint Michiel te Zwolle en het Archief van het Aartsbisdom van Utrecht, II deel, blz. 224.

12. 1394 September 22.

Reynold van Drynen, pastoor te Zwolle, geeft aan Gerard van Calcar c. s. een hofstede, behoorende aan de weëme, in erfpacht.

Ic Reynolt van Drinen, cureyt der kerken van Zwolle, doe kundich allen luden, dat ic vor my ende vor cureyte na my comende van weghen der kerken van Zwolle erflic verpacht hebbe Gherardo van Kalker, Henrico Zeeflic || ende Ghysberto van Vlimen, clercken, ene hofstede, die van oldes to Zwolle in die wedeme ghehoert heft, gheleghen binnen der stat, schietende myt den enen eynde teghens den Blidenmarct, bilanc an der || Beghinen hof an die noertzijt, vor vijf pont des jaers, te betalen, die helft to Paesschen ende die helft to Santganghen tot huren rechten, in vorworden, dat sie dese hofstede voorss. noch gheen tymmer, dat daer dan op ghetymmert is, erven en moghen op hore maghe of op yemant anders. Mer wanneer van hem drien een sterft, soe sullen die twe levendighen binnen jaers enen clerc of priester in des doden stede wedersetten. Ende weert, dat van den clercken of priesteren, die op dese vorss. hofstede wonachtich waren tot enigher tyt binnen enen jaer twe storven, eer die twe den dorden

ghecoren hadden, soo mochte die derde, die dan levede, twe in der doden stede wedersetten, liker vys als die twe solden ghedaen hebben. Voert moghen dese drie clercke vorss. of ander drie, die na hem in dese vorss. were ghecoren werden, tot allen tiden enen vierden gheselle tot hem kiesen dese voerss. were, tymmer ende hofstede mit hem te besitten ende te gheven, in vorworden als van den drien vorss. is. Voert wolde enich van den drien of vieren, die op dese vorss. were ghecoren waren, mit der wone van deser were varen, die en solde noch ansprake noch recht an deser vorss. were beholden of tymmer, dat daer dan op ghetymmert were. Oec weer enich van desen drien of vieren alsodanich van zeden, dattet al den anderen dochte, dat hij hem niet orbaerlic en waer, die solde des ghelijcs dese vorss. were rumen sonder wederseggheu, ende en solde noch ansprake noch recht an deser were beholden of an tymmer, dat daer dan op ghetymmert weer. Ende soe solden die ander, die op deser were bleven, ander priestere of clercke wedersetten in dergheenre steden, die dese were mit vrien wille gheruemt hedden, ende die van deser were mit ghemenen consent der ander uytgheset weren, ghelyc of sie ghestorven waren. Ende weert, dat deze vorss. priestere of clercke, of die nae hem op dese were ghecoren werden, overmits last of druc, die hem van yemant anghedaen worde, of om enighe ander zake dese were laten wolden, ende anders waer binnen der stat to samen wonen, ofte die meeste deel van hem, soe moghen sie dese vorss. were ende tymmer vercopen gheestliken of weerliken luden, ende dat ghelt mit medewetene des kercheren, die dan to Zwolle kercheer is, ende twier scepene bestaden an ander guet, daer sie ende oer nacomelinghe na inholde des briefs oer noetdurft afnemen moghen. Mer weer, dat dese vorss. priestere of clerke, of die meeste deel van hem, binnen der stat niet wonachtich en bleven, soe solde die kerchere vorss. ende die raet van Zwolle dese weer ende tymmer of dat guet, dat daer van ghecomen waer, ghelike deylen ende gheven in dat huys, daer heer Henric van der Golde op date deses briefs in wonachtich was, daer dese voerss. were mit den oesteynde op schietet, ende den megheden ende

weduwen, die tosamen wonachtich sin in der Nier-Dieserstraten, in den huys, dat Jacob Wermerssoen, Liese sijn echte wyf, Berthe Jansdochter van Tibencampe, Gertruut, Herman Wermerssoensdochter, ende Ghese, Jacob Wermerssoensdochter, mit enen schepenenbrive overghegheven hebben den vrouwenpersonen vorss. ende den anderen, die doe ter tyt daer inne woenden ende naemaels in wonen solen; mer weer, dat dese twee vorss. huse verghinghen, also dat in den enen noch priestere, noch clercke en woenden, noch in den anderen vrouwenpersone na inholdenisse oers briefes, die sie van den scepenen hebben, so solde die kerchere ende die raet van Zwolle dat vorss. guet binnen Zwolle ter eren Godes keren, daer dat best bestaet ware. Ende ic Reynolt, cureyt vorss., lie, dat ic desen drien clercken vorss. enen brief gheworven hebbe van den deken ende capittel van Deventer ende myt des capittels zeghel bezegelt, daer sie my in consentiert ende mechtich ghemaket hebben, dese vorss. hofstede erflic te verhueren. Ende ic Reynolt, cureyt vorss., love vor my ende vor mine nacomelinghe, cureyte der kerken van Zwolle, denghenen, den sij dese were vercopen of in enigherhande wys verdoen, dese vorwarde vorss. te holden ende dese were te waren ende sonder besprec te besitten, ghelikerwys of sij se teghens my ijrst ghepacht hadden, beholdelic my ende minen naecomelinghen cureyte, der vijf pont des iaers, daer ic dese were vorss. den vorss. clercken jaerlix vor verpacht hebbe als vorss. is. Al arghelist hijr uut ghesceget. In een tuych der waerheyt ende alder vorworde vorss., soe heb ic Reynolt, cureyte vorss., mijn zeghel an desen brief ghehanghen vor my ende voer myne nacomelinghe, cureyte der kercken van Zwolle. Ende wy Gheryt van Bronchorst, canoninc der kerken tOudenmonster, ende Henric van Wijc, vicarys der kercken tsunte Peter tUtrecht, want wy hijr an ende over weren, soe hebbe wy om bede wille heren Reynolts des kercheren ende der ander drier clercke vorss., onse seghele mede an desen brief ghehanghen; al arghelist uutgeseghet. Ghegheven in den jaer ons Heren dusent drie hondert vier ende neghentich op Sancte Mauriciusdach.

Met een transfix van Frederik van Blankenheim, dd. 1400 November 19 (zie N° 21).

Naar het origineel in het Archief van de Emanuels huizen te Zwolle. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 1. — Gedrukt in het Archief van het Aartsbisdom Utrecht, II deel, blz. 237 vlg.

Met de zeer geschonden zegels in groene was van Reynolt van Drinen, Geryt van Bronchorst en Henric van Wijc.

13. 1395 Februari 8.

Alijt Winekens verkoopt aan Meinald van Windesheim een huis in de Oostersteghe te Zwolle.

Wy scepen ende raed der stad van Zwolle doen kundig allen luden, dat vor ons ghecomen is int scependom Alijt Winekens, des Dregers wedue, mit Willem Oelrixzon oeren ghecoren mombaer, de oer ghegheven waerd alse recht was, ende gheliede des, dat se van armoden ende van commer, de se ende oer kinder hadden, ende van schuldes weghen, de se schuldich sin, oer were, gheleghen in des Costerssteghe tusschen Rikeland des Groten ende Werner Berendszon, de vervallen wil van oeren tymmer niet ghebeteren ende gheholden en konnen in oeren reke, ze en zal hem verloren bliven vor den tins, de daer uyt gaet. Ende want se onmondighe kinder heeft, daer ze niet van doen en mach buten oere vrijnde rade, so heeft ze mit oeren ghecoren mombaer vorss. bi rade Roloffs, oers broeder, Oelric van Goer, Willem Oelrixzon, Willem Tal ende Coman Geerds, oer ende oere kinder vrende, [fol. 8v] omme den scade to verhueden, by onsen consente de vorss. were mit al oeren tobehoren erflic vercoft voer oer ende voer oer kinder ende oere erfgenamen stedes erfcopes, omme ene sûmme geldes, de em vol ende al betaelt is, Meynolde van Windesem ende sinen erfgenamen op achte pond des jaers ende een menghelen wijns, de daer jaerlix uyt gaen. Ende se leet em dese vorss. were vor ons op in desen selven scependoem ende ver-

teech daeraff alse recht was, ende lovede hem de to waren vor oer ende vor oer erfgenamen, als onse stad recht is, op den vorss. tins ende vor alle deghene, de des to rechte comen willen. Ende want de voerss. erfcoep omme noetzaken wille bi onse rade ende consente ende by den vrenden vorss. ghesceet is, ghelijc vorss. is, so sal dese vorss. erfcoep stede ende vast wesen vor de onmondighe kinder, sonder arghelist. In orkonde des brieffs bezegelt mit onser stad zegel int jaer ons Heren dusent driehondert vijff ende neghentich des Manendaghes na Onser Liever Vrouwendach Purificacio.

Naar het Cartul. fol. 8[r] *en* [v].

14. **1396 Augustus 9.**

Hendrik Zeeflic, Gerard van Calcar en Gijsbert van Vlimen nemen de broeders Meinald en Witte van Windesheim in hun huis op.

Wij Henricus Zeflic, Gherardus van Kalker ende Ghijsbertus van Vlimen, clerke, doen kond allen luden, dat wy mit rade ende goetdunken || heren Reynolts van Drinen, in der tyt cureyt der kerken van Zwolle, ende mit onsen vrien wille anghenomen hebben Meynolde van Windesem ende || Witen sinen broder, ghelijc onser een also langhe als sie leven te wonen op die were, die wij van heren Reynolt, cureyt vorss., erflic ghepacht hebben, die gheleghen is binnen der stat van Zwolle bilanc der Beghinenhof an die noertsijt. Ende wij Meynolt ende Wite vorss. bekennen, dat al dat tymmer, dat wij to deser tijt to op die were vorss. hebben helpen tymmeren ende becosten to behoef Henricus, Gherardus ende Ghijsbertus vorss., ende die sie kiesen, ende oere nacomelingen, na inholt des pachtbriefs, ende oec al dat tymmer, dat wij na deser tijt daerop tymmeren solen, bliuen sal tot behoef der drier clerke vorss. ende die sie kiesen ende oerre nacomelinghen, also dat wij voer ons ende onse erfghename dat overgeven, nummermeer enich recht daeran to beholden of ansprake. Ende want wij Henricus, Gherardus

ende Ghijsbertus vorss. selve ghenen seghel en hebben, soe hebbe wij ghebeden heren Reynolt cureyt vorss., desen brief ouer ons te beseghelen, ende wij lien onder sinen seghel al der vorwarde vorss. Ende want ic Reynolt, cureyt der kerken van Zwolle, kenne, dat dese vorss. anneminghe Meynolds ende Witen vorss. ende oer ouerghevinge des tymmers vorss. over my ende mit minen wille geschien sin, soe heb ic om bede deser drier clerke, vor hem, vor my ende vor cureyte der kerken van Zwolle, die tot enigher tijt na my comen solen, desen brief bezeghelt. Ende om meerre vestenisse wille der waerheyt alle deser vorss. dinghe, soe hebben wy Meynolt ende Wite vorss. onse seghele mede an desen brief ghehanghen. Hier waren ouer ende an, doe dit gheschiede, meyster Johan Cele, scoelmeyster to Zwolle, ende Albertus van Wynberghen. Ghegheven in den jaer ons Heren dusent driehondert ses en neghentich op Sunte Laurentius avont.

Naar het origineel in het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 2v. — *Gedrukt in: Van Hattum, Geschiedenis der stad Zwolle, deel V, blz.* 195v. *Met de geschonden zegels in groene was van Reynolt van Drynen en Meynold en Wite van Windesheim.*

NB.: In het Cartul. staat beneden op den kant door andere hand geschreven: „Acceptacio Meynoldi et Witonis in domo ista ad vitam eorum et resignacio edificii et omnium expensarum ab eisdem in manibus”.

15. **1396 December 13.**

Herman van Wytmen, richter te Zwolle, maakt bekend, dat Hillebrand van Baerle en zijne vrouw Alijd voor hem, keurnoten en gerichtslieden verklaarden in erfpacht ontvangen te hebben van Tydeman Dreyer 3 morgen land in Mastebroec, in Wytmerslaghe, in een kamp van 6 morgen

land, „de gheslaghen sin uyt der middelword to Wytmen", waarvan Hillebrand en Alijd de andere 3 morgen bezitten voor 9 pond sjaars, te betalen op Sint Martensdach in den Winter, en dat zij de 3 morgen, die hun toebehooren, eveneens „onder deselve pacht gheleghet hebben".

Ghegheven int jaer ons Heren dusent drie hondert ses ende negentich op Sunte Luciendach der Joncfrouwen.

Naar het Cartul. fol. 10v. *en* 11r.

NB.: Op den kant staat door latere hand geschreven: „Expiravit. Littera de IX libris ex VI jugeribus Hilbrandi van Baerle".

16. 1398 Juni 28.

Witte van Windesheim verkoopt aan Hendrik Zeeflic, Gerard van Calcar en Gijsbert van Vlimen een stuk land bij Schelre gelegen.

Ic Herman van Yerte, in der tijt richter in Zwolle, doe kundich allen luden, dat vor my ghecomen is int gherichte ende in enen ghehegheden heymael, Wite van Windesim ende gheliede des, dat hi vor hem ende vor sine erfgenamen erflic vercoft heeft stedes erfcops, omme ene summe gheldes, de hem vol ende al betaelt is, Henricus van Zeeflic, Gheerde van Kalker ende Ghijsberts van Vlymen ende hoeren nacomelinghen, bewoenres des huyses ant Beghinenhoff gheleghen, daer se nu ter tijt in wonen, erflic voer een edel eyghen, een camp lands, gheleghen bi Schelre, voert tusschen Roberte van Ittersem an die ene zijt, ende Alijd Claes wedue van Ittersem an de ander zijt, streckende mit den enen eynde op Schelreweteringhe ende mit den anderen ende an Roloffs land van Ittersem, commerloes van allen onrade, sonder van den vrede, de daeromme gaet, ende uytghenomen de weteringhe, de daerto gheslaghen is. Ende hi leet hem desen vorss. camp lands vor mi op in denselven gherichte ende verteech dairaff mit ordel ende mit rechte ende mit vertichnisse ende oplatinghe, ende lovede hem dien to waren

vor een edel eyghen, ho men een edel eyghen te landrechte mit rechte waren sal, vor hem ende vor sine erfgename ende vor alle deghene, de des to rechte comen willen. Sonder arghelist. Hier weren over ende an alse gherichtslude meyster Henric Sticker, Conradus van der Lure ende anders voel gueder lude. In orkonde des briefs bezeghelt mit minen zeghel Hermans richters vorss. omme bede wille Wyten voers., daer ic Wite vorss. mijnen zeghel mede hebbe anghehanghen omme de meerre vestenisse wille. Ghegheven int jaer ons Heren duysent drie hondert acht ende neghentich op Sante Peter ende Sante Paulus Avond twier Apostele.

Naar het Cartul. fol. 11r.

NB. Op den kant staat, blijkbaar door de hand van Henrik van Herxen geschreven: „Littera de campo nostro juxta Boldenberch, de clusa nostra".

17. 1400 Februari 16.

Johan van Hoenhorst, richter in het kerspel van Zwolle, maakt bekend, dat heer Nycolaus Dreyer, priester, en Tydeman Dreyer, zijn oom, voor hem en gerichtslieden verklaarden erflijk verkocht te hebben aan Gherardus van Kalker en Ghysbertus van Vlymen, 9 pond jaarlijksche rente uit 6 morgen land in Mastbroke in Wijtmerslaghe gelegen tusschen Ghysen den Waghener aan de eene, en de erfgenamen van Alfers des Gruetes aan de andere zijde, strekkende van des Bischopsweteringhe tot aan de landen van Johan Ludeken Tydeman Dreyers en Wijnken des goltsmeden.

In den jaer ons Heren dusent vierhundert des Dinxdaghes nae Sunte Valentijnsdach.

Naar het Cartul. fol. 11v.

NB. Boven aan de bladzijde staat: „Desse IX pond heeft ons ghegheven Heilewich ten Oergaet". Op den kant staat door jongere hand geschreven: „Hec littera staret ante litteram precedentem. Expiravit".

18. 1400 Juni 3.

Witte van Windesheim verklaart schuldig te zijn aan heer Gerard van Calkar en Ghijsbert van Vlimen 200 *oude Fransche schilden en verpandt hiervoor* 6 *morgen land in Mastenbroek.*

Ic Johan van Hoenhorst, in der tijt richter in den kerspel van Swolle, doe kundich allen luden, dat vor my ende vor gherichteslude hier bescreven ghecomen is int gherichte ende in enen ghehegheden heymael, Wyte van Windesem, ende liede vor hem ende vor sijn erfgenamen, dat hi sculdich is heer Gheerde van Kalker, priester, ende Ghijsbertus van Vlymen, off holders deses brieves mit horen wille, twehundert oelde Vrancricxsche schilde, goet van golde ende swaer van ghewichte, off ander [fol. 12v] payment, dat daer goet voer is; voer welke twehondert schilde vorss. hi hem versett ende verpacht heeft in vorwarden hierna bescreven zes morghen landes, gheleghen in Mastbroec in Windesemmerslage, daer an de ene sijt ghelandet sijn Seynen erfgenamen van Ittersim, ende an de ander ghelandet blivet Wyte vorss., streckende mitten enen eynde an de weteringhe ende mitten anderen an lant, dat Eernst van Dese ghepacht heeft. In aldusdanen vorworden dat, so wanneer Wyte van Windesem vorss. dese vorss. twehondert schilde vol ende al betaelt heeft den vorss. her Gheerde van Kalker ende Ghijsbertus van Vlymen, off holders des brieves, als vorss. is, soe soelen si alles rechtes vertien, dat se op de vorss. ses morghen landes ghehadt hebben, ende dese vorss. zes morghen sullen dan wedercomen an Wyte vorss. off sijn erfghenamen onbecommert, ghelykerwijs alse se Wyte vorss. nu ter tijt overghevet onbecommert. Ende weert oec zake, dat hem dese twe hondert schilde vorss. bynnen tsestich jaren niet betaelt en worden, soe mochte Wyte vorss. off sijn erfgenamen dese vorss. zes morghen loesen mit eenhondert olde schilde. Ende en worden dese vorss. zes morghen na tsestich jaren niet gheloest mit hondert schilden, als vorss. is, bynnen seventien jaren, soe soelen dese vorss. ses morghen hem selven

loesen ende quyten in seventien jaren, alse dat dese vorss. ses morghen na dien seventien jaren wedercomen soelen an Wyten vorss. off an sijn erfgenamen; ende die hondert schilde soelen na den voerss. seventien jaren ende tsestich slicht van der handt quyt wesen, ghelikerwijs, dattat vorss. lant als zes morghen oec quyt ende vrij wesen, sonder enighe ansprake her Gheerdes off Ghijsbertus vorss. off yemants van oerre weghen. Ende Wyte vorss. lovede den vorss. her Gheerde ende Ghijsbertus, off holders des brieves mit oeren wille, vor hem ende vor sijn erfgenamen ende vor alle deghene, de des te rechte comen willen, dese vorss. zes morghen te waren hent ter tijt, dat hem de twehondert schilde vorss. vol ende al betaelt sijn off tsestich jaer lanc ende seventien, als vorss. is, commervry van allen onrade, uutghenomen dijck ende weteringhe, die daertoe gheslaghen sijn nae Mastbrokes slaghe ende nae groetheit des landes; ende beholdelic ses pond des jaers pachtgeldes, de Wyte vorss. of sijn erfgenamen jaerlicx boeren soelen uutten vorss. zes morgen, als uut enen yeweliken morghen een pond, te betalen de pachtrechte alle jaer te Sante Peter ad Cathedram mit a(l)solken paymente, daer men den heren van den lande pacht mede betaelt in Zallant. Inde alle dese vorss. verpachtinghe, versettinghe ende vorwarden sijn gheschiet mit vollen willen ende consente Grieten ten Noortberghe ende Betten, Wyten vorss. susteren, Derix van Herxen ende Bettekens, sijnre sustere Grieten vorss. kinderen, ende Eernstes van Dyese, de alle mit ghesamender hant lovede vor hem ende vor oer erfgenamen alle dese vorss. versetttinghe ende vorwarden te holden sonder arghelist. Hier waren over ende an als gherichteslude Gheert ten Bosch, Ja[fol. 12ᵛ]cob Warmerssoen ende meyster Johan Cele ende anders goeder lude ghenoech. In orkunde der waerheit heb ic Johan, richter vorss., om bede Wyte vorss. minen zeghel an desen brief ghehanghen, daer ic Wite vorss. om de meerre vestenisse wil mijn zeghel oec mede anghehanghen hebbe. Ende want wy Griete ende Betteke vorss. willen, dat al dese vorworden vast ende stede wesen soelen, soe hebben wy ghebeden Deric van Herxen vorss., onsen ghecorene

mombaer, die ons mit ordel ende mit rechte ghegheven wart, als recht was, desen brieff over ons te bezeghelen, want wy selve gheen seghele en hebben. Ende want ic Bette, Wyten suster voerss., oec selven gheen zeghel en hebbe, zo heb ic ghebeden Eernste van Dyese vorss., minen gecorenen mombaer, de my mit ordel ende mit recht ghegheven wart, ghebeden desen brieff mede over mi te beseghelen. Ende wy Deric ende Eernst vorss. belyen, dat wy om bede willen Grieten, Betten ende Bettekens vorss. onse zeghele hijr mede an ghehanghen hebben vor hem ende mede vor ons selven. Ghegheven int jaer ons Heren dusent vijrhondert des lesten Donredaghes vor Pinxterdach.

Naar het Cartul. fol. 11ᵛ—12ᵛ.

NB. Onder aan den voet der bladzijde staat: „Wyte sponte fecit omnia". Op den kant staat door jongere hand geschreven: „De VI jugeribus a Wittone". Hieronder door eene nog jongere hand: „Expiravit per mutacionem".

19. 1400 Juni 5.

Johan van Hoenhorst, richter in den kerspel van Zwolle, maakt bekend, dat Albert Snavel voor hem en gerichtslieden verklaarde gegeven te hebben aan her Gheerde van Kalker, priester, Ghijsbertus van Vlimen en hunne nakomelingen, de priesters en clerken „bewoeners des huus nu ter tijt gheheiten der Clerkehuus", eene jaarrente van een pond uit 8 morgen land, gelegen in Mastbroec in Oestholterslaghe bij des Bisscops weteringhe, te betalen op Sint Maarten in den Winter, om daarvoor voor zijne en zijner ouders zielen te bidden.

Ghegheven in den jaer ons Heren dusent vierhondert op Sente Bonifaciusdach.

Naar het Cartul. fol. 4ᵛ.

NB. Op den kant staat: „1 ℔ annuam donavit domui nostre Albert Snavel ex VIII jugeribus."

20. 1400 Juli 14.

Johan Ludekenssoen en Roloff van Ittersum, schepenen te Zwolle, maken bekend, dat Henric van Haersolte voor hen in het schependom verklaarde verkocht te hebben aan Gherde van Loen een tuin, buiten de Luttikerpoerte gelegen, tusschen meister Johan Cele, schoelmeyster te Zwolle, aan de eene, en Femme, weduwe van Godefridus Sloyers, aan de andere zijde, strekkende met het eene einde aan Voersteracker en met het andere aan den stadswal, voor eene som gelds, die hij bekende ontvangen te hebben.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent ende vierhondert des Woensdaghes na Sante Margaretendach.

Naar het Cartul. fol. 12v.

NB. Op den kant staat door andere hand geschreven: „De orto nostro prope civitatem".

21. 1400 November 19.

Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, schenkt zijne goedkeuring aan de verpachting van eene hofstede door Reynold van Drynen, pastoor te Zwolle, aan Gerhard van Calcar.

Fredericus de Blanckenhem, Dei gracia episcopus Traiectensis, dilectis nobis in Christo Gherardo de Kalker presbitero, Ghijsberto de Vlimen || clerico, ceterisque presbiteris ac clericis habitantibus vel habitaturis in nostro oppido Zwollensi in domo situata prope forum dictum Blidemarct, tenden || tem in longum juxta ortum Baginarum, salutem in Domino sempiternam. Ut vos et posteri vestri, pro conservatione et custodia prefate domus deputati seu in futurum deputandi, de eadem et habitantibus in ea juxta tenorem littere, cui hec presens nostra littera est transfixa, in omnibus disponere, utque devoti presbiteri et clerici in eadem domo propter Dominum hospitari atque in paupertate et castitate in communi vivere pie sine rerum proprietate, sine alicuius religionis convencione aut collegii constitucione, sacrosancte Romane ecclesie

vestrisque prelatis reverenter obedientes, licite possitis, vobis auctoritate nostra ordinaria licenciam concedimus specialem vos et vestros successores sub Beati Martini et nostra proteccione suscipientes, ceteraque omnia et singula in predicta littera, cui hec presens nostra littera est transfixa, auctoritate nostra ordinaria de certa nostra scientia ratificamus, approbamus et confirmamus. Dummodo predicta non redundent in notabilem et manifestam subversionem statutorum dicti nostri oppidi in Zwollis salubriter et legittime editorum, quibus solum per premissa nolumus prejudicare. In quorum omnium robur et firmitatem presentem litteram sigilli nostri appensione fecimus corroborari. Datum in Zwollis anno Domini millesimo quadringentesimo in die Sancte Elizabet Viduae.
Signatum de mandato speciali domini Traiectensis, presente domino Johanne Wael pontifice Zwollensi.

Naar het origineel in het archief der Emanuelshuizen te Zwolle.
Met het geschonden zegel in roode was van Frederik van Blankenhem.

22. 1401 October 1.

Dirc en Bette, kinderen van Herman toe Noertbergen, en Werner toe Noertbergen, verdeelen hunne goederen te Noertbergen en te Wyfferding.

Ic Gerbrand then Bussche, rentmeister in Zalland, doe kundich allen luden ende tuge claerlike mit dessen openen || brieve, dat voir my ende voir huysgenoeten shoifs van Colmensschoeten hijrnae bescreven gecomen syn myt guden || beraede ende myt hoeren vrijen moedwillen Dirc ende Bette, Hermans kinderen toe Noertberge, Bette vorss. mit Dirc vorss. hoeren gecoren momber, die hoer gegeven waert van dien zaken als recht was, an die ene zijd, ende Werner toe Noertberge an die ander zijd, ende bekanden voir em ende voir allen hoeren erfgenamen, dat sij bi raede hoerre mage ende vrienden van beiden

tsiden erfliken gescheiden waren van al alsulker anspraeke alse Werner voirss. hadde opt goid toe Noertberge ende opt goid toe Wijfferding, als van sijnen affscheiden sijns vaderliken erves, in alsulker maeten als hyrnae bescreven staet. Dat Werner vorss. erfliken hebben ende behoelden sal dat goid toe Wijfferding myt al sijnen toebehoeren, alsoe als dat gelegen is in den kerspel van Raelte ende in der buerschap toe Linderten, off soe waer datt gelegen is; ende Dirc ende Bette soelen hebben ende behoelden erfliken dat goid toe Noertberge myt allen sijnen toebehoeren, alsoe als dat gelegen is in den kerspel van Wije, in der buerscap toe Herxen, off soe waer dat anders in eniger wijs gelegen is, ende myt sijnen toeslage in Lijrrebroike. Beholdelijc Grieten toe Noertberge in den vorss. goiden, alse Wijfferding ende Noertberch, hoerre lijfftucht, ende beholdelic mijnen genedigen here van Utrecht an dien vorss. goiden al sijns rechts, ende elkerlijc des sijns. Al argelist hijrin uytgesecht. Hijr waren aver ende an alse huysgenoeten ende maege ende vrienden van beiden tsiden: Gerijt ten Velde, Arnd ter Weden, Wite van Windesim, Dirc ten Voerde, Gerijt Gadensoene, Aelbert Averheyne, Johan van Ittersim ende anders guder lude genoich. In orkunde sbriefs besegelt myt mynen zegel Gerbrands rentemeister vorss., omme bede willen Werners Dirxs ende Betten voorss. Gegeven int jaer ons Heren duysent vierhondert ende een op Sente Remigiusdage.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, losse stukken.

Met het geschonden zegel in groene was van Gerbrand ten Bussche.

23. 1402 Mei 19.

Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, geeft een vidimus van den brief van Reynold van Drynen, dd. 1394 *September* 22, *en keurt tevens de levensregel der Fraterheeren goed.*

Fredericus de Blanckenhem, Dei gracia episcopus Traiectensis, universis et singulis presentes litteras visuris et

audituris, cupimus fore notum, quod nos quasdam litteras infrascriptas, sigillis discretorum ac venerabilium virorum Reynoldi de Drynen, curati quondam in nostro oppido Zwollensi bone memorie, Gherardi de Bronchorst, canonici ac thezaurizarii ecclesie Traiectensis ad Sanctum Salvatorem ac Henrici de Wijc, presbiteri ac vicarii ecclesie Sancti Petri Traiectensis, legitime sigillatas, non abolitas, non cancellatas, non abrasas, sed sanaset integras ac omni vicio et suspicione carentes, prout prima facie apparuit, vidimus, audivimus et legimus, tenorem hunc qui sequitur in se continentes.

Volgt de brief van Reynold van Drynen dd. 1394 September 22 (Zie N°. 12).

Post quarumquidem litterarum recitacionem et ostensionem nobis factam, ex parte Gherardi de Kalker, Ghijsberti de Vlymen, presbiterorum, ac ceterorum presbiterorum aut clericorum habitancium vel habitaturorum in domo, de qua littere prefate insinuant, secundum ordinacionem et formam prescriptas, extitit humiliter supplicatum, quatenus non solum veritati in hiis, que vidimus et legimus, testimonium adhibeamus, verum eciam ratificacionem et confirmacionem domus ejusdem et justo tytulo ad eam pertinentium, necnon ut eam et inhabitantes eandem sub beati Martini et nostra protectione suscipere dignaremur, pari humilitate ac desiderio a nobis fuit postulatum, ut scilicet ipsi et eorum successores sub alis nostris protecti securius ac fervencius in humilitatis, caritatis ac ceterarum virtutum studio invicem Domino omnipotenti servire et complacere possint. Nos itaque precibus eorum ex parte factis favorabiliter annuentes, testimonium illorum, que vidimus, audivimus et legimus, ut dignum est, per has nostras litteras adhibemus manifestum; ceterumque ut ipsi et posteri eorum, in loco suo pro conservacione et custodia prefate domus deputati aut deputandi, de eadem et habitantibus in ea disponere et agere, ac ut devoti presbiteri et clerici in eadem commorantes in castitate, paupertate ac ceteris virtutibus in communi sine rerum proprietate vivere possint, novam religionem non invenientes, nec collegium constituentes, sed ecclesias devote frequentantes, Romane ecclesie eorum-

que prelatis reverenter obedientes, nullis erroribus se involventes et insimul altissimo Domino in spiritu humilitatis ac caritatis placere cupientes, juxta constitucionem Gregorii undecimi, que incipit: „*Ex injuncto nobis ex alto*", necnon ut alias consuetudines vel mores seu virtutum assuefactiones in eadem domo habere, sicut clericos de honestate vite sue decet et aliis christianis licet, eis et eorum successoribus auctoritate apostolica atque nostra licenciam concedimus specialem, eos et eorum successores necnon prefatam domum, in qua sub communi vita degunt, sub beati Martini et nostra protectione suscipimus, ceteraque omnia et singula in eorum littera huic littere inserta approbamus, ratificamus et auctoritate nostra ordinaria confirmamus, decernentes hanc ipsam domum et aream necnon cetera bona omnia mobilia et immobilia ad ipsam domum justo tytulo pertinencia fore bona ecclesiastica et debere gaudere ecclesiastica libertate. In quorum omnium testimonium sigilli nostri appensione presentem litteram fecimus communiri. Datum anno Domini millesimo quadringentesimo secundo mensis Maii die decima nona.

Naar een transsumpt van den notarius Werner Nicolaasz. dd. 1406 *September* 13 (*Zie N*°. 34) *in het Cartul. fol.* 1—2v.

Uitgegeven naar het origineel, berustende in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle (*doch volgens moderne schrijfwijze*) *in het Archief van het Aartsbisdom van Utrecht II deel*, *p.* 236—243.

24. 1402 November 15.

Dirck de Zuere, schulte in het kerspel van Wilsem, maakt bekend, dat Dirck van Zalne en joncfrou Alyt zijne vrouw, voor hem en gerichtslieden verklaarden verkocht te hebben aan meyster Henrick Sticker twee stukken land, groot 4 morgen 1 hont 67 roeden, gelegen in de buurschap Oesterholte in den Withaghen, strekkende

langs den weg, die achter Oesterholte loopt, belend aan de eene zijde door de kinderen van Lambert van der Vecht en aan de andere zijde aan Lubbert Peterssoens land, belast met het instandhouden van 2½ roede dijks naast der „tychelryen" bij Campen.

Ghegheven in tjaer ons Heren dusent vierhondert ende twee des Wonsdages nae Sunte Brixiusdach.

Met een transfix, zie N° 25.

Naar het Cartul. fol. 30^v^.

NB. Deze oorkonde heeft tot opschrift: „De quatuor jugeribus apud Zonnenberge".

25. 1402 November 22.

Henricus Sticker bekent voor zich en zijne erfgenamen, dat heer Gheert van Kalker, heer Ghysbert van Vlymen, priesters, en Petrus Hovesche en Gheert van Loen „echte holders" zijn van den brief, waar deze doorgestoken is [zie N° 24], en dat het land, waarvan deze brief melding maakt, hun eigendom is.

In den j[a]er ons Heren dusent vi[er honder]t ende twee op Sunte Clemens avent des Hi[llige]n Pauwes.

Naar het Cartul. fol. 30^v^.

26 1403 April 28.

Schepen en Raad der stad Zwolle maken bekend, dat Johan van den Water „in voertyden ons Rayds medegheselle" en Werner Johanssoen „ons Rayds medeghe-selle", door den magistraat gecommitteerde bewaerres van de Olde Beghynen en hun huis in der Beghynenstrate te Zwolle, ten hunnen overstaan verklaard hebben, dat zij met heer Ghert van Kalker, priester, en meister Johan Cele tegenwoordig waren, toen de Olde Beghynen onder nader omschreven voorwaarden een stuk grond

afgestaan hebben ten behoeve van het te bouwen Clerckehuys naast den Olden Beghynhoff.

In orkunde des brieffs besegelt met ons stad secreet, gegeven in 't jaer ons Heren 1403 des Saterdages na Sante Marcusdach.

Naar het orig. op perkament uitgeg. in het Archief v. h. Aartsb. Utrecht, deel II, p. 243—244. Ook een afschrift in het Cartul. fol. 10r.

NB. In het Cartul. staat op den kant: „De muro domus nostre versus ortum Conventus et quid juris habeant ad murum illum".

27. **1404 Februari 16.**

Henricus ten Boem van Hulsen, priester, en zijne zuster Mette verklaren geen recht te hebben op Heer Henricxhuus van der Golde, in de Beghinenstraat te Zwolle gelegen.

Wy Henricus ten Boem van Hulsen, priester, ende Mette, sijn suster, mit Gheerde ten Busch, dien wy in desen zaken tot enen mombaer kiesen, bekennen mit desen brieve, dat wy overghegheven hebben ende overgheven voer ons ende voer onse erfgenamen al ons recht, dat wi schinen to hebben van ons doden vaders weghen, dien God ghenedich sy, aen een stuck goerdens, drie roede lanc twe voet min, ende vier voet weghes van den goerden voerss., streckende an die Beghinenstraet, bilanx den [fol. 10r] erve ende den huse, dat men Heer Henricxhuus van der Golde pleecht te heiten, gheleghen in der stad van Zwol, also als dat onse vader van Claes den Mesmaker ende sinen wive ghepacht ende ghecoft hadde, in handen heren Henrix van der Golde ende her Gheerds van Kalker, ende na hem oerre nacomelinghe, bewaerres des susteren in der Nyerstraten, ende die der Clerkehuys bewaren sal, toe behoeff gueder devoter priesteren off clerken, nae oeren guetduncken. Ende wi bekennen voert, dat dit voorss. erve ghecoft ende ghepacht wert toe behoeff devoter luden mit oeren ghelde ende buten onses vaders schade, daer doe ter tijt gheen tymmer op en was,

alst noch en is. Ende wert sake, dat her Henric off her Gheert off oren nacomelinghen enighe ansprake van onser off onser erfgenamen weghe anquame, so love wi hem voer ons ende voer onse erfgenamen, dat men dat tymmer, off daer dan wat op waer, ghelden sal denghenen, diet becostighet hebben, tot twier redeliker luden segghen an tbeiden tziden, ende daerto ses ende dertich Ghelresscher gulden an golde of ghelijc payment, als doe ghinghe, doe ons vader dit voerss. erve cofte, verloerens gheldes, die behalven den jaerlix pacht voer dit voerss. erve sonder ons vaders cost als voerss. is betaelt worden, sonder arghelist. In orkonde der waerheit heb ic Henricus voorss. desen brieff mit minen seghel besegelt, ende heb voert ghebeden mit Metten mijnre suster voerss. Gheert ten Busch voorss. desen brieff over ons te beseghelen. Ende ic Gheert ten Busch, want my dese saken voerss. kůndich sin, so heb ic om her Henricx ende Metten wil voerss. mijn seghel an desen brieff ghehangen. Daer ic Aelbert Snavel om her Henricx ende Metten wil in een tuuch der meerre waerheit mijn seghel mede heb anghehanghen. In den jaer ons Heren dusent vierhondert ende vier des Saterdaghes voor den iersten Sonnendach in der Vasten Invocavit.

Naar het Cartul. fol. 9ᵛ *en* 10ʳ.

28. 1404 Juli 11.

Johan Elijssoen maakt bekend, dat hij overgedragen heeft aan Peter des Hovesschen eene jaarrente van 4 pond uit eene were in de Costersteghe, gelegen tusschen Warner Quepken aan de eene en Roloff van Ittersum aan de andere zijde.

Int jaer ons Heren dusent vierhondert ende vijr op Sente Benedictusdach Translacio.

Naar het Cartul. fol. 7ʳ.

NB. Op den kant staat door andere latere hand geschreven: „Modo celle infirmorum. Littere redempcionis et liberacionis aule nostre. IIII libere".

29. 1404 Juli 12.

Herman ten Over en zijne vrouw Fye verklaren overgegeven en kwijtgescholden te hebben aan Gheert van Kalker, priester, en zijne nakomelingen, bezitters der were, geheeten „der Clerchuus" gelegen bij het „Olde Beghijnhuus", 4 pond en een mengel wijn, door hen gekocht van Mette des Swarten en hare zoons Deric den Swarten en diens vrouw Griete en Johan den Swarten, krachtens principalen brief.

In den jaer ons Heren dusent vijrhondert ende vijr op Sente Margaretenavont.

Het zegel van Herman ten Over, benevens de principaalbrief zijn verdwenen. (*De principaalbrief is te vinden in het Cartul. fol.* 7ᵛ. 1390 *Maart* 12, *zie N°.* 9).

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N°. 1765. *Ook in afschrift in het Cartul. fol.* 8ʳ.

30. 1404 December 20.

Lubbert ten Berghe, geheeten ter Molen, en Johan van Tyver Henrixsoen, schepenen in Zwolle, maken bekend, dat Werner Berendssoen, geheeten Quapken, en zijne vrouw Mariken, Henric Comanssoen en Bette zijne vrouw, voor hen in het schependom verklaarden verkocht te hebben aan Berent Brant een huis en hofstede gelegen in de Costerssteghe, belend aan de eene zijde door de were, „die Wynken Dragers plach te wesen" en aan de andere zijde door de weduwe van Johan Vromans, strekkende van de straat tot aan de muur van het erf „daer der Clerckehuys op staet", belast met een uitgang van 4 pond en een mengel wijn.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert ende vier op Sante Thomasavond.

Naar het Cartul fol. 9ʳ.

NB. Op den kant staat: „Littere domus stabuli nostri, unde solvuntur annue IIII ℔ et 1 mengelinum vini. Expiravit".

31. 1404 December 22.

Beernt Brant verklaart al zijne rechten op de were, door hem van Werner Berentssoen en zijn dochtersman Henric Comanssoen, benevens hun beider vrouwen gekocht, aan Gheert van Kalker en Rutgherus Zon, ten behoeve der priesters en klerken in het Clerckehuys „daer dese weer achter anschiet" te hebben overgegeven.

Int jaer ons Heren dusent vierhondert ende vier des anderen daghes na Sunte Thomasdach in den Winter.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, N° 1766. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 9r.

Met de ongeschonden zegels in groene was van Jacob die Vrese en van meyster Henric Sticker.

NB. In het Cartul. staat op den kant van deze oorkonde: „Expiravit; de coquina nostra seu oratorio."

32. 1406 Mei 4.

Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, ontslaat den klerk Dirk van Herxen en zijn goed Noortberge uit de hoorigheid van den hof te Colmschate.

Frederic van Blanckenhem, by der ghenaden Gods bisscop tUtrecht, maken kond allen luden, dat ons anghecomen is, hoe dat een clerck, ghehieten Theodricus van Herxen, ende sijn gued, ghehieten Noertberghe, als dat gheleghen is in den kerspel van Wye, in Harxermarke, onse volsculdighe eyghen sin, man ende gued, in onsen hof toe Colmenscoeten tot sulken rechte ende echte als die gheleghen is; ende dat wy uut den vorss. guede te Noertberghe jaerlix hebben te renthen twie pond ses schillinghe acht penninghe pachtgheldes in Zallant, ende voert twee mudde coerns, een verken, een voeder hoeys ende vier hoenre, dat te samen an ghelde beloept, twee oelde schilde ende omtrynt drie vierendel van enen oelden schilde, nae dien dat onse reyntmeyster onse renthen in Zalland pleghet te boeren. Ende want die vorss. Theo-

dricus van kynde opp hem ghegheve heeft in oetmoedicheit tot gheestliken state, als wy des wal informiert sin, ende solde bi Gods ghenaden gheerne voerder daertoe gaen die heilighe oerden tontfanghe, des hie niet doen en mach, hi en sy ierst ghevriet van der echte voirscr.; ende ommedat sijn goed te Noertberghe vorss. soe gheleghen is, dat dat alst hijrtoe ghestaen heft niemant besitten en mochte, hie en were daernae hoerich ende gheechtet in onsen hoff te Colmenscoten vorss.; hieromme hebben wy, aensiende des vorss. Theodricus guetwillicheit tot Gode wert ende sinen goeden name ende hebben medegheprueft onser kercke ende onss ghestichts orbaer, als die renthen te verbeteren ende te vermeerren; ende hebben denselven Theodricus ende sijn gued te Noertberghe mit olthoefden ende nyegheslaghen lande ende allen sinen toebehoeren ghevriet voer ons ende onse naecomelinghe, bysscope tUtrecht, tot ewighen daghen van der vorss. renthe, van alre echte, eyghendomme ende hoericheit, daer sy ons ende onsen ghestichte ynne verbonden hebben gheweest tot desen daghe toe, ende schelden sy daeraff vry ende quyt mit desen brieve. Voert hebben wy dat voerss. gued denselven Theodricus ghemaect ende maken hem dat tot enen edelen eyghen, van ons ende onse ghestichte in enen steden, ewighen erfpachte te holden ende te besitten, alse voer vijftijn olde Vrancrixsche schilde sjaers, dats te verstane voer vijf ende vijrtich pond sulx payments, daer men ons in Zalland pacht mede betaelt, te gheven ende te betalen jaerlix, ons off onsen rentmeyster in Zalland, tot onser behoeff te pachtdaghen ende te pachtrechte mit voerwarden, dat Theodricus, noch sine naecomelinge, besitters des voerss. goeds te Noertberghe, datselve guet niet spleyten noch schoeren en sullen mit enighen erfcoepp of erfsettinghe buten onser hant of onser naecomelinghe, bisscope tUtrecht. Al arghelist uytgheseecht. In orkonde des brieffs voer bezeghelt mit onsen zeghel. Ende want wi dit mit voersinne voer dat best ghedaen hebben om orbaer onser kercken in vermeerringhe ende verbeteringhe onser renthen, soe hebben wy ghebeden die eerbare prelaten ende capittele onser vijff collegien als: van den Doem,

van Oeldemonster, van Sente Peter, van Sente Johanne ende van Sente Marien tUtrecht, dat sy hoer consent, wille ende volboert hiertoe doen willen ende dese zaken tot eenre eweliker stedicheit ende vestinghe mit ons beseghelen. Ende wy prelaten ende capittele van den Dome, Oeldenmonster, Sente Peters, Sente Johans ende Sente Marienkercke tUtrecht, aensiende ende merkende vele nutticheit ende orbaers, die die eerweerdighe in Gode vader ende here, her Frederic, by der ghenaden Goeds bisscops tUtrecht, onse ghenedighe here voerss., in menighen punten ghedaen hevet tot sijnre kerken ende ghestichts behoeff beide heerlicheit ende renthen grotelic te vermeerren, hebben onsen consent, wille ende volboerd toe den vorss. zake ghegheven ende gheven die daertoe mit desen brieve, ewelike vast te bliven in alre maten als vorss. is. Ende in orkonde des hebben wy onser kercken seghele mit zeghel ons ghenedighen here van Utrecht vorss. an desen brieff doen hanghen. Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert ende sesse des vierden daghes in Meye.

Naar een transsumpt van den notaris Werner Niclaaszoon, dd. 1406 *September* 13 (*zie N°.* 34) *in het Cartul. fol.* 13r.—13v. *Ook in het Cartul. fol.* 21r.

NB. Fol. 21r. van het Cartul. staat blijkbaar door de hand van den procurator Hendrik van Herxen geschreven: „De hac littera copia est apud procuratorem sed principalis est in cist[a]". Door jongere hand is hieraan toegevoegd: „Notandum, Anno 1498 XV die Junii ostend[imus] principales has litteras in Vollenhoe. Vide.... nostro de anno 1497 in fine".

33. 1406 Juni 16.

Witte van Windesheim verklaart, dat hij kwijtgescholden heeft aan Gerard van Calkar en Ghijsbert van Vlimen al het recht, eigendom of aanspraak, dat hij of zijne erfgenamen op de weer, gelegen in de Costersstraat te Zwolle, heeft.

Ic Wijte van Windesim bekenne, dat ic vor my ende vor mijn erfghenamen quijtgheschulden ende overghe-

gheven hebbe, quijtschelde ende overgheve in desen teghen || wordighen brieve al alsulck recht, toseggen, eygendoem end ansprake, als ic of mine erfghenamen hebben off hebben mochten of schinen te hebben an der weert|| gheleghen tusschen Roloff van Ittersim an die ene zijt, ende Werners des Poerters weer plach te wesen an die ander zijt, streckende voer an des Costersstrate ende achter an der Clerckehuys weer, ende an alsulken tymmer, als daerop ghetymmert is, ende an alsulker cost ende onraet, als daeran gheleget is, voer alsulken tyns, als daeruut gaet, toe behoeff her Gheerds van Kalker ende her Ghijsberts van Vlimen ende der ander priestere ende clercke, die nu ter tijt wonen ende hijr namaels wonachtich solen wesen in der Clerckehuys vorscreven. Ende bekenne, dat ick ende mine erfghenamen an der weer ende an den tymmer, dat daeropp is, noch an cost, die daeran gheleghet is, gheen recht noch ansprake en hebben noch en beholden in gheenre wijs sonder al arghelist. Hijr waren over ende an, doe dit gheschiede, meyster Henric Sticker ende Gheert ten Bussche. In oerkonde der waerheit heb ic Wijte voerss. vor mij ende vor mijn erfghenamen mijn seghel an desen brieff ghehangen, ende hebbe oec ghebeden meyster Henric ende Gheerd voers. dit over mij te beseghelen. Ende wij meyster Henric ende Gheerd vorss. hebben om Wijten bede wille ende om die meerre vestenisse onse seghele mede an desen brieff ghehanghen. In den jaer ons Heren dusent vierhondert ende sesse des Wondesdaghes nae Sante Odolphusdach.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, *N°*. 1767. — *Ook in afschrift in het Cartul. fol.* 8[v].

Met de zegels in groene was van Witte van Windesheim (geschonden), Henric Sticker (geschonden) en Gheert ten Bussche (ongeschonden).

NB. In het Cartul. staat onder dit stuk aan den voet dezer bladzijde door jongere hand geschreven: „Hec duo folia premissa sunt de domo in qua sorores morantur ad latus aule nostre, est jam rotula et pars aule". — Deze twee bladen bevatten de Nos. 1, 28, 7, 9, 29, 13 en 33.

34. 1406 September 13.

Wernerus, filius Nicolai, clericus Traiectensis dyocesis, publicus imperiali auctoritate ac ordinaria admissione notarius, oorkondt, dat hij op verzoek van Gherardus de Kalker, presbyter, in tegenwoordigheid van magister Gherardus Momme, Hermannus Zanderi, presbyteri, en Jacobus Vrese, laycus, als getuigen, een transsumpt gemaakt heeft van een vidimus van Fredericus de Blanckenhem dd. 1402 Mei 19 (zie N°. 23), van den brief van Reynaldus de Drynen dd. 1394 September 22. (zie N°. 12), verder van den brief van den deken en kapittel van Deventer dd. 1494 September 19 (zie N°. 11).

Acta sunt hec Zwollis in orto domus dicte vulgariter Ter Clerchues (anno nativitatis Ejusdem millesimo quadringentesimo sexto, indictione quarta decima, mensis Septembris die tredecima, hora vesperarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri domini Innocencii, divina providencia pape septimi anno secundo.)

Naar het Cartul. fol. 1r—2v.

NB. Dit stuk heeft tot opschrift: „Vidimus littere domini Frederici episcopi Traiectensis confirmacionis domus hujus et prime fundacionis".

35. 1406 September 13.

Wernerus, filius Nicolai, clericus Traiectensis dyocesis, publicus imperiali auctoritate ac ordinaria admissione notarius, oorkondt, dat hij op verzoek van Gherardus de Kalker, presbyter, in tegenwoordigheid van magister Gherardus Momme, Hermannus Zanderi, presbyteri, en Jacobus Vrese, laycus, als getuigen, een transsumpt gemaakt heeft van een brief van Frederik van Blankenheim dd. 1406 Mei 4 (zie N°. 32).

Acta sunt hec Zwollis in orto domus dicte vulgariter ter Clerckehues (anno nativitatis Ejusdem millesimo quadringentesimo sexto, indictione quarta decima, mensis

Septembris die tredecima, hora vesperarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri domini Innocencii, divina providencia pape septimi, anno secundo.)

Naar het Cartul. fol. 13[r] *en* [v].

NB. Op den kant staat: „Vidimus super litteras liberacionis Theoderici de Herxen et predii Noertberch."

36. 1407 Januari 2.

Dirk van Herxen doet afstand van het goed Noertberge ten behoeve van het Clerkehuys te Zwolle.

Allen luden, die desen brief sullen sien of hoeren lesen, doe ic te verstaen, Gheert van Rijssen, amptman in Zallant, ende tughe in desen openen brieve, dat voer my ende voer gherichtslude ende koernoeten, hiernae bescreven, ghecomen is in den gherichte ende in enen gheheechden heymael, Theodericus van Herxen, ende bekande aldaer voer hem ende voer sine erfghenamen, dat hi mit gueden berade ende mit sinen gueden vryen moetwille redelike ende reckelike, erflike, ewelike ende ummermeer ghegheven heft ende ghift mit desen teghenwoerdighen brieve om Godes wille voer sijn ziele ende sijnre older ziele ende voert al dergheenre, die des billix deelachtich wesen sullen, heren Gheerde van Kalker, her Ghysbert van Vlymen, her Peter Hovesch ende Gheerde van Loen, tot behoeff der vergaderinghe ter Clerkehuys toe Zwolle, daer sy nu in woenen, ende oeren nacomelingen dat erve ende guet toe Noertberghe mit egge, mit eynden, mit torve, mit twighe, mit water, mit weyde, mit alre slechter not, ende mit al sine olden ende nyen toebehoeren, als hem dat toebehoerde ende als dat gheleghen is in den lande van Zallant, in den kerspell van Wye, ende in der buerscap van Herxen, ende soe woer dat anders gheleghen is, dat erflike, ewelike ende altoes te hebben ende te besitten ende tot oeren orbaer te bruken. Ende die voerscreven Theodericus van Herxen verteech aldaer rechte-

voert voer hem ende voer sine erfghenamen van den vorss. guede te Noertberghe ende sinen toebehoeren voerss. toe behoef heren Gheerdes, her Ghysberts, her Peters, Gheerds ende der vergaderingen voerss. Ende droeghet hem opp ende ghinc des uut erflic, ewelick ende ummermeer mit hande, mit monde, mit richte ende mit rechte, woe ende daer hi mit rechte solde ende mit al den rechte, dat recht is, als dat lantrecht daeraf wyset, alsoe dat hy of sine erfghenamen daer en gheenrehande recht noch ansprake an en hebben beholden, noch oec ummer-(meer) wachtende sullen wesen, beholdelic mynen ghenedighen here van Utrecht ende sinen ghestichte vijftijn olde Vrancrixsche schilden sjaers, die hy gaende hevet uuten erve voerss. ende voert malcanders sijn rechtes. All argelist uutghesproeken. Hier waren aver ende an, daer dit gheschiede, als gherechte richteslude ende koernoten Johan ter Poerten, Harman Bick ende Willem die Man ende anders gueder lude ghenoech. In orkonde der waerheit soe heb ic Gheert van Ryssen, amptman voerss., mijn segel an desen brief ghehangen, daer ic Theodericus van Herxen om de meerre vestenisse voer my ende voer mine erfghenamen mijn zeghel mede heb anghehangen. Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert ende soeven op den achtenden dache van Dertiendaghe.

Naar het Cartul. fol. 21v. *Komt ook voor in een vidimus dd.* 1460 *Januari* 13 (*zie N°.* 83) *in het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle.*

NB. Het opschrift van deze akte in het Cartul. luidt: „Littera principalis de resignato predio nostro Noertberge per Theodoricum de Herxen, tunc clericum, domui nostre coram drossato."

37. 1409 Juli 31.

N. N., notarius publicus, oorkondt, dat ten zijnen overstaan en van Petrus de Medemblic, Philippus de Leidis, en Matheus Stakenborch, clerici, als getuigen, Gherardus de Kalker, Petrus de Amsterdam, Tricus Herxen, pres-

biteri, en Gherardus Kok, laicus, verklaarden verkocht te hebben aan Aleyt Deterdes in den Olden convent te Zwol de helft van $2^1/_2$ morgen land, genaamd de Scepelmaet, gelegen in het kerspel te Wye, in de buurtschap Wymoerde, en eene jaarrente van 4 heeren pond uit 6 morgen land in Mastebroec in Wijtmerslaghe, onder voorwaarde, dat zij én het land én de erfrente na het overleiden van Aleyt mogen terugkoopen.

Acta sunt hec infra septa habitationis dictorum presbiterorum (anno nativitatis Ejusdem MCCCCIX, indictione secunda, mensis Julii die ultima, hora prima vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini Alexandri, divina providencia pape quinti, anno primo.

Naar een afschrift op een los blad, in het Cartul. tusschen fol. 9v—10r *ingehecht.*

38. 1410 December 23.

Johan van Tyver Henrixsoen en Werner Grymme, schepenen te Zwolle, doen kond, dat voor hen in het schependom Lambert ten Acker gegeven heeft aan Jutte zijne vrouw zijn deel van hun gemeenschappelijke weer en tuin in de Kostersteghe gelegen, tusschen de weer van Ermgart Vromans aan de eene en die van Dyrc van Bercmede aan de andere zijde.

Gegeven int jaer ons Heren 1410 des Dinxdages na Sante Thomasdach.

Naar het origineel uitgeg. in het Archief v. h. Aartsbisd. Utrecht, deel II, p. 252.

Met de ongeschonden zegels in groene was van Johan van Tyver Henrixsoen en Werner Grymme.

39. 1411 Maart 11.

[W?]ynken Goltsmit maakt bekend, dat hij verkocht heeft aan heer Dercke van Herxen, heer Ghert van

Calker en de overige priesters en clercken van het Klerckehues te Swolle, een tuin, liggende buiten de Luttikerpoerten, naest Ffemmen der Wevester aan de eene, en den tuin van de voornoemde klerken aan de andere zijde, strekkende met het eene einde aan den Voesteracker en met het andere aan een stuk land, dat Henrick van Haerstholte aan den stadswal van Zwolle liggen heeft, voor eene som, die hij bekent ontvangen te hebben.

Int jare ons Heren 1411 op Sunct Gregoriusavent des overheiligen Pauwes.

Naar het Cartul. fol. 53[r].

NB. Dit stuk heeft tot opschrift: „Van onsen hooff opten Borchgrave."

40. 1414 Januarii 11.

Wernerus, filius Nicolai, clericus Traiectensis dyocesis, publicus imperiali auctoritate ac ordinarius admissione notarius, oorkondt, dat ten zijnen overstaan Lumme van Vollenhoe, weduwe van Gerardus Quelpaghen, met Albert Snavel, haren momber, verklaard heeft vermaakt te hebben aan de priesters en clercken in het Clerckehuys te Zwolle de rente uit 4 morgen 1 hont en 67 roeden land, gelegen te Oesterholte in den Withagen naast de kinderen van Peter van der Vecht en schietende aan Lubbert Peterssoonsland, zijnde haar lijftocht, die zij gekocht had van de priesters en clercken voornoemd, aan wie dit land, dat zij van Deric van Zalne gekocht hadden, toebehoort.

Anno nativitatis Ejusdem millesimo quadringentesimo quartodecimo, indictione septima, mensis Januarii die undecima, hora septima vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini domina Johannis divina providentia pape vicesimi tercii anno quarto.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N°. 1768.
Met het merk van den notaris.

41. 1414 Februari 17.

Werner ten Noertberghe verpandt zekere landerijen aan Dirk van Herxen en diens moeder Griete van Windesheim.

Ic Werner ten Noertberghe bekenne ende belye in desen openen brieve voer my ende voer mine erfgenamen, dat ic sculdich byn van gherechter scult, als || van gheleenden ghelde, heren Deric van Herxen, minen neve, ende Grieten, sijnre moeder, ende oeren erfgenamen dertijn oelde Vrancsche schilde of ghelijc guet || payment daervoer, ende want ic Werner vorss. des niet wal en hebbe van der hand te betalen ende want ic oec sculdich byn enen gueden knape, wonende te Zwolle, gheheten Deric Brant, tot sinen live jaerlix vijf oelde Vrancsche schilde, alsoe als ic hem die in voertyden vercoft hebbe om noetzaken uut minen erve toe Wiferding, ghelegen in den kerspel van Raelte, soe heb ic denselven heren Deric ende Grieten, sijnre moeder vorss. ende oeren erfgenamen in oere hande ghesat enen camp landes, gheheten Die Brake, hoerende in mijn erve toe Wiferding vorss. ende daertoe alsoe vele hoeylandes, als daer men in ghemenen jaren winnen magh tusschen soeven en achte voeder hoeys. Ende voert soe loeve ic hem daertoe alsoe vele holtes te doene, daer men dat lant vorss. alset behoevet mede vreden mach, ende van dien, dat daer jaerlix van coemt, soelen sie betaelen Deric Brant vorss. Ende na Dericke sullen sie daervan boeren alsulc ghelt, als ic hem sculdich byn ende op die tijt wesen sal, ende ic loeve hem in gueden trouwen vor my ende vor mine erfgenamen, dat land vorss. niet weder aen te tasten alsoe lange, als Deric Brant vorss. levet, ende voert ter tijt, dat her Deric ende Griete vorss. of oer erfgenamen weder daeraf gheboert hebben alsoe vele gheldes, als sie my verlecht en ghelient hebben. Ende ic loeve hem dessen camp landes vorss. hierenbynnen commervry te waren ende te ontladen van pandynge van besettinge ende voert van allen laste, die van mijnre weghen daerop comen mochte, ende ic sal hem vorderlic en behulpelic wesen, dit lant vorss. te verdoene en tot oeren scoensten te ghebruken. Al arghelist hieryn uut-

gheseghet. In orkonde der waerheit soe heb ic Werner vorss. mijn zeghel an desen brief ghehangen. Ghegheven in den jaer ons Heren dusent vierhondert ende viertijn des Saterdaghes voer den Groeten Vastelavent.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, losse stukken.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Werner toe Noertberge.

42. 1418 Augustus 31.

Deric van Keppel, drossart in Zalland, doet kond, dat Peter Catreep en Liene diens vrouw, voor hem en gerichtslieden verklaarden verkocht te hebben heren Derick van Herxen, heren Gheert van Kalker en heren Herman ter Maet en den anderen priesters ende clerken, woonachtig in het huis, dat Meynolt van Windesim tot behoef gheestliker priesteren en clerken gesticht heeft, 10 morgen land in Mastebroec in heren Bertoldes groten slaghe van Haersolte, belend door Johan van Beylen ter eenre en Zweder Duysterbeke ter andere zijde, strekkende van de Nyer Weteringhe te half wech an die Olde Weteringhe, weleer door hen in erfpacht verkregen van Willem Morre.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert ende achttien des ijrsten Wonsdaghes nae Sunte Johansdach Decollacio.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, *N*° 1771.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Deric van Keppel.

43. 1419 Maart 10.

Claes Messemaker en zijne vrouw Alyt geven bij laatste wilsbeschikking hun huis en erf in de Begynenstraat te Zwolle aan de priesters en klerken van het Clerckehues aldaar.

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis Ejusdem 1419, indictione duodecima, mensis Martii die X, hora ves-

perarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo patris ac Domini nostri domini Martini, divina providentia pape quinti anno secundo, in mei notarii publici et testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presentia personaliter constitutus vir honestus Nicolaus dictus Mesmaker, cum Aleyde uxore sua legittima, eadem Aleidis cum dicto Nicolao suo manburno ibidem coram me et testibus infrascriptis legittime electo, quandam cedulam papiream in vulgari conscriptam michi ad perlegendum tradiderunt, quam ad me recipiens et coram testibus infrascriptis alta et intelligibili voce perlegens, tenorem, qui sequitur, repperi continentem:

Wy Claess de Messemaker ende Alyt sijn echte wijf bekennen ende belyen, dat wy, anmerckende doechde ende waldaede, de die priester end clercke in der Clerckehues an ons bewesen hebben in onser armode te hulpe te comen ende noch dagelix bewysen; soe hebben wy deselven priesteren ende klercken ende oeren nacomelingen gegeven nae onser doet in rechten testamente onse hues ende were, gelegen in de Begynenstrate tusschen Johan Pannertz were ende der priesteren end clercke were voirss., uut welcker were nu ter tijt ghaen xij ß sjaers ende 1 quaerte wijns. End wert oick sake, dat hem nae onser doet de were besproecken worde van den scepenen, also dat sie die niet beholden en mochten na der stat rechte, soe moegen sie de were vercoepen in wertlicke hant end latent ghelt, dat dairaff quame, daert hem genoechde, sonder enich bespreeken van onsen erfgenamen of van yemant anders.

Qua quidem cedula prelecta Nicolaus et Aleidis antedicti compotes mentis et rationis, sana et matura deliberacione prehabita, recognoverunt et dixerunt, hanc esse suam ultimam voluntatem, ut videlicet domistadium ipsum plene et libere post mortem eorum, ut premittitur, cedat in usus et possessionem antedictorum presbiterorum et clericorum; quam quidem suam ultimam voluntatem valere voluerunt jure testamenti sive jure codicillorum seu cujuscunque ultime voluntatis. Super quibus omnibus et singulis antedicti testatores petierunt a me notario publico infrascripto sibi fieri unum vel plura instrumentum vel

instrumenta, juxta dictamen cujuscunque sapientis factum vel facta. Acta fuerunt hec Zwollis in area Nicolai et Aleidis antedicta, sub anno, indictione, mense, die, hora et pontificatu quibus supra; presentibus ibidem discretis viris Petro Catrep et Gherardo van Deventer, laicis opidanis opidi Zwollensis, testibus fide dignis ad premissa vocatis et specialiter rogatis.

Et ego Johannis Vroude, clericus Traiectensis diocesis, publicus imperiali auctoritate et ordinaria admissione notarius, etc.

Naar het Cartul. fol. 6v.

NB. Dit stuk heeft tot opschrift: „Sequitur instrumentum notarii de domo Claes Messemakers, quod scabinalibus litteris non potuit nobis vendere propter consulatus prohibitionem; et nunc est porta domus nostre".

44. 1419(?) December 22 [1]).

Schepenen en raad der stad Zwolle gelasten Dirk van Herxen overeenkomstig de statuten van het stadrecht te handelen en het huis van Claes Messemaker in wereldlijke handen te brengen.

An her Dirck van Herxen onsen goiden vrient.

Goide Vrient. Alsoe wy u in voortyden verkundighet hebben end doin bieden, dat ghy de woninghe in der Beghynenstrate, dair Claes Messemeker te wonen plach, vercopen solden etc., dat alsoe noch niet gheschiet is by onssen weten, soe gheve wy u the kennen end doen u enen wete, dat ghy de voirss. wonynge vercoepen end in werlicken hant brengen met scepenbrieven nae gewoente onser stat, tusschen nu ende Sanct Peters daghe ad Cathedram toekomende. Ende waert sake, dat dair versuum in viell, alsdan wijllen wy die wonynghe voirss. vercopen end den slach dairaff gheven by der keersen

1) Dit stuk staat in het Cartul. onmiddellijk achter de schenkingsoorkonde van Claes Messemaker.

in onser stadt wijnhues, als gewoentlick is, end u dat ghelt van den wonynghe voirgeruert boeren laten. Hier weet u nae te richten. God sy mit u. Gegeven crastino Thome Apostoli.

Scepen ende raden der Stadt van Zwolle.

Naar het Cartul. fol. 6[v].

45. 1420 Maart 20.

Albert Snavel, Rutgher Hermanssoen, Henric Berniersssoen en Johan Willamssoen doen kond, dat zij als moetsoenslude tusschen her Diric van Herxen, her Gheert van Kalker, her Herman ter Maet en hunne medegezellen in der Clerckehuys binnen Zwolle, en Andries Noete met Aecht diens vrouw met betrekking tot een geschil over de helft van tien morgen land in Mastebroec in heren Bartolds Groten slage van Haersolte, door wijlen Peter Catreep, Achtes broeder, en Lene zijn vrouw aan heer Deric c. s. verkocht, een vergelijk getroffen en bepaald hebben, dat Andries Noete en Aecht dezen verkoop bevestigen.

In den jaer ons Heren dusent vierhondert ende twintich des Saterdaghes nae Oculi in der Vasten.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, *N°*. 1770.

Met de zegels in groene was van Albert Snavel, Ruthger Hermanssoen, Henric Berniersssoen en Johan Willemssoen. Dat van den laatste is geschonden.

46. 1421 Augustus 11.

Dirk van Herxen, Gerard van Calcar en Herman ter Maet, priesters en provisoren van het Domus Clericorum te Zwolle, verkoopen eene jaarrente van 7 heerenpond.

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis Ejusdem millesimo quadringentesimo vicesimo primo, indicione quarta decima, mensis Augusti die undecima, hora vesperarum vel quasi || pontificatus sanctissimi in Christo Patris

ac Domini domini Martini, divina providentia pape quinti anno quarto, in mei notarii publici et testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et roga || torum presencia personaliter constituti devoti et discreti viri domini Theodericus de Herxen, Gherardus de Kalkar et Hermannus ter Maet, presbyteri, provisores pro tempore Domus Clericorum in Zwollis, quandam cedulam papiream in vulgari conscriptam michi notarii infrascripto ad perlegendum tradiderunt, quam ad me recipiens et sub astancium personarum testimonio alta et intelligibili voce perlegendo repperi fore talem:

Wi Theodericus van Herxen, Gherardus Kalkar ende Hermannus ter Maet, priesters, provisores in der tijt der Clerkehuys bijnnen Zwolle, bekennen ende belien in desen openen brieve voer ons ende onse nacomelinge, dat wi omme noct van sculde, daer wi in tachteren weren bi den huse gheheten dat Minste Clerkehuys, als van tymmer ende cost desselven huses, vercoft hebben rechtes stedes erfcoeps om een summe gheldes, die ons vol ende al betaelt is, Johanne ter Beken ende sinen erfgenamen seven heren pond payements, daer men den heren van den lande jaerlix sine pacht mede betalen mach; te betalen alle jaer op Sunte Marten in den Winter of bynnen viertijn daghen daerna onbegrepen, uut den huse ende weren vorss., dat ghelegen is in Zwolle tusschen onse huse, daer wi ynne wonen, ende des terminarius huys van den Mynrebroederen, streckende voer van der Beghinenstrate achter an den Beghinenhof, mit voerwarden, weert zake, dat hem die betalinghe tot enigher tijt gheweighert worde uut den huse ende weren vorss., of dat daer niemant wonachtich ynne weer, soe sullen wi ende onse nacomelinge, provisores der Clerkehuys vorss., die jaerrenthe vorss. dan sculdich wesen te betalen uut onsen huse ende uut onsen guede, soe waer dat gheleghen weer. Al arghelist uutghesproeken.

Qua quidem cedula sic, ut premittitur, perlecta presbyteri et provisores antenominati insimul et divisim promiserunt et dixerunt hanc vendicionem pro se et suis successoribus ratam et gratam habere ac semper habituros. Istis vero sic per omnia rite peractis sub anno, indic-

tione, mense, die, hora et pontificatu, quibus supra, coram me et testibus infrascriptis comparens discretus vir Johannes ter Beke antenominatus, nullo pacto illicito aut fraude usuraria interveniente, sed sua mera ac libera voluntate, ut asseruit, pie et favorabiliter concessit et indulsit antedictis presbyteris et provisoribus Domus Clericorum et eorum successoribus, quod ipsi singulis annis in festo Sancti Martini hyemalis facta solucione pensionis illius anni quitare et redimere possint et valeant dictas septem libras cum totidem denariis, pro quibus jamdicti redditus ab ipso Johanne a dictis presbyteris et provisoribus empti et comparati exstiterunt, videlicet singulas libras cum viginti quinque libris, que decurrunt et emergunt in summam centum et septuaginta quinque librarum pagamenti, ut prefertur. Super quibus omnibus et singulis dicti actores insimul et divisim pecierunt a me notario publico infrascripto sibi fieri unum vel plura instrumentum vel instrumenta, juxta dictamen cujuscumque sapientis factum vel facta, substancia tamen facti in nullo mutata. Acta fuerunt hec in aula habitacionis clericorum antedictorum sub anno, indictione, mense, die, hora et pontificatu, quibus supra; presentibus ibidem discretis viris Gherlaco Cappenberghen, clerico, et Johanne de Ruden laico, Traiectensis dyocesis, testibus fide dignis, ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego Johannes Vroude, clericus Traiectensis dyocesis, publicus imperiali auctoritate et ordinaria admissione notarius etc.

Naar het origineel in het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle.
Met het merk van den notaris.

47. **1423 Januari 7.**

Frederik, bisschop van Utrecht, verkoopt de verbeurdverklaarde goederen van Bertolt ter Schuren aan Alffer van der Schuren.

Wy Frederic, by der gnaden Goits bisscop toe Utrecht, maken kond allen luden, want alle alsulcke guede renten

ende erffenijsse als Bertold ter Schuren in onsen lande ende buten onser stad vryheid van Swolle liggende hadde an ons gecomen ende vervallen sijnt, omdat dieselve Bertolt mijt sommigen anderen in voertyden een overdracht gemaect heft ende mijt sommigen solderen onse stad van Swolle te winnen, burghere ende ingeseten derselver onser stad te overvallen, ende nae der tijt dieselve Bertolt in desen jair verleeden oic onse stad van Swolle overvallen ende gewonnen wolde hebben mijt sommygen luden, dair die van Egmont een hoefheer aff gewest solde hebben, als Deryck Schaepshoest ende Hermen Vlamme opentlic gesecht ende geliet hebben, ende dairop gestorven sijnt. Ende dieselve Bertolt onse ondersate ende burgher onser stad vorss. was, ende hy hem selven dairuut getogen ende geruymt is, ende ons dairenboven ongetrouwe geworden is, gelick voorss. steet, ende als ons onse stad vorss. angebracht ende te kennen gegeven heft, soe hebben wy dairomme alle alsu(l)cke guede, renthen ende eerffnijsse als Bertolt in onsen landen ende buten onser stad vryheit van Swolle, doe he uuyt derselver onser stad ruymde, ende tot desen dach toe datum des briefs liggende hadde ende beseten heft, dat sy lene off eygen, off welikerleye dat die sijn, an ons gecomen, ende hebben die Alffer van der Schuren tot eenen rechten steeden erffcoep vercofft ende overgegeven, vercopen ende overgeven mijt desen onsen brieve, voir ons ende voir onsen nacomelingen, bisscopen to Utrecht, ende gelaven hem ende synen erffgenamen gebreke sijns voir ons ende voir onsen nacomelingen vorss. alle alsulcke renthen ende erffnijsse als vorss. is, hem de vaste ende steede te bliven ende toe waren nae den rechte van onsen lande voir een summe geldes, die ons dieselve Alffert witlic ende wal betaelt heft, die wy voert gekiert hebben, in wijtlicken oirbair ende noetsaken onss Gestichts van Utrecht. Sonder argelist. In oirkonde des breefs besegelt mijt onsen segel. Gegeven toe Deventer int jair ons Heren Mccccxxiii des vii dages in Januario.

Naar eene door den notaris Adrianus de Breda gecollationeerde en geauthentiseerde copij in het Cartul. fol. 38[v]. — *Ook te vinden in het Cartul. fol.* 28[r].

NB. In het Cartularium staat op fol. 27v, onder de oorkonde dd. 1500 Februari 26 (N°. 123), door een 16eeuwsche hand geschreven, volgende aanteekening betrekkelijk het „predium Hallynck in Lemele":

„Hoc predium Hallinck primo fuit feudale et spectabat ad Bertoldum van der Schuren, qui fuit incola civitatis Swollensis. Hic propter sedicionem suam et conatos malos in tradicionem civitatis et scabinorum exul factus, bona sua et predium perdidit jusque in hiis omnibus amisit. Unde per infiscacionem recolende memorie domini Frederici de Blanckenhem, episcopi Traiectensis, devoluta sunt ad eundem et sic perdiderunt naturam suam in devolucione ad dominum superiorem, qui dominium directum habuit. Unde factum est ipsum predium de feudali allodiale et sic venditum est per eundem reverendum dominum episcopum fratri germano Alpherdo van der Schuren sine expressione oneris feudalium et servatum pro allodiali bono et venditum ex hoc per heredes eorum, Alpherdo de Schuren defuncto ante fratrem suum Bertoldum, devoluta sunt eadem bona Bertoldo et iterum sunt infiscata propter demerita sua. Unde et secundario vendita fuerunt per dominum Rodolphum de Dyphold, episcopum Traiectensem, sorori ejusdem aut cognate, modis, quibus supra, sine expressione oneris feudalium et alienatum et possessum est usque in presens et depost per Lutgherum de Tyveren venditum pro allodiali et semper per judices, scultetum, videlicet de Ummen, sigillatum et multi redditus ex eodem venditi per scultetum eundem. Et sic liquido patet, quod ipsum predium non poterit gravari per aggeres mulerdorum, quia originalem de Schueren progressum habet, utque in multis literis".

48. 1426 Januari 30.

Lambert van Yrte en Johan van Wytmen, schepenen binnen Zwol, maken bekend, dat ten hunnen overstaan Peter Pauwels en Mechtelt zijne vrouw overdragen aan Johan Kodden en zijne erven in erfkoop een uitgang van twee pond jaarlijksche rente uit hunne weer, gelegen in de Voorstraat tusschen Berend Ellings ter eene en Claes Storten ter andere zijde, achter Herman Griperkampe.

Ghegeven int jaer ons Heren 1426, des Dinxdages nae Sante Pauwelsdach Conversio.

Naar een regest, uitgeg. in het Archief v. h. Aartsb. Utrecht, deel V, p. 96.

49. 1429 Juli 17.

Dirck Koteken en Herman then Bussch Tydemans, schepenen te Zwolle, maken bekend, dat Evert Hermenss.

voor hen in het schependom verklaarde in erfpacht ontvangen te hebben voor 8 pond 'sjaars van Hademan van Eryen en Zwenelden zijne vrouw eene hofstede met de daaropstaande gebouwen in de Deserstrate, gelegen tusschen de Duwerssteghe aan de eene en de were van Dirck Vrylings aan de andere zijde.

Gegeven int jaer ons Heren dusent vierhondert negen ende twyntich des Saterdages nae Sante Margrietendach.

Met een transfix dd. 1506 Januari 2 (zie N° 134).

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1773. — *Ook in het Cartul. fol.* 49v.

Met het geschonden zegel in groene was van Herman then Busch; dat van Dirck Koteken is verdwenen.

NB. De dateering in het Cartul. luidt: „Gegeven enz. Sabbato post Margarete Virginis".

50. 1430 Juli 3.

Johan van Entenich, richter te Covorden, maakt bekend, dat Deric die Rover en zijne vrouw Zwane, voor hem en gerichtslieden verklaarden geen recht en aanspraak te hebben op het goed Noertberghe in Zallant, in Herxermarke gelegen, maar dat dit rechtens toekomt aan her Deric van Herxen, priester, en de andere priesters en clercken in het Clerkshuijs te Zwolle. Voorts bekennen zij ontvangen te hebben van Deric van Herxen „als gunst en waeldaet" de som van 50 gulden, als men te Zwolle voer comans lichte gulden betaelde.

Gegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert ende dertich op Sunte Martensavent Translatio.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, *N°* 1774.

Met de geschonden zegels in groene was van Johan van Entenich en de gerichtslieden Bernier ten Peerboem en Herman Mey.

51. 1431 December 17.

Johan Koekeman en Ludeken Gertzsoen, schepenen te Swolle, maken bekend, dat Egbert Bischop en zijne vrouw Hille voor hen in het schependom verklaarden verkocht te hebben aan Dirck Hof eene jaarrente van 10 pond uit hunne were, gelegen in de Closterssteege, belend aan de eene zijde door de „gemeyne strate" en de were van Johan Butemans op de andere, strekkende van de Costerssteghe tot achter aan de were van Frederic Coster.

Gegheven int jair ons Heren 1431 des Maendaghes nae Sante Luciendach.

Naar eene copij, geschreven onder de oorkonde dd. 1486 *Aug.* 25 (*zie N°* 108)*; los stuk papier achter in het Cartularium.*

52. 1433 Augustus 4.

Rodolph van Dyepholt, elect confirmaet te Utrecht, maakt bekend, dat hij verkocht heeft aan Luytghers dochter, vrouw van Johan van Tyveren, het erf Nyehus met de tienden gelegen in de buurschap te Vilsteren, de tienden in de buurschap Steygeren en te Beerse, verder den hof te Archem en het erf te Lemele, geheeten die Halle, en 2 morgen land in den Lyrebroick, zooals dat behoord heeft aan zalige Alffer van der Schuren en een deel, dat hij geerfd heeft van zijnen broeder Bertolt, welk deel hem, den bisschop, is toegevallen, omdat Bertolt zijn en des Stichtes vijand geworden was.

Gegeven toe Deventer int jair ons Heren MCCCCXXXIII des Dinxedags nae Sancte Peter ad Vincula.

Naar de gecollationeerde en geauthentiseerde copij van den notaris Adrianus de Breda in het Cartul. fol. 37r. — *Ook te vinden in het Cartul. fol.* 28r.

53. 1434 Augustus 17.

Clawes ten Toerne, richter te Ummen, maakt bekend, dat Yde, vrouw van Egbert Mulerd, met Egbert haren man als momber, voor hem en gerichtslieden verklaarden onder nader omschreven voorwaarden verkocht te hebben aan Johan Jansen van Boirne het erf geheeten Hallynck, gelegen in het kerspel Ummen, in de buurschap Lemele, met zijne were in Dalmsholt.

Gegeven int jaer ons Heren MCCCCXXXIIII feria quarta post Assumptionis Gloriose Virginis.

Naar eene gecollationeerde en geauthentiseerde copij van den notarius Adrianus de Breda in het Cartul. fol. 37v. — *Ook te vinden in het Cartul. fol.* 48v.

54. 1435 Februari 5.

Ludeken Johanssoen, richter te Zwolle, maakt bekend, dat Bette, weduwe van Eernstes van Deese, met Werner Poppen tot momber, voor hem en gerichtslieden verklaarden verkocht te hebben aan her Derick van Herxen, her Lephart van Ulzen, Gheert van Vollenho en de andere priesters en clerken van het Clerkehuys te Zwolle, 4 morgen land in Mastebroech, in Voersterslaghe gelegen, tusschen de heren van Belheem en Werner Dircssoen, strekkende voor van den weg achter aan land van Henric van Zancten.

Gegeven in den jaer ons Heren dusent vierhondert vyff ende dertich des Saterdages na Onser Liever Vrouwendach Purificationis.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, N° 1775. — *Ook in afschrift in het Cartul. fol.* 29r.

Met de zegels in groene was van Ludeken Johanssoen en van Werner Poppe, waarvan het eerste geschonden.

55. 1436 Juni 4.

Johan Zwarte en Ludeken Kute verklaren als vrienden en bloedverwanten een minlijke schikking getroffen te hebben tusschen Gheertruut, weduwe van Gheert Kuten, en haren zoon Gheerloghe ter eenre, en Henricus Zwarte, eveneens Geertruidszoon ter andere zijde, in het geschil betreffende de nalatenschap van Gheert Kuten voornoemd, waarbij Henricus en de priesters en clerken van het Clerkehuys binnen Zwolle een jaarrente krijgen van 8 ₰ uit het erve te Windesym, dat Johan Zwarten zaliger „plach toe te hoeren" en dat Geertruid aangekomen is vanwege haren broeder Deric Zwarten, benevens een jaarrente van 11½ Beyersgulden uit het huis en were gelegen in Zassingstrate, waarin Johan van Wette woont, tusschen de were van Willam Deye, Henric Grymme en Willam Kute ter eenre en de steeg ter andere zijde, strekkende voor van de straat achter aan Gheertruyd Cadeneters were; — dat Gheertruut en Gheerloghe voornoemd hiervoor krijgen een som van twee honderd Aernems gulden, waartegen Henricus afstand doet van alle rechten op erfenis van zijn vaderskant.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert sess ende dertich des Manendaghes nae den achtende dach van Pinxteren.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1777.

Met de zegels in groene was van de beide moetsoensluden en van Gheerloghe Zwarte; allen iets geschonden.

56. 1436 Juli 30.

Willam Wolterssoen, richter ter Heyne, doet kond, dat Egbert Roloving en Gherberch zijne vrouw en Alfyt, weduwe van Oerberts van Herfte des Olden, deze laatsten met Egbert als momber, voor hem en gerichtslieden verklaarden verkocht te hebben aan heren Dericke van Herxen, heren Gheerde van Vollenho ende den anderen

priesteren ende clerken van der Clerkehuys bynnen Zwolle de eene helft van 6 morgen land geheel, van de andere helft het $^1/_8$ gedeelte min 60 roeden, gelegen in Leerrebroeck, tusschen de landen van Berent Jacobssoen en Johan den Wreden, strekkende van af des Velikengraven tot aan des Zwartengraven, welke 6 morgen Johan die Wrede „in langer wtgaender pacht heft voor 5 ₶ van iedere morgen”.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert sess ende dertich des Manendaghes nae Sunte Jacobsdaghe.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1776.

Met het ongeschonden zegel van Willam Woltersoen.

57. 1436 September 25.

Ludeken Johanszoon, richter te Zwolle, maakt bekend dat Alijt Glauwekens, weduwe van Herman Glauwekens, met Johan Voerne Hermanszoon, haren momber, voor hem en gerichtslieden verklaarde verkocht te hebben aan Johan Tymanszoon eene jaarrente van 5 Heren pond uit 10 morgen land te Mastebroek, gelegen in het Groote Slag van heer Bartolt van Haersolte, vroeger behoord hebbende aan Peter Catreep en die thans eigendom zijn van heer Deric van Herxen met zijne gezellen in het Clerkenhuis te Zwolle.

Gegeven in den jaer ons Heren dusent cccc ses ende dertich des Dinxdaghes na Mauricii des heligen Martelaers.

Naar het origineel in het Archief der Emanuelshuisen te Zwolle.

Met het zeer geschonden zegel in bruine was van Ludeken Johanszoon.

58. 1436 October 2.

Frederic Post, amptman der hilighen luden ende gueden in den ghestichte van Utrecht van weghen der eer-

weerdighen personen mynre liever vrouwen der abdissen ende oers capittels der werltliker kerken van Essende in den ghestichte van Colne gheleghen, maakt bekend, dat hij den landwissel tusschen her Deric van Herxen en Johan den Wreden goedkeurd, omdat deze dient ter verbetering van het „tijnsgoed", dat genoemde Johan van de abdes van Essende heeft.

In den jaer ons Heren dusent vierhondert ses ende dertich des Dinxdaghes nae Sunte Michrel.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, N° 1778. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 24v.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Frederic Post.

59. 1439 Februari 14.

Johan die Wrede verklaart „als vor enen gheliken anwissel" van heren Deric van Herxen, priester, en de andere priesters en clerken van het Clerkehuys te Zwolle ontvangen te hebben 3½ morgen land min $^1/_{10}$ van 1 morgen in Heynrekerspel „ghemeen" met 2½ morgen en $^1/_{10}$ van 1 morgen als die liggen in Lantslaghe voor 6 morgen tusschen zijn eigen land en dat van Berent Jacobssoen, schietende van de Velikengraven an des Zwartengraven, voor welke 3½ morgen min $^1/_{10}$ hij geeft aan Deric van Herxen c. s. 2½ morgen in Wyerkerspel in Herxermarke, strekkende van de Weteringe aan land van Johan Koekeman, tusschen land van den bisschop van Utrecht en van Johan Koekeman voornoemd, benevens 1½ morgen, gelegen aan den weg, die gaat van Herxerbrugge aan den dijk aan de andere zijde „omlangs" aan Johan Koekemansland en een „haghen van wilghen" in dezelfde marke „by de ghemene strate" tusschen land van Erenst ten Bussche, Johan Koekeman en Henric van Essen. Hij belooft voor dezen „wissel" toestemming te verkrijgen van zijn leenvrouw, de abdisse van Essen, of haren amptman.

Ghegheven in den jaer ons Heren dusent vier-

hondert neghen ende dertich op Sunte Valentinusdach.

Met een transfix dd. 1439 November 28. (Zie N° 60).

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, N° 1779. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 24ᵛ.

Met de zegels in groene was van Johan en op diens verzoek van zijn broeder Henric die Wrede, (dat van Johan iets geschonden).

60. 1439 November 28.

Herman Monter, amptman in der tijt der eerweerdigher mynre vrouwen der abdissen van Essen van oeren gueden ende renthen in den gestichte van Utrecht, doet kond, dat hij den landwissel tusschen her Derick van Herxen' priester, en Johan den Wreden, zooals die beschreven staat in den principaalbrief dd. 1439 Februari 14, (zie N° 59) waardoor deze gestoken is, goedkeurd.

Ghegheven in den jaer ons Heren dusent vierhondert neghen ende dertich des Saterdaghes voer den Advent.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, N° 1779. — Ook in Afschrift in het Cart. fol. 25ʳ.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Herman Monter.

NB. In dorso staat: „Littera permutacionis de iij margen prope pontem in Herxen et consensus amptmanni abdisse de Essen."

61. 1442 Juli 27.

Deric van Herxen, priester, bewaerre van het Clerkehuys te Zwolle, en Johan Ludiken Kutensoen maken bekend, dat tusschen hen een landwissel plaats gehad heeft in dier voege, dat Johan aan her Deric overdraagt $1\frac{1}{2}$ morgen land, waaronder $\frac{1}{2}$ morgen, die hij van de

kerk van Wye gekocht heeft, gelegen in het kerspel Wye, in de buurschap Herxen, tusschen landen van het Clerkehuys en schietende van den dijk tot aan den Scoelgraven; en dat Johan daartegen onvangt een camp land, groot 1 morgen Opper Marke, gelegen tusschen landen van Berents Jacobssoen en der Meente bij den dijk en $1^1/_2$ morgen aldaar, gelegen in landen van Johan Koekemans, en bovendien een campken gelegen tegen Johans Berchhof, alles eveneens in het kerspel van Wye en de buurschap Herxen gelegen.

Ghegheven in den jaer ons Heren dusent vierhondert twie ende viertich des Vrydaghes nae Sunte Jacobsdach des hilighen Apostels.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, N° 1780. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 25r.

Met de zegels in groene was van het Clerkehuys, Henrick van Essen, Seyne van Ittersum en van Gheerlach Zwarte. Dat van het Clerkehuys en van Gheerlach Zwarte zijn zeer geschonden.

62. 1442 Augustus 2.

Jacob Blomendal, richter te Wye, maakt bekend, dat Gheerloch Zwarte en zijne vrouw Griete en zijne moeder Gheertruyd Cuten, beiden met haren man en zoon tot momber, voor hem en gerichtslieden verklaarden verkocht te hebben aan Deric van Herxen en de andere priesters van het Clerchuijs te Zwolle, 10 hont land, gelegen voer der Waden in het kerspel Wye, in de buurschap van Herxen, schietende met het westeinde aan den dijk en met het oosteinde aan het land van Henric van Essen Gheertssoen, ten noorden begrensd door Johan Kokeman en ten zuiden door Johan Ludekenssoen, bovendien 4 hont land ook voer der Waden, gelegen tusschen land van Johan Ludekenssoen en land van de Heilighe Steden te Hasselt, schietende van de dijk aan land van Deric en zijne ghesellen voornoemd.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert

ende twie ende viertich des Donredaghes nae Sunte Peter ad Vincula.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1782. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 25v.

Met het geschonden zegel in groene was van Jacob Blomendal.

NB. Fol. 25v van het Cartularium staat onmiddelijk onder dit stuk doòr eene 16eeuwsche hand geschreven: „Anno xvc sexto xviima die Aprilis, que tunc fuit feria sexta Pascalis, fecimus permutacionem quandam cum Johanne Coeckman de tribus agris nostris ad terras suas sitas prope Waeden de nostro Hagelstucko, habentibus in longitudine ad mediam viam circa Weteringe xxxv roeden, in latitudine vero simul xii roeden et ferme 4a pedes, facit iiiicxx roeden; pro hiis vero iterum recepimus iii agros in nostris et circa nostras terras, sitos apud dominum Johannem Estrini ad terras dominorum Capituli Daventriensis, dictas der Costerienland, fecerunt in toto agri sui iiiicxlix roeden. Presentes fuerunt cum Johanne Coeckman, Everardus Coeckman, cognatus Johanni, et colonus ejus, Jan Cottgen. Et mecum fuit Jacob noster laycus et Johannes Estrini, colonus noster, in mensuratione et conventione singulorum".

63. 1442 Augustus 3.

Jacob Blomendael, richter te Wye, doet kond, dat Johan Ludikes en Hondert zijne vrouw, voor hem en gerichtslieden verklaarden, verkocht te hebben onder nader omschreven bepalingen aan heer Derick van Herxen, priester in het Clerckehuys te Zwolle, en zijne medegezellen ten behoeve van het huis 5 herenpond uit hunne were en spijker.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert twie ende viertich des Vridaghes na Sunter Peter ad Vincula.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1781.

Met het zeer geschonden zegel in groene was van Jacob Blomendael.

NB. In dorso staat: „De quinque ꝑ et Spyker in Herxen. Ista littera est mortificata per litteram XII librarum, quod isti redditus V ꝑ sunt computati in redditibus XII ꝑ. Hoc de jure ex toto plus spectat ad nos ex predio vel ex Spyker quam XII liber. — Servatur tamen ista littera propter cautelam, quia redditus XII ꝑ sunt ex Vryeguede et quod fecimus permutacionem aliquorum jugerum nobis melius deservientium prope Wade".

64. **1443 Februari 1.**

Evert van Wijtmen, richter te Zwolle, en Egbert Zeghersssoen, richter te Oesterholte, maken bekend, dat Wolter Stelling Hermanssoen voor hen en gerichtslieden verklaarde verkocht te hebben aan Hilleghunt Nygghen eene jaarrente van 9 pond uit 8 morgen land in Mastebroeck op der Nyer Weteringhen op den Ellenboghe, tusschen land der heeren van Belheem ter eenre en de „ghemeyne wech" ter andere zijde, strekkende met het eene einde aan land van de erfgenamen van Johan van Haersolte en met het andere einde aan den weg, en verder uit 4½ morgen land ook in Mastenbroick op der Rikersteghen gelegen, in het gerichte van Oesterholte, tusschen de erfgenamen van Herbert van Ense en Johan van Holtseynde, strekkende met het eene einde aan den weg en met het andere einde aan land, dat Helmich Stellinghes zaliger „plach toe te behoeren".

Gegeven in den jaer ons Heren duysent vierhondert drie ende viertich op Onser Liever Vrouwenavent Purificationis.

Met twee transfixen dd. 1487 Augustus 2 (zie N° 111) en dd. 1511 October October 18 (zie N° 142).

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1785.

Met de geschonden zegels in groene was van Evert van Wijtmen, Egbert Zeghersssoen en van Wolter Stelling Hermanssoen.

65. 1443 October 14.

Egbert, joncker van Almeloe, Elizabeth van Voerst, joncfrou tot Almeloe, en Johan van Almeloe, hun zoon, maken bekend, dat zij het erf en goed van Johan Slensken te Oedbelding, gelegen te Hellendorn, dat hij van hen en den heeren van Almeloe in manstat tot eene vijffmarckleen had, gevrijt hebben van deze rechten en manscap en tot een Zutphenschen leen gemaakt hebben.

Gegeven int jair ons Heren dusent vyerhondert drie ende viertych op Sunte Kalixtusdach.

Naar het Cartul. fol. 42v.

66. 1444 Mei 26(?)

Henricus Zwarte maakt bekend, dat hij de priesters en clercken van het Clerkehuys binnen Zwolle gemaakt heeft „rechte holders" van den brief van het huis en were gelegen in de Costerssteghe te Zwolle, tusschen de were van het Clerkehuys en die van Lummen van Vollenhoe, zoo als dat gekocht is van Jutten ten Acker en dat de genoemde priesters en clercken eigenaars van dit huis zijn.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert vier ende viertich des Dinxdages na Assumptio.

Naar het origineel in het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle.

67. 1445 Juli 9.

Nycolaus ..... notarius publicus oorkondt, dat ten zijnen overstaan en van Trico Mommen(?) Johannes de Tongeren en Albertus Helye, clerici Traiectensis diocesis, als getuigen, Nycolaus Cou, filius Arnoldi Cou, de Delph, clericus Traiectensis dyocesis, bij testamentaire beschikking vermaakt heeft aan de priesters en clercken van het Domus Clericorum in Zwolle 400 Rijnsche gulden uit al zijne roerende en onroerende goederen.

Anno nativitatis Ejusdem millesimo quadringentesimo quinto, indictione octava, mensis Julii, die nona, hora vesperarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri domini Eugenii divina providentia pape quarti, anno quinto decimo.

Naar een concept, geschreven door de hand van Hendrik van Herxen op losse stukken papier, gelegen achter in het Cartularium.

68. 1450 April 23.

Wolter Stelling Hermanssoen, amptman te Yselmuden, maakt bekend, dat Seyne Mulert voor hem en gerichtslieden verklaarde verkocht te hebben aan her Deric van Herxen en her Henric Zwarten, priesters, en hunne medegezellen, den priesters en clercken in het Clerckehuys te Zwolle $3^1/_2$ morgen land, genoemd de Meermaet, liggende te Mastebroeck tusschen de landen van Wolter Stellings en Claes ten Brincke.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert ende vyftich op Sunte Georgiusdach.

Naar het Cartul. fol. 31r.

69. 1450 April 23.

Seyne Mulert bekent verkocht te hebben aan de priesters en clerken in het Clerkehuys te Zwolle een stuk land, ongeveer vierdehalve morgen groot, geheeten die Meermaet, gelegen bij Yselmuden, naar luid een brief door den amptman bezegelt. (Zie N° 68).

Ghegheven in den jaer ons Heren dusent vierhondert ende vyftich op Sunte Georgiusdach des hilighen Martelaers.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1783.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Seyne Mulert.

70. 1451 Februari 17.

Seyne die Wrede, richter ter Heyne, maakt bekend, dat Jacob die Wrede en Gheertruyt, zijne vrouw, voor hem en gerichtslieden verklaarden verkocht te hebben aan her Dericke van Herxen, her Albert van Kalker, her Henric Zwarte, priesters, en hunne medegezellen, de priesters en clercken van het Clerckehuys binnen Zwolle, eene erfrenthe van 27 heeren pond uit 4 morgen land, ten Spykerhuys genoemd, belend ten oosten door Alyt Scrivers, ten zuiden en westen door Berent Jacobssoen en ten noorden door Jacob voorschreven, en uit verdere 4 morgen, schietende van de Zwartegraven aan den Velikengraven, belend ten zuiden door Berent Jacobssoen en ten noorden door Jacob die Wrede, gelegen in het kerspel van der Heyne.

Ghegheven in den jaer ons Heren dusent vierhondert een ende vyftich des Wonsdesdages voer Sunte Peter ad Cathedram.

Naar het Cartul. fol. 32v.

NB. Deze oorkonde heeft tot opschrift: „De xiiij ℔, quas dat Jacobus Wrede annuatim nobis ex octo jugeribus, quod redimit a nobis xiiij ℔ pro ijc florenis Renensibus aureis et sic poterit, si voluerit, omni anno Petri ad Cathedram (Februari 22) redimere adhuc xiiij ℔ restantes."

Op den kant staat door dezelfde hand geschreven: „Redditus istos ex toto transposuimus ad predium Holthusen prescriptum, quia redemmus ex eodem predio xxi modis silignis, sic quod officiarius magistri Johannis Dalen levabit annuatim a Jacobo Wreden xxvii ℔, de quibus tangitur in littera. Poterit autem Jacobus Wreden vel ejus heredes redimere redditus istos cum sexcentis libris Domini in festo Petri ad Cathedram et cum redditibus illius anni tunc preteriti sed, tenebit de summa prescripta xxx libras Domini in redempcione totali, quia pro xiiij ℔ ab eo emptis non accepitur plures pecunias quam ducentas libras Domini et septuaginta; sed pro aliis xiiij libris Domini accepit trecentas libras Domini in empcione. Dabit ergo in redempcione, quando eciam redditus simul cum summa computantur sexcentas libras Domini, sed tres minus utque computanti. Et sic pro domo nostra tenebimus de totali summa xxx libras Domini, quod tam care emimus redditus illos, videlicet medietatem reddituum prescriptorum, quod pro qualibet libra Domini dedimus Jacobo predicto xxii libras Domini in empcione istorum redditum".

71. 1452 Januari 26.

Herman die Zuere, amptman te IJselmuden, maakt bekend, dat Nycolaus Cele van Hasselt voor hem en gerichtslieden verklaarde om Godswil gegeven te hebben aan heer Goderde van Kempen, heer Henrike van der Helle, heer Johan van Goch en heer Johan van Bernevelde, bewoners van het Clerkehuys te Harderwyck, 4½ morgen land in Mastebroeck in Oesterholteslaghe, belend aan de noordzijde door de erfgenamen van Seyne te Kulen, aan de zuidzijde door de broeders op Sunte Johanscamp bij Vollenhoe, Albert Snavel e. a., schietende van de Bisscops Weteringe tot aan de landerijen der zusters te Swolle in der Nyerstraten.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert twie ende vyftich des Donredages nae Sunte Pauwes (sic) Conversio.

Naar het Cartul. fol. 29r.

NB. Dit stuk heeft tot opschrift: „De novem jugeribus in Oesterholsterslaghe, que vocantur Celenlant".

72. 1452/53.

Godfridus Kempis, presbyter, rector Domus Clericorum in Herderwijck, Henricus ter Helle, prebyter, Johannes Wegener, presbyter, en Thomas de Oeze betuigen, dat Theodericus de Herxen, presbyter et rector Domus Clericorum in Zwollis, en zijne medebroeders de wettige eigenaren zijn van 4½ morgen land in Mastebroeck, afkomstig van Nicolaus Celensoen, clericus in het Domus (Clericorum te Herderwijck).

In dorso: de terra Celen.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1770. — *Ook in het Cartul. fol.* 29v.

Zonder jaar en datum. — *Het stuk staat in het Cartul. tusschen dat, gedd.* 1452 *Jan.* 26 *en gedd.* 1453 *October* 13.

73. **1452 Februari 12.**

Geerloch Zwarte en zijne vrouw Grete verkoopen aan heer Dirk van Herxen en de overige priesters en klerken van het Clerkehuys te Zwolle hun erf en leen Splytlofsguet te Herxen.

Ic Gheerloch Zwarte ende ic Grete mit Gheerloch voerss. mynen || echten man ende ghecoren momber, doen kundich allen luden mit desen openen brieve, dat wy samenderhant || mit onsen vryen willen vercoft hebben, erflick ende ewelick om een somme gheldes, die ons tot onsen wille || witlic ende wal betaelt is, heren Diricke van Herxen ende den anderen priesteren ende clerken in der Clerkehuys toe Zwolle, onse erve ende leen, ghenoemt Splytlofsguet, ghelegen in den kerspel van Wie ende in der buerscap van Herxen, mit alle sinen toebehoer ende slechten not. Ende sijn des utghegaen voer den leenheer als ordell ende recht wysede, ende is weder beleent tot behoef der priester ende clerken voerss. Johanne Zwarten, onsen soene, mit welken ghelde en deels, dat hier afghecomen is, wy afghesoent hebben her Henric Zwarten, Wendelmoet ende Lummen onse broeder ende susteren, als van erfnisse, die hen angheervet was van onsen saligher moeder, der God ghenedighe. Ende wy laven den priesteren ende clerken voirss. desen coep stede ende vast te holden ende allen voercommer af te doene voer ons ende onse erfgenamen ende alle dieghene, die des toe rechte comen willen. Al argelist utghesprocken. In orkonde des briefs bezeghelt mit mynen zegell Gheerloch voerss. ende mit zegel meyster Johans van Ierte om bede mijns ende Greten mijnre huysvrouwen voerss. Ghegheven in den jaer ons Heren dusent vierhondert twe ende vijftich op Sunte Dorotheendach der Hiligher Jonferen.

Naar een transsumpt van den notaris Jacobus Goch, dd. 1456 *Februari* 13 (*zie N°* 76) *in het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle. — Ook te vinden in het Cartul. fol.* 34r. — *Ook in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N°* 1786.

NB. Onmiddelijk onder dit stuk staat in het Cartularium met de hand van Hendrik van Herxen geschreven: „Nota, quod frater meus Gherlacus, vel filii ejus, vel heredes possunt redimere feodum, quod vocatur Splytlofsleen vel Noterschguet, pro VIIc florenis Renensibus aureis et pro aliis expositis pecuniis, prout inde sunt littere confecte et sigillate, quas habemus inde in capsis, sic quod totum feodum est nostrum, anno scilicet Mccccixii. Notanda infra.

Sed frater meus habet aliquas porciones inde, pro quibus econverso posuit nobis annuatim quinque hont in campo dicto die Wade, que spectant ad predium, quod habet a presbiteris in Hasselt. Eciam faciet pro illis porcionibus et custodiet sine dampno domus nostre, den onraet de predio Splytlofs, videlicet aggerum et weteringe. Si fuerit in hoc negligens inventus, tunc possumus omnes porciones, quas habet de feodi ad nos recipere et propriis expensis den ouraet facere et custodire, et sic ipse vel heredes sui ad se econverso recipient quinque hont in campo dicto Wade.

Iste sunt porciones quas habet frater meus:

1°. Item op den Dwerslande voer Gheerloch huys liggen twie acker alrenaest den graven zuytwert ende tot Steven Kuten huys-wert.

2°. Item op den Toghe liggen twie acker tusschen Steven Kuten ende der Hilighen Stede lant, want Steven Kute licht mit tween ackeren boven, ende daernaest licht dan die her van Utrecht mit twien ackeren, daernaest licht dan Jacob van Hackfoerde mit den dwers-ghebouden(?) lande.

3°. Item dat campken bi des Kortenhuys of des Kupershuys bylanx . . . . dat twiedeel in dit leen." (De rest is door het afbrokkelen van den sterk vervuurden rand niet meer te ontcijferen.)

Op fol. 35r van het Cartularium staat door twee verschillende 16 eeuwsche handen geschreven: „Quoniam feodum Splytloffs a nobis per heredes Gherlaci Zwarten redimi potest, juxta formam et modum litterarum sigillatarum desuper factarum cum summa totali viic florenorum aureorum et aliis pecuniis in profectum feodi expositis. Ut ad manus habeatur hec summa expositorum placuit hic succintiore modo inscribere:

In primis exposuimus ad facturam et structuram nove mole majoris in Lerbroyck de ix jugeribus anno 1491°, de quolibet jugere 1 flor. aur. et ij oirt. Facit summa xii flor. aur. ij oirt, *nempe xj stuv.* [1]).

Adhuc interea post hoc frequenter, nescio quociens, annue pro molarum custodibus ii stuv., aliquando iii stuv. exposui de qualibet jugere, *facit ad minus x stuv.* [1]).

Adhuc anno Domini xvc secundo de quolibet jugere pro reparacione molarum i oirt flor. aur.

Novissime anno Domini xvcvi° pro redditibus annuis in conservacionem molarum comparandis? de quolibet jugere exposui i flor. Ren. aur. Summa facit summarum xxiiiij flor. aur. ad molas dumtaxat.

---

1) Correctuur in den tekst door de latere zestieneeuwsche hand.

Adhuc exposuimus ad diversos aqueductus noviter factos ultra ii flor. aur.

Item anno 1561 exposuimus pro reparatione duorum aquaeductuum, nempe Ter Geeren ende Ther Plaeten, de quolibet jugere viiij stuv. Brabantitos.

Item anno 1557 exposuimus de quolibet jugere xx stuv. ad molas et aquaeductus.

Item anno lxiiii exposuimus pro quolibet jugere agrorum .... quatuor stuv. ad aquaeductum, qui vocatur Styckzeil."

Op fol. 36r staat het volgende door de eerste 16eeuwsche hand geschreven:

„Quoniam ipsum totum feudum Splitloffs redimi potest per heredes Gherlaci Zwarten, nunc vero Blanckevoirdes, juxta formam et modum litterarum sigillatarum desuper factarum, cum summa vii^c flor. Ren. aur. et aliis pecuniis, in utilitatem aut neccessitatem ejusdem feudi expositis, utque in litteris de anno Mccccl xii° datis, ut hinc succintiore modo hec valeat summa reperiri, placuit eandem hic inserere.

In primis post mortem primi venditoris requisitum est feodum cum expedicione nova proprie hergewaede anno 1456.

Et anno 1473, mortuo Johanne Loese, prestante primo tunc juramentum pro nobis Loesse filio Gherardi Luesse.

Post hoc anno 1486 mortuo Loesse prescripto, iterum requisitum cum nova expedicione proprie herwaede prestante juramentum nostro nomine Egberto Tummerman, cive Daventriensi, adhuc superstite favente Deo, pro quibus omnibus et sequentibus expedicionibus ad annum redemptionis medium restituent heredes.

Anno xv^c primo 3^a die Decembris iterum requisitum est post mortem infeodantis domini, videlicet Wilhelmi de Zweeten, vacua manu ab Henrico Olger, et infeodavit nos datis tribus tacis vini ipsi et assessoribus suis, videlicet Johanne Olger et Everardo Stuerman.

Insuper demptis suprascriptis exposuimus tantum pro utilitate, tantum eciam pro necessitate terrarum harum feudi.

Item ad molas in Leerebroeck pro structura, pro redditibus earumdem molarum ratione comparandis, xxv flor. Ren. aur. justi ponderis.

Item ad aqueductus diversos ii flor. aur. et ultra. Adhuc ad aqueductum lapideum dictum Styckerszyel anno xv^c xiii in Julio iiii flor. Ren. aur. minus 4 stuv. Hollandie, quia de quolibet jugere solvimus i flor. Hornensem.

Item anno xvi° de quolibet jugere solvi medium flor. aur., facit iiiij aur. ad redditus comparandos.

Item anno Domini xxvi de quolibet jugere ....."

Hierop volgt door de hand van den procurator Johannes Ghiesynck geschreven:

„Nemo procuratorum aut patrum domus hujus facile sinat literas feudi de Splytloffsleen legi, nec copiam alicui tradat sine communi fratrum consensu, quia ego Johannes Ghiessynck harum aedium indignus procurator audivi a nonnullis viris bonis, qui nobis non parum faverunt,

haeredes hujus feudi velle repetere feudum, si saltem haberent copiam principalium literarum descriptam. Actum anno 1563.

Item anno 1569 den 17 Julii hefft onse Fraterhuis Splijtloeffleen van den leenherr Wilhelm van Dottinchem bynnen Deventer weder ontfangen ende Giesbert van Diedem, voir datt Fraterhuis hulder geworden, hefft tot behoeff mede voir datt Fraterhuis den leenheeren bynnen Deventer huldet ende eedt gedaen. Ende dairom moethen die fratres acht geven offte Giesbert van Diedem storve, datt sie dan bynnen jair ende dach datt leen weder van den leenherr ontfangen, stellende een ander hulder."

74. **1453 April 11.**

Johan van Eghen, richter te Helendoern, maakt bekend, dat Johan Slensken voor hem en gerichtslieden verklaard heeft verkocht te hebben aan Willem toe Ghetekoten, na verkregen toestemming van zijnen leensheer joncker Johan van Almeloe, 9 mud „gudes pachtroggen" uit zijn erf en goed Oedbelding, gelegen in het kerspel van Helendoern.

Ghegheven int jaer ons Heren Mccccliii des Wonsdages nae Beloken Paeschen.

Naar het Cartul. fol. 33^{v}; *ook te vinden in het Cartul. fol.* 41^{v}.

NB. In het Cartul. fol. 41v. luidt de dateering: „Ghegheven enz. feria 4^{a} post octavam Pasche".

75. **1453 October 13.**

Herman die Zuere, ambtman van Yselmuden, doet kond, dat Alfer Knoppert en Alyt zijne vrouw, met Alfer als momber, voor hem en gerichtslieden verklaard hebben verkocht te hebben aan de heren Derick van Herxen, Gheert van Vollenhoe, Albert van Kalker en Henric Zwarte, en de priesters en clerken van het Clerkehuys bynnen Zwolle, 2$^{1}/_{4}$ morgen land gelegen in Mastebroeke, in Oesterholteslaghe, gemeen met 9 morgen, waarvan de helft toebehoort aan de priesters voornoemd, en $^{1}/_{4}$ gedeelte aan Peter Beer, belend aan de noordzijde door het

land van de erfgenamen van Seyne ter Kulen, aan de zuidzijde door het land der broeders van St. Johanscamp bij Vollenhove, Albert Snavel e. a., schietende van de Bisscopswetering aan het land der Susteren toe Swolle in der Nijerstraten.

Ghegheven in den jaer ons Heren dusent vierhondert drie ende vyftich des Saterdaghes nae Sunte Victoer.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, *N°* 1784. — *Ook in afschrift in het Carlul. fol.* 29ᵛ.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Herman die Zuere.

76. 1456 Februari 13.

Jacobus Goch, clericus Traiectensis dyocesis, publicus imperiali auctoritate et ordinaria admissione notarius, oorkondt, dat Gherlacus Zwarte en zijne vrouw Grete ten zijnen overstaan en van Lambertus Zwessel, clericus, en Egertus Badinck, laicus, als getuigen, verklaard hebben Splytlofsguet onder die voorwaarden verkocht te hebben als in den principaalbrief, dd. 1452 Februari 12 (zie N° 73), is bepaald, en dat hij op verzoek van Theodericus (van Herxen) een of meerdere afschriften van deze akte gemaakt heeft.

Acta fuerunt hec in area dicte Domus Clericorum (anno nativitatis Ejusdem millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto, indictione quarta, mensis Februarii die tredecima, hora vesperarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri domini Calixti, divina providentia pape tercii, anno primo.)

Naar het origineel in het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle. — *Ook in afschrift in het Cartul. fol.* 34ʳ. — *Ook in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N°* 1786.

77. **1456 Februari 16.**

Dirk van Herxen, Gerard van Vollenhove, Albert Calcar en Hendrik Zwarte, priesters en provisoren van het Clerkehuys te Zwolle, maken bekend, dat zij schuldig zijn gebleven aan Geerloch Zwarte 50 Rijnsche gulden van de koopsom van Splytlofsleen, en onder welke voorwaarden Geerloch of zijne erfgenamen Splytlofsleen terug kunnen koopen.

Wy Theodericus van Herxen, Gherardus van Vollenhoe, Albertus Kalker ende Henricus Zwarte, priesters (ende) provisoers || der Clerkehuys bynnen Zwolle, doen kundich allen luden mit desen openen brieve, dat wi op datum deses briefs || schuldich sin ghebleven Gherloch Zwarten rechter scult vijftich Rijnsche gulden als van Splijtlofsguede, dat wy ghecoft hebben teghens hem om soevenhondert Rijnsche gulden, voer welke vijftich Rijnsche gulden Gherloch voirss. ende sijn erfgenamen holden, orbaren ende ghebruken moghen omtrent twe marghen landes, liggende by sinen huse, hoerende in dat leen voerseyt, alsoe lange als hem ghenoeghet ende die leenheer dat believen sal; ende sal daertoe waren den alingen onraet des leens voirss. Oec soe bekennen wy mit desen selven brieve, dat wy Gherloghe voirss. ende sinen erfghenamen ghegheven hebben ende gheven enen vollencomenen wedercoep des leens voirss., alsoe dat Gherloch voirseyt ende sine erfghenamen, alsoe lange als die vijftich Rijnsche gulden niet betaelt en sin, mit sovendehalfhondert Rijnsche gulden ende off die betaelt weren mit sovenhondert Rijnsche gulden, voer datum deses briefs gheslaghen, off payment, dat daer guet voer weer, an golde op Sunte Peter ad Cathedram, viertien daghe voer off nae onbegrepen, wedercopen sal moeghen dat alinge leen voirss. In voorwarden naebescreven: als dat Gherloch voirss. ende sijn erfghenamen ons ende onsen naecomelingen een half jaer te voeren sal laten weten als die wedercoep sal gheschien, ende die sal gheschien mit oers selves guede ende tot oers selves behoeff, ende niet anders. Ende soe

wat wy voer die tijt uutgheleecht hebben in verbeteringe dier lande, in nyen werke, graven, dijken, dammen, moelen, slusen ende dierghelike, dat sal men ons weter gheven totter summen voirss., ende daertoe die helfte van den ghelde, datt ons ghecost heeft of costen sal in der beleningen des leens voirss. Voert sint vorwarde: weert sake dat wy schade leden bi den onrade des erves, alsoe dat die niet bewaert en worde buten onse schade, dat sullen wy verhalen moeghen aen Gherloch voirss. ende sinen erfghenamen. Ende alsdan moghe wi hem tot allen Sunte Peter ad Cathedram betalen vijftich Rijnsche gulden ende nemen nae ons dat lant by sinen huse gheleghen, hoerende in datselve leen, mitten onrade, die opt alinge erve hoert. Sonder arghelist. In orkonde der waerheit soe hebben wy onses huses ghemeen seghel an desen brief ghehangen, daer ic Gherloch voirss. voir my ende voer myne erfghenamen ende om bede wille Grieten, mijns wijfs, mijn seghel mede anghehangen hebbe. Ghegheven in den jaer ons Heren dusent vierhondert ses ende vijftich des sestiendaghes der maent Februari.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1786.

Met het zeer geschonden zegel in groene was van het Fraterhuis; dat van Gherloch Zwarte is verdwenen.

78. 1457 Juni 12.

Dirick Camferbeke, ridder, amptman in Zallant, verklaart, dat Willem to Ghetekaten verkocht heeft aan de priesters en klerken van het Clerchuijs te Zwolle 31 mud rogge sjaars, door hem gekocht van joncker Frederick van der Eze en van joncker Frederick van Rechter, gaande uit hun „alenge erve ende guede” geheeten Holthusen, gelegen in het kerspel van Dalfsen, in de buurtschap to Lenthe, en bovendien nog 8 mud rogge sjaars, door hem gekocht van Aleff van Haren uit diens „alinge erve ende guede”, geheeten Op ’t Sant, gelegen in het kerspel van der Heyne.

Ghegheven in den jaer ons Heren dusent vier-

hondert seven ende vijftich des Maendaghes nae des Hilighen Sacramentsdaghe.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1787. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 41v.

Het zegel van Dirick Camferbeke is verdwenen.

NB. In het Cartul. is het stuk gedateerd: „Gegeven enz. Mccccl vii feria secunda post Sacramenti".

79. 1457 Juni 12.

Dirck Camferbeke, ridder, amptman in Zallant, doet kond, dat Willem toe Ghetekaten voor hem en gerichtslieden bekend heeft aan de priesters en clerken in het Clerckhuys te Zwolle schuldig te zijn een jaarrente van negen mud „guedes pachtroggen" uit het erve en goed geheeten Oedbelding, gelegen in het kerspel Helendoern.

Ghegheven in den jaer ons Heren dusent vierhondert seven ende vijftich des Maendaghes nae des Hilighen Sacramentsdaghe.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1788. — *Ook in afschrift in het Cartul. fol.* 33.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Dirck Camferbeke.

NB. In het Cartul. staat onder dit stuk, door andere hand geschreven: „Possunt redimi hii ix modii silignis cum centum et xxvi flor. Ren. aureis et pleno precio (?)"

80. 1458 April 26.

Gheerloch Zwarte en zijne vrouw Griete en Johan, hun zoon en leenvolgher, verklaren ontvangen te hebben van de provisoeren, priesters en clerken van het Clerkenhuys binnen Zwolle de resteerende som van 50 gulden van de koopsom van Splijtloefsleen, overeenkomstig den brief, die

met hun gemeen huiszegel en dat van Gheerloch bezegeld is (zie N° 55), en dat alle voorwaarden, uitgedrukt in brieven betreffende dit leen, voortaan door hen gehouden zullen worden en in kracht zullen blijven, behalve dat de genoemde priesters en clerken hun 2 morgen land van dit leen zoolang zullen afstaan als de leenheer dit toestaat en zij of hunne erfgenamen de onraad van dijken en weteringen, die tot het geheele leen behooren, zullen onderhouden. Waartegen zij genoemden priesters onder nader omschreven voorwaarden afstaan 5 hont land van der Hiligher Stede te Hasselt, in de Wade gelegen.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert acht ende vijftich des Woensdaghes nae Sunte Marcusdach des Hilighen Ewangelisten.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1786.

Met de zegels in groene was van Gheerloch en Johan Zwarte; dat van Johan is geschonden.

81. 1458 Juni 14.

Herman Ramelman, richter ter Heyne, maakt bekend, dat Lambert Stael ten zijnen overstaan verklaard heeft, dat hij met de priesters en clerken uit het Clerkehuys te Zwolle „niet uutstaende heeft dan vrentscap ende mijnne" en dat hij noch zijne erfgenamen aanspraak hebben „van doede seleghen her Dirics van Herxen" op eenig deel van het erf to Noertberghe in Wyer- of in Heynrekerspel.

Ghegheven int jair ons Heren dusent vierhondert acht ende vijftich des Donredaghes na Sunte Anthoniusdach des heilighen Confessoers.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1789.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Herman Ramelman.

82. **1459 December 13.**

Henric van Essen, ridder, en Evert van Wijtman, rentmeester in Zallant, maken bekend, dat Steven Kute en Willam Kute aan de priesters en clerken in het Clerkehuys te Zwolle verkocht hebben een jaarrente van 12 heerenponden uit hun erf en goed, geheeten Witte Lubbertsguet, uitgezonderd de Bloemensaet, die aan Jacob die Wreede en zijne zuster toebehoort, en 1½ morgen in Leerrebroek, die Wychman hun broeder bij erfscheiding toegedeeld zijn, gelegen in het kerspel van Wye, in de buurtschap Herxen, onder voorwaarde o. a., dat Steven en Willam deze rente binnen den tijd van zes jaren tegen de volle pacht en 240 heerenponden weder mogen inlossen, maar dat na verloop van dien termijn dit recht vervallen is.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert negen ende vijfftich op Sunte Luciendach.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1790. — *Ook in afschrift in het Cartul. fol.* 45r.

Met de iets geschondene zegels in groene was van Henric van Essen en Evert van Wytman.

NB. In het Cartul. staat onder dit stuk: „Copie harum literarum habet xii ℔ Domini, sed levamus et levavimus ferme usque ad xxx annos xiii ℔ Domini, quas eciam in veritate habemus ex eisdam bonis, simul in toto facientes xxvi ℔ Domini, propter malam solucionem pensionis, per amicabilem compositionem addita est hiis literis una ℔ Domini annui redditus prout levamus et levavimus."

83. **1468 Januari 13.**

Burgemeesters, schepenen en raad der stad Zwolle geven een vidimus van een brief, bezegeld door Gheert van Ryssen, amptman in Zallant, en Theodericus van Herxen, dd. 1407 Januari 2. (Zie N° 36.)

Ghegheven in 't jaer ons Heren dusent vierhondert ende testich op Sunte Ponciaensavont.

Naar het origineel in het Archief der Emanuelshuisen te Zwolle.

Met het geschonden zegel in groene was der stad Zwolle.

84. 1460 Januari 22.

David van Bourgondie, bisschop van Utrecht, doet uitspraak in het geschil tusschen de broeders van het Clerckehuys te Zwolle en Dirk Wyferdinck, burger te Deventer, over het goed Noertberge in de parochie van Wije.

David van Burgonien, by der ghenaden Goeds bisscop tUtrecht, maken kont allen luden. Alsoe bitiden lestgheleden dicwijl twist ende schelinge tusschen den fratres ende vergaderinge der Clerckehuys onser stad van Zwolle an die ene zyde, ende Dirck Wyferding, borger ofte inwoenre onser stat van Deventer, overmits seker erven ende gueden, ghehieten Noertberge, ende gheleghen sin in onsen lande van Zallant, in den kerspel van Wye ende in der buerscap van Herxen, mit hoeren toebehoeren ende dat daer hangen mach, op der ander syden; soe sin ten lesten voer ons ghecomen op onsen hoven tUtrecht broeder Henrick, procuratoer des huses voerseyt, voer hem ende voer den broederen voerss. des Fraterhuys van Zwolle, volghemachticht als verwares, ende Dirck Wyferding als aenspraker ende clager; daer Dirck voerss. hem beclaechde, soe als wilneer heren Dirck van Herxen, in levende live wesende, dese guede ende erve voerss. toe plaghen te hoeren ende sijn weren; ende hi sijn naeste erve weer ende navolgher in allen guede, die her Dirck achter hem ghelaten hadde, ende hem daerin hinder ende wederstant gheschieden overmits sine wederpartye voerss., vermetende hem besitter der guede voirss. te wesen; begherende daerom sijnre wederpartyen voerss. soe te onderwysen ende bevelen, dat hi dese guede mochte vredelike bruyken ende besitten, niet wederstaende of die broeder voerss. hem vermeten wolde, dat her Dirck Herxen dese guede hem tot eniger tijt bi sinen leven overghegheven mochte hebben; want als Dirck Wyferdingke seyde, sulcke gyfte waren niet gheschiet nae rechte ende ghewoente ons lants van Zallant, ende oick her Dirck dese guede beseten hadde sijn leven lang, ende dat nyemant gheven mochte ende holden. Daerop broeder Henrick voer hem ende sine

medebrueders gheantwoert heeft, seggende ten iersten: dat die vergaderinge der fratres ende Clerckehuys van Zwolle approbiert ende confirmiert sin van saligher ghedachten bisscop Frederic van Blanckenhem, bisscop tUtrecht, ende daernae van bisscop Rolof, onsen voervaderen, desgheliken, ende dat in die ierste approbacie ende confirmacie bisscop Frederix voerss. dat huys ende alle gueden daertoe behoerende mit den personen ende clercken daer in der vergaderinge wesende, gheestlick ende onder der gheestlicheit der hiligher kerken Sante Martyns ende des bisscops van Utrecht, in der tijt wesende, beschirmenisse sullen wesen ende staen; ende voert ten anderen male, dat dese guede in voertyden hoerich wesende, by bisscop Frederic ende onse vijf goitshusen van Utrecht sin vry ende edel ghegheven ende ghemaect tot heren Dircks van Herxen behoef, ende hem voert ghelaten voer hem ende sine nacomelinge, besitteren van desen gueden, op enen jaerlixschen pacht van vijftijn Vrancrixschen schilde, alle jaer den rentmeyster van Sallant in den name des bisscops van Utrecht, in der tijt wesende, te betalen. Ende dat daernae cortelicke her Dirck van Herxen voergenoemt sulcke gueden om Goits willen ende sijnre ende sijnre olderen ende allen denghenen, die des delichs sullen ende moegen wesen, zielen salicheit, die vergaderinge der clercken des huys voerss. voer hem ende hoeren nacomelingen tot ewighen daghen ghegheven heeft, niet daeraen beholdende. Ende dat die clercken doe wesende ende daer ghecomen sijn in der vergaderinge des Clerchuys voergenoemt, overmits overghifte voergenoemt ende ander dat daer toebehoerde, dat besitt van desen guede langer dan vijftich jaer ghehat hebben ende tot allen tyden ons ende onsen voirvaderen van den voers pacht guetlick ende wal betaelt ende vernuecht hebben. Oick dat her Dirck van Herxen nae sinen overghiften hem dese gueden van sijn selfs weghen niet onderwonden heeft, noch nye en dede, tot soe lange hi in levende lyve was nae der overgyften voerss. Ende dat boven allen saken voerg. her Dirck van Herxen mit sinen medebroders ende die vergaderinge des huses voerg. uut dese guede ende alle andere guede totter vergaderinge ghegheven ene fundacie des Clercke-

huys van Zwolle ewelike durende ghemaect hebben, welke fundacie ende makinge, ende wes daer anhanget, bisscop Roloff, onse voervader saligher ghedachten, ende daer nae wy approbiert ende confirmiert hebben. Ende om des hem onlede, verdriet ende ghewelt gheschacht van Dirck Wyferding an den voerss. gueden ende erven, heft onse officiael tUtrecht mit vollen rechte den voerss. Dirck Wyferding in den ban ghedaen; als broeder Henric van allen voerss. punten ons tot soeveer alst an deser saken ruert mit brieven ende zegelen ende ander redelick bewijs voertbracht ende bewesen heeft, begherende daerom van den voerss. Dirck vry ende absolviert te wesen mit onser sentencien. Des hebben wy beyden partyen termijn ghesat hier beneden in desen onsen brieff ghescreven beteykent ende ghesat al hoer besceyt voer te brengen, daermede beyde partyen hem behelpen wolden ende mochten. In welken termijn, daervan beteykent ende ghesat, want Dirck Wyferding gheen bewijs noch besceyde brachte, daermede hi wynnen mochte, soe hebben wy in teghenwoerdicheit beyder partyen ende tot vervolch ende begheerte broeder Henrix voerss. hem ende sine medebroederen ende vergaderinge des huys voerss. mit rypen raden ende volboerde onser prelaten, ridderscap, stad ende stede onsses ghestichts van Utrecht, op die tijt by ons wesende, absolviert ende vryghewesen, absolvieren ende vrywysen mit deser onser sentencie ende oirdell van ansprake Dirx Wyferding vorss. wysende denselven Dirck in deser saken vellich te wesen, costen daerom ghedaen ende anderen saken, die daertoe dienen mogen, an ons holdende. Gheoirdelt, ghesentencieert ende ghegheven tUtrecht in onsen hove des Woensdages voer Conversionis Sancti Pauli int jaer ons Heren dusent vierhondert ende tsestich. Hier weren over ende an die eerbare onse lieve neve, ghetruwe raden ende vrienden, heer Ghysbert van Bredenroede, domproest onser kerken tUtrecht ende proest toe Sante Donaes te Brugge etc.; heer Johan Proys, domdeken; meyster Johan Militis, onse vicarius ende canonick onser kerken voerss.; meyster Wolter van der Goude, proest toe Sante Peter etc.; meyster Herman Droem, doctoir in den gheestliken rechten, deken to Sante Marien etc.;

meyster Willem Paidze, doctoir in die gheestlike rechte ende canonick onser kerken tUtrecht voerss.; meyster Henric van Emmerick, onse officiael, licenciaet in die gheestlike rechten; meyster Ludeken van Hoern, doctoir in die gheestlick ende keyserrechte; meyster Johan Wychering, doctoir in die gheestlike rechte ende proest toe Oemerze; meyster Folpert van Amerongen, licenciaet in die keyserrechte; Rolof van Bevervoerde, onse hovemeyster; Johan van Zulen van Natewisch, onse dijckgreve; Arent van Yselsteyn, marschalc onses Nederstichts; Johan van Reness van Vulven die jonge, onse marschalc van Amersfoert ende van Emelant; Jacob Proys; Jacob van Nyevelt; Arnt van Bevervoerde, amptman toe Dyepenhem; Evert van Wytman; die deputaten onser steden Utrecht, Deventer, Campen ende Swolle ende meer gueder lude. In kennisse ende ghetuychnisse aller saken voerss. ghegeven ende bezegelt mit onsen zegel, an dessen brieff beneden hangende, int jair ons Heren en dach lest voirg.

Naar het Cartul. fol. 22r—23r. — Vergl.: Tijdrekenkundig Register op het Oud Provinciaal Archief van Overijssel, Aanhangsel p. 349.

NB. Het opschrift van deze akte in het Cartul. luidt: „Sentencia data Traiecti per dominum David de Burgundia contra heredes domini Theodorici de Herxen pro domo nostra de predio Noertberch".

85. **1460 Februari 7.**

Dirk Splytlof, Willem toe Avereng, Jacob van Wytman en Hildebrand Essching doen als scheidslieden uitspraak in het geschil tusschen de priesters en klerken in het Clerkehuys te Zwolle en Dirck Wyferding over het goed Noertberge.

Wy Dirck Splytlof ende Willem toe Avereng, alse witlike ghekoeren moetsoens ghescheydeslude van weghen Dirck Wyferdinge an der eenre zijt, ende Jacob van Wytman ende Hillebrant Essching, alse witlike ghekoren

moetsoens ghescheydeslude van wegen der priesteren ende clerken der Clerkehuys bynnen Zwolle, an der ander zijt, doen kont ende kenlick, openbaerlick tughende in desen apenen brieve, dat wy die partyen voerss. an beyden zyden mynlick ende vrentlick in enen steden vasten moetsoene ghescheyden hebben van soedane twystinge, schelinge ende ghebreken, als die partyen voerss. an beyden zyden op malcanderen, voer data des brieves, te segge moghen ghehad heb(be)n, toecomende van den erve ende guede ghehieten Noertberge, gheleghen in den lande van Zallant, in den kerspel van Wye, ende in der buerscap van Herxen, mit all sinen toebehoer, in vorwarden hiernae bescreven, alse: dat die priesteren ende clerke voerss. ende oer nacomelinge dat guet ende erve voerss. erfliken hebben, besitten ende gebruycken sullen, onbecommert ende onbehindert van Dirck Wyferding voerss. ende sine erfgenamen; ende wie meest van elker partyen voerss. vermits kost ende onkost ende schaeden gheleden heft, daer sullen sie mede an beyden tzyden toevreden wesen. Ende Dirck Wyferding voerss. sal den priesteren ende clerken voerss. afdoen alsoedane vede ende onwille, als Wessel Roever, sijn neve, op die voerss. priesteren ende clerke toe deser tijt ghehad ende gheholden heft om Dircks voerss. wille. Ende alle cytacien, rechtvorderingen ende processe, die an beyden tzyden op dese sake vorss. verworven ende verkregen sint, sullen doet ende van gheenre weerde wezen, alsoe dat die partyen teghen malcanderen daer gheen recht mede vorder vervolghen sullen. Ende desse voerss. moetsoene, uutsprake ende scheyt sullen elke partye voerss. vast, stede ende onverbreekeliken holden op ene pene van vierhondert Francrixsche schilde, half tot behoef ter tymmeringe Sunte Lebuinustoerne toe Deventer, ende half tot behoef ende orbar ons scheydesluden voerss., ghelijck die her Henrick Zwarte als een volmachtich procurator der priesteren en clercke voerss., mit Johan Ludekenssoenen, sinen ghecoren mombar, voer hem ende voer oer nacomelinge; ende Dirck voerss. voer hem ende sine erfgenamen, an handen meyster Johan Marquards, in der tijt burgermeister toe Deventer, elk bisonder verpeent ende ghelavet hebben te holden wie

desse uutsprake van sijnre zijt niet en hielde. Sonder argelist. Des toe tughe der waerheit alre punten voerss. soe hebben wy Dirck, Willem, Jacob ende Hillebrant alse moetsoens, ghescheydeslude, van beyden partyen vorss. daerto verkoeren, om oerre bede willen an beyde tzyden onse segele an dessen brieff ghehangen. Ghegeven int jaer ons Heren Mccccl x feria 6ta post Agate.

Naar het Cartul. fol. 23r.

NB. Dit stuk heeft tot opschrift: „Littera amicabilis composicionis cum Trico Wyferding de predio Noertberch et sue resignacionis".

86.

Campi et pecie de predio nostro Noertberch, ubi sint situati et mensura eorum per juratum mensuratorem terre.

Item die maet teghen Berents bomgart is iii margen lxxiiii roeden.

Item die maet voer den Vaelt iij margen 1 hont xxxviij roede.

Item om dat huys mitter huysstede vj mergen 1 hont x roede.

Hieronder is die Spykerstede ende die Velikemaet iiij margen; ende dat Hecstucke ij margen myn vijf ende tsoeventich alst nu licht vierkant. Ende die huystede mitten acker bi der Berchstede ende mitten Vaelde- ende Colcstede v hont myn xv roede.

Item die Westeenck by der Weteringhe vij hont.

Item die Westeenck naest den dyke ij mergen [1]).

Item op den Toege ij mergen.

Item by der Lantweer iii margen.

Item dat Dycslach naest den dyke iiij margen xl roede.

Item dat Middelste Dicslach ii morgen myn j hont.

---

1) Deze alinea heeft op den kant de aanmerking: „*wysselt*".

Item dat Dijcslach by der weteringe iiij margen ii hont v roede.

Item dat Haghelstucke ii margen ii hont xxx roede.

Item dat lant voer der Waden dat Johan Ludekenssoen plach te hoeren x hont ii roede.

Item op den Zuytberge j margen.

Item die Heymaet iiii margen.

Item die Waerslaghe mitten Gansweydiken iii margen.

Item dat Broecslach xii margen, alsoe wordet gherekent totten zylen, mer het is xiii margen in der verpachtinge [1]).

Item aver des Velikengraven vi margen.

Item Ter Heyne op den Brant.

Item op den Brodenbroke ii margen.

Item en halven roggenkamp of omtrynt bi der kerken lant.

Item en slach by der kerken op die heyde.

Item wat lande wy in Noertberge verwisselt hebben ende van ween wy ghewisselt hebben.

Item die Kivitscamp bi Berentsberch plach ons te hoeren, ende is iiij margen een hont xxiiii roeden myn vier voet. Daer hebbe wy weder voer *van Berende* [2]) dat Hecstucke v hont xliiii roede.

Item des Velikenmaet ij margen xxxii roede ende iij voet.

Item twie acker by Vrodinxhuys j margen myn xi roede.

Item op den Slaghe j margen xiiii roede ende en vierendel van eenre roede.

Aldus ontbrect ons noch cxlv roede.

---

1) Op den kant staat een verwijzingsteeken. Onder aan de bladzijde staat door latere hand geschreven:

„[Nota]ndum, quod mensura istarum terrarum est certa et vera, quia K[o]eckmanni novem jugera et nostra [qua]tuor in uno campo sita ad australem plagum, similiter Wynd... nsium Gerhardi Ludolphi et plures campi [ej]usdem longitudinis et latitudinis, habent xiii jugera et xlviii roeden Sallantz, sic enim [de] novo sunt per juratum mensuratorem terre magistrum Nicolaum Steynhouwer de Renen men[sura]ti."

2) Correctuur in den tekst.

Item wy hebben ghewysselt mit Henric van Essen.

Item wy hebben ghekreghen van Henric voerss. in der Maet voer onsen Vaelde een margen ende xxiiij roede.

Item wy hebben Henric van Essen wedergheghoven van onsen Hecstucke iij hont [fol. 24r.] ende xviiij roede.

Item in die Schakelshove ii hont xxxiii roede ende xi voete.

Item noch en acker daerteghen aver den wech en hont ende xxxiii roede.

Item wat hem noch ontbrack, dat nam hi opt Haghelstucke van onsen lande.

Item wy hebben ghewisselt mit Johan den Wreden, ten iersten:

Item in Leerrebroeck over des Zwartengraven onse achterste broeckslach, dat wy verwisselt hebben, ghemeten beleep vier margen ende xxviii roede.

Daer hebbe wy weder voer en waerslach, welck vier voet in den Seegraven ghemeten beleep i margen ende xxv roede.

Item op der Utermarck j margen, den hebbe wy mit Johan Ludekenssoen verwisselt.

Item en acker op den Slaghe en hont xvii roede, die brede iiii roede.

Item op den Haghelstucke vier hont iii roede myn; die brede vii roede vi voete [1]).

Item in den Nyenlande toe dijckwert iii hont x roede; die brede xvii roede, daer ghiet wech aff.

Item die ander acker in den Nyenlande iiij hont myn iii roede ende x voete.

Item op den Zuytberch ii hont ende ix roede en luttel myn; die brede was vj roede twie weghe.

Hic deficiunt nobis i hont ende xxxvii roede, sed terra acquisita melius deservit nobis.

---

1) In den tekst staat: „die brede *x*vii roede *die ghiet die wech aff VI* voete". De cursief gedrukte getallen en woorden zijn doorgehaald.

Dessen wissel mit Johan voerss. hefft beleeft ende bezeghelt Frederic Post, amptman der abdissen van Essen.

Item daernae hebben wy ghewisselt mit Johan den Wreden dit lant naebescreven, dat niet in Noertbergen plach te hoeren.

Item wi hadden ghekoft in Leerrebroeck aver des Velikengraven by Johan des Wreden huys vierdenhalven margen landes myn en tijndendeel van enen margen, ende dat lant hebben wy Johan ghedaen.

Daer hebben wy weder voer dat lant voerss.: In den iersten den Westenenck by der weteringe vii hont.

Item den Westenenck naest den dyke ij margen.

Item den Willichaghen tendes den Haghelstucke.

Dessen wissel heft bezeghelt ende beleeft Herman die Monter, amptman der abdissen.

Item wy hebben ghewisselt mit Johan Ludekenssoen, als die bezeghelde brief holt.

Item wy hebben ghekregen van Johan voerss. x hont lands ende ii roede voer die Wade.

Item wy hebben hem wederghegheven enen groeten margen op die Marke by der Meente.

Item noch j margen op dieselve marke.

Item noch en campken landes by Johans voerss. berchstede.

Naar het Cartul. fol. 23v.—24r.

87. 1460 April 23.

Albertus van Kalkar, Henricus van Herxen, Rutgerus van Dotinehem en Gregorius van Diest, priesters en provisors van het Fraterhuys te Zwoll, maken bekend, dat zij verkocht hebben aan de edele vermogende joncfrouw Kathrine van Voirst, van Gemen, van Asperen, van Keppel enz., eene erfrente van een oud Frankrijksch schild, en dat onmiddellijk na dezen verkoop joncfrouw Kathrine

deze jaarrente aan het Fraterhuys geschonken heeft onder voorwaarde, dat o. a. hiervoor miswijn gekocht, na haar dood 30 zielmissen gelezen en op haar sterfdag eene jaarlijksche memorie gehouden moet worden.

Int jaer ons Heren dusent vierhondert ende tsestich op Sunte Georgiusdach.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N°. 1791.

Met twee aanhangende geschonden zegels in groene was van het Fraterhuis en van Katharine van Voirst.

88. 1462 Januari 23.

Willem van Zweten maakt bekend, dat hij na overlijden van Jutte van Zweten, zijne moeder, als leenvolger en leensheer op verzoek van her Albert van Kalker, rectoer, en Henrick Zwarte, procuratoer der priesters en clercken van het Clerkehuys binnen Zwolle, de genoemde priesters en klerken beleend heeft met het goed en erf geheeten Noterschguet of Splytlofsleen, gelegen in Wyerkerspel, in de buurschap Herxen, en waarvan 9 morgen gelegen zijn in Leerebroek, begrensd ten zuiden door der Jonferenslach en ten noorden aan Styne slach van Ittersum, schietende van de Soestweteringe aan Hondenbergesslach; 2 morgen in de Waerslaghe, belend ten zuiden door den heer van Utrecht en de Hilighe Stede te Hasselt en ten noorden door den Koedyck, en dat namens de genoemde priesters Johan Zwarte hem gehuldigd en den eed afgelegd heeft.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert twie ende tsestich des Saterdages nae Sunte Agnietendach.

Naar het Cartul. fol. 33[v].

NB. Het opschrift van dit stuk luidt: „Littera de Splytlofsleen. Feodum est, habens speciale jus. Sciat ergo procurator jus ejus, quod potest perdi, sy non requiratur tempore suo infra annum post mortem vasalli nostri".

89. 1462 April 26.

Gheert Sticker, richter te Dalfsen, maakt bekend, dat Otto van Hekeren, geheeten van Rechter, ridder, onder nader omschreven voorwaarden verkocht heeft aan de priesters en klerken in het Clerkehuys te Swolle „al alsulcke rechte ende seker loesbrieve", die hij heeft aan het erve en goed Holthusen, gelegen in Zalland, in het kerspel van Dalfsen en de buurtschap Leente.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert twie ende 't sestich des Maendaghes nae Sunte Marcusdach.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1792.

Met de zegels in groene was van Gheert Sticker en van Otto van Hekeren. — Het tweede is iets geschonden.

90. 1463 Maart 8.

Gheert Sticker, richter te Dalfsen, doet kond, dat Otto van Hekeren, geheeten van Rechteren, ridder, voor hem en gerichtslieden verklaarde verkocht te hebben aan her Albert van Kalker, her Henric Zwarte, her Jacob van Enchusen, her Gregorius van Halen en hun metgezellen, priesters en clercken in het Clerkenhuys binnen Swolle, het erve en goed Holthusen, in het kerspel van Dalfsen, in de buurtschap toe Leente.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert dree ende tsestich des Dinxdages nae den Sonendach Reminiscere.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, N° 1793. — *Ook in afschrift in het Cartul. fol.* 32r. *en fol.* 41r.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Otto van Rechteren; dat van Gheert Sticker is niet meer aanwezig.

N.B. In het Cartularium fol. 41 staat: „Gegeven enz. Mcccclxiii feria 3ia post Dominicam Reminiscere".

In dorso staat: „Littera principalis de predio Holthusen per sculteium et dominum Ottonem sigillata". — Onmiddellijk onder dit stuk op fol. 32r v. h. Cartul. staat door latere hand geschreven: „Notandum. Antequam comparaverunt patres nostri predium istud, fuit quedam pecia terre cum domuncula quadam, spectans ad sorores Domus Sancte Cecilie ter Kinderhuys, contingua predio huic et terris. Inhabitator vero domuncule hujusmodi propter contiguitatem non parum molestus fuit et offensus cum suis colono predii Holthusen, protunc dicto Rodolpho Bruyn. Quapropter Rodolphus prescriptus pro redempcione vexe et molestie comparavit et emit a sororibus der Kinderhuys peciam ipsam cum domuncula in eadem extructa pro quadraginta florenis Aernemensibus, et domunculam ipsam evertit terre coequas. Verum Rodolphus, ut puto, minus habens quia solvendo non erat, postquam emerunt, ut prescripsi, patres nostri predium, resignavit et ipse jus et emptionem pecie prescripte patribus nostris, quo vel ipsi, quod per se ipse non poterat, solverent sororibus prescriptos xl florenos Aernemenses et sic peciam ipsam sibi usurparent et appropriarent, quod et factum est. Nam sororibus solverunt et pecia ipsa cessit et ipsis et nobis, successoribus eorum. Hec prescripta narraverunt nobis Johannes filius Rodolphi prescripti et Henrick Coesvelt, colonus noster, anno 1500".

91. 1473 Februari 27.

Albertus van Kalker, rectoer, Henricus Zwarte, procuratoer, Jacobus Enchusen, Tricus van Kalker en de andere priesters en clerken van het Clerkehuys te Swolle, verklaren verkocht te hebben aan Egbert Bading een „kelre" onder hun kamer, achter zijn huis gelegen, welk huis gelegen is in de Beghinenstraete en waarin hij nu woont.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert drie ende tsoeventich des Saterdaghes nae Sunte Mathiasdach des hilighen Apostels.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1794.
Met het zegel in groene was van het Clerkehuys.

92. 1473 Augustus 28.

Albertus van Kalker, rectoer, Henricus Zwarte, procuratoer, en de andere priesters en clerken van het Clerkehuys te Zwolle maken bekend, dat zij met Gheert van

Byngeren en diens vrouw Lubben overeengekomen zijn, om onder bepaalde voorwaarden een poort te maken tusschen de „erven ende vaelden", aan beide partijen toebehoorende.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert drie ende tsoeventich op Sunte Augustinusdach.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1795.

Met de geschonden zegels in groene was van het Clerkehuys en van Gheert van Byngeren.

93. 1473 November 8.

Albertus van Kalker, rectoer, en Henricus van Herxen, procuratoer, en de overige priesters en clercken in het Clerkehuys binnen Zwolle maken bekend, dat zij na het overlijden van Johan Zwarte, die hulde en eed gedaan had voor het leen Notersguet aan Willem van Zweten als leenheer, op dato van dezen brief genoemden Willem gebeden hebben wederom ten behoeve van het Clerkehuys met dit goed beleend te worden, en dat, na verkregen toestemming, Loesse Gheert Loessensoene namens hen den leenheer gehuldigd en den eed afgelegd heeft.

Ghegeven int jaer ons Heren dusent vierhondert drie ende tsoeventich des Maendages nae Sunte Willebrordusdach.

Naar het Cartul. fol. 35v.

94. 1473 November 8.

Willem van Zweten als gerechte leenheer maakt bekend, dat hij op verzoek van her Henrick Zwarte, procuratoer der priesters en clercken in het Clerkehuys binnen Zwolle, na den dood van Johan Zwarte de genoemde priesters en klerken beleend heeft met het leen, Notersguet geheeten, gelegen in het kerspel en in de buurschap Herxen, en dat Loesse Gheert Loessensoene namens de

priesters en klerken hem als leenheer gehuldigd en den eed afgelegd heeft.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert drie ende tsoeventich des Maendages nae Sunte Wilbrordusdach.

Naar het Cartul. fol. 35^{v}.

95. 1478 Augustus 28.

Johan Zuere en Henrick Bodiker, door schepenen benoemde mombers van Johan van Lemelen de Jonge, echte zoon van Johan van Lemelen de Olde, verklaren aan de priesters en clerken van het Clerkehuys te Zwolle over te geven het huis met den tuin in Musschenhagen, door Johan van Lemelen die Olde gekocht van Johan Egbertssoene, doch waarvoor de kooppenningen door hem niet waren betaald doch voorgeschoten door de priesters en clerken voornoemd.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert acht ende tsoventich op Sunte Augustinusdach des Hilighen Bisscoeps ende Confessoers.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N°. 1796.

Met de geschonden zegels in groene was van Johan Zuere en Henrick Bodiker.

NB. In dorso staat: „Nos emimus istam domum secundum tenorem litere, sed sorores solverunt nobis. Sic quod domus et area solum pertinent jam sororibus propter cautelam; sic facta est empcio".

96. 1479 Maart 12.

Johan Berntz, onderschulte te Vollenhoe, maakt bekend, dat Claes Hilbrantzsoen en zijne vrouw Golde voor hem en keurnooten verklaard hebben verkocht te hebben aan Coop Janssoen eene jaarrente van een gulden en ½ oort, te betalen met Allerheiligen uit een erf, gelegen in het kerspel en in het gericht van Vollenhoe, belend ten zuiden door het Monykeerve van Sint Johanscamp en ten noorden

door het erf van Jacob Benenssoen, thans toebehoorende aan Wyllem Cleyssoen.

Gegheven int jair ons Heren dusent vierhondert negen ende tsoventich op Sunte Gregoriusdach Papa.

Naar het Cartul. fol. 55v.

NB. Het stuk is door twee pennekrassen doorgehaald. De daaronder op den kant geschreven aanmerking is wegens het afbrokkelen van het vervuurde papier niet te ontcijferen.

97. 1479 November 19.

Johan van Ittersum, amptman van Yselmuden, maakt bekend, dat Henrick ten Bryncke en zijn vrouw Otte, voor hem en gerichtslieden verklaard hebben verkocht te hebben aan her Albert van Kalker, rectoer, her Henrick Zwarte, procuratoer, her Jacob van Enchusen, her Jacob van Utrecht en de andere priesters en clerken van het Clerckehuys te Zwolle 2 morgen land, gelegen in het kerspel van Yselmuden, schietende van het land der kerk van Yselmuden aan „Kuynre wech" en aan „die meente" tusschen de priesters en clerken voornoemd ter eenre en Henrick Mathijssoene ter andere zijde, onder voorwaarde, dat de bezitter van dit land vier roeden dijk tusschen den Berch bij Yselmuden en Grafhorst zal „verwaren".

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhonder neghen ende tsoeventich op Sunte Elysabethsdach der hiligher weduwen.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1797. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 31v.

Met de ongeschonden zegels in groene was van Johan van Ittersum en van Henrick ten Bryncke.

NB. In het Cartul. staat onder dit stuk geschreven: „Item dese vorss. 5½ morgen myt den anderen 4 morgen by den Zonnenberge hebben oer Mastebroycksdyke nae inholt der breve vorss. ende aen roede meer by versumenysse. Mer sie en hebben ghene weteringe in Mastebroyck noch weghen, want die vorss. morghen myt den anderen lande daerby gelegen, eer dat Mastebroeck bedyket wert myt eene dyke van Graffhorst toe den Zonnenberge, bedyket weren."

98. 1480 April 11.

[Gheert] van Berckum, richter te Ommen, maakt bekend, dat Derck van Borne en Gertruedt zijne vrouw, voor hem, keurnooten en gerichtslieden verklaard hebben verkocht te hebben aan Hermen Albertzsone en Lubbe zijne vrouw hun aandeel in het erve Hallynck, gelegen in het gericht Ommen en in de mark en buurtschap Lemele, en zijn aandeel in de landen op Ommeressche, in Latracher, en in de Strangen op Ommeressche, en het aandeel van zijne gaerden voor een som, die zij betuigen ontvangen te hebben.

Int jair ons Heren 1480 des Dynxdages nae Beloken Paeschen.

Naar het Cartul. fol. 58r.

99. 1481 Frederik 13.

Frederick van Hekeren, geheeten van Rechteren, verklaart verkocht te hebben aan Albert van Kalker, rectoer, Henrick Zwarte, procuratoer, en de andere priesters en clerken van het Clerkehuys te Zwolle „alsulke loeze ende loesbrieve", welke zijn vader, Otte van Rechteren, had aan twee erven, Holthusen genaamd, gelegen in Zallant, in het kerspel van Dalfsen, in de buurschap van Leente.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert een ende tachtentich op Sunte Valentijns avent.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1798. — *Ook in afschrift in het Cartul. fol.* 41r. *en in gecoll. afschrift in het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle.*

Met de zegels in groene was van Frederick van Hekeren, Wycher Poppe en Tyman ten Busche; dat van W. Poppe is iets, dat van T. ten Bussche is zeer geschonden.

100. 1482 December 16.

Tydeman ten Busch en Werner Duesterbeke, schepenen van Swolle, maken bekend, dat te hunnen overstaan

verklaard hebben Lubbert Rolofssoen en zijn vrouw Alijt, dat Henryck van Herxen, rectoir, en Ludowicus van Baesel, procuratoir, en de andere priesters en klercken in het Klerckhues te Swolle van hen gelost en afgekocht hebben vijf mud rogge 'sjaars, welke zij hadden uit het huis en de were der priesters voornoemd, waarin zij wonen krachtens een daarvan bestaande moetsoensbrief.

Ghegheven int jair ons Heren dusent vierhondert twee ende tachtentich des Maendages nae Lucie Virginis.

Naar het origineel in het Oud-archief der gemeente Zwolle N° 1799.

Met de zegels in groene was van beide schepenen; dat van Tydeman ten Busch is iets geschonden.

101. 1483 Januari 28.

Evert Sticker en Spaen van Camphusen, gekoren moetsoens en scheidslieden van Johannes Koeckman en de gemeene priesters en clercken in het Clerckhuys te Zwoll, en Berent van Merne en Gherbrant Vrye, moetsoens en scheidslieden van Evert Koeckman, maken bekend, dat zij in minnelijke schikking de nalatenschap van wijlen Goesen Koeckman, vader van Johan en Evert, in dier voegen verdeeld hebben, dat aan Johannes toegekend werden 9 morgen land, gelegen in Leerbroek in het erf Ter Duyth, in het kerspel van Wye en in de buurschap Herxen, belend ten zuiden door het klooster Wyndesem, ten noorden door het Clerckhuys te Zwolle en ten westen door de Zoestweteringhe, kommervrij van alle tienden, pacht, schatting enz., onder voorwaarde, dat Evert of zijne erfgenamen die 9 morgen mogen inlossen met 550 Rijnsche goldgulden; verder de helft van de tienden uit den Hand, uittekeeren aan de priesters en clercken van het Clerckehuys zoolang als Johannes leeft; dat Evert daarentegen alle overige goederen, roerende en onroerende, zijn toegesproken onder voorwaarde, dat hem alle schulden van zijn vader zullen toevallen.

Ghegheven int jair ons Heren dusent vierhondert

drie ende tachtentich in die octave van Sunt Agnieten der Hilligher Joncfrouwen.

Naar het Cartul. fol. 26r. — Ook in een door den notaris Michael Hertgersz. gecoll. copij in het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle.

102. 1483 September 24 (?)

Gherlich Blomendall, richter te Wye, maakt bekend, dat Gheert van Bingeren en Lubbe zijne vrouw voor hem en gerichtslieden verklaard hebben verkocht te hebben aan heer Henrick van Herxen, rectoer, heer Lodewich van Basell, procuratoer, heer Jacob van Utrecht en de overige priesters en clercken in het Clerckehuys binnen Zwolle, 3½ morgen land, eertijds behoord hebbende tot de hoeve Ter Weden, gelegen in het kerspel van Wye, de buurschap Herxen upter Utermarck, belend ten noorden door de genoemde priesters, ten zuiden door de erfgenamen van Syne van Ittersum en Herman Koeckeman, schietende van den dijk tot aan het land van Tyman ten Busche.

Gegeven int jair ons Heren Mccccl xxxvi des Woensdages voir Sinte Michiels . . . . . [1]).

Naar het Cartul. fol. 26v.

103. 1483 November 26.

Tyman ten Busche en Albert Snavel, schepenen van Zwolle, maken bekend, dat te hunnen overstaan verklaard hebben her Gheert Hermans Evertssoens soen, priester, en zijne moeder Gheertruyt ter Brugen met Rutgher van Gelre, hunnen momber, ontvangen te hebben van Henrick van Herxen, rectoer, en Lodowich, procuratoer, en de andere priesters en clercken van het Clerckehuys te Zwolle een som geld, waarvoor zij verkocht hebben

1) De laatste woorden zijn door het afsnijden van den ondersten rand niet te ontcijferen.

hunne aanspraken en hun recht op „enyche guede afrenthe", welke zij in het Clerckehuys gebracht hebben, uitgezonderd een lijftocht, welke op hen beiden op het huis gevestigd is krachtens een door de priesters bezegelden brief.

Int jaer ons Heren dusent vierhondert twee ende tachtentich des daghes nae Sunte Katherynendach des Heylighen Jonfers ende Martelaersche.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1800.

Met de geschonden zegels in groene was van Tyman ten Bussche en Albert Snavel.

104. 1484 Maart 3.

Burgemeesters, Schepenen en Raad van Swolle maken bekend, dat voor hen in het schependom verklaard hebben her Henrick van Herxen, priester en rectoir van het Fraterhuss te Swolle, en her Lodewyck van Basel, medepriester, met meister Johan ten Water tot momber, dat zij als „hantgetruwen ende testamentoers" van heren Willem van Vollenhoe, vicarius in Zwolle, Johan Woltersoen „onsen burger" gemachtigd hebben voor Willem voornoemd op te treden.

Gegheven int jair ons Heren dusent vierhondert vier ende tachtentich des Woudesdages nae den Sonnendage Esto michi.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1801.

Met het zeer geschonden zegel in groene was der stad Zwolle.

105. 1484 Juli 23.

Segher van Rechteren, amptman in Zallant, betuigt, dat Johannes Koecman, Goesen Koecmans sone, geschonken heeft om Godswil aan Henrick Zwarte van Herxen, Jacob die Voecht van Utrecht, Lodewich van Bazell, Dirck

van Campen, ten behoeve der vergadering der priesters en clercken des Clerckehuys bynnen Zwolle, waar zij in wonen, hetgeen hij geërfd heeft van wijlen zijn oom Roelof Koeckman, te weten het zesde deel van 14 morgen land in het kerspel van Zwolle in de buurschap Zuthem.

Gegeven int jair ons Heren dusent vierhondert vier ende tachtentich des Vridaghes na Onser Liever Vrouwendach Annunciacio.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1802.

Met het geschonden zegel in groene was van Segher van Rechteren.

106. 1486 Maart 13.

Wycher Poppe, Albert Snavell, Rutgher Snavell en Spaen van Camphusen, als moetsoens en scheidesluden tusschen heer Henrich van Herxen, rector van het Clerchuys te Zwolle, ter eenre en Goesen Geertsz, Geert Andreesz. en Jutte, nagelaten kinderen van Henrich Proerter en Mynne zijne vrouw, met gemelden Goesen hun oom als momber, Geert Hoefman en zijne vrouw Femme, Weijnalt Arentsz. met Geze, Geert Johans Ten Duveler met Geerthe zijne vrouw ter andere zijde, over het erve en goed geheeten Noirtberch in het kerspel van Wijhe en Ter Heyne in de buurschap Herxen, verklaren dat zij dit erve en goed aan Henrich van Herxen tegen eene uit te betalen som gelds toegewezen hebben.

Gegeven int jaer ons Heren duysent vierhondert ses ende tachtentich des anderen dages nae Sunte Gregoriusdach.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1804.

Met de iets geschonden zegels van Wycher Poppe, Albert Snavell, Rutgher Snavell en Spaen van Camphusen; dat van 1 en 4 in bruine, dat van 2 en 3 in groene was.

107. 1486 Juni 28.

Willem van Zweten, leenheer, verklaart op verzoek van Lodewich van Basell, procuratoer der priesters en clercken van het Clerckehuys te Zwolle, dit huis na den dood van Loesen Gheert Loesensoen beleend te hebben met het leen Notersguet, in het kerspel van Wye, in de buurschap Herxen, en dat voor de genoemde priesters Egbert Tymmerman van Deventer den eed afgelegd heeft.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert ses ende tachtentich op Sunte Peters ende Pauwels Aevent der Heiligen Apostelen.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1805.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Willem van Zweten.

108. 1486 Augustus 25.

Werner Duesterbeke en Henrick Knoppert, schepenen te Swolle, maken bekend, dat Peter van Oss, „prenther," en Alijt zijne vrouw, voor hen in het schependom verklaarden, dat Johan Kootkyn „behalden" heeft een jaarrente van $7^1/_2$ golden Overlantsche Rijnsche gulde..s, te betalen met Paschen, uit hun were, gelegen in de Sassinckstrate tusschen de weer van de erfgenamen van Lambert Aptheker, aan de eene en de erfgenamen van her Johan Styckers aan de andere zijde.

Gegheven int jair ons Heren dusent vierhondert ses en tachtentich des Vrydages nae Bertholomei des Hilgen Apostels.

Naar een ongezegeld stuk, op papier, liggende achter in het Cartularium.

NB. In dorso staat: „Item ic Jan Kotghen kenne, dat my afgelost is anderhalven golden gulden ende twe heerenpont". — Door latere hand geschreven: „De redditibus annuis ex domo Petri Oss".

109. 1486 September 9.

Gheert van Byngheren en zijne vrouw Lubbe verklaren geschonken te hebben aan het Clerckhuys te Zwolle „dat anschot mit den willigen van des Veliken maet", als vergoeding van een tekort, dat het huis leed bij een landwissel met Berent Jacobssoen zaliger.

Gegeven int jair ons Heren dusent vierhondert ses ende thachtentich des Saterdages nae Onser Vrouwen dach Nativitas.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1806.

Met de zegels in groene was van Gheert van Byngheren en van Willem Kuten.

110. 1486 September 27.

Gheerloch Blomendael, richter te Wye, maakt bekend, dat te zijnen overstaan verkocht hebben Gheert van Bingeren en zijne vrouw Lubbe aan Henric van Herxen, rectoer, Lodewyck van Basell, procuratoer, Jacob van Utrecht en de andere priesters en clercken in het Clerckehuys te Zwolle, vierdehalve morgen land, gelegen in het kerspel van Wye, in de buurtschap Herxen, opter Vtermarck, ten noorden begrensd door het Clerkenhuys en ten zuiden door de erfgenamen van Styne van Ittersom en die van Herman Koerman, schietende van den dijk achteraan lant van Tyman ten Busch, vroeger behoorende bij den hof ter Weden.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert ses ende tachtentich des Woensdaghes voer Sunte Michiel des Hilighen Archengel.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1807.

Met het zegel in bruine was van Gheerloch Blomendael.

111. **1487 Augustus 2.**

Jacob ten Hoerne en zijne vrouw Katherina Knigge verklaren verkocht te hebben aan Herman Maessoen en Symon Glauwe als mombers over Henrich en Jacob, nagelaten kinderen van Lubbert Jacobsoen, de jaarrente, waarvan melding gemaakt wordt in den principaelbrief dd. 1443 Februari 1, waardoor deze gestoken is (zie N° 64).

Int jaar ons Heren dusent vierhondert soeven ende tachtentich opten anderden dach in der maent Augustus.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1785.

Met de geschonden zegels in groene was van Jacob ten Hoerne en Goesen Dericksoen.

112. 1491.

Frederick van Zulen van Blekenberch, rychter te Ummen, maakt bekend, dat voor hem en korneuten verklaard hebben Johan van Kerler off van Schedelick en Johanna, zijne vrouw, en Elske, weduwe van Gerbert ten Bussche, en Johan van Kerler hun momber, dat zij verkocht hadden aan Herman ter Molen en Lubbe zijne vrouw, hun aandeel in het goed Hallinck, gelegen in het gericht van Ummen en in de „mercken ende buerschap te Lemele".

Gegeven int jair ons Heren 1491.

Naar het Cartul. fol. 58r.

113. **1491 Februari 3.**

Wolter van Oy, amptman van Essende, verklaart beleend te hebben op verzoek van Johan Koeckman, priester, rectoer van het Clerckehuys te Zwolle, de priesters en clercken van het Clerckehuys te Zwolle met Wyscingsguet, liggende in de kerspelen van Wye en van der Heyne, te weten: 6 morgen land in Herxen „op der marke bynnendykes ende op den toghe butendykes"; twee akkers in het kamp bij Gheerloch Zwarten-huis; een akker bij het

huis van de erfgenamen van Steven Kute; het derdedeel van de helft der hofstede waarop Wyllem Kute woont; het derdedeel van het Duerkempken; het huis en land, waar Gheert Becker plach te wonen; de hofstede, waarop Bernt van Vreden woont; 16 morgen in Leerebroeck, die Steven Luese „onder synre ploech heft"; derdehalve morgen bij den Velikengraven, waarop Gerbrich placht te wonen; 3 morgen voor des Wreden vaelt gelegen; 2 morgen in den Breden broeck; 1 morgen bij Holtmans huys; Berent Segevelt's twee morgen; twee deelen van een morgen aan de Sciphorst; $^{1}/_{2}$ morgen achter het huis van Frederic van Haeren, en te Overheyne Koeckmanskempken met al zijn toebehooren. Bovendien verklaart Wolter van Oy, dat Arend van Huysweerden voor Johannes Koeckman den eed gedaan heeft.

Gegeven in den jair ons Heren dusent vierhondert een en tnegentich op Sunte Blasiusdach des Heiligen Martelaers.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1808.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Wolter van Oy.

114. 1494 Juli 12.

Wolter van Oy, amptman der heyliger lude ende guede in den ghestichte van Utrecht van wegen der abdis en het capittel der wertliker kerken van Essende in den cresdoem van Coelen, maakt bekend, dat voor hem en gestichtsmannen verklaard hebben verkocht te hebben Arent die Wreede en zijne vrouw Johanna en Luke die Wreede en zijne vrouw Lutgert aan heer Johan Coeckman, recthoer, heer Peter van Deventer, procuratoer, heer Jacob van Utrecht en hunne medebroeders, de priesters en clercken in het Clerckehuys binnen Swolle, twee delen van een stuk land gelegen in Leerbroick in den Wyldenslach, in het kerspel van Wye en de buurschap Herxen, belend ten oosten door de Velicke-grave en ten westen aan den Heuvellcolck; verder $^{2}/_{3}$ van de helft der hofstede daar

Wilhelm Kute op placht te wonen, benevens $^2/_3$ van het Duerkampken en het derdedeel van de Lange Mergen in die Sciphoerst, alles eertijds behoorende tot Wysschincksguet, gelegen in de kerspelen van Wye en Heyne.

Gegeven int jaer ons Heren dusent vierhondert vier ende negentich op Sunte Margaretenavent der Heyliger Joncfer.

Naar het Cartul. fol. 27r.

115. 1497 Maart 24.

Henrick van den Oesterhave, richter te Dalfsen, maakt bekend, dat te zijnen overstaan verkocht heeft Albert van Derlevoirde aan heer Johan Koeckman, rectoer, heer Jacob van Utrecht, heer Johan van den Busch, en de andere priesters en clercken van het Clerckehuys te Zwoll, een kamp land van ongeveer 3 morgen, gelegen in de Steede, in het kerspel van Dalfsen en in de buurschap Lenthe tusschen Beelhem en het Clerckehuys voorss. ter eenre en het Kynderhuys ter andere zijde, strekkende van de Kleine Weteringe tot op den gemeenen weg.

Gegeven int jair ons Heren dusent vierhondert seven ende tnegentich op Onser Liever Vrouwen avent Annunciatio.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1809. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 46v.

Met de zegels in groene was van Henrick van den Oesterhave en van Albert van Derlevoirde; dat van den laatste is geschonden.

NB. In het Cartul. luidt de dateering: „Gegeven enz. MCCCCXCVII in profesto Annunciacionis Dominice".

116. 1497 April 22.

Prior en gemeene conventualen van het Regulierenklooster van Sunte Agnetenberch buten Swoll maken be-

kend, dat zij verkocht hebben aan de priesters en clercken binnen Swolle, een stuk land in het kerspel van Dalfsen, in de buurschap Lenthe gelegen, tusschen de priesters en clercken voornoemd aan beide zijden en strekkende van de Wetering tot op den gemeenen weg.

Int jaer ons Heren dusent vierhondert seven ende tnegentich des Saterdages voer Sunte Jorijsdach.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1810. — *Ook in afschrift in het Cartul. fol.* 46ᵛ.

Met het iets geschonden zegel in groene was van het klooster Sint Agnietenberg.

NB. De dateering in het Cartul. luidt: „Int jaer ons. MCCCCXCVII Sabbato ante Georgii".

117. 1497 October 21.

Evert Vreese en Symon Polman, gekoren moetsoens en scheidslieden van heer Johan Coeckman en Evert Coeckman, broeders, ter eene, en Folkier van Haerst en Rutgher van Haerst, gekoren moetsoens en scheidslieden van Johan Coeckman en joffer Nese Coeckman zijne zuster, ter andere zijde, maken bekend, dat zij de nalatenschap van wijlen Johan Herman en Roloff Coeckman, ooms der beide partijen, in minnelijke schikking in dier voegen verdeeld hebben, dat heer Johan en Evert ontvangen hebben in het kerspel van Wye en de buurschap Herxen: 6 morgen land te Herxen op de Nicke binnendijks en opten Toege buitendijks; 2 acker land gelegen in een kamp bij het huis van Roloff Blanckevoird; 1/2 van het Duercampken; 1 acker land in de Gansebrinck; de helft van 1/2 acker op Willem Kute's hofstede; omtrent 1 morgen land in Leerebroick en 1 stuk land genoemd de Henecolck [1]). In het kerspel van der Heyne: omtrent 3 morgen

1) Op fol. 40ᵛ. van het Cartul. vindt men omtrent dit land de volgende aanteekening, door een zestiende-eeuwsche hand geschreven:
„Notandum de 9 jugeribus Koeckmans, de quibus e regione littere

geheeten dat Korteslach bij des Wreeden huys, $^1/_2$ van 3 morgen in den Bredenbroecke, 1 morgen bij Holtermans huys; 2 morgen die Hessel Segesvelt in pacht heeft; $^1/_2$ van een stuk land geheeten de Lange morgen in de Scyphorst; Coeckmans-campken te Averheyne en $^1/_2$ morgen achter Frederick van Harens hofstede. Verder het geheele goed op de landen van Vollenhoe gelegen, benevens het goed op Wennepperveen en eene maet in de vryheit van Zwolle, gelegen buiten de Lutykepoirte tusschen de erfgenamen van Wycher Poppe en de zusters van der Maet, strekkende van den steeg tot aan de Luer; eene maat te Dese gelegen, strekkende van den steeg tot aan de landen van de erfgenamen van Henric ter Haren, benevens eene doorgaande weer binnen Zwolle in de Beghinenstrate, die aan wijlen Roloff Coeckman behoorde. Dat hiertegen ontvangen Johan Coeckman en zijne zuster joffer Nese nader omschreven landen te Lerebroick in het erf Opbergen, het goed te Suythem, te Deese en te Mastebroick, een tuin in de Duysterstege te Zwolle en „een hoveken" buiten Sassynkpoirte, een stuk land te Myllingen en het huis van Herman Coeckman in de Hoefschensteghe.

Gegeven int jair ons Heren dusent vierhondert seven ende tnegentich op der Hiliger Elffdusend Magedendach der Hiliger Joncferen.

Naar het Cartul. fol. 43r. — Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

---

posite canunt, et nostris 4 jugeribus, videlicet den Henelkolck mitten hofstede, verpachtet in voirtyden voir xiii morgen, is twystynge verresen doerch Lucas van Camphusen, pachter, vermeendende ghene mathe to hebben. Wairumb de geswaren lantmetter der stat Nymweghen, meister Claes Steynhouwer van Reenen, heft dyt lant tsamen nae Zallantsche mathe of roden gemetten op avent Andree Apostoli anno 1544 ende is groet bevonden tusschen graven ende kaen xiii margen xlviii rode, in teghenwordicheit der eerzamer Lucas van Camphusen, Gert Lukenssoen, Johan van Steynwyck, Johan Lukenssoen, Berndt Ense, Johannis Scuttorp, procuratoris, Wicheri van Vasen ende meer ander lude genoech,"

118. 1497 November 10.

Rijque van Essen en zijne vrouw juffer Dorethea maken bekend, dat zij verkocht hebben aan het convent en klooster 't Fraterhuyss binnen Zwolle, de helft eener jaarrente van 20 goudgulden uit „then hoeff ten Bremmeler", een erve en goed, in het kerspel van Wye, de buurschap Herxen en de buurschap van Vechterloe gelegen.

Gescreven int jair ons Heren dusent vierhondert soeven negentich des Fridages op Sunte Martynsavent in den Wynter.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1811.

Met de zegels in groene was van Rijque van Essen en van Arnt van Herwerden, beide iets geschonden.

NB. In dorso staat: „van den Bremeler".

119. 1499 Januari 24.

Burgermeesters, schepenen en raad der stad Zwolle maken bekend, dat zij met consent der meente verkocht hebben aan her Johan Koeckman, pater, en de gemeene conventualen van het Priester Fraterhuys binnen Zwolle eene jaarrente van 7 Overlendsche goudgulden, onder voorwaarde, dat zij deze weder in mogen lossen met de volle pacht en 200 Overlendsche goudguldens.

Gegeven int jair ons Heren MCCCCXCIX in profesto Conversionis Sancti Pauli.

Naar het Cartul. fol. 49r.

120. 1499 October 18.

Henrick Rammelman, richter ter Heyn, maakt bekend, dat Coep Jacopssoen en zijne vrouw Grete voor hem en gerichtslieden verklaard hebben, dat zij schuldig zijn aan de priesters en clerken van het Clerckhus te Zwolle een jaarrente van eenen Davidsgulden uit hun

huis, hof en were in het kerspel van der Heyne, in den Veltslach gelegen, waarin zij thans wonen.

Gegeven int jair ons Heren dusent vierhundert neghen ende tnegentich op Sante Lucasdach des Hilligen Evangelistes.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1812. — *Ook in afschrift in het Cartul. fol.* 47ᵛ.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Henrick Rammelman.

NB. In het Cartul. luidt de dateering: „Gegeven enz. Mccccxcix in die Sancti Luce Ewangeliste".

121. 1499 October 18.

De priesters en clercken van het Clerckhuys te Zwolle en Johan ten Busche maken bekend, dat tusschen hen een ruiling van land heeft plaats gehad in dier voege, dat het Clerckhuys van Johan voornoemd ontvangt 1 morgen bij de Lantweer in het kerspel van Wye en in de buurtschap Herxen en daartegen geeft zijne helft van het Duerkampke en ½ morgen op den Zuytberch, in Wyerkerspel, in de buurtschap Herxen gelegen, onder voorwaarde dat, wanneer zij of hunne opvolgers aarde of zand „toe dyck ende weghe" noodig hebben, zij dit uit den ½ morgen op den Zuytberch mogen halen.

Gegeven int jair ons Heren dusent vierhondert neghen ende neghentich op Sante Lucasdach des Hillighen Evangelisten.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, N° 1813. — *Ook afschrift in het Cartul. fol.* 46ᵛ.

Met de zegels in groene was van het Clerckhuys, Johan ten Bussche, Evert Koeckman en Johan Splytloff; dat van Johan ten Bussche en van Evert Koeckman zijn zeer geschonden.

NB. In het Cartul. luidt de dateering: „Gegeven enz. Mccccxcix ipso die Sancti Luce Evangeliste".

122. 1500 Februarii 15.

Frederyck, bisscop tUtrecht, geboren marckgreve van Baden, doet kond, dat hij wegens de groote lasten, die hij en het Sticht uit de veeten met den hertog van Cleve te dragen heeft, verkocht heeft aan de priesters en clercken van het Clerckehus binnen Zwolle 45 heerenpond, die hij jaarlijks trekt uit het goed te Noertberge, gelegen in het kerspel van Wye, in de buurschap Herxen, belend ten zuiden door Jacob van Hackfoerd en ten noorden door Wolter van Oy, voor eene som van 450 Rijnsche goudguldens, die hij bekent ontvangen te hebben, onder voorwaarde echter, dat hij of zijne opvolgers de jaarrente voor genoemde som mogen inlossen, en behoudens de toestemming der prelaten, deken en capittels van den Doem, Oudemunster, tsant Peter, tsant Johan en tsant Martenkerken tUtrecht, die deze verklaren te geven onder voorwaarde, dat hunne kerken, personen en goederen hierdoor onbelast blijven.

Gegeven in onse stad Utrecht int jaer unses Heren dusent vijffhondert up den vijfftienden dach in Februario.

Naar het Cartul. fol. 40^{v}.

123. 1500 Februari 26.

Frederick van Zulen van Bleckenberch, richter te Ummen, maakt bekend, dat Herman Albertss. ter Moelen en zijne vrouw Lubbe voor hem en gerichtslieden verklaard hebben verkocht te hebben aan heer Johan Cocckman, rector, heer Johan van Ghenemueden, procuratoer, en de andere priesters en clercken in het Clerckenhuys te Zwolle, hun erf en goed, geheeten Hallinck, in het kerspel van Ummen, de buurtschap Lemde, „myt synre volre ware" in Dallemsholt.

Gegeven int jair ons Heren dusent vyf hondert des Woensdaechs nae Sinte Matthys des Hilligen Apostel in Februario.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1814. — *Ook in afschrift in*

het Cartul. fol. 27[r], *en voorts in eene gecoll. geauthentiseerde copie met signatuur van den notaris Adrianus de Breda, in het Cartul. fol.* 38[r].

Met het ongeschonden zegel in groene was van Frederick van Zulen.

124. 1500 Juni 28.

Johanna, echte dochter van wijlen Herbert Splytloff, met Johan Splytloff en Johan van der Vecht, hare ooms en gekoren mombers, bekent voor zich en hare leenvolgers geen recht of aansprake van leen enz. te hebben op het erf en goed, Hallynck genoemd, gelegen in het kerspel van Ummen, in de buurschap van Lemele.

Gegeven in den jaer ons Heren dusent vijffhondert op Sunte Peter en Pauwelsavent der Hiligen Apostelen.

Naar eene gecollationeerde en geauthentiseerde copij van den notaris Adrianus de Breda in het Cartul. fol. 37[r]. — *Ook te vinden in het Cartul. fol.* 28[v].

125. 1500 Juli 10.

[Frederick van Zulen van Bl]ekenberch, richter te Ummen, maakt bekend, dat voor hem en gerichtslieden verklaard hebben Gheert ter Wonne, momber over de nagelaten kinderen van Willem van Borne, en Johanna, weduwe van Willem voornoemd, en Jacob Oestynck, haar man en momber, dat zij eertijds gerichtelijk verkocht hebben aan Herman ter Mollen en Lubbe zijne vrouw, het aandeel der kinderen van Willem van Borne in het erf en goed Hallinck, gelegen in het kerspel van Ummen, in de buurtschap van Lemele, en dat derhalve de genoemde kinderen geen aanspraak of eigendom op dit goed hebben.

Gegeven in tjair ons Heren dusent vijffhondert des Vrydages voir Sancte Margaretendach der Heylighe Joncffrouw.

Naar het Cartul. fol. 58[v].

126 **1501 Februari 25.**

Henricus van Cleve, rector, zuster Alfyt Ghyghincks, priorissa, Hadewych van Tunen, suppriorissa, Elsebe van Dronten, procuratrix, en 't ghemene convent toe Marienbusch van Sante Augustinus orden buten der stadt ende in de vryheit van Zwolle, bekennen verkocht te hebben aan heer Johan Koeckman, rectoir, heer Johan, procuratoir, en de gemene priesteren en clercken des Clerckehuys binnen Zwolle, het geheele vijfde deel in het erve en goed Hallynck, in het kerspel van Ummen en in de buurschap toe Lemelen gelegen.

Gegeven int jair ons Heren dusent vyffhondert ende een des Woensdaghes nae Sunte Mathysdach des Hilligen Apostels.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1815. — *Ook in afschrift in het Cartul. fol.* 58ᵛ.

Met het ongeschonden zegel van het convent Marienbusch.

127. **1501 December 12.**

Arnt van Huysweerden en Johan van Derlevoirde, schepen te Zwolle, maken bekend, dat voor hen in het schependom verklaard hebben verkocht te hebben Johan Evyrtkenssoen in die Drufel en Wybbe zijne vrouw, aan Aleyt, weduwe van Koep Otters, eene were in de Begynenstrate, allernaast het convent der Priester Fraterhus aan de eene en de erfgenamen van meester Lambert Apoteker aan de andere zijde, strekkende van de straat tot aan het voornoemde Fraterhuis, voor eene som gelds, die zij bekenden ontvangen te hebben.

Gegeven int jair ons Heren xvᶜ ende een in profesto Lucie Virginis.

Naar het Cartul. fol. 49ᵛ.

NB. Dit stuk heeft als opschrift: „De domo nobis contigua ad plateam porte anterioris per nos empta, sed matri mee pro cautela assigilata".

128. 1502 September 1.

Evert Coeckman bekent voor zich en zijne erfgenamen, dat hij geen recht heeft op de landerijen, die hem en zijnen broeder, heer Johan Coeckman, pater van het Clerckehuyss binnen Zwolle, bij moetsoen van 1497 toegesproken zijn; maar dat deze landerijen, zijnde 6 morgen land te Herxen opper Nicke bovendijks met het daarop staande huis en op den Toegen buitendijks gelegen; 2 ackers land gelegen bij Roloff Blanckevoirds huys; 1/2 van het Duercampken; 1 acker land in den Gansenbryncke; 1/2 van een halven acker op Willem Kute's hofstede; omtrent 1 morgen lant in Lerebroick en een stuk land, genoemd de Henekolck, gelegen in het kerspel van Wye in de buurschap Herxen; verder omtrent 3 morgen, gelegen bij des Wreeden huys, geheeten dat Corteslach; 1/2 van 3 morgen land in Bredenbroecke, 1 morgen gelegen bij Holtemans huys, 2 morgen, die Hessel Segesvelt in pacht heeft; in de Scyphorst 1/2 van een stuk geheeten de Lange morgen; Coeckmans-campken te Averheyne; 1/2 morgen achter Frederick van Harens hofstede, alles gelegen in het kerspel van der Heyne, benevens een doorgaande were, liggende te Zwolle in de Begynenstrate, belast met een jaarlijkschen uitgang van 2 pond, die wijlen Roloff Coeckman behoorde, heer Johan, pater en de overige priesters en clercken van het genoemd Clerckehuyss toebehooren.

Gegeven in den jaer ons Heren xv^c ende twee prima Septembris.

Naar het Cartul. fol. 43v. — Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van Sint Michiel te Zwolle.

129. 1503 Februari 23.

Henrick van Oesterhave, richter te Dalfsen, maakt bekend, dat Jacob van den Water voor hem en gerichtslieden verklaard heeft verkocht te hebben aan heer Johan Coeckman, rectoir, heer Johan van Ghenemuden, procuratoir, en hunne medebroeders, de priesters en clercken van

het Clerckehuys binnen Zwolle, 6 morgen land, genoemd de Foysenslach, gelegen in Weghelenhagen, in het kerspel van Dalfsen en in de buurschap Lenthe, tusschen de landen ons heeren van Utrecht en die van het Kynderhuys binnen Zwolle, en een slag land in de Steede gelegen, belend aan beide zijden door land van de genoemde zusters.

Gegeven int jair ons Heren MCCCCC ende drie op Sunte Mathiasavont des Hilighen Apostels.

Naar het Cartul. fol. 47ʳ.

130. 1503 Maart 30.

Henrick van Boedelswynge, lantkommandeur der balyen van Westvalen, stadtholder en amptman der hiligen lude ende gude der abdissen en oeren capittel, der wertlycker kerken van Essende, in den Stichte van Utrecht, maakt bekend, dat voor hem en gestichtsmannen verpacht heeft Bert ter Lynthoirst aan heer Johan Koeckman, rectoir, heer Johan van Genemuiden, procrator, en hunne medebroeders in het Klerchuys te Swoll, „een veltslach", behoorende tot het goed die Cleyne Linthorst in de Delmpte, tusschen de landen van Albert van Derlefoirde en van het Klerchuys, in het kerspel van Dalffsen en de buurschap Lente, op voorwaarde, dat Bert dit land binnen 6 jaren weder in zal lossen.

Gegeven int jair ons Heren duysent vyffhondert ende drie des Donresdaeges nae den Sonnendage Judica.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1817. — *Ook in afschrift in het Cartul. fol.* 47ᵛ.

Met het zegel in groene was van Henrick van Boedelswynge.

131. 1503 April 12.

Gheerdt en Albert ter Lynthorst en Ludeken van Rutenberghe maken bekend, dat zij verpacht hebben voor

200 jaren aan her Johan Coeckman, pater, her Johan van Genemueden, procurator, en de overige priesters en klerken van het Clerckenhuys te Zwolle „een veltslach", tot het Cleyne Lynthorst behoorende, liggende tusschen de landen van Albert van Derlevoirde en van het Clerckenhuys in de Delmpte, in het gericht Dalfsen en in de buurschap Lenthe, voor eene som, die zij betuigen geheel ontvangen te hebben.

Gegeven int jaer ons Heren dusent vyff hondert ende drie op den twalften dach van den Apryll.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1816. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 47[r].

Met de ongeschonden zegels in groene was van Gheerd en Albert ter Lynthorst en Ludeken van Rutenberghe.

NB. De dateering in het Cartul. luidt: „Gegeven enz. Mccccc ende drie xiima Aprilis".

132. 1505 Maart 17.

Burgermeesters, schepen en raad der stad Zwolle maken bekend, dat Herman van Wijtman en Henrick van Essen te hunnen overstaan verklaard hebben, dat zij als handgetruwen van Jacob Arntsoen, volgens diens uiterste wilsbeschikking verkocht hebben aan de gemeene priesters en clerken van het Fraterhuis te Zwolle 5 stadspond jaarlijksche rente uit een were in de Waterstrate aan de Blydemarkt, tusschen Johan Kruise aan de eene en de erfgenamen van Gerbrant van den Busch aan de andere zijde.

Gegeven int jair ons Heren vijfftienhondert ende vijff op Maendach nae den Sunnendach Palmarum.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1818. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 49[r].

Met het iets geschonden zegel in groene was der stad Zwolle.

NB. De dateering in het Cartul. luidt: „Gegeven enz. xvcvo altera Palmarum".

In het Cartularium heeft dit stuk tot opschrift: „De quinque ꝶ civitatis ex domo Johannis de Duren, quas in commutacionem dedimus fratribus et dominis de Belheem pro illis v ꝶ civitatis, quas ex Domo Parva Scholarium habebant et habent".

133. **1505 Juli 12.**

Henrick van Boedelswynghe, landkommanduer der balyen van Westphalen, Duyschen ordens, stadtholder en amptman der abdes van Essende in het gestichte van Utrecht, maakt bekend, dat Johan Essynck en Margarita zijne vrouw voor hem en gestichtsmannen verklaard hebben verkocht te hebben aan de heeren Johan Koeckman, rectoir, en Johan van Genemueden, procuratoir, en de gemeene priesters en clerken van het Clerckhuys te Zwolle eene jaarrente van 3½ golden Averlenss Koervoerster Rijnsche gulden uit drie „campen" land in Wynsumerbroeck, belend ten oosten door landen van het klooster Dyepenveen, ten westen van het klooster Wynsem, ten zuiden door Geert van Haerst en ten noorden door de Wynsemerstouwe, behoorende in Oedynck, in het gericht Zwoll en de buurschap Wynsem.

Gegeven int jaer ons Heren dusent vyffhondert ende vyve op Sante Margrietenavont der Hilligher Joffer.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1819. — *Ook in afschrift in het Cartul. fol.* 48r.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Henrick van Boedelswynghe.

NB. De dateering in het Cartul. luidt: „Gegeven enz. Mccoc ende v in profesto Margarete Virginis".

134. **1506 Januari 2.**

Evert Koeckman en Ghered Koteken, schepenen te Zwolle, maken bekend, dat voor hen in het schependom Ludeken Koteken en Aleyt zijne vrouw, verklaard hebben verkocht

te hebben aan heer Johan Koickman, rectoer, heer Johan van Genemuden, procurator, en de overige priesters en clercken van het Clerckehus te Zwolle, den eigendom van een rentebrief dd. 1429 Juli 17 (zie N° 49), waardoor deze gestoken is.

Gegeven in den jair ons Heren dusent vijffhondert ende sess des anderen daghes nae Nyejairsdach.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1773. — *Ook in afschrift in het Cartul. fol.* 49r.

Met de geschonden zegels in groene was van Evert Koeckman en Ghered Koteken.

NB. De dateering in het Cartul. luidt: „Gegeven enz.: xvc ende sesse altera Circumcisionis Domini".

Dit stuk heeft tot opschrift: „De viii ₰ civitatis ex Koteken domo angulare ad fratres Predicatores in platea Dyest". Op den kant staat: „Deesse brief spreekt van viii witten, die datt Fraterhuis hefft uitten Rosencrans in Dieserstrater, daer nu Evertt Spriltisman(?) in wont, unde ys eerfflpachtt".

135. 1507 Maart 2.

Aleyt, weduwe van meyster Pauwels van Pelant, en haar schoonzoon Symon Peterss, als momber, verklaren verkocht te hebben aan heer Johan Coeckman, rectoir, heer Johan van Genemuden, procuratoir, en de overige gemene priesters en clerken des Clerckenhuses te Swolle, een huis en hof buten Voe(r)sterpoirten in Bonkenmaet, belend aan de eene zijde door de erfgenamen van Alffer Knoppert en door Henrick Jongen aan de andere, schietende van de straat tot aan het water.

Gegeven in den jair ons Heren dusent vyffhondert ende soeven des Dynxedages in der Vasten ante Oculi.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1820.

Met drie ongeschonden zegels in groene was van Symon Peterss., Ghysbert van Scerpenzeel en Willem Mey.

136. 1509 Februari 3.

Henrick van Boedelswinge, lantkummelduer der balyen van Westphalen Duytses ordens, statholder ende amptman der heliger luede ende guede in den gestichte van Utrecht van het capittel der wertlicker kercken van Essende maakt bekend, dat hij op verzoek van Johannes Coeckman, priester en rectoer van het Clerckenhuys binnen Swoll, dit huis beleend heeft met Wyssange-guet, gelegen in de kerspelen van Wye en van der Heyne; verder met 6 morgen in de buurschap Herxen opter Marcke binnendijks en opten Toege buitendijks; 2 ackers bij het huis van Gerlich Swarte; eenen acker bij Bitter ten Meessches erf; 1/8 van de helft der hofstede, die door Wyllem Cute bewoond werd; 1/8 van het Duerkempen; het huis en land, dat Bert Becker(?) placht te bewonen; de hofstede, waarop Bernt van Vreden woont; 16 morgen in Lerebroeck, die Steven Lense bebouwt; 2 1/2 morgen bij de Velckengrave; 3 morgen voir des Vreden valt gelegen; 1 morgen bij Holtermans-huis; Bernt Segevelt's 2 morgen; twee deel van een morgen in die Schephorst; 1/2 morgen achter het huis te Haren; Koeckmans-kempken te Averheyne; en dat Evert Hermenssoen namens de bewoners van het Clerckehuys hem gehuldigd en den eed gezworen heeft.

Gegeven int jair ons Heren duysent vyfhondert ende negen op Sancte Blasiusdach.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1823.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Henrick van Boedelswinge.

137. 1509 September 27.

Meyne vann Overstein, abdisse, Margareta vann Bichlingen, prostynne, Agnes vann Bichlingen, dechenynne, Anna vann Limborch, scholastersche, Catrina vann Gelichen, kostersche, en sempliche capittels junfferenn des edlen vryen werntlichen Stichtz to Essende, maken bekend, dat zij de helft van de hoeve Wyssynck en de hoeve Obbergen, waaruit zij van de priesters en het gemeene convent, het Clerckehuys binnen Zwolle, eenen jaarlijkschen tyns van

6 goudgulden trekken, voor eene som, die zij bekennen ontvangen te hebben, „gevryet en gequytet” hebben.

In den jaren onses Heren vifteinhondert ind negen op Donredach des seven ind twintichsten dages in Septembris.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1837. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 49^{r}.

Met het ongeschonden zegel in roode was van Meyne van Overstein en het zeer geschonden zegel in groene was van het kapittel van Essen.

NB. De dateering in het Cartul. luidt: „In den jair enz. xv^{c} ende negen op Donredach des xxvii dages in Septembri”.

138. 1509 October 2.

Johannes Coeckman, rector, Johannes Genemudis, procurator, en de gemeene priesters en clercken in het Clerckehus binnen Zwolle, Evert Coeckman en Johan Coeckman, maken bekend, dat zij gegund en gegeven hebben der edelen abdyssen en gemeenen capittel der wertliker kerken van Essende in het gesticht van Coelen, „eene volkoemen losse” von 6 Rijnsche goudgulden, die het kapittel jaarlijksch ontvangt uit de hoeve Obbergen en 1/2 hoeve Wysschinck, gelegen in het kerspel van Wye en de buurschap Herxen, onder voorwaarde, dat de abdis of het kapittel de 6 gulden weer mogen inlossen met 156 enckel Overlandsche Koerwirster Rijnsche goudgulden.

Gegeven int jair ons Heren MCCCC ende negen opten anderen dach in Octobri.

Naar het Cartul. fol. 44^{v}.

NB. Onmiddellijk op deze oorkonde volgt in het Cartularium het volgende:

„Anno Domini xv^{c}ix post mortem illustris principis et reverendi patris et domini Hermanni, landgravii Hassie et archiepiscopi Coloniensis ecclesie, electus et confirmatus fuit in archiepiscopum ejusdem ecclesie Coloniensis illustris princeps et dominus, dominus Philippus de Oversteyn, qui litteris et bulla apostolicis derogari fecit 1^{a} vice privilegiis ecclesiarum et monasteriorum, eciam cujuslibet dignitatis et preeminentie, ratione sui jocundi introitus et precarie sine cujusvis exceptione.

Hujus soror germana, domina illustris Meyna de Oversteyn, domina abbatissa ecclesie Assindensis seu Essendie, timens derogari privilegiis ecclesie sue, decrevit placare fratrem germanum prece et muneribus pro conservacione privilegiorum ejusdem ecclesie. Unde haec illustris domina cum suo capitulo concessit nobis, hoc est domui nostre, Everardo et Johanni Cockman pro successoribus et heredibus redemptionis annui census in die Sancti Lamberti solvendi, libertando et exonerando terras nostras tam de annuo censu quam alio gravamine. Consuevimus autem annue dare quilibet nostrum ii flor. Renenses aur., id est simul vi flor. aureis, pro quibus redimendis tempore prescripte necessitatis laboravimus et impetravimus. Et exolvimus ex bursario in promptis pecuniis inibi, libere tradendo et jurando ad manus Hermanni Voege, secretarii capituli, in domo sua die Sanctorum Cosme et Damiani ij^c vi flor. Renens. aur. justi ponderis, prout in litteris redemptionis habetur, ut supra. In propinis vero et reysa simul bis eo eundo et redeundo cum confratre meo exposui xxvii flor. Renens. aur.

Preterea si aliquo tempore reempti fuerint a domina et suo capitulo redditus sex florenorum censualium, noverint et attendant procuratores domus hujus, terras manumissas ab onere censualium bonorum et factas allodiales. Quare si restituti fuerint ij^cvi flor. aur., servabit domina et capitulum vi flor. aur. annui redditus nomine census jure pactionis sine onere et gravamine censualium bonorum hujusmodi; non sunt reddende littere domine et capituli, sed tradende littere nostre et aliorum super pensione annui pactus in die Sancti Michaelis.

139. 1509 November 30.

Adolph van Rechteren, her toe Almeloe, bekent voor zich en zijne erfgenamen en bezitters van de herscip van Almeloe, dat hij als leenheer Lambert Slenscke vergund heeft te verkoopen aan heer Johan Kuckman, Johan van Ghellemuden en de gemeene priesters en clerken van het Clerckehuys te Swolle, onder nader omschreven voorwaarden, eene jaarrente van 14 mudden winterrogge, Zwollsche maat, uit het goed Obelding in het kerspel en het gericht Hellendorn.

Begeven int jaer ons Heren dusent viffhondert ende negen op Sunte Andreasdach des Hilligen Apostels.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1822. — Ook in afschrift in het Cartul. fol. 42r.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Adolph van Rechteren.

140 * [1]). 1510 Augustus 22.

Fredericus, marchio de Baden, episcopus Traiectensis, verwittigt dominus Wolterus de Laer, vicarius vicarie perpetue sancti Laurentii in de ecclesia parochialis Sancti Michaelis oppidi Swollensis, dat hij zijne goedkeuring gehecht heeft aan den verkoop van een huis, behoorende aan genoemde vicarie en liggende in de Costersstege te Zwolle, aan den rector en de broeders van het Domus Clericorum aldaar.

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis te Zwolle. Verzameling Heerkens.
Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

141. 1511 Februarii 13.

Burgermeesters, schepenen en raad der stad Zwolle maken bekend, dat zij met voorweten en goedkeuring der gezworen meente „gekyert ende georbert" hebben van het Priester Ffraterhues binnen Zwolle eene jaarrente van 15 Rijnsche goudgulden en 30 Philippusgulden, hun toekomende luidens brief van meister Geryt van den Toerne, deken van Sinct Peter tUthrecht, en 25 Rijnsche goudgulden, gaande uit het klooster Oestenberghe bij Oesnabrugghe, en dat zij daartegen als pand gesteld hebben alle tollen, excysen, renthen, landen ende opkomsten der stad.

Gegeven int jair ons Heren vyftienhondert ende elven op Sint Valentyensavent.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 676.
Het zegel der stad Zwolle is verdwenen.

1) De met sterretjes voorziene Nos zijn regesten volgens eene zeer gebrekkige en onvolledige kopij van de charters van den raadsheer wijlen Mr. F. P. A. Heerkens te Zwolle, thans berustende in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis, Verzameling Heerkens. De origineelen zijn thans in handen van den oud-pastoor J. H. Hofman te Schalkwijk (zie de Inleiding). Voor de juistheid dier regesten, vooral der jaartallen en dagteekening, kan ik niet instaan.

142. 1511 October 18.

Johannes Poertflyet, doctor, Evert Coeckman en Johan Coeckman, moetsoenslieden tusschen de priesters en clercken van het Clerckehues te Zwolle, die aanspraak maken op een jaarrente uit het huis en de were van wijlen Hermen Koylert in de Voerstrate, en Henrick Lubberts en Aleyt diens vrouw, nu eigenaars van genoemd huis en were, bepalen, dat het Clerckehues afstand zal doen van die aanspraken en daarvoor zal krijgen de jaarrente, genoemd bij principaal brieven d.d. 1443 Februari 1 en 1487 Augustus 2, waardoor deze gestoken is (zie Nrs. 64 en 111).

Gegeven in jaier ons Heren dusent vijffhondert ende elven op Zent Lucasdach des Heyligen Ewangeliste.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, *N°* 1785.

Met de zegels in groene was van Johannes Poertflyet, Evert en Johan Coeckman en van Henrick Lubberts, allen, behalve dat van H. Lubberts, geschonden.

In dorso staat: „Nota. By pater Matheus ende her Wilhelms van den Busch procraters zeliger tyden sint dese negen heeren ꝑ op achte verdraghen. Modo VIII ꝑ".

143. 1513 Januari 22.

Henrick van Bodelswynge, lantkummenduer der balyen tho Westphalen, Duytschens oirdens, stadtholder ende amptman enz. der abdissen en capittel der wereltliker kercken van Essende, maakt bekend, dat joffer Foyse van Scerpenzeell met Evert Koeckman haar hulder en momber ten overstaan van gestichtsmannen van Essen in zijne handen te vrijer beschikking overgegeven heeft de leengoederen: 1/2 weer, geheeten Haese Herbertsweer, groot omtrent 2 morgen land; Elantevoirdes hofstede met toebehooren; 1/2 morgen land; eene maat, geheeten Kerveners-

maet opten Meer, groot $1^1/_2$ morgen, gelegen in het kerspel Wylsem in de buurschap Oesterholte, — dat hij hierop met de genoemde goederen den pater procurator en de gemeene priesters en clercken van het Clerckehuys binnen Zwolle beleend heeft, en dat Evert Koickman hem als leenheer namens genoemde priesters gehuldigd en den eed afgelegd heeft.

Gegeven int jair ons Heren dusent vyffhondert ende dertyen des Saterdaechs voer Conversionis Pauli.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, N° 1825.

Met het geschonden zegel van Hendrick van Bodelswynge.

144. 1513 Februari 11.

Lubbert Mulert, richter te Hasselt, doet kond, dat joffer Foyse van Scerpenzeell met Jacob Otter, haar gekoren momber, bekend heeft verkocht te hebben aan heer Johan Koeckman, rectoir, heer Johan van Genemueden, procuratoir, en de gemeene priesters en clercken van het Clerckehuys te Zwolle, een stuk land, groot 6 morgen 27 roeden, gelegen in Mastebroick in Hasselderslage, strekkende met het eene einde aan den Hasselderweg en met het andere einde aan het land van het Clerckehuys.

Gegeven int jair ons Heren dusent vyffhondert ende dertyene opten Vrydach nae Sante Agathendach der Heyliger Jonfer.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, N° 1826.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Lubbert Mulert.

145. 1513 Juli 26.

Johan van Yttersym, amptman te Yselmueden, maakt bekend, dat voor hem en gerichtslieden de eersame jonfer Foyse van Scerpenzeel met Jacop Otter haren mombair verklaard heeft verkocht te hebben aan heer Johan Coeckman, rectoir, heer Johan van Genemueden, procurator, en de

gemeene priesters en clerken te Zwolle, $5^{1}/_{2}$ morgen land te Oesterholte, schietende van het land van Henrick van Ysselmuden tot aan het Yselmudermeer, begrensd aan de eene zijde door de Carthusers van den Zonnenberghe, de erfgenamen van Henrick Aeltszoon en Ruerick van Endoeven, en aan de andere zijde door het Sinte Katharinen Gasthuis te Campen en Grete van der Vecht; 2 morgen in der Ylst, gelegen tusschen de erfgenamen van Johan Wolff en meyster Henrick Byen; 1 morgen, genaamd het Willigenkampken, liggende over den Oesterholtschen weg tusschen de Carthusers in Maestebroickslantslage, onder voorwaarde van een heerenpond jaarlijksche rente, uit te keeren aan Onse Lieve Vrouwe te Oesterholte, en 3 tynsgroeten, te betalen aan de abdis van Essen.

Gegeven int jair ons Heren dusent vyffhondert ende dertyen des Dynxedages nae Sinte Jacobsdach des Hilligen Apostels.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, *N*° 1827.

Met het geschonden zegel in groene was van Johan van Yttersym.

146. 1513 September 20.

Evert Koickman en Goert Klaessen, schepenen der stad Zwolle, maken bekend, dat Tyman Peterss van Oss, prenter, en Heyle zijne vrouw voor hen in het schependom verklaard hebben verkocht te hebben aan Otto then Toerne eene were in de Sassenstrate, naast meester Lambert Apoteker aan de eene en eene straat aan de andere zijde, streckende vóór van de straat tot achter aan de were van heer Bernt van Beylen en die van Claes Koster, belast met een uitgang van 16 stadspond, 14 goudgulden, 1 oort en 2 Beyersche guldens.

Gegeven int jair ons Heren xv^{c}xiii in profesto Mathei Apostoli et Evangeliste.

Naar het Cartul. fol. 49^{v}.

NB. Dit stuk heeft als opschrift: „De domo impressoris angulari contingua".

147. 1513 September 22.

Adolph van Rechteren, heer te Almeloe, maakt bekend, dat Lambert Slensken in zijne handen als leenheer afstand gedaan heeft van het goed Oebelding, in het kerspel en de buurschap Hellendoern gelegen, en dat hij hierop den pater procuratoer en de gemeene priesters en clercken van het Clerckehus binnen Zwolle met dit goed volgens Zutphensch recht beleend heeft, en dat namens de genoemde priesters en klerken Evert Koeckman hulde en eed gedaan heeft.

Gegeven int jair ons Heren dusert vijffhondert ende dertyen op Sunte Mauriciusdach ende sijnre gesellen der Hiliger Martelaren.

Naar het Cartul. fol. 42v.

148. * 1514 December 13.

H.... ten Noer(?), notarius publicus, oorkondt, dat voor hem verschenen zijn Johannes de Genemueden, procurator van het Domus Clericorum te Zwolle, handelende in naam van de priesters en broeders van dit huis, en Bernardus de Yttersum, consul et camerarius oppidi Zwollensis, Johannes de Yttersum, drossatus in Laghe, en Rodolphus de Yttersum, gebroeders, en Johannes Mulert, hun schoonbroeder, veri patroni et presentatores van de vicarie, gevestigd op het altaar van St. Laurentius in de ecclesia parochialis Sancti Michaelis, en dat Johannes de Genemueden namens zijne medebroeders verklaard heeft, dat zij, behoudens toestemming van den H. Stoel, besloten waren voor het vervallen huis, behoorende aan deze vicarie en liggende naast het Domus Clericorum, den prijs te betalen, die het waard is, en dat na gehouden beraadslaging Bernardus de Yttersum namens zijne broeders en schoonbroeder verklaard heeft, dat zij het huis tegen eene jaarrente van 16 heeren pond wilden afstaan.

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overysselsch Regt en Geschiedenis. Verzameling Heerkens.

Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

149. 1516 April 29.

Hermen van den Bussche, gerechte leenheer des halven tiendes groff end small over zekere goederen en erven, in het kerspel van Wye in de buurschap Herxen gelegen, maakt bekend, dat hij aan Johan van Uterwijck, zijn neef, heeft toegestaan te verkoopen aan heer Johannes Koeckman, pater, Johannes van Genemuden, procurator, en de overige priesters en clercken van het Clerckhuys te Zwolle, eene jaarrente van 4 enkel gouden Averlandsche Korvorster Rijnsche goudguldens uit den genoemden halven tiende, onder voorwaarde deze rente binnen 6 jaren met 80 goudgulden te lossen.

Gegeven int jair onss Heren 1516 des Dynxdages voir Meydage.

Naar het Cartul. fol. 53r.

NB. Op den kant staat: „Anno 48 redempti".

150. 1518 Januari 14.

Evert Koeckman en Otto van Ingen, schepenen te Swolle, maken bekend, dat voor hen verschenen is Lumme Henricksdochter van Bockholt met Johan Endoven, haren momber, en bij uiterste wilsbeschikking den ghemeenen priesters en clercken in het Clerckhus te Swolle besproken heeft eene jaarrente van 5 golden Rijnsche guldens, naar luid van een daarover voorhanden brief, om daarvoor wekelijks eene mis in of buiten hun huis te lezen voor hare en harer dienstheeren zielen zaligheid; 1 mud rogge jaarlijks om voor hare zielerust te bidden en 1 mud rogge sjaars of in eens $12^1/_2$ goudgulden aan de genoemde priesters te betalen om jaarlijks op haren sterfdag in de memorie in Sint Michielskerke een „celebrant misse" te houden.

In den jair ons Heren 1518 op Suncte Pontianus Martiris sancti (sic).

Naar het Cartul. fol. 54r.

NB. Onmiddellijk hieronder staat: „Notandum. Lumma revocavit celebrandam missam in ecclesia Sancti Michaelis propter victus necessitatem".

151. 1519 April 17.

Albertus Lentferdink, clericus Traiectensis dyocesis publicus sacra imperiali auctoritate notarius, oorkondt, dat Arnoldus de Wreede, laycus Traiectensis dyocesis, en diens vrouw Anne, te zijnen overstaan en van Henricus Cornelius en Lucas Glasemaker als getuigen, verklaard hebben, dat het goed, genaamd Wissinksguet, in parochia de Heyno, oprecht en deugdelijk door de presbyteri et clerici Majoris Domus Clericorum Sancti Gregorii infra muros oppidi Zwollensis in eigendom wordt bezeten, en dat ze deze verklaring hebben afgelegd om te voorkomen dat deze eigendom door hunne erfgenamen zal worden betwist.

Acta fuerunt hec in Domo Clericorum (anno a nativitate Ejusdem millesimo quingentesimo decimo nono, indictione septima, die vero Saturni [1]) decima septima mensis Aprilis, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri domini Leonis, divina providentia pape decimi, anno septimo).

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, N° 1824.
Met het merk van den notaris.

152. 1519 September 28.

Johannes Coeckman, rector, Johannes van Genemueden, procurator, en de priesters en klerken van het Clerckenhuys te Zwolle, verklaren verkocht te hebben „den gemeenen erffgenamen van Leerebroeck ende van der Damme" ten behoeve van den watermolen in het broek, eene jaarlijksche rente van 18 goudgulden uit hun huis te Zwolle en hunne landen, liggende in het genoemde broek, onder voorwaarde, dat zij deze rente mogen inlossen met 360 goudgulden.

In den jare ons Heren van vijfftienhondert ende

1) In het jaar 1519 viel de Zaterdag niet op 17 maar op 16 April.

negentien op Sunte Michielsavont des Hillighen Archangel.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, *N°* 1828.
Het zegel van het Clerckehuys is verloren.

153. * 1522 Augustus 4.

Laurentius .... Sanctorum Quatuor Coronatorum presbyter Cardinalis, deelt decano Sancti Salvatoris Traiectensis ac officiali Traiectensi mede, dat hij, gezien het verzoek van Wolter de Laer, perpetuus vicarius vicarie perpetue ad altare Sancti Laurentii in ecclesia parochiali Sancti Michaelis oppidi Zwollensis, om goedkeuring en bevestiging van den verkoop of ruil van het huis, liggende naast het Domus patris et fratrum Clericorum in commune viventium en behoorende aan de vicarie van St. Laurentius, aan genoemde priesters, krachtens machtiging van den paus en speciale mondelinge opdracht van dien, hen gelast te onderzoeken of de verkoop of ruil tot nut van die vicarie geschied en indien dit het geval is, verlof tot den ruil of verkoop te geven.

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Verzameling Heerkens.
Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

154. * 1523 Maart 21.

Johannes van Genemuiden, pater, Wilhelmus van den Busch, procuratoir, en de gemeene priesters en clercken van het Clerckehuys te Zwolle, bekennen schuldig te zijn aan de vicarie van het Sint Laurentius altaar in Sunt Michielskerck te Zwolle eene jaarlijksche uitkeering van 16 heeren pond voor de ruiling van een

oud huis, dat zij van de patroons van deze vicarie gekocht hadden.

Int jaer ons Heren 1523 op Sint Benedictusdag in den Vasten.

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overysselsch Regt en Geschiedenis. Verzameling Heerkens.

Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

155. * 1523 April 1.

Hermannus de Lochorst, decanus ecclesie Sancti Salvatoris Traiectensis, en Godefridus de Kuynretorff, utriusque juris doctor, canonicus ecclesie Sancti Johannis Traiectensis et officialis curie Traiectensis, commissarii etc., maken bekend, dat zij den verkoop of ruil van het huis, toebehoorende aan de vicarie van Sint Laurentius tegen eene jaarrente van 10 heeren pond, zooals die omschreven is in de brieven, waaraan deze als transsteeker gehecht is, goedkeuren en bevestigen.

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overysselsch Regt en Geschiedenis. Verzameling Heerkens.

Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

156. 1523 April 12.

Johannes van Genemueden, rector, Wilhelmus van den Busche, procurator en de gemeene priesters en clercken van het Clerckenhuys te Zwolle maken bekend, dat zij verkocht hebben aan de conventualen van Sinte Agneten conventt „anders ten Nonnen genaamd" te Harderwijck eene jaarrente van 10 Koervorster enckel golden Rijnsche gulden uit hun huis en al hunne goederen, onder voor-

waarde, dat zij deze rente tegen 200 gulden van genoemde specie mogen inlossen.

Int jair ons Heren dusent vyffhondert drie endetwyntich op Paessche Achtdaeghe.

Naar het Cartul. fol. 57v.

NB. Beneden op den kant staat: „Item dessen brieff mach men loessen met enckelde golden ghulden off neghen ende twyntich valueerde stuefers voir den ghulden. Sic scripsit in dorso literarum nostrarum nostri conventus propria manu Truda Oelgher [anno 1549 [glori]osi Remigii".

157. 1533 Maart 22.

Herman Ramelm[an] en [Ge]rtrudt, zijne vrouw, bekennen verkocht te hebben den priesters en clercken in het [Fr]aterhues binnen [Z]wolle eene jaarrente uit eene were bij de Voester[poer]te gelegen, thans toebehoorende aan Johan van Oldensell, overeenkomstig den principaalbrief, waardoor deze gestoken is.

In dem jair onss Heren dusent vijfhondert dree inde dertich op Satersdach post Gertrudis Sancte Virginis.

Naar het Cartul. fol. 54r.

NB. De blz., waarop dit stuk geschreven staat, is zeer gehavend.

158. 1537 November 30.

Burgermeesters, schepenen en raad der stad Swolle maken bekend, dat zij overeenkomstig de stadrechten broder Johannes Schutt[orp] [procurator] van het Priester Fraterhues te Swolle hebben „gesath ende erflicken gevestet" in een were, gelegen in de Beghynenstrate tusschen de wedeme aan de eene en Johan Boeckbynder aan de andere zijde, strekkende van de straat tot achter aan de wedeme.

Gegeven in dem jair onsses Heren vijfthien hondert ende seven ende dertich up Vrydach post Catherine Virginis Sancte.

Naar het Cartul. fol. 54v.

159. 1538 Februari 9(?).

Willem van Doetinchem, scholtz te Deventer, maakt bekend als man en momber van juffer Catharine Olgers, dat hij als leenheer van wegen zijne vrouw beleend heeft Dirick ten Stall, burger der stad Deventer, ten behoeve der priesters, clercken en conventualen van het Ffraterhuys te Zwolle, met Nůtterguet, ook Splytloffsslach genoemd, in het kerspel van Wye en in de buurschap van Herxzen, en dat Derick then Stall hem, als momber van zijne vrouw, hulde en eed afgelegd heeft.

Gegeven in den jare ons Heeren dusent vyffhundert acht ende dartich op den Negendach(?) in Ffebruario.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, *N°* 1829.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Willem van Doetinchem.

160. 1539 November 10.

Johan van Gennep en Johan Egberts, burgermeisters te Genemuden, maken bekend, dat voor hen in het schependom verklaard hebben Peter Kell en Alyt zijne vrouw, schuldig te zijn den Ffraters te Zwolle „drye deel" van 30 goudgulden voor de pacht van 12 morgen land in Mastbroick, en dat zij in gebreke gebleven zijn een huis op dit land te zetten, waartoe zij volgens pachtcontract verplicht waren, en dat zij hiervoor gerichtelijk verpand hebben een huis, dat Peter van zijnen broeder Wycher Voss gekocht heeft, liggende in de Olde Moelensteghe en 5 pond jaarlijksche rente, gaande uit een huis en were te Genemuden tusschen Albert Janssoens huys en heer Jacob Roeloffs huis.

In den jair ons Heren dusent vyffhondert negen ende dartich op Sanct Martensavont in den Winter.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1840.

Met de ongeschonden zegels van Johan van Gennep en Johan Egberts.

NB. In dorso van het chartes staat: „De terra prope Genemuden in Mastebroeck. Maneant et serventur he litere in suo vigore, quia alias literas nunquam vidi de hac terra; potest enim attestari hisce literis pacifica annorum multorum possessio, ut quoque liquet in scedis pactualibus. Nam literae emptionis hujus terrae sunt apud Bernardum Delden, fabrum ferrarium, qui post obitum suum dedit partem suam orphanis".

161. 1545 Februari 13.

[Conrardus de L]emgo, pater, Johannes Schuttorp, procurator des Fraterhuses te Swolle, bekennen, dat het convent ontvangen heeft van joffer Marghareta van Broeckhusen alle penningen, die her Johan Koeckman, haar oom en eertijds pater van het genoemde Fraterhuis, het convent ingebracht heeft; verder al hetgene haar vader, wijlen Evert Koeckman, het convent bij uiterste wilsbeschikking besproken heeft, nl. 170 goudgulden, verder 12 mudden rogge sjaars voor de huiszittende armen of aan de deur te geven, onder voorwaarde in het testament uitgedrukt, dat de vier arme vrouwen, die bij de Rossmoelen in de Heiligen Cruceshueserkens wonen, en het Nye Pestilentiegasthues ieder 1 mud rogge ontvangen zullen, zoolang Everts erfgenamen dezen uitgang uit zijn erf en woning niet met 100 oude schilden of 150 goudgulden gelost zullen hebben.

Gegeven int jair ons Heren 1545 op avent Valentini des Heiligen Martelers.

Naar het Cartul. fol. 53v.

NB. Onder deze oorkonde staat: „Item desse loesse voerss. sal men in twee termynen moeghen doen ende den golden gulden betalen myt rechter Hollanssche werde".

162. 1547 December 12.

Conrardus Lemgo, pater, en Johannes Schuttorp, procurator, en de gemeene priesters en clercken des Ffraterhuyses binnen Swolle maken bekend, dat zij ontvangen hebben van den gheistlicken pater, her Peter van Borckem, en her Peter van Doeren, procurator, en de gemeene priesters en clercken van het convent Her Fflorenshuis

binnen Deventer, 400 goudgulden ter aflossing van eene jaarrente van 20 goudgulden, en dat zij de rentebrief van joffer Henrick Hacfort, waardoor deze gestoken is, overdragen aan het convent van het Heer Fflorenshues, onder voorwaarde, dat zij deze rente na voorafgaande opzegging in twee termijnen mogen lossen.

Gegheven int jair ons Heren 1547 op avent Luce Evangeliste.

Naar het Cartul. fol. 57[r].

163. 1552 September 19.

Officialis prepositi et archidiaconi ecclesie Sancti Lebuini Daventriensis citeert op de klacht van den procurator et conventus Domus Fratrum te Zwollis de presbiteri in Iselmuyden om te Daventria voor hem te verschijnen.

Anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo decima nona die mensis Septembris.

Naar het origineel in het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle.

164. 1558 September 18.

Herman van Welvelde, amptman der heilighen lueden en gueden in den Stichte van Utrecht ... der abdissen en capittele der wereltlicker kercken van Essende in den crisdom van Coelen, maakt bekend, dat hij den procurator en de priesters en clerken van het Fraterhuis te Zwolle beleend heeft met 3½ morgen land, gelegen in het kerspel van Wilsem en in de buurtschap Oesterholt, en dat Henrick van Essen Lucienzoon voor de geestelijke heeren hulde en eed gedaan heeft.

In den jaere dhuisent viffhundert acht ende vifftich upten achtinden dach Septembris.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, *N°* 1830.

Met het ongeschonden zegel van Herman van Welvelde.

165. * 1559 November 25 (?)

Albert van Vilsteren, schulte te Wye van wegen Con. Maj. van Spanie en mijns aldergenadichste heren, maakt bekend, dat voor hem en coernoeten heer Wilhelmus Corneli, pater, en Gerardus Wachtendonck, procurator des Fraterhuises offte Clerrickehuises te Zwolle, met Thiman van Vilsteren hunnen momber verklaard hebben verkocht te hebben aan de broeders Johan en Herman Schillinck eene jaarrente van 5 goudguldens uit hun erf en goed te Herxen, genoemd de Paddenpoel.

Gegeven in den jaere uns Heren duisent vijfhondert negen ende vijftich ..... Sint Catharine Virginis.

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Verzameling Heerkens.

Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

166. 1563 Februari 26.

Fredericus Wachtendunck, pater, Johannes Giessinck, procurator, Rodolphus Oetmerssen, librarius, en de gemeene conventualen van het Rijcke Fraterhuys te Swolle maken bekend, dat zij verkocht hebben aan heer Arnoldus Rutgeri van Swolle hun hof buiten de Sassenpoerte op den Borchgraeven, onder voorwaarde, dat zij dezen tegen betaling van 400 goudguldens van 28 stuvers Brab. steeds terug mogen koopen.

Begeven in den jaere nae Chricti unses eeuwigen Heylandts und eevigen Verloesers und Saelichmaeckers gebuyrte duysent vijffhundert drije ende tzestich up den ses en twijntichsten dach des maentz Februarii.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1831.

Met het geschonden zegel in groene was van het Fraterhuis.

BIJLAGE IV.

AFSTAND VAN GOEDEREN DOOR DE FRATERS.

---

1. 1409 Juli 10.

Wernerus, filius Nicolai, clericus Traiectensis dioecesis, imperiali auctoritate et ordinaria admissione notarius, verklaart, dat te zijnen overstaan en van Henricus uten Holte, Henricus de Monasterio, presbyteri, en Petrus de Medenblic, clericus, als getuigen, Johannes Rees, Goswinus Herk, Hubertus Helmont, Godfridus de Buscoducis, clerici, en Gerardus de Oetmarsum, laicus, Traiectensis dioecesis, ten behoeve van het „Clerckehuys" te Zwollis afstand gedaan hebben van hunne goederen, en dat hij op verzoek van Gerardus de Kalker, perpetuus vicarius in ecclesia parochiali Zwollensi, hierover eene openbare akte opgemaakt heeft.

Acta sunt haec in oppido Zwollensi infra septa habitationis dictae vulgariter der Clerckehuys (anno nativitatis Ejusdem 1409, indictione secunda, mensis Julii die decima, hora sextae vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri domini Alexandri d. p. papae V anno primo).

Naar het origineel uitgeg. in het Archief van het Aartsb. Utrecht, deel II, p. 250—252.

2. 1418 Februari 18.

Johannes Vroude, clericus Traiectensis dioecesis, publicus imperiali auctoritate et ordinaria admissione notarius, oorkondt, dat Henricus Mewen de Hasselt, clericus

Leodiensis dioecesis, te zijnen overstaan en van Gerhardus Drecht, presbyter, en Jacobus Naghel, clericus, als getuigen, verklaard heeft afstand te doen van al zijne goederen, zoo roerende als onroerende, ten bate van het Domus Clericorum te Zwollis.

Acta fuerunt haec in praemissa domo, (anno nativitatis Ejusdem 1418 indictione 11, mensis Februarii die 28, hora vesperarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri, domini Martini divina providentia papae V, anno primo).

Naar het origineel uitgeg. in het Archief van het Aartsb. Utrecht, deel II, blz. 263.

3. 1436 Augustus 11.

Nicolaus filius Balduini, clericus Traiectensis dioecesis, publicus imperiali auctoritate ac ordinaria admissione notarius, oorkondt, dat voor hem en Henricus Bunscoeten, presbyter, Johannes Dinxlaken en Jacobus Dalen, clerici, als getuigen, Franco Gruter de Nova Ecclesia, Jacobus Nycolai de Enchusen, clerici, en Christianus Henrici de Hasselt, laicus, Coloniensis et Traiectensis dioecesis, leden van het Domus Clericorum te Zwollis, ten behoeve van dit huis afstand van al hunne tegenwoordige en toekomstige goederen, zoo roerende als onroerende, gedaan hebben.

Acta fuerent haec Zwollis in dicta Domo Clericorum (anno a nativitate Domini 1436, indictione 14, mensis Augusti die 11 .... pontificatus sanctissimi in Christo Patris .... Eugenii divina providentia papae IV anno sexto).

Naar het origineel uitgeg. in het Archief van het Aartsb. Utrecht, deel V, p. 101—103.

4. 1449 November 10.

Jacobus Goch, clericus Traiectensis dioecesis, publicus imperiali auctoritate et ordinaria admissione notarius,

oorkondt, dat te zijnen overstaan en van Lambertus Zwessel en Albertus Tymmerman als getuigen, Johannes, filius Hermanni Hoetwelker, de Monasterio en Johannes Knobel, de Coesveldia, clerici Monasteriensis dioecesis, al hunne goederen, roerende en onroerende, overgedragen hebben aan het Domus Clericorum te Zwolle, en dat hij op verzoek van Theodericus ab Herxen, presbyter, rector p. t. van dit huis deze openbare akte heeft opgemaakt.

Acta fuerunt haec in Domo Clericorum antenominata, (anno nativitatis Ejusdem 1449, indictione 12, mensis Novembris die 10.... pontificatus sanctissimi.... domini Nicolai, divina providentia papae quinti, anno III.)

Naar het origineel uitgeg. in het Archief van het Aartsb. Utrecht, deel V, p. 123—126.

5. 1450 September 5.

Jacobus Goch, clericus Traiectensis dioecesis, publicus imperiali auctoritate et ordinaria admissione notarius, oorkondt, dat te zijnen overstaan en van magister Johannes Dalen en Lambertus Apothecarius, clerici, als getuigen, Jacobus Trajecti, filius Jacobi die Vaecht, clericus Traiectensis, in de handen van Theodericus de Herxen, presbyter en vicarius perpetuus in ecclesia Sancti Michaelis oppidi Zwollensis, afstand gedaan heeft van al zijne tegenwoordige en toekomstige goederen, ten behoeve van het huis en de vereeniging van de priesters en klerken in Zwollis, in de wandeling Domus Clericorum genoemd.

Acta fuerunt haec Zwollis in Domo Clericorum antenominatorum (anno nativitatis Ejusdem 1450, indictione 13, mensis Septembris die quinta.... pontificatus sanctissimi domini Nicolai, divina providentia papae quinti, anno quarto).

Naar het origineel uitgeg. in het Archief van het Aartsb. Utrecht, deel V, p. 126—129.

6. 1455 Februari 28.

De oversten en leden van het Domus Clericorum te Zwolle doen gezamenlijk afstand van al hunne goederen en maken daaromtrent nadere allen bindende bepalingen.

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis 1455, indictione tertia, mensis Februarii die 28 . . . , pontificatus sanctissimi . . . . . Domini Nicolai, divina providentia papae quinto, anno octavo, in mei notarii publici . . . . . praesentia personaliter constituti honesti viri, domini Theodericus de Herxen, Gherardus de Vollenhoe, Albertus de Kalker et Henricus Zwarte, presbyteri, provisores pro tempore Domus Clericorum in Zwollis, ac caeteri presbyteri, clerici ac familiares ejusdem domus, volentes et omnibus modis providentes, ut in eadem domo ex hoc et in futurum perpetuis temporibus Domino Deo in humilitate, castitate ac caritate caeterisque virtutibus, sub obedientia Sanctae Matris Ecclesiae a servis Dei ibidem congregandis fideliter et devote serviatur, matura deliberatione praehabita, ut asseruerunt, ad ea quae sequuntur concorditer et unanimiter se obligaverunt. In primis quia communis vita semper in promptu fuit his, qui Domino Deo irreprehensibiliter militare cupierunt; idcirco provisores, presbyteri et clerici ac familiares antenominati omnia et singula bona sua mobilia et immobilia, qualitercumque denominata et ubicumque situata, quae ad ipsos vel ad quemlibet ipsorum noscuntur pertinere, et ea, quae in futurum omni tempore contigerint obtinere, donaverunt . . . ac tradiderunt, omnibus melioribus modo et forma, quibus melius et efficacius potuerunt, sibi invicem donatione inter vivos; ita quod singula et omnia bona praemissa erunt eis indifferenter communia et manebunt perpetuis temporibus pro devotis presbyteris et clericis praesentibus, et per eos et eorum successores sub ista forma resignationis bonorum suorum ad communionem suae societatis et dictorum bonorum assumendis. Quam donationem et communicationem bonorum suorum pro se et suis successoribus ratam et firmam esse voluerunt ac perpetuo valituram; ita quod nullus eorum habere et

tenere debeat aliquam proprietatem in quibuscumque bonis seu rebus, sed debeat vivere in communi de laboribus manuum, proventibus et bonis a Deo eis collatis et conferendis; sic quod haeredes ipsorum provisorum, presbyterorum, clericorum ac familiarium antenominatorum et suorum successorum nullum jus haereditariae successionis in bonis praemissis ac quolibet praemissorum quoquo modo potuerunt obtinere; cum protestatione hujus tenoris: Quod si contingeret quemquam ipsorum provisorum, presbyterorum, clericorum ac familiarium supraexpressorum praedictam habitationem et societatem relinquere et ad alia se transferre, ille penitus omittet omne jus, quod in dictis bonis hactenus habuisset, nec praeter vestimenta sua quotidiana quidquam ei licitum erit secum tollere, nec poterit aliquid juridice petere aut exigere aut super bonis quibuscumque alios provisores, presbyteros, clericos et familiares dictae domus molestare. Si vero aliquis eorum propter excessus enormes vel malos et incorrigibiles mores suos a caeteris presbyteris et clericis vel majori et saniori parte eorum amovendus decerneretur et exponendus, ille sine omni contradictione et rebellione debet exire et recedere, et, ut praemissum est, praeter vestimenta sua quotidiana nihil secum tollere vel exigere nec eos super quibuscumque bonis molestare, nullo subsidio juris canonici sive civilis sibi penitus suffragante aut suffragium praestaturo, omnibus dolo et fraudibus circa praemissa seclusis pariter et exclusis. Super quibus omnibus et singulis dicti presbyteri conjunctim et divisim sibi petierunt fieri . . . . . instrumenta juxta dictamen cujuscumque sapientis, substantia non mutata. Acta fuerunt haec Zwollis in domo habitationis dictorum presbyterorum et clericorum sub anno, indictione, mense, die, ... et pontificatu quibus supra; praesentibus ibidem discretis viris Hermanno Roever et Gherardo Ahuys, clericis Traiectensis et Monasteriensis dioecesis . . . . .

Et ego Jacobus Goch, clericus Traiectensis dioecesis, publicus imperiali auctoritate et ordinaria admissione notarius . . . . . etc.

Uitgeg. volgens meerdere exemplaren met ver-

schillende doorstekers in het Archief van het Aartsb. Utrecht, deel V blz. 131—136.

I. dd. 1455 *Februari* 28, *met twee transfixen:*

a) v. Rudolf van Diepholt dd. 1455 *Maart* 20 (*zie Bijlage V N°* 7).

b) v. David v. Bourgondie dd. 1457 *Januari* 2 (*zie Bijlage V N°* 8).

II. foutief gedd. 1450 *Februari* 28 *met de transfixen van David van Bourgondie als onder N° I.*

III. dd. 1455 *Februari* 28 *met een gelijksoortig stuk rakende het Fraterhuis te Groningen dd.* 1457 *April* 2 *met een transfix van David van Boergondie dd.* 1464 *Maart* 1 (*zie Bijlage V N°* 10).

IV. dd. 1455 *Februari* 28 *met een transfix van David van Bourgondie dd.* 1464 *Maart* 1, *die iets afwijkt van N° Ia* (*zie Bijlage V N°* 9).

V. dd. 1455 *Februari* 28 *met een eensluidend transfix van David van Bourgondie dd.* 1461 *Maart* 1, *behalve dat van het biechthooren der zusters geen sprake is.*

7. 1465 October 7.

Albertus Paep van Calcar, rector, en de overige priesters en klerken van het Domus Clericorum te Zwolle doen afstand van al hunne goederen ten bate van het genoemde huis.

In nomine Domini amen. Anno nativitatis Ejusdem millesimo quadringentesimo sexagesimo quinto, indictione tercia decima, mensis Octobris die septima, hora primarum vel quasi, || pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri domini Pauli, divina providencia pape secundi, anno ejus secundo in mei notarii publici et testium infrascriptorum ad hoc specialiter || vocatorum et rogatorum presencia personaliter constituti discreti viri domini Albertus Paep de Kalker, rector pro tempore, Henricus Zwarte, Jacobus de Enchusen, Johannes Westerwolde, Rutgherus de Dotinchem, Jacobus Vaicht de Traiecto, Theodericus Kalker, presbyteri, Folkerus de Runen, Hermannus Covorde, Jacobus Traiecti de Wijck, Petrus Dinxlaken, Wilhelmus Ghelrie, Egidius Weert,

Everardus Kalker, Gherardus Zwarte, Paulus Lessen, Gherardus Wyert, Jaspar de Weeynre, Arnoldus Embrice, Lambertus ten Starte de Hattem, Alardus de Kalker, clerici Coloniensis, Leodiensis et Traiectensis dyocesis, attendentes temporalium rerum abdicacionem et earum in pias causas erogacionem emendacioris vite proposito plurimum convenire et in meritum glorie proficere amplioris, ad infrascripta verbis blandis et permissionibus illicitis non inducti, ut assuerunt, sed sua mera libera voluntate et matura deliberacione prehabita, omnia sua bona, mobilia et immobilia, presencia et futura, ubicumque situata et qualitercumque denominata domui, que vulgariter appellatur Domus Clericorum in oppido Zwollensi, Traiectensi dyocesi, quam devoti presbyteri et clerici communem vitam ducentes sub obediencia sancte matris (ecclesie) et suorum prelatorum inhabitare consueverunt, ad communem usum pro tempore in ea habitancium et eis legitime succedencium in piam ac perpetuam elemosinam liberaliter et irrevocabiliter dederunt et donaverunt ac resignaverunt ac quilibet eorum dedit, donavit ac resignavit donacione inter vivos, renunciaveruntque presbyteri et clerici antenominati conjunctim et divisim omni juri et actioni reali et personali coram quibuscumque judicibus ecclesiasticis et secularibus super bonis premissis omnibus et singulis premissorum. Sic quod nec ipsis donatoriis nec alicui vel aliquibus eorum nominibus, nec heredibus eorum ulla justa repeticio aut requisicio aut hereditaria successio in futurum competere poterit quovis modo, parati eciam ad requisicionem rectoris pro tempore vel fratrum domus prefate ulteriorem resignacionem facere de bonis premissis coram quibuscumque judicibus spiritualibus et temporalibus ubicumque et quocienscumque fuerit vel esse potuerit oportunum, ita quod premissa bona secundum jus et consuetudinem patrie et locorum sint domui prefate rite et legitime perpetuo confirmata. Promittentes coram me notario publico, legitime stipulanti, eandem donacionem gratam et ratam habere ac perpetue habituros, necnon et pias consuetudines juxta omnem formam et tenorem instrumenti fundacionis domus prefate ac confirmacionis et indultorum in transfixo reverendi domini nostri domini David, epi-

scopi Traiectensis, contentorum, quibus libera voluntate, ut asseruerunt, consenserunt ac se humiliter eisdem data manu submiserunt, observare; cum protestacione hujuscemodi, quod, si contingeret, quisquam ipsorum presbyterorum et clericorum supraexpressorum, quacumque occasione predic(t)am habitacionem ac societatem relinquere et ad alia se transferre, ille penitus amittet omme jus, quod in dictis bonis hactenus habuisset, nec preter vestimenta sua cotidiana quicquam ei licitum erit secum tollere, nec poterit aliquid juridice petere vel exigere, aut super quibuscumque bonis alios presbyteros aut clericos dicte domus molestare. Si vero aliquis eorum propter excessus enormes vel malos et incorrigibiles mores suos a ceteris presbyteris et clericis, vel majori et saniori parte eorum, a dicta domo amovendus decerneretur aut exponendus, ille sine omni contradictione et rebellione debet exire et recedere et, ut premissum est, preter vestimenta sua cotidiana nichil secum tollere vel exigere, nec eos super quibuslibet bonis molestare. Omnibus dolo et fraudibus circa premissa seclusis pariter et exclusis. Super quibus omnibus et singulis dicti donatores nominibus suis, ac insuper honorabilis vir dominus Albertus, rector prefatus, eciam suo, ipsam donacionem aliorum presbyterorum et clericorum ipsius domus acceptans, pecierunt ac quilibet eorum peciit a me notario publico sibi fieri unum vel plura instrumentum seu instrumenta juxta dictamen cujuscumque sapientis, substancia facti non mutata. Acta fuerunt hec Zwollis in dicta Domo Clericorum, sub anno indictione, mense, die, hora et pontificatu quibus supra, presentibus ibidem discretis viris Alberto Woldrichem et Ludolpho de Emeda, clericis sive scolaribus Traiectensis ac Monasteriensis dyocesis, testibus fide dignis ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego Jacobus Goch, clericus Traiectenis dyocesis, publicus imperiali auctoritate et ordinaria admissione notarius, etc.

Naar het origineel in het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle.

Met het merk van den notaris.

8. * 1473 Mei 6.

Johannes Goch .... notarius publicus, oorkondt, dat te zijnen overstaan en in tegenwoordigheid van Gherardus de Zanden de Traiecto en Nycolaus Baldewini de Middelborch, presbiteri, als getuigen, Gherardus ter Brugge de Campis, Johannes Hermanni de Steenwijk, Ludowicus Philippi de Basilea, Lambertus Alberti de Herk, Theodericus Gherardi de Campis, clerici Leodiensis, Traiectensis et Basiliensis dyocesis, verklaard hebben afstand te doen van al hunne goederen ten behoeve van het Domus Clericorum te Zwolle.

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Verzameling Heerkens.

Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

9. * 1483 Januari 13.

Jacobus de Goch .... notarius publicus, oorkondt, dat te zijnen overstaan en in tegenwoordigheid van Lambertus Gruutrae (?) vicarius in Sancto Spiritu in Zwollis en magister Henricus de Yrte als getuigen, Theodericus de Campis, Petrus de Bree, Maternus de Maguncia, Nicolaus de Bergis, Henricus de Attendorn, Johannes de Buscoducis, Johannes Kuecman de Zwollis, Hermannus de Osnaburgis, Petrus de Daventria, Johannes de Traiecto, Henricus de Clivis, Reynerus de Traiecto Superiori, Gerardus de Amersfordia, Theodericus de Daventria, Jacobus de Groningen, verklaard hebben afstand te doen van alle hunne goederen ten behoeve van het Domus Clericorum te Zwolle.

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis te Zwolle. Verzameling Heerkens.

Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

10. 1491 Januari 10.

Anthonius de Endovia benevens een aantal fratres doen afstand van al hunne goederen ten bate van het Domus Clericorum te Zwolle.

In nomine Domini Amen. Anno a nativitate Ejusdem millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, indiccione nona, mensis || Januarii die decima, hora verperarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri domini Innocencii pape octavi, anno ejus septimo, in mei || notarii publici ac testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presencia personaliter constituti discreti viri Anthonius de Endovia, Johannes Steyn de Genp, Conrart van Kalker, Gortfridus Steyn de Genp, Adolphus Echt de Davantria, Henricus Lanssinck de Embrica, Wilhelmus de Buschoducis, clerici Leodiensis, Traiectensis, Coloniensis dyocesis, attendentes temporalium rerum voluntariam presenciam et plenam abdicacionem et earum in pias causas erogacionem emendacionis vite proposito plurimum convenire et in meritum glorie proficere amplioris, si tali modo plane et simpliciter res suas donaverint et resignaverint, ut nullum ipsis donatoribus refugium sive spes remaneat in rebus temporalibus confidendi, seu res proprias, donatas ac resignatas ad usum proprium, sive commodo quovismodo vel de jure unquam repetendi, volentes eciam gratitudinem debitam presbyteris et clericis domus, que vulgariter appellatur Domus Clericorum in Zwollis, prout merito et de jure tenebantur exhibere pro eo, quod ad eorum numerum et societatem gratis et benivole acceptati talem bonorum domus prefate participacionem et incorporacionem sint adepti, quod de cetero et in antea ipsi prefati bonorum suorum resignatores et donatores in omnibus neccessitatibus et infirmitatibus sibi accidere possibilibus de bonis ejusdem domus plene ac caritative, quoadusque inibi vixerint, sint providendi et sustentandi, nec a tali provisione et sustentacione juxta promissum ipsis donatoribus et donatariis fratrum quocumque quesito colore vel jure reyciendi aut repellendi, nisi proprio motu et voluntate a domo recesserint aut gravibus demeritis aut excessibus

enormibus contra consuetudines domus perpetratis, vel aliis ex certis causis meruerunt amoveri vel exponi. Preterea ut communis vita et proprietatis plena et pura renunciacio seu abnegacio cum obediencia consueta in eadem domo firmiter et inviolabiliter possit perdurare, nec ab aliquo predictorum donatorum ad libitum frangi vel interrumpi, ad infrascripta verbis blandis et promissionibus illicitis non inducti, ut asseruerunt, sed sua mera, libera, spontanea voluntate et matura deliberacione prehabita ac ex certis scienciis ipsos ad hoc moventibus omnia sua bona, mobilia et immobilia, presencia et futura, ubicumque situata et qualitercumque denominata, domui prefate, quam devoti presbyteri et clerici communem vitam ducentes sub obediencia sancte matris ecclesie et suorum prelatorum inhabitare consueverunt, ad communem usum pro tempore in ea habitancium et eis legitime succedencium in piam ac perpetuam elemosinam liberaliter et irrevocabiliter spe mercedis et remuneracionis amplioris pro merito pure paupertatis adipiscende et intencione irrefragabili hujusmodi bona sua donata ac resignata, eciam si a domo recesserint aut pro demeritis expositi fuerint, nullo unquam jure vel modo repetenda, dederunt, donaverunt ac resignaverunt, ac quilibet eorum dedit, donavit ac resignavit pure, simpliciter ac rite donacione et cessacione perpetua, que datur inter vivos, eo modo et forma et manerie, quibus melius et efficacius de jure debuerunt et potuerunt, ac quilibet eorum debuit et potuit. Renunciaveruntque clerici ante nominati conjunctim et divisim omni juri et actioni reali et personali coram quibuscumque judicibus ecclesiasticis et secularibus super bonis premissis et singulis premissorum, sic quod nec ipsis donatoribus nec alicui vel aliquibus eorum nominibus ulla justa repeticio aut requisicio vel hereditaria successio in futurum competere poterit quovismodo, parati eciam ad requisicionem rectoris pro tempore vel fratrum domus prefate ulteriorem resignacionem facere de premisis bonis coram quibuscumque judicibus spiritualibus et temporalibus, ubicumque vel quocienscumque fuerit vel esse potuerit oportunum, ita quod premissa bona secundum jus et consuetudinem patrie sint domui prefate rite et legitime perpetuo incor-

porata et juridice confirmata. Ipsi vero donatores presbyteros et clericos domus prefate in premissis et circa premissa in locum suum tamquam in rem propriam posuerunt ac ipsis facultatem, libertatem, mandatum et licenciam generales et speciales dicta bona, mobilia et immobilia, seque movencia, et ipsorum possessionem auctoritate propria ingrediendi, apprehendendi, possidendi ac gubernandi, ac de ipsis agendi, disponendi et ordinandi, necnon eadem bona et credita ipsorum donatorum extorquendi, percipiendi, sublevandi ac in usum et commodum suos convertendi, et de cetero nominibus eorum, eciam suorum propriis, in judicio quocumque ecclesiastico vel seculari super rebus bonis et creditis prescriptis et eorum occasione contra et adversus personas quascumque in genere vel in specie libere agendi, excipiendi, defendendi, sublevandi ac in usum et commodum suos convertendi, et de cetero predictas acquitandi, libertandi, necnon finem et pactum de ulterius non petendi, faciendi et omnia et singula agendi et exercendi prout et quemadmodum ipsi donatores prefati ante tempus donacionis, cessionis, renunciacionis et mandati dictorum facere, disponere, agere et ordinare potuissent et debuissent, possent et deberent, dolo et fraude penitus postpositis et remotis. Promittentes michi notario publico legitime et solempniter stipulanti et recipienti eandem donacionem gratam et ratam habere ac perpetue habituros, necnon statuta, ordinaciones, constituciones seu consuetudines licitas et honestas pro exigencia status deservientes observare secundum communem formam et tenorem instrumenti fundacionis domus prefate ac confirmaciones et indultorum, in transfixo reverendi domini nostri domini David de Burgundia, episcopi Traiectensis, contentorum, quibus videlicet instrumento fundacionis et indultorum, coram ejusdem publice, alta et intellegibili voce de verbo ad verbum prelectis et aperte insinuatis, libera et spontanea voluntate et deliberato animo, ut assuerunt, consenserunt ac ipsa expresse acceptaverunt, seque humiliter eisdem data manu submiserunt ac observare promiserunt, ac quilibet eorum consensit, acceptavit, se submisit ac observare promisit. Insuper predicti donatores pro se suisque heredibus et successoribus quibuscumque promi-

serunt nullam litem, questionem seu contraversiam quascumque ipsis presbyteris et clericis domus prefate de premissis donatis, cessis juribus et actionibus et ipsorum occasione movere vel inferre nec inferrenti cuiquam quocumque modo consentire, eciam si predictam domum aut habitacionem quacumque occasione relinquerint aut aliis et certis causis expositi fuerint, nec ipsam donacionem, cessacionem, renunciacionem et alia quecumque premissa conjunctim vel divisim in vita vel in morte ex causa quacumque vel occasione revocare, sed ipsas et alia quecumque premissa in prescripta sunt firma et rata habere et tenere et perpetuo inviolabiliter observare. Renunciantes insuper iidem donatores omnibus et singulis privilegiis apostolicis imperialibus juribus et statutis tam canonicis quam civilibus et municipalibus et aliis juribus quibuscunque, necnon omnibus excepcionibus, auxiliis, defensionibus, remediis et statutis, quibus contra premissam donacionem, cessionem ac renunciacionem quovismodo venire possent aut alter eorum posset, eciam juri, dicenti generalem renunciacionem non valere nisi precesserit specialis. Super quibus omnibus et singulis dominus Johannes Koekman de Zwollis, perpetuus vicarius in ecclesia Zwollensi, provisor et rector ante dicte domus, necnon donatores predicti, ac me notario publico infrascripto pecierunt ac quilibet eorum peciit sibi fieri unum vel plura instrumentum vel instrumenta juxta dictamen cujuscunque sapientis, substancia facti non mutata. Acta fuerunt hec Zwollis in dicta Domus Clericoram sub anno, indiccione, mense, die, hora et pontificatu quibus supra, presentibus ibidem discretis viris magistro Gherardo de Alcmaria, protunc lectore quarti loci in scola Zwollensi, et Nycholao de Daventria, custode ecclesie Zwollensi, Traiectensis dyocesis, testibus fide dignis ad premissa singulariter vocatis et rogatis.

Et ego Bernardus de Beylen, clericus Traiectensis dyocesis, publicus sacra imperiali auctoritate et ordinaria admissione notarius etc.

Naar het origineel in het Archief der Emanuelshuisen te Zwolle.
Met het merk van den notaris.

11. 1492 Februari 4.

Bernardus de Beylen, clericus Traiectensis dyocesis, publicus sacra imperiali auctoritate et ordinaria admissione notarius, oorkondt, dat te zijnen overstaan en van Henricus Arnoldi en magister Petrus Putten als getuigen, Johannes Ghent de Embrica en Jacobus Lap de Wesep, clerici, verklaard hebben afstand te doen van al hunne goederen ten behoeve van het Domus Clericorum te Zwollis.

Acta fuerunt hec Zwollis in dicta Domo Clericorum (anno a nativitate Ejusdem millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo, indictione decima, mensis Februarii die quarta, hora vesperarum, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri domini Innocentii pape octavi, anno ejus octavo).

Naar het origineel in het Archief van de Emanuelshuizen te Zwolle.
Met het merk van den notaris.

12. 1500 Mei 15.

Henricus Lansynck, priester, bevestigt de door hem gedane vrije en ongedwongene afstand zijner goederen ten bate van het Domus Clericorum te Zwolle.

In nomine Domini amen. Anno a nativitate Ejusdem millesimo quingentesimo, indictione tercia, die vero Ven || eris quinta decima mensis Mai, pontificatus sanctissimi in Christo Patris et domini nostri domini Alexandri, divina providentia pape || sexti, anno octavo, in mei notarii publici testiumque infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presentia personaliter constitutus honorabilis vir, dominus Henricus Lansynck de Embrica, presbyter Traiectensis dyocesis, non coactus, non compulsus neque aliqua circumventione aut dolo circumventus sive deceptus aut inductus, sed sponte, libere et ex sua vera scientia et spontanea, ut asseruit, voluntate,

se a domo fratrum, que vulgariter Domus Fratrum in oppido Zwollensi, dicte dyocesis, nuncupatur, et ibidem sita est, separare, alienare ac demembrare volens, prout ibidem se separavit, alienavit et demembravit, ratificando et approbando primitus et ante omnia resignationem, donationem, cessionem et abdicationem omnium bonorum suorum, mobilium et immobilium, presentium et futurorum devotis presbyteris et clericis dicte Domus Clericorum Zwollensis jam dudum, videlicet de anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, die vero decima mensis Januarii, factas, prout et quemadmodum in quodam instrumento publico, manu, signo et subscriptione honorabilis viri domini Bernardi de Beylen, clerici Traiectensis dyocesis, notarii publici, subscripto et signato, continetur et habetur, nunc iterum et denuo omnibus et singulis suis bonis mobilibus et immobilibus et presertim centum florenorum Renensium, quos pater dicti domini Henrici prefate domui et fratribus ejusdem nomine dicti domini Henrici, filii sui, donavit, renunciavit, cessit et ab eisdem se abdicavit, nec quidquam juris ad quecumque bona supradicte domus aut ipsam domum seu fratres ejusdem domus quocunque modo, iure seu conditione sibi aut cuiquam alteri reservavit. Promisit insuper idem dominus Henricus mihi notario publico infrascripto, legittime et solempniter stipulavit et recipiens vice et nomine omnium et singulorum, quorum interest, intererit aut interesse poterit, quomodolibet in futurum manu sua dextra more sacerdotali ad pectus suum posita et sub fidei juramento, se has donationem, cessionem, resignationem et abdicationem perpetuo habiturum gratas, ratas atque firmas, nec per se aut heredes suos seu quascunque personas spirituales seu seculares quovismodo dictis dominis seu clericis et fratribus prefate domus aliquas lites seu questionum materias super hujusmodi bonis et rebus, sic per eum datis, resignatis, cessis, donatis et renuntiatis, unquam in futurum moturum vel illaturum nec fortassis, quod absit, movere vel inferre volentibus adhesurum seu auxilium vel subsidium prestiturum, nec supradicta in aliquo in vita vel in morte ex quacunque eciam causa vel occasione revocaturum. Renuncians insuper idem dominus

Henricus omnibus et singulis privilegiis apostolicis et imperialibus, juribus et statutis tam canonicis quam civilibus et municipalibus ac aliis juribus quibuscunque, necnon omnibus exceptionibus, auxiliis, defensionibus, remediis et munimentis, quibus contra premissas donationem, renunciationem, resignationem, cessionem et abdicationem, tam in presenti instrumento quam alio desuper existentibus factas, quovismodo contravenire posset seu infringere etiam juri, dicenti generalem renuntiationem non valere nisi precesserit specialis. Super quibus omnibus et singulis honorabilis vir, dominus Johannes Ghenemundis, presbyter, procurator dicte Domus Clericorum Zwollensis, petiit sibi a me notario publico infrascripto unum vel plura publicum seu publica confici atque fieri instrumentum et instrumenta. Acta fuerunt hec Daventrie in domo, vulgariter Domus Domini Florentii nuncupata, in cubili devoti viri domini Jasperi Martorff de Marborch, ejusdem domus rectoris, presentibus ibidem dicto domino Jaspero necnon religiosis viris et dominis Reynero Koep de Embrica, priore Regularium sancte Elizabet extra Ruremundum, et Leonardo Kremer, canonicis Regularibus dicti conventus, testibus ad premissa vocatis pariter et rogatis.

Et ego Gotfridus Gooris, clericus Leodiensis dyocesis, publicus sacra imperiali auctoritate notarius, etc.

Naar het origineel in het Archief der Emanuelshuisen te Zwolle.
Met het merk van den notaris.

13. 1509 Mei 4.

Formula resignacionis fratrum domus nostre.

In nomine Domini amen. Anno nativitatis Ejusdem M^{v}^{c}ix°, indictione xii, mensis Maii die 4^{a}, hora vesperarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri domini Julii, divina providencia pape secundi, anno ejus sexto, in mei notarii publici testiumque infra-

scriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presencia personaliter constituti discreti viri N. et N., clerici Traiectensis et N. dyocesis respective, attendentes temporalium rerum abdicacionem et earum in pias causas erogacionem statui communis vite et emendacioris propositi plurimum convenire, volentes eciam gratitudinem debitam presbiteris et clericis domus, que vulgariter appellatur Domus Clericorum in Swollis, prout de jure et merito tenebantur, exhibere pro eo, quod ad eorum numerum et societatem gratis acceptati et talem incorporationem et bonorum domus participationem sint adepti, quod de cetero et in antea inibi in omnibus necessitatibus et infirmitatibus sibi acadere possibilibus de bonis ejusdem domus, quoad vixerint, sint caritative sustendandi, nec a tali provisione reiciendi aut repellendi, nisi motu proprio aut voluntate a domo recesserint aut gravibus demeritis contra consuetudines domus perpetratis expositi fuerint; providentes preterea ut communis vita et proprietatis pura et plena abrenunciatio cum obedientia consueta in eadem domo firmiter et inviolabiliter possit perdurare, nec ab aliquo predictorum donatorum ad libitum frangi vel interrumpi, ad infrascripta verbis adulatoriis et promissionibus illicitis non inducti nec circumventi, ut asseruerunt, sed sua mera, libera voluntate et matura deliberacione prehabita, ac ex certis scienciis ipsos ad hoc moventibus, omnibus melioribus modo, via, forma, jure et manerie, quibus efficacius et melius potuerunt et debuerunt, donatione quidem valida, perfecta et irrevocabile, que dicitur inter vivos, sponte, libere et pure, quibusvis sinistris suggestionibus, dolo ac fraude cessantibus et semotis, dederunt, donaverunt, cesserunt et resignaverunt ac supportaverunt, ac quilibet eorum dedit, donavit, cessit, resignavit et supportavit omnia bona sua mobilia et immobilia, presencia et futura, qualitercunque denominata ac ubicunque locorum situata, supradicte Domui Clericorum in opido Zwollensi, Traiectensis dyocesis, quam devoti presbiteri et clerici comnunem vitam ducentes sub obedientia sancte matris ecclesie et suorum prelatorum inhabitare consueverunt, ad communem usum pro tempore in ea habitancium et in eis legittime succedencium in piam et perpetuam

elemosinam liberaliter et irrevocabiliter, eciam si a domo recesserint aut pro demeritis expositi fuerint, nullo unquam jure vel modo repetendi; renunciaveruntque clerici antenominati, conjunctim et divisim omni juri et actioni reali et personali coram quibuscunque judicibus ecclesiasticis et secularibus super bonis premissis et singulis premissorum, sic quod nec ipsis donatoribus nec alicui vel aliquibus eorum nominibus ulla justa repeticio aut requisicio vel hereditaria successio competere poterit quovismodo; promittentes eciam ad requisicionem rectoris pro tempore vel fratrum domus prefate validiora se munimenta velle dare et ulteriorem renunciacionem facere de premissis bonis coram quibuscunque judicibus ecclesiasticis et secularibus, ubicunque vel quocienscunque fuerit vel esse poterit oportunum, ita quod premissa bona secundum jus et consuetudinem patrie sint domui prefate rite et legittime perpetuo incorporata et juridice confirmata. Ipsi quoque donatores in premissis et circa premissa in jus et locum suum tamquam in rem propriam posuerunt presbiteros et clericos domus prefate pro tempore, ac ipsis facultatem, libertatem, mandatum et licenciam generales et speciales dederunt, dicta bona, mobilia et inmobilia seque moventia, et ipsorum possessionem auctoritate propria ingrediendi, apprehendendi, possidendi et gubernandi ac de ipsis agendi, disponendi et ordinandi, necnone adem bona credita, actiones et jura ipsorum donatorum extorquendi, percipiendi, sublevandi ac in usum et commodum suos convertendi, et de cetero nominibus eciam suorum propriis in judicio quocunque ecclesiastico vel seculari super rebus, bonis, creditis, actionibus et juribus prescriptis et eorum occasione contra et adversus personas quascunque in genere vel specie libere agendi, excipiendi, defendendi, exercendi, prout et quemadmodum ipsi donatores prefati ante tempus donacionis, cessionis, renunciacionis, resignacionis, supportacionis et mandati predictorum facere, disponere, agere et ordinare potuissent et debuissent, possent et deberent, si superessent, dolo et fraude penitus postpositis et semotis. Promiseruntque idem donatores conjunctim et divisim corporali fide data, manu mihi notario publico et legittimo, solemniter stipulanti, vice loco et nomine omnium et

singulorum, quorum interest, intererit seu interesse poterit, quomodolibet in futurum, se easdem donaciones, cessiones, resignaciones, supportaciones omniaque et singula in hoc publico instrumento contenta, rata et grata habere ac perpetuo habituros et nullo umquam tempore velle, posse neque debere revocare, nec contra illa per se vel alium seu alios publice vel occulte, directe vel indirecte quovis quesito colore vel ingenio quitquam facere vel venire de jure vel facto quibuscunque, racionibus vel causis, eciam propter ingratitudinem talem, propter quam donacio, cessio, resignacio et supportacio de jure revocari posset. Renunciantes nichilominus eciam in premissis omnibus et singulis exceptionibus doli mali, fraudis et deceptionis, beneficioque restitucionis in integrum, minoris etatis ac absolucionis a premisso et fide factis, necnon beneficio, dicenti donaciones excedentem summam quingentorum florenorum sine insinuacione facta coram judice non valere, ac eciam quibuscunque aliis exceptionibus, defensionibus, indultis et privilegiis, a jure vel ab homine eciam motu proprio concessis vel concedendis, quibus mediantibus contra premissa vel aliquid premissorum dicere, facere aut se opponere possent vel quomodolibet tueri, et speciale juri, dicenti generalem renunciationem non valere nisi precesserit specialis. Promiserunt nichilominus iidem donatores pias consuetudines, statuta et ordinaciones domus, prout humana fragilitas permittit, secundum exigenciam status et communem formam instrumenti fundacionis domus prefate observare, quandiu dicti domui incorporati extiterint, cum protestacione hujuscemodi, quod si contingeret quemquam donatorum supraexpressorum quacunque occasione domum sepedictam et societatem relinquere aut propter demerita sua exponi et amoveri a ceteris presbiteris et clericis vel majori et saniori parte, ille penitus amittet omne jus, quod in dictis bonis hactenus habuisset, et sine omni contradictione et rebellione recedere, nec preter vestimenta sua cotidiana quitquam secum tollere, nec alios presbiteros et clericos domus ejusdem super quibuscunque bonis, cessis, donatis et resignatis molestare, nec litem movere aut inserenti consentire; et si secus ab eo vel aliis interpositis personis ejus nomine scienter vel

clam eo actum fuerit seu attemptatum, irritum et inane ac nullius roboris vel momenti esse, nullo subsidio juris canonici vel civilis sibi penitus suffragante aut suffragium prestituro; omnibus dolo et fraudibus circa premissa seclusis pariter et exclusis. Super quibus omnibus et singulis dicti donatarii nominibus suis, ac insuper honorabilis vir dominus N., rector domus prefate, pecierunt ac quilibet eorum peciit a me notario publico sibi fieri unum vel plura instrumentum vel instrumenta publica juxta dictamen cujuscumque sapientis, substantia facti non mutata. Acta fuerunt hec Zwollis in Domo Clericorum prefata sub anno, indictione, mense, die, hora, pontificatu quibus supra, presentibus ibidem honorabilibus et descretis viris et dominis N. et N., testibus fide dignis ad premissa vocatis pariter et rogatis.

Naar het Cartul. fol. 39v.

14. 1534 Maart 15.

Adrianus de Breda, clericus Leodiensis et sacra imperiali auctoritate notarius publicus, oorkondt, dat te zijnen overstaan en van Bernard Jacobi en Gerhard Boeckebynder als getuigen, Symon de Tongerloe, Johannes Hesseling en Thomas Dinxlaken verklaard hebben afstand te doen van al hunne goederen ten gunste van het Domus Clericorum oppidi Zwollensis.

Anno Domini millesimo quingentesimo tricesimo quarto decima quinta mensis Martii, indictione septima, pontificatus sanctistimi in Christo Patris ac Domini nostri domini Clementi, divina providentia pape septimi, anno ejus decimo.

Naar het Cartul. fol. 52r.
Met de signatuur van den notaris.

BIJLAGE V.

GEESTELIJKE VOORRECHTEN VAN HET HUIS.

I. 1406 Maart 17.

Paus Innocentius VII verleent aan de priesters en klerken van het Domus Clericorum te Zwolle het voorrecht van een draagbaar altaar te mogen hebben.

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis universis et singulis presbyteris et clericis domus congre||gacionis clericorum opidi Swollensis, Traiectensis diocesis, salutem et apostolicam benedictionem.

Sincere devocionis affectus, quem ad nos || et Romanam geritis ecclesiam, non indigne meretur, ut peticionibus vestris, illis presertim, quas ex devocionis fervore prodire conspicimus, quantum cum Deo possumus, favorabiliter annuamus. Hinc est, quod nos vestris devotis supplicacionibus inclinati, ut liceat vobis et successoribus vestris, presbyteris et clericis, qui erunt pro tempore domus congregacionis clericorum oppidi Zwollensis, Traiectensis dioecesis, (in qua, nullam tamen observanciam regularem professi, in communi, ut asseritis, vivendo devotum impenditis jugiter Altissimo famulatum) habere altare portatile cum debita reverencia et honore; super quo in eadem et aliis domibus, que in presenciarum ad vos communiter et legitime pertinent, et quas eciam in futurum prestante Domino justo poteritis titulo adipisci, et ad quas pro tempore aliquem vel aliquos vestrum seu eorumdem successorum declinare contigerit, in locis ad hoc congruentibus et honestis possitis missas et alia divina officia sine juris

alieni prejudicio celebrare, devocioni vestre tenore presencium indulgemus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre concessionis infringere vel ei ausu temerario contraïre. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignacionem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Rome apud S. Petrum XVI Kalendas Aprilis, pontificatus nostri anno secundo.

Naar het origineel in het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle. — Uitgeg. naar een notarieel transsumpt, dd. 1446 *December* 10 (*zie N°* 5) *in het Archief van het Aartsbisdom Utrecht, V deel, blz.* 119—122.

NB. In dorso staat, beneden links: „Pro devotis in Swollis. L. de Temperiis". Rechts van het zegel, lood aan een geelroode zijden koord: „Solvit michi Francino".

2. 1418 December 20.

Hendrik van Compostelle, pastoor te Zwolle, staat den priesters en klerken van het Domus Clericorum toe, hunne broeders en huisgenooten, alsmede de geestelijkheid en schooljeugd der stad de biecht af te hooren, op Zon- en Feestdagen godsdienstig onderwijs te geven, en aan hunne eigen zieken de Sacramenten toe te dienen.

Universis praesentia visuris seu audituris ego Henricus de Compostelle, licentiatus in decretis, curatus parochialis ecclesiae Zwollensis Trajectensis dioecesis, cupio fieri manifestum, quod in commissa mihi pastoralis curae administratione subditis meis, illis praesertim qui circa ecclesiasticam disciplinam diligentiores sunt, cupiens gratiosus existere, simul etiam antecessoris mei felicis recordationis domini Reynaldi de Drynen ac aliorum venerabilium virorum provocatus exemplo, qui quondam domum infra muros oppidi Zwollensis antedicti in area, quae quondam ad ecclesiam antedictam pertinebat, laudabiliter erexerunt ad usum devotorum presbyterorum et clericorum,

qui arctioris vitae desiderio secundum primitivae ecclesiae normam se et sua in communi conferre et in humilitatis spiritu Altissimo deservire, ecclesias devote frequentare, curatis et praelatis suis reverenter obedire ac aliis pie vivere volentibus virtutum exempla monstrare, necnon pietatis exercitiis ac virtutum studiis licitis et a Sanctis recommendatis insistere studeant cum effectu, — cujus quidem piae institutionis intentio in domo eadem hactenus de gratia Dei, ut cernitur, perseverat; propterea cum messis multa sit, operarii vero pauci, rogare jubemur Dominum messis ut mittat operarios in messem suam, ejus proinde offensam non immerito formidem, si non eos, qui mihi in partem sollicitudinis divino nutu videntur assciti, favoribus ac gratiis prosequar opportunis. Bonorum igitur omnium cupiens aemulator et promotor existere, pro me et successoribus meis curatis parochialis ecclesiae Zwollensis, presbyteris domus antedictae, quae vulgariter Domus Clericorum nuncupatur, necnon eorum successoribus, ut clericorum et commensalium suorum ac aliorum clericorum et scolarium parochianorum meorum, qui latae et spatiosae viae de via declinare et divino servitio se mancipare deliberant, confessionibus auditis eis pro commissis condignam poenitentiam imponere et absolvere valeant toties, quoties fuerit opportunum, tenore presentium largior et concedo, salvo quod semel in anno mihi vel successoribus meis, si tamen specialiter requisiti fuerint, confiteantur. Caeterum quum zelus animarum praecipue ad eos spectat, qui in sortem Domini vocati sunt, si ad praenominatos presbyteros et clericos causa spiritualis instructionis festivis diebus, temporibus quibus non fiunt divina officia in ecclesia vel sermones, scolares vel alii boni viri se diverterint, ut ipsis aut ex libro Sacrae scripturae aliquem passum praelegere, aut cum ipsis colloquium de materia spirituali, quae sanam et planam doctrinam sapiat, habere valeant, dummodo non fiat per modum praedicationis sed simplicis exhortationis, si qua praeter communis juris concessionem opus est in praemissis, meam beneplacentiam et licentiam indulgeo per praesentes. Insuper ut de uberiori dono gaudeant, si contigerit aliquem vel aliquos praedictorum presbyterorum

et clericorum vel eorum commensalium infirmari, sic quod commode ecclesiam visitare non valeant, ut, postquam semel a me vel ab illis quibus duxero committendum in infirmitate sua sacrae communionis viaticum eis fuerit ministratum, possint aliis temporibus, cum devotio eorum exegerit, a presbyteris domus suae, in eadem habita licentia celebrandi in portatili, Eucharistiae accipere sacramentum, jure matricis ecclesiae et cujuslibet alterius in praemissis semper salvo. Mearum testimonio litterarum sigillo meo sigillatarum. Datum anno Domini millesimo quadringentesimo decimo octavo mensis Decembris die 20.

Met een transfix van bisschop Frederik van Blankenheim dd. 1419 *Januari* 7 (*zie N°* 3).
Uitgeg. naar het origineel in het Archief van het Aartsbisdom Utrecht, II deel, blz. 267—271.

3. 1419 Januari 7.

Fredericus de Blanckenhem, episcopus Trajectensis, bevestigt de gunsten, die magister Henricus de Compostelle, curatus der parochiekerk te Zwolle, aan de priesters van het Domus Clericorum bij brief dd. 1418 December 28 (zie N° 2), waardoor deze gestoken is, geschonken heeft.
Datum anno Domini 1419, mensis Januarii die 7.

Naar het origineel uitgeg. in het Archief van het Aartsbisdom Utrecht, II deel, blz. 271.

4. 1430 Maart 31.

Zweder van Culenborch, bisschop van Utrecht, verleent aan de priesters en klerken van het Domus Clericorum te Zwolle het voorrecht om de heilige wijdingen te mogen ontvangen op de gemeenschap hunner goederen.

Swederus, Dei gratia episcopus Traiectensis dilectis filiis presbyteris et clericis Domus Clericorum in Zwollis, nostrae dioecesis, salutem in Eo qui est omnium vera salus.

Sincerus devotionis affectus et virtutum commendabilia studia, quibus apud nos fide digna relatione comprobamini, non immerito promerentur, ut piis vestris supplicationibus assensum gratiose praebeamus. Sane bonae memoriae domini Frederici de Blankenhem episcopi Traiectensis, praedecessoris nostri, concessionibus et gratiis vobis indultis innitentes, qui domum vestram et bona ad eam communiter spectantia sub Beati Martini et sua protectione suscipiens ac ecclesiastica libertate gaudere decernens, ut communem vitam sub obedientia sanctae matris ecclesiae et praelatorum ejus in eadem ducere possetis, si qua praeter juris communis opus est, suam licentiam contulit et concessit, prout in litteris ejusdem desuper confectis plenius continetur, clericosque vestros alias idoneos super eadem bona vestra, ad vos et domum vestram antedictam communiter spectantia, ad sacros ordines hactenus admisit promovendos. Quia igitur in studiis melioris vitae et laudabilis famae incremento vos infatigabiliter proficere intelligimus, ad humilem supplicationem vestram vobis et successoribus vestris plenius providere cupientes, quia de rationabili competentia temporalium bonorum et proventuum vestrorum fidem summariam recepimus, ut clerici de domo vestra ac de alia, ad quam quacumque occasione vos et bona vestra transferre contigerit, dummodo alias idonei reperti fuerint, ad omnes sacros ordines super eisdem bonis vestris communibus, sine alterius tituli assignatione, a nobis ac a quocumque episcopo catholico communionem Sacrosanctae Romanae ecclesiae et exercitionem officii sui habente, promoveri valeant ac possint, vobis et successoribus vestris favorabiliter indulgemus. Harum nostrarum testimonio litterarum. Datum anno Domini 1430 mensis Martii die ultima.

Naar het origineel uitgeg. in het Archief van het Aartsbisdom Utrecht, V deel, p. 97—99.

5. 1448 December 10.

Jacobus Goch, clericus Traiectensis dioecesis, publicus imperiali auctoritate et admissione ordinaria notarius,

oorkondt, dat hij op verzoek van heer Theodoricus (de Herxen) en in tegenwoordigheid van Johannes de Monasterio et Johannes de Coesveldia, clerici, een transsumpt gemaakt heeft van de bul van paus Innocentius VII dd. 1406 Maart 17 (zie N° 1), waarbij aan de priesters en klerken van het Domus Clericorum te Zwolle het voorrecht van een draagbaar altaar verleend werd.

Acta fuerunt haec Zwollis in domo, que dicitur Clericorum, (anno nativitatis ejusdem 1448, indictione 11, mensis Decembris die 10 ..... pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini Nycolai papae quinti, anno secundo).

Naar het origineel uitgeg. in het Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht, V deel, blz. 119—122.

6. 1451 Maart 21.

Rudolf van Diepholt, bisschop van Utrecht, geeft aan de priesters van het Domus Clericorum te Zwolle vergunning tot het biecht hooren, het veranderen der kleine geloften, enz.

Rodolphus, Dei et apostolicae sedis gratia episcopus Traiectensis, dilectis nobis in Christo presbyteris Domus Clericorum Zwollis, salutem in Domino sempiternam. De vestris discretionibus confisi vobis tenore praesentium indulgemus, ut confessionibus personarum vobis cohabitantium et ministrantium ac aliarum causa devotionis vos accedentium diligenter auditis, eis pro commissis poenitentias salutares injungere et beneficium absolutionis etiam in injectione manus in clericum, in casibus nobis competentibus et in aliis casibus occultis nobis a jure, statuto, privilegio aut consuetudine specialiter reservatis, impendere, dum tamen excommunicationis, suspensionis et interdicti sententiam aut alicujus irregularitatis notam annexam non habeant, aut haereticam pravitatem aut falsitatem in litteris, sigillis vel moneta non sapiant, aut voluntarium homicidium non includant; vota etiam minora in alia pietatis opera commutare. Vaga et injuste acquisita

fabricae ecclesiae nostrae Trajectensi adaptare possitis, hoc tamen proviso, quod si contigerit aliqua emolumenta circa praedictae poenitentiariae officium per vos recipi, nobis computum faciatis de eisdem. Et ut liceat clericis et continuis commensalibus et ministris domus vestrae in ecclesiis et locis sacris aut oratoriis, in quibus nostra aut superioris auctoritate in portalibus celebrantur divina, cum devotio exegerit et congruum fuerit, sacramentum Eucharistiae suscipere, jure tamen matricis ecclesiae semper salvo, praesentibus post nostram revocationem specialem minime valituris. Harum nostrarum testimonio litterarum. Datum anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo, in die Sancti Benedicti.

Naar het origineel uitgeg. in het Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht, V deel, blz. 129—131.

7. **1455 Maart 20.**

Rudolf van Diepholt, bisschop van Utrecht, bevestigt den brief, waarbij de oversten en broeders van het Domus Clericorum te Zwolle gezamenlijk afstand doen van hunne goederen, dd. 1455 *Februari* 21 (*zie blz.* 408 *N°* 6), *waardoor deze gestoken is, en schenkt hun vele voorrechten.*

Rodolphus, Dei et apostolicae sedis gratia episcopus Trajectensis, dilectis nobis in Christo rectori, presbyteris clericis seu personis devotis Domus Clericorum in Zwollis nostrae dioecesis, praesentibus et futuris, salutem et sinceram in Domino caritatem. Pia nos devotio divinaque inspiratio multipliciter admonent et hortantur ex nostroque pastorali officio plurimum perurgemur, ut illis libenter intendamus votis, per quae devotarum personarum congregationibus Altissimo in spiritu humilitatis salubriter famulandi sincerior detur agressus, ipsarumque devotio commendabilis firmius solidetur, ac divinae gratiae consequendae reddantur aptiores, et exinde nobis meritum augeatur. Sane non sine lucida informatione nostraeque

mentis providentia considerantes, infrascripta vobis et vostrae congregationi devotae ad praeexpressos effectus vestraeque devotionis sinceritatem plurimum suffragari; hinc devotis vestris supplicationibus inclinati, omnia et singula in instrumento fundationis, cui praesentes nostrae litterae transfiguntur, contenta et descripta grata habentes atque in Domino commendantes, auctoritate nostra ordinaria tenore praesentium ratificamus, approbamus atque in Dei nomine confirmamus eisque omnibus et singulis nostrum adhibemus consensum pariter et assensum, jure tamen matricis ecclesiae atque communi jure, quibus praesentibus nullatenus derogare intendimus, in omnibus semper salvis. Ut etiam statuta, constitutiones et consuetudines, pro exigentia status ac domus vestrarum deservientes, condere, illaque seu illas in toto vel in parte tollere et loco sublatorum vel sublatarum alia vel alias edere sive statuere, illisque addere et ab eis demere et excipere, transgressores quoque consuetudinam earumdem juxta perpetrati delicti exigentiam nostra auctoritate ordinaria corrigere, visitatores etiam probos et devotos viros, qui vos ordinaria etiam visitatione visitare valeant atque in capite et in membris reformare, salva tamen nobis nostra ordinaria visitatione per nos vel alium seu alios, cui vel quibus id commiserimus, quotiens nobis et succesoribus nostris placuerit, unanimiter aut per voces saniores eligere, vosque et quilibet vestrum necnon continui vestri commensales, familiares, hospites et advenientes se per rectorem pro tempore domus antedictae vel quemcumque alium idoneum presbyterum, de licentia rectoris et non alias, clerici quoque et scolares quicumque Zwollis studentes se per rectorem seu quemvis alium ejusdem domus presbyterum idoneum, insuper et caeteri utriusque sexus homines infra oppidum et parochiam de Zwollis constituti, qui de speciali super hoc a pastore pro tempore ecclesiae parochialis in Zwollis obtenta licentia ad vos vel quemlibet vestrum gratia confitendi confugerint, ...

Datum anno 1455, mensis Martii die 20.

Uitgeg. naar het origineel in het Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht, V deel, blz. 144—145.

8. 1457 Januari 2.

David van Bourgondie, bisschop van Utrecht, bevestigt den brief, waarbij de broeders afstand doen van hunne goederen dd. 1455 *Febr.* 21, *benevens de gunsten hun geschonken door Rudolf van Diepholt, dd.* 1455 *Maart* 20.

David de Burgundia, Dei et apostolicae sedis gratia episcopus Traiectensis, universis Christifidelibus praesentibus et futuris, ad quorum notitiam deducimus et deduci volumus per praesentes, salutem in Domino sempiternam. Quod nos rectoris, presbyterorum et clericorum ac devotarum personarum Domus Clericorum in Zwoll, nostrae dioecesis, devote nobis fusis favorabiliter inclinati precibus, ac quondam bonae memoriae Swederi et Rodolphi episcoporum Traiectensium praedecessorum nostrorum commendabilibus insistendo vestigiis, litteras fundationis domus presbyterorum et clericorum antedictae necnon confirmatorias earumdem ac diversorum indultorum ac privilegiorum assignatorias per praefatos quondam dominos Swederum et Rodolphum episcopus hactenus concessas, quibus hae nostrae litterae transfiguntur, omniaque et singula in eis contenta, conscripta, narrata, concessa et conditionata, ex certa scientia his praesentibus ratificamus et approbamus, rata ac firma habemus ac inviolabiliter volumus observari, eaque omnia et singula auctoritate nostra ordinaria tenore praesentium in Dei nomine confirmamus, corroboramus ac de novo concedimus eisque nostrum contribuimus consensum pariter et assensum. Et nihilominus, volentes, dictorum rectoris, presbyterorum et clericorum meritis exigentibus, eosdem rectorem presbyteros et clericos uberioris dono gratiae congaudere, ipsos et eorum quemlibet, conjunctim et divisim, quamdiu dictae eorum domui et laudabili congregationi incorporati exstiterint, eorumque res et bona, ubicumque existentia, praesentia et futura, sub beati Martini Episcopi et Confessoris patroni nostri protectione ac nostra speciali defensione et salvigardia de specialis dono gratiae suscipimus per praesentes; volentes nihilominus tenore praesentium et auctoritate nostra ordinaria

decernentes, ut de caetero et inantea nullus ex dictis rectore, presbyteris et clericis, quamdiu dictae eorum laudabili congregationi ac juxta tenorem fundationis communi vitae domus praedictae insistat, testamentum aliquod codicillumve seu ultimam voluntatem quocumque etiam casu de bonis quibuscumque temporalibus condere debeat seu teneatur. Nostrarum testimonio litterarum. Datum anno Domini 1457 in octava Sancti Stephani Protomartiris.

Naar het origineel uitgeg. in het Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht, V deel, blz. 145—146.

9 **1464 Maart 1.**

David van Bourgondie, bisschop van Utrecht, bekrachtigt den brief, waarbij de oversten en broeders van het Domus Clericorum te Zwolle gezamenlijk afstand doen van hunne goederen, en verleent aan het huis vele nieuwe voorrechten.

David de Burgundia, Dei et apostolicae sedis gratia episcopus Trajectensis, dilectis nobis in Christo devotis, rectori, presbyteris clericis ac personis Domus Clericorum in Zwollis nostrae dioecesis, praesentibus et futuris, salutem et sinceram in Domino caritatem. Pia nos devotio divinaque inspiratio multipliciter admonent et hortantur ex nostroque pastorali officio plurimum perurgemur, ut illis libenter intendamus votis, per quae devotarum personarum congregationi Altissimo in humilitatis spiritu famulandi sincerior detur aggressus ipsaque devotio commendabilis firmius solidetur ac divinae gratiae consequendae reddantur aptiores et exinde nobis meritum augeatur. Sane non sine lucida informatione nostraeque mentis providentia considerantes, infrascripta vobis et vestrae devotae congregationi ad praeëxpressos effectus vestraeque devotionis sinceritatem plurimam suffragari; hinc devotis vestris supplicationibus inclinati omnia et singula in instrumento fundationis, cui praesentes nostrae litterae transfiguntur, contenta et descripta grata habentes atque in Domino commendantes, auctoritate nostra ordi-

naria tenore praesentium ratificamus, approbamus atque in Dei nomine confirmamus, eisque omnibus et singulis nostrum adhibemus consensum pariter et assensum. Ut etiam statuta, constitutiones seu consuetudines licitas et honestas, pro exigentia status ac domus vestrorum deservientia, condere illaque .... in parte vel in toto tollere et loco sublatorum .... hujusmodi alia .... edere seu statuere illisque addere et ab iis demere et excipere transgressoresque consuetudinum earundem juxta perpetrati delicti exigentiam aut secundum poenas per visitatores vel per rectorem ac voces sanioris partis domus decretas nostra auctoritate ordinaria corrigere ac punire; visitatores etiam probos et devotos viros, qui vos ordinaria visitatione visitare valeant atque in capite et in membris reformare, unanimiter aut per voces saniores eligere; vosque et quilibet vestrum necnon et continui vestri commensales, familiares, ministrantes, hospites et advenientes, ac devotae personae sorores intra et extra muros civitatis Zwollensis in congregationibus seu conventu habitantes et eorum commensales, familiares, ministrantes et hospites se per rectorem pro tempore antedictae domus vestrae vel vicem ejus gerentem seu per alium idoneum presbyterum de licentia rectoris, clerici quoque et scolares quicumque Zwollis studentes aut in domibus clericorum sub regimine vel respectu vestro speciali stantium, ministrantes seu moram trahentes, se per rectorem seu quemvis alium ejusdem domus presbyterum, insuper et caeteri utriusque sexus homines infra dictum oppidum et parochiam de Zwollis constituti, qui de speciali super hoc a pastore sive superiore suo obtenta licentia ad vos vel ad quemlibet vestrum gratia confitendi confugerint, se per rectorem seu quemvis alium ejusdem domus presbyterum, rector vero pro tempore se per quemcumque presbyterum, quem sibi duxerit eligendum, ab omnibus peccatis quae confitebimini vel confitebuntur vel ipse rector confitebitur, etiam in casibus occultis necnon censuris ecclesiasticis, propter laesuram clericis vel scolaribus a se mutuo illatam seu inferendam a jure inflictis, nostrae ordinariae potestati de jure, statuto, privilegio consuetudine specialiter reservatis, injuncta vobis et eisdem pro

modo culpae poenitentia salutari, absolvi facere; vota etiam minora in alia pietatis opera commutare ac commutari facere, ac in portatilibus consecratis in locis decentibus et ornatis missas et alia divina officia, quoties devotio exegerit, coram vobis et continuis commensalibus, cohabitantibus, ministrantibus, familiaribus, hospitibus ac clericis vel scolaribus sub vestro respectu speciali stantibus ac eisdem ministrantibus celebrare ac celebrari facere; necnon temporibus congruis in quibusvis locis ubi divina celebrantur, vobis et caeteris personis antedictis Eucharistae Sacramentum et caetera alia ecclesiastica Sacramenta ministrare et ministrari et cum debita reverentia reservari facere, etiam tempore interdicti nostra aut inferiorum nostrorum auctoritate positi, dum tamen causam interdicto non dederitis aut ipsi non dederint, vel id vobis ant ipsis specialiter interdici non contigerit, aut ipsemet totus clerus interdictus non fuerit, januis tamen protunc clausis, interdictis ac excommunicatis exclusis, et submissa voce, salvo quod ex vobis vel caeteris personis praedictis sic celebrantibus aut missam audientibus ad minus duo vel tres ad audiendum aut referendum mandata ecclesiae dominicis vel festivis diebus, non obstante impedimento, ad matricem ecclesiam infra missarum solemnia emittantur, nisi major et ulterior a pastore aut superiore fuerit obtenta licentia specialis. Clerici vero domus vestrae a quocumque antistite noto catholico, Sacrosanctae Romanae ecclesiae subjecto, in nostra dioecesi vel extra statutis a jure temporibus super bona communia ejusdem domus ad omnes ordines sacros et non sacros ipsis necessarios, dummodo sufficientes et idonei reperiantur ac illud canonicum non obstiterit, se promoveri facere. Sigillum etiam commune habere et obtinere. Quodque verbum salutis vobis invicem aut clericis, scolaribus ac vulgaribus laicis infra septa pro tempore loci vestri modo piae admonitionis, instructionis ac collationis gratia, consueto more proponere possitis ac valeatis, ac commensales, familiares, ministrantes, hospites, advenientes, sorores, clerici sive scolares ac homines antedicti possint ac valeant, respective vobis et eisdem commensalibus, familiaribus, ministrantibus, hospitibus, adve-

nientibus, sororibus, clericis, scolaribus atque hominibus, ac vestrum et eorum cuilibet respective, nostra ordinaria auctoritate tenore praesentium perpetuis temporibus indulgemus atque licentiam impertimur et auctoritatem. Insuper et vos ac quemlibet vestrum conjunctim et divisim, quamdiu dictae domui et laudabili congregationi incorporati extiteritis aut aliquis vestrum incorporatus extiterit, nunc et in futurum, necnon et res vestras ac bona ubicumque existentia, praesentia et futura, sub beati Martini Episcopi et Confessoris, patroni nostri, protectione ac nostra speciali defensione ac salvigardia de specialis dono gratiae suscipimus per praesentes. Volentes nihilominus tenore praesentium, et auctoritate nostra ordinaria decernentes, ut de caetero et inantea nullus ex vobis, rectore, presbyteris et clericis, quamdiu praefatae laudabili congregationi ac juxta tenorem fundationis vitae communi domus praedictae inhaeseritis seu incorporati fueritis, testamentum aliquod codicillumve seu ultimam voluntatem quocumque etiam casu de bonis quibuscumque temporalibus condere teneatur; sed et insuper ut omnibus et singulis privilegiis, libertatibus et concessionibus praedictis in locis quibuscumque nostrae dioecesis, ad quae praedictam laudabilem congregationem vestram quacumque occasione transferri contigerit, auctoritate nostra ordinaria uti et gaudere libere et licite possitis et valeatis; nostrarum testimonio litterarum. Datum sub nostro sigillo ad causas praesentibus appenso, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto prima die mensis Martii.

Uitgeg. naar het origineel, transfix van den brief dd. 1455 *Februari* 28, *in het Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht, V deel, blz.* 131—144.

10. 1464 Maart 1.

David van Bourgondie, bisschop van Utrecht, bevestigt de voorrechten, aan de klerkenhuizen te Groningen en Zwolle geschonken, en verleent hun nieuwe en nog grootere.

David de Burgundia, Dei et apostolicae sedis gratia

episcopus Trajectensis, dilectis nobis in Christo devotis rectoribus, presbyteris, clericis ac personis Domorum Clericorum in Swollis et Groningen, oppidis nostrae dioecesis, praesentibus et futuris salutem et sinceram in Domino charitatem. Pia nos devotio divinaque inspiratio multipliciter admonent et hortantur ex nostroque pastorali officio plurimum perurgemur, ut illis libenter intendamus votis, per quae devotarum personarum congregationibus Altissimo in spiritu humilitatis salubriter famulandi sincerior detur agressus, ipsarumque devotio commendabilis firmius solidetur, ac divinae gratiae consequendae reddantur aptiores, et exinde nobis meritum augeatur. Sane non sine lucida informatione nostraeque mentis providentia considerantes, infrascripta vobis et vestrae congregationi devotae ad praeexpressos effectus vestraeque devotionis sinceritatem plurimum suffragari; hinc devotis vestris supplicationibus inclinati, omnia et singula in instrumento fundationis, cui praesentes nostrae litterae transfiguntur, contenta et descripta grata habentes atque in Domino commendantes, auctoritate nostra ordinaria tenore praesentium ratificamus, approbamus atque in Dei nomine confirmamus eisque omnibus et singulis nostrum adhibemus consensum pariter et assensum, jure tamen matricis ecclesiae atque communi jure, quibus praesentibus nullatenus derogare intendimus, in omnibus semper salvis. Ut etiam statuta, constitutiones et consuetudines, pro exigentia status ac domus vestrarum deservientes condere, illaque seu illas in toto vel in parte tollere et loco sublatorum vel sublatarum alia vel alias edere sive statuere, illisque addere et ab eis demere et excipere, transgressores quoque consuetudinum earumdem juxta perpetrati delicti exigentiam nostra auctoritate ordinaria corrigere, visitatores etiam probos et devotos viros, qui vos ordinaria etiam visitatione visitare valeant atque in capite et in membris reformare, salva tamen nobis nostra ordinaria visitatione per nos vel alium seu alios, cui vel quibus id commiserimus, quotiens nobis et successoribus nostris placuerit, unanimiter aut per voces saniores eligere, vosque et quilibet vestrum necnon continui vestri commensales, ministrantes, hospites et advenientes, devotae etiam personae

foemineae in dictis oppidis nostris seu parochiis de Zwoll et Groningen in congregationibus seu conventibus habitantes ac eorum familiares, commensales et hospites per rectores antedictarum domorum vel vices eorum gerentes seu per alios presbyteros idoneos, de licentia tamen rectoris, — clerici quoque et scolares quicumque Swollis ac Groningen studentes ac in domibus clericorum sub regimine vel respectu vestro speciali stantium ministrantes seu moram trahentes se per rectores seu quosvis alios earumdem domorum presbyteros, — insuper et caeteri utriusque sexus homines infra dicta oppida seu parochias Swollenses et Groningenses constituti, qui de speciali super hoc a pastore sive superiore suo obtenta licentia ad vos vel quemlibet vestrum gratia confitendi confugerint se per rectores seu quemvis alium earumdem domorum presbyterum, — rectores vero pro tempore se per quemcumque presbyterum quem sibi duxerint eligendum, ab omnibus peccatis, quae confitebimini vel confitebuntur, etiam in casibus occultis necnon censuris ecclesiasticis propter laesuram clericis vel scolaribus a se mutuo illatam seu inferendam a jure inflictis, nostrae ordinariae potestati de jure, statuto vel privilegio aut consuetudine specialiter reservatis, injuncta vobis et eisdem pro modo culpae poenitentia salutari absolvi facere; vota etiam minora in alia pietatis opera commutare seu commutari facere; ac in portatilibus consecratis in locis decentibus et ornatis missas et alia divina officia, quotiens devotio exegerit, coram vobis aut continuis commensalibus, cohabitantibus, ministrantibus, familiaribus, hospitibus ac clericis vel scolaribus sub respectu vestro speciali stantibus ac iisdem ministrantibus celebrare et celebrari facere; — necnon temporibus congruis in quibusvis locis, ubi divina celebrantur, vobis et caeteris personis antedictis Eucharistiae Sacramentum et caetera ecclesiastica sacramenta ministrare vel ministrari ac cum debita reverentia in locis vestris reservari facere, etiam tempore interdicti nostra aut inferiorum nostrorum auctoritate positi, dum tamen causam interdicto non dederitis vel ipsi non dederint vel id vobis aut ipsis specialiter interdici non contigerit aut ipsemet totus clerus non fuerit interdictus, januis

tamen protunc clausis, interdictis et excommunicatis exclusis ac submissa voce, — salvo quod ex vobis vel caeteris personis antedictis, sicut praemittitur, celebrantibus aut missam audientibus ad minus duo vel tres ad audiendum vel referendum mandata ecclesiae dominicis vel festis diebus, legitimo non obstante impedimento, ad matricem ecclesiam infra missarum solemnia emittantur, nisi ulterior et major a pastore vel superiore fuerit obtenta licentia specialis; — clerici vero domorum vestrarum hujusmodi a quocumque antistite noto catholico, sacrosanctae Romanae Ecclesiae subjecto, in nostra dioecesi vel extra, statutis a jure temporibus, super bona communia earumdem domorum ad omnes sacros ordines, dummodo sufficientes et idonei reperti fuerint et aliud canonicum non obstiterit, se promoveri facere; — sigillum etiam commune habere et obtinere; — quodque verbum salutis vobis invicem aut clericis, scolaribus ac vulgaribus laicis infra septa pro tempore locorum vestrorum, modo piae admonitionis, instructionis, seu collationis gratia, consueto modo proponere, — presbyteri etiam ac clerici domorum vestrarum, a curatis ecclesiarum Swollensis et Groningensis ad celebrandum seu obtinendum inibi divina officia admissi vel admittendi, perpetuas non habentes vicarias sed officiis deservientes, non in choro sed in navi ecclesiae vota sua Domino offerre ac sine superpelliciis divinis interesse officiis possitis ac valeatis ac commensales, familiares, ministrantes, hospites, advenientes, sorores, clerici seu scolares, homines, rectores, presbyteri ac clerici antedicti possint ac valeant respective — — vobis et iisdem commensalibus, familiaribus, ministrantibus, hospitibus advenientibus, sororibus, clericis, scolaribus, hominibus, rectoribus, presbyteris atque clericis ac vestrum et eorum cuilibet respective nostra ordinaria auctoritate praesentium tenore perpetuis temporibus indulgemus atque licentiam impertimur et auctoritatem.

Insuper vos et quemlibet vestrum conjunctim ac divisim, quamdiu dictis domibus ac laudabilibus congregationibus incorporati exstiteritis aut aliquis vestrum incorporatus exstiterit nunc et in futurum, necnon et res vestras ac bona ubicumque existentia sub Beati Martini

Episcopi et Confessoris patroni nostri protectione ac speciali nostra defensione et salviguardia de specialis dono gratiae suscipimus per praesentes, decernentes exnunc inantea domos, areas, hortos, agros, redditus caeteraque omnia et singula bona mobilia et immobilia, ad domos vestras praedictas communiter spectantia praesentia et futura fore et esse spiritualia et ecclesiastica libertate tuenda; et nihilominus ut vos rectores et sanior pars domorum vestrarum res et bona hujusmodi vendere et alienare atque in utiliores usus pro domibus vestris applicare possitis et valeatis; — nec de caetero et inantea aliqui ex vobis rectoribus, presbyteris ac clericis praedictis, quamdiu praefatis congregationibus, juxta tenorem dictarum fundationum, communi vitae domorum praedictarum inhaeseritis seu incorporati fueritis, testamentum aliquod, codicillum seu ultimam voluntatem, quocumque etiam casu de quibuscumque bonis temporalibus condere debeatis seu teneamini; sed et insuper ut omnibus et singulis privilegiis, libertatibus et concessionibus praedictis, in locis quibuscumque nostrae dioecesis, ad quae praedictas laudabiles congregationes vestras quacumque occasione transferri contigerit, auctoritate nostra ordinaria uti et gaudere libere et licite possitis ac valeatis, — — auctoritate nostra praedicta pro nobis et successoribus tenore praesentium indulgemus, nostrarum testimonio litterarum.

Datum nostro sub sigillo praesentibus appenso anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto, prima die mensis Martii.

Naar het origineel uitgeg. in het Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht, V deel, blz. 147—151.

11. * 1475 Augustus 11.

Alexander, episcopus Tortunensis et in tota Germania cum plena legatus de latere potestate nuncius et orator, verklaart, dat hij op verzoek van de rectores domorum clericorum oppidorum Swollis et Groningen, de voor-

rechten, hun door bisschop David van Bourgondie geschonken, heeft bevestigd en hunne goederen heeft gemortificeerd.

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Verzameling Heerkens.

Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

12. * 1498 Juli 3.

Henricus Scadehoet, sacre theologie professor, Dei et apostolice sedis gratia episcopus Tricalensis, graciosi domini domini Conradi de Redborch, episcopi Monasteriensis ac administratoris ecclesie Osnaburgensis, in pontificalibus vicarius generalis, maakt bekend, dat hij met speciale vergunning en opdracht van den heiligen Stoel en met verlof van den bisschop van Utrecht, de kerk, het altaar en het kerkhof van het (Domus Clericorum), ter eere van de H. Drievuldigheid, de onbevlekte maagd Maria en den gelukzaligen paus Gregorius gewijd heeft en aan allen een aflaat van 40 dagen en een carena verleent, die de kerk, na berouwvol gebiecht te hebben, bezoeken, aldaar de voorgeschreven gebeden verrichten of iets tot het verschaffen van boeken, kelken, lichten of soortgelijke kerkbenoodigheden bijdragen.

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Verzameling Heerkens.

Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

13. 1501 Mei 5.

De Vicedeken en het kapittel der Sint Lebuinuskerk te Deventer ontslaan het Domus Clericorum

en de zusterhuizen Toe Wytenhuis, Ter Kynderhuis en het Cadenetershuis, te Zwolle, uit de parochiale jurisdictie en dragen, de cura animarum op aan den rector van het Domus Clericorum.

Nos vicedecanus et capitulum ecclesie sancti Lebuini Daventriensis, Traiectensis dyocesis, notum facimus universis et singulis presentes nostras litteras visuris et auditaris, quod cupientes providere saluti et profectui animarum nobis commissarum et cultum divinum, quantum in nobis fuerit, semper augere, ad instanciam et humilem supplicacionem devotorum fratrum Domus Clericorum ac devotarum sororum domorum dictarum — Toe Wytenhuys, Ter Kynderhuys et Caenetershuys, intra et extra muros oppidi Zwollensis constitutarum, necnon ad scripta et preces dominorum burgimagistrorum, scabinorum et consulatus ejusdem oppidi Zwollensis, amicorum nostrorum, curam animarum dictarum domorum clericorum et sororum pro nobis et successoribus nostris et vicecurato nostro pro tempore in Zwollis, plenarie commisimus et committimus per presentes rectori pro tempore Domus Clericorum prefate et confessoribus domorum sororum predictarum, per rectorem Domus Clericorum pro tempore antedictum institutis et instituendis, absolvendo et quitando dictum rectorem et confessores et omnes et singulos fratres et sorores domorum predictarum cum familiaribus, commensalibus et advenis hospitibus suis ab omni onere et jure parochiali ecclesie nostre Zwollensis, nunc et deinceps perpetuis futuris temporibus debitis et debendis; dando insuper plenam facultatem rectori et confessoribus domorum prefatarum per se vel per alium seu alios ministrandi et ministrari faciendi sacramenta Penitencie, Eucharistie et Extreme Unctionis omnibus et singulis fratribus et sororibus domorum prefatarum cum familiaribus, commensalibus, ministrantibus et advenis hospitibus suis et sibi ipsis ministrari faciendi, per eum, quem sibi quisque duxerit, eligendum. Licenciam quoque concedimus infra septa domorum suarum prefatarum erigendi et consecrari faciendi et consecratis uti capellam cum altaribus, campa-

nula et campanili et cimiterio pro reservacione Eucharistie et sacri olei et pro divinis suis diurnis et nocturnis cum debita solempnitate, reverencia ac devocione celebrandi, clausis tamen januis et extraneis, quantum ad liberum accessum et publicum concursum, exclusis; proque eorumdem fratrum et sororum, familiarium, commensalium et advenarum hospitum corporibus ecclesiastico more sepeliendis et alia exercendi, que cure animarum prefatarum congrua sunt et expediunt, salvo tamen, quod aliorum apud eos vel eas sepulturam eligencium, preter fratrum et sororum, familiarium, commensalium et advenarum hospitum suorum, (corpora) tunc primum ad sepulturam recipient, cum vicecurato nostro pro tempore in Zwollis de tribus libris domini fuerit satisfactum, et quod exequie eorundem in ecclesia parochiali prefata solito more celebrentur. Et quod supra de commensalibus dicitur de scolaribus et commensalibus Domus Divitum minima intelligatur. Et ne per hanc nostram concessionem, absolucionem et quitacionem ecclesia nostra prefata dampnificetur, dabunt et persolvent realiter et cum effectu singulis annis in festo Nativitatis Christi nunc et deinceps, pro omnibus juribus oblacionum, funeralium, donacionum, legatorum, obvencionum quorumcunque ac canonice porcionis domorum prefatarum quovismodo parochiali ecclesie nostre Zwollensis debitis et debendis, vicecurato pro tempore ejusdem ecclesie nostre, respective videlicet Domus Clericorum unum scudatum antiquum, tres libras Zallandie pro eo computando; domus dicta Witenhuys tres florenos aureos Renenses et dimidium; domus dicta Kynderhuys duos aureos Renenses et dimidium; domus dicta Caenetershuys duos aureos et dimidium, computando pro quolibet floreno aureo duas libras domini, omni dolo et fraude in premissis omnibus et singulis semper exclusis. In quorum omnium et singulorum premissorum fidem, robur et testimonium presentes has litteras per notarium nostrum scribi et subscribi mandavimus nostrique sigilli fecimus appensione communiri. Datum in domo nostra capitulari, nobis capitulariter ad hoc congregatis, capitulo, ut moris est, indicto, anno Domini millesimo quingentesimo primo, indictione quarta, die vero Mercurii quinta mensis Maii, pontificatus domini

nostri domini Alexandri, divina providencia pape sexti, anno nono.

Met een transfix dd. 1501 *Mei* 20 (*zie N°* 15). *Naar het Cartul. fol.* 19v. — *Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.*

14. **1501 Mei 5.**

De Vicedeken en het kapittel van de Sint Lebuinuskerk te Deventer ontslaan het Domus Clericorum te Zwolle uit het parochiale verband der parochiekerk aldaar en dragen de cura animarum van dit huis op aan den rector er van.

Nos vicedecanus et capitulum ecclesie Sancti Lebuini Daventriensis, Traiectensis dyocesis, notum facimus universis et singulis presentes litteras visuris et audituris, quod cupientes providere saluti et profectui animarum nobis commissarum et cultum divinum, quantum in nobis fuerit, semper augere, ad instanciam et humilem supplicationem devotorum fratrum Domus Clericorum in Zwollis, necnon ad scripta et preces dominorum burgimagistrorum, scabinorum et consulum ejusdem oppidi Zwollensi, amicorum nostrorum, curam animarum Domus dicte Clericorum plenarie pro nobis et successoribus nostris et vieccurato nostro in Zwollis pro tempore, commisimus et committimus per presentes rectori pro tempore domus prefate, absolvendo et quitando dictum rectorem et omnes et singulos fratres domus predicte cum familiaribus, commensalibus et advenis hospitibus suis ab omni onere et jure parochiali ecclesie nostre Zwollensis, nunc et deinceps perpetuis futuris temporibus debitis et debendis; dando insuper plenam facultatem rectori domus prefate per se vel per alium seu alios ministrandi et ministrari faciendi sacramenta Penitencie, Eucharistie et Extreme Unctionis omnibus et singulis fratribus domus prefate cum familiaribus, ministrantibus et advenis hospitibus suis et sibi ipsi ministrari faciendi per eum, quem sibi duxerit eligendum;

licenciam quoque concedimus infra septa domus sue prefate erigendi et consecrari faciendi capellam cum altaribus, campanili et campanula et cimiterio pro reservacione Eucharistie et sacri olei et pro divinis suis diurnis et nocturnis cum debita solempnitate reverencia ac devocione, clausis tamen januis, celebrandi et extraneis, quantum ad liberum accessum et publicum concursum, exclusis; proque eorumdem fratrum, familiarum, commensalium et advenarum hospitum corporibus ecclesiastico more sepeliendi et alia exercendi, que cure animarum prefate congrua sunt et expediunt, salvo tamen, quod aliorum apud eos sepulturam eligencium preter fratrum, familiarium, commensalium et advenarum hospitum suorum corpora tunc primum recipiant ad sepulturam, cum prius vicecurato ecclesie nostre Zwollensis de tribus liberis domini per heredes aut excecutores sic sepulturam eligencium fuerit satisfactum, et quod exequie ejusdem in ecclesia parochiali prefata solito more celebrentur. Et quod supra de commensalibus dicitur, de scolaribus eorumdem aut Proxime Domus commensalibus minime intelligatur. Et ne per hanc nostram concessionem, absolucionem et quitacionem ecclesia nostra prefata Zwollensis dampnificetur, dabunt et persolvent realiter et cum effectu supradicti fratres singulis annis in festo Nativitatis Christi nunc et deinceps pro omnibus juribus oblacionum et funeralium, donacionum, legatorum, obvencionum quarumcumque ac canonice porcionis racione domus prefate dicte nostre parochiali ecclesie quovis modo debitis et debendis, vicecurato nostro pro tempore ejusdem ecclesie nostre in Zwollis unum scudatum aureum, tres libras domini pro eodem computando, cum quo eciam cessabit solucio quinque librarum Zwollensium, quas dicti fratres vicecurato pro tempore singulis annis solvere consueverunt cum decem stuferis legalibus; omni dolo et fraude in premissis omnibus et singulis semper exclusis. In quorum omnium et singulorum premissorum fidem, robur et testimonium presentes has litteras per notarium nostrum scribi et subscribi mandavimus, nostrique sigilli fecimus appensione muniri. Datum in domo nostra capitulari, nobis capitulariter ad hoc congregatis, capitulo, ut moris est, indicto, anno Domini millesimo quin-

gentesimo primo, indictione quarta, die vero Mercurii quinta mensis Maii, pontificatus domini nostri Alexandri, divina providencia pape sexto, anno nono.

Naar het Cartul. fol. 19ʳ. — Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van Sint Michiel te Zwolle.

NB. Het opschrift van dit stuk luidt: „Copia litterarum separacionis nostre et dismembracionis".

15. 1501 Mei 20.

Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, bevestigt de voorrechten, uitgedrukt in den brief, dd. 1501 *Mei* 5 (*zie N°* 13).

Fredericus, marchio de Baden, Dei et apostolice sedis gracia episcopus Traiectensis ad universorum noticiam deducimus et deduci volumus per presentes, quod nos devotorum nobis in Christo fratrum et sororum in et extra opidum nostrum Zwollense devotis supplicacionibus inclinatis, omnes et singulas commissiones, quitaciones, libertates, concessiones, indulta, omniaque alia et singula, contenta, narrata, condicionata et descripta in litteris, quibus hec nostre presentes littere sunt transfixe, tamquam rite, legitime et canonice acta et facta ex certa nostra sciencia ratificamus et approbamus, rataque et grata habemus et inviolabiliter volumus observari, eaque nostra ordinaria auctoritate in Dei nomine confirmamus et de novo concedimus eisdem presentibus pro nobis et successoribus nostris perpetuo duraturis. Datum nostro sub sigillo ad causas presentibus appenso, anno Domini millesimo quingentesimo primo, die vero vicesima mensis Maii.

Naar het Cartul. fol. 20ʳ. — Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St, Michiel te Zwolle.

16. 1504 September 24.

Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, bevestigt de voorrechten, den Fraterheeren te Zwolle geschonken door den Vicedeken van Deventer bij brief dd. 1501 *Mei* 5 (*zie N°* 14).

Fredericus, marchio de Baden, Dei et apostolice sedis gracia episcopus Traiectensis, ad universorum noticiam deducimus et deduci volumus per presentes, quod nos devotorum nobis in Christo fratrum Domus Clericorum in oppido nostro Zwollensi devotis supplicacionibus inclinati, omnes et singulas commissiones, quitaciones, libertates, concessiones, indulta, omniaque alia et singula, contenta et narrata, condicionata et descripta in litteris, quibus hec nostre presentes littere sunt transfixe, tanquam rite, legittime et canonice acta et facta, ex certa nostra sciencia ratificamus et approbamus, rataque et grata habemus et inviolabiliter volumus observari, eaque nostra ordinaria auctoritate in Dei nomine confirmamus et de novo concedimus eisdem presentibus pro nobis et successoribus nostris perpetuo duraturis. Datum nostro sub sigillo ad causas presentibus appenso, anno Domini millesimo quingentesimo quarto, die vero vicesima quarta mensis Septembris.

Naar het Cartul. fol. 19r.

BIJLAGE VI.

VICARIE VAN SINT GREGORIUS.

I. 1403 September 25.

Henricus de Compostelle, pastoor te Zwolle, geeft zijne toestemming aan Albert Snavel en zijne vrouw Berta tot het stichten van een altaar in de parochiekerk te Zwolle.

Universis presencia visuris seu audituris ego Henricus de Compostelle, licenciatus in decretis, curatus parochialis ecclesie Zwollensis, Traiectensis dyocesis, facio manifestum, quod erectioni seu fundacioni altaris sancti Jacobi Apostoli ac sanctorum Gregorii, Jheronimi, Ambrosii, Augustini, Doctorum et Confessorum, ac precipue beate Barbare Virginis et Martiris, per honorabiles et discretas personas Albertum Snavel et Bertam ejus uxorem in predicta ecclesia Zwollensi fundandi et erigendi meum consensum adhibeo pariter et assensum, jure tamen patronatus eis et post eorum obitum feodali successori decime de Salne in perpetuum et semper salvo, hoc adjecto, quod presentandus ad dictum altare in prejudicium dicte ecclesie nichil debet attemptare; mearum testimonio litterarum sigillo meo sigillatarum. Datum anno Domini millesimo quadringentesimo tercio, feria 3ia post festum Mauricii et Sociorum ejus sanctorum Martirum.

Naar een transsumpt van den notaris Conrardus de Henglo, dd. 1403 *December* 14 (*zie N°* 4) *in het Cartul. fol.* 3r—4v.

2. 1403 November 9.

Albert Snavel en zijne vrouw Berta stichten in de kerk van St. Michiel te Zwolle een altaar ter eere Gods, der H. Maagd Maria, van de HH. Gregorius, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, van den H. apostel Jacobus en van de H. Barbara.

In Godes namen amen. Alle denghenen, die desen brieff solen sien of horen lesen, doen wy Aelbert Snavel ende Beerte sijn echte wijf mit Aelberte vorss. oeren ghecoren mombaer, die oer met rechte ghegheven wert, te verstaen, dat wy, bekennende, dat alle goet comende is van onsen Heren Gode van hemelrijc, ende dat niemant en heeft enich goet, dan dat hi van hem ontfanghen heeft, ende dat dier godliker gaven soe veel sijn, dat hem der niemant en kan voldancken, sin te rade gheworden, want wy onsen Heren God selve niet ghedancken en konnen, als wy schuldich weren te doen, sijnre menichvoldigher gaven, die hy ons mildelic vermits sijnre ghenaden sonder onse verdienste ghegheven heeft als dat wy vor onse ende vor onser older siele, ende vor al die des billix delachtich sullen wesen, ghesticht hebben een altaer in Sunte Micheelskercke te Zwol in die ere ons Heren Gods, der alrehilichster joncfrouwen, sijnre ghebenedider moeder Marien, alle Gods hilighen ende sonderlinghe des averhilighen pawes sunte Gregorius, des gloriosen doctoers sunte Jheronimus, sunte Ambrosius en sunte Augustinus, Bisscopen ende Leraers, ende sunte Jacobs, des heilighen Apostels, ende sunderlinghe der hiligher joncfrouwen sunte Barbaren. Ende hebben daertoe ghegheven ende gheven mit desen brieve in rechter aelmisse van onsen goede, dat ons God verleent heeft, als tot eens priesters behoeff, die dat altaer sal verdienen, ses morghen lands, die wy ligghende hebben in Mastbroec in Windesimmerslaghe, die een edel eyghen sin, tusschen Johan Ludekenssoens erfgenamen ende Arent Sticker, streckende mit den enen eynde an den dijc ende tendens an Gheert Ludekenssoen, welke zes morghen Johan die Beer in erfpacht

heeft, den morghen vor ses pond, na inholt des pachtbriefs, die daerop ghemaect is. Ende dese erve ende renthe hebben wy ghegeven in sulken schijn, dat wy ende onse erfgenamen die presentaci des altaers ewelic beholden sullen, ende wanneer onser gheen langher in der tijt en is, soe sal die presentaci erven opp denghenen, die na rechter erfnisse den tiende van Zalne bezittet; mer weert dat die tiende vercoft of anders van onsen erfgenamen verscheiden worde, soe sal die presentaci bliven opp onsen rechten erfgenamen, als vorss. is, mit onderscheide, dat altijt erven sal opp een mambuert vor een vrouwenbuert, daer sy ghelike na sin. Ende dat altaer mit sinen renthen ende [fol. 4r] toebehoren sal men altoes als(t) vervallet ende open is, gheven enen reckeliken, kuysschen priester, die, also veer als men van buten bekennen mach, van enen goeden name ende leven is, off enen clerck van alsulken gheliken leven, die bynnen jaers priester werden mach ende sal, sonder enighe dispensaci off verlof daervan te werven; ende en worde die clerck niet priester bynnen den iersten jaer na den daghe, dat hem dat altaer ierst ghegheven worde, soe mochte wy off onse erfgenamen, den die presentaci dan toebehoerde, sonder yemans wedersegghen dat altaer weder annemen, als enen anderen daertoe te presentieren na der formen vorss. Voert willen wy voor ons ende vor ons erfgenamen, dat men enen priester off clerck uter Clerckehuys, ghelegen in der stad van Zwole bilanx den Olden Beghynhof an die noertside, presentieren sal tot ewyghen daghen in sulken vorwarden als vorss. is, alsoe veer als in den vorss. huse enich omberucht, reckelijc priester off clerck is, die presenteert wil wesen, als ment an hem versocht ende begheert hevet, sonder arghelist. Voert sal dese fundaci ende stichtinghe des vorss. altaers staen in sulker vorwarden, dat die priester, die dat altaer hebben sal, selven wonen sal tot Zwol, ende sal dat daghelix verdienen mit sinen ghebeden ende misse daeropp doen, als hijs van staden is, ende voert onsen Heren God daeraff dienen ende loven als een goet priester schuldich is te doen. Oec sal hi dat altaer tot gheenre tijt permittieren noch an anders yemant brenghen, ten sy mit onsen consent ende wille off onser

erfgenamen, daer die presentaci dan opp weer ghecomen, also als vorss. is. Al argelist hier in uutgheseghet. In orkonde des briefs heb ic Aelbert vorss. vor my ende vor Beerten vorss. minen zeghel an desen brieff ghehanghen, daer ic Gheert Ludekenssoen om die meerre vestenisse ende om beden wil Beerten vorss., mijnre suster, mijn zeghel mede heb anghehangen. Ghegeven int jaer ons Heren dusent vierhondert ende drie des Vridaghes vor Sunte Marten in den Winter.

Met een transfix dd. 1403 *November* 10. — (*Zie N°* 3).

Naar een transsumpt van den notaris Conrardus de Hengelo, dd. 1403 *December* 14 (*zie N°* 4) *in het Cartul. fol.* 3v—4r.

3. 1403 November 10.

Frederik, bisschop van Utrecht, keurt goed de stichting van een altaar in de St. Michielskerk te Zwolle door Albert Snavel en zijne vrouw Berta, dd. 1403 *November* 9, *en verheft het tot een beneficium.*

Fredericus, Dei gracia episcopus Traiectensis, universis et singulis Christifidelibus tam presentibus quam futuris salutem in Eo, qui est omnium vera salus. Cultum divinum semper augeri cupiens, ad humilem supplicacionem dilectorum nostrorum Alberti Snavel ac Berte ejus uxoris, fundatorum capellanie, de qua in litteris, quibus hec littere nostre transfiguntur, fit mensio, fundacionem, dotacionem ac presentacionem illius capellanie ac cetera omnia, prout in eisdem litteris describuntur, tenore presencium ratificamus, approbamus et in Dei nomine confirmamus, jure matris ecclesie semper salvo; ipsamque capellaniam in tytulum beneficii erigimus, et bona ad illam in dictis assignata et in posterum assignanda de cetero fore et esse ecclesiastica decrevimus sub ecclesiastica libertate tuenda, nostrarum testimonia litterarum. Datum anno Domini millesimo quadringentesimo tercio in profesto Sancti Martini in Hyeme.

Naar het Cartul. fol. 4r.

4. 1403 December 14.

Conradus de Henglo, clericus Traiectensis dyocesis, publicus imperiali auctoritate notarius, oorkondt, dat hij in tegenwoordigheid van Henricus uten Holte, perpetuus vicarius te Hasselt, en Wesselus ten Bome, vicarius te Zwollae, op verzoek van Gherardus de Kalkar, presbiter, perpetuus vicarius te Zwollae, een transsumpt gemaakt heeft van een brief van Henricus de Compostelle dd. 1403 September 25 (zie N° 1), van Albert Snavel en zijne vrouw Berte dd. 1403 November 9 (zie N° 2), en van een transfix van Fredericus, bisschop van Utrecht, dd. 1403 November 10 (zie N° 3).

Acta fuerunt hec in Domo Clericorum oppidi de Zwollis (anno a nativitate Ejusdem millesimo quadringentesimo tercio, indictione undecima, mensis Decembris die quarta decima, hora terciarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri domini Bonifacii divina providencia pape noni, anno quintodecimo).

Naar het Cartul. fol. 3r—4v.

NB. Op den ondersten rand van fol. 3r staat: „Vidimus super litteras admissionis, fundacionis et confirmacionis vicarie beati Gregorii etc. in ecclesia Zwollensi".

5. 1403 (?)

De officiaal van den aartsdiaken van Deventer stelt Gerhard van Calcar aan tot vicarius van het altaar, dat door Albert Snavel en zijne vrouw Berta in de parochiekerk te Zwolle gesticht is.

Officialis archidiaconi Daventriensis presbiteris in Zwollis ac universis et singulis nobis subditis, ad quos presentes littere pervenerint, salutem in Domino sempiternam. Presentato nobis litteratorie discreto viro domino Gherardo de Kalkar, presbitero, ad altare noviter erectum et consecratum in honore omnipotentis Dei et beatorum Gregorii, Jheronimi, Ambrosii et Augustini, Doctorum, ac beati Jacobi Apostoli, et sancte Barbare Virginis, in parochiali

ecclesia de Zwollis situm, per honorabiles personas Aelbertum Snavel ac Bertam ejus uxorem, opidanos opidi Zwollensis, Traiectensis dyocesis nostri archidiaconatus, ad quos presentacio hujusmodi altaris de jure patronatus dinoscitur pertinere et spectare, idcirco eidem Gherardo de dicto altari providendo duximus et in Dei nomine providemus, ipsumque eciam per birriti nostri traditionem in dictum altare presentialiter investiendo et tenore presencium investimus jure dicte parochialis ecclesie de Zwollis in omnibus et per omnia semper salvo. Quare vobis et cuilibet vestrum in virtute sancte obediencie et sub penis suspensionis et excommunicacionis districte precipiendo mandamus, quatenus jam visis presentibus accedentes ad dictum altare eundem Gherardum vel procuratorem suum ejus nomine in corporalem possessionem dicti altaris juriumque et pertinenciarum ipsius inducatis cum solempnitatibus debitis et consuetis, precipientes universis et singulis dicti altaris paccionariis et pensionariis, ut dicto Gherardo vel procuratori suo ejus nomine de fructibus, redditibus, provenientibus, juribus et obvencionibus dicti altaris integraliter respondeant et ab aliis prout ad ipsos pertinet responderi faciant et procurent locis et temporibus oportunis; contradictores et rebelles, si qui fuerint, quod absit, trium dierum canonica monicione premissa, excommunicacionis sentencie subjacere et per vos et quemlibet vestrum excommunicatos publice denunciari, et quidquid in premissis feceritis vel vobis occurrerit vestris litteris patentibus hiis transfixis liquide rescribatis vos qui presens nostrum mandatum fueritis executi. In hiis autem exequendis unus vestrum alium non exspectet, nec unus per alium se excuset sub penis antedictis, nostrarum testimonio litterarum. Datum anno Domini millesimo quadringentesimo [1]).

Naar het Cartul. fol. 5r.

NB. Op den kant staat: „Littera investiture primi vicarii".

---

1) Het jaar is niet met zekerheid te bepalen, daar het én in het Cartularium, én in de stukken betreffende de vicariëu te Zwolle (Archief van de O. L. Vrouwparochie te Zwolle) niet verder ingevuld is.

6. 1414 November 7.

Albert Snavel bekent voor zich en voor zijne vrouw Beerte verkocht te hebben aan de priesters en klerken, „die woonachtich sin bynnen Zwolle op der were gheheten der Clerkehuys" een rente van 1 ℔ jaarlijks uit hun „ghange ende der weren" die voor hun huis gelegen is, waarvan Clawes die Mesmaker die helft toebehoort; daarenboven bekent hij met Deric van Herxen, priester, vicarys van het altaar in de St. Michielskerk te Zwolle, welk altaar hij en Beerte gesticht hebben, te zijn overeengekomen, dat hij aan dat altaar geven zal 3 ℔ jaarlijks, die hij eveneens heeft „uten ghange ende der weren" voornoemd, en daarvoor terugneemt 3 ℔, die Jutte van Schedelic, zijn moye, aan het altaar gegeven heeft, gaande uit het huis van Henric Jonge, gelegen in de Diezerstraat, tusschen het huis van Johan van Beylen en het huis, dat Zwarte Berents heeft toebehoord.

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert ende viertijn op Sunte Willibrordusdach.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1769.

Met het ongeschonden zegel van Albert Snavel in groene was.

7. 1482 Mei 29.

Albertus Snavel, opidanus opidi Zwollensis, patronaatsheer over het beneficium, gevestigd op het altaar van den H. Gregorius, Jheronimus, Augustinus en Ambrosius Doctorum, Jacobus et Barbara Virginis in parochiali ecclesia Sancti Michaelis Zwollensis, draagt dit beneficium na doode van Albertus de Kalker, den laatsten bezitter er van, over aan dominus Henricus de Herxen, presbyter et rector Domus Clericorum oppidi Zwollensis, en presenteert hem tevens aan den archidiaconus Daventriensis ter verkrijging van de institutio canonica.

Datum sub sigillo meo presentibus appenso anno Domini

M^{mo}CCCC^{mo} octuagesimo secundo, mensis Maii die vicesima nona.

Naar het Cartul. fol. 40^{r}.

8. 1493 Augustus 18.

Derick Esschinck en Lambert van Tweenhusen, schepenen te Zwolle, maken bekend, dat Jacop van den Water en diens zuster joffer Gheesken then Water met Albert van Derlevoirde als momber, voor hen in het schependom verklaard hebben verkocht te hebben aan Johan then Thorne Claessoen voor 200 Overlenssche Rijnsche gulden, die Seyne van den Water, hun vader, Johan schuldig was gebleven, eene jaarrente van 10 Overlenssche Rijnsche goudgulden uit hunne weer, gelegen in de Voirstrate, naast de erfgenamen van mester Pauwels aan de eene en Jacob en joffer Gheesken benevens het huis der vicarie van Sancte Mertyn aan de andere zijde, strekkende voor van de straat tot achter aan de straat bij Onse Lieve Vrouwenkercke, en uit hunne maet in Holtenbroick, gelegen naast Evert Vrese en zijne zuster ter eenre en de beghynen to Witenhues ter andere zijde, te betalen met Sancte Mertyn in den Wynter.

Gegeven int jair ons Heren dusent verhondert dre end tnegentich des Sonnendages nae Onser Liever Vrouwen Assumptionis.

Naar het Cartul. fol. 51^{v}.

NB. Het opschrift van dit stuk luidt: „Littere vicarie Sancti Gregorii".

9. 1536 Mei 18.

De officiaal van den aartsdiaken van Sint Lebuinus te Deventer gelast de presentatie van Conrardus van Lemmego tot vicarius van het altaar van Sint Gregorius in de kerk van Sint Michiel af te kondigen.

Officialis prepositi et archidiaconi ecclesie Sancti Lebuini Daventriensis, Traiectensis diocesis, presbiteris in Zwollis

universis quoque aliis et singulis dominis, presbiteris, || clericis, notariis et tabellionibus publicis, quibuscumque nobis subditis, salutem in Domino sempiternam. Presentato nobis honorabili et devoto || viro Conrado de Lemmego, presbitero ac rectore Domus Fratrum Clericorum oppidi Zwollensis, antedicte diocesis, ad perpetuam vicariam altaris Sancti Gregorii Pape in ecclesia Sancti Michaelis Archangeli oppidi Zwollensis antedicti siti, [vacantem] ad presens per liberam resignationem honorabilis, devoti viri, domini Everhardi Dinxlaecken, presbiteri Traiectensis diocesis, aut alterius voluntate ejusdem vicarii et possessoris, per honestam personam Bettam, relictam quondam Hermanni van den Bussche, et Jacobum van den Water momburum suum per eandem Bettam ad hoc electum, ad quam collatio, provisio, presentatio seu quevis alia dispositio dicte vicarie quotiens ipsam vacare contigerit, pleno jure patronatus, prout in quodam publico instrumento manu honorabilis viri domini et magistri Alberti de Zuthem Zwollensis, sacra imperiali auctoritate notarii, subscripto nobis directo latius narratur et habetur, asseritur pertinere, pro institutione canonica facienda et a nobis obtinenda. Nos vero juxta doctrinam Apostoli nemini cito manus imponere volentes, vobis igitur omnibus supradictis et vestrum cuilibet insolidum in virtute sancte obedientie et sub excommunicationis pena districte precipiendo mandamus, quatenus statim visis et receptis presentibus, accedentes quo propter hoc fuerit accedendum et presertim ad parochialem ecclesiam Sancti Michaelis predicti, inibi publice ab ambone proclametis tribus diebus, duobus festivis et uno non festivo, a se distantibus, predictum dominum Conradum de Lemmego ad eandem vicariam legitime fore et esse presentatum, citantes nichilominus coram nobis Daventriae ad quartam diem post ultimam proclamationem hujusmodi si juridica fuerit alioquin ad proximam diem juridicam extunc proprie et immediate subsequentem, qua nos Daventriae in foro consistorii nostri solito mane hora primarum et audiendo causarum consueta ad jura reddendum et causas audiendum pro tribunali sedere contigerit, omnes et singulos tam in commune quam in speciale, qui se dicto presentato aut hujusmodi sue presentationi oppo-

nere voluerit, conjunctim vel divisim ad docendum de jure suo et ad procedendum procedique videndum et audiendum. In hujusmodi negotio, prout instrumentum fuerit et ordo dictaverit rationem (sic); nomina vero citatorum et opponentium ac dies proclamationum vestrarum et quicquid alias in premissis feceritis, nobis liquide rescribatis vos presentium executores. Datum nostro sub sigillo presentibus appenso anno Domini millesimo quingentesimo tricesimo sexto die vero decima octava Maii.

Wilhelmus Rippinck, notarius scripsit.

Executum est presens mandatum per me Thijmannum de Olst, capellanum parochialis ecclesie in Zwollis, pro prima vice anno etc. 36, dominica vero quinta post Pascha, pro secunda vice tercia feria subsequenti, pro tercia vice ipso die Ascensionis Domini, quod protestor manu mea propria.

Naar het origineel in het Archief van de Emanuelshuizen te Zwolle.

Van het zegel in groene was zijn nog enkele stukjes aan de strookjes.

BIJLAGE VII.

OFFICIUM VAN SINT JAN BAPTIST.

---

1. * 1474 Juli 24.

Johannes Voecht, kanunnik in de St. Janskerk te Utrecht, verklaart geen recht of aanspraak te hebben op een huis en weer, gelegen in de Beghynenstraat te Zwolle, tusschen de weren van de priesters en klerken in het Clerckenhuys en het Olde Convent, welk huis eertijds behoorde aan de Minrebroeders te Kampen en door hem voor een beneficium is gekocht voor en ten behoeve van het Clerckenhuys, dat de koopsom betaald heeft.

Op Sint Jacobs avond Apostoli.

Naar eene kopij in de Biblioth. der Vereeniging van Overijss. Regt en Geschiedenis. Verzameling Heerkens.

Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

2. 1474 Augustus 23.

Albertus Vischer, vicarius in den Dom te Utrecht, verkoopt aan Johan die Vaecht, kanunnik van Sint Jan te Utrecht, een huis in de Beghynenstraat te Zwolle, dat eertijds aan de Minderbroeders van Kampen toebehoorde.

Ic Albertus Vischer, priester ende vicarius in den Doem bynnen Utrecht, make kundig allen luden mit desen

openen || brieve, dat ik voer my ende voer myn erfgenamen vercoft hebbe ende mit desen brieff vercoepe her Johan die Vaecht, || canonick in Sunte Johanskerke bynnen Utrecht, erflike ende ewelike voer en summe gheldes, die my voll ende al tot mynen wille wal betaelt was, myn huys ende weer, gheleghen binnen Zwolle inder Beghijnen straete, tusschen husen ende weren der priesteren ende clerken in der Clerkehuys bynnen Zwolle ende des Olden Convents, die in voertyden den Mynrebroeders bynnen Campen pleghen toe te hoeren, in vorwarden, dat her Johan voerss. dat huys ende weer voerss. te hulpe nemen sal een officium daermede te stichten, fundieren ende te berenten. Ende loeve her Johan voerss. alle die brieve van den huse ende weer voerss., die my daervan bezeghelt ende ghegheven syn van den Mynrebroeders van Campen voerss., weder aver te gheven ende te leveren mit allen rechte ende vorwarden, als my daerin bezeghelt ende ghelovet syn, ende alle voercommer af te doene. Alsoe dat her Johan voerss. dat huys ende weer voerss. commervry ghebruken ende besitten sal van alre ansprake mit enighen rechte, ende dat gheen renthe of tyns uten huse ende weer voerss. gaen sal. Sonder al argelist. Hier weren aver ende an, daer dit gheschiede, als wyncoopslude her Henrick Plettenberch, her Johan Hermanssoen van Monster, Johan Koevoet ende meer gueder lude ghenoech. In orkonde der waerheit soe heb ick Albertus voerss. voer my ende voer myn erfgenamen myn zegel an desen brief ghehangen. Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert vier ent soeventich op Sunte Bartholomeus avond.

Naar het origineel in het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle.

Met het geschonden zegel in groene was van Albertus Vischer.

3. **1474 November 22.**

Johannes Voecht, priester en canonick in Sunte Johanskerke te Utrecht, maakt bekend, dat hij verpacht heeft den priesters en clercken in het Clerkehuys binnen

Zwolle, zijn huis en weer te Zwolle, gelegen tusschen de weer van de genoemde priesters en klerken en het Olde Convent, voor den tijd van 10 jaar voor 8 goude Rynsche gulden 's jaars, te betalen op Sunte Marten in den Winter (11 November).

Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert vier ende tsoeventich op Sunte Ceciliendach der Hiligher Jonferen.

Naar het origineel in het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle.

4. 1476 Februari 1.

Johannes die Voecht, kanunnik van Sint Jan te Utrecht, sticht een officium ter eere Gods, der H. Maagd, Sint Johannes Baptist en Johannes Evangelist, doteert dit officium en benoemt de collatoren er van.

Allen luden, die desen brieff sullen sien of hoeren lesen, doe ic Johannes die Voecht, priester ende canonick in Sunte Johanskerke bynnen Utrecht, || te verstane, dat ick in die eer Goeds, synre ghebenedider moeder Marien, alle Godes hilighen, ende by namen sunte Johans Baptisten ende sunte Johans || Evangelisten, voer myn ziele, voer mynre older zielen ende voer al dergheenre zielen, die des mit rechte ende billixt deelachtich wesen sullen, fundiert hebbe ende fundier myt dessen brieve een officium van missen te doen ende aelmisse om Godes wille te gheven in manieren naebescreven, ende gheve daertoe myt dessen brieve erflike ende ewelike myn huys ende weer, gheleghen bynnen Zwolle in der Beghynenstraete, tusschen husen ende weren der priesteren ende clerken inder Clerckehuys bynnen Zwolle ende des Olden Convents, die in voertyden den Mynrebroeders bynnen Campen pleghen toe te behoeren, ende my vercoft ende overghelevert syn nae utwisinge der brieve, die daervan bezeghelt sin, ende die brieve van den huse ende weer voerss. sette ick ende gheve in macht ende hande der

collatoers des officium voerss. mit allen rechten ende ansprake, die ick an dat huys ende weer voerss. hebbe, myt vorwarden, dat ick selveren sal ende wil verwaren dat officium voerss. soe lange ick leve nae mynen guetdunken. Ende nae mynre doet sullen collatoers wesen des officiums die provisoers in der Clerckehuys binnen Zwolle, ende sullen gheven dat officium voerss., wanneer dat ledich is, enen reckeliken, onberuchtighen priester of clerck, die bynnen jaers priester worden mach, die sober ende kuysch van leven is, ende holden wil die fundacie des officium voerss., ende daertoe oeck leven wil ende sal nae raede der collatoers voerss. Ende die officiant voerss. sal ter weken twie missen doen of laten doen op stede ende tyden nae guetdunken der collatoers voerss., ende sal boeren ende beholden tot sinen orbar jaerlix voer sinen dienst vyf golden Rynsgulden uten huse ende weer voerss., of op steden, daer die collatoers voerss. hem wysen sullen, die vyf golden Rynsgulden te boeren. Ende daertoe sal die officiant voerss. noch boeren vyf golden Rynsgulden uten huse ende weer, in manieren als voerss. is van den anderen vyf golden Rynsgulden, ende gheven ende ghebruken die leste vyf golden Rynsgulden voerss. tot orbar ende nutticheit der armer clerke, die bynnen Zwolle ter scholen gaen; ten weer, dat ic Johannes voers. die leste vyf golden Rynsgulden jaerliker renthen andersweer gheve of vercofte in mynen leven of op anderen steden in mynre testament verwysede. Sonder al argelist. In orkonde der waerheit soe hebbe ic Johannes voerss., voer my ende voer myne erfgenamen, myn zegel an desen brieff ghehangen. Ghegheven int jaer ons Heren dusent vierhondert sess ende tsoeventich op Onser Vrouwen avond toe Lichtmissen.

Naar het origineel in het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle.

Met het geschonden zegel in groene was van Johannes die Voecht.

BIJLAGE VIII.

OFFICIUM VAN DE H. MAGDALENA.

I. * 1521 Maart 20.

Johannes Endomi(?)....., notarius, oorkondt, dat te zijnen overstaan Nycolaus de Harderwyck, prior in Wyndesym, Johannes de Genemuiden, rector Domus Clericorum in Zwollis, ter tijd collatoren van het officium, dat door Seynus de Ittersum en diens huisvrouw Christina op het altaar van de H. Magdalena in ecclesia parochiali Sancti Michaelis in Zwollis gesticht is, Wilhelmus Buscoducis met dit officium begiftigd hebben.

Acta in Domo Clericorum Zwollense, (anno a nativitate ejusdem Domini millesimo quingentesimo vicesimo primo, indictione quinta, vicesimi Martii, feria quinta [1]) ante Palmarum, pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini Leonis, divina providentia pape decimi, anno vero quinto).

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Verzameling Heerkens.

Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

---

1) De indictie is foutief en bovendien viel de 20. Maart in 1521 niet op een Donderdag maar op een Vrijdag.

2. * 1547 Februari 28.

Johannes Johannis de Vechta, clericus Osnabrugensis diocesis, publicus sacra imperiali auctoritate notarius, oorkondt, dat te zijnen overstaan Johannes Balen, prior in Wyndesum, en Conradus de Lemygo, rector van het Domus Clericorum in Swollis, collatoren van het door Seyne de Ittersum en diens huisvrouw Christina gestichte officium op het altaar van de H. Magdalena in de kerspelkerk Sancti Michaelis Archangeli oppidi Zwollensis, dominum Johannes Scuttorp met dit officium, dat door den dood van Wylhelmus Buschoducis vrij geworden is, begiftigd hebben.

Actum in Windesem, (anno a nativitate ejusdem Domini millesimo quingentesimo quadragesimo septimo, indictione quinta, ultima mensis Februarii, die vero Lune, pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri Pauli tertii, divina providentia (pape), anno ejus duodecimo) [1].

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Verzameling Heerkens.

Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St Michiel te Zwolle.

3. * 1547 September 30 [1].

Joannes Joannis de Vechta, clericus Osnabrugensis diocesis, publicus sacra imperiali auctoritate notarius, oorkondt, dat dominus Joannes Schuttorp het officium, dat door Seynus de Ittersum en diens huisvrouw Christina op het altaar van de H. Magdalena in ecclesia parochiali Sancti Michaelis oppidi Zwollensis gesticht is, in handen van dominus Rudolphus de Vollenhoe geresigneerd heeft

1) Paulus III werd den 13 October 1534 gekozen, den 1 November van dit jaar geconsacreerd en stierf den 10 November 1549.

en dat Rudolphus de Vollenhoe, prior in Wynsem, en Johannes Schuttorp, rector van het Domus Clericorum, collatoren van dit officium, dominus Theodoricus Heyssen hiermede begiftigd hebben, onder voorwaarde, dat deze de vruchten van dit officium alleen zoolang genieten zal, als hij lid van het Domus Clericorum blijft.

Anno a nativitate ejusdem Domini millesimo quingentesimo quadragesimo (sic), indictione octava, ultima mensis Septembris, die vero Veneris, pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini Pauli tertii, divina providentia (pape), anno ejus decimo quarto.

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Verzameling Heerkens.

Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

---

1) In 1547 viel de 30 September op een Vrijdag.

BIJLAGE IX.

STUKKEN BETREFFENDE DE ARME KLERKEN EN SCHOLIEREN.

---

1. **1433 December 4.**

Arent Sticker en Aleit zijne vrouw verklaren, dat zij overgedragen hebben aan her Diric van Herxen, priester, bewaerre der Clerckehuis te Zwolle, een huis in de Dieserstrate opt water, schietende op de weer van Berens van Renen en belend aan de eene zijde door de weer van Andries Zadelmaker en aan andere door een steeg, — dat door uiterste wilsbeschikking van wijlen Zwane, dochter van Aleit en weduwe van wijlen Hilbrant van Ittersum, tot eene „herberghe armer menschen" bestemd was. Deric van Hercxen, priester, verklaart voor zich en zijne opvolgers de schenking van bovenvermeld huis en de daaraan verbonden voorwaarde aan te nemen onder voorwaarde echter, dat wanneer dit huis hun mocht betwist worden, zij het daaraan besteede geld en goed terug zullen ontvangen.

Ghegheven int jaer ons Heren 1433 op Sunte Barbaren dach.

Naar het origineel, uitgeg. in het Archief van h. Aartsb. Utrecht, deel V blz. 99—101.

NB. Ter keerzijde stond: „Prima fundatio seu donacio Domus Pauperum".

2. **1450 Augustus 3.**

Jacobus Goch, clericus Traiectensis dyocesis, publicus imperiali auctoritate et ordinaria admissione notarius,

oorkondt, dat te zijnen overstaan Zwederus Frederici, de Covordia dictus, tot executeuren van zijn testament benoemd heeft den rector en procurator van het Domus Clericorum in Zwollis, met de bepaling, dat zij ¹/₄ van zijne nagelaten bezittingen zoo roerende als onroerende ten bate van het genoemde Domus Clericorum en het grootste gedeelte van het overschietende hoofdzakelijk ten bate van de arme scholieren moeten besteden.

Acta fuerunt hec Zwollis in loco habitacionis sororum ten Brussche (anno nativitatis Ejusdem millesimo quadringentesimo quinquagesimo, indictione tredecima, mensis Augusti die tercia, hora primarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri domini Nycolai, divina providencia pape quinti, anno quarto).

Naar het Cartul. fol. 34ᵛ.

3. 1478 (?).

Jacob van Hacfoerde, amptman in Zallant, maakt bekend, dat Gheert van Byngeren en zijne vrouw Lubbe verklaard hebben, dat zij aan Albert van Kalker rectoer en Henrick van Herxen, procuratoer van het Clerkehuys te Zwolle, een jaarrente van 2¹/₂ Rijn. goudgulden gegeven hebben „tot behoeff der armer clerke bynnen Zwolle toe scolen gaende", uit het land en goed ter Wederhove genaamd, gelegen in het kerspel van Wye in de buurtschap van Herxen.

Ghegeven int jaer ons Heren dusent vierhondert acht ende tzoeventich des Donredages post Maria (sic).

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1832.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Jacob van Hacfoerde.

4. 1481 Maart 1.

Steven Camferbeke en Gheert Mulert, rentmeesters in Zallant, maken bekend, dat voor hen en vrije lieden

'shaves van Wye verklaard hebben, Fye, weduwe van Steven Kute, met haren zoon Seygher tot momber en Wyllem en Johan die Wreede als momber over Steven en Marie, kinderen van Steven en Fye, dat zij onder nader omschreven voorwaarden verkocht hebben aan Albert van Kalker, rectoer, Henrick Zwarte, procuratoer, en de andere priesters en clercken van het Clerckehuys te Zwolle, ten behoeve der arme clercken, die te Zwolle ter schole gaan en onder beveel ende bewaringe der genoemde priesters staan, eene jaarrente van 13 heeren pond uit het vrije erf en goed 'shaves van Wye, geheeten Wyte Lubberteguet in het kerspel van Wye in de buurtschap van Herxen.

Ghegeven int jair ons Heren dusent vyrhondert een ende tachtich des Saterdaghes na Sante Mathysdaghe des Heiligen Apostels.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1833. — *Ook in afschrift in het Cartul. fol.* 45r.

Met de ongeschonden zegels van Steven Camferbeke en Gheert Mulert.

NB. Het opschrift van dit stuk in het Cartul. luidt: „Copie litterarum de xiii ℔ Domini uut Witte Lubbertsguet in Herxen. Pertinent nobis per permutacionem et commutacionem, quia pro hiis assignavimus pauperibus xiii ℔ Domini ex cista Zwollensi, quas ante hoc emimus. Actum anno Domini xvcix Conversionis Pauli". — De dateering in het Cartul. luidt: „Ghegheven .... Mccccl xxxi Sabbato post Mathei Apostoli".

5. 1482 [1]).

Wolter van Oy, amptman der hilighen lude ende guede in den gesticht van Utrecht van wegen der .... abdissen en oers capittels der werltliker kerken van Essende in den gestichte van Coelen, maakt bekend, dat Jacob die

1) De datum van dit stuk is niet aan te geven, daar de onderste rand van het blad vervuurd en gedeeltelijk afgebrokkeld is. Rector Albert van Calcar stierf den 4. Mei 1482, dus moet het stuk voor dien datum geplaatst worden.

Wrede en Gheertruyd zijne vrouw voor hem en gestichtsmannen van Essende, verklaard hebben verkocht te hebben aan her Albert van Kalker, rectoer, en her Henric van Herxen, procuratoer van het Clerkehuys te Zwolle, eene jaarrente van 4 heeren pond uit hun land en huis gelegen in het kerspel van Wye, in de buurschap Herxen tusschen Molles hofstede, de gemeente en den dijk, ten behoeve der arme klerken binnen Zwolle in der Armer Clerchuys.

Naar het Cartul. fol. 35[r].

6. 1486 April 10.

Magister Jacobus Philippi de Friburgo legateert aan het Domus Clericorum te Zwolle de som van 200 Rhijnsche goudgulden ten bate van de arme scholieren.

In nomine Domini amen. Anno nativitatis Ejusdem millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto, indictione quarta, mensis Aprilis die decima, hora vesperarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini, domini Innocentii divina providencia pape octavi, anno ejus secundo, in mei notarii publici et testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum presencia, personaliter constitutus, honestus ac discretus vir, dominus ac magister Jacobus Philippi de Friburgo, Constanciensis dyocesis, sanus corpore, ut apparet, et compos racionis, attendens sollicite nature fragilitatem et humani status inconstanciam quodque dies hominis breves sint et fragilis vita sit super terram, eapropter non immerito de superna felicitate cogitans, et ut amicos facere possit, qui eum in eterna tabernacula recipiant, ordinans ac divina largiente gracia, volens anime sue salubriter providere speciali dono pietatis et vigilanti cura de bonis suis quibusdam super terram a Deo sibi collatis, videlicet de ducentis florenis Renensibus aureis numerate pecunie monete superioris tale condidit testamentum sive suam constituit et ordinavit ultimam voluntatem: primo quod hujusmodi ducentos florenos Renenses aureos numerate pecunie ad manus tra-

didit domini Henrici de Herxen, rectoris Domus Clericorum in Zwollis, domini Ludowici, procuratoris ejusdem domus, dicti domini Jacobi germani, et reliquorum presbiterorum et clericorum sive laicorum prelate domus ea condicione, quod teneantur prefati presbiteri et clerici prenominato domino et magistro de hiis florenis annuatim persolvere in certis redditibus in festo Pasche, quamdiu vixerit, decem florenos Renenses aureos monete superioris sibi aut cui commiserit seu pro tempore ordinaverit. Si tamen dictus dominus Jacobus infra sedecim annos proximos a data littere presentis ultimum suum clauserit diem, quocumque anno fuerit, extunc dicti decem floreni cedere debebunt ad usum cujusdam juvenis ad hoc ordinandi ad finem dictorum sedecim annorum et non ultra, qui juvenis ex hiis in scolasticali foveatur, sub regimine tamen prefatorum patris et fratrum pro tempore, a quibus diligenti consideracione instituatur et inducatur, ut tandem hiis annis finitis ad religionem aliquam reformatam seu congregacionem devotorum promoveatur Deo militaturus et tunc, si Dominus Deus ita concesserit fieri et dictis fratribus visum fuerit oportunum, aliquam propinam eidem utputa censum unius anni vel duorum facient, quod eorum discretioni relinquitur, et si juvenis ordinandus ineptus fuerit ad studium vel religionem et magis aptus ad opus mechanicum addiscendum, si bene se rexerit, ad hoc per consilium dictorum rectoris et procuratoris pro tempore ordinabitur et dabuntur sibi sepedicti decem floreni aut quantum necessarium fuerit ad hoc addiscendum usque ad quartum decimum annum a data presentis littere et non ultra. Si vero dominus Jacobus prefatus supervixerit ultra sedecim annos et quamdiu vixerit sibi debebuntur prefati decem floreni annuatim, ut supra cautum est. Post mortem vero ejus dabuntur perpetuis temporibus annuatim pauperibus clericis, secundum distributionem et ordinacionem domini rectoris Domus Fratrum et procuratoris Domus Pauperum in oppido Zwollensi ad sustentacionem pauperum clericorum, qui fideliter facient oraciones pro eodem donatore et pro salute animarum illorum omnium, qui hujusmodi elemosine vere et de jure meruerint, esse participes. Dictus dominus donator eciam

hiis scriptis resignavit omne jus suum ac dominium in dicta summa florenorum pro se et suis heredibus aut quibuscumque ad hoc se jus habere putantibus, nisi quod usufructum sibi ad vitam retinuit, ut supra patuit. Si tamen predictus dominus Jacobus ad tantam inopiam seu necessitatem devenerit per infortuniam, guerras aut bella, quod Deus avertat, quod hujusmodi redditibus decem florenorum indiguerit, ita quod sine hiis vitam ducere non posset, ad partem vendere vel mutare liberam ad hoc habebit potestatem. Honorabiles quoque et discreti viri dominus Henricus de Herxen, rector, et dominus Ludowicus, procurator Domus Clericorum premisse, eisdem tempore, die, hora, personaliter constituti atque presentes per se et suis fratribus, tam presentibus quam futuris, successoribus suis publice se recognoverunt dictam pecuniarum summam puta ducentorum florenorum Renensium aureorum numeratorum integre ac totaliter recepisse, promittentes nichilomnium pro se et successoribus suis premissa omnia rata tenere et fideliter exequi ad votum premissi donatoris. Voluit eciam donator premissus, quod dicta sua donacio valeat jure codicillorum seu cujuslibet ultime voluntatis aut aliis qualitercumque de jure melius valere poterit vel debebit. Super quibus omnibus et singulis sepedictus Jacobus donator sive testator premissus peciit sibi a me fieri unum instrumentum publicum vel plura. Acta sunt hec in camera hospitalis dicte Domus Clericorum in oppido Zwollensi sub anno, indictione, mense, die, hora et ponitificatus quibus supra, presentibus ibidem honorabilibus et discretis viris, magistro Gherardo Hyrt de Elborch, rectore scholarium in dicta civitate Zwollense, et Johanne Coepsen de Genemudis, clericis et testibus fide dignis ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego Arnoldus ten Hove, clericus Traiectensis dyocesis etc. etc.

Met het merk van den notaris.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle. — Ook te vinden in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

NB. In dorso: „Instrumentum de x florenis Renensibus, qui dantur fratre meo magistro Jacobo annue".

7. 1486 November 14.

Gherardus van Ubach, prior van het Regulierenklooster Alberghen in Twente, Henricus van Herxen, priester, rectoer van het Clerckehuys te Zwolle, Aerndt Henricksoen en Spaen van Camphusen, verklaren, dat zij als executoren van het testament van Willem toe Ghietekaten, Willems goederen verdeeld en o. a. toegewezen hebben aan de arme klerken in het Arme Klerckehuys te Zwolle eene jaarrente van 10 heeren pond uit Herman Huernyngs were in de Diestrate te Zwolle; 5 heeren pond sjaars van 13 heeren pond uit het erf van Fye Kuten te Herxen; de helft van sess mudden rogge 's jaars uit het erf Slendebroeck, onder de bepaling, dat wanneer het „Arme Clerckehuys ontbreke ende nyet en bleve", de rector en de procurator van het Clerckehuus te Zwolle daarover ter eere Gods zullen beschikken.

Int jaer ons Heren dusent vierhondert sess ende tachtentich des Dinxdaghes nae Sunte Mertijnsdaghe in den Wynter.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1835 en in het Rijks-Archief te Zwolle (Albergen N° CCCXX). Vergl. Tijdrekenkundig Register, deel IV, blz. 459.

Het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle heeft alleen het iets geschonden zegel in bruine was van het convent Alberghen, — dat, berustende in het Rijks-Archief aldaar, heeft geschonden zegels in groene was van het convent Albergen, en van Aerndt Henrickssen. De zegels van het Fraterhuis en Spaen van Camphusen zijn verdwenen.

8. 1488 April 14.

Lodowicus van Basel, rectoer, Johannes Koeckman, procurator des Clerckehuys binnen Zwol en Jacobus van

Utrecht, procurator des Armen Clerchuys binnen Zwol, maken bekend, dat zij met heer Gerhard van Ubach, prior, en heer Johan, procurator des Regulierscloester te Alberghen, geruild hebben de helft van 21 heeren pond, welke de arme klerken volgens het legaat van Willem toe Ghietekate trokken uit Franchuys, tegen 8 heeren pond, die het klooster te Alberghen genoot uit de weer van Gherbrant ten Busch aan de Blymarcte, en 25 gouden Rhijnsche guldens, waarmede men ten behoeve van het Arme Clerckhuys 2½ heeren pond jaarlijksche rente koopen kan.

Ghegheven int jair ons Heren dusent vyrhondert acht ende tachtentich op Sunte Tyburcius ende Valerianusdach der heiligher Martelaren.

Naar het origineel in het Rijks-Archief te Zwolle (Albergen N° CCCXXXV). Vergl. Tijdrekenkundig Register, deel IV, blz. 491.

9. 1493 Februari 22.

Johan van Twyckel, Jacob de Bake, Wylhelmus, priester, bekennen als handgetrouwen van zaligen heer Henrick van Hulscheren, pastoir te Almelo, dat zij overgegeven hebben aan heer Luleff van Ittersem, pastoir te Almelo en zijne gemeene priesters aldaar, eenen brief, eertijds verkocht door wijlen Johan Sticken, om volgens dezen jaarlijks te beuren o. a. 1 goudgulden voor de arme clerken in het Arme Fraterhuys te Zwolle.

Gegeven int jair onses Heren dusent veerhundert dre ende tneghentich up Sunte Peterus ayend ad Cathedram geheten.

Naar het origineel in het Rijks-Archief te Zwolle (Albergen N° CCCLVIII). Vergl. Tijdrekenkundig Register, deel IV, blz. 585.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Johan van Twyckel.

10. 1504 Januari 22.

Bernt van Holthusen, schulte te Zutphen, binnen und buten, maakt bekend, dat Bernt van Hacffordt voor hem en gerichtsluiden verklaard heeft verkocht te hebben aan het Fraterhuys te Zwolle, ten behoeve der arme fraters en klerken aldaar, eene jaarrente van 5 ort gold, te betalen op Petri ad Cathedram, uit zijn goed genaamd Weverinck, gelegen in het kerspel van Vorden in de buurschap van Lynde.

Gegeven in den jaere dusent vijffhundert und vier up Sunte Vincentiusdach Martyris.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1836.

Met de geschonden zegels in groene was van Bernt van Holthusen en Bernt van Hacffordt.

NB. In dorso staat: „V ort goldes ut Weverict tot Vorden pro pauperibus Domus Fratrum in Zwollis".

11.* 1513 Februari 21 (?).

Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, verklaart aan den rector en de broeders van het Domus Clericorum te Zwollis, dat hij de fundatie en de donatie, aan het onder hunne hoede staande Domus Pauperum Scolarium gedaan, approbeert.

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Verzameling Heerkens.

Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

12. 1514 Juli 18.

Johan Koickman en zijne vrouw Fye verkoopen aan den procurator en de gemeene fraters van het Priester Fraterhuys te Zwolle hun erf in

de Sassingstrate gelegen om daar een Klerkenfraterhuis van te maken.

Wy burgermeistere, scepenen ende raidt der stadt Zwolle doen kundich allen luden, dat voir ons gecomen is int scependom unse mederait Johan Koickman ende gaff ons te verstane, dat hem angelacht were zyne were in Sassenstrate aff te staene ende to verkoepen den Priesterfraterhuys alhijr, in sulcker meynongen een Clerckefraterhuys dairvan te makene, ende dat de fraters de husynge, dair nu de arme fraters inne wonen, wederom in wertlicken handen brengen ende verkoepen willen. Ende want wy mercken van der Klerckefraterhuys voirss. meer ende ghelegener woenyngen tot unser burger behoeff te koemen, hebben wy onse volbairt ende consent dairto gegeven ende burge genomen als vurss. to geschene. So sijnnen voir ons gekomen in denselven scependom Johan Koickman voirss. ende Fye sijn echte huysfrouw, mijt Johan voirss. oeren gekoeren momber, die oir mijt rechte gegeven wort, ende becanden, dat zy voir hem ende oiren erffgenamen vercocht hebben stedes ende vastes erffkoeps om een summe geldes, die hem voll ende all betaelt is, den pater procurator ende gemeen fraters des Priesterhueses alhijr erfflicken tot behoeff eyn klercke fraterhuys dairvan to ordineren ende nyet anders, ene were geleghen in Sassenstrate, alrenaist meister Henrick Kemerlynck aen de ene zyde en de erffgenamen Johan Vane, des Hilligen Geestes gasthuses ende Sante Micheliskerck huysynge an dander syde, streckende voir van der strate achter an de wedeme en de ghemene strate myt enen uutganck in de Scolesteghe ende oeren toebehoer, gelijck Johan Koickman ende synen voirolderen de weer beseten ende gebruket hebben. Ende zy gelaveden hem, dat uut der were voirss. ghene pacht noch tijnsen gaet dan neghen statpont ende een endetwyntich herenpont, die dair jairlix uut gaen. Ende sy lyeten hem die were voirss. van ons op in denselven scependom vertyende dairaff alst was recht, ende ghelaveden hem die to waren als onse stat recht is in allen manieren als voirss. staet voir hem, oeren erffgenamen, ende voir alle dieghene, die des to rechte comen willen,

sonder argelist. Oirkonde des myt onse stadt secreet segel bezegelt. Gegeven int jair ons Heren vyfftyenhondert ende veertyen op Dynxdaghen na Divisionis Apostolorum.

Naar het Cartul. fol. 20v.

NB. Dit stuk heeft tot opschrift: „Copia de domo et area Johannis Koeckman empte pro scolaribus".

13. **1515 Februari 27.**

Burgemeesters, schepenen en raad der stad Zwolle maken bekend, dat Syne van den Water en Johan van Angeren, kerckmeisters van Sint Michaeliskercke, Helmich van Tweenhusen en Claes ten Toerne, provisores der armen in den Hilligen Geestesgasthuys, voor hen in het schependom verklaard hebben verkocht te hebben aan Ghert ten Halle twee huisjes, liggende naast elkander in de Scoelstege naast de erfgenamen van Johan Vanen en de weer, die Johan Koeckman toebehoorde.

Gegeven int jair ons Heren vijftyenhondert ende vijftyne op Dijnxdach nae Invocavit.

Naar het Cartul. fol. 20v.

NB. Dit stuk heeft tot opschrift: „De domibus ecclesie quondam S. Michaelis et Spiritus Sancti et cetera".

14. * **1516 Februari 10.**

Fredericus [markgraaf van Baden, bisschop van Utrecht] verklaart, dat hij den koop van de area et domus van Johannes Cockman goedkeurt.

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Verzameling Heerkens.

Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

15. 1531 Juli 3.

Burgemeesters, schepenen en raad der stad Swolle maken bekend, dat Gaerdt (?) ten Water voor hen verklaard heeft verkocht te hebben aan het Arme Fraterhuis eene jaarrente.

Gegeven int jaer ons Heren vyffthienhondert een en dertich op Manendach vigilia Translationis Martini.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, N° 1838.

NB. **Het stuk is zeer geschonden.**

16. 1531 Augustus 14.

Burgemeesters, schepenen en raad der stad Swolle maken bekend, dat heer Johan Scuttorp, procuratoer des Armen Fraterhuys te Swolle, en Johan van Herwerden, zijn gekozen momber, verklaard hebben verkocht te hebben aan meyster Engelbert Rijnvys, priester, eene jaarrente van 3 goudguldens uit de „stadtkyste".

Gegev[en] .... vyffthienhondert een en dertich op vigilia Assumptionis Mariae.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, N° 1839.

NB. **Het stuk is beneden zeer geschonden.**

17. 1553 December 30.

Wolter ten Bussche en Wolter van Brenen, schepenen der stadt Zwolle, maken bekend, dat voor hen in het schependom verklaard hebben, Gese, weduwe van meister Lambert Abteicker, en Herman Graeth haar momber, Berent Roeloffzen, burger der stad Hasselt, gevolmachtigde van Egbert Ottesoen en diens vrouw Gerberich en Wilhem broeder van Gerberich, dat zij verkocht hebben aan heer Thomas van Dinxlaicken, procurator van het Arme Fraterhuiss te Zwolle ten behoeve der arme klerken, een huis en erf gelegen in de Beginestrate, belend aan

de eene zijde door het Rijcke Fraterhuis en Henrick van Hattem, stienmetzeler, aan de andere zijde, strekkende van de straat tot achter aan het Fraterhuiss, belast met een uitgang van 7 goudguldens, onder voorwaarde, dat wanneer een bloedverwant van de bovengenoemden om opname in het Arme Fraterhuis mocht verzoeken, hem dit niet geweigerd mag worden.

Gegeven in den jare unses Heren duysent vyffhundert drie ende vyfftich den dartichsten Decembris.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N° 1844.

Met de ongeschonden zegels in groene was van Wolter ten Bussche en Wolter van Brenen.

18. 1573 November 13.

Everhardt van Tongeren, amptman der Furstinnen en Abdissinnenn des frijweltlichen stiffts und gemeijnen kapittels der wertlicher kerkenn van Essende aver deren F. G. hillighenn luiden und guederenn in Sallandt inn Averissel des stichtes vann Utrecht gelegenn, maakt bekend, dat voor hem en leenmannen, Derrick van Tweenhuisenn verklaard heeft verkocht te hebben ten behoeve der arme klerken te Zwolle eene jaarrente van 18 goudgulden uit een goed, Tweenhuisen genaamd, liggende in het kerspel en gerichte van Hellendorenn, onder voorwaarde, dat hij of zijne leenopvolgers deze rente binnen 6 jaren weder mogen inlossen.

Im jaire vijfftinhondert dreijtunnd tzoeventich den derthiendenn Novembris.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle, *N°* 1842.

Met eigenhandig onderschrift van Everhardt van Tongeren en diens eenigszins geschonden zegel in groene was.

NB. In dorso staat: „Ick Johannes Ghiesienck hebbe wtgelecht voer segelatie ende schryffgelt van dessen breef 2½ golt golden 8½ stuv."

BIJLAGE X.

DOMUS DIVITUM SCOLARIUM.

---

1. 1485 Januari 12.

Albert Snavell, burgemeester van Swolle, maakt bekend, dat te zijnen overstaan verklaard heeft Arnoldus van Woirden Claessoen van Myen schuldig te zijn aan den procurator van het Rijke Clerckenhuyss te Swolle, 46 Rijnsche gulden en 15 witte stuvers voor kost, kleeding en geleend geld.

Gegeven int jair onss Heren vierhondert vijf ende tachtentich des Manendages nae der Heilger Drier Coningedage.

Naar het origineel in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N°. 1803.

Met het geschonden zegel in groene was van Albert Snavell.

2. 1508 Augustus 2.

Jacobus van Delft, procurator van het Domus Scolarium Divitum te Zwolle, legt voor den officiaal van den bisschop van Utrecht, Willebrordus Bonyngerhoff, en ten overstaan van een notaris en getuigen een verklaring af, betreffende de gevangenneming van twee scholieren van dit huis door soldaten van den hertog van Gelre.

In Nomine Domini Amen. Anno a nativitate Ejusdem millesimo quingentesimo octavo, || indictione undecima, die

vero mensis Augusti secunda, pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini domini Julii, divina providentia pape secundi, anno quinto, coram venerabili viro domino Willibrordo Bonyngerhoff, || officiali domini prepositi Traiectensis diocesis et archidiaconi in ecclesia Traiectensi in mei notarii publici et testium infrascriptorum ad hoc rogatorum presencia constitutus honorabilis vir dominus Jacobus de Delft, presbiter Traiectensis dyocesis ac procurator Domus Scolarium Divitum opidi Zwollensis, dicte dyocesis, asseruit aliquos scolares de consorcio et gremio scolarium dicte domus violenter et manu forti per certos emulos et inimicos fuisse temere ac de facto abductos preter et citra consensum ac voluntatem ipsius procuratoris eosque in captura capitanei et satellitum illustris domini Karoli, ducis Gelrensis, fuisse et esse detentos, adeo quod sive sint seu qualescumque tamen hactenus relaxati non fuerunt sive relaxari potuerunt, licet pro eorum liberacione et relaxacione satis laboratum fuisset ac laboraretur. Et quia ipsos scolares, dum in consorcio aliorum scolarium dicti domus ob pestis et epydemie invasione opidum Zwollensem predictum exire habebant et cogebantur, quod si proprio ausu et fortuna exire et se a dicto opido absentare ausi fuissent, post procurator eos cum aliis scolaribus secum ducere vellet, acconaretur eorum periculo et expensis ac quod hujusmodi avisacionis scolaribus dicti domus presentibus, quibus dicte sex interfuissent, fecissent solemniter protestatus fuit ac protestabatur et nichilominus honestos juvenes Nicolaum de Hoern et Henricum de Campis, clericos dicte Traiectensis dyocesis, scolares dicte Domus Divitum, ibidem presentes, exhibuit atque produxit. Qui per dictum dominum officialem ad futuram rei memoriam interrogati et de premissis inquisiti, affirmaverunt et asseruerunt premissa omnia et singula sicut prefertur fuisse gesta et facta secum et cum aliis scolaribus predictis, eosque am ..... predicti procuratoris in concione et consorcio aliorum scolarium hujusmodi ab ore ejusdem domini Jacobi procuratoris expresse audivisse et accepisse. Super quibus omnibus et singulis dictus dominus Jacobus, procurator, sibi a me notario publico unum vel plura publicum vel publica fieri peciit

instrumentum et instrumenta. Acta fuerunt hec Zwollis in domo Johannis Splyteloff, civis oppidi Swollensis predicti, sub anno, indictione, die, mense et pontificatu premissis, presentibus ibidem honestis viris Siberto Hermanni, clerico Leodiensis, et Lamberto de Castro, scolare Traiectensis dyocesis, testibus fide dignis ad premissa singula vocatis et rogatis.

Naar een afschrift op perkament in het Oud-Archief der gemeente Zwolle N°. 1821.
Zonder notarismerk of onderschrift van den notaris, maar kennelijk door de hand van den notaris Albertus Lentferdinck geschreven.

BIJLAGE XI.

ALBERGEN.

---

1. 1405 November 28.

Hughe van Versene geheeten van Vlederynghe, recht gezworen richter myns heren van Utrecht te Oedmersum, betuigt, dat Albert Schulte en Hessel zijn broeder voor hem en gerichtslieden en keurnoten verklaard hebben verkocht te hebben aan her Gherid van Kalker, priester, en Peter Hovesche, ten behoeve der vergadering van het Clerckehues te Zwolle, het erf en goed te Hoberghe, gelegen in het land van Twenthe, in het kerspel van Oedmersem en in de buurschap Alberghe, voor eene som gelds, die zij betuigen ontvangen te hebben, onder voorwaarde van eene jaarlijksche uitkeering van 4 mud rogge aan Johan Wonder of diens erfgenamen.

Begheven int jaer uns Heren dusent veerhundert unde vive des naesten Zaterdaghes na Sunte Katherinendach eenre hilligher Juncfrouwen.

Naar het origineel in het Rijks-Archief te Zwolle (Albergen N°. XXVI). Vergl. Tijdrekenkundig Register, deel II, blz. 128.

Met het ongeschonden zegel in groene was van Hughe van Versene.

2. 1420 November 13.

Henricus ter Linden, clericus Monasteriensis diocesis, publicus imperiali auctoritate notarius ac ordinaria admis-

sione Traiectensi approbatus, oorkondt, dat te zijnen overstaan Theodericus de Herxen, Gherardus de Kalker en Hermannus ter Maet, presbiteri, provisores Domus Clericorum in Zwollis, vrijwillig aan Henricus Wetter en Henricus ter Weteringe, presbiteri, Johannes Rekelinchusen en Theodericus Kuyt, clerici, en de overige priesters en klerken „in communi insimul Domino Deo in humilitatis spiritu servientibus" overgegeven hebben het erf Hoberghe, liggende in Twenthe in de nabijheid van Alberghen, met al zijne rechten, inkomsten en toebehooren.

Acta fuerunt hec in Zwollis in orto Domus, que dicitur Clericorum, (anno nativitatis Ejusdem millesimo quadringentesimo vicesimo, indictione tredecima, mensis Novembris die quintadecima, hora vesperarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini domini Martini, divina providentia pape quinti, anno quarto).

Naar het origineel in het Rijks-Archief te Zwolle (Albergen N°. LXVI). Vergl. Tijdrekenkundig Register, deel III, blz. 251 *N°.* 9.

BIJLAGE XII.

HULSBERGEN.

---

1. 1407 Augustus 20.

Ude die Boese, richter van Veluen, maakt bekend, dat Henric Bentynck te zijnen overstaan, en van Kerstken van Rijswick en Steven Maessoene, als gerichtsluden, het stuk land, geheeten Ellendoern, in het kerspel van Heerde, aan her Gerrit van Kalcker, her Peter die Haefsche en Arnoldus van Broichuysen geschonken heeft.

Gegeven int jaer ons Heeren 1407 des naesten Saterdages na Onser Lieven Vrouwendach Assumptio.

Naar een afschrift op papier uitgeg. in het Archief v. h. Aartsb. Utrecht, deel II, p. 247—248.

2. 1407 Augustus 21.

Reynalt, hertog van Gelre, maakt bekend, dat hij aan her Gerrit van Kalckar, her Peter Haeffsche, priesters, en Arnoldus van Broickhuysen, het stuk land, geheeten Ellendoern, in het kerspel van Heerde, dat zijn „tynsgoet" is, gegeven en schat- en dienstvrij gemaakt heeft, en dat hij voor zich en zijne nakomelingen aan de bovengenoemden bovendien vergunning gegeven heeft nog vier morgen aangrenzend land te mogen koopen, wanneer zij zich op Ellendoern vestigen.

Gegeven in den jaren ons Heren 1407 des Sondages na Onser Lieven Vrouwendach Assumptionis.

Naar een afschrift op papier uitgeg. in het Archief v. h. Aartsb. Utrecht, deel II, p. 248—249.

BIJLAGE XIII.

HARDERWIJK.

---

1. 1441 Januari 12.

Schepenen en raad der stad Herderwijck maken bekend, dat zij heer Deric van Herxen, heer Albert van Calcar en den overigen priesters en klerken in het Clerkehuys te Zwolle, een huis en erf, liggende in die strate van Sevenhusen, gegeven hebben onder voorwaarde, dat de priesters en klerken, die daarin zullen gehuisvest worden, binnen den tijd van twee jaren eene vergadering van priesters en klerken zullen stichten, „na manieren van Her-Florenshuys te Deventer ende van der Clerke huys te Swolle", en dat, zoo zij hierin in gebreke blijven, het huis en erf wederom aan de stad zullen komen.

Int jair ons Heren 1441 's Donredages post Epiphaniae.

Naar het orig. op perkament, uitgeg. in het Archief v. h. Aartsb. Utrecht, deel V, p. 117—118. *Met een ongeschonden opgedrukt zegel der stad Harderwijk in groene was.*

2. 1442 Januari 20.

Schepenen en raad in Harderwijk maken bekend, dat te hunnen overstaan Reyntgin Grauwertsz en Griete Mastbroecs zijn vrouw, en Aleijt, weduwe van Daem Bertremsoens, hun gezamelijk huis en erf, liggende in de

strate van Sevenhusen en belend door het Fraterhuis, overgedragen hebben aan Deric van Herxen en de overige fraters en hunne nakomelingen.

Gegeven in 't jair ons Heren 1442 op Sente Agnetenavont.

Naar het orig. op perkament, uitgeg. in het Archief v. h. Aartsb. Utrecht, deel V, p. 118—119.
Met het zegel der stad Harderwijk in groene was.

BIJLAGE XIV.

GRONINGEN.

I. 1466 December 16.

Johan van Munster, rector van het Fraterhuis te Groningen, Hendrik van Herxen, procurator van het Clerkenhuis te Zwolle, maken met Conradus Arnoldi de Tiela eene minnelijke schikking betreffende de kosten van eenige privilegiën van den H. Stoel.

In nomine Domini amen. Anno a nativitate Ejusdem millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto, indictione quartadecima, die || vero Martii sexta decima mensis Decembris, hora quarta post meridiem vel circiter, pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri domini Pauli, || divina providencia pape secundi, anno tercio, in mei notarii publici testiumque infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presencia personaliter constitutis honorabilibus viris dominis et magistris Nicolao de Schiedam et Everardo de Dulhen, canonicis ecclesie Sancti Petri Traiectensis, tamquam mediatoribus et amicabilibus compositoribus per honorabiles et discretos viros dominos Johannem de Monasterio, rectorem Domus Clericorum in Groeningen et Henricum de Herxen, procuratorem Domus Clericorum in Swollis, Traiectensis diocesis, ex una, et Conradum Arnoldi de Tiela, dicte diocesis, partibus ex altera, ibidem eciam presentibus et astantibus, super universis et singulis differenciis et discordiis inter ipsos, tam ratione laboris quam expensarum

per ipsum Conradum pro nonnullis privilegiis ipsis domibus antedictis a sancta sede apostolica obtinendis et impetrandis in Romana curia et extra eam ubicumque et quomodocumque factorum, exeuntibus et subortis, electis et assumptis. Iidem domini et magistri Nicolaus et Everardus tamquam amicabiles compositores hujusmodi in dictarum partium presencia pronunciaverunt et dixerunt inter easdem via amicabilis compositionis in hunc modum, videlicet; Quod ipsi domini Johannes, rector, et Henricus, procurator antedicti, darent prefato Conrado de Tiela pronunc quindecim florenos Renenses in promptis et ulterius, quando idem Conradus delibaverit et restituerit ipsis rectori et procuratori privilegium domini mei generosi domini episcopi Traiectensis, quod idem Conradus ab eis prius pro nonnullis aliis desuper a sede apostolica obtinendis privilegiis receperat, necnon minutam super hoc sanctissimo domino nostro pape porrectam seu ejus veram copiam, cum aliis litteris apud sedem eandem expeditis, quas commode possunt obtinere; ipsi rector et procurator adhuc dabunt eidem Conrado quantum per nostros magistros Nicolaum et Everardum mediatores tum dictatum sive pronunciatum fuerit. Et sic dictus Conradus pronunc quitaret eosdem dominos Johannem et Henricum et domos suas antedictas de omnibus et singulis premissis et quacunque actione desuper contra eosdem intentanda. Acta fuerunt hec in ecclesia Sancti Petri Traiectensi sub anno, indictione, die, mense, hora et pontificatu quibus supra, presentibus ibidem honorabilibus viris domino Stephano Witfoet, perpetuo vicario in ecclesia Traiectensi, et magistro Stephano Petri de Hairlem, clerico Traiectensis diocesis, testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Deinde anno, indictione et pontificatu quibus supra, die vero Mercurii decima septima dicti mensis Decembris, hora primarum de mane vel quasi, in mei notarii publici testiumque infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presencia personaliter constitutis dictis dominis Johanne de Monasterio, rectore in Groeningen, et Henrico de Herxen, procuratore in Zwollis, domorum predictorum ex una, et prenominato Conrado

de Tiela partibus ex altera, idem Conradus volens sequi concordiam prenotatam, recepta ibidem per ipsum in promptis et numeratis pecuniis summa quindecim florenorum Renensium predictis ab eisdem dominis Johanne et Henrico sibi illam juxta concordiam eandem tradentibus, de quibus sibi plenarie satisfactum fore publice recognovit ibidem, quitavit et liberavit ac quitos et liberos reddidit eosdem dominos rectorem et procuratorem atque domos suas antedictas, de omnibus et singulis laboribus et expensis antedictis et ab omni actione, quam premissorum occasione contra ipsos aut eorum domos sive personas earum intentare valent, salvo sibi, quod dicti rector et procurator, quamprimum ipse eis dictum privilegium domini Traiectensis restituerit unacum aliis supradictis, sibi adhuc dabunt quantum per prefatos magistros Nicolaum et Everardum mediatores sive compositores tunc pronunciabitur sive dicetur. Renunciavitque desuper dominus Conradus omnibus et singulis exceptionibus, defensionibus, privilegiis, libertatibus et quibuscumque aliis cavillacionibus, quibus contra premissa vel eorum aliquid se juvare vel venire possit de jure vel de facto aut quomodolibet se tueri, dolo et fraude semotis quibuscumque. Super quibus omnibus et singulis premissis dicti domini Johannes et Henricus sibi a me notario publico infrascripto unum vel plura publicum seu publica fieri petiverunt instrumentum vel instrumenta. Acta fuerunt hec Traiecti in domo sororum sive monialium Sacrarum Undecim Millium Virginum ordinis Regularissarum, sub anno, indictione, die, mense, hora et pontificatu quibus supra, presentibus ibidem honorabilibus ac discretis viris domino Ghijsberto de Campis, confessore dicte domus monialium, et Hermanno de Tremonia, clerico Coloniensis diocesis, testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego Wolterus Bernardi Regelinck, clericus Traiectensis diocesis, publicus imperiali auctoritate notarius etc.

Met het merk van den notaris.

Naar het origineel in het Archief van de Emanuelshuizen te Zwolle.

BIJLAGE XV.

CULM.

---

1. **1479 Juli 14.**

Balthasar Neumeyster geeft bij laatste wilsbeschikking al zijne goederen aan het Fraterhuis te Culm.

In nomine Domini amen. Anno nativitatis Ejusdem millesimo quadringentesimo [1]) septuagesimo nono, indictione duodecima, mensis Julii || die quartadecima, hora primarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri domini Sixti, divina providencia pape quarti, anno ejus nono, || in mei notarii publici ac testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presencia personaliter constitutus, honestus ac discretus [dominus B]a[lt]azar [2]) Neumeyster, ex Prusia oriundus, recognoscens quod nihil cercius morte nihil vero incercius hora mortis, cupiens diem mortis sue inevitabilem testamenti factione ac bonorum suorum dispositione, prout de sursum sibi permittitur, ad salutem anime sue prevenire, non confidens de meritis suis, sed tamen de gracia *Dei et* [3]) Salvatoris ac suffragio beate Virginis, sanctorum ac bonorum virorum, racione, mente et corpore bene sanus et compos, omnibus melioribus via, jure, causa, modo ac forma, quibus melius et efficacius potuit

---

1) „octuagesimo" is doorgehaald.

2) Het stuk is door een insekt zeer beschadigd. Het schrift is hier weggevreten.

3) Correctuur in den tekst,

et debuit, constituit, fecit et solempniter ordinavit ac condidit suum testamentum, codicillos ac ultimam voluntatem in modum subsequentem. In primis et ante omnia voluit idem testator, quod omnia debita sua, quibus est aut erit obligatus quibuscumque personis ecclesiasticis vel secularibus, quibuscumque nominibus nuncupentur, de quibus ad presens constat vel constare poterit, de primis paracioribus et prompcioribus suis bonis quocumque locorum constitutis, ante omnia persolvantur. Reliqua vero omnia bona post solucionem suorum debitorum, ad predictum Baltasar pertinencia *et post mortem relinquenda* [1]), mobilia et immobilia, presencia et futura ubicunque situata et qualitercumque denominata, dedit, donavit ac resignavit pure, simpliciter ac rite donacione et cessione perpetua, que datur inter vivos, liberaliter in piam ac perpetuam elemosinam domui presbiterorum et clericorum in civitate Culmensi in partibus Prusie situata *et noviter inchoata* (?) [2]), quam devoti presbiteri et clerici communem [3]) vitam ducentes [4]) sub obediencia sancte matris ecclesie et suorum prelatorum inhabitare ceperunt et inhabitant, ad communem usum pro tempore in eadem domo habitancium et eis legitime succedencium, ut pro [5]) salute anime *sue* [6]), suorum parentum ac aliorum benefactorum suorum in missis, vigiliis [7]) et oracionibus orare velint et in aliis piis operibus participem habere [8]). Ipse vero donator prefatus presbiteros et clericos prescriptos in locum suum in premissis bonis et certa premissa bona tamquam in rem propriam posuit et ordinavit ac [dedit] [9]) post mortem suam facultatem, libertatem, mandatum et licenciam generales et speciales, dicta bona mobilia et immo-

---

1) Correctuur in den tekst.
2) Correctuur op den kant.
3) „d" is doorgehaald.
4) „inhabitare" is doorgehaald.
5) „anima" is doorgehaald.
6) Correctuur in den tekst.
7) „aliis piis operibus et" is doorgehaald.
8) „velint" is doorgehaald.
9) Een gaatje in het stuk gevreten,

bilia ad eum pertinencia . . . . . [1]) possessionem auctoritate propria ingrediendi, apprehendendi, possidendi ac gubernandi, ac [2]) de ipsis agendi, disponendi et ordinandi, necnon eadem bona et credita ipsius donatoris extorquendi, percipiendi, sublevandi ac in usum et commodum suos convertendi, ac si ipse donator prefatus adhuc viveret, ita quod suis heredibus nullum jus contra prescripta [3]) hereditarie successunt in bonis premissis ullo modo vel ullo jure canonico vel civili in quocumque indulto, statuto aut privilegio *in posterum* [4]) competere possit, exceptis tamen *illis* [5]) bonis dumtaxat [6]) legitime, legaliter et integre dandis et distribuendis, que prefatus Baltasar certis personis seu locis per litteras sigillo suo munitas aut per alia legitima et certa documenta ordinaverit et disposuerit danda et distribuenda, omnibus dolo et fraude seclusis. Super quibus omnibus et singulis predictus Baltasar sibi a me notario publico infrascripto unum vel plura publicum vel publica fieri peciit et confici instrumentum vel instrumenta. Acta fuerunt hec in domo sororum Ten Busch prope civitatem Zwollensem situata, sub anno, indictione, mense, die, hora et pontificatu quibus supra, presentibus ibidem discretis viris domino Arnoldo de Lent et Johanne Koecman, presbitero et clerico Traiectensis diocesis, testibus fide dignis ad premissa vocatis specialiter et rogatis.

Naar een concept door de hand van Hendrik van Herxen geschreven op een los stuk papier, liggende achter in het Cartularium.

In dorso staat door eene andere hand geschreven: „Istud est exscriptum de resignacione Baltasar in Prusya et est factum in instrumentum a domino Joanne Goch et habunt fratres nostri in Prusya."

---

1) Het schrift is weggevreten.

2) „dei" is doorgehaald.

3) „Suc" is doorgehaald.

4) Correctuur in den tekst.

5) „hiis" is doorgehaald en „illis" er boven geschreven.

6) „legitime et rite et legaliter et integre que distribuendis est in aliquibus in certis bonis licet aut personis danda et distribuenda per literas sigillo suo vis munitas aut per alia legitima documenta ordinaverit distribuenda" is doorgehaald.

2. 1481 Mei 9.

Albert van Calcar, rector van het Fraterhuis te Zwolle, schrijft een troostbrief aan de Fraters te Culm.

[fol. 222r.] Indissolubile caritatis vinculum pro salute in Domino Jhesu Christi, carissimi et desiderantissimi fratres. Noverint dilectiones vestre continuos estus et dolores esse cordis mei pro eo, quod vexatus senio non possum presentiam meam corporalem exhibere dilectionibus vestris, promittens, absens corpore presens spiritu, videor in consolacionis oculo ordinem vestrum et instanciam laboris continui et curarum multarum intueri. Gravor satis pro quantitate personarum vestrarum et operis vestri, quod habetis pre manibus, non modo pro intencione et promocione honoris divini et salutis animarum secundum materiam subjectam, quineciam pro maximis et multiplicibus curis occupacionum externorum pro corporis necessitate, sine qua vita ista transigi non potest. Ne igitur in multa messe pauci operarii obruantur, rogatus Dominus messis fidelium suorum desideriis jam actu mittere dignatur diversos operarios juxta qualitatem operum in messem suam, ductu Spiritus Sancti, ut credimus, per manum et sollicitudinem dilecti patris vestri domini Johannis [1]). Quia ergo, ut premittitur, corporali presencia, prout vellem, dilectiones vestras visitare non possum, his qualibetcumque scriptis meis presento dilectionibus vestris animum et affectum meum, visitando calamo quia ore non possum. In primis hoc considerandum vobis arbitror, quali intencione missi estis et venistis ad terras illas, ut scilicet adhibentes per graciam Dei bonam voluntatem nostram et vestram, si forte dignaretur Dominus per parvitatem nostram promovere in terris illis majorem noticiam nominis sui, ubi post longas guerras et vastacionem regionis homines depauperati sunt et rudes effecti, modicum lumen veritatis et timoris Dei relictum est, et si

1) De eerste rector van het fraterhuis te Culm was Johannes Westerwolt. Vergl. blz. 135 en blz. 132 noot 3.

forte per ultima membra sua et juvenilem etatem sicut dudum in terris nostris, sic et ibi placeat Domino nostro promovere honorem suum in augmentum cultus sui et salutis animarum multarum. Non enim est Domino difficile eciam in mandibula asini prosternere allophilorum animositatem. Expedit igitur, ut totis nisibus studeamus humilitati. Legi dudum in secretario exerciciorum patris nostri domini Theoderici [1]), pie memorie, viri exercitati et illuminati, scilicet quod per fundatos in virtute humilitatis sanum est incipere novam domum, quo fundamento collocato arripite continuatum desiderium proficiendi, ut efficiari consummati homines Dei et utiles vobis et aliis, quia juxta beatum Gregorium: „qui non ardet non accendit." Profectus enim noster non aliter habet vigorem, nisi eo modo procedatur, [fol. 222v.] quo omnes spirituales viri experimento didicerunt, exercitaverunt et in scriptis reliquerunt, prout summatim continent libri: *De Vitis Sanctorum Patrum*, *Institutiones* et *Collationes Sanctorum Patrum*, *Climachus*, *Sermones beati Bernardi*, *Profectus Religiosorum*, quineciam omnium sanctorum doctorum in ecclesia approbatorum, in quibus spiritualis vite profectus incipit, proficit et perficitur per integram et plenam conversionem previam et per sanam institucionem succedentem, per exstirpacionem viciorum, plantacionem virtutum, usque ad perfectam caritatem Dei et proximi recto tramite pervenitur. Experimento percipietis, nisi ea via processeritis in via Dei, non habebitis prosperum, nec vobis nec aliis proficietis, sed per teporem, negligenciam et ingratitudinem Domino nauseam provocabitis et evomet vos de ore suo ad scandalum multorum, confusionem vestram et omnium nostrum, aufertque a vobis regnum daturus genti facienti fructus ejus. Ergo, ut magis ad particularia transeamus, habeatur integra fides et fidelitas ad patrem usque ad mactacionem, ut in Climacho habetur, in non distituendo nec dijudicando temere facta, dicta aut morem ejus, dicentes cum sancto fratre: „non sum ego judex patris mei, sed ipse meus", aversantes libere eum, qui contrariam persuadere

---

1) Theodericus de Herxen. Zie over diens werken blz. 233vv en de noot.

presumpserit. Et hoc non pretermittendum, quod unusquisque discuciat attentis cogitacionibus omnibus, omnes motus cordis sui, non solum aperte viciosos quineciam et eos, qui quandam speciem virtutis et honoris Dei pretendere videntur. In quibus sibi non timere quisquam credere oportet; unusquisque enim sue invencioni favet et amor proprius facile recrudescit, sed revelet fiducialiter omnia patri suo, stando ejus judicio, omnino confidens conceptui suo, alioquin tarde dolebit se ducem sui fuisse in preceps. Studeat enim discreta moderacione cohibere in fratre excessum cujuscumque gracie vel doni nature. Cavendum enim unicuique ab ea, que dormit in sinu suo, hoc est a natura propria. Caveat omnibus modis venenum detractacionis, emulacionis, animositatis, contradictionis, rebellionis, audacie et contemptus, quod exterminium est caritatis fraterne, pacis domestice, humilitatis et obediencie et omnimoda destitucio hominis interioris et enervacio omnis virtutis. Vitentur ociose confabulaciones stando in aperto, quod non prefert disciplinam, vel seorsim vel in tenebris, quod notam habet occulti susurrii et detractionis. Sit etiam unusquisque sollicitus custodire tempus exerciciorum suorum, scilicet meditacionis, studii et laboris, salva obediencia, ut si singulis horis per superi- [fol. 223r] orem aut officialem aliud injungeretur, sine murmuracione et cunctacione arripiat. De cetero, karissimi fratres, ut summam caucionis pandam, dilectionibus vestris obsecro in Domino, quatenus tranquilli et quieti sitis, sollicite servare unitatem in vinculo pacis, operare modo cum silencio opus vestrum, intenti devocioni et in timoribus vestris discucientes sincero oculo motus animorum vestrorum, exercentes singuli exercicia et officia sua, qui unicuique commissa sunt, quo minus de alienis solliciterium. Compescantur rumusculi, cessent sussuria, sopiantur simultates, extirpentur et procul eliminentur damnose et damnande conspiraciones, de quibus, proh dolor, non solum multa scripta, sed experienciam multam habemus, sicut de facto vidimus et audivimus, quod scilicet omnes turbaciones eciam exiciales monasteriorum et congregacionum ex talibus exorte sunt. Ideoque hujusmodi conspiracio legibus prohibitum non solum apud omnes filios pacis,

quineciam et apud eosipsos conspiratores odibile et execrabile judicatur; utinam et hiipsi sicut et nomen sic horreant et execrentur effectum. Nemo vult dici aut vocari sussurror et conspirator, quamvis vere et in effectu quotidie deprehendatur. Quid enim aliud est sussurrare vel conspirare, nisi sub colore utilitatis aut zeli boni lustrare fratres singulos, ubi presumunt audienciam quosque sollicitare et temptare et digitos in os inmittere, si forte dentes eorum moveantur, scrutare vota singulorum, conflare voces, corrumpere innocentes juvenes et minus providos talium callididatum ignaros more christiana, ostendentes fratribus suis verecundiora patris sui, persuadere cunctis intus et foris, convenire seorsim, fovere latebras, tractare de regimine domus, de negligenciis in offiiciis, de mutacionibus officialium, trahere quosque ad partem suam, recensere numerum vocum, instruere contradictiones, firmare rebellionem, dicentes: „nolumus hunc regnare super nos." Si inter hoc non regnat conspiracio, tunc nullibi invenitur locus ejus. Ubi, queso, umquam talia presumpta sunt sine magna et dolenda turbacione domorum et evidenti jactura pacis, caritatis et discipline? Hec, carissimi fratres, in aversamentum et cautelam statui vobis significare, non quasi tale aliquis de vestra sinceritate suspicer aut talia apud vos actitare putem, sed timendo, avisando et movendo, ne unquam tale unquam intra sinceram vestram in domino societatem aliquando inveniatur. Rogo igitur affectum, quo possum, implete desiderium et gaudium nostrum et vestrum profectum, supportantes invicem in omni humilitate, caritate, obediencia et pace, et Deus pacis erit vobiscum, in quo valeatis semper precarissimi fratres, felices et votivi, orantes simul et pro nobis, ut quod effectum movemus effectum impleamus. Salutant omnes fratres nostri nominatim omnes fratres vestros ex nomine. Scriptum feria 4a post Misericordia Domini anno Domini 1481 ex Zwollis per vestrum Albertum etc.

Naar het HS. Bibliothèque royale te Brussel, 8849—8859, *fol.* 222r.

3. 1539.

De Fraters te Zwolle antwoorden aan die van Culm, dat ze hun wegens hun klein getal de gevraagde hulp in personen niet kunnen zenden.

Salutem in eo, cujus nutu omnia subsistunt. Si omnia recte beneque Deo aspirante apud vos aguntur ex sententia nobis est, honorande domine Joannes! Quod confrater vester Hermannus nondum ad vos rediit, causa haec est. Venit ad nos anno 37 circiter festum sancti Michaelis, deferens ad nos literas tum vestras tum etiam reverendissimi episcopi vestri, quibus lectis intellectisque noluimus eum propter instantem hiemem mox remittere, sed desideravimus ab eo, ut ad proximum futurum nostrum capitulum sive colloquium differret profectionem, volentes interim consulere patres colloquii nostri; verum ab his eodem tempore consultis nihil aut parum spei recepimus, conquesti enim sunt omnes et acusaverunt tempora ista, in quibus fere apud omnes religio valde periclitatur et difficulter jam non solum noster ordo aut vita, sed fere omnes religiosi in his terris inveniunt[ur], qui velint seculum relinquere et adjungere se eorum societati vel vitae; et nos paucissimi sumus, vix enim sextum numerum implemus. Valde ergo perplexi sumus et quid consilii hac in re accepturi simus ignoramus. Auxit praeterea timorem reverendissimus episcopus Culmensis literis suis, quibus jubet, ut transmittamus quinque aut sex viros bonos, eruditos, doctos, qui apti sint et domui vestrae et gymnasio praeesse et ad quodlibet opus bonum utiles; sin minus hoc fiat, forsitan cogatur idem venerabilis pater de domo nostra Culmensi aliud facere quam nos velimus. Quid aliud per hanc sententiam conjiciemus, quam nisi miserimus, sit omnium patrum nostrorum labores sudoresque et impensas in suam forsitam redacturus potestatem aut in alios usus conversurus, quod oramus Deum ac speramus nunquam ab reverendissimo episcopo aut ab alio quopiam opere complendum. Verum hoc sciat vestra charitas, si forte, quod absit, res et bona domus istius distrahenda et alienis dividenda fuerint, neminem plus juris quam nos ad istam

domum habere; non enim facile dicendum est, quanti constet nobis ista domus. Invenimus in registris nostris, quod multo ultra mille aureos in numerata pecunia nobis constet domus vestra, exceptis multis dilectissimis fratribus nostris, quos istuc onustos diversa supellectili diversis temporibus patres nostri miserunt: adeo domum nostram exspoliaverunt, ut vestram divitem aut saltem mediocrem efficerent. Si ergo forsitan res domus vestrae distrahendae sint, (quod tamen omen Deus avertat) petimus humiliter, ut nobis non minima portio assignetur, quippe qui hic sumus propter saevissima bella et alia infortunia ad magnam redacti paupertatem, id quod optime indicabit vobis Hermannus, confrater vester imo et noster, cum Deo favente et adjuvante ad vos futura aestate sanus redierit etc.

Gedrukt in Lindeborn, Historia sive Notitia Episcopatus Daventriensis, Colon. Agrip. 1670, *p.* 128—130.

BIJLAGE XVI.

JURIDISCHE ADVIEZEN ENZ. TEN GUNSTE VAN DE BROEDERSCHAP.

I. 1395 Maart 19.

De prioren van Windesheim, Marienborn en Nieuwlicht leggen openbare getuigenis af ten gunste der Broeders van het Gemeene Leven.

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis Ejusdem millesimo trecentesimo nonagesimo quinto, indictione tertia, mensis Martii die decimo nono, hora vesperarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri, domini Bonifacii, divina providentia papae noni, anno sexto, in mei notarii publici [et testium infrascriptorum] praesentia personaliter constituti religiosi viri priores, subprior et canonicus, in cedula, huic instrumento inserta, cum suis titulis nominati, protestati sunt, ut in eadem cedula in papiro conscripta, per ipsos ad legendum mihi tradita, quam etiam coram ipsis et infrascriptis testibus publice recitavi, sensum hujusmodi continentem:

Nos frater Johannes Goswini Vos, Beatae Mariae in Windesem, frater Johannes Hamerken, Fontis Beatae Mariae prope Arnhem, frater Wernerus Kyenkamp, Beatae Mariae Novae Lucis prope Hoerne priores, et frater Henricus Wilde, subprior Beatae Mariae in Windesem, monasteriorum canonicorum Regularium, et frater Goswinus Tyasen, monasterii Beatae Mariae in Windesem canonicus regularis ordinis sancti Augustini Trajectensis dioecesis, coram vobis Wilhelmo Henrici, notario publico, et Henrico Mande,

Johanne Scutken, et Stephano Mulert, clericis, testibus praesentibus, publice protestamus et universis cupimus esse notum, quod nos emendatioris vitae gratia multis annis Daventriae conversati sumus cum devotis viris dominis magistro Florentio Radewini, perpetuo vicario ecclesiae collegiatae sancti Lebuini Daventriensis, Lubberto ten Bussche presbyteris, et aliis presbyteris et clericis extra religionem in habitu clericali; et postquam ad religionem assumpti sumus, apud praedictos presbyteros et clericos et alios cum ipsis interim hospitatos frequenter hospitio recepti sumus; et nos ipsi seu aliqui eorum multoties visitarunt. Ex his et fama veridicorum, quae de ipsis volat, de statu eorum sufficienter edocti, et zelo rectae fidei et conversationis ipsorum intrinsecus tacti, parati sumus de infrascriptis, si opus fuerit, stare juramento coram omnibus quorum interesse poterit, ad convincendos et confutandos emulos et detractores, videlicet: quod nullam haeresim, sectam, scisma aut occulta conventicula reperimus inter ipsos, nec percepimus eos praedicare extra ecclesias vel disputare de articulis fidei vel de summa Trinitate aut de divina clementia, vel assumere sibi regulam aliquam vel novum ordinem aut habitum novae religionis, vel eligere sibi praelatos, quos gwardianos vel ministros aut quibuscumque aliis hujusmodi nominibus vocant, facientes eis professionem, promittendo obedientiam, paupertatem et castitatem; haec et hujusmodi eis illicita et a sancta ecclesia eis prohibita de eis nunquam audivimus aut vidimus inter ipsos; sed firmiter de ipsis tenemus et credimus, quod simul in communi de labore manuum suarum et redditibus, quos aliqui eorum habent, quos tamen liberaliter redigunt in commune, humiliter et honeste in paupertate et castitate et caeteris virtutibus vivunt; Romanae ecclesiae eorumque praelatis . . . . . reverenter obediunt, ecclesias devote frequentant nec aliquibus se erroribus involvunt, sed intimo charitatis amore sibi invicem serviunt, desiderantes quam plurimum simul ac invicem in humilitatis spiritu Altissimo famulari, juxta constitutionem Gregorii papae XI, quae incipit „*Ex injuncto.*"

Post cujus cedulae recitationem praedicti religiosi viri

priores, subprior et canonicus petierunt eam per me notarium infrascriptum transsumi et redigi in publicum instrumentum. Acta sunt haec in monasterio de Windesem praedicto, praesentibus discretis viris Henrico Mande, Johanne Scutken et Stephano Mulert, clericis Trajectensis dioecesis, testibus ad praemissa vocatis specialiter et rogatis.

Et ego Wilhelmus Henrici, clericus Traiectensis dioecesis, publicus imperiali auctoritate notarius etc.

Uitgeg. naar het origineel in het Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht deel II, blz. 225—229. — *Ook gedrukt in het Corpus Documentorum Inquisitionis Haereticae Pravitatis Neerlandicae, uitgeg. door Dr. Paul Fredericq, Gent en 's Gravenhage* 1896, *IIde deel, p.* 156—158.

2. 1413 (?).

Pierre d'Ailly, kardinaal-legaat, bevestigt de juridische adviezen der Keulsche rechtsgeleerden ten gunste der Broederschap.

[P][1])etrus, miseracione divina titulo sancti Grisogoni sancte Romane ecclesie presbiter cardinalis Cameracensis vulgariter nuncupatus, in Maguntinensi, Coloniensi, Treverensi, Salseburgensi et Pragensi provinciis earumque et Cameracensibus provincie Remensis civitatibus et dyocesibus et ceteris partibus Alamanie apostolice sedis legatus, ad perpetuam rei memoriam. Ad ea, que divini cultus augmentum, pacem et tranquillitatem Deo serviencium conspiciunt, libenter intendimus eaque favoribus prosequimur oportunis. Exhibita siquidem nobis pro parte dilectorum presbiterorum et clericorum congregacionis Domus Magistri Florencii in Daventria, Domus congregacionis Clericorum in Swollis, Trajectensis dyocesis, ac Domus congregacionis clericorum in civitate Monasteriensi, necnon et aliarum congregacionum, tam clericorum quam

1) De aanvangsletter P is weggelaten en de tekst is zoo geschreven, dat er een vak openbleef om een verluchte hoofdletter aan te brengen.

eciam aliorum, virginumque et viduarum, seorsum tamen a consorcio virorum in dyocesi et provincia Coloniensi in communi vita, in castitate et mutua caritate degencium, de quibus veridica referente fama percepimus, quod divina ipsis favente gracia talis in eis reluceat candor puritatis, ut preter caritatis et humilitatis, castitatis et simplicitatis excelsa preconia, ceterarumque virtutum commendabilia honestatis opera, rerum eciam et possessionum propriarum, more primitive ecclesie relictis sarcinis alacri fide tam virtuose conversacionis jugum sustineant, ut quamvis labore manuum victum et vestitum indefesse conquirant, nemo tamen ipsorum sibi soli sed omnibus in communi laborare satagat, ut habeant unde tribuant necessitatem pacienti, — peticio continebat: Quod cum olim certe infrascripti venerabiles magistri et doctores universitatis Coloniensis super modo sic vivencium, sine tamen nove religionis invencione vel alicujus illiciti collegii constitucione, secundum tenorem cujusdam concessionis *Gregorii* [1]) felicis recordacionis pape xi, que incipit: *Ex injuncto nobis ex alto*, rogati disputaverint, declaraverint ac litteris suis sigillatis tradiderint et difinierint, sic in communi vivere esse licitum et honestum. Quare pro parte predictorum presbiterorum et clericorum et aliarum congregacionum supradictarum nobis humiliter fuit supplicatum, ut predictorum doctorum determinaciones, declaraciones et diffiniciones ac modum sic vivencium nostre legacionis auctoritate dignaremur confirmare. Nos igitur certa venerabilium et fidedignorum doctorum super hujusmodi congregacionum litterarum inferius inserendarum testimonio ac viva voce habita recommendacione, supplicacioni predictorum tamquam pie et racioni consone inclinati dictorum doctorum determinaciones, declaraciones et diffiniciones ac modum sic vivendi tanquam juri consonum, ecclesie Christi conformem et Deo devotis licitum, congruum et honestum nostre legacionis, ymmo verius apostolica auctoritate approbamus, ratificamus et presentibus litteris confirmamus. Et insuper eisdem

1) Correctuur op den kant.

presbiteris et clericis et eorum successoribus, ut in domibus congregacionum predictarum clerici inibi jam recepti et in posterum recipiendi, licet alterius dyocesis existant, dum tamen ad hoc reperti fuerint ydonei, per ordinarios locorum seu eorum vice gerentes ad omnes eciam sacros ordines promoveri et eciam, si alibi rite promoti fuerint, ad missarum et divinorum celebracionem ibidem recipi et admitti, quibuscunque constitucionibus apostolicis ac statutis et consuetudinibus contrariis nequaquam obstantibus, libere ac licite valeant, auctoritate predicta de speciali gracia tenore presencium indulgemus.

Tenor vero [fol. 15v] litterarum magistrorum et doctorum predictorum de verbo ad verbum sequitur et est talis. Tenor prime littere:

Casus. „In aliquibus partibus plures se simul recipiunt ad cohabitandum aliqui, scilicet clerici, in una domo, in qua libros licitos pro precio scribunt, alii, scilicet non scientes scribere, scientes tamen opera diversa mechanica, que similiter exercent pro precio in alia domo aut eciam aliud opus faciunt manuale. Et iste persone, sic simul in suis domibus stantes, operantur et vivunt de laboribus suis, quos sibi invicem et propria, si que habent, pro majori concordia amicabiliter communicant. Comedunt eciam simul et non mendicant, habent eciam inter se unum rectorem, qui habet curam domus, cui obediunt sicut boni scolares magistro; et horas temporis dividunt, aliquibus laborant aliis Deo vacant et similia bona ad invicem ordinant, ut quiecius simul vivant. Et hunc modum simul vivendi principaliter faciunt et ducunt non causa questus, sed sperant sic vivendo melius Deo placere et illi servire.

Ex premisso themate queritur, an collegium premissorum sit licitum et an possint sic vivendo rectorem eligere et ordinaciones inter se facere aliaque agere et habere, que a jure collegiis licitis permittuntur? Item quid juris sit de mulieribus, que sic simul separatim a viris in suis domibus sunt, nent, filant, opera textrina et similia muliebria exercent, de quibus similiter vivunt, an similiter habeant licitum collegium?"

Ad premissa nos Johannes de Novo Lapide, canonicus

Aquensis, et Johannes dictus Bauwe, canonicus Mechlinensis, legum doctores actu Colonie regentes in legibus requisiti, respondemus et dicimus, ea decidi posse, et fore satis decisa ex dictis domini Bartholi in titulo Dig. *De collegiis illicitis* [1]), cujus dicta, quia forsan in dictis partibus non habentur, hic curavimus annotare. Et premittimus, quod idem Bartholus et glosa notant super rubrica dicti tituli, quod tres persone possunt simul constituere collegium, ut Dig. *De verborum significatione* lex *Neracius* [2]). Et super eadem rubrica Bartholus ponit inter collegium et corpus differenciam, et dicit, quod collegium proprie dicitur, quando simul habitant, quod sic dictum est, quia simul colligunt et cohabitant. Corpus dicitur, sive simul habitant sive non. Et hec differencia inter collegium et corpus colligitur ex primis tribus glosis Dig. *Quod cujuscumque universitatis* lex 1 [3]). Eciam ex consuetudine alia nomina habentur, que consuetudo eis attribuit secundum diversitatem regionum. Nam quedam collegia appellantur societates, ut dicta lex circa principium, quedam appellantur sodalicia, ut lege 1 in principio Dig. *De collegiis illicitis* [4]). Unde illi, qui sunt de eodem collegio, vocantur sodales, ut in lege finali ejusdem tituli; vocantur eciam confratres, ut ibi in ultima parte, que est greca. Quibus premissis dicimus, quod collegium dictorum scriptorum sive liberariorum sit licitum per legem finalem Dig. *De jure immunitatis* [5]), ubi ars illa est nominata, juncta glosa in dicta lege 1 Dig. *Quod cujusque universitatis* [6]) super verbum *aliorum*; ubi notatur, quod omnes ille artes, ibi nominate, habent collegium approbatum. Et hoc eciam sequitur Bartholus in lege finali Dig. *De collegiis illicitis* [7]). Item alii predicti, qui alias artes simul exercent, videntur habere collegium approbatum, quia secundum Bartholum

---

1) *Corpus juris Civ.* Digesta, Lib. XLVII, tit. 22
2) „ „ „ Digesta, Lib. L, tit. 16, l. 85.
3) „ „ „ Digesta, Lib. III, tit. 4.
4) „ „ „ Digesta, Lib. XLVII, tit. 22.
5) „ „ „ Digesta, Lib. L, tit. 6, l. 7 (6).
6) „ „ „ Digesta, Lib. III, tit. 4, l. 1.
7) „ „ „ Digesta, Lib. XLVII, tit. 22.

in eodem lege finali approbata sunt collegia de jure communi plurium facienciun unam artem in una civitate vel loco, ut eodem lege finali et pro hoc tota glossa. Super dicto verbo *aliorum* et pro approbandis antedictis ipsorum collegiis inducitur primo, quod notat Bartholus in lege finali in ultimi notabili, ubi ex ultima parte nota, quod simul habitantes possunt facere collegium licitum et sic possunt facere syndicum, qui dicit, quod ex hoc habetur casus illius questionis, quam format glosa in lege 1 Dig. *Quod cujusque universitatis* [1]), ubi querit, an plures scolares, stantes simul in una domo, possint facere collegium, adeo quod possint facere syndicum. Et glosa ibi dicit, quod sic, licet alii contra, quia non stant simul animo faciendi collegium, sed ut commodius vivant; sed Bartholus ibi [fol. 16ʳ] contra per ultimam partem dicte legis finalis, que est lex greca ibi translata. Item secundo pro eis omnibus inducitur, quod dicte persone sunt tenues, id est pauperes, que ad sustentacionem vite earum simul convenerunt, propter quam causam pauperes persone eciam possunt simul habere collegium, ut lege 1 § 1 Dig. *De collegiis illicitis* [2]) secundum Bartholum in dicta lege finali; sed quando separatim habitant, non debent convenire plus quam semel in mense, ut in eodem § I secundum ipsum. Item facit pro approbacione societatis dictarum personarum, quia ipsi ad hoc simul stant, ut acquisitis necessariis melius Domino serviant. Nam secundum Bartholum in lege finali allegata collegia, que fiunt causa religionis, approbata sunt de jure communi, ut lex 1 § *Sed religionis* Dig. *De collegiis illicitis* [2]) et nota lex 1 circa principium *Quod cujusque universitatis* [3]). Et idem notant Innocentius et Johannes [4]) in capite *Dilecta* Extravag. *De excessibus prelatorum*. Et si opponatur de capite *Religionum De religiosis domibus* lib. VI° [5]), ubi nullum colle-

1) *Corpus juris Civ.* Digesta, Lib. III, tit. 4, l. 1.
2) „ „ „ Digesta, XLVII, tit. 22.
3) „ „ „ Digesta, Lib. III, tit. 4, l. 1.
4) Johannes Teutonicus (*Corpus juris Canonici*, Decretalium Greg. IX. lib. V. tit. 31, cap. XIV).
5) *Corpus juris Can.* Libri Sexti decretalium, Lib. III, tit. 17, cap. 1.

gium religionis potest institui sine auctoritate summi pontificis, respondet Bartholus: „Aut quis vult instituere causa religionis, ita quod persone remaneant in eodem statu sicut prius, et tunc est permissum de jure communi, ut dicto § *Sed religionis* [1]); aut quis vult instituere collegium causa religionis, ita quod persone efficiantur omnino ecclesiastice, et istud non potest fieri sine auctoritate summi pontificis", ut in contrario secundum Bartholum. Hic eciam presupponimus, quod non habeant vel assumant statum, quem quedam Extravagantis Johannis XXII, que incipit: *Sancta Romana* [2]) reprobavit. Societas eciam omnium bonorum permittitur, ut lex 1 § 1 et lex 3 § 1 Dig. *Pro socio* [3]), nec ob premissos lex 1 § *Non licet* [4]), ubi quis non potest esse in pluribus collegiis nam quamvis in aliquibus premissorum collegiorum videantur esse plurimum artes et officia, non tamen quis existit in pluribus collega, ymmo secundum Bartholum in dicta lege finali, quando exercicium unius collegii non est impedimento alterius, nichil prohibet in pluribus fore collegam, argum. Dig. *Ad municipalem* [5]) lex *Assumpcio* § *Prescripcio* facit Cod. *De postulando* lex *Quisquis* [6]). Sed hoc est extra casum nostrum.

Ad aliud, quod petebatur, quoniam possunt habere rectorem, dicit Bartholus, quod de esse collegii non est, quod habeat rectorem; potest enim esse sine rectore seu priore. Ita notavit Innocentius Extravag. *De prebendis Tu non ignores* [7]). Tamen si volunt, possunt sibi invicem rectorem facere, ut lege finali Cod. *De jurisdictione omnium* [8]) et Dig. *De pactis* lex *Item magistri* [9]) et Dig. *De collegiis illicitis* [10])

---

1) *Corpus juris Civ.* Digesta, Lib. XLVII, tit. 22, lex 1 § 1.
2) *Corpus juris Can.* Extravagantium Joannis XXII, tit. 7, Cap. unicum.
3) *Corpus juris Civ.* Digesta, Lib. XVII, tit. 2, lex 1 § 1 en 3 § 1.
4) „ „ „ Digesta, Lib. XLVII, tit. 22, lex 1 § 2.
5) „ „ „ Digesta, Lib. L, tit. 1, l. 6 en l. 17 § 3.
6) „ „ „ Codex Justinianus, Lib. II, tit. 6, l. 6.
7) Bedoeld wordt geen decretaal van paus Innocentius, maar eene glossa van den decretalist, later paus Innocentius.
8) *Corpus juris Civ.* Codex, Lib. III, tit. 13. In Hs. staat: „*De jure o.m.*"
9) „ „ „ Digesta, Lib. II, tit. 14, l. 14.
10) „ „ „ Digesta, Lib. XLVII, tit. 22.

lege 3 § finali, *Ut curatores horum corporum* [1]) et in lege finali, in eo, quod permittit invicem facere leges. Rectores tamen horum collegiorum nullam habent jurisdictionem, sed magis habent quandam preeminenciam fraternalem, ut in collegiis, que causa religionis fiunt. Nam priores eorum non possunt ad jus aliquem eorum trahere invitum, sed corripiunt ipsum volentem; et si non vult obedire, non potest ultra gravari, nisi quod expellatur de collegio. Ista potestas est similis illi potestati, quam habet major in aliqua domo, qui dicitur dominus domus l. *Pronunciacio* § *Familie* Dig. *De verborum significacione* [2]). Item exemplum de collegio tenuiorum, hoc est pauperum, qui ad sustentandam eorum vitam faciunt collegium; nam rector illius collegii habet illam curam, ut congreget et servet. Et in istis collegiis voluntariis potest quivis libere ingredi et exire, ut in dicta lege I in finali; et omnibus volentibus posset in totum dissolvi, ut ibi secundum Bartholum.

Ad aliud petitum, super quibus possunt facere statuta, respondet Bartholus: „Super hiis, que pertinent ad officium suum et non super aliis, possunt facere statuta" ut l. ultima Cod. *De jurisdictione omnium* [3]) et ibi nota et in dicta lege finali, ita tamen quod non faciant legem, per quam aliis prejudicetur, ut puta si statuerent, quod certe persone possunt tamen illam exercere, et quibusdam ars eorum doceatur et quibusdam non, vel quod opus inceptum ab uno alius non perficiat; tales eorum leges sunt reprobate lib. I cap. *De monopoliis* [4]). Item possunt facere syndicum ad eorum coadunaciones pro eorum justicia conservanda de hiis, que simul habent facere, ut nota in lege 1 circa principium Dig. *Quod cujusque universitatis* [5]);

---

1) *Corpus juris Civ.* Digesta, Lib. XLVII, tit. 22, lex 3 § 2. In Hs. staat: „l. 3 § finali l. VI *Curatores omnium corporum*.
2) „ „ „ Digesta, Lib. L, tit. 16, l. 195 § 2.
3) „ „ „ Codex Justinianus, Lib. III, tit. 13 l. 7. In Hs. staat: „*De jure o. m.*"
4) „ „ „ Codex Justinianus, Lib. IV, tit. 59, l. 2 (1).
5) „ „ „ Digesta, Lib. III, tit. 4, l. 1.

de aliis non, ut dictum est. Et si pretextu collegii eorum liciti committantur illicita, tunc superior potest eorum collegium dissolvere, ut in dicta lege 3 in principio et lege 1 secundo responso, eodem titulo [1]) et Dig. *De extraordinariis criminibus* l. *Sub pretextu* [2]).

Item de mulieribus dicit Bartolus, quod tam masculi quam eciam femine possunt esse in collegio; si tamen illud, cujus causa collegium || [fol. 16v] celebratur, statui mulierum non repugnet l. *Femine* Dig. *De reg. juris* [3]), ut esset collegium elemosinarum dandarum, sicut de voluntate dominorum servi possent esse in tali collegio, cui status servilis non repugnet, ut dicta lex 3 § finali. Et mulieres dicuntur habere quandam Extravagantes dicti Johannis xxii pro se, que incipit *Recta racio* [4]).

In quorum testimonium sigilla nostra presentibus duximus apponenda. Datum Colonie anno nativitatis Domini M. trecentesimo nonagesimo octavo, mensis Januarii die decima octava.

Et nos Radulfus de Rivo, decanus Tungerensis, et Tylmannus Eggart de Attendorn, licenciati in legibus, advocati curie Coloniensis, premissas responsiones et determinaciones dominorum nostrorum doctorum legencium predictorum credimus et dicimus esse sequendas et tenendas ex racionibus et motivis per eos superius allegatis, quibus firmum ad hibemus consensum. In quorum similiter testimonium ejusdem presentibus post dicta sigilla nostra sigilla sunt appensa. Datum et actum Colonie anno, mense et die supradictis.

Tenor vero secunde littere sequitur et est talis:

Questio proponitur talis: „An liceat pluribus extra religionem simul in eadem domo cohabitare, ut securius Deo serviant et commodius vivant, simul commedere et propria, si que habent, et que de laboribus acquirunt,

---

1) *Corpus juris Civ.* Digesta, Lib. XLVII, tit. 22.

2) „ „ „ Digesta, Lib. XLVII, tit. 11, l. 2.

3) „ „ „ Lib. L, tit. 17, l. 2.

4) De bedoelde decretaal (*Corp. jur. can.* Extravagantium communium lib. III, tit. 9. cap. unicum) begint niet „Recta ratio", maar „Ratio recta".

ad invicem libere communicare et de illis vivere, dum tamen non mendicent, ac pro tempore habere unam probam personam, que curam domus habeat, cui absque promissione vel obligacione in bonis consiliis seu monitis acquiescant seu voluntarie obediant sicut boni scolares magistro suo". Nobis autem graduatis subscriptis videtur sic respondendum: Primo certum est, quod nova religio eis denegatur Extravag. *De religiosis domibus* cap. *Ne nimia* [1]) et eodem titulo capite unico libri VI [2]). Item nec licet superiorem eligere et se ei ad obedienciam obligare et habitum nove religionis assumere, secundum formam, expressam in Extravagante Johannis XXII *Sancta Romana* [3]), nec illicitum collegium constituere Dig. *De collegiis illicitis* [4]) per totum. Cessantibus autem hujusmodi illicitis, licitum et meritorium est habere et servare hujusmodi societatem caritativam et vitam socialem, dummodo suis prelatis et curatis reverenter obediant sicut alii boni christiani, nec aliud sinistrum lateat. Probatur per l. 1 § *Sed religionis causa* Dig. *De collegiis illicitis* [5]) ubi videtur casus. Et hoc expresse dicunt Innocentius et Johannes [6]) ante Extravag. *De excessibus prelatorum* super caput *Dilecta* in magna glosa [7]), verbo illud autem constat. Et Hostiensis [8]) in *Summa* tituli *De procuratoribus* rubrica *De syndico* § *Quid sit societas.* Et de mulieribus magis est expressum in Extravagante Johannis XXII *Recta ratio* [9]), non obstante Clementina *Cum de quibusdam De religiosis domibus* [10]). Omnia eciam invicem libere communicare est omnino licitum et meritorium, quia omnia esse communia est legis naturalis,

---

1) *Corpus juris Can.* Decretalium Greg. IX, Lib. III, tit. 36, cap. 9.
2) „ „ „ Sexti Decretalium Lib III, tit. 17, cap. unicum.
3) „ „ „ Extravagantium Joannis XXII, tit. 7, Cap. unicum.
4) *Corpus juris Civ.* Digesta, Lib. XLVII, tit. 22.
5) „ „ „ Digesta, Lib. XLVII, tit. 22, l. 1 § 1.
6) Johannes Teutonicus (zie pag. 505 de noot.)
7) *Corpus juris Can.* Decretalium Greg. IX, Lib. V, tit. 31, Cap. 14.
8) Henricus de Segusio, Summa Juris Canonici.
9) *Corpus juris Can.* Extravagantium Communium Lib. III, tit. 11, cap. unicum.
10) „ „ „ Clementinarum Lib. III, tit. 11, cap. 1.

I distinctio cap. *Jus naturale* [1]), VIII distinctio [2]), canon *Differt*, XII, questio I canon *Dilectissimis* [3]). Et in primitiva ecclesia omnia erant communia: *Actuum* quarto et in preallegato canone *Dilectissimis* [4]). Unde eciam clerici seculares extra religionem secundum antiqua jura deberent vivere in communi per c. *Quoniam* Extravag. *De vita et honestate clericorum* [5]), causa XII, questio I per multa [capita], [6]) causa XVI, questio I cap. *Decimas* [7]) XXXII distinctio *Preter hec* [8]) *De consecratione* distinctio V *In omnibus* [9]).

Item quamvis non debeant se obligare alicui inter se ad obedienciam, tamen possunt minus discreti et minus experti recipere concilia discretorum et expertorum, et ita cuicumque equali vel inferiori in bonis conciliis et monitis aequiescere Ima Petri II „Subditi estote omni humane creature propter Deum" argum. *De majoritate et obedientia* cap. *Solite* [10]) et in eadem epistula Petri, capitulo I. „Castificantes corda vestra in obediencia caritatis". Item patet ex verbis Sancte Thome: *Quolibet* VI q. XI. Et ita possunt ipsi ei, qui curam domus gerit, in bonis conciliis et monitis suis acquiescere VII q. 1 in *Apibus* [11]). Et quanto magis sic habitancium vita fuerit in bonis consuetudinibus et licitis observanciis secundum precepta Christi et mandata ecclesie debite ordinata, tanto amplius videtur licita et Deo magis accepta.

Et nos Hermannus Stakelwegge, prepositus ecclesie Sancti Georgii Coloniensis, legum doctor, Gherardus de Groeningen, Johannes de Vurburch, doctores in decretis,

---

1) *Corpus juris Can.* Decretum Gratiani, Can. 7, Dist. I.
2) „ „ „ Decretum Gratiani, Dist. VIII, ps. 1.
3) „ „ „ Decretum Magistri Gratiani, Can. 2. Causa XII, qu. 1.
4) „ „ „ Idem.
5) „ „ „ Decretalium Greg. IX, Lib. III, tit. 1, cap. 9.
6) „ „ „ Decr. Magistri Gratiani causa XII, qu. 1.
7) „ „ „ idem, causa XVI, qu. 1, Can. 47.
8) „ „ „ idem, Dist. XXXII, Can. 6.
9) „ „ „ idem, Dist. V, *de Consecratione*, Can. 34.
10) „ „ „ Decretalium Greg. IX, Lib. I, tit. 33, cap. 6.
11) „ „ „ Decretum Gratiani, Can. 41, causa 7, qu. I.

et Radulfus de Rivo, decanus Tungerensis, licenciatus in legibus, salvo meliori judicio credimus de jure, prout premittitur, fore respondendum. Ideo ad hoc rogati presentibus nostra sigilla.

Fragment naar het Cartularium fol. 15[r]—16[v].

3. 1424 September 24.

Helmicus, fratrum sanctae Crucis ordinis beati Augustini domus Hoyensis Leodiensis dioecesis prior, ac totius antedicti ordinis generalis, betuigt en verklaart gezien en gelezen te hebben verschillende geschriften van doctoren in de godgeleerdheid en meesters in de rechten, waarin bewezen wordt, dat een gemeenschappelijk leven van priesters en geestelijken geoorloofd is, mits zij aan hunne kerkelijke oversten gehoorzamen en in geen dwalingen zich verwikkelen. Voorts, dat niet alleen hij, maar ook vele zijner medebroeders sedert lang bekend zijn met het leven in dergelijke huizen, vooral in het klerkenhuis Widenbach in Colonia, Domus Domini Florentii in Daventria en het Domus Clericorum in Zwoll; dat niet alleen hem geen enkel boos gerucht over ketterij, sekte en scheuring in deze huizen ter oore gekomen is, maar ook dat daarin de godsdienstplichten volgens de voorschriften der Kerk trouw vervuld worden en dat zeer vele kloosters zijner orde uit genoemde huizen gedurig leden ontvangen hebben.

Datum anno Domini 1424 mensis Septembris die 24.

Naar het origineel op perkament uitgeg. in het Archief van het Aartsbisdom Utrecht, II deel, blz. 272—275.

Met een zegel in groene was van den prior-generaal.

BIJLAGE XVII.

KERKELIJKE GOEDKEURING EN VOORRECHTEN DER BROEDERSCHAP.

I. 1401 April 30.

Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, keurt de levenswijze der Broeders van het Gemeene Leven goed en bevestigt die.

Fredericus de Blanckenhem Dei gratia episcopus Trajectensis universis nostrae ordinariae postestati subjectis... salutem.... Noverit universitas vestra, quod nonnulli, zelo devotionis moti et amore divini cultus, super statu quarumdam personarum nostrae dioecesis, sexus utriusque, quae divisim viri et divisim mulieres insimul in suis domibus commorantur, nobis humiliter proposuerunt, quod frequentius dictae personae vitam suam et modum vivendi plurimis viris litteratis et intelligentibus, sacrae theologiae videlicet et legum ac decretorum doctoribus et licentiatis, examinandam et discutiendam in scriptis causa consilii tradiderint, quodque ipsi sacrae theologiae, legum et decretorum doctores nihil in his illicitum, nihil divinis Scripturis dissonum seu sacris canonibus reprobatum invenientes, post diligentem examinationem scriptis et approbationibus, eorum sigillis munitis, praefatarum personarum modum vivendi licitum et meritorium confirmabant; et cujus etiam rei testimonium eorundem doctorum litteras sigillatas nobis praesentarunt. Verum quia nobis specialiter incumbit super hujusmodi personarum vita

disponere, tum ex auctoritate nostra ordinaria, tum ex commissione apostolica, qui super eo suscepimus domini Gregorii olim papae XI specialem commissionem, ipsi pro parte dictarum personarum nobis humiliter supplicabant, quatenus etiam nos in augmentum cultus divini, in favorem, pacem et tranquillitatem dictarum personarum nostrum dignaremur adhibere consensum ac etiam, si qua opus esset, praedictae auctoritatis et commissionis licentiam et approbationem impertiri.

Nos vero hujusmodi petitioni utpote rationabili annuentes et subjectorum nostrorum devotioni merito congaudentes, praefatis personis ubilibet in dioecesi nostra constitutis seu insimul ut praemittitur habitantibus, praedicta auctoritate nostra ordinaria simul et apostolica nobis in hac parte commissa, damus et concedimus, si qua alia opus fuerit praeter divinae legis et juris communis, licentiam et approbationem specialem, licenciantes et concedentes, quod ipsae praefatae personae, secundum quod litterae dominorum et doctorum nobis praesentatae continebant, possint simul plures in eadem domo cohabitare, ut securius Deo serviant et commodius vivant, simul comedere et propria, si qua habent, et quae de laboribus acquirunt ad invicem libere communicare et de laboribus vivere in communi, dum tamen non mendicent; etiam quod pro tempore habere possint unam vel duas probas personas quae gubernationem domus habeant, cui vel quibus absque promissione vel obligatione in bonis consiliis vel piis monitis acquiescant, sicut boni scolares magistro suo; quodque etiam licite possint horas temporis dividere, alias scilicet pro divino servitio deputare, ut scilicet missas audiant, ecclesias visitent, reliquas vero pro victu et vestitu laborent aliasque bonas consuetudines et pias observantias, dummodo mandatis divinis et ecclesisiasticis non contrarias, licite observare ac, prout eorum tranquillitate et concordiae vel officio congruit, ordinare; dummodo tamen novam religionem contra Sedis Apostolicae prohibitionem non instituant nec habitum novae religionis et reliqua, contra Extravagantes Johannis XXII, non assumant nec alia illicita prohibita vel erronea usurpent, sed potius se invicem aliosque secundum prae-

ceptum evangelicum fraterna correptione studeant de illicitis increpare et ad omnia licita et honesta et Dei servitium piis verbis et familiaribus colloquiis admonere, — ecclesiae praelatis et curatis humiliter subjecti et reverenter obedientes, quibus, ut tenentur, dumtaxat sua peccata ad minus semel in anno confiteantur; informationem tamen si indigeant in tentationibus vel passionibus seu excessibus animae, possunt a quocumque experto inter se vel extra recipere et ita causa consilii vel auxilii alicui non sacerdoti tentationes vel peccata dicere seu simpliciter aperire, ubi nec fit absolutio nec poenitentiae injunctio nec alia sacramentalia, nullatenus est illicitum vel reprobandum; utque erroris foveam melius devitent, frequenter Sacram Scripturam et libros sanctorum approbatos, in Latino seu etiam in vulgari editos legant, dummodo tamen haeresin non contineant, sed de materia plana et simplici secundum doctrinam ecclesiasticam sine vocum novitate seu verborum curiositate pertractent et semper expertorum virorum consilia requirant.

Districte igitur praecipimus, ut nullus contra nostram licentiam praedictum modum vivendi licitum et Deo gratum audeat impugnare seu ipsas personas occasione praemissorum quomodolibet molestare. In quorum omnium testimonium sigillum nostrum duximus praesentibus appendendum. Datum anno 1401, mensis Aprilis die ultima.

Naar een vidimus uitgeg. in het Archief v. h. Aartsbisdom Utrecht, IIde deel, blz. 230—235.

2. 1401 Augustus 26.

Lambertus de Randen, officialis curiae archidiaconi ecclesie sancti Lebuini Daventriensis, oorkondt, dat hij een vidimus heeft gegeven van een brief, dd. 1401 April 30, waarbij Fredericus de Blanckenhem, episcopus Traiectensis, de levenswijze der Broeders van het Gemeene Leven goedkeurt en bevestigt (zie N° 1 p. 511) en dat hij van dien vidimus een transsumpt heeft laten maken door Wilhelmus Henrici, notarius publicus.

Acta sunt haec in ecclesia predicta [sancti Lebuini] anno Domini 1401, indictione nona, secundum stilum usum et .... civitatis et dioecesis Trajectensis praedictae mensis Augusti die 26, hora vesperarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo patris ac domini nostri, domini Bonifacii, divina providencia papae noni anno 12°.

Naar het origineel uitgeg. in het Archief van het Aartsb. Utrecht, II deel, p. 229—236.
Met het zegel in groene was van den officiaal met contrazegel — en de signaturen van den notaris Wilhelmus Henrici.

3. 1431 December 6.

Paus Eugenius IV gelast den proost van O. L. Vrouw ad Gradus te Keulen, den deken van Sint Marie te Utrecht en den deken van Sint Ludger te Munster, om de priesters en klerken in het Heer Florenshuis te Deventer, het Klerkenhuis te Zwolle en van Sint Hieronimusberg bij Hattem met pauselijke macht tegen alle aanvallen te verdedigen, en staat den broeders toe op den titel hunner broederschap de H. wijdingen te ontvangen.

Eugenius, episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis preposito beate Marie ad Gradus Coloniensis, et beate Marie Traiectensis ac sancti Lutgeri Monasteriensis decanis ecclesiarum salutem et apostolicam benedictionem. Ad ea ex suscepto servitutis officio libenter intendimus, per que ecclesiarum omnium et personarum ecclesiasticarum statui et indemnitatibus valeat salubriter provideri. Sane dudum intelleximus, quod, licet in provincia Coloniensi, et presertim in Leodiensibus, Traiectensibus et Monasteriensibus civitatibus et dyocesibus, nonnulli viri ad divine laudis obsequium, per laudabilis conversationis et commendabilis vite studia, secularibus abjectis desideriis ac mundi contemptis concupiscentiis ferventer aspirent, et

ut in ordine clericali Altissimo congruentius sua vota exsolvere valeant, in certis domibus et collegiis, sub evangelicis ac sanctorum patrum, quantum humana sinit fragilitas, preceptis et institutis, necnon ordinariorum et suorum superiorum ecclesiasticorum subjectione, protectione et obedientia, simul sub unius vel plurium approbate vite sacerdotum regimine et gubernatione degentes, ac illis humiliter obedientes et in communi viventes, absque rerum proprietate, etiam de manuum suarum laboribus necessaria conquirentes, nullis erroribus aut superstitionibus seu illicitis ac prohibitis moribus vel ritibus quomodolibet involuti residere delegerint; ex quorum vita et actibus exemplaribus plurium partium illarum monasteria et loca ecclesiastica felicia incrementa multipliciter susceperunt et alia varia pro Christifidelium devotione excitanda bona successerunt; prout nonnulli presbiteri et clerici in Florentii in Daventria et in Clericorum in Swollis et Montis sancti Ieronimi prope Hattem, ejusdem Traiectensis diocesis, et aliis domibus aliquamdiu honeste et laudabiliter, ut prefertur, permanserunt. Tamen nonnulli, in quibus tepescit caritas, ad minus licita cogitationes et animum reflectentes ac vitam et ritus predictos variis confictis et captatis occasionibus, modis et mediis redarguere et reprimere molientes, presbiteros et clericos predictos a tam commendabili vita, quam minus virtuosam reputant, detractoriis sermonibus retrahere multipliciter presumpserunt hactenus et presumunt, in non modicam divine majestatis offensam ac perniciosum exemplum ac scandalum plurimorum. Nos igitur, qui pro quorumlibet fidelium, pro quorum salute Redemptor noster proprium tradere filium dignatus est, animarum salvatione apostolicos jugiter cogitatus diffundimus, vehementer super premissis, prout ex suscepte servitutis tenemur officio, oportune providere cupientes, discretioni vestre per apostolica scripta mandamus, quatenus vos vel duo aut unus vestrum, per vos vel alium seu alios, presbiteris et clericis predictis, in premissis et quibusvis aliis domibus in dicta provincia in communi laudabiliter et sub mandatis ecclesie, ut prefertur, viventibus, auctoritate nostra efficacis defensionis auxilio assistentes, non permittatis,

eos aut ipsorum aliquem a quoquam, cujuscumque status gradus vel conditionis fuerit, et quavis etiamsi pontificali dignitate prefulgeat, super premissis aut eorum aliquo, seu rebus et bonis, que ad ipsos quomodolibet spectant aut spectare poterunt infuturum, seu aliis, que ipsorum devotionem concernunt aut respiciunt, quomodolibet impeti seu indebite molestari ac molestatores predictos, quociens super hoc a prebiteris et clericis prefatis vel eorum aliquo requisiti fueritis, per censuram ecclesiasticam et alia juris remedia, ut a quibusvis gravaminibus et molestationibus desistant, eadem auctoritate compellatis, et nichilominus, legitimis super hiis per vos habendis servatis processibus, eos, quotiens expedierit, aggravare curetis, contradictores per censuram ecclesiasticam *appellatione postposita compescendo*[1]), invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis. Nos insuper clericis predictis, qui in dictis domibus pro tempore resederint, presentibus et futuris, ut ad sacerdocii et quoscumque alios ordines se promoveri, alio non obsistente canonico, rite ac libere facere valeant, etiam licet titulos beneficiales seu alia ecclesiastica seu patrimonialia bona non habeant, auctoritate apostolica tenore presentium indulgemus; non obstantibus felicis recordationis Bonifacii pape VIII, predecessoris nostri, illis presertim quibus cavetur, ne quis extra suam civitatem vel diocesim, nisi in certis exceptis casibus, et in illis ultra unam dietam a fine sue diocecis ad judicium evocetur, seu ne judices a sede apostolica deputati extra civitatem vel[2]) diocesim, in quibus deputati fuerint, contra quoscumque procedere, sive alii vel aliis vices suas committere presumant; ac de duobis dietis in concilio generali vel aliis apostolicis constitutionibus, ceterisque contrariis quibuscumque, aut si aliquibus communiter vel divisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspendi vel excommunicari, aut extra vel ultra certa loca ad judicium evocari non possint per litteras

---

1) In het *Archief van het Aartsbisdom Utrecht* blz. 113 staat in plaats van de cursief gedrukte woorden alleen „etiam invocato" etc.
2) In het *Archief* blz. 114 staat „et".

apostolicas, non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Datum Rome apud sanctum Petrum anno incarnationis Dominice millesimo quadringentesimo tricesimo primo, octavo Idus Decembris, pontificatus nostri anno primo.

Naar het origineel in het Archief der Emanuelshuizen te Zwolle. — Ook in afschrift in de Kroniek van het Fraterhuis te Doesburg. — Uitgg. naar een afschrift van Bartholomeus de Bonitis dd. 1438 *Februari* 10, (*zie N°* 4) *in het Archief van het Aartsbisdom Utrecht, deel V, blz.* 104—116. — *Ook gedrukt in het Archief voor Kerkelijke Geschiedenis XVIII deel, blz.* 109—113.

4. 1438 Februari 10.

Bartholomeus de Bonitis de Urbe Veteri, decretorum doctor, magister sancti Jacobi de Alto-Passu, domini nostri papae cubicularius, ipsiusque et ejus camerarii, necnon curiae causarum camerae apostolicae auditor generalis, maakt bekend, dat hij op verzoek van magister Theodoricus Gerardi de Crumenye, clericus Traiectensis diocesis, diegenen heeft gedagvaard, die de echtheid der stukken van den H. Vader betwisten; dat zij echter op den bepaalden dag niet zijn verschenen en hij hen derhalve, na een behoorlijk onderzoek, voor rechtsverachters houdende, magister Gerardus de Vulterris, curiae camerae apostolicae notarius et scriba, gelast heeft van het betwiste stuk (bul van Eugenius IV, dd. 1431 December 6: (zie N° 3) een afschrift in openbaren vorm te maken; dat hij na zorgvuldige collatie aan dit afschrift zijne rechterlijke bekrachtiging en bevestiging, alsook die van het gerechtshof der Curia Camerae Apostolicae verleend heeft.

Datum et actum Ferrariae in domo habitationis nostrae... anno a nativitate Domini 1438, indictione prima, die vero Lunae 10 mensis Februarii, pontificatus sanctissimi in

Christo Patris et Domini nostri, domini Eugenii, divina providentia papae quarti, anno septimo.

Naar het origineel, uitgeg. in het Archief van het Aartsbisdom Utrecht, deel V, blz. 104—106. *Met een transsumpt der bul dd.* 1431 *Dec.* 6, *door den notaris Gerardus Johannes Maffei de Volterris en diens signatuur.*

5. 1485 Maart 17.

David van Bourgondië, bisschop van Utrecht, gelast een strenge visitatie in de Frater- en Zusterhuizen en omschrijft de rechten van de visitatoren.

David de Burgundia, Dei et apostolice sedis gracia episcopus ecclesie Traiectensis, venerabilibus et devotis nostris presbiteris et rectoribus domorum nostrarum presbiterorum, clericorum ac aliarum personarum in Daventria, in Zwollis et in Monte sancti Jheronimi prope Hattem, nobis in Christo dilectis, salutem et ad infrascripta debitam adhibere diligenciam. Fama multorum veridicorum, necnon operum scandalosorum seu periculorum subsequencium attestacione comprobata ad nos currente cognovimus nonnullas domos seu congregaciones, tam presbiterorum et clericorum quam sororum vestri status, in communi vita sine proprietate vivencium in nostra diocesi constitutas, idcirco magnum sustinuisse dispendium et scandalum incurrisse, quod ordinariam licenciam et secundum juris rigorem non habuerunt temporibus debitis visitacionem. Volentes igitur dictis periculis seu scandalis, veluti ex debito nostre pastoralis sollicitudinis reddimur astricti, cum debita occurrere diligentia, et desuper de congruis et necessariis remediis providere, dominorum apostolicorum legatorum ac predecessorum nostrorum vestigiis inherendo, qui vos et domus vestras, propter lucrum animarum, specialibus dotaverunt privilegiis; sic vestris discrecionibus et dilectionibus, de quibus in Domino singularem gerimus

confidenciam, presencium tenore seriose committimus, et, si opus fuerit, districte precipiendo mandamus, quatenus vos aut duo ex vobis, vel alii devoti, probi et discreti viri, in colloquio vestro ad actum hujusmodi visitacionis disponendi, adjunctis, si necessarium fuerit, aliis devotis vel religiosis viris, dictas domos, et alias vestri status domos in nostra diocesi constitutas, nonnulla eciam loca, conventus, sive monasteria nostre dyocesis, in quibus pro salubri directione feminearum personarum inibi Deo serviencium de domibus vestris rectores vel confessores earundem ex caritate fuerint ordinati, expetentes inibi legalem et canonicam visitacionem, nostris nomine et auctoritate celebratis, de dictis periculis, scandalis et incommodis exactam inquisicionem facientes, excessus et defectus inventos, confessos sive probatos, penes juris canonici rigorem et vestrarum domorum consuetudines ac statutorum tenorem districte reformetis, corrigatis et emendetis; nominatim vero rebelles, contumaces, incontinentes, inobedientes, aut penitenciam pro consuetudinibus et statutis non servatis taxatam, vel per visitatores sive rectores vel confessores sororum decernendam agere *nolentes*[1]), necnon eciam proprietarios seu proprietarias, per vos compertos sive compertas, per suspensionem a celebratione missarum, ab execucione suorum ordinum, ab audicione confessionum et receptione cujuscunque sacramenti ac per privacionem suarum vocum et votorum, per separacionem ac seclusionem a consorcio et communione fratrum aliorum ac aliarum sororum, ne eos vel eas per prava colloquia et malam conversacionem inficiant vel pervertant, eciam per incarceracionem, si id necessarium judicaveritis, et propter timorem aliorum et emendacionem rebellium, visum fuerit magis expedire; sive per alias penas et censuras ecclesiasticas, eousque volumus per vos sive per rectores predictos et confessores, eos vel eas posse arctari, corrigi et puniri, donec ad plenam obedienciam vestram et statutorum vestrorum ac consuetudinem

1) De in dit stuk voorkomende cursief gedrukte woorden staan niet in de uitgave van Vorstman, Archief voor Kerkel. Geschiedenis, deel XVIII p. 117.

redierint, ac proprietatum suarum plenariam ac perfectam abrenunciacionem fecerint; precipientes omnibus et singulis rectoribus, presbiteris, clericis, personis domorum prefatarum, necnon sororibus, conversis ac monialibus pretactis, auctoritate nostra ordinaria, sub excommunicacionis pena, quam statim per rebellionem contumaces incurrent ac sub mulcta [1]) quinquaginta scudatorum aureorum regis Francie, pro una media (parte) pauperibus Christi, et pro alia parte media ad nostram et fiscalis nostri utilitatem irremissibiliter applicandorum, si pena pecuniaria commissa fuerit, quam tociens incurrent, quociens aliquis vel aliqua prenominatorum contra vestram hujusmodi visitacionem ordinariam aut contra mandata vestra, immo verius nostra, quicquam attemptaverint, sive visitacionem vestram admittere noluerint, et que pro utilitate domorum sive personarum in visitacione hujusmodi ordinata fuerint, tenere et observare recusaverint; superiores vero utriusque sexus, sive et quoscunque minores officiales, si ita congruere perspexeritis, destituatis, et a suis administracionibus sive commissionibus penitus absolvatis et exoneretis, ac alios superiores, et quoscunque *minores* officiales loco destitutorum iterato instituatis, atque in premissis disponatis, ordinetis, committatis et cum plenitudine potestatis agatis, veluti pro salubri directione dictarum domorum et personarum expedire et congruere decreveritis, et que nos, si presentes fuerimus, in hujusmodi negocio agere potuerimus. *In inquisicione vero criminum et excessuum quorumcunque, si ita opus fuerit, juramentum imponere, exigere et recipere valebitis.* Damus eciam et concedimus specialiter vobis visitatoribus et rectoribus domorum, ipsis eciam confessoribus, per vestram tamen commissionem, singularem facultatem et auctoritatem, sorores domorum sive locorum predictorum, humiliter id exigentes, vice et auctoritate nostris, ad ordinem beati Augustini, vel alterius sancti acceptandi, eisque regulam tradendi, illas eciam investiendi et includendi, ac profes-

---

1) Bij Vorstman, Archief voor Kerkel. Geschiedenis deel XVIII, p. 117 staat „pena."

sionem ab eis acceptandi et alias de eis disponendi, quenam et quociens visum fuerit expedire. Concedimus insuper dictis vestris dilectionibus ac discrecionibus, ac rectoribus sive confessoribus in domibus predictis constitutis, ac cuilibet vestrum *in solidum*, *ut* per vos sive per alios ydoneos visitatores, in colloquio vestro vel alias deputandos, confessiones personarum utriusque sexus dictas domus inhabitancium diligenter audire, eas ab omnibus *peccatis*, excessibus et criminibus, eciam censuris et penis nostre ordinarie jurisdictioni ex statuto, privilegio vel consuetudine et alias qualitercunque reservatis, absolvere ac alias hujusmodi personis in foro penitenciali ita providere valeatis, prout id ipsum quomodolibet decreveritis expedire; privilegiis, indultis et concessionibus, dictis domibus, presidentibus, rectoribus sive confessoribus earundem dudum per nos aut per nostros predecessores forsitan factis sive datis, quibus', certis eciam ex causis et motivis rationalibus vigentibus, hac vice derogamus, generali revocacione *vel* speciali, a nobis vel successoribus nostris facta vel fienda, ubi de verbo ad verbum presens privilegium non fuerit positum *eciam* et expressum ac in parte vel in toto revocatum, ceterisque in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque. Presentibus, pro nobis et successoribus nostris perpetuis temporibus valituris. Datum anno Domini 1485, sub nostri sigilli testimonio ex certa nostra sciencia et commissione in festo sancte Ghertrudis *Virginis* presentibus appensi.

Naar het Cartul. fol. 17r. — *Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van Sint Michiel te Zwolle.* — *Gedrukt in het Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, deel XVIII, blz.* 114—118.

6. 1486 Juli.

Paus Innocentius VIII bevestigt de verordeningen van bisschop David van Bourgondië, betreffende de visitatie van de Frater- en Zusterhuizen.

Innocencius, episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Ad felicem et prosperum statum

personarum omnium, presertim nobis et apostolice sedi devotarum, libenter intendimus et ea, que pro illarum salutari [a]) directione ac pace et tranquillitate presertim per ecclesiasticos prelatos provide facta et ordinata fuisse comperimus, ut firma perpetuo et inconcussa remaneant [b]), libenter, cum a nobis petitur, apostolico munimine roboramus. Exhibita siquidem nobis nuper [c]) pro pace dilectorum filiorum rectorum, presbiterorum et clericorum congregacionis domorum Domini Florencii nuncupate in Daventria, in Zwollis ac in Monte Sancti Jheronimi prope Hattem, in communi vivencium, Traiectensis dyocesis [d]), petitio continebat: quod olim venerabilis frater noster David, episcopus Traiectensis, volens scandalis et periculis ob non visitacionem ordinariam presbiterorum, clericorum et sororum eorum status seu congregacionis in communi vita sine proprietate vivencium provenientibus [e]) occurrere, per suas litteras prefatis rectoribus auctoritate ordinaria commisit et mandavit, ut ipsi vel duo ex ipsis, seu alii devoti, probi et discreti viri in colloquio eorum ad actum visitacionis disponendi, adjunctis, si necessarium fuerit [f]), aliis devotis et religiosis viris, predictas et alias domus dicti status in prefata dyocesi constitutas, nonnulla eciam loca, conventus seu monasteria ejusdem dyocesis, in quibus pro salubri directione feminearum personarum, inibi Deo serviencium, de dictis domibus rectores sive confessores earumdem feminearum personarum ex caritate fuerint ordinati, expetentes inibi canonicam visitacionem, prefati David episcopi nomine et ejus et a[uctoritate] celebrarent, de periculis et scandalis inquirerent, reformarent, corrigerent, proprietarios seu proprietarias ad abrenunciacionem proprietatis, et sub diversis tunc expressis, eciam incar-

---

In het Archief voor Kerkel.-Geschied. komen de volgende afwijkingen voor:

a) salubri.
b) maneant.
c) nuper nobis.
d) diocceseos.
e) provenıendo.
f) foret.

ceracionis, penis et censuris cogerent et compellerent; superiores vero utriusque sexus, sive quoscunque officiales, si ita congruere perspicerent, destituerent et a suis administracionibus sive commissionibus penitus absolverent et exonerarent, ac alios superiores et officiales loco destitutorum substituerent atque in premissis disponerent, ordinarent, committerent et cum plenitudine potestatis agerent, veluti pro salubri directione dictarum domorum ac [a]) personarum earundem expedire cognoscerent, et que ipsemet episcopus in hujusmodi negociis, si presens fuisset [b]), facere posset, cum potestate ante inquisicionem [c]) criminum et excessuum juramentum imponendi, exigendi et recipiendi, necnon presbiteros, clericos et sorores domorum et locorum predictorum humiliter id exigentes, vice et auctoritate predictis ad sancti Augustini vel quemcunque alium ordinem recipiendi, eisque regulam ipsius ordinis tradendi; illas eciam investiendi, includendi ac professionem ab eis recipiendi, ac eciam confessiones personarum utriusque sexus dictam domum inhabitancium diligenter audiendi, easque ab omnibus peccatis, excessibus et criminibus, eciam censuris et penis, jurisdictioni sue ordinarie ex statuto, privilegio, consuetudine vel alias reservatis, absolvendi, ac alias personis ipsis in foro penitenciali providendi aliisque facultatibus cum clausula, quod ille revocate non censerentur, per ipsum vel successores suos, nisi ipsum privilegium, de quo in ipsis litteris fit mencio, foret de verbo ad verbum positum, ac in parte vel in toto revocatum, prout in litteris ipsius David episcopi desuper confectis, dicitur plenius contineri.

Quare pro parte rectorum, presbiterorum et clericorum predictorum nobis fuit humiliter supplicatum, ut commissioni et mandato predictis, pro illorum subsistencia firmiori robur apostolice confirmacionis adjicere aliasque in premissis oportune providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur, qui ecclesiasticarum personarum

---

a) et.
b) foret.
c) inquisitionis.

quarumlibet pacem et quietem ac earum status felicem et prosperum directionem sinceris desideriis exoptamus, singulis ex rectoribus ac presbiteris et clericis prefatis a quibuscunque excommunicationis, suspensionis et interdicti ac aliis ecclesiasticis sentenciis, censuris et penis, a jure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quis quomodolibet innodati existunt, ad effectum presencium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes et absolutos fore censentes, hujusmodi supplicacionibus inclinati, commissionem et mandatum predicta, ac prout illa concernunt omnia et singula in dictis litteris contenta, auctoritate apostolica tenore presencium approbamus et confirmamus ac presentis scriptis patrocinio communimus, decernentes illa robur obtinere perpetue firmitatis. Et nichilominus rectoribus et presbiteris prefatis similia commissionem et mandatum eadem auctoritate apostolica de novo concedimus per presentes, ita tamen quod recepciones de personis predictis per eos ad aliquem ordinem faciende fieri debeant ad regulam per sedem apostolicam approbatam; non obstantibus constitucionibus et ordinacionibus apostolicis ac statutis et consuetudinibus monasteriorum, locorum et ordinum quorumcunque juramento, confirmacione apostolica, vel quavis alia firmitate roboratis ceterisque contrariis quibuscunque. Nulli ergo omnino liceat hanc paginam nostre absolucionis, approbacionis, communicacionis, *confirmacionis*, *constitucionis* [1]) et concessionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignacionem omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Rome apud sanctum Petrum anno incarnacionis Dominice M°cccc°lxxxvi°, quinto Idus Julii, pontificatus nostri anno secundo.

Naar het Cartul. fol. 17^{v}. — *Gedrukt in het Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, deel XVIII, blz.* 119—122.

---

1) De cursief gedrukte woorden staan niet in de uitgave van Vorstman.

7. **1500 Augustus 24.**

Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, bevestigt de voorrechten der broeders en zusters van het gemeenzame leven, behoorende tot het Colloquium te Zwolle, door de pausen en zijne voorgangers, de bisschoppen van Utrecht, hun geschonken, en verleent hun verschillende andere.

Fredericus, marchio Badensis, Dei et apostolice sedis gracia episcopus Traiectensis, dilectis nobis in Christo rectoribus, presbiteris, clericis ac personis domorum opidorum nostrorum Daventriensis et Swollensis, necnon Montis Sancti Jheronimi prope Hattem atque oppidi nostri Groningensis, ceterisque domibus et congregacionibus atque conventibus tam virorum quam mulierum, colloquio Swollensi subjectis et ad illud spectantibus ac pertinentibus, omnibusque aliis et singulis, quorum interest, intererit seu interesse poterit quomodolibet in futurum, salutem et sinceram in Domino caritatem. Illa libenter concedimus, per que devotarum personarum congregacionibus omnipotenti Deo in humilitatis spiritu famulandi sincerior detur aggressus, ipsarumque devocio laudabilis firmius solidetur ac divine gracie consequende reddantur apciores. Cum itaque, sicut veridicis testimoniis recepimus, multis vos fore graciis, privilegiis et indultis, tam a sancta sede apostolica quam eciam auctoritate ordinaria concessis, fore et esse roboratos ac munitos. Ut igitur hujusmodi privilegiis, graciis et indultis libere et sincere in nostra dyocesi uti et frui valeatis, eapropter et certis nos moventibus causis et racionibus omnia et singula privilegia, indulta atque gracias vobis conjunctim aut divisim et vestro colloquio tam a sancta sede apostolica quam auctoritate ordinaria et signanter per felicis recordacionis dominum David de Burgundia, episcopum Traiectensem, predecessorem nostrum, eciam quoad confessores deputandos et ordinandos, confessiones eis confiteri volencium audiendos, sub quibuscunque verborum formis, expressionibus et clausulis concessa et concessas, que et quas hic pro expressis haberi volumus, ex certa nostra sciencia ratifi-

camus et approbamus, rataque et grata habemus et inviolabiliter volumus observari, eaque et eas nostra ordinaria auctoritate in Dei nomine confirmamus, et insuper ex singulari dono gracie, ut clericos domorum conventuum et congregacionum in nostra dyoceso Traiectensi existencium super communibus bonis domus, conventus seu congregacionis, in qua moram trahunt, aut alio quovis justo titulo antistite noto catholico sacrosancte Romane ecclesie subjecto ad omnes sacros et non sacros ordines se ordinari facere possint, dummodo sufficentes et ydonei reperti fuerint; bonaque vaga et injuste acquisita, quorum verus dominus ignoratur, in usus verorum pauperum Christi vel aliis pios usus, prout anime eorum saluti crediderint magis expedire, applicare seu applicari facere; corpora defunctorum domorum congregacionum et conventuum prefatorum, in quibusvis ecclesiis vel cimiteriis sepultorum aut sepeliendorum, exhumare et iterum in alia ecclesia vestra seu cimiterio vestro ecclesiastice sepulture cum eorum juribus et pertinenciis tradere et collocare; quouque corpora seu cadavera domorum congregacionum et conventuum predictorum ac personarum earundem, que se precipitaverint, interfecerint, infirmitate corporis vel dyabolica instigacione causante et instigante seu alias seipsas taliter leserint et vulneraverint, ut mors inde subsequatur, in locis non consecratis occulte et absque ulteriori requisitione sepelire et sepelire facere; et in eisdem vestris domibus conventibus et congregacionibus et extra locis decentibus et ornatis ac congrue adaptatis supra lapidem stabilem aut [fol. 14v] portatilem consecratum divina missarum solempnia, eciam ante lucem, et aliarum horarum officia cum cantu celebrare vel sine cantu celebrare ac per quemcunque presbiterum aptum et ydoneum celebrari et decantari facere possitis et valeatis, vobis tenore presencium licenciam et auctoritatem concedimus et impertimur. Et insuper ut visitatores, rectores et confessores domorum, congregacionum et conventuum predictorum, tociens quociens expediens fuerit atque oportunum, in domibus congregacionibus et conventibus predictis presbiterum secularem seu religiosum ac seculares vel religiosos nominare et ordinare possint confessores, qui auditis confessionibus personarum earumdem eas ac earum quam-

libet ab omnibus peccatis criminibus excessibus ac censuris ac penis, eciam si pro injectione manuum in clericum fuerit in casibus nostre ordinarie potestati quomodolibet reservatis, prout et quemadmodum visitatores, rectores et confessores ipsi desuper pro seipsis habent in mandatis et id personaliter fecerint, absolvere valeat seu valeant, vobis eciam presencium tenore indulgemus. Presentibus pro nobis et successoribus nostris perpetuo valituris. Datum nostro sub sigillo ad causas presentibus appenso, anno Domini M° quingentesimo, die vero vicesima quarta mensis Augusti.

Naar het Cartul. fol. 14r. Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

NB. Dit stuk heeft tot opschrift: „Littera domini Frederici Badensis episcopi Traiectensis."

8. 1501 Maart 8.

Raymundus, kardinaal en pauselijk legaat, verleent aan de Broeders van het Gemeene Leven dezelfde voorrechten, die de Reguliere Kannunniken genieten.

Raymundus, miseratione divina sacrosancte Romane ecclesie tituli sancte Marie Nove presbyter cardinalis, Surcensis, ad universam Germaniam, Daciam, Suetiam, Norwegiam, Frisiam, Prussiam omnesque et singulas illarum provincias civitates terras et loca, etiam sacro Romano imperio in ipsa Germania subjecta ac eis adjacentia apostolice sedis [blz. 253] de latere legatus, ad perpetuam rei memoriam. Ex injuncto nobis ab apostolica sede legationis officio ad ea libenter intendimus, per que christifidelium quorumlibet presertim religiosorum sub regularis observantie disciplina famulantium commoditatibus salubriter valeat provideri. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte dilectorum nobis in Christo rectorum et patrum presbyterorum et clericorum domorum Sancti Gregorii Zwollensis, Florentii Daventriensis oppidorum, et Montis Sancti Hieronymi prope Hattem, Traiectensis diocesis,

regulariter et bene viventium petitio continebat, quod rectores, presbyteri et persone dictarum domorum, necnon rectores et confessores aliarum domorum presbyterorum ac etiam sororum in diversis provinciis consistentium ejusdem status sancti Gregorii ad instar probatorum religiosorum hactenus laudabiliter vixerunt ac vivant ac capitulum annuale inter eos in prefata domo Zwollensii celebrare et insimul convenire soleant, communionem quoque et familiaritatem cum canonicis Regularibus sancti Augustini domus Windesium, ejusdem Traiectensis diocesis, habeant, ac domus ipsa per fratres et sacerdotes, qui ad capitulum domus Suollensis solent convenire, fundata existat, quodque prior domus Windeshemensis predicte pro tempore existens nonnullas domus [blz. 254] fratrum Sancti Hieronymi prope Hattem et Florentii opidi Daventriensis, Traiectensis diocesis, visitare solet, et propterea, si eisdem rectoribus presbyterorum, clericorum et sororum tam domorum Suollensis, Daventriensis et Sancti Hieronymi prope Hattem, quam aliarum domorum predictarum concederetur, quod ipsi et eorum successoribus privilegiis, gratiis, immunitatibus, indulgentiis, indultis et libertatibus domui Windeshemensi et aliis domibus sub capitulo Windeshemense hactenus per quosvis Romanos pontifices concessis et quibus canonici Regulares dictarum domorum utuntur, potiuntur et gaudent ac uti et gaudere poterunt in futurum, ad eorum instar gaudere possent, profecto commoditatibus rectorum et domorum predictarum plurimam consuleretur. Quare pro parte rectorum predictorum nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus statui eorum in premissis oportune providere dignaremur. Nos igitur hujusmodi supplicationibus inclinati, quod rectores presbyterorum, clericorum et sororum tam domorum Zwollensis, Daventriensis et Sancti Hieronymi prope Hattem, quam aliarum domorum, sub capitulo seu colloquio earundem domorum Zwollensis, Daventriensis et Sancti Hiero-[blz. 255] nymi prope Hattem conprehensarum, de cetero perpetuis futuris temporibus omnibus et singulis privilegiis, immunitatibus, prerogativis, indulgentiis et indultis Windeshemensibus et aliis domibus, sub capitulo Windeshemense comprehensis et pertinentibus, per summos Romanos ponti-

fices hactenus concessis et quibus prior Windeshemensis et rectores aliarum domorum predictarum quomodolibet utuntur, potiuntur et gaudent ac uti, potiri et gaudere poterunt quomodolibet in futurum, ad eorum instar pariformiter et absque ulla differentia, sine tamen eorum ac locorum ordinariorum, in quorum jurisdictionem prefate domus consistunt, prejuditio, uti, potiri et gaudere possunt et valeant, authoritate legationis nostre, qua fungimur in hac parte, tenore presentium concedimus et indulgemus. Tenores quorumcunque privilegiorum, indultorum, indulgentiarum et prerogativarum hujusmodi, presentibus pro expressis habendis, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac domorum et ordinum predictorum etiam juramento confirmatione apostolica vel quavis alia firmitate roboratis statutis et consuetudinibus, necnon regulis, quibus cavetur, ne privilegia seu indulta aliquibus concedantur, nisi in literis concessionum hujusmodi mentio fiat de eis expressa, ceterisque contrariis quibuscunque. In quorum fidem presentes literas fieri nostrisque sigillis jussimus communiri. Datum Spire anno Incarnationis Dominice 1501, VIII Idus Martii, pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri domini Alexandri divina providentia pape VI anno 10.

Naar een afschrift in de Kroniek van het Fraterhuis te Doesburg, blz. 252—258.

Met een transfix van Fredericus van Baden, dd. 1513 *December* 15 (*zie N°* 11).

9. 1507 September 18.

Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, verleent aan de Broeders voorrechten betreffende hun brevier.

Fredericus, marchio Badensis, Dei et apostolice sedis gracia episcopus Traiectensis, dilectis nobis in Christo rectoribus et fratribus congregacionum domorum nostrarum, colloquio Zwollensi in nostra dyocesi subjectarum, salutem et sinceram in Domino charitatem. Devocioni vestre pro divini cultus decore ex singulari dono gracie benignum

impercientes consensum, concedimus, ut in dictis domibus in divinis officiis et cerimoniis preter ea, que in ordinario Traiectensis ecclesie sunt impressa, pro devocionis vestre ac festivitatum congruencia ex ordinariis aliarum ecclesiarum aliqua assumere liceat aut mutare, prout diversis collegiis et capitulis in Traiectensi dyocesi constitutis ab olim et antea est concessum, ac in parte vel in toto capitulo Wyndesemensi vos conformare possitis et valeatis. pro nobis et successoribus nostris graciose elargimur per presentes. Datum nostro sub sigillo ad causas presentibus appenso, anno Domini millesimo quingentesimo septimo, decimo octavo mensis Septembris.

Naar het Cartul. fol. 14^v.

NB. Dit stuk heeft tot opschrift: „De privilegio in horis dicendis."

10. 1512 Maart 20.

Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, bevestigt de voorrechten, den Broeders door zijne voorgangers geschonken, om hunne clerici op de gemeenschap hunner goederen te laten wijden.

Fredericus, marchio Badensis, Dei et apostolice sedis gracia episcopus Traiectensis, dilectis nobis in Christo rectoribus, presbiteris et clericis domorum opidorum nostrorum Daventriensis, Swollensis, necnon Montis Sancti Jheronimi prope Hattem, ceterisque domibus et congregacionibus in communi viventibus, colloquio Zwollensi subjectis, in nostra dyocesi constitutis, salutem et de bono in melius semper proficere. E[x]igit sincere vestre devocionis affectus, quem ad nos geritis, continuumque servicium, quod nostro hortatu et jussu circa devotas et religiosas personas exhibetis, sed et sedulum ministerium, quod pro decore domus Dei circa scholares impenditis, quatenus favoribus et graciis vos prosequamur oportunis. Hinc est, quod attendentes pium predecessorum et nostrum ergo vos favorem, quo graciose concesserunt et concessimus, ut clerici domorum vestrarum, a quocunque noto catholico antistite graciam et communionem sedis aposto-

lice habentes, ordines sacros et non sacros recipire valeant, nunc ex singulari dono gracie devotis vestris supplicacionibus inclinati, ex certa nostra sciencia pro nobis et successoribus nostris concedimus, quatenus ex nunc et in antea in nostra dyocesi et ecclesia pariformiter et per omnia, ut religiosi sola intytulacione ad sacros ordines admittamini et promoveamini. Nostrarum testimonio litterarum. Datum nostro sub sigillo ad causas presentibus appenso, anno incarnacionis dominice millesimo quingentesimo duo decimo, Marcii die vicesimi.

Naar het Cartul. fol. 14[v].
Het origineel berust in het Archief der R. K. parochie v. St. Michiel te Zwolle.

II. 1513 December 15.

Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, bevestigt de voorrechten, den Broeders van het Gemeene Leven door den kardinaal-legaat Raymundus geschonken.

Fredericus, marchio de Baden, Dei et apostolice sedis gratia episcopus Traiectensis, universis et singulis christifidelibus, tam presentibus quam futuris, salutem in Eo, qui est vera omnium salus. Noveritis, quod nos ad humilem supplicationem dilectorum nobis in Christo rectorum et patrum presbyterorum et clericorum domorum Sancti Gregorii Zwollensis, Florentii Daventriensis opidorum nostrorum et Montis Sancti Hieronymi prope Hattem nostre diocesis, necnon et aliarum domorum presbiterorum et eciam sororum in diversis provintiis consistentium, status sancti Gregorii ad instar probatorum religiosorum, omnia et singula contenta, narrata et descripta in literis apostolicis, quibus he nostre presentes [blz. 257] litere sunt transfixe, sigillo felicis recordationis reverendissimi in Christo Patris et Domini, domini Raymundi, miseratione divina sacrosancte Romane ecclesie tituli sancte Marie Nove presbyteri cardinalis Surcensis, ad universam Germaniam, Daciam, Suetiam et cetera Apostolice sedis de

latere legati, de cera rubea desuper impendentes sigillatas, ratificamus et approbamus, rataque et grata habemus et inviolabiliter volumus observari eaque nostra ordinaria authoritate in Dei nomine confirmamus vestra ordinaria jurisdictione, visitatione et correctione semper salvis. Datum nostro sub sigillo ad causas, presentibus appenso, anno Domini 1513, die vero 15 mensis Decembris.

Naar een afschrift in de Kroniek van het Fraterhuis te Doesburg, blz. 258.

12. 1514 Januari 24.

Frederik van Baden, bisschop van Utrecht, bevestigt alle voorrechten, den Broeders door den H. Stoel of hem of zijne voorgangers geschonken.

Ffredericus, marchio Badensis, Dei et apostolice sedis gracia episcopus Traiectensis, dilectis nobis in Christo devotis rectoribus domorum nostrarum presbiterorum, clericorum ac aliarum personarum in Daventria, in Zwollis, in Monte Sancti Jheronimi prope Hattem, aliarumque domorum seu congregacionum presbiterorum, clericorum et aliarum personarum communiter vivencium in nostra dyocesi situatarum rectoribus sive confessoribus, ad colloquium Zwollense pertinencium, omnibusque aliis, quorum nunc interest, intererit seu interesse poterit quomodolibet in futurum, salutem et omne bonum. Exigit sincere vestre devocionis affectus, quem ad nos geritis, sed et multiplex fructus, quem in ecclesia sua per vos efficit Deus, quo favoribus vos prosequamur oportunis, ut, qui videmini donante Domino in partem sollicitudinis nostre nobis cooperatores existere in vinea Christi, non torpeatis, sed palmites vestros in decorem domus Ejus in diversis ecclesiis et monasteriis extendatis, scolares de rudi seculo colligendo et bonis moribus et Dei timore instituendo et fovendo sicque religiosis domibus et ecclesiis abilitando. Eapropter vestigiis venerabilium predecessorum nostrorum, sed et nostris solitis erga vos graciis inherendo omnia et

singula, tam ab ipsis quam a nobis, antehac sub quibusvis verborum formis vobis usque in presenciarum collata, placuit innovare, approbare ac de novo concedere. Sane felicis recordacionis dominus Ffredericus de Blanckenheym, predecessor noster, ex commissione apostolica domini Gregorii XII, visis multis doctorum et jurisperitorum fidedignorum determinacionibus, qui modum vestrum vivendi tanquam juri consonum, primitive ecclesie conformem, et Deo devotis licitis, vobis preter divine legis et juris communis licenciam dedit approbacionem specialem et licenciam condendi consuetudines pro exigencia status vestri licitas et honestas. Cujus eciam vestigia secutus successor dominus Rodolphus de Diepholt, bone memorie, eciam predecessor noster, pro conservacione ejusdem status vestri graciose concessit vobis colloquium annale et actum visitacionis ordinarie inter vos, admittens pie conservatorium Eugenii quarti, concessum vobis pro se et successoribus suis aliisque diversis adjunctis. Que omnia successor recolende memorie dominus David de Burgundia, antecessor noster, confirmavit, approbavit et de novo dedit, pluribus graciose additis, quoniam fundaciones domorum, resignaciones et donaciones bonorum approbavit, ffratrum, sororum et familiarium vestrorum ac eciam scolarium confessiones, votorum minorum commutacionem, in portatilibus celebracionem eciam ante lucem, ordinationem quoque clericorum domorum vestrarum a quocunque noto catholico antistite, graciam et communionem sedis apostolice habente, concessit, actum ordinarie visitacionis cum potestate correctionis eciam incarceracionem rebellium, si opus fuerit, destitucionem superiorum ac officialium quorumcunque et quarumlibetcunque indulsit; po[testatem] quoque dedit investiendi et ad professionem accipiendi in ordine beati Augustini vel alias, per sedem apostolicam approbato, personas [sub] directione fratrum vestrorum degentes; districte precipiendo mandans omnibus vobis et vestris, ne quis statum communis vite v[estre] sine consilio et consensu presbiterorum visitatorum in colloquio vestro ordinatorum seu ordinandorum mutare presumat, pro[ut in] litteris originalibus lacius continetur per privilegia et indulta sua, que omnia

et singula hic pro expressis ha[beri] volumus et non secus, quam si de verbo ad verbum hic fuerint inserta. Nos quoque eorumdem predecessorum nostrorum g[racias], privilegia, indulta et quecunque vobis donata et exinde secuta grata et rata habentes, confirmavimus et approba[vimus], sed et singulari dono gracie de novo aliqua addidimus et concessimus, videlicet: ordinacionem clericorum domorum vestrarum s[uis] bonis communibus earumdem domorum, more religiosorum sola intitulacione; celebracionem quoque missarum et aliorum di[vinorum] cum cantu vel sine cantu in domibus vestris [et] aliis locis decenter ornatis, eciam in portatilibus et ante lucem, per vos et vestros posse fieri; in horis quoque vestris diurnis ac nocturnis in parte vel in toto capittulo Wyndesemensi vos conformare aut ex aliis ordinariis aliqua assumere vel mutare pro devocione vestra possitis; vaga bona in pios usus convertere; corpora defunctorum domorum vestrarum, in quibusvis ecclesiis sive cimiteriis sepultorum aut sepeliendorum, exhumare et in aliis vestris ecclesis sive cimiteriis cum eorum juribus et pertinenciis iterum sepelire aut sepeliri posse facere; corpora vero sive cadavera personarum domorum vestrarum se ledencium aut eciam, quod Deus avertat, propria infirmitate aut dyabolica instigacione se interficiencium, in locis non sacris occulte sine ulteriora nostra aut nostrorum requisicione sepelire aut sepeliri facere posse; confessiones audire et confessores ordinare, qui nostra auctoritate ab omnibus absolvere possint, nobis jure, statuto, consuetudine vel privilegio reservatis, pactorum sive convencionum cum curatis ecclesiarum sive [cum col]legiis ratificacionem et approbacionem cum omnibus [suis ar]ticulis et clausulis; postremo participacionem omnium et singulorum privilegiorum, in[dult]orum, [im]munitatum, gracia[rum, indul]genciarum, remissionum, absolucionum, conventui et capittulo [Wyn]des[emensi] con[junctim vel div]isim con[cessis vel] con[cedendis], in quantum nostra auctoritas se extendat. Nunc vero [fol. 18v] omnia et singula premissa et alia, tam a predecessoribus nostris quam a nobis vobis donata et exinde secuta, ratificantes et approbantes, de novo eadem concessimus et per presentes concedimus, et hic pro insertis et

pro individualiter expressis haberi volumus, admittentes pariter et graciose laudantes omnia et singula privilegia, gracias, indulta, vobis conjunctim aut divisim a quibuscunque summis pontificibus et eorum legatis donata, ratificamus et rata habemus. Insuper eciam ex nostra liberalitate et singulari dono gracie de novo alia adicientes, videlicet si necessitate aut evidenti utilitate lapsu temporis ecclesias altaria et cimiteria vestra ampliari et meliorari, ad alia loca transponere seu transferre et de novo edificare, instruere et erigere, aut eciam destruere, dirimere ac prophanare placuerit, id libere facere poteritis absque nostra et nostrorum successorum ulteriori licencia, et diruta et destructa tam in lignis quam in lapidibus terris et aliis usibus honestis applicare. Et quoniam potestas audiendi confessiones et ordinandi confessores visitatoribus, rectoribus et confessoribus a nobis collata est, inhibemus omnibus et singulis sacerdotibus secularibus sive religiosis cujusvis ordinis, eciam mend[ic]ancium, ne quamcunque personam colloquio vestro subjectam ad confessionem recipiant aut admittant sive beneficium absolucionis impendant, nisi de nostra aut vestra licencia speciali petita et obtenta. Simili modo prohibentes universis et singulis vestro colloquio quomodolibet subjectis, ne secularibus sacerdotibus sive religiosis confiteantur, nisi de nostra aut vestra licencia speciali petita et obtenta; rebelles autem et inobedientes aut contumaces superioribus suis, nolumus aliquo horum privilegiorum indultorum et grac[iarum] gaudere, donec ad debitam subjectionem redierint. Et quoniam difficile foret has nostras litteras singulis exhibere, volumus, [quod] ipsarum transcripto manu publica et sigillo alicujus prelati aut officialis munito, plena fides adhibeatur ac perinde statu ...... si dicte originales littere forent exhibite vel ostense; revocacione generali vel speciali a nobis vel successoribus nostris facta [vel] fienda, ubi de verbo ad verbum presens privilegium non fuerit positum et expressum ac in parte vel in toto revocatum, cete[risque] in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque. Presentibus pro nobis et successoribus nostris perpetuis temporibus valituris. Datum nostro sub sigillo ad causas

presentibus appenso, anno Domini 1514, die vero 24 mensis Januarii.

Naar het Cartul. fol. 18r.
Ook in afschrift in de Kroniek van het Fraterhuis te Doesburg.

13. * 1516 Juli 7.

Fredericus [van Baden, bisschop van Utrecht] geeft aan de priesters en clercken en anderen, die met hen in gemeenschap leven te Zwolle, Deventer en Hulsbergen, onderscheidene geestelijke voorrechten.

Naar eene kopij in de Bibliotheek der Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis. — Verzameling Heerkens.
Het origineel berust in het archief der R. K. parochie van St. Michiel te Zwolle.

14. 1517.

Philippus van Bourgondië, bisschop van Utrecht, bevestigt de voorrechten, den Broeders door zijne voorgangers geschonken, en verleent hun nieuwe.

Philippus de Burgundia, Dei et apostolicae sedis gratia electus et confirmatus Traiectensis, dilectis nobis in Christo rectoribus domorum nostrarum, presbyterorum, clericorum ac utriusque sexus personarum in Daventria, in Swollis, in Monte Sancti Jheronimi prope Hattem aliarumque domorum seu congregationum, presbyterorum, clericorum ac utriusque sexus personarum communiter viventium in nostra dioecesi situatarum, rectoribus seu confessoribus, personis et membris ad colloquium Swollense pertinentibus, omnibusque aliis nunc interest, intererit aut interesse poterit in futurum, salutem et omne bonum. Odor boni nominis vestri, morum honestas, sed et sincerae devotionis affectus, quem ad nos geritis, multiplexque fructus, quem

in ecclesia sua per vos efficit Dominus, nos hortantur et admonent, quo favoribus vos prosequamur opportunis. Hinc est, quod devotis vestris precibus, quibus priora a praedecessoribus nostris collata, innovari de novo, confirmari et concedi petistis, favorabiliter inclinati, omnia et singula privilegia ab omnibus et singulis praedecessoribus nostris antehac, sub quibusvis verborum formis, usque in praesentiarum et singulariter reverendi patris domini Frederici, marchionis Badensis, episcopi Traiectensis, immediati praedecessoris nostri, vobis concessa et collata, narrata, conscripta et conditionata et quaecunque exinde secuta cum omnibus suis clausulis ex nostra certa scientia rata et grata habentes, ratificamus et approbamus et in Dei nomine confirmamus et de novo concedimus per praesentes, et insertis et pro invidualiter expressis haberi volumus. Et praeterea ad laudem et honorem omnipotentis Dei, ut inter vos vitia facilius supprimantur et virtutes uberius vigeant atque cultus divinus in domibus vestris celebretur honestius, vobis et successoribus vestris de aliquibus gratiis et indultis providere volumus, praesertim ut vos et quilibet vestrum, necnon et presbyteri domorum vestrarum, de vestra tamen licentia, confessiones scholarium, visitantium scholas quascunque in locis vestris aut aliis quibuscunque, cum ad vos declinaverint aut petierint, aut etiam puerorum sive juvenum non visitantium, sacerdotum necnon hospitum et aliorum bonae voluntatis, qui per vestros ad salutem dirigi desiderant, audire possint et ab excommunicatione, suspensione, irregularitatis et interdicti sententiis, poenis et censuris ecclesiasticis, a jure et statuto quomodolibet latis, absolvere. Praeterea ut et personas, congregationem sive domorum vestrarum rebelles et contumaces, inobedientes, incontinentes, proprietarios, aut penitentiam pro consuetudinibus non servatis, taxatam vel per rectorem decernendam, agere nolentes per suspensionem a celebratione missarum, ab executione suorum ordinum, a receptione cujuscumque sacramenti ac per privationem suarum vocum et votorum, per separationem ac seclusionem a consortio et communione fratrum aliorum, etiam per incarcerationem sive per alias poenas et censuras ecclesiasticas, eousque volumus per

rectorem, de consensu duorum vel trium presbyterorum ejusdem domus, eos posse arctari, corrigi ac puniri, donec ad plenam obedientiam rectoris, fratrum et consuetudinum redierint. Insuper ex singulari dono gratiae vobis patribus colloquii Zwollensis gratiose concedimus, quod sigillo communi imagine Salvatoris insignito, in causis patrum (*sic*) et fraternitatum uti poteritis, pro nobis et successoribus nostris perpetuo valituris. Datum nostro sub sigillo ad causas, praesentibus appenso, anno Domini MDXVII.

Naar de uitgave van Vorstman in het Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, *deel XVIII*, *blz.* 130—132.

BIJLAGE XVIII.

Formulier tot de opname in de gebedsverbroedering der Broeders en Zusters van het Gemeene Leven.

Nos, A.B. rectores pro tempore domorum Domini Florentii in Daventria et Clericorum in Swollis etc., ceterique rectores congregationum colloquii Swollensis in communi viventium, dilectis nobis in Christo N. N. salutem et per virtutum incrementa ad devotarum orationum suffragia vitam et gloriam consequi sempiternam. Licet jure divino et lege mutue caritatis generaliter omnibus obligemur et efficiamur debitores; illis tamen, quorum erga nos et stat[um] nostrum majorem caritatem devotionisque affectum certis inditiis experimur, merito amplius obligamur. Hinc est, quod exigentibus pie devotionis vestre meritis, quam ad nos geritis, plenam vobis nostrarum domorum concedimus omnium spiritualium bonorum participationem in vita pariter et in morte, videlicet orationum, jejuniorum, elemosinarum, vigiliarum ceterorumque exercitiorum spiritualium, que per fratres nostros et sorores in omnibus domibus nostris divina clementia diebus noctibusque(?) operari. Addentes insuper de gratia speciali, quod cum obitus vester, quem Deus felicem faciat et beatam, nobis per presentes [litteras] fuerit denuntiatus, pro vobis faciemus et in domibus nostris fieri ordinabimus sicut pro hujusmodi fratribus nostris facere [consuevimus, ut] per viscera misericordie Dei ex multiplici suffragiorum presidio et..... a malis proteriri(?) et in futuro mereamini [coelestia taberna]cula introduci. Datum sub sigillo etc.

*Naar het Cartul. fol. 52*v.

REGISTER.

B.

C. K.

E.

F., Ph., V.

G.

H.

I., J., Y.

M.

O.

P.

C., S., Z.

Henricus Novimagii, Henricus Zeeflik, Henricus Vopponis, Henricus Wachtendonc, Herman Osnaburgensis, Hermannus Covordie, Hermannus Elborch, Hermannus ter Maet, Hesseling (Johannes), Heymannus de Veteri-Busco, Hoetwelcker (Hermannus), Hovesche (Petrus), Hubertus Eden, Hubertus Helmont, Jacobus (leekebroeder), Jacobus Alcmarie, Jacobus Dalen, Jacobus Delft, Jacobus de Groningen, Jacobus Nicolai, Jacobus de Wijck, Jasparus de Weeynre, Johannes de Andernako, Johannes de Buscoducis zie Cuysten, Johannes van Calcar, Johannes Coepsen, Johannes Helmont, Johannes Hermanni, Johannes Lennep, Johannes Rees, Johannes Rijssen, Johannes Scuttorp, Johannes de Traiecto, Johannes van Wesel, Johannes Westerwolt, Johannes van den Zande, Lambertus Alberti, Lambertus ten Starte, Lanssinck (Henricus), Lap (Jacobus), Liefardus van der Ulzen, Ludeman van Amersfoort, Ludovicus Philippi, Lyns (Johannes), Maternus Maguntie, Meynold van Windesheim, Mewen (Henricus), Nicolaus de Bergis, Nicolaus de Delft, Openhuls (Johan), Paep (Albertus), Paulus de Lessen, Petrus de Bree, Petrus de Daventria, Petrus Dinslaken, Petrus Goch, Petrus Zomeren, Reignerus, Reynerus de Traiecto-Superiori, Rodolphus Oetmerssen, Rutgerus de Zon, Rutgherus de Doetingem, Scadde (Gerhardus), Schimmelpennink (P. Sanderus), Scriver (Jacobus), Symon de Tongerloe, Stephanus Harderwijck, Steyn (Gort-

T.

U.

V zie F.

W.

X.

Y zie I.

Z zie S.

REGISTER VAN DE ZEGELS.

AANVULLINGEN EN VERBETERINGEN [1]).

Bladz. XX laatste regel, voeg bij: 20. Zutphen. (Heer-Hendrik-huis).

Verder heeft aan de Broeders te Zwolle nog zijn ontstaan te danken het St. Ursulen-convent te Neder-Elten, gelijk blijkt uit den stichtingsbrief dd. 1427 October 25, waarbij: „Willem van Rees, ritter, Lybeth van Rees, zijne vrouw en Willem van Rees, heer Willemszoon, schenken tot een eeuwige offerande slechtes uter hand staphants afstaende aan *heer Johan van Haerlem*, rectoer der vergadering der devoter joufferen te Swolle een stuk land groot 1 Hollandsche morgen, gelegen op hun camp bij Heeshuijsen, naast het dorp van Elten, opdat hij daarop sticht een vergadering of convent van devote joufferen en vrouwspersonen die onsen Heeren daar sullen dyenen in oerde of buten na vergaderinge manieren op welker woninge of vergaderinge heer Johan ende sine nacomelinge die macht ende bewaringe sullen hebben".

Inventaris van het Archief van het Sint Ursulen Convent te Neder Elten opgemaakt door P. N. van Doorninck, Haarlem 1906, *No.* 1.

Bladz. 2, reg. 15 v. o. staat: prov. Archief van Friesland, lees: Provinciale Bibliotheek van Friesland (HS. No. 686). De

1) De sedert 1900 verschenen litteratuur, die niet rechtstreeks op de Fraterhuizen betrekking heeft, is in de Aanvullingen niet opgenomen.

levensbeschrijvingen in dit HS. zijn thans uitgegeven door D. A. Brinkerink, onder den titel: Biographiën van beroemde mannen uit den Deventer-kring. In: *Archief van het Aartsbisdom Utrecht, dl. XXVII—XXIX.*

Bladz. 10, reg. 18 v. o. staat: Bijlage III, lees: Bijlage III, No. 3.

„ 26, „ 19 v. o. staat: Lamberti avond (17 Sept.), lees: Sint Laurentius avond (9 Aug.)

„ 26, „ 10 v. o. staat: Bijlage IV, lees: Bijlage III, No. 14.

„ 27, „ 11 v. o. staat: Bijlage V, VI, lees: Bijlage III, No. 13.

„ 31, „ 8 v. o. staat: Bentlnck, lees: Bentinck.

„ 45, „ 8 v. o. staat: Bijlage XVIII, lees: Bijlage III, No. 43.

„ 48, „ 6 v. o. staat: Bijlage XVIa, lees: Bijlage III, No. 32.

„ 51, „ 19 v. o. staat: Bijlage XVIh, lees: Bijlage III, No. 86.

„ 51, „ 9 v. o. staat: Bijlage XVIa, lees: Bijlage III, No. 32.

„ 56, „ 8 v. o. staat: 1436, lees: 1448.

„ 57, „ 16 v. o. Deze liederen zijn uitgegeven in: *Duyse, F. van, Het oude Nederlandsche lied.* 3e deel. 's Gravenhage en Antwerpen 1907, blz. 2205—2217.

„ 60, „ 19 v. o. staat: Bijlage XVIc, lees: Bijlage III, No. 36.

„ 60, „ 5 v. o. staat: Bijlage XVIf, lees: Bijlage III, No. 84 en 85.

„ 89, „ 22 v. o. staat: 1454, lees: 1451.

„ 96, „ 4 v. o. staat: Bijlage VI, lees: Bijlage III, No. 16.

„ 96, „ 3 v. o. staat: Bijlage VIII, lees: Bijlage III, No. 20 en No. 39.

Bladz. 102 noot 3. In de provincie Friesland hadden de Johanniters maar één klooster n.l. de commanderij Het Hospitaal, bij Sneek. Het klooster Wijngaard des Heeren was een proosdij van de orde van Premonstreit.

Bladz. 113, reg. 3 v. o. staat noot, lees: noot 5.

„ 133, laatste regel v. o. staat: in de Bijlagen, lees: Bijlage XV, No. 2.

„ 137, reg. 10 v. o. staat: in het jaar, lees: in het jaar 1473.

„ 171, „ 17 v. o. staat: Bijlage, lees: Bijlage IV, No. 7.

„ 174, „ 11 v. o. staat: Vgl. de Bijlagen, lees: Zie Register op: Zwarte.

„ 199, „ 18 v. o. staat: Istersum, lees: Ittersum.

„ 212, „ 2 v. o. staat: 5 Februari, lees: 4 Februari.

„ 256, „ 17 v. o. staat: „ut duo vel tres habeant tunicas de nigro panno". Zonder eenigen twijfel zal hier gelezen moeten worden de „de griseo panno". Immers dit blijkt reeds uit het voorafgaande: „Vitamus omnes deferre uniformem colorem, ne aliquis possit nobis de uniformitate habitus calumniari". Bovendien vermeldt de Voecht uitdrukkelijk van enkele paters b.v. van Dirk van Herxen (p. 52) dat hij „in vestitu griseo communis panni humillime incessit". Vgl. ook p. 177 hetgeen verhaald wordt van Hendrik van Herxen.

„ 285, No. 6 staat: Maart 5, lees: Maart 14.

„ 288, No. 11 staat: September 19, lees: September 13.

„ 313, No. 34 staat: dd. 1494 September 19, lees: 1394 September 13.

„ 313, No. 34, 35, staat: notaris oorkondt, lees hier en in volgende regesten: instrumenteert.

„ 314, No. 36 staat: Januari 2, lees: Januari 1.

„ 328, No. 51 staat: Clostersstege, lees: Costersstege.

Bladz. 329,	No. 53	staat: Augustus 17,	lees: Augustus 18.
„ 340,	No. 71	staat: Januari 26,	lees: Januari 27.
„ 350,	No. 83	staat: 1468,	lees: 1460.
„ 351,	No. 84	staat: Januari 22,	lees: Januari 23.
„ 366,	No. 99	staat: Frederik 13,	lees: Februari 13.
„ 372,	No. 110	staat: Styne,	lees: Syne.
„ 372,	No. 110	staat: Koerman,	lees: Koecman.
„ 402,	No. 162	staat: December 12,	lees: October 17.
„ 404,	No. 166	staat: Chricti,	lees: Christi.
„ 466,	No. 2	staat: ten Brussche,	lees: ten Bussche.
„ 473,	No. 9	staat: Februari 22,	lees: Februari 21.
„ 479,	No. 1	staat: Januari 12,	lees: Januari 10.
„ 482,	No. 2	staat: November 13,	lees: November 15.
„ 522,	No. 6	staat: 1486 Juli,	lees: 1486 Juli 11.
„ 528,	No. 8	staat: 1501 Maart 8,	lees: 1502, Maart 8.

INHOUDSOPGAVE.

UITGAVEN

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP TE UTRECHT.

KRONIJK. 1846—1875.

2e jaargang.(*)	f (5.—)	1.50.	17e jaargang .	f (5.80)	1.50.
3e jaargang .	- (2.70)	1.50.	18e jaargang .	- (6.60)	1.50.
4e jaargang .	- (3.70)	2.50.	19e jaargang .	- (7.40)	2.—.
5e jaargang .	- (6.—)	2.50.	20e jaargang .	- (7.20)	2.—.
6e jaargang .	- (6.—)	2.—.	21e jaargang .	- (7.60)	2.—.
7e jaargang .	- (6.40)	3.—.	22e jaargang .	- (7.20)	2.—.
8e jaargang .	- (5.80)	3.—.	23e jaargang .	- (9.20)	2.50.
9e jaargang .	- (6.80)	3.—.	24e jaargang .	- (9.40)	2.50.
10e jaargang .	- (6.80)	3.—.	25e jaargang .	-(10.70)	3.—.
11e jaargang .	- (3.20)	1.—.	26e jaargang .	- (8.00)	2.50.
12e jaargang .	- (3.60)	1.—.	27e jaargang .	- (8.20)	2.50.
13e jaargang .	- (4.80)	1.50.	28e jaargang .	- (6.20)	2.50.
14e jaargang .	- (5.10)	1.50.	29e jaargang .	- (8.30)	2.50.
15e jaargang .	- (4.60)	1.50.	30e jaargang .	-(10.30)	3.—.
16e jaargang .	- (5.40)	1.50.	31e jaargang .	- (8.40)	2.50.

BERIGTEN. 1846—1863.

1e deel. 1e stuk.	f (3.40)	1.50.	4e deel. 2e stuk.	f (2.50)	1.50.
1e deel. 2e stuk.	- (2.20)	1.50.	5e deel. 1e stuk.	- (3.20)	1.50.
2e deel. 1e stuk.	- (2.20)	1.50.	5e deel. 2e stuk.	- (2.50)	1.—.
2e deel. 2e stuk.	- (3.80)	3.80.	6e deel. 1e stuk.	- (2.50)	1.—.
3e deel. 1e stuk.	- (3.—)	1.50.	6e deel. 2e stuk.	- (2.10)	1.—.
3e deel. 2e stuk.	- (3.—)	1.50.	7e deel. 1e stuk.	- (5.50)	1.50.
4e deel. 1e stuk.	- (3.—)	2.—.	7e deel. 2e stuk.	- (6.50)	2.50.

CODEX DIPLOMATICUS.

EERSTE SERIE. (IN 4°.) 1848. 1 deel. M. 9.60 f 5.20.

TWEEDE SERIE. (IN 8°.) 1852—1863.

1e deel. 1e afd.	f (3.75)	2.50.	3e deel. 2e afd.	f (3.40)	1.50.
1e deel. 2e afd.	- (3.10)	2.50.	4e deel. 1e afd.	- (3.10)	1.50.
2e deel. 1e afd.	- (6.20)	3.50.	4e deel. 2e afd.	- (5.20)	1.50.
2e deel. 2e afd.	- (3.20)	2.—.	5e deel . . .	-(12.00)	4.—.
3e deel. 1e afd.	- (6.50)	2.—.	6e deel	- (1.20)	1.—.

(*) De eerste jaargang is niet in druk verschenen.

BIJDRAGEN EN MEDEDEELINGEN. 1878—1906.

1e deel	ƒ (5.20)	2.50.	15e deel	ƒ	4.90.
2e deel	- (5.20)	2.50.	16e deel	-	4.75.
3e deel	- (5.20)	2.50.	17e deel	-	4.—.
4e deel	- (8.80)	4.—.	18e deel	-	5.75.
5e deel	- (5.40)	3.—.	19e deel	-	5.25.
6e deel	ƒ	6.—.	20e deel	-	3.25.
7e deel	-	5.—.	21e deel	-	4.50.
8e deel	-	3.60.	22e deel	-	4.90.
9e deel	-	6.10.	23e deel	-	4.90.
10e deel	-	5.80.	24e deel	-	5.25.
11e deel	-	6.60.	25e deel	-	5.90.
12e deel	-	4.10.	26e deel	-	4.50.
13e deel	-	5.—.	27e deel	-	6.50.
14e deel	-	3.80.	28e deel	-	6.50.

Register op de Kronijk van 1846—1854. 1857. ƒ (5.80) 1.50.

Register op de onderwerpen, behandeld in de Kronijk, de Berigten en den Codex diplomaticus (1877). . . . . - (1.80) 1.50.

WERKEN.

NIEUWE SERIE.

1. Annales Egmundani . . . . ƒ (1.20) 1.—.
2. Verbaal van de ambassade naar Engeland. 1685 . . . . - (1.80) 1.—.
3. Memoriën van Roger Williams . . . . . - (2.10) 1.—.
4. Kronijken van Emo en Menko . . . . . - (3.70) 1.50.
5. Hortensius, Opkomst en ondergang van Naarden . . . . - (4.50) 1.50.
6. Kronijk van Holland van den Clerc uten laghen landen bi der see . . . . - (2.30) 1.—.
7. Kronijk v. Eggerik Egges Phebens. 1565-1594 - (2.40) 1.—.
8. Verwijs, De oorlogen van Albrecht van Beieren met de Friezen . . . . - (9.80) 2.50.
9. Verbaal van de ambassade naar Denemarken, enz. 1625 . . . . - (2.30) 1.—.
10. Verbaal v. d. ambassade n. Engeland. 1625 . - (1.90) 1.—.
11. Brieven van J. Wtenbogaert. I. (1584-1618) - (4.00) 1.50.
12. Brieven v. J. Wtenbogaert II 1. (1618-1621) - (2.80) 1.—.
13. Memorials of P. P. J. Quint Ondaatje . . - (4.00) 1.50.
14. Verhooren van Hugo de Groot . . . . . - (4.80) 2.—.
15. Brieven v. J. Wtenbogaert. II 2. (1621-1626) - (5.50) 2.—.
16. Memoriën van Cornelis Pieterszoon Hooft. - (4.90) 2.—.

17.	Brieven v. J. Wtenbogaert. III 1. (1626-1627)	*f* (6.50)	2.—.
18.	Onderzoek omtrent de Middelburgsche beroerten van 1566 en 1567.	- (3.40)	1.50.
19.	Brieven v. J. Wtenbogaert. III 2. (1628-1629)	- (8.20)	2.50.
20.	Brieven v. Joh. Wtenbogaert. III 3. (1630).	- (6.10)	2.—.
21.	De rekeningen der grafelijkheid van Holland. I.	- (5.80)	2.50.
22.	Brieven v. J. Wtenbogaert. III 4. (1631-1644)	- (4.50)	1.50.
23.	Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696 I.	- (6.70)	6.70.
24.	De rekeningen der grafelijkheid van Holland. II.	- (7.20)	2.50.
25.	Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696. II.	- (7.90)	7.90.
26.	De rekeningen der grafelijkheid van Holland. III.	- (6.20)	2.50.
27.	Brieven van en aan J. D. van der Capellen van de Poll	- (10.80)	3.—.
27*b*.	Brieven van en aan J. D. van der Capellen van de Poll. (Aanhangsel.).	- (1.40)	1.—.
28.	Bomelius, Bellum Trajectinum	- (1.40)	1.—.
29.	De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland. I.	- (6.80)	3.—.
30.	De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland. II.	- (5.30)	3.—.
31.	Muller, Lijst van Noord-Nederlandsche kronijken	- (1.40)	1.—.
32.	Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1673—1678	- (3.50)	3.50.
33.	Négociations de D'Avaux à la Cour de Suède. 1693—1698. I.	- (8.00)	2.50.
34.	Négociations de D'Avaux. II.	- (5.40)	2.—.
35.	Négociations de D'Avaux. III 1.	- (5.60)	2.—.
36.	Négociations de D'Avaux. III 2.	- (3.90)	1.50.
37.	Brieven van Lionello en Suriano en verslag van Trevisano aan den Senaat van Venetië. 1616—1620	- (6.10)	3.50.
38.	Brieven aan R. M. van Goens. I.	- (6.60)	3.50.
39.	Dagverhaal van Jan van Riebeek. I. (1652-1655).	- (7.80)	7.80.
40.	Rijmkroniek van Melis Stoke. I.	- (5.00)	2.50.
41.	De geschillen over de afdanking van het krijgsvolk. 1649—1650	- (5.40)	2.50.

42.	Rijmkroniek van Melis Stoke. II.	ƒ (4.80)	2.50.
43.	Brieven aan R. M. van Goens. II.	- (4.60)	1.50.
44.	Brieven van Jhr. Arend van Dorp. I.	- (6.60)	3.—.
45.	Memorien v. Mr. D. v. Bleyswijk. 1734—1755	- (4.50)	3.—.
46.	Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1680—1682.	- (2.20)	2.20.
47.	Correspondentie van Lodewijk van Nassau	- (2.90)	2.90.
48.	Kroniek van Sicke Benninge	- (2.40)	2.40.
49.	Narracio de Groninghe, de Thrente et de Covordia.	- (2.10)	2.10.
50.	Brieven van Jhr. Arend van Dorp. II.	- (7.80)	2.50.
51.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. I. (1576-1578).	-	6.80.
52.	Resolutiën van de vroedschap van Utrecht betreffende de akademie. 1632— 1812	-	7.—.
53.	De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. I.	-	7.30.
54.	De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. II.	-	8.—.
55.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. II. (1578-1579)	-	6.25.
56.	Brieven aan R. M. van Goens. III	-	3.—.
57.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. III. (1579-1581)	-	8.90.
58.	Dagverhaal v. Jan v. Riebeek. II. (1656-1658)	-	8.—.
59.	Dagverhaal v. Jan v. Riebeek. III. (1659-1662)	-	8.—.
60.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. IV. (1581-1583).	-	4.50.
61.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. V. (1583-1584).	-	8.50.

DERDE SERIE.

1.	Fr. Dusseldorp, Annales. 1566—1616	-	7.50.
2.	De oudste stadsrekeningen van Dordrecht. 1284—1424.	-	2.40.
3.	Het oudste cartularium van het sticht Utrecht	-	4.60.
4.	Brieven van Willem V aan Van Lijnden van Blitterswijk	-	3.50.
5.	Lettres de Pierre de Groot à Abraham de Wicquefort. 1668—1674	-	5.25.
6.	Rekeningen van de gilden van Dordrecht. 1438—1600	-	2.80.

7.	H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam. 1653—1672. I.	*f* 5.50.
8.	H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam. 1653—1672. II.	- 6.—.
9.	Rekeningen d. stad Groningen u. d. 16e eeuw.	- 4.—.
10.	Briefwisseling tusschen de gebroeders Van der Goes. 1659—1673. I.	- 6.—.
12.	Diarium Everardi Bronchorstii. 1591—1627.	- 2.40.
14.	Gedenkschriften van Gijsbert Jan van Hardenbroek. 1747—1780. I.	- 6.50.
15.	Brieven van Nicolaes van Reigersberch aan Hugo de Groot	- 7.50.
16.	Collectanea van Gerardus Geldenhauer Noviomagus.	- 3.75.
17.	Gedenkschriften van Gijsbert Jan van Hardenbroek. 1780—1781. II.	- 7.50.
18.	Brieven van Johan de Witt. 1650—1657. I.	- 6.50.
19.	Notulen der Staten van Holland, gehouden door Hop en Vivien. 1671—1675. . .	- 5.50.
20.	Willelmi, capellani in Brederode, postea monachi et procuratoris Egmondensis Chronicon.	- 3.90.
21.	Diarium van Arend van Buchell	- 7.—.
22.	Register op de Journalen van Constantijn Huygens Jr.	- 3.90.
23.	Journalen van de admiralen Van Wassenaer-Obdam en De Ruyter gedurende hunne scheepstochten in de Deensche wateren 1658—1660	- 3.50.

Abraham de Wicquefort, Histoire des Provinces-Unies des Païs-Bas. 4 vol.	- 26.—.
Bullarium Trajectense. 2 tom.	- 24.—.
Verslag van de algemeene vergadering der leden op 16 April 1895	- 0.60.
Verslag van de algemeene vergadering der leden op 20 April 1897	- 0.90.
Verslag van de algemeene vergadering der leden op 14 April 1903	- 0.90.
Bepalingen over de uitgave van handschriften. .	- 0.25.
Bepalingen over het uitgeven van handschriften, betrekking hebbende op de nieuwe geschiedenis .	- 0.20.
Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap. 3e uitgave. (1872)	- 1.60.
1e Supplement op den Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap (1882)	- 1.10.
2e Supplement op den Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap (1895)	- 2.10.

UITGAVEN

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP TE UTRECHT [1]).

Lijst van Noord Nederlandsche kronijken, met opgave van bestaande handschriften en litteratuur. Door S. Muller Fz. 1880 . . . . *f* (1.40) 1.—.

Volledige lijst van alle Noord-Nederlandsche kronijken en wegwijzer door de bestaande handschriften van uitgegevene en onuitgegevene kronijken.

Annales Egmundani. 1863. . . . . . *f* (1.20) 1.—.

Oudste bron voor de geschiedenis van het graafschap Holland.

Rijmkroniek van Melis Stoke. Uitgegeven door W. G. Brill. 2 deelen. 1885. . . . . . . *f* (9.80) 5.—.

Belangrijk verhaal van een grafelijken klerk omtrent de geschiedenis van de laatste tijden van het Hollandsche en het optreden van het Henegouwsche huis.

Willelmi, capellani in Brederode, postea monachi et procuratoris Egmondensis Chronicon. Uitgegeven door C. Pijnacker Hordijk. 1904 . . . . *f* 3.90.

Nieuwe uitgaaf van deze belangrijke kroniek (vervolg der Egmondische kronieken) volgens het eenig bekende handschrift.

Kronijk van Holland van een ongenoemden geestelijke (gewoonlijk genaamd Kronijk van den Clerc uten laghen landen bi der see). 1867 . . . . . *f* (2.30) 1.—.

Kronijk, waarvan de tekst nauw verwant is aan de Hollandsche vertaling der belangrijke kronijk van Beka.

Henricus Bomelius, Bellum Trajectinum. 1878. *f* (1.40) 1.—.

Verhaal van de gebeurtenissen, die aan de annexatie van het sticht Utrecht door Karel V voorafgingen.

Kronijken van Emo en Menko. Uitgegeven door Feith en Acker Stratingh. 1866 . . . . . *f* (3.70) 1.50.

Belangrijkste bron voor de oudste geschiedenis van Friesland vooral voor de sociale historie.

---

1) Deze inhoudsopgave der uitgaven van het genootschap bedoelt alleen den hoofdinhoud, niet den volledigen inhoud der werken te vermelden.

Quedam narracio de Groninghe, de Thrente, de Covordia et de diversis aliis sub diversis episcopis Trajectensibus. Uitgegeven door C. Pijnacker Hordijk. 1888. f (2.10) 2.10.

Belangrijk voor de geschiedenis van Groningen en Drente in de 12e en 13e eeuw. Uitgaaf volgens een handschrift, dat aan de uitgevers der Monumenta Germaniae onbekend is gebleven.

De kroniek van Sicke Benninge. 1e en 2e deel (kroniek van Van Lemego). Uitgegeven en met kritische aanteekeningen voorzien door J. A. Feith; met eene inleiding van P. J. Blok. 1887. . . . . f (2.40) 2.40.

Verhaal van een hooggeplaatst getuige van de gebeurtenissen te Groningen in de 15e en het begin der 16e eeuw, hier voor het eerst op betrouwbare wijze uitgegeven. Ook de hier overgenomene kroniek van Lemego over de 15e eeuw is het werk van een tijdgenoot.

Het oudste cartularium van het sticht Utrecht. Uitgegeven door S. Muller Fz. 1892. . . . . . f 4.60.

Bevat alle keizeroorkonden van het sticht Utrecht en alle andere giftbrieven uit de oudste tijden van het bisdom.

Bullarium Trajectense. Romanorum Pontificum diplomata usque ad Urbanum Papam VI in veterem episcopatum Trajectensem destinata. Edidit Gisb. Brom. 2 tomi. 1891, 92 . . . . f 24.—.

Volledige verzameling van de in het pauselijk archief aanwezige oorkonden, betrekking hebbende op het bisdom Utrecht.

De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche huis. Uitgegeven door H. G. Hamaker. 3 deelen. 1875—78 . . . . f (19.20) 7.50.

De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche Huis. Uitgegeven door H. G. Hamaker. 2 deelen. 1879, 80 . . . . f (12.10) 6.—.

Oudst bewaarde rekeningen van de Hollandsche graven, overrijk aan bizonderheden betreffende de geographische, administratieve en sociale toestanden van Holland in de veertiende eeuw.

De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. Uitgegeven door S. Muller Fz. 2 deelen. 1889, 91. f 15.30.

Eenige bron voor de kennis van de administratie van het bisdom Utrecht in het begin van de veertiende eeuw.

De oudste stadsrekeningen van Dordrecht. 1284—1424. Uitgegeven door C. M. Dozy. 1891 . . . . f 2.40.

Bevat o. a. de eenige stadsrekeningen uit de dertiende eeuw, die in Nederland bewaard zijn.

Rekeningen van de gilden van Dordrecht. 1438—1600. Uitgegeven door J. C. Overvoorde. 1894 . . *f* 2.80.

Eenige bewaarde middeleeuwsche rekeningen van Nederlandsche gilden, van belang voor de kennis van de inrichting dezer corporaties.

Rekeningen der stad Groningen uit de 16e eeuw. Uitgegeven door P. J. Blok 1896 . . . . *f* 4.—.

Geven een volledig overzicht van de administratie der stad Groningen in de eerste helft der zestiende eeuw.

E. Verwijs, De oorlogen van hertog Albrecht van Beieren met de Friezen in de laatste jaren der XIVe eeuw. 1869 . . . . *f* (9.80) 2.50.

Bewerking van deze belangrijke episode der Nederlandsche geschiedenis, voornamelijk getrokken uit de grafelijkheidsrekeningen van Holland.

G. Geldenhauer Noviomagus, Collectanea. Uitgegeven door J. Prinsen J.Lz. 1901 . . . . *f* 3.75.

Aanteekeningen en opstellen van den bekenden humanist, belangrijk voor de kennis van zijn tijd, vooral voor de geschiedenis der hervorming en voor de gebeurtenissen in het bisdom Utrecht.

Onderzoek van 's Konings wege ingesteld omtrent de Middelburgsche beroerten van 1566 en 1567. Uitgegeven door J. Van Vloten. 1873 . . . . . *f* (3.40) 1.50.

Zeer belangrijke bron voor de geschiedenis van de hagepreeken, den beeldenstorm en het eerste gewapende verzet tegen de Spanjaarden in Zeeland.

Correspondentie van en betreffende Lodewijk van Nassau en andere onuitgegeven documenten. Verzameld door P. J. Blok. 1887 . . . . *f* (2.90) 2.90.

Bevat o. a. de onuitgegeven apologie van Lodewijk, de rechterhand van zijn broeder prins Willem van Oranje, en eene correspondentie betreffende zijne onderhandelingen met het Fransche hof.

Hortensius, Over de opkomst en den ondergang van Naarden. Uitgegeven door Peerlkamp en A. Perk. 1866. . . . . *f* (4.50) 1.50.

Dit geschrift van Lambertus Hortensius, rector der Latijnsche school te Naarden, is vooral merkwaardig om de mededeelingen over het begin van den 80-jarigen oorlog en het uitvoerig verhaal van het uitmoorden van Naarden door de Spanjaarden (1572).

Memoriën van Roger Williams. Uitgegeven door J. T. Bodel Nyenhuis. 1864 . . . . . . *f* (2.10) 1.—.

Merkwaardig voor de oorlogsgeschiedenis der jaren 1572—1574; de schrijver was ooggetuige der gebeurtenissen in de eerste jaren van den opstand tegen Spanje.

Brieven en onuitgegeven stukken van Jonkheer Arend van Dorp, heer van Maasdam. Uitgegeven door J. B. J. N. ridder De van der Schueren. 2 deelen. 1887, 88. *f* (14.40) 5.50.

Papieren van een handlanger van prins Willem I, belangrijk voor de intieme geschiedenis van den opstand tegen Spanje.

Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. (1576—1584.) Publiés par P. L. Muller et Alph. Diegerick. 5 vol. 1889—99. . . . *f* 34.95.

Volledige bronnenuitgave betreffende de tusschenkomst van den hertog van Anjou, broeder van Hendrik III, in de zaken van den Nederlandschen opstand en de aanneming van de souvereiniteit over de Nederlandsche gewesten.

Kronijk van Eggerik Egges Phebens. 1565—1594. Uitgegeven door H. O. Feith 1867. . . *f* (2.40) 1.—.

Groningsche kronijk van een onpartijdigen hervormingsgezinde, bron van Emmius.

Uittreksel uit Francisci Dusseldorpii Annales. 1566—1616. Uitgegeven door R. Fruin. 1894 . . . . . *f* 7.50.

De geschiedenis van den opstand, door een katholiek tijdgenoot geschreven.

Diarium van Arend van Buchell. Uitgegeven door G. Brom en L. A van Langeraad. 1907 . . . . . . *f* 7.—.

Zeer belangrijk voor de kennis der oudheden, der zeden en gewoonten in het laatst der 16de eeuw, voornamelijk te Utrecht.

Diarium Everardi Bronchorstii sive Adversaria omnium quae gesta sunt in academia Leidensi, 1591—1627. Uitgegeven door J. C. Van Slee. 1898. . . *f* 2.40.

Curieuse aanteekeningen over het onderwijs en het leven aan de Leidsche academie.

Brieven van Lionello en Suriano uit Den Haag aan Doge en Senaat van Venetië in 1616—1618, benevens Verslag van Trevisano betreffende zijne zending naar Holland in 1620. 1883 . . . . *f* (6.10) 3.50.

Merkwaardige brieven van de bekende Venetiaansche diplomaten over de geschillen tijdens het bestand.

Memoriën en adviezen van Cornelis Pieterszoon Hooft. 1871. . . . . *f* (4.90) 2.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van Amsterdam in de jaren 1578—1620 en voor de houding van deze stad in de godsdienstige geschillen.

Verhooren en andere bescheiden betreffende het rechtsgeding van Hugo de Groot. Uitgegeven door R. Fruin. 1871 . . . . *f* (4.80) 2.—.

Belangrijk voor de kennis van den strijd tusschen de twee groote staatspartijen in het begin van de republiek, waarbij Grotius eene belangrijke rol vervulde.

Brieven en onuitgegeven stukken van Johannes Wtenbogaert. 1584—1644. Uitgegeven door H. C. Rogge. 7 deelen. 1868/74 . . . . *f* (37.60) 12.50.

Deze correspondentie van den bekenden Remonstrantschen hofprediker van prins Maurits is in de eerste plaats belangrijk voor de geschiedenis van de kerkelijke woelingen tijdens het bestand.

Verbaal van de ambassade van Aerssen, Joachimi en Burmania naar Engeland. 1625. 1867 . . *f* (1.90) 1.—.

Bevat de onderhandeling over een verbond van onderlinge bescherming na het afspringen van het huwelijk tusschen den zoon van den Engelschen koning en eene Spaansche prinses.

Verbaal van de ambassade van Gaspar van Vosbergen bij den koning van Denemarken, den Neder-Saxischen kreits en den koning van Zweden. 1625. 1867 . *f* (2.30) 1.—.

Behelst de onderhandelingen over een verbond tegen den keizer en den koning van Spanje in het begin van den Dertigjarigen oorlog.

Brieven van Nicolaes van Reigersberch aan Hugo de Groot. 1902. . . . . *f* 7.50.

Belangrijk voor de geschiedenis van De Groot; bevat voorts eene reeks van gewichtige berichten over de toestanden in Nederland in de jaren 1622—1643.

Resolutiën van de vroedschap van Utrecht betreffende de Academie. Uitgegeven door J. A. Wijnne en Lucie Miedema. 1888, 1900 . . . . *f* 7.—.

Met een uitvoerige inleiding over de inrichtingen van hooger onderwijs te Utrecht vóór 1636.

Abraham de Wicquefort, Histoire des Provinces-Unies des Païs-Bas, depuis le parfait establissement de cet estat par la paix de Munster. 4 volumes. I. 1861. II. 1864. III. 1866. IV. 1874 . . . . *f* 26.—.

De beste gelijktijdige geschiedenis van de Nederlanden in de tweede helft der zeventiende eeuw door een diplomatiek agent.

De geschillen over de afdanking van het krijgsvolk in de Vereenigde Nederlanden in de jaren 1649 en 1650. Toegelicht door J. A. Wijnne. 1885. . *f* (5.40) 2.50.

De bekende geschillen van het jaar 1650 worden hier toegelicht uit onbekende stukken uit het Huis-archief van H. M. de Koningin.

Brieven van Johan de Witt. 1650—1657(1658). I. Bewerkt door Robert Fruin, uitgegeven door G. W. Kernkamp. 1906 . . . . *f* 6.50.

Zeer belangrijke bron voor de binnen- en buitenlandsche geschiedenis van de Republiek gedurende de eerste stadhouderlooze periode en voor de kennis van het particulier leven van den Raadpensionaris.

Dagverhaal van Jan van Riebeek, commandeur aan de Kaap de Goede Hoop. 1652—1662. 3 deelen. 1884—93. *f* 23.80.

Merkwaardig verhaal van den stichter der Kaapkolonie omtrent de geschiedenis van deze kolonie.

H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam, soo in 't civiel als crimineel en militaire. 1653—1672. Uitgegeven door G. W. Kernkamp. 2 deelen. 1897. *f* 11.50.

Gedenkschriften van een Amsterdamsch regent uit den tijd van Jan de Witt, belangrijk voor de kennis van de regeering en de regeeringsintriges van Amsterdam.

Journalen van de admiralen van Wassenaer-Obdam en de Ruyter gedurende hunne scheepstochten in de Deensche wateren, 1658—1660. Uitgegeven door G. L. Grove. 1907 . . . . *f* 3.50.

Eigenhandige journalen der beide admiralen behelzende het dagelijksch relaas van het voorgevallene gedurende hun verblijf in de Deensche wateren, waar zij den koning van Denemarken in den Noordschen oorlog assistentie kwamen verleenen.

Lettres de Pierre de Groot à Abraham de Wicquefort. 1668—1674. Publiées par F. J. L. Krämer. 1894. *f* 5.25.

Brieven van P. De Groot, den zoon van Hugo De Groot, voornamelijk loopende over de Keulsche vredeshandeling in 1673.

Notulen, gehouden ter Staten-vergadering van Holland door Hop en Vivien. 1671—1675. Uitgegeven door N. Japikse. 1904 . . . . *f* 5.50.

Uitvoerige mededeelingen over het voorgevallene bij het nemen der resolutiën in de Staten-vergadering van Holland gedurende deze belangrijke jaren.

Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1673—1678. 1881 . . . . *f* (3.50) 3.50.

Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1680—1682 en 1649—1650. 1888. . . . . *f* (2.20) 2.20.

Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696. 2 deelen. 1876 . . . . *f* (14.60). 14.60.

Journalen van den secretaris van Willem III, hoogst belangrijk voor de kennis van personen en de zedengeschiedenis van de laatste helft der zeventiende eeuw.

Register op de Journalen van Constantijn Huygens Jr. *f* 3.90.

Onmisbaar bij het gebruik der Journalen.

Verbaal van de buitengewone ambassade naar Engeland in 1685. 1863 . . . . *f* (1.80) 1.—.

Gewichtig voor de kennis van de verhouding der republiek tot koning Jakob II na diens troonsbestijging en den opstand van Monmouth en zijne aanhangers.

Négociations du comte D'Avaux, ambassadeur à la cour de Suède, pendant les années 1693, 1697, 1698. Publiées par J. A. Wijnne. 4 volumes. 1882, 83 . *f* (22.90) 8.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van de diplomatieke betrekkingen der mogendheden ten tijde van den Negenjarigen oorlog.

Memorien van Mr. Diderik van Bleyswijk, burgemeester van Gorinchem. 1734—1755. Uitgegeven door Theod. Jorissen. 1887 . . . . *f* (4.50) 3.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van de familieregeering en de regentenintriges in de steden van Holland.

Gedenkschriften van Gijsbert Jan van Hardenbroek, 1747—1780. I, II. Uitgegeven door F. J. L. Krämer. 1901, 2. . . . . *f* 14.—.

Dagboek van een hooggeplaatst edelman, aan het hof der stadhouders verkeerende en dagelijks met alle invloedrijke personen omgaande.

Brieven van en aan Joan Derck van der Capellen van de Poll. Uitgegeven door W. H. De Beaufort. Met aanhangsel door J. A. Sillem. 2 deelen. 1879. *f* (12.20) 4.—.

Brieven van den bekenden adellijken patriotschen leider, hoogst belangrijk voor de geschiedenis van de jaren 1763—1784.

Brieven aan R. M. van Goens en onuitgegeven stukken hem betreffende. 3 deelen. 1884—90. *f* (14.20) 8.—.

Belangrijk voor de autobiografie van R. M. Van Goens en voor de kennis van zijne verhouding tot de stadhouderlijke partij. Bevat bovendien eene uitgebreide correspondentie met buitenlandsche geleerden.

Brieven van prins Willem V aan baron Van Lijnden van Blitterswijk. Uitgegeven onder toezicht van F. De Bas. 1893 . . . . *f* 3.50.

Vertrouwelijke brieven van den prins aan zijn vertegenwoordiger als eerste edele in Zeeland.

Memorials and times of Peter Philip Juriaan Quint Ondaatje. By Mrs. Davies . . . . . . *f* (4.—) 1.50.

Biographie van den bekenden Utrechtschen patriot van 1784 en volgende jaren.

KRONIJK.

EERSTE SERIE.

Ie jaargang. (Is niet in druk verschenen.)

IIe jaargang. 1846 . . . . f (5.—) 1.50.
Behelst tal van bijzonderheden over historische personen, kerkelijke zaken, universiteitswezen enz. — Inventaris van brieven uit het archief der voormalige vijf kapittelen te Utrecht (1380—1513). — Kleine historische mededeelingen enz. enz.

IIIe jaargang. 1847 . . . . f (2.70) 1.50.
Vervolg van den inventaris der brieven uit het archief der voormalige vijf kapittelen te Utrecht (1514, 1515). — Vele wetenswaardigheden over archaeologie, genealogie, archiefwezen. — Verklaring van spreekwijzen (dialecten) en spreekwoorden enz. enz.

IVe jaargang. 1848. . . . . f (3.70) 2.50.
Verschillende brieven van prins Willem I, Paulus Merula (minnebrief), Wtenbogaert e. a. — Vervolg van den inventaris der 5 kapittelen (1516, 1517). — Mededeelingen over Czaar Peter en zijne vrouw e.a. — Toestand der archieven van Nijmegen, Utrecht, Groningen, Dordrecht en andere steden enz. enz.

Ve jaargang. 1849. . . . . f (6.—) 2.50.
Inventarissen van verschillende stads-archieven. — Brieven van David van Bourgondië, Philips II, prins Willem I, Hugo De Groot, e. a. — Bijdragen tot de geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen en krijgswezen (1618) enz. enz.

TWEEDE SERIE.

VIe jaargang. 1850 . . . . f (6.—) 2.—.
Inventarissen van verschillende archieven van steden, gerechten en gasthuizen. — Brieven o. a. van Adolf en Karel van Gelder (1456—1477), Christiaan II van Denemarken (1525), Karel V (1537), Philips II (1561, 67), E. Leoninus (1581), prins Willem I (1582), Maurits van Nassau (1600) e. a. — Bijzonderheden over Utrechtsche bisschoppen, hertogen van Gelre e. a.; over den vredehandel te Utrecht (1713); over aflaatgelden, papiermerken enz. enz.

VIIe jaargang. 1851 . . . . f (6.40) 3.—.
Inventarissen van archieven. — Academie te Franeker. — Middeleeuwsche kerkgebouwen in Friesland en Groningen. — Graftombes in Germaanschen smaak en in dien der Renaissance. — Tien brieven betreffende de Geldersche aangelegenheden in 1535—1537. — Brieven van bekende personen; genealogiën enz. enz.

VIIIe jaargang. 1852 . . . . f (6.80) 3.—.
Reproductie van den „Almanach nae den nieuwen ende ouden stijl. Opt Jaer ons Heeren M.D.XCVIII", in 12° te Delft bij

Bruyn Harmansz. — 19 brieven van Anna van Egmond aan haren broeder Maximiliaan. — Keuken-rekening van de grafelijkheid van Holland en Zeeland. 1401. — Stukken over de Oost-Indische Compagnie. — Emigreerende families uit Antwerpen naar Middelburg. 1586 enz. enz.

IXe jaargang. 1853 . . . . f (6.80) 3.—.
Belangrijke onderschepte Portugeesche briefwisseling. 1634. — Stukken van Jan Pietersz. Coen over den handel in Indië. 1622, 1623. — Fragmenten van oude kronieken. — Journaal, gehouden te Batavia door den directeur-generaal Ph. Zwart. 1636. — Chronologische opgave der oorkonden over de 13e en 14e eeuw in het stads-archief te Harderwijk. — Bijdragen tot de geschiedenis van het geschutwezen (1491—1528). — Brieven; genealogische mededeelingen enz. enz.

Xe jaargang. 1854 . . . . f (6.80) 3.—.
Uiterste wil van prins Maurits. — Eenige merkwaardige vonnissen. 1524—1645. — Handel op Perzië en de golf van Bengalen. 1633. — Stukken over de Oost-Indische Compagnie. — 109 Brieven van Maria van Nassau. 1605—1615. — Charters in het stads-archief van Harderwijk. 1402—92 enz. enz.

DERDE SERIE.

XIe jaargang. 1855. . . . . f (3.20) 1.—.
Betrekking tusschen de Nederlanden en Genève in 1589, 1590. — Stukken over de West-Indische Compagnie. — Geslachtswapenen en rouwborden in kerken. — Stukken betreffende de krijgsgeschiedenis. — Brieven enz. van en aan Anna Maria van Schurman. — Onuitgegeven gedichten van Const. Huygens enz. enz.

XIIe jaargang. 1856. . . . . f (3.60) 1.—.
Rechtstoestand in het begin der 15e eeuw. — Rechtsgebruiken in de middeneeuwen. — Eenige merkwaardige vonnissen uit den tijd der geloofsvervolging te Amsterdam in de 16e eeuw. — Bijdrage tot de geschiedenis van den bouw van den Dom te Utrecht. — Autobiographie van den gouverneur-generaal P. A. van der Parra. — Grafsteden der oudste bewoners van Denemarken enz. enz.

XIIIe jaargang. 1857. . . . . f (4.80) 1.50.
Oorkonden betrekkelijk den twist tusschen den bisschop van Utrecht en den heer van Wisch in 1490. — Inventaris van het stadsarchief te Oudewater. — Begiftigingen en bezittingen van het Carthuizer-convent bij Utrecht. — Charter van 1368, bevattende een overzicht van het bisdom Utrecht in 1278.

XIVe jaargang. 1858. . . . . f (5.10) 1.50.
Stukken betrekkelijk den oorlog met Frankrijk in 1672. — Oude doopvonten (met afbeeldingen). — Stukken betrekkelijk de hervormingsberoerten te Utrecht in 1566 en 1567. — Expeditie naar Portugal in Sept. 1657 enz. enz.

XVe jaargang. 1859. . . . . f (4.60) 1.50.
Brieven van prins Willem van Oranje aan zijne vrouw Anna van Egmond. — Liefdadige stichtingen te Utrecht. — Charters uit het stads-archief te Harderwijk, 14e en 15e eeuw. — Gevangenneming van Paulus Buys, 1586 enz. enz.

VIERDE SERIE.

XVIe jaargang. 1860. . . . . f 5.40) 1.50.
Aanteekeningen betrekkelijk het beleg van Haarlem. — Overlandreis van Indië naar Europa in 1757. — Stukken voor de geschiedenis van de jaren 1588 en 1589 enz. enz.

XVIIe jaargang. 1861. . . . . f (5.80) 1.50.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1588 en 1589. — Verdedigingswerken van de IJssel. 1672. — Brieven van Willem van Liere. — Onkosten der judicature van Oldenbarnevelt. — Onkosten der Dordsche synode enz. enz.

XVIIIe jaargang. 1861. . . . . f (6.60) 1.50.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1590 en 1591 enz. enz.

XIXe jaargang. 1863. . . . . f (7.40) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis van het jaar 1592. — Wicquefort's Mémoires. — Heinrici ab Hovel Speculum Westphaliae enz. enz.

XXe jaargang. 1864. . . . . f (7.20) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1593 en 1594. — De benoeming van graaf Johan van Nassau tot stadhouder van Gelderland. — Beschrijving van een tocht naar de bovenlanden van Banjermassing in het jaar 1790. — De bekostiging der voormalige fortificatiewerken der stad Utrecht enz. enz.

VIJFDE SERIE.

XXIe jaargang. 1865 . . . . f (7.60) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis van het jaar 1595. — Thysius Leere en Order der Ned. Geref. Kerken. — Rapport faict par Monsieur de St. Aldegonde au Conseil d'Estat de sa négociation en France. 1581. — Bijdrage tot de geschiedenis der gewevene en andere behangseltapijten, vooral in Denemarken enz. enz.

XXIIe jaargang. 1866. . . . . f (7.20) 2.—.
Stukken betreffende de onlusten binnen Utrecht in 1610 — Verbaal van de legatie van Leoninus, van Loozen, Valcke en Franckena naar Engeland in 1596. — Stukken betrekkelijk de Remonstranten enz. enz.

XXIIIe jaargang. 1867. . . . . f (9.20) 2.50.
Concept van eene Compagnie van assurantie en van haar octrooi. 1628, 29. — Brieven van Joh. Heinsius over den in 1632 aangeknoopten vredehandel. — Eene bijdrage tot het leven van Onno Zwier Van Haren. — Over den geest en de strekking van het Amsterdamsche patriciaat enz. enz.

XXIVe jaargang. 1868 . . . . f (9.40) 2.50.
Brieven van Maarten Harpertsz. Tromp en van Witte Cornelisz. De With. — Brieven van Bilderbeck, Nederlandsch agent te Keulen, betreffende het laatste gedeelte van den Dertigjarigen oorlog. — Aegidius Daalmans, Indiaansche aanteekeningen enz. enz.

XXVe jaargang. 1869 . . . . . . f (10.70) 3.—.
Stukken betreffende den vrijen handel op Brazilië. 1637. — Originеele brieven van H. Doedens aan Ant. Van Hilten betreffende de West-Indische Compagnie. 1641—1648. — Journaal van Joh. Van Kerkhoven, heer van Heenvliet, hofmeester van de princesroyaal, over de ziekte en den dood van prins Willem II en de kwestiën omtrent de voogdij van den jonggeboren prins. — Geheime correspondentie uit Engeland. 1659, 1660 enz. enz.

ZESDE SERIE.

XXVIe jaargang. 1870. . . . . . . f (8.–) 2.50.
Geschillen te Nijmegen. 1617. — Het Geusen Liedboek. — Vervolging van de Remonstranten in Land en Stad van Utrecht. 1619 enz. — Eenige aanteekeningen wegens het gebeurde te Utrecht in 1786 en 1787. — Reisjournaal uit de 17e eeuw naar het Heilige Land enz. enz.

XXVIIe jaargang. 1871 . . . . . . f (8.20) 2.50.
Aanteekeningen betrekkelijk het gebeurde te Utrecht in 1786 en 1787. — Stukken rakende de Quadruple Alliantie. — Grondig verhaal van Amboyna. 1621. — Verhaal van eenige oorlogen in Indië. 1622 enz. enz.

XXVIIIe jaargang. 1872 . . . . . . f (6.20) 2.50.
Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Brieven van R. Hoogerbeets. — Doleantiën over misbruiken in de regeering van Friesland. 1627 enz. enz.

XXIXe jaargang. 1873 . . . . . . f (8.30) 2.50.
Stukken betreffende de geschiedenis van den oorlog in 1630 en eenige volgende jaren. — Reformatie van 's Hertogenbosch. 1630. — Classicale acta van Brazilië. 1636–1644. — Brieven van Willem Van Oldenbarnevelt aan Hugo De Groot. — Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Aanbevelingen voor scheepskapitein enz., ingekomen bij Johan De Witt. 1653—1672 enz. enz.

XXXe jaargang. 1874. . . . . . f (10.30) 3.—.
Staat van ontvangsten en uitgaven der geestelijke goederen tot onderhoud van predikanten. 1590. — Politieke brieven uit de jaren 1784, 1785 en 1786, meerendeels van den heer Maxim. D'Yvoy — Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Verhaal der gevangenschap van Oldenbarnevelt, beschreven door zijn knecht Jan Francken enz. enz.

XXXIe jaargang. 1875 . . . . *f* (0.40) 2.50.
Rapport der geheime staatscommissie nopens de toekomstige inrichting en huishouding van den staat. 1818. — Journaal van Splinter Helmich, soldaat en later hopman in dienst van den lande. 1572—1598. — De magistraatsbestelling te Utrecht onder de republiek. — De vorming van het Oversticht. — Brieven van prins Willem V. 1786—1793 enz. enz.

BERIGTEN.

Ie deel 1e stuk. 1846. . . . . . . *f* (3.40) 1.50.
Dodt van Flensburg over Valerius Andreas. — Visscher over Jan van Rode, vertaler der Somme le Roy. — Dodt van Flensburg over Adam en Paul van Vianen. — Utrechtsch handschrift der Snorra-Edda. — Eyck van Zuilichem, Bouw- en beeldhouwkundige voortbrengselen in ons land.

Ie deel 2e stuk 1848. . . . . *f* (2.20) 1.50.
Nederlandsche handschriften in de Keizerlijke bibliotheek te Petersburg. — Asch van Wijck, Schuttengilden in Nederland.

IIe deel 1e stuk. 1849 . . . . *f* (2.20) 1.50.
Verblijf van Christiaan II van Denemarken in Nederland. 1521. — Beroerten te Gent onder Karel V.

IIe deel 2e stuk. 1849 . . . . *f* (3.80) 3.80.
Verhooren van Oldenbarnevelt.

IIIe deel 1e stuk. 1850 . . . . *f* (3.—) 1.50.
Geschiedenis van het geslacht Van Mathenesse. — Catalogue de documents manuscrits relatifs à l'histoire de la Hollande dans les bibliothèques de Paris.

IIIe deel 2e stuk. 1851 . . . . *f* (3.—) 1.50.
Journaal omtrent de vredehandeling te Utrecht.

IVe deel 1e stuk. 1851 . . . . *f* (3.—) 2.—.
Geschiedenis van het geslacht Nyenrode.

IVe deel 2e stuk. 1851 . . . . *f* (2.50) 1.50.
De Upstalboom bij Aurich. — Bescheiden over het eerste tijdvak van de geschiedenis der hervorming in Utrecht. 1524—1566.

Ve deel 1e stuk. 1853 . . . . *f* (3.20) 1.50.
Rapport van den gouverneur generaal Loten over Makasser. — Rapport van den heer van Sommelsdijk over zijne legatie naar Venetie in 1620.

Ve deel 2e stuk. 1856 . . . . *f* (2.50) 1.—.
Rapport van eene reis naar het hof van Candië. 1671. — Autobiografie van den gouverneur generaal Rijklof van Goens. 1678—1681. — Memorie betreffende het eiland Ceylon door R. van Goens Jr. 1679.

VIe deel 1e stuk. 1857 . . . . f (2.50) 1.—.
De Wicquefort, Mémoires sur la guerre de 1672.

VIe deel 2e stuk. 1857 . . . . f (2.10) 1.—.
Dagelijksche aanteekeningen over het verblijf der Franschen te Utrecht in 1672 en 1673.

VIIe deel 1e stuk. 1861 . . . . f (5.50) 1.50.
Stukken betrekkelijk de verovering van Malakka. 1641.

VIIe deel 2e stuk. 1863 . . . . f (6.50) 2.50.
Verbaal van de Nederlandsche gezanten in Engeland. 1618—1619. — Rapport van het gebesoigneerde te Tunis en Algiers. 1622—1623.

CODEX DIPLOMATICUS.

EERSTE SERIE (IN 4°).

Ie deel 1e stuk. 1848 . . . . f (2.60) 2.60.
Oorkonden betreffende het voormalig handelsverkeer van Utrecht. — Oudste kameraarsrekeningen van Deventer. 1337—1347.

Ie deel 2e stuk . . . . f (2.60) 2.60.
Brieven van Leibnitz en Caperus o. a. over den Utrechtschen vrede.

TWEEDE SERIE (IN 8°).

Ie deel 1e stuk. 1852 . . . . f (3.75) 2.50.
Rekening van de testamentoren van Jacoba van Beieren.

Ie deel 2e stuk. 1852 . . . . f (3.10) 2.50.
Lettres de Paul Choart seigneur de Buzanval. 1600.

IIe deel 1e stuk. 1853 . . . . f (6.20) 3.50.
Oudste burgemeestersrekening van Middelburg. 1364. — Oudste kameraarsrekening van Utrecht. 1380. — Rekening van de bruiloft van Jan van Touraine. 1406. — Bisschoppelijke rekening van 1377.

IIe deel 2e stuk. 1853 . . . . f (3.20) 2.—.
Verbalen van Van Grijspere en Van Lent, commissarissen in de troubles van 1567 en 1568.

IIIe deel 1e stuk. 1855 . . . . f (6.50) 2.—.
Oude kroniek van Brabant.

IIIe deel 2e stuk. 1856 . . . . f (3.40) 1.50.
Verbaal van de gedeputeerden in Engeland tot vereeniging van de Engelsche en Nederlandsche Oost-Indische Compagniën. 1618.

IVe deel 1e stuk. 1859 . . . . f (3.10) 1.50.
Lettres inédites du comte de Boussu. — Oudste rekening van Antwerpen 1324. — Rekening van Lier. 1377.

IVe deel 2e stuk. 1860 . . . . f (5.20) 1.50
Lettres de Marnix de St. Aldegonde et de Jean Casimir, comte Palatin. — Briefwisseling met Don Jan van Oostenrijk. 1576—1577.

Ve deel. 1860 . . . . f (12.—) 4.—.
Toe Boecop, Kronijk der bisschoppen van Utrecht.

VIe deel. 1863 . . . . f (1.20) 1.—.
Kronijken van Brabant, Holland en Vlaanderen.

BIJDRAGEN EN MEDEDEELINGEN.

Iste deel. 1878 . . . . f (5.60) 2.50.
Sautijn Kluit, Utrechtsche courant. — Boele van Hensbroek, Guicciardini.

IIde deel. 1879 . . . . f (5.20) 2.50.
Rapport van Aubéry du Maurier. 1624.

IIIde deel. 1880 . . . . f (5.20 2.50.
Rekeningen der Buurkerk te Utrecht, 15de eeuw. — Brieven aan den hertog van Brunswijk-Wolfenbuttel.

IVde deel. 1881 . . . . f (8.80) 4.—.
Verloren van Themaat, Geschiedenis van de vicariën in de provincie Utrecht.

Vde deel. 1882 . . . . f (5.40) 3.—.
Staatkundige berichten uit Frankrijk. 1650—1653. — Stukken over de lichting der waardgelders te Utrecht. — Relaas van 't gepasseerde op Alsen. 1658.

VIde deel. 1883 . . . . f 6.—.
Documenten voor de geschiedenis der Nederlanders in het oosten. — Steven Van der Haeghen, Avonturen. 1575—1597. — Trois arrêts du Grand conseil de Malines.

VIIde deel. 1884 . . . . f 5.—.
De Bas, Overgaaf der Bataafsche vloot 1795. — Verslag van Fr. Micheli. 1638. — Visitatie der kerken in het Sticht Utrecht. 1593.

VIIIste deel. 1885 . . . . f 3.60.
Dagboek over 1672. — Apologie van Lodewijk van Nassau.

IXde deel. 1886 . . . . f 6.10.
Stukken betreffende den strijd der bisschoppen van Utrecht met de stad Utrecht. — Stukken over den tegenstand der Utrechtsche katholieken tegen de Unie van Utrecht.

Xde deel. 1887 . . . . f 5.80.
Buchelius, Observationes ecclesiasticae sub presbyteratu meo. — Zending van Dirk Van Hille naar Spanje — Onbekende kroniek van het klooster Windesheim.

XIde deel. 1889 . . . . *f* 6.60.
De Wicquefort, Mémoires sur la guerre de 1672. — Drie Briefe der Stadt Londen an die Stadt Dordrecht. 1359. — De Bye, Gedenkschrift betreffende het bewind van Oldenbarnevelt. — Drie Utrechtsche kroniekjes vóór Beka's tijd.

XIIde deel 1890 . . . . *f* 4.10.
Politiek journaal van 1795. — Bijdragen tot de geschiedenis der Hervormde kerk te Gent. 1578—1584.

XIIIde deel. 1891 . . . . *f* 5.—.
Gedenkschrift van Don Sancho de Londono. — Vervolg op het Recueil de Hopperus.

XIVde deel. 1892 . . . . *f* 3.80.
Resolutien der Staten van Holland. 1577 en 1578. — Stadsrekeningen van Dordrecht. 1323—1399. — Reisjournaal van Jhr. Coenders van Helpen.

XVde deel. 1893 . . . . *f* 4.90.
Journaal van Const. Huygens' reis naar Venetië. 1620. — Sommaire de la forme du régime des Provinces Unies. 1647. — Memorie van den gouverneur Van der Graaff over de gebeurtenissen aan de Kaap de Goede Hoop. 1780—1806.

XVIde deel. 1894 . . . . *f* 4.75.
C. Block, Kronick van het Regulierenklooster te Utrecht. — Buyck, Aanteekeningen over het geus worden van Amsterdam.

XVIIde deel. 1895 . . . . *f* 4.—.
L. Reael, Amsterdamsche gedenkschriften. 1512—1567. — Magistraatsverandering te Utrecht in 1618.

XVIIIde deel. 1896. . . . . *f* 5.75.
Fragment van de autobiografie van Const. Huygens. — Notulen en munimenten van het College van commercie te Amsterdam. 1663—1665. — Simon Van Leeuwen's Bedenckingen over de stadhouderlycke macht.

XIXde deel. 1897. . . . . *f* 5.25.
Mémoires de M. De B. sur la cour de Guillaume III. — Memorie van Byam over de overgave van Suriname. — Stukken over de Noordsche Compagnie.

XXste deel. 1898. . . . . *f* 3.25.
Kroniek van het Goudsche fraterhuis. — Notulen van de Patriottische partijdagen. 1783—1787. — Reisbericht des Mgr. Garampi in Holland. 1764.

XXIste deel. 1899 . . . . *f* 4.50.
Koopmansadviezen aangaande het plan tot oprichting eener Compagnie van assurantie. 1629—1635. — Opgaven omtrent inkom-

sten, goederen, hoorigen, dienstmannen en rechten der abdij Egmond. 1130—1161. -- Reisverhaal van Jacob van Neck. 1598—1599.

XXIIste deel. 1900 . . . . *f* 4.90.
Brieven van Sorbière over den toestand van Holland in 1660.— Het oude register van Graaf Florens. — Correspondentie tusschen Prins Maurits en Reynier Pauw. 1617—1619.

XXIIIste deel. 1901 . . . . *f* 4.90.
De kroniek van Aduard. — Memoriën van Th. Rodenburg over verplaatsing van industrieën naar Denemarken. — Correspondentiën in steden van Zeeland.

XXIVste deel. 1902. . . . . *f* 5.25.
Mémoire d'Abraham de Wicquefort. — Mémoire touchant le négoce des Hollandois. — Contract tot oprichting van een Zweedsch factorie comptoir te Amsterdam.

XXVste deel. 1903. . . . . *f* 5.90.
Utrechtsche kroniek over 1566—1576. — De oudst-bewaarde stadsrekening van Gouda (1437). — De confiscatie der goederen van Gillis van Ledenberch. — Das Güterverzeichniss Graf Heinrichs von Dale (1188). — Rekening van de kosten van het rederijkersfeest te Leiden in 1596. — Beschrijving van eenige Westindische-plantageleeningen.

XXVIste deel. 1904. . . . . *f* 4.50.
De gebeurtenissen op den Amsterdamschen Doelen in 1748. — Armenzorg te Leiden in 1577. — Correspondentiën te Middelburg en te Goes. — De inventaris van het archief van Filips van Marnix. — Memoriën van den Zweedschen resident Harald Appelboom.

XXVIIste deel. 1905. . . . . *f* 6.50.
Journal de G. K. van Hogendorp pendant les troubles de 1787.— Arnoldus Buchelius, Trajecti Batavorum descriptio. — Uittreksels uit de brieven van D'Affry aan de Fransche regeering (December 1755—Mei 1762). — Journalen van den stadhouder Willem II uit de jaren 1641—1650. — Brieven van Sylvius en Buat.

XXVIIIste deel. 1907. . . . . *f* 6.50.
De tegenpaus Clemens VII en het bisdom Utrecht. — Brieven van J. D. van der Capellen tot den Pol. — Bescheiden betreffende de Doelisten-beweging te Amsterdam in 1748. — Rekeningen van schilderijen en muziekinstrumenten, door Dr. Jonas Charisius in 1607 en 1608 in de Nederlanden gekocht. — Lijst van ambten en officiën ter begeving staande van burgemeesteren van Amsterdam in 1749.

Register op de Kronijk van 1846—1854. 1857. *f* 1.50.
Minder goed bewerkt dan het latere register, doch veel uitvoeriger, daar alle voorkomende namen vermeld worden.

Register op de onderwerpen, behandeld in de Kronijk, de Berigten en den Codex diplomaticus. 1877. *f* 1.50.
Voortreffelijk register, bewerkt door Dr. P. A. Tiele; bevat alleen de onderwerpen, waarover de artikelen handelen.

Bepalingen over de uitgave van handschriften. 1894. *f* 0.25.

Bepalingen over het uitgeven van handschriften, betrekking hebbende op de nieuwe geschiedenis. 1896. *f* 0.20.
Deze regels, gedeeltelijk gesteld naar Duitsche voorschriften, worden gewoonlijk gevolgd bij de uitgaven van het Historisch Genootschap.

Verslag van de algemeene vergadering der leden van het Historisch Genootschap ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het genootschap op 16 April 1895. 1895 . . . . *f* 0.60.
Bevat o. a. een uitvoerig verslag van de rede van prof. Fruin over den veldtocht van het jaar 1572.

Verslag van de algemeene vergadering der leden van het Historisch Genootschap, op 20 April 1897. 1897. *f* 0.90.
Bevat de op deze vergadering gehoudene voordrachten der heeren De Beaufort, Hofstede de Groot en Muller.

Verslag van de algemeene vergadering der leden van het Historisch Genootschap, op 14 April 1903. 1903. *f* 0.90.
Bevat de voordrachten van prof. Bussemaker over de opleiding van historici, van mr. Fruin over schot en bede in Zeeland en van dr. Brom over het onderzoek der archieven te Rome.

Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap. (3e uitgave.) 1872. Met 2 supplementen dd. 1882 en 1895. 3 deelen . . . . *f* 4.80.

Bovenstaande werken zijn, voor zoover zij voorhanden zijn, voor de leden **tegen de helft van den prijs** te bekomen. Men wende zich daarvoor direct tot den uitgever JOHANNES MÜLLER te AMSTERDAM.

